

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

සගාථාවග්ග-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

කරුණාසීතලහදයං, පඤ්ඤාපජ්ජොතවිභතමොභතමං;
සනරාමරලොකගරුං, චන්දෙ සුගතං ගතිවිමුක්තං.

බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙන්වා වෙව සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, චන්දෙ තමනුක්තරං ධම්මං.

සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමට්ඨානං;
අට්ඨන්තම්පි සමුහං, සිරසා චන්දෙ අරියසඬ්ඨං.

ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයචන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිභතත්තරායො, භුත්වා තස්සානුභාවෙන.

සංයුත්තවග්ගපටිමණ්ඩිතස්ස, සංයුත්තආගමවරස්ස;
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිකස්ස, ඤාණප්පහෙදජනනස්ස.

අත්ථප්පකාසනත්ථං, අට්ඨකථා ආදිතො වසිසතෙනි;
පඤ්චහි යා සඬ්භිතා, අනුසඬ්භිතා ච පච්ඡාපි.

සීහළදීපං පන ආභතාථ, වසිනා මහාමහින්දෙන;
යපිතා සීහළභාසාය, දීපවාසිනමත්ථාය.

අපනෙත්වාන තතොහං, සීහළභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්නො විගතදොසං.

සමයං අවිලොමෙන්නො, ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසිනං.

හිත්වා පුනප්පුනාගත-මත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

සාවත්ථීපභූතීනං, නගරානං වණ්ණනා කතා හෙට්ඨා;
සඬ්භිතීනං ද්විත්තං, යා මෙ අත්ථං වදන්තෙන.

විත්ථාරවසෙන සුදං, වත්ථුනි ව යානි තත්ථ වුත්තානි;
තෙසමිපි න ඉධ භියො, විත්ථාරකථං කරිස්සාමි.

සුත්තානං පන අත්ථා, න විනා වත්ථුහි යෙ පකාසන්ති;
තෙසං පකාසනත්ථං, වත්ථුනිපි දස්සයිස්සාමි.

සීලකථා ධුතඨමමා, කම්මට්ඨානානි වෙව සබ්බානි;
වරියාවිධානසහිතො, ඤානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

සබ්බා ව අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඬ්ඤානනිව්ඡයො වෙව;
ඛන්ධාධාතායතනින්ද්‍රියානි, අරියානි වෙව වත්තාරි.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා, සුපරිසුද්ධනිපුණනායා;
අවිමුක්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනාභාවනා වෙව.

ඉති පන සබ්බං යස්මා, විසුද්ධිමග්ගෙ මයා සුපරිසුද්ධං;
වුත්තං තස්මා භියො, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

“මජ්ඣෙ විසුද්ධිමග්ගො, එස වතුන්තමිපි ආගමානඤ්ඤි;
යත්ථා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථාභාසිතමත්ථං”.

ඉව්වෙව කතො තස්මා, තමිපි ගහෙත්ථාන සද්ධිමෙතාය;
අට්ඨකථාය විජානථ, සංයුත්තවිනිස්සිතං අත්ථන්ති.

1. දෙවතාසංයුත්තං

1. නළුවග්ගො

1. ඔසතරණසුත්තවණ්ණනා

තත්ථ සංයුත්තාගමො නාම සගාථාවග්ගො, නිදානවග්ගො, ඛන්ධකවග්ගො,
සළායතනවග්ගො, මහාවග්ගොති පඤ්චවග්ගො හොති. සුත්තතො –

“සත්ත සුත්තසහස්සානි, සත්ත සුත්තසතානි ව;
ද්වාසට්ඨි වෙව සුත්තානි, එසො සංයුත්තසඬ්ඤාහො”.

භාණුවාරතො භාණුවාරසතං හොති. තස්ස වග්ගෙසු සගාථාවග්ගො ආදි,
සුත්තෙසු ඔසතරණසුත්තං. තස්සාපි “එවං මෙ සුත්ත”න්තිආදිකං ආයස්මතා
ආනන්දෙන පඨමමහාසඬ්ඤිතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි. සා පනෙසා
පඨමමහාසඬ්ඤිති සුමඬ්ඤලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය ආදිමිහි විත්ථාරිතා,
තස්මා සා තත්ථ විත්ථාරිතනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

1. යං පනෙනං “එවං මෙ සුත”න්තිආදිකං නිදානං, තත්ථ එවන්ති නිපාතපදං. මෙතිආදීනි නාමපදානි. සාවත්ථියං විහරතීති එත්ථ චීති උපසග්ගපදං, හරතීති ආබ්‍යාතපදන්ති ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන එවංසද්දො තාව උපමුපදෙස-සම්පහංසන-ගරහණ-වචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි-අනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා භෙස – “එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු”න්ති (ධ. ප. 53) එවමාදීසු උපමායං ආගතො. “එවං තෙ අභික්කම්මිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කම්මිතබ්බං”න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. “එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා”තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. “එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී”තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. “එවං, භන්තෙති බො තෙ භික්ඛු භගවතො පච්චස්සොසු”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. “එවං බ්‍යා බො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී”තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. “එහි ත්වං මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඬකම; උපසඬකම්මිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඬකං ලහුට්ඨානං බලං එාසුචිහාරං පුච්ඡ – ‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඬකං ලහුට්ඨානං බලං එාසුචිහාරං පුච්ඡතී’ති. එවඤ්ච වදෙහි – ‘සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඬකමතු අනුකම්පං උපාදායා’ති”ආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. “තං කිං මඤ්ඤථ කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, භන්තෙ. විඤ්ඤගරහිතා වා විඤ්ඤප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤගරහිතා, භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති වා නො වා, කථං වො එත්ථ භොතීති? සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ භොතී”තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායම්ධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙත එවංසද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානාන්‍යනිපුණං අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිභාරියං ධම්මත්ථදෙසනා පටිවෙධගම්හිරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපට්මාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බජ්ජකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං? සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනත්ථෙත – “නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත”න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො – “එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත”න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්ථෙත – “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමත්තානං, සතිමත්තානං, ධීතිමත්තානං,

උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො”ති (අ. නි. 1.220-223) එවං භගවතා – “ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො”ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමනං ජනෙති – “එවං මෙ සුතං, තඤ්ච ඛො අත්ථනො වා බ්‍යඤ්ජනනො වා අනුනමනධිකං, එවමෙව න අඤ්ඤා දට්ඨබ්බ”න්ති.

මෙසද්දො තිසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස – “ගාථාහිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය”න්තිආදීසු (සු. නි. 81) මයාති අත්ථො. “සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු” තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. “ධම්මදායාදා මෙ, හික්ඛවෙ, භවතා”තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන “මයා සුත”න්ති ච “මම සුත”න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං සුතසද්දො සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ච ගමන-විස්සුත-කිලින්තඋපචිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍යං-සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථජපහෙදො. තථා හිස්ස – “සෙනාය පසුතො”තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. “සුතධම්මස්ස පස්සතො”තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. “අවස්සුතා අවස්සුතස්සා”තිආදීසු (පාවි. 657) කිලින්තාකිලින්තස්සාති අත්ථො. “තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක”න්තිආදීසු (බු. පා. 7.12) උපචිතන්ති අත්ථො. “යෙ කුමානපසුතා ධිරා”තිආදීසු (ධ. ප. 181) කුමානානුයුත්තාති අත්ථො. “දිට්ඨං සුතං මුත”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. “සුතධරො සුතසන්තිවයො”තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති – “එවං මයා සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත”න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති – “එවං මම සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ”න්ති යුජ්ජති.

එවමෙනෙසු තිසු පදෙසු එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. මෙති චුත්තවිඤ්ඤාණසමඬගිපුග්ගලනිදස්සනං. සුතන්ති අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො අනුනානධිකාවිපරිතග්ගහණනිදස්සනං. තථා එවන්ති තස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන පචත්තාය විඤ්ඤාණවිටීයා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පචත්තිභාවජපකාසනං. මෙති අත්තජපකාසනං. සුතන්ති ධම්මජපකාසනං. අයඤ්ඤෙන්ථ සඬබ්බෙපො – “නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පචත්තාය විඤ්ඤාණවිටීයා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො”ති.

තථා එවන්ති නිද්දිසිතබ්බජපකාසනං. මෙති පුග්ගලජපකාසනං. සුතන්ති පුග්ගලකිච්චජපකාසනං. ඉදං චුත්තං හොති – “යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුත”න්ති.

තථා එවන්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරජ්ජවත්තියා
නානත්ථබ්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. එවන්ති හි අයං
ආකාරපඤ්ඤත්ති. මෙති කත්තුනිද්දෙසො. සුතන්ති විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා
නානාකාරජ්ජවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඛිගිනො කත්තු විසයෙ
ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා එවන්ති පුග්ගලකිව්වනිද්දෙසො. සුතන්ති විඤ්ඤාණකිව්වනිද්දෙසො.
මෙති උභයකිව්වයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඛිබ්බෙපො – “මයා
සවනකිව්විඤ්ඤාණසමඛිගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන
ලද්ධසවනකිව්වවොහාරෙන සුත”න්ති.

තත්ථ එවන්ති ව මෙති ව සවිච්ඡාදිපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති.
කිඤ්ඤෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථී, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ.
සුතන්ති විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්චි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං
පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා එවන්ති ව මෙති ව තං තං උපාදාය
චත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. සුතන්ති දිට්ඨාදීනි උපනිධාය චත්තබ්බතො
උපනිධාපඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ව එවන්ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මුල්ලො
නානජ්ජකාරපට්ඨෙධසමත්ථො හොති. සුතන්ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං
දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති
පට්ඨානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි.
තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බච්ඡගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා,
සතිපුබ්බච්ඡගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපට්ඨෙධසමත්ථතා. තදුභයසමත්ථතායොගෙන
අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො
ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – එවන්ති වචනෙන යොනියො මනසිකාරං දීපෙති,
අයොනියො මනසිකරොතො හි නානජ්ජකාරපට්ඨෙධාභාවතො. සුතන්ති
වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි
වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුව්වමානොපි “න මයා සුතං, පුන
හණං” ති භණති. යොනියො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණ්ඩං පුබ්බෙ
ව කතපුඤ්ඤතං සාධෙති, සම්මා අප්පණ්ණිත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා
තදභාවතො. අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසුපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න
හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ව සප්පුරිසෙ අනුපනිස්සයමානස්ස
සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – යස්මා “එවන්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස
නානාකාරජ්ජවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස
නානාකාරනිද්දෙසො” ති වුත්තං, සො ව එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා

අප්පඤ්චිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා එවන්ති ඉමිනා
 හද්දකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. සුතන්ති
 සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො
 සප්පුරිසුපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සවනං අත්ථී. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා
 ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි, තාය ව
 ආසයසුද්ධියා අධිගමඛ්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමඛ්‍යත්තිසිද්ධි. ඉති
 පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස
 උදයතො, යොනියො මනසිකාරො විය ව කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො
 වචනස්ස පුබ්බඤ්චිගමං භවිතුන්ති යානෙ නිදානං යපෙන්නො එවං මෙ
 සුතන්තිආදිමාහ.

අපරො නයො – එවන්ති ඉමිනා නානප්පකාරපට්ඨෙධදීපකෙන වචනෙන
 අත්තනො අත්ථපට්ඨානපට්ඨසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. සුතන්ති ඉමිනා
 සොතබ්බහෙදපට්ඨෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපට්ඨසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං.
 එවන්ති ව ඉදං යොනියො මනසිකාරදීපකවචනං භාසමානො – “එතෙ මයා
 ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිද්ධා” ති දීපෙති. සුතන්ති ඉදං
 සවනයොගදීපකවචනං භාසමානො – “බහු මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා
 පරිචිතා” ති දීපෙති. තද්වහයෙනපි අත්ථඛ්‍යාඤ්ජනපාරිසුරිං දීපෙන්නො සවනෙ
 ආදරං ජනෙති. අත්ථඛ්‍යාඤ්ජනපරිපුණ්ණඤ්ඤා ධම්මං ආදරෙන අස්සුණුන්තො
 මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො
 සොතබ්බොති.

එවං මෙ සුතන්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො
 තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමීං අතික්කමති,
 සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමීං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං
 වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. “කෙවලං සුතමෙවෙනං මයා,
 තස්සෙව පන භගවතො වචන” ති දීපෙන්නො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං
 අපදිසති, ජීනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිව “එවං මෙ සුත” ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො
 පුරිමවචනං විවරන්තො – “සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො
 චතුර්වේසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසහට්ඨානට්ඨායිනො සිහනාදනාදිනො
 සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස
 ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ
 අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා ඛ්‍යාඤ්ජනෙ වා කඬ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා” ති
 සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං
 උප්පාදෙතීති. තෙනෙනං වුවචති –

“විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඬ්ඨෙති සාසනෙ;
 එවං මෙ සුතම්ච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො” ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡේදනිද්දෙසො. සමයන්ති පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. එකං සමයන්ති අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ සමයසද්දො –

“සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමුහෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
පටිලාහෙ පහානෙ ච, පටිච්චෙධෙ ච දිස්සති”.

තථා හිස්ස “අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසංකමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා”ති එවමාදිසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. “එකොව ඛො, හික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මවරියවාසායා”තිආදිසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. “උණ්හසමයො පරිළාහසමයො”තිආදිසු (පාටි. 358) කාලො. “මහාසමයො පවනස්මි”න්තිආදිසු (දී. නි. 2.332) සමුහො. “සමයොපි ඛො තෙ, හද්දාලි, අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි, හගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, හගවාපි මං ජානිස්සති – ‘හද්දාලි, නාම හික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය අපරිපුරකාරි’ති. අයම්පි ඛො තෙ, හද්දාලි, සමයො අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි”තිආදිසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. “තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තිත්ථුකාවීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසති”තිආදිසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

“දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාහිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චති”ති. –

ආදිසු (සං. නි. 1.129) පටිලාහො. “සම්මා මානාහිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛස්සා”තිආදිසු (ම. නි. 1.28) පහානං. “දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො සඬ්ඛනට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අහිසමයට්ඨො”තිආදිසු (පටි. ම. 2.8) පටිච්චෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංවච්ඡර-උතු-මාසඬ්ඪමාස-රත්ති-දිව-පුබ්බණ්හ-මජ්ඣන්තික-සායන්හ-පඨමමජ්ඣමපච්ඡිමයාම-මුහුත්තාදිසු කාලප්පහෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදිසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යස්මිං යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා චුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවචත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන “එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා”ති එවං චුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා “එකං සමය”න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අහිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අහිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො හගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය සුප්පකාසා අනෙකකාලප්පහෙදා එව සමයා. තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඬ්ඪානං එකං

සමයන්ති දීපෙනි. යො වායං ඤාණකරුණාකිව්වසමයෙසු කරුණාකිව්වසමයො,
අත්තනිතපරනිතපට්ඨත්තිසමයෙසු පරනිතපට්ඨත්තිසමයො, සන්තිපතිතානං
කරණියද්වයසමයෙසු ධම්මිකථාසමයො, දෙසනාපට්ඨත්තිසමයෙසු
දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය “එකං සමය”න්ති ආහ.

තස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ “යස්මිං සමයෙ කාමාවචර”න්ති ච ඉතො
අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු “යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි”ති
ච භූමිමච්චනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච “තෙන සමයෙන බුද්ධො
භගවා”ති කරණවචනෙන, තථා අකත්වා “එකං සමය”න්ති උපයොගවචනෙන
නිද්දෙසො කතොති. තත්ථ තථා, ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි
අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො
භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති. අධිකරණඤ්ඤි කාලත්ථො සමුහත්ථො ච
සමයො, තත්ථ චුත්තානං එස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙනුසංඛිතස්ස ච
සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛියති. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ
භූමිමච්චනනිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච හෙනුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො
සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙයො, තෙන සමයෙන
හෙනුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො
සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙනුඤ්ඤව අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි. තස්මා
තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිං ච එවංජාතිකෙ අවිචන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්ඤි
සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අවිචන්තමෙව තං සමයං
කරුණාවිහාරෙන විහාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ
උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති.

තෙනෙනං වුච්චති –

“තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භූමිමෙන කරණෙන ච;
අඤ්ඤත්ථ සමයො චුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා”ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – “තස්මිං සමයෙ”ති වා “තෙන සමයෙනා”ති
වා “එකං සමය”න්ති වා අභිලාපමත්තහෙදො එස, සබ්බත්ථ භූමිමමෙව
අත්ථොති. තස්මා “එකං සමය”න්ති චුත්තෙපි “එකස්මිං සමයෙ”ති අත්ථො
වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුං හි ලොකෙ “භගවා”ති වදන්ති. අයඤ්ඤ
සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා “භගවා”ති වෙදිතබ්බො.
පොරාණෙහිපි චුත්තං –

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුව්වතී”ති. (විසුද්ධි. 1.142);

අපිව –

“භග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ව විහත්තවා;
භත්තවා වත්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො”ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො. සො ව
විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.144) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ එවං මෙ සුතන්ති වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්නො
භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන “නශ්ඨං අතික්කන්තසත්ථුකං
පාවචනං, අයං වො සත්ථා”ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං
සමස්සාසෙති. එකං සමයං භගවාති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො
අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්නො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන
“එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබ්බරො
වජිරසඬ්ඝාතසමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ
ආසා ජනෙතඛිබ්බා”ති ජීවිතමදමන්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ වස්ස උස්සාහං
ජනෙති. එවන්ති ව භණන්නො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. මෙ සුතන්ති
සාවකසම්පත්තිං. එකං සමයන්ති කාලසම්පත්තිං. භගවාති දෙසකසම්පත්තිං.

සාවත්ථීයන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. සමීපත්ථෙ චෙතං භූමිමචචනං. විහරතීති
අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්බුත්තමඅරියවිහාරෙසු
අඤ්ඤතරවිහාරසමඬ්ඝිපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන
යානගමනනිසජ්ජාසයනජ්ජහෙදෙසු ඉරියාපථෙසු
අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං, තෙන යිතොපි ගච්ඡන්නොපි
නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතඛිබ්බො. සො හි එකං
ඉරියාපථබ්බාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්නදිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං
හරති පවත්තෙති, තස්මා “විහරතී”ති වුව්වතී.

ජෙනවනෙති ජෙනස්ස රාජකුමාරස්ස වනෙ. තඤ්ඤි තෙන රොපිතං
සංවඩ්ඪිතං පරිපාලිතං අහොසි, තස්මා “ජෙනවන”න්ති සඬ්ඛං ගතං. තස්මිං
ජෙනවනෙ. අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා
චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොට්ඨපරිච්චාගෙන බුද්ධජපමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස
නියායාතිතත්තා “අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො”ති සඬ්ඛං ගතෙ ආරාමෙ.
අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය
සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.14) වුත්තො.

තත්ථ සියා - යදි තාව භගවා සාවත්ථියං විහරති, “ඡෙතවනෙ” ති න වත්තබ්බං. අථ තත්ථ විහරති, “සාවත්ථිය” ත්ති න වත්තබ්බං. න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න ඛො පනෙනං එවං දට්ඨබ්බං.

නනු අවොවුම්භ “සමීපත්ථෙ භුම්මවචන” ත්ති. තස්මා යථා ගඬිගායමුනාදීනං සමීපෙ ගොයුථානි වරන්තානි “ගඬිගායං වරන්ති, යමුනායං වරන්ති” ති වුවචති, එවම්ධාපි යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ඡෙතවනං, තත්ථ විහරන්තො වුවචති “සාවත්ථියං විහරති ඡෙතවනෙ” ති. ගොවරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති නාමගොත්තවසෙන අපාකටා එකා දෙවතාති අත්ථො. “අභිජානාති නො, භන්තෙ, භගවා අහු ඤාතඤ්ඤතරස්ස මහෙසක්ඛස්ස යක්ඛස්ස සංඛිත්තෙන තණ්හාසඬ්ඛයවිමුත්තිං භාසිතා” ති එත්ථ පන අභිඤ්ඤාතො සක්කොපි දෙවරාජා “අඤ්ඤතරො” ති වුත්තො. “දෙවතා” ති ව ඉදං දෙවනම්පි දෙවධීතානම්පි සාධාරණවචනං. ඉමස්මිං පනත්ථෙ දෙවො අධිප්පෙනො, සො ව ඛො රූපාවචරානං දෙවනං අඤ්ඤතරො.

අභික්කන්තාය රත්තියාති එත්ථ අභික්කන්ත-සද්දො බයසුන්දරාභිරූපඅබ්භානුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ “අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පයමො යාමො, විරනිසින්නො හික්ඛුසඬ්ඛො, උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා හික්ඛුනං පාතිමොක්ඛ” ත්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.20; වුළුව. 383) බයෙ දිස්සති. “අයං ඉමෙසං චතුත්තං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණිතතරො වා” ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

“කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා” ති. -

එවමාදීසු (වි. ව. 857) අභිරූපෙ. “අභික්කන්තං හො ගොතම, අභික්කන්තං හො ගොතමා” ති එවමාදීසු (පාරා. 15) අබ්භානුමොදනෙ. ඉධ පන බයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා, පරික්ඛිණාය රත්තියාති වුත්තං හොති. තත්ථායං දෙවපුත්තො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගතොති වෙදිතබ්බො. නියාමො හි කිරෙස දෙවතානං යදිදං බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙයෙව ආගච්ඡන්ති.

අභික්කන්තවණ්ණාති ඉධ අභික්කන්ත-සද්දො අභිරූපෙ, වණ්ණ-සද්දො පන ඡට්ටුති-කුලවග්ග-කාරණ-සණ්ඨානප්පමාණ-රූපායනනාදීසු දිස්සති. තත්ථ “සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා” ති එවමාදීසු (සු. නි. 553) ඡට්ඨයා. “කදා සඤ්ඤල්භා පන තෙ, ගහපති, ඉමෙ සමණස්ස වණ්ණා” ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.77) ථුතියං. “වත්තාරොමෙ, හො ගොතම, වණ්ණා” ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.115) කුලවග්ගෙ. “අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධපෙතොති වුවචති” ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.234)

කාරණෙ. “මහත්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිමිමිනිත්වා” ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.138) සණ්ඨානෙ. “තයො පත්තස්ස වණ්ණා” ති එවමාදීසු (පාරා. 602) පමාණෙ. “වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා” ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියා දට්ඨබ්බො. තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපවිජ්චි, ඉට්ඨවණ්ණා මනාපවණ්ණානි චුත්තං හොති. දෙවතා හි මනුස්සලොකං ආගච්ඡමානා පකතිවණ්ණං පකතිඉද්ධිං ජහිත්වා ඔළාරිකං අත්තභාවං කත්වා අතිරෙකවණ්ණං අතිරෙකඉද්ධිං මාපෙත්වා නටසමජ්ජාදීනි ගච්ඡන්තා මනුස්සා විය අභිසංඛිතෙන කායෙන ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කාමාවචරා අනභිසංඛිතෙනපි ආගන්තුං සක්කොන්ති, රූපාවචරා පන න සක්කොන්ති. තෙසඤ්ඤි අතිසුබ්බමො අත්තභාවො, න තෙන ඉරියාපට්ඨකජ්ජනං හොති. තස්මා අයං දෙවපුත්තො අභිසංඛිතෙනෙව ආගතො. තෙන චුත්තං “අභික්කන්තවණ්ණා” ති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ කෙවල-සද්දො අනවසෙස-
 යෙභ්‍යායාබ්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්භත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස “කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරිය”න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1) අනවසෙසත්ථමත්ථො. “කෙවලකප්පා ච අභිගමගධා පහුතං බාදනීයභොජනීයං ආදාය උපසංඝාමිස්සන්ති” ති එවමාදීසු (මහාව. 43) යෙභ්‍යායා. “කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති” ති එවමාදීසු (විහ. 225) අබ්‍යාමිස්සතා. “කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා” ති එවමාදීසු (මහාව. 244) අනතිරෙකතා. “ආයස්මතො, හන්තෙ, අනුරුද්ධස්ස බාහියො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සංඝසංභෙදාය ධීතො” ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.243) දළ්භත්ථතා. “කෙවලී චුසිතවා උත්තමපුරිසොති චුච්චති” ති එවමාදීසු (සං. නි. 3.57) විසංයොගො අත්ථො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්ථො අධිජ්ජෙතො.

කප්ප-සද්දො පනායං අභිසද්දහන-වොහාර-කාල-පඤ්ඤත්ති-ඡේදන-විකප්ප-
 ලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස “ඔකප්පනියමෙතං හොතො ගොතමස්ස, යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා” ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) අභිසද්දහනමත්ථො. “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු”න්ති එවමාදීසු (චූළව. 250) වොහාරො. “යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමි” ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) කාලො. “ඉච්චායස්මා කප්පො” ති එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති. “අලඬකතො කප්පිතකෙසමස්සු” ති එවමාදීසු (වි. ව. 1094, 1101) ඡේදනං. “කප්පති ද්වඬගුලකප්පො” ති එවමාදීසු (චූළව. 446) විකප්පො. “ආත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු”න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.80) ලෙසො. “කෙවලකප්පං වෙච්චනං ඔහාසෙත්වා” ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.94) සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවත්ථො අධිජ්ජෙතො. තස්මා කෙවලකප්පං ඡේතවනන්ති එත්ථ “අනවසෙසං සමන්තතො ඡේතවන”න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔහාසෙත්වාති වත්ථාලඬකාරසර්වසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, වන්දිමා විය සුරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො.

යෙනාති භූමිමත්ථෙප් කරණවචනං. යෙන භගවා තෙනුපසඤ්ඤාති තස්මා “යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඤ්ඤාති” ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඤ්ඤාතිබ්බො, තෙන කාරණෙන උපසඤ්ඤාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ව කාරණෙන භගවා උපසඤ්ඤාතිබ්බො? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන, සාදුඵලපහොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිව්වඵලිතමහාරුක්ඛො විය. උපසඤ්ඤාති ව ගතාති චුත්තං හොති. උපසඤ්ඤාත්වාති උපසඤ්ඤාමනපරියොසානදීපනං. අථ වා එවං ගතා තතො ආසන්නතරං යානං භගවතො සමීපසඤ්ඤාතං ගන්ත්වාතිපි චුත්තං හොති.

ඉදානි යෙනත්ථෙප්න ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස උපට්ඨානං ආගතා, තං පුච්ඡිතුකාමා දසනබ්බසමොධානසමුප්පලං අඤ්ජුලිං සිරසි පතිට්ඨපෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. එකමන්තන්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො – “විසමං චන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති” තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. තස්මා යථා යිතා එකමන්තං යිතා හොති, තථා අට්ඨාසිති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. භූමිමත්ථෙප් වා එතං උපයොගවචනං. අට්ඨාසිති යානං කප්පෙසි. පණ්ඩිතා හි දෙවමනුස්සා ගරුට්ඨානියං උපසඤ්ඤාත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තං තිට්ඨන්ති, අයඤ්ච දෙවො තෙසං අඤ්ඤාතරො, තස්මා එකමන්තං අට්ඨාසි.

කථං යිතො පන එකමන්තං යිතො හොතිති? ඡ යානදොසෙ වජ්ජෙත්වා. සෙය්‍යාටීදං – අතිදුරං, අවිවාසන්තං, උපරිවාතං, උන්නතප්පදෙසං, අතිසම්මුඛං, අතිපච්ඡාති. අතිදුරෙ යිතො හි සවෙ කථෙතුකාමො හොති, උවිවාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති. අවිවාසන්තෙ යිතො සඤ්ඤාට්ඨනං කරොති. උපරිවාතෙ යිතො සරීරගන්ධෙන බාධති. උන්නතප්පදෙසෙ යිතො අගාරවං පකාසෙති. අතිසම්මුඛා යිතො සවෙ දට්ඨකාමො හොති, වක්ඛුනා වක්ඛුං ආභව්ව දට්ඨබ්බං හොති. අතිපච්ඡා යිතො සවෙ දට්ඨකාමො හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයමිපි එතෙ ඡ යානදොසෙ වජ්ජෙත්වා අට්ඨාසි. තෙන චුත්තං “එකමන්තං අට්ඨාසි” ති.

එතදවොචාති එතං අවොච. කථං නුති කාරණපුච්ඡා. භගවතො හි තිණ්ණොසභාවො දසසහස්සිලොකධාතුයා පාකටො, තෙනිමිස්සා දෙවතාය තත්ථ කඬ්ඛා නත්ථි, ඉමිනා පන කාරණෙන “තිණ්ණො” ති න ජානාති, තෙන සා තං කාරණං පුච්ඡමානා එවමාහ.

මාරිසාති දෙවතානං පියසමුදාවාරවචනමෙතං. නිද්දුක්ඛාති චුත්තං හොති. යදි එවං “යදා බො තෙ, මාරිස, සඬ්ඛුනා සඬ්ඛු හදයෙ සමාගච්ඡෙය්‍යා, අථ නං ත්වං ජානෙය්‍යාසි ‘වස්සසහස්සං මෙ නිරයෙ පච්චමානස්සා’” ති (ම. නි. 1.512) ඉදං විරුජ්ඣති. න හි තෙරසිකසත්තො නිද්දුක්ඛො නාම හොති. කිඤ්චාපි න නිද්දුක්ඛො, රුළුභිසද්දෙන පන එවං චුච්චති. පුබ්බෙ කිර පයමකප්පිකානං නිද්දුක්ඛානං සුබ්බසමප්පිකානං එස වොහාරො, අපරහාගෙ දුක්ඛං හොතු වා මා වා,

රුළුභීසද්දෙන අයං වොහාරො වුවිවතෙව නිජ්ජද්දමාපි නිරුද්දකාපි වා පොක්ඛරණී පොක්ඛරණී විය.

ඔසමතරීති එත්ථ චත්තාරො ඔසා, කාමොසො භවොසො දිට්ඨොසො අවිජ්ජොසොති. තත්ථ පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස ඡන්දරාගො කාමොසො නාම. රූපාරූපභවෙස්ස ඡන්දරාගො ඤානනිකන්ති ච භවොසො නාම. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨොසො නාම. චතුස්ස සච්චෙස්ස අඤ්ඤාණං අවිජ්ජොසො නාම. තත්ථ කාමොසො අට්ඨස්ස ලොභසහගතෙස්ස චිත්තුප්පාදෙස්ස උප්පජ්ජති, භවොසො චතුස්ස දිට්ඨිගතවිජ්ජයුත්තලොභසහගතෙස්ස චිත්තුප්පාදෙස්ස උප්පජ්ජති, දිට්ඨොසො චතුස්ස දිට්ඨිගතසම්පයුත්තෙස්ස චිත්තුප්පාදෙස්ස උප්පජ්ජති, අවිජ්ජොසො සබ්බාකුසලෙස්ස උප්පජ්ජති.

සබ්බොපි වෙස අවහනනට්ඨෙත රාසට්ඨෙත ච ඔසොති වෙදිතබ්බො. අවහනනට්ඨෙතාති අධොගමනට්ඨෙත. අයඤ්ඨි අත්තනො වසං ගතෙ සත්තෙ අධො ගමෙති, නිරයාදිභෙදාය දුග්ගතියංයෙව නිබ්බත්තෙති, උපරිභාවං වා නිබ්බානං ගන්තුං අදෙන්තො අධො තීස්ස භවෙස්ස චතුස්ස යොනීස්ස පඤ්චස්ස ගතීස්ස සත්තස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිතීස්ස නවස්ස සත්තාවාසෙස්ස ච ගමෙතීතිපි අත්ථො. රාසට්ඨෙතාති මහන්තට්ඨෙත. මහා භෙසො කිලෙසරාසි අවිචිතො පට්ඨාය යාව භවග්ගා පත්ථටො, යදිදං පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස ඡන්දරාගො නාම. සෙසෙස්ස පි ඵෙව නයො. ඵවමයං රාසට්ඨෙතාපි ඔසොති වෙදිතබ්බො. අතරීති ඉමං චතුබ්බධම්පි ඔසං කෙන නු ත්වං, මාරිස, කාරණෙන තිණ්ණොති පුව්ජති.

අථස්සා භගවා පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්තො අප්පතිට්ඨං බ්වාහන්තිආදිමාහ. තත්ථ අප්පතිට්ඨන්ති අප්පතිට්ඨහන්තො. අනායුහන්ති අනායුහන්තො, අවායමන්තොති අත්ථො. ඉති භගවා ගුළුභං පටිච්ඡන්තං කත්වා පඤ්ඤං කපෙසි. දෙවතාපි නං සුත්වා “බාහිරකං තාව ඔසං තරන්තා නාම යාතබ්බට්ඨානෙ තිට්ඨන්තා තරිතබ්බට්ඨානෙ ආයුහන්තා තරන්ති, අයං පන අවිචිතො යාව භවග්ගා පත්ථටං කිලෙසොසං කිලෙසරාසිං අප්පතිට්ඨහන්තො අනායුහන්තො අතරන්ති ආහ. කිං නු බො එතං? කථං නු බො එතං”න්ති? විමතිං පක්ඛන්තා පඤ්ඤස්ස අත්ථං න අඤ්ඤාසි.

කිං පන භගවතා යථා සත්තා න ජානන්ති, එවං කථනත්ථාය පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤාතා පටිච්ඡිද්ධාති? න එතදත්ථාය පටිච්ඡිද්ධා. ද්වෙ පන භගවතො දෙසනා නිග්ගහමුඛෙන ච අනුග්ගහමුඛෙන ච. තත්ථ යෙ පණ්ඩිතමානිතො භොන්ති අඤ්ඤාතෙපි ඤාතසඤ්ඤිතො පඤ්චසතා බ්වාහමණපබ්බජිතා විය, තෙසං මානනිග්ගත්ථං යථා න ජානන්ති, එවං මූලපරියායාදිසදිසං ධම්මං දෙසෙති. අයං නිග්ගහමුඛෙන දෙසනා. වුත්තම්පි චෙතං “නිග්ගස්ස නිග්ගස්සාහං, ආනන්ද, චක්ඛාමි, පවස්ස පවස්ස, ආනන්ද, චක්ඛාමි, යො සාරො, සො යස්සති”ති (ම. නි. 3.196). යෙ පන උජුකා සික්ඛාකාමා, තෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා ආකඨ්ඨෙය්‍යසුත්තාදිසදිසං ධම්මං.

දෙසෙනි, “අභිරම, තිස්ස, අභිරම, තිස්ස, අභමොවාදෙන අභමනුග්ගහෙන අභමනුසාසනියා”ති (සං. නි. 3.84) ව නෙ සමස්සාසෙනි. අයං අනුග්ගහමුඛෙන දෙසනා.

අයං පන දෙවපුත්තො මානත්ථද්ධො පණ්ඩිතමානී, එවං කිරස්ස අහොසි – අහං ඔසං ජානාමි, තථාගතස්ස ඔසතිණ්ණභාවං ජානාමි, “ඉමිනා පන කාරණෙන තිණ්ණො”ති එත්තකමත්තං න ජානාමි. ඉති මය්හං ඤාතමෙව බහු, අප්පං අඤ්ඤාතං, තමහං කටීතමත්තමෙව ජානිස්සාමි. කිඤ්ඤි නාම තං හගවා වදෙය්‍ය, යස්සාහං අත්ථං න ජානෙය්‍යන්ති. අථ සත්ථා “අයං කිලිට්ඨවත්ථං විය රඬිගජාතං අභබ්බො ඉමං මානං අප්පභාය දෙසනං සම්පට්ඨිතුං, මානනිග්ගහං තාවස්ස කත්වා පුත නිවචිත්තෙන පුච්ඡන්තස්ස පකාසෙස්සාමි”ති පටිච්ඡන්තං කත්වා පඤ්ඤං කටෙසි. සොපි නිහතමානො අහොසි, සා වස්ස නිහතමානතා උත්තරිපඤ්ඤපුච්ඡනෙනෙව වෙදිතබ්බා. තස්ස පන පඤ්ඤපුච්ඡනස්ස අයමත්ථො – කථං පන ත්වං, මාරිස, අප්පතිට්ඨං අනායුහං ඔසමතරි, යථාහං ජානාමි, එවං මෙ කටෙහිති.

අථස්ස හගවා කටෙන්තො යදාස්වාහන්තිආදිමාහ. තත්ථ යදා ස්වාහන්ති යස්මිං කාලෙ අහං. සුකාරො නිපාතමත්තං. යථා ව එත්ථ, එවං සබ්බපදෙසු. සංසීදාමිති පටිච්ඡන්තං කත්වා අතරන්තො තත්ථෙව ඔසීදාමි. නිබ්බුය්හාමිති යාතුං අසක්කොන්තො අතිවත්තාමි. ඉති යානෙ ව වායාමෙ ව දොසං දිස්වා අතිට්ඨන්තො අවායමන්තො ඔසමතරින්ති එවං හගවතා පඤ්ඤො කටීතො. දෙවතායපි පටිච්ඡද්ධො, න පන පාකටො, තස්ස පාකටිකරණත්ථං සත්ත දුකා දස්සිතා. කිලෙසවසෙන හි සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අභිසංඛාරවසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තණ්හාදිට්ඨිති වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අවසෙසකිලෙසානඤ්ඤෙව අභිසංඛාරානඤ්ඤෙව වසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තණ්හාවසෙන වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, දිට්ඨිවසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. සස්සතදිට්ඨියා වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, උච්ඡෙදදිට්ඨියා ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. ඔලියනාහිනිවෙසා හි හවදිට්ඨි, අතිධාවනාහිනිවෙසා විහවදිට්ඨි. ලීනවසෙන වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, උද්ධවවසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තථා කාමසුඛල්ලිකානුයොගවසෙන සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අත්තකිලමථානුයොගවසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. සබ්බාකුසලාභිසංඛාරවසෙන සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, සබ්බලොකියකුසලාභිසංඛාරවසෙන ආයුහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. චුත්තම්පි වෙතං – “සෙය්‍යාථාපි, චුන්ද, යෙ කෙච් අකුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ අධොභාගඬගමනීයා, යෙ කෙච් කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ උපරිභාගඬගමනීයා”ති (ම. නි. 1.86).

ඉමං පඤ්ඤවිස්සජ්ජනං සුත්වාච දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තුට්ඨා පසන්තා අත්තතො තුට්ඨිඤ්ඤෙව පසාදඤ්ඤෙව පකාසයන්ති වීරස්සං වතාති ගාථමාහ.

තත්ථ විරස්සන්ති විරස්ස කාලස්ස අවිච්ඡේදනාති අත්ථො. අයං කිර දෙවතා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා තස්ස පරිනිබ්බානානො පටියාය අන්තරා අඤ්ඤං බුද්ධං න දිට්ඨපුබ්බො, තස්මා අජ්ජ භගවන්තං දිස්වා එවමාහ. කිං පනිමාය දෙවතාය ඉතො පුබ්බෙ සත්ථා න දිට්ඨපුබ්බොති. දිට්ඨපුබ්බො වා හොතු අදිට්ඨපුබ්බො වා, දස්සනං උපාදාය එවං වත්තුං වට්ටති. බ්‍රාහ්මණන්ති බාහිතපාපං බිණ්ණාසවබ්‍රාහ්මණං. පරිනිබ්බුතන්ති කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතං. ලොකෙති සත්තලොකෙ. විසත්තිකන්ති රූපාදිසු ආරම්මණෙසු ආසත්තවිසත්තතාදීහි කාරණෙහි විසත්තිකා වුවුවති තණ්හා, තං විසත්තිකං අජ්ජතිට්ඨමානං අනායුභමානං තිණ්ණං නිත්තිණ්ණං උත්තිණ්ණං විරස්සං වත බිණ්ණාසවබ්‍රාහ්මණං පස්සාමීති අත්ථො.

සමනුඤ්ඤො සත්ථා අහොසීති තස්සා දෙවතාය වචනං විත්තෙනෙව සමනුමොදි, එකජ්ඣාසයො අහොසි. අන්තරධායීති අභිසම්බතකායං ජහිත්වා අත්තනො පකතිඋපාදිණ්ණකකායස්මිංයෙව යත්වා ලද්ධාසා ලද්ධපතිට්ඨා හුත්වා දසබලං ගන්ධෙහි ව මාලෙහි ව පුප්පත්වා අත්තනො භවනංයෙව අගමාසීති.

ඔසතරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

2. ඉදානි දුතියසුත්තතො පටියාය පයමමාගතඤ්ඤං උත්තානත්ථඤ්ඤං පභාය යං යං අනුත්තානං, තං තදෙව වණ්ණයිස්සාම. ජානාසි නොති ජානාසි නු. නිමොක්ඛන්තිආදීනි මග්ගාදීනං නාමානි. මග්ගෙන හි සත්තා කිලෙසබන්ධනතො නිමුච්චන්ති, තස්මා මග්ගො සත්තානං නිමොක්ඛොති වුත්තො. ඵලක්ඛණෙ පන තෙ කිලෙසබන්ධනතො පමුත්තා, තස්මා ඵලං සත්තානං පමොක්ඛොති වුත්තං. නිබ්බානං පත්වා සත්තානං සබ්බදුක්ඛං විච්චිවති, තස්මා නිබ්බානං විචෙකොති වුත්තං. සබ්බානි වා එතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. නිබ්බානඤ්ඤි පත්වා සත්තා සබ්බදුක්ඛතො නිමුච්චන්ති පමුච්චන්ති විච්චිවන්ති, තස්මා තදෙව “නිමොක්ඛො පමොක්ඛො විචෙකො”ති වුත්තං. ජානාමි බ්වාහන්ති ජානාමි බො අහං. අවධාරණත්ථො බොකාරො. අහං ජානාමියෙව. සත්තානං නිමොක්ඛාදිජානනත්ථමෙව හි මයා සමතිංස පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිද්ධන්ති සීහනාදං නදති. බුද්ධසීහනාදං නාම කිර එතං සුත්තං.

නන්දිභවපරික්ඛයාති නන්දිමූලකස්ස කම්මභවස්ස පරික්ඛයෙන. නන්දියා ව භවස්ස වානිපි වට්ටති. තත්ථ හි පුරිමනයෙ නන්දිභවෙන තිව්ධකම්මාහිසම්බාරවසෙන සම්බාරක්ඛන්ධො ගහිතො, සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණෙහි තංසම්පයුත්තා ව ද්වෙ බන්ධා. තෙහි පන තීහි බන්ධෙහි සම්පයුත්තා වෙදනා තෙසං ගහණෙන ගහිතාවාති අනුපාදිණ්ණකානං චතුත්තං අරූපක්ඛන්ධානං අජ්ජවත්තිවසෙන සඋපාදියෙසං නිබ්බානං කමීතං හොති. වෙදනානං නිරොධා

උපසමාති උපාදිණ්ණකවෙදනානං නිරොධෙන ව උපසමෙන ව. තත්ථ වෙදනාගහණෙන තංසම්පයුත්තා තයො ඛන්ධා ගහිතාව හොන්ති, තෙසං චන්ථාරම්මණවසෙන රූපක්ඛන්ධොපි. එවං ඉමෙසං උපාදිණ්ණකානං පඤ්චන්තං ඛන්ධානං අප්පචන්තිවසෙන අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං කමිතං හොති. දුතියනගෙ පන නන්දිග්ගහණෙන සඬ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො, භවග්ගහණෙන උපපත්තිභවසඬ්ඛාතො රූපක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාදීහි සරූපෙනෙව තයො ඛන්ධා. එවං ඉමෙසං පඤ්චන්තං ඛන්ධානං අප්පචන්තිවසෙන නිබ්බානං කමිතං හොතිති වෙදිතබ්බං. ඉමමෙව ව නයං චතුනිකායිකභණ්ඩිකත්ථෙරො රොචෙති. ඉති නිබ්බානවසෙනෙව භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති.

නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උපනීයසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ උපනීයතීති පරික්ඛියති නිරුජ්ඣති, උපගච්ඡති වා, අනුපුබ්බෙන මරණං උපෙතීති අත්ථො. යථා වා ගොපාලෙන ගොගණො නීයති, එවං ජරාය මරණසන්තිකං උපනීයතීති අත්ථො. ජීවිතන්ති ජීවිතින්ද්‍රියං. අප්පන්ති පරිත්තං ථොකං. තස්ස ද්විභාකාරෙහි පරිත්තතා වෙදිතබ්බා සරසපරිත්තතාය ව ඛණපරිත්තතාය ව. සරසපරිත්තතායපි හි “යො, හික්ඛවෙ, චිරං ජීවති, සො චස්සසනං අප්පං වා හියොයා” ති (දී. නි. 2.7; සං. නි. 2.143) වචනතො පරිත්තං. ඛණපරිත්තතායපි. පරමත්ථතො හි අනිපරිත්තො සත්තානං ජීවිතක්ඛණො එකච්ඡිත්තප්පචන්තිමත්තොයෙව. යථා නාම රථවක්කං පචත්තමානමිපි එකෙනෙව නෙමිප්පදෙසෙන පචත්තති, තිට්ඨමානමිපි එකෙනෙව තිට්ඨති, එවමෙව. එකච්ඡිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතං, තස්මිං චිත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙ සත්තො නිරුද්ධොති වුච්චති. යථාහ – අනිතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ න ජීවති න ජීවිස්සති, අනාගතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිස්සති න ජීවති න ජීවිත්ථ, පච්චුප්පන්තෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවති න ජීවිත්ථ න ජීවිස්සති.

“ජීවිතං අත්තභාවො ව, සුබදුක්ඛා ව කෙවලා;
එකච්ඡිත්තසමායුත්තා, ලභුසො චත්තතෙ ඛණො.

“යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්ස, තිට්ඨමානස්ස වා ඉධ;
සබ්බෙපි සදිසා ඛන්ධා, ගතා අප්පට්ඨසන්ධිකා.

“අනිබ්බත්තෙන න ජාතො, පච්චුප්පන්තෙන ජීවති;
චිත්තභඩ්ඨා මතො ලොකො, පඤ්ඤාත්ති පරමත්ථියා” ති. (මහානි. 10);

ජරූපනීතස්සාති ජරං උපගතස්ස, ජරාය වා මරණසන්තිකං උපනීතස්ස. න සන්ති තාණාති තාණං ලෙණං සරණං භවිතුං සමත්ථා නාම කෙචි නත්ථි. එතං භයන්ති එතං ජීවිතින්ද්‍රියස්ස මරණුපගමනං, ආයුපරිත්තතා, ජරූපනීතස්ස තාණාභාවොති තිට්ඨං භයං භයවත්ථු භයකාරණන්ති අත්ථො. පුඤ්ඤාති කසිරාථ

සුඛාවහානීති විඤ්ඤ පුරිසො සුඛාවහානි සුඛදායකානි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යා. ඉති දෙවතා රූපාවචරජ්ඣානං සන්ධාය පුබ්බවෙනනං අපරවෙනනං මුඤ්ඤවෙනනඤ්ච ගහෙත්වා බහුවචනවසෙන “පුඤ්ඤානී”ති ආහ. ඤානස්සාදං ඤානනිකන්තිං ඤානසුඛඤ්ච ගහෙත්වා “සුඛාවහානී”ති ආහ. තස්සා කිර දෙවතාය සයං දීඝායුකට්ඨානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තත්තා හෙට්ඨා කාමාවචරදෙවෙසු පරිත්තායුකට්ඨානෙ වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ ච ථුල්ලච්ඡිතකෙ වුට්ඨිපාතසදිසෙ සත්තෙ දිස්වා එතදහොසි “අහොවතිමෙ සත්තා ඤානං භාවෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ එකකප්ප-ද්වෙකප්ප-චතුකප්ප-අට්ඨකප්ප-සොළසකප්ප-ද්වත්තිංසකප්ප-චතුසට්ඨිකප්පජ්ජමාණං අද්ධානං තිට්ඨෙය්‍යු”න්ති. තස්මා එවමාහ.

අථ භගවා – “අයං දෙවතා අනිය්‍යානිකං වට්ටකථං කථෙති”ති විවට්ටමස්සා දස්සෙත්තො දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ ලොකාමිසන්ති ද්වෙ ලොකාමිසා පරියායෙන ච නිජ්ජපරියායෙන ච. පරියායෙන තෙභූමකවට්ටං ලොකාමිසං, නිජ්ජපරියායෙන චත්තාරො පච්චයා. ඉධ පරියායලොකාමිසං අධිජ්ජෙතං. නිජ්ජපරියායලොකාමිසමිපි වට්ටතියෙව. සන්තිපෙක්ඛොති නිබ්බානසඬ්ඛානං අච්චන්තසන්තිං පෙක්ඛන්තො ඉච්ඡන්තො පත්ථයන්තොති.

උපනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ අච්චෙන්තීති අතික්කමන්ති. කාලාති පුරෙහත්තාදයො කාලා. තරයන්ති රත්තියොති රත්තියො අතික්කමමානා පුග්ගලං මරණුපගමනාය තරයන්ති සීසං සීසං ගමයන්ති. වයොගුණාති පයමමජ්ඣමපච්ඡිමවයානං ගුණා, රාසයොති අත්ථො. “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අහතානං චත්ථානං දිගුණං සඬ්ඝාටි”න්ති (මහාව. 348) එත්ථ හි පටලට්ඨො ගුණට්ඨො. “සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඬ්ඛිතබ්බා”ති (ම. නි. 3.379) එත්ථ ආනිසංසට්ඨො. “අන්තං අන්තගුණ”න්ති එත්ථ කොට්ඨාසට්ඨො. “කයිරා මාලාගුණෙ බහු”ති (ධ. ප. 53) එත්ථ රාසට්ඨො. “පඤ්ච කාමගුණා”ති එත්ථ බන්ධනට්ඨො. ඉධ පන රාසට්ඨො ගුණට්ඨො. තස්මා වයොගුණාති වයොරාසයො වෙදිතබ්බා. අනුපුබ්බං ජහන්තීති අනුපට්ඨාටියා පුග්ගලං ජහන්ති. මජ්ඣමවයෙ ධීතං හි පයමවයො ජහති, පච්ඡිමවයෙ ධීතං ද්වෙ පයමමජ්ඣමා ජහන්ති, මරණක්ඛණෙ පන තයොපි වයා ජහන්තෙව. එතං භයන්ති එතං කාලානං අතික්කමනං, රත්තීදිවානං තරිතභාවො, වයොගුණානං ජහනභාවොති තිවිධං භයං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කතිජන්දසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ කති ඡීන්දෙති ඡීන්දන්තො කති ඡීන්දෙය්‍ය. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච “ඡීන්දෙ ජහෙ” ති අත්ථතො එකං. ගාථාබන්ධස්ස පන මට්ඨභාවත්ථං අයං දෙවතා සද්දසුනරුත්තිං වජ්ජයන්ති එවමාහ. කති සඬගාතිගොති කති සඬගෙ අතිගතො, අතික්කන්තොති අත්ථො. සඬගාතිකොතිපි පායො, අයමෙව අත්ථො. පඤ්ච ඡීන්දෙති ඡීන්දන්තො පඤ්ච ඔරම්භාගියසංයොජනාති ඡීන්දෙය්‍ය. පඤ්ච ජහෙති ජහන්තො පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනාති ජහෙය්‍ය. ඉධාපි ඡීන්දනඤ්ච ජහනඤ්ච අත්ථතො එකමෙව, හගවා පන දෙවතාය ආරොපිතවචනානුරූපෙනෙව එවමාහ. අථ වා පාදෙසු බද්ධපාසසකුණො විය පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනාති හෙට්ඨා ආකඬ්ඨමානාකාරාති හොන්ති, තාති අනාගාමිමග්ගෙන ඡීන්දෙය්‍යාති වදති. හත්ථෙහි ගහිතරුක්ඛසාබා විය පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනාති උපරි ආකඬ්ඨමානාකාරාති හොන්ති, තාති අරහත්තමග්ගෙන ජහෙය්‍යාති වදති. පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙති එතෙසං සංයොජනානං ඡීන්දනත්ථාය වෙව පහානත්ථාය ච උත්තරි අතිරෙකං විසෙසං භාවෙන්තො සද්ධාපඤ්චමාති ඉන්ද්‍රියාති භාවෙය්‍යාති අත්ථො. පඤ්ච සඬගාතිගොති රාගසඬගො දොසසඬගො මොහසඬගො මානසඬගො දිට්ඨිසඬගොති ඉමෙ පඤ්ච සඬගෙ අතික්කන්තො. ඔසතිණ්ණොති වුවචනීති වතුරොසතිණ්ණොති කථියති. ඉමාය පන ගාථාය පඤ්චින්ද්‍රියාති ලොකියලොකුත්තරාති කථිතානීති.

කතිඡීන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජාගරසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ ජාගරතන්ති ජාගරන්තානං. පඤ්ච ජාගරතන්ති විස්සජ්ජනගාථායං පන සද්ධාදීසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු ජාගරන්තෙසු පඤ්ච නිවරණා සුත්තා නාම. කස්මා? යස්මා තංසමඬ්ඨිපුග්ගලො යත්ථ කත්ථවි නිසින්තො වා යීතො වා අරුණං උට්ඨපෙන්නොපි පමාදතාය අකුසලසමඬ්ඨිගිතාය සුත්තො නාම හොති. එවං සුත්තෙසු පඤ්චසු නිවරණෙසු පඤ්චින්ද්‍රියාති ජාගරාති නාම. කස්මා? යස්මා තංසමඬ්ඨිපුග්ගලො යත්ථ කත්ථවි නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තොපි අප්පමාදතාය කුසලසමඬ්ඨිගිතාය ජාගරො නාම හොති. පඤ්චහි පන නිවරණෙහෙව කිලෙසරජං ආදියති ගණ්හාති පරාමසති. පුරිමා හි කාමච්ඡන්දාදයො පච්ඡිමානං පච්චයා හොන්තිති පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි පරිසුජ්ඣතිති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධාපි පඤ්චින්ද්‍රියාති ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

ජාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අප්පට්ඨිදිතසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ ධම්මාති වතුසච්චධම්මා. අප්පට්ඨිදිතාති ඤාණෙන අප්පට්ඨිද්ධා. පරවාදෙසුති ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවාදෙසු. තෙ හි ඉතො පරෙසං තිත්ථියානං වාදන්තා පරවාදා නාම. නීයරෙති අත්තතො ධම්මතායපි ගච්ඡන්ති, පරෙනපි නීයන්ති.

තත්ථ සයමෙව සස්සතාදීනි ගණ්හන්තා ගච්ඡන්ති නාම, පරස්ස වචනෙන තානි ගණ්හන්තා නීයන්ති නාම. කාලො තෙසං පබ්බජ්ඣිතුන්ති තෙසං පුග්ගලානං පබ්බජ්ඣිතුං අයං කාලො. ලොකස්මිඤ්ඤි බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො දෙසියති, සඬ්ඝො සුප්පට්ඨන්නො, පටිපදා භද්දිකා, ඉමෙ ච පන මහාජනා වට්ටෙ සුත්තා නප්පබ්බජ්ඣන්තිති දෙවතා ආහ. සම්බුද්ධානි සම්මා හෙතුනා කාරණෙන බුද්ධා. චත්තාරො හි බුද්ධා – සබ්බඤ්ඤබුද්ධො, පච්චෙකබුද්ධො, චතුසච්චබුද්ධො, සුතබුද්ධොති. තත්ථ සමතිංසපාරමියො පුරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පත්තො සබ්බඤ්ඤබුද්ධො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි ද්වෙ අසඬ්ඤායානි පාරමියො පුරෙත්වා සයම්භුතං පත්තො පච්චෙකබුද්ධො නාම. අවසෙසා බීණාසවා චතුසච්චබුද්ධා නාම. බහුස්සුතො සුතබුද්ධො නාම. ඉමස්මිං අත්ථෙ තයොපි පුරිමා වට්ටන්ති. සම්මදඤ්ඤානි සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා. චරන්ති විසමෙ සමන්ති විසමෙ වා ලොකසන්තිවාසෙ විසමෙ වා සත්තනිකායෙ විසමෙ වා කිලෙසජාතෙ සමං චරන්තිති.

අප්පට්ඨිදිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ සුසම්මුට්ඨානි පඤ්ඤාය අප්පට්ඨිද්ධභාවෙනෙව සුතට්ඨා. යථා හි ද්වෙ ඛේත්තානි කසිත්වා, එකං වජිත්වා, බහුධඤ්ඤං අධිගතස්ස අවාජිතඛේත්තතො අලද්ධං සන්ධාය “බහුං මෙ ධඤ්ඤං නට්ඨ”න්ති වදන්තො අලද්ධමෙව “නට්ඨ”න්ති වදති, එවම්ධාපි අප්පට්ඨිදිතාව සුසම්මුට්ඨා නාම. අසම්මුට්ඨානි පඤ්ඤාය පට්ඨිද්ධභාවෙනෙව අතට්ඨා. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මානකාමසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ මානකාමස්සානි මානං කාමෙන්තස්ස ඉච්ඡන්තස්ස. දමොති එවරුපස්ස පුග්ගලස්ස සමාධිපක්ඛිකො දමො නත්ථිති වදති. “සච්චෙන දන්තො දමසා උපෙනො, වෙදන්තගු වුසිතබ්බමචරියො”ති (සං. නි. 1.195) එත්ථ හි ඉන්ද්‍රියසංවරො දමොති චුත්තො. “යදි සච්චා දමා වාගා, ඛේත්තා හියොධාධ විජ්ජති”ති (සං. නි. 1.246; සු. නි. 191) එත්ථ පඤ්ඤා. “දානෙන දමෙන සංයමෙන සච්චවජ්ජෙන අත්ථි පුඤ්ඤං, අත්ථි පුඤ්ඤස්ස ආගමො”ති (සං. නි. 4.365) එත්ථ උපොසථකම්මං. “සක්ඛිස්සසි ඛො ත්වං, පුණ්ණ, ඉමිනා දමුපසමෙන සමන්තාගතො සුනාපරන්තස්මිං ජනපදෙ විහරිතු”න්ති (සං. නි. 4.88; ම. නි. 3.396) එත්ථ අධිවාසනඛන්ති. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ දමොති සමාධිපක්ඛිකධම්මානං එතං නාමං. තෙනෙවාහ – “න මොනමත්ථි අසමාහිතස්සා”ති. තත්ථ මොනන්ති චතුමග්ගඤ්ඤාණං, තඤ්ඤි මුනානිති මොනං, චතුසච්චධම්මෙ ජානානිති අත්ථො. මච්චුධෙය්‍යස්සානි තෙභූමකවට්ටස්ස. තඤ්ඤි

මව්වුනො පතිට්ඨානටියෙන මව්වුට්ඨෙය්‍යන්ති වුච්චති. පාරන්ති තස්සෙව පාරං නිබ්බානං. තරෙය්‍යාති පටිච්ඡේදකියා පාපුණෙය්‍යා වා. ඉදං චුත්තං හොති – එකො අරඤ්ඤෙ විහරන්තො පමන්තො පුග්ගලො මව්වුට්ඨෙය්‍යස්ස පාරං න තරෙය්‍යා න පටිච්ඡේදකියා න පාපුණෙය්‍යාති.

මානං පභායාති අරහත්තමග්ගෙන නවවිධමානං පජහිත්වා. සුසමාහිතත්තොති උපචාරජපනාසමාධිහි සුට්ඨු සමාහිතත්තො. සුවෙනසොති ඤාණසම්පයුත්තතාය සුන්දරචිත්තො. ඤාණවිජ්ජයුත්තචිත්තෙන හි සුවෙනසොති න වුච්චති, තස්මා ඤාණසම්පයුත්තෙන සුවෙනසො හුත්වාති අත්ථො. සබ්බධි විජ්ජමුත්තොති සබ්බෙසු බන්ධායතනාදිසු විජ්ජමුත්තො හුත්වා. තරෙය්‍යාති එත්ථ තෙභූමකවට්ඨං සමතික්කමන්තො නිබ්බානං පටිච්ඡේදකිත්තො තරතිති පටිච්චෙධතරණං නාම චුත්තං. ඉති ඉමාය ගාථාය තිස්සො සික්ඛා කථිතා හොන්ති. කථං – මානො නාමායං සීලහෙදනො, තස්මා “මානං පභායා”ති ඉමිනා අධිසීලසික්ඛා කථිතා හොති. “සුසමාහිතත්තො”ති ඉමිනා අධිචිත්තසික්ඛා. “සුවෙනසො”ති එත්ථ චිත්තෙන පඤ්ඤා දස්සිතා, තස්මා ඉමිනා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා කථිතා. අධිසීලඤ්ච නාම සීලෙ සති හොති, අධිචිත්තං චිත්තෙ සති, අධිපඤ්ඤා පඤ්ඤාය සති. තස්මා සීලං නාම පඤ්චපි දසපි සීලානි, පාතිමොක්ඛසංවරො අධිසීලං නාමාති වෙදිතබ්බං. අට්ඨ සමාපත්තියො චිත්තං, විපස්සනාපාදකජ්ඣානං අධිචිත්තං. කම්මස්සකතඤාණං පඤ්ඤා, විපස්සනා අධිපඤ්ඤා. අනුජපන්නෙපි හි බුද්ධුජපාදෙ පවත්තතිති පඤ්චසීලං දසසීලං සීලමෙව, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං බුද්ධුජපාදෙයෙව පවත්තතිති අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. අපිච නිබ්බානං පත්ථයන්තෙන සමාදිත්තං පඤ්චසීලමපි දසසීලමපි අධිසීලමෙව. සමාපන්නා අට්ඨ සමාපත්තියොපි අධිචිත්තමෙව. සබ්බමපි වා ලොකියසීලං සීලමෙව, ලොකුත්තරං අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයොති. ඉති ඉමාය ගාථාය සමොධානෙන්වා තිස්සො සික්ඛා සකලසාසනං කථිතං හොතිති.

මානකාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ සන්තානන්ති සන්තකිලෙසානං, පණ්ඩිතානං වා. “සන්නො භවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති (ජා. 2.21.413), දුරෙ සන්නො පකාසන්ති”තිආදීසු (ධ. ප. 304) හි පණ්ඩිතාපි සන්නොති චුත්තා. බ්‍රහ්මචාරිනන්ති සෙට්ඨචාරීනං මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්තානං. කෙන වණ්ණෙණො පසීදතිති කෙන කාරණෙන ඡව්චණ්ණො පසීදතිති පුච්ඡති. කස්මා පනෙසා එවං පුච්ඡති? එසා කිර වනසණ්ඩවාසිකා භූමිමදෙවතා ආරඤ්ඤකෙ හික්ඛු පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු මූලකම්මට්ඨානං ගහෙන්වා නිසින්තෙ පස්සති. තෙසඤ්ච එවං නිසින්තානං බලවචිත්තෙකග්ගතා උජ්ජපජ්ජති. තතො විසභාගසන්තති වූපසම්මති,

සභාගසන්තති ඔක්කමති, චිත්තං පසිද්ධති. චිත්තෙ පසන්තො ලොභිතං පසිද්ධති,
 චිත්තසමුට්ඨානානි උපාදාරුපානි පරිසුද්ධානි භොන්ති, චණ්ටා
 පමුත්තතාලඵලස්ස විය මුඛස්ස චණ්ණො භොති. තං දිස්වා දෙවතා චිත්තෙසි –
 “සරිරවණ්ණො නාමායං පණ්ණානි රසසම්පන්නානි භොජනානි සුඛසම්ඵස්සානි
 නිවාසනපාපුරණසයනානි උතුසුඛෙ තෙභුමිකාදිභෙදෙ ච පාසාදෙ
 මාලාගන්ධවිලෙපනාදීනි ච ලහන්තානං පසිද්ධති, ඉමෙ පන භික්ඛු පිණ්ඩාය
 වරින්වා මිස්සකහත්තං භුඤ්ජන්ති, විරළමඤ්චකෙ වා ඵලකෙ වා සිලාය වා
 සයනානි කප්පෙන්ති, රුක්ඛමූලාදීසු වා අඛිභොකාසෙ වා වසන්ති, කෙන නු බො
 කාරණෙන ඵතෙසං චණ්ණො පසිද්ධති” ති. තස්මා පුච්ඡි.

අඵස්සා භගවා කාරණං කට්ඨන්තො දුතියං ගාථං ආභ. තත්ථ අතීතන්ති
 අතීතෙ අසුකො නාම රාජා ධම්මිකො අභොසි, සො අම්භාකං පණ්ණෙ පච්චයෙ
 අදාසි. ආචරියුපජ්ඣායා ලාභිනො අභෙසුං. අථ මයං ඵවරුපානි භොජනානි
 භුඤ්ජමිහා, වීචරානි පාරුපිමිහානි ඵවං ඵකච්චෙ පච්චයබාහුල්ලිකා විය ඉමෙ
 භික්ඛු අතීතං නානුසොචන්ති. නප්පජ්ජපන්ති නාගතන්ති අනාගතෙ ධම්මිකො
 රාජා භවිස්සති, ජීතා ජනපදා භවිස්සන්ති, බහුනි සජ්ජිතවතීතාදීනි
 උප්පජ්ජිස්සන්ති, “බාදථ භුඤ්ජථා” ති තත්ථ තත්ථ චත්තාරො භවිස්සන්ති, තදා
 මයං ඵවරුපානි භොජනානි භුඤ්ජස්සාම, වීචරානි පාරුපිස්සාමානි ඵවං අනාගතං
 න පත්ථෙත්ති. පච්චුජ්ජන්තොනානි යෙන කෙනචි තඬ්ඨණෙ ලද්ධෙන යාපෙන්ති.
 තෙනානි තෙන තිවිධෙනාපි කාරණෙන.

ඵවං චණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සෙව චණ්ණස්ස විනාසං
 දස්සෙත්තො අනන්තරං ගාථමාභ. තත්ථ අනාගතජ්ජපජ්ජපායානි අනාගතස්ස
 පත්ථනාය. ඵතෙනානි ඵතෙන කාරණද්වයෙන. නළොච හරිතො ලුතොති යථා
 හරිතො නළො ලාගිත්වා උණ්භපාසාණෙ පක්ඛිත්තො සුස්සති, ඵවං සුස්සන්තිති.

අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා. නළචග්ගො පඨමො.

2. නන්දනවග්ගො

1. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

11. නන්දනවග්ගස්ස පඨමෙ තත්තාති තස්මිං ආරාමෙ. බොති
 බාඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙන නිපාතමත්තං. භික්ඛු ආමන්තෙසීති පරිසජෙට්ඨකෙ
 භික්ඛු ජානාපෙසි. භික්ඛවොති තෙසං ආමන්තනාකාරදීපනං. භදන්තෙති
 පතිච්චනදානං. තෙ භික්ඛුති යෙ තත්ථ සම්මුඛිභූතා ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛු.
 භගවතො පච්චස්සොසුන්ති භගවතො වචනං පතිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා
 සුණංසු සම්පට්ච්ඡිසුන්ති අත්ථො. ඵතදවොචාති ඵතං ඉදානි චත්තබ්බං
 “භූතපුබ්බ”න්තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ තාවතීංසකායිකානි තාවතීංසකායෙ
 නිබ්බත්තා. තාවතීංසකායො නාම දුතියදෙවලොකො වුච්චති. මසෙන මාණවෙන

සද්ධිං මවලගාමෙ කාලං කත්වා තත්ථ උප්පන්නෙ තෙත්තිංස දෙවපුත්තෙ උපාදාය කිර තස්ස දෙවලොකස්ස අයං පණ්ණත්ති ජාතාති වදන්ති. යස්මා පන සෙසවක්කවාලෙසුපි ඡ කාමාවචරදෙවලොකා අත්ථි. චුත්තම්පි වෙතං “සහස්සං වාතුමහාරාජිකානං සහස්සං තාවතිංසාන”න්ති (අ. නි. 10.29), තස්මා නාමපණ්ණත්තියෙවෙසා තස්ස දෙවලොකස්සාති වෙදිතබ්බා. එවඤ්ඤි නිද්දොසං පදං ගොති.

නන්දනෙ වනෙති එත්ථ තං වනං පට්ටියෙ පට්ටියෙ නන්දයති තොසෙතිති නන්දනං. පඤ්චසු හි මරණනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු “සම්පත්තිං පහාය වට්ඨසාමා”ති පරිදෙවමානා දෙවතා සක්කො දෙවනාමිත්තො “මා පරිදෙවිත්ථ, අභිජ්ජනධම්මා නාම සඬ්ඛාරා නත්ථි”ති ඔවදිත්වා තත්ථ පවෙසාපෙති. තාසං අඤ්ඤාහි දෙවතාහි බාහාසු ගහෙත්වා පවෙසිතානම්පි තස්ස සම්පත්තිං දිස්වාච මරණසොකො වූපසම්මති, පීතිපාමොජ්ජමෙව උප්පජ්ජති. අථ තස්මිං කිලුමානා එව උණ්හසන්තත්තො හිමපිණ්ඩො විය විලියන්ති, වාතාපහතදීපසිබා විය විජ්ඣායන්තිති එවං යංකිඤ්චි අන්තො පට්ටියං නන්දයති තොසෙතියෙවාති නන්දනං, තස්මිං නන්දනෙ. අව්ඡරාසඬ්ඝපරිවුතාති අව්ඡරාති දෙවධිතානං නාමං, තාසං සමුගෙන පරිවුතා.

දිබ්බෙහිති දෙවලොකෙ නිබ්බත්තෙහි. පඤ්චහි කාමගුණෙහිති මනාපියරූපසද්දගන්ධරසථොට්ඨබ්බසඬ්ඛාතෙහි පඤ්චහි කාමබන්ධනෙහි කාමකොට්ඨාසෙහි වා. සමජ්ජිකාති උපෙතා. ඉතරං තස්සෙව වෙච්චනං. පරිවාරයමානාති රමමානා, තෙසු තෙසු වා රූපාදීසු ඉන්ද්‍රියානි සඤ්චාරයමානා. තායං වෙලායන්ති තස්මිං පරිවාරණකාලෙ. සො පනස්ස දෙවපුත්තස්ස අධුනා අභිනිබ්බත්තකාලො වෙදිතබ්බො. තස්ස හි පටිසන්ධික්ඛණෙයෙව රත්තසුචණ්ණක්ඛන්ධො විය විරොචයමානො තිගාචුතජ්ජමාණො අත්තභාවො නිබ්බත්ති. සො දිබ්බවත්ථනිවත්ථො දිබ්බාලඬ්ඛකාරපට්ටිමණ්ඩිතො දිබ්බමාලාවිලෙපනධරො දිබ්බෙහි චන්දනචුණ්ණෙහි සමං චිකිරියමානො දිබ්බෙහි පඤ්චහි කාමගුණෙහි ඔවුතො නිවුතො පරියොනද්ධො ලොභාහිභූතො හුත්වා ලොභනිස්සරණං නිබ්බානං අපස්සන්තො ආසහිං වාචං භාසන්තො විය මහාසද්දෙන “න තෙ සුඛං පජානන්ති”ති ඉමං ගාථං ගායමානො නන්දනවනෙ විවරි. තෙන චුත්තං – “තායං වෙලායං ඉමං ගාථං අභාසී”ති.

යෙ න පස්සන්ති නන්දනන්ති යෙ තත්‍ර පඤ්චකාමගුණානුභවනවසෙන නන්දනවනං න පස්සන්ති. නරදෙවනන්ති දෙවනරානං, දෙවපුරිසානන්ති අත්ථො. තිදසානන්ති තික්ඛන්තුං දසන්තං. යසස්සිනන්ති පරිවාරසඬ්ඛාතෙන යසෙන සම්පන්නානං.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති එකා අරියසාවිකා දෙවතා. පච්චභාසීති “අයං බාලදෙවතා ඉමං සම්පත්තිං නිව්චං අවලං මඤ්ඤති, නාස්සා ඡෙදනභෙදනවිද්ධංසනධම්මතං ජාතාති”ති අධිජ්ජායං විවට්ටෙත්වා දස්සෙන්නි

“න ත්වං බාලෙ” ති ඉමාය ගාථාය පතිඅභාසි. යථා අරහතං වචොති යථා අරහන්තානං වචනං, තථා ත්වං න ජානාසීති. එවං තස්සා අධිප්පායං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි අරහන්තානං වචනං දස්සෙන්ති අනිච්චාතිආදිමාහ. තත්ථ අනිච්චා වත සඬබ්බාරාති සබ්බෙ තෙභුමකසඬබ්බාරා හුත්වා අභාවත්ථෙත අනිච්චා. උප්පාදවයධම්මිනොති උප්පාදවයසභාවා. උප්පජ්ජිත්වා නිරුප්ඤ්ඤාති ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. යස්මා වා උප්පජ්ජිත්වා නිරුප්ඤ්ඤාති, තස්මා උප්පාදවයධම්මිනොති. උප්පාදවයග්ගහණෙන වෙන්ථ තදනන්තරා වෙමජ්ඤාට්ඨානං ගහිතමෙව හොති. තෙසං වූපසමො සුඛොති තෙසං සඬබ්බාරානං වූපසමසඬබ්බානං නිබ්බානමෙව සුඛං. ඉදං අරහතං වචොති.

නන්දනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ නන්දනීති තුස්සති අත්තමනො හොති. පුත්තිමාති බහුපුත්තො. තස්ස හි එකච්චෙ පුත්තා කසිකම්මං කත්වා ධක්ඤ්ඤස්ස කොට්ඨෙ පුරෙන්නි, එකච්චෙ වණ්ණජ්ජං කත්වා හිරක්ඤ්ඤසුවණ්ණං ආහරන්ති, එකච්චෙ රාජානං උපට්ඨහිත්වා යානවාහනගාමනිගමාදීනි ලහන්ති. අථ තෙසං ආනුභාවසඬබ්බානං සිරිං අනුභවමානා මාතා වා පිතා වා නන්දති. ඡණ්දිවසාදීසු වා මණ්ඩිතපසාධිතෙ පුත්තෙ සම්පත්තිං අනුභවමානෙ දිස්වා නන්දති, “නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා” ති ආහ. ගොහි තථෙවාති යථා පුත්තිමා පුත්තෙහි, තථා ගොසාමිකොපි සම්පන්නං ගොමණ්ඩලං දිස්වා ගාථො නිස්සාය ගොරසසම්පත්තිං අනුභවමානො ගොහි නන්දති. උපධි හි නරස්ස නන්දනාති, එත්ථ උපධිති චත්තාරො උපධි – කාමුපධි, ඛන්ධුපධි, කිලෙසුපධි, අභිසඬබ්බාරුපධිති. කාමාපි හි “යං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො” ති (ම. නි. 1.166) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො “උපධියති එත්ථ සුඛ” ති ඉමිනා වචනත්ථෙත උපධිති වුච්චති. ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසඬබ්බාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතොති. ඉධ පන කාමුපධි අධිප්පෙතො. පඤ්ච හි කාමගුණා තෙභුමිකාදිපාසාද-උළාරසයන-වත්ථාලඬකාර-නාටකපරිවාරාදිවසෙන පච්චුපට්ඨිතා පීතිසොමනස්සං උපසංහරමානා නරං නන්දයන්ති. තස්මා යථා පුත්තා ව ගාථො ව, එවං ඉමෙපි උපධි හි නරස්ස නන්දනාති වෙදිතබ්බා. න හි සො නන්දති යො නිරුපධිති යො කාමගුණසම්පත්තිරහිතො දලිද්දො දුල්ලභසාසච්ඡාදතො, න හි සො නන්දති. එවරුපො මනුස්සපෙතො ව මනුස්සනෙරයිකො ව කිං නන්දිස්සති භගවාති ආහ.

ඉදං සුත්වා සත්ථා චින්තෙසි – “අයං දෙවතා සොකචත්ථුමෙව නන්දවත්ථුං කරොති, සොකචත්ථුභාවමස්සා දිපෙස්සාමි” ති එලෙන එලං පාතෙන්නො විය තායෙව උපමාය තස්සා වාදං හින්දන්තො තමෙව ගාථං පරිවත්තෙත්වා සොචතීති ආහ. තත්ථ සොචති පුත්තෙහිති විදෙසගමනාදිවසෙන පුත්තෙසු නට්ඨෙසුපි

නස්සන්තෙසුපි ඉදානි නස්සිස්සන්තිති නාසසඬිකීපි සොවති, තථා මනෙසුපි මරන්තෙසුපි වොරෙහි රාජපුරිසෙහි ගතිතෙසු වා පච්චත්ථිකානං හත්ථං උපගතෙසු වා මරණසඬිකීපි හුත්වා සොවති. රුක්ඛපඬ්ඨතාදීහි පතිත්වා හත්ථපාදාදීනං හෙදවසෙන හින්තෙසුපි හිජ්ජන්තෙසුපි හෙදසඬිකීපි හුත්වා සොවති. යථා ච පුත්තෙහි පුත්තිමා, ගොසාමිකොපි තථෙව නවහාකාරෙහි ගොහි සොවති. උපධි හි නරස්ස සොවනාති යථා ච පුත්තගාවො, එවං පඤ්ච කාමගුණොපධිපි –

“තස්ස වෙ කාමයානස්ස, ඡන්දජාතස්ස ජන්තනො;
තෙ කාමා පරිභායන්ති, සල්ලවිද්ධොව රුජ්ජති” ති. (සු. නි. 773) –

චුත්තනායෙන නරං සොවන්ති. තස්මා නරස්ස සොවනා සොකචත්ථුකමෙවාති වෙදිතඬ්ඨා. න හි සො සොවති, යො නිරුපධිති යස්ස පන චතුඬ්ඨිධාපෙතෙ උපධියො නත්ථි, සො නිරුපධි මහාඬ්ඨිකාසවො කිං සොච්ඡිස්සති, න සොවති දෙවතෙති.

නන්දතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ නත්ථි පුත්තසමං පෙමන්ති විරූපෙපි හි අත්තනො පුත්තකෙ සුවණ්ණඬ්ඨිකං විය මඤ්ඤන්ති, මාලාගුලෙ විය සීසාදීසු කත්වා පරිහරමානා තෙහි ඔහදිතාපි ඔමුත්තිකාපි ගන්ධවිලෙපනපතිතා විය සොමනස්සං ආපජ්ජන්ති. තෙනාහ – “නත්ථි පුත්තසමං පෙම” න්ති. පුත්තපෙමසමං පෙමං නාම නත්ථිති චුත්තං හොති. ගොසමිකං ධනන්ති ගොහි සමං ගොධනසමං ගොධනසදිසං අඤ්ඤං ධනං නාම නත්ථි හගවාති ආහ. සුරියසමා ආභාති සුරියාභාය සමා අඤ්ඤා ආභා නාම නත්ථිති දස්සෙති. සමුද්දපරමාති යෙ කෙච්ඡි අඤ්ඤෙ සරා නාම, සඬ්ඨෙ තෙ සමුද්දපරමා, සමුද්දො තෙසං උත්තමො, සමුද්දසදිසං අඤ්ඤං උදකනිධානං නාම නත්ථි, හගවාති.

යස්මා පන අත්තපෙමෙන සමං පෙමං නාම නත්ථි. මාතාපිතාදයො හි ඡඬ්ඨෙත්වාපි පුත්තධීතාදයො ච අපොසෙත්වාපි සත්තා අත්තානාමෙව පොසෙත්ති. ධඤ්ඤෙන ච සමං ධනං නාම නත්ථි. (යදා හි සත්තා දුඬ්ඨික්ඛා හොන්ති), තථාරූපෙ හි කාලෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි ගොමහිංසාදීනිපි ධඤ්ඤග්ගහණත්ථං ධඤ්ඤසාමිකානාමෙව සන්තිකං ගහෙත්වා ගච්ජන්ති. පඤ්ඤාය ච සමා ආභා නාම නත්ථි. සුරියාදයො හි එකදෙසංයෙව ඔභාසන්ති, පච්චුප්පන්තමෙව ච තමං විනොදෙන්ති. පඤ්ඤා පන දසසහස්සිමිපි ලොකධාතුං එකජ්ජජාතං කාතුං සක්කොති, අතිතංසාදිපට්ඨිජාදකඤ්ච තමං විධමති. මෙසවුට්ඨියා ච සමො සරො නාම නත්ථි. නදීවාපි හොතු තලාකාදීනි වා, වුට්ඨිසමො සරො නාම නත්ථි. මෙසවුට්ඨියා හි පච්ඡන්තාය මහාසමුද්දො අඬ්ඨිලිපඬ්ඨතෙමනමත්තමිපි උදකං න හොති, වුට්ඨියා පන පචත්තමානාය යාව

ආහස්සරභවනාපි එකොදකං හොති. තස්මා භගවා දෙවතාය පටිගාථං වදන්තො නත්ථි අත්තසමං පෙමන්තිආදිමාහාති.

නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ ඛත්තියො ද්විපදන්ති ද්විපදානං රාජා සෙට්ඨො. කොමාරිති කුමාරිකාලෙ ගහිතා. අයං සෙසභරියානං සෙට්ඨාති වදති. පුබ්බජොති පයමං ජාතො කාණො වාපි හොතු කුණ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරො, යො පයමං ජාතො, අයමෙව පුත්තො ඉමිස්සා දෙවතාය වාදෙ සෙට්ඨො නාම හොති. යස්මා පන ද්විපදාදීනං බුද්ධාදියො සෙට්ඨා, තස්මා භගවා පටිගාථං ආහ. තත්ථ කිඤ්චාපි භගවා සබ්බෙසංයෙව අපදාදිහෙදානං සත්තානං සෙට්ඨො, උප්පජ්ජමානො පනෙස සබ්බසත්තසෙට්ඨො ද්විපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති, තස්මා සම්බුද්ධො ද්විපදං සෙට්ඨොති ආහ. ද්විපදෙසු උප්පන්නස්ස චස්ස සබ්බසත්තසෙට්ඨභාවො අප්පට්ඨතොව හොති. ආජානීයොති හත්ථි වා හොතු අස්සාදීසු අඤ්ඤතරො වා, යො කාරණං ජානාති, අයං ආජානීයොව චතුප්පදානං සෙට්ඨොති අත්ථො. කුටකණ්ණරඤ්ඤො ගුලවණ්ණඅස්සො විය. රාජා කිර පාවිනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා චෙතියපබ්බතං ගමිස්සාමීති කලම්භනදීතීරං සම්පත්තො, අස්සො තීරෙ යත්වා උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති, රාජා අස්සාවරියං ආමන්තෙත්වා, “අහො වත තයා අස්සො සික්ඛාපිතො උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති”ති ආහ. ආවරියො “සුසික්ඛාපිතො දෙව අස්සො, එතස්ස හි චිත්තං – ‘සවාහං උදකං ඔතරිස්සාමි, වාලං තෙමිස්සති, වාලෙ තිත්තෙ රඤ්ඤො අඬගෙ උදකං පාතෙය්‍යා’ති, එවං තුම්භාකං සරීරෙ උදකපාතනහයෙන න ඔතරති, වාලං ගණ්භාපෙථා”ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසි. අස්සො වෙගෙන ඔතරිත්වා පාරං ගතො. සුස්සුසාති සුස්සුසමානා. කුමාරිකාලෙ වා ගහිතා හොතු පච්ඡා වා, සුරූපා වා විරූපා වා, යා සාමිකං සුස්සුසති පරිවරති තොසෙති, සා භරියානං සෙට්ඨා. අස්සවොති ආසුණමානො. ජෙට්ඨො වා හි හොතු කනිට්ඨො වා, යො මාතාපිතුනං වචනං සුණාති, සම්පට්ච්ඡති, ඔවාදපට්ඨකරො හොති, අයං පුත්තානං සෙට්ඨො, අඤ්ඤෙහි සන්ධිවිච්ඡේදකාදිවොරෙහි පුත්තෙහි කො අත්ථො දෙවතෙති.

ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සණ්ඨානසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ ධීතෙ මජ්ඣන්තිකෙති ධීතමජ්ඣන්තිකෙ. සන්තිසීවෙසුති යථා ඵාසුකට්ඨානං උපගන්ත්වා සන්තිසින්තෙසු විස්සමමානෙසු. ධීතමජ්ඣන්තිකකාලො නාමෙස සබ්බසත්තානං ඉරියාපට්ඨබ්බලාකාලො. ඉධ පන පක්ඛිනංයෙව වසෙන දස්සිතො. සණ්ඨෙවාති සණ්ඨාති විය මහාවිරවං විය මුච්චති. සණ්ඨානමෙව චෙත්ථ “සණ්ඨෙවා”ති චුත්තං. තප්පට්ඨාගං නාමෙතං.

නිදාසසමයස්මිඤ්ඤි යිතමජ්ඣන්තිකකාලෙ චතුප්පදගණෙසු වෙව පක්ඛිගණෙසු
 ව සන්නිසින්නෙසු වාතපුරිතානං සුසිරරුක්ඛානඤ්චෙව ඡිද්දවෙණුපබ්බානඤ්ච
 ඛන්ධෙන ඛන්ධං සාබාය සාබං සඨසට්ටයන්තානං පාදපානඤ්ච අරඤ්ඤමජ්ඣකෙ
 මහාසද්දො උප්පජ්ජති. තං සන්ධායෙනං චුත්තං. තං භයං පටිභාති මන්ති තං
 එවරුපෙ කාලෙ මහාඅරඤ්ඤස්ස සණ්ඨානං මය්හං භයං හුත්වා උපට්ඨාති.
 දන්ධපඤ්ඤා කිරෙසා දෙවතා තස්මිං බණෙ අත්තනො නිසජ්ජඵාසුකං
 කථාඵාසුකං දුතියකං අලහන්තී එවමාහ. යස්මා පන තාදියෙ කාලෙ
 පිණ්ඩපාතපටික්කන්තස්ස විචිත්තෙ අරඤ්ඤායතනෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා
 නිසින්නස්ස භික්ඛුනො අනප්පකං සුඛං උප්පජ්ජති, යං සන්ධාය චුත්තං –

“සුඤ්ඤාගාරං පටිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
 අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො”ති. (ධ. ප. 373) ව,

“පුරතො පච්ඡතො වාපි, අපරො වෙ න විජ්ජති;
 අතීව ඵාසු භවති, එකස්ස වසතො වනෙ”ති. (ථෙරගා. 537) ව;

තස්මා භගවා දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ සා රතී පටිභාති මන්ති යා එවරුපෙ
 කාලෙ එකකස්ස නිසජ්ජා නාම, සා රතී මය්හං උපට්ඨාතීති අත්ථො. සෙසං
 තාදියමෙවාති.

සණ්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙය නිද්දාති, “අභිජානාමහං, අග්ගිවෙස්සන, ගිම්භානං පච්ඡිමෙ
 මාසෙ නිද්දං ඔක්කමිතා”ති (ම. නි. 1.387) එවරුපාය අබ්‍යාකතනිද්දාය
 පුබ්බභාගාපරභාගෙසු සෙබ්බපුට්ඨජනානං සසඨ්ඛාරිකඅකුසලෙ විත්තෙ උප්පන්නං
 ටීනමිද්ධං. තන්දීති අතිවිජාතාතිසීතාදිකාලෙසු උප්පන්නං ආගන්තුකං ආලසියං.
 චුත්තමිපි වෙතං – “තත්ථ කතමා තන්දී? යා තන්දී තන්දියනා තන්දීමතනා
 ආලසාං ආලසායනා ආලසායිතත්තං, අයං චුච්චති තන්දී”ති (විහ. 857).
 විජම්භිතාති කායවිජම්භනා. අරතීති අකුසලපක්ඛා උක්කණ්ඨිතතා.
 භත්තසම්මදොති භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමථො. විත්ථාරො පන තෙසං – “තත්ථ
 කතමා විජම්භිතා? යා කායස්ස ජම්භනා විජම්භනා”තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ
 ආගතොව. එතෙනාති එතෙන නිද්දාදිනා උපක්කිලෙසෙන උපක්කිලිට්ඨො
 නිවාරිතපාතුභාවො. නප්පකාසතීති න ජොතති, න පාතුභවතීති අත්ථො.
 අරියමග්ගොති ලොකුත්තරමග්ගො. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. පාණිනන්ති
 සත්තානං. වීරියෙනාති මග්ගසහජාතවීරියෙන. නං පණාමෙත්වාති එතං
 කිලෙසජාතං නිහරිත්වා. අරියමග්ගොති ලොකියලොකුත්තරමග්ගො. ඉති
 මග්ගෙනෙව උපක්කිලෙසෙ නිහරිත්වා මග්ගස්ස විසුද්ධි චුත්තාති.

නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුක්කරසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ දුක්තිතික්ඛන්ති දුක්ඛමං දුඛධිවාසියං. අඛ්‍යත්තෙනාති බාලෙන. සාමඤ්ඤන්ති සමණධම්මො. ඉමිනා දෙවතා ඉදං දස්සෙති – යං පණ්ඩිතා කුලපුත්තා දසපි වස්සානි විසතිපි සට්ඨිපි වස්සානි දන්තෙ අභිදන්තමාධාය ජීවිහාය තාලුං ආභවිවපි චෙතසා චිත්තං අභිනිග්ගණ්හිත්වාපි එකාසනං එකභත්තං පටිසෙවමානා ආපාණකොට්ඨකං බ්‍රහ්මවරියං වරන්තා සාමඤ්ඤං කරොන්ති. තං භගවා බාලො අඛ්‍යත්තො කාතුං න සක්කොතිති. බහු හි තත්ථ සම්බාධාති තස්මිං සාමඤ්ඤසඬ්ඛාතෙ අරියමග්ගෙ බහු සම්බාධා මග්ගාධිගමාය පටිපන්නස්ස පුබ්බභාගෙ බහු පරිස්සයාති දස්සෙති.

චිත්තඤ්ඤෙ න නිවාරයෙති යදි අයොනිසො උප්පන්නං චිත්තං න නිවාරෙය්‍ය, කති අභානි සාමඤ්ඤං වරෙය්‍ය? එකදිවසමපි න වරෙය්‍ය. චිත්තවසිකො හි සමණධම්මං කාතුං න සක්කොති. පදෙ පදෙති ආරම්මණෙ ආරම්මණෙ. ආරම්මණඤ්ඤි ඉධ පදන්ති අධිප්පෙතං. යස්මිං යස්මිං හි ආරම්මණෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථ බාලො විසිදති නාම. ඉරියාපථපදමපි වට්ටති. ගමනාදිසු හි යත්ථ යත්ථ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථෙව විසිදති නාම. සඬ්ඛප්පානන්ති කාමසඬ්ඛප්පාදීනං.

කුම්මො වාති කච්ඡපො විය. අඬ්ගානීති ගීවපඤ්චමානි අඬ්ගානි. සමොදහන්ති සමොදහන්තො, සමොදහිත්වා වා. මනොචිතක්කෙති මනම්හි උප්පන්නචිතක්කෙ. එත්තාවතා ඉදං දස්සෙති – යථා කුම්මො සොණ්ඩිපඤ්චමානි අඬ්ගානි සකෙ කපාලෙ සමොදහන්තො සිඬ්ගාලස්ස ඔතාරං න දෙති, සමොදහිත්වා වස්ස අප්පසස්භතං ආපජ්ජති, එවමෙවං හික්ඛු මනම්හි උප්පන්නචිතක්කෙ සකෙ ආරම්මණකපාලෙ සමොදහං මාරස්ස ඔතාරං න දෙති, සමොදහිත්වා වස්ස අප්පසස්භතං ආපජ්ජති. අනිස්සිතොති තණ්හාදිට්ඨිතිස්සයෙහි අනිස්සිතො හුත්වා. අභෙය්‍යානොති අවිහිංසමානො. පරිනිබ්බුතොති කිලෙසනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. නුපවදෙය්‍ය කඤ්චිති යංකිඤ්චි පුග්ගලං ආචාරවිපත්තිආදිසු යාය කායවි මඬ්කුං කාතුකාමො හුත්වා න වදෙය්‍ය, “කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙනා” තිආදයො පන පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣන්තං උපට්ඨපෙත්වා උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච වදෙය්‍යාති.

දුක්කරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. හිරිසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ හිරිනිසෙධොති හිරියා අකුසලෙ ධම්මෙ නිසෙධෙතිති හිරිනිසෙධො. කොචි ලොකස්මිං විජ්ජතිති කොචි එවරුපො විජ්ජතිති පුච්ඡති. යො නින්දං අපබොධනීති යො ගරහං අපහරන්තො බුජ්ඣති. අස්සො භද්‍රො කසාමිවාති යථා භද්‍රො අස්සාජානියො කසං අපහරන්තො බුජ්ඣති, පතොදවිජායං

දිස්වා සංවිජ්ඣන්තො විය කසාය අත්තනි නිපාතං න දෙනි, එවමෙව යො භික්ඛු භූතස්ස දසඅක්කොසවත්ථුනො අත්තනි නිපාතං අදදන්තො නින්දං අපබොධති අපහරන්තො බුජ්ඣති, එවරුපො කොචි ඛිණාසවො විජ්ජති පුච්ඡති. අභූතක්කොසෙන පන පරිමුත්තො නාම නත්ථි. තනුයාති තනුකා, හිරියා අකුසලෙ ධම්මෙ නිසෙධෙත්වා වරන්තා ඛිණාසවා නාම අප්පකාති අත්ථො. සදා සතාති නිච්චකාලං සතිවෙපුල්ලෙන සමන්තාගතා. අන්තං දුක්ඛස්ස පප්පුයාති වට්ඨදුක්ඛස්ස කොට්ඨං අන්තභූතං නිබ්බාතං පාපුණ්ත්වා. සෙසං චුත්තනයමෙවාති.

හිරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුටිකාසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ කච්චි තෙ කුටිකාති අයං දෙවතා දස මාසෙ

අන්තොවසනට්ඨානට්ඨෙත මාතරං කුටිකං කත්වා, යථා සකුණා දිවසං ගොවරපසුතා රත්තිං කුලාවකං අල්ලියන්ති, එවමෙවං සත්තා තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වාපි මාතුගාමස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, ආලයවසෙන හරියං කුලාවකං කත්වා. කුලපවෙණිං සන්තානකට්ඨෙත පුත්තෙ සන්තානකෙ කත්වා, තණ්හං බන්ධනං කත්වා, ගාථාබන්ධනෙන ඉමෙ පඤ්ඤෙ සමොධානෙත්වා භගවන්තං පුච්ඡි, භගවාපිස්සා විස්සජ්ජෙත්තො තග්ඝාතිආදිමාහ. තත්ථ තග්ඝාති එකංසවචනෙ නිපාතො. නත්ථිති පහාය පබ්බජිතත්තා වට්ඨස්මිං වා පුන මාතුකුච්ඡිවාසස්ස දාරහරණස්ස පුත්තනිබ්බත්තියා වා අභාවතො නත්ථි.

දෙවතා “මයා සන්තාහං බන්ධිත්වා ගුල්භා පඤ්ඤා පුච්ඡිතා, අයඤ්ච සමණො පුච්ඡිතමත්තෙයෙව විස්සජ්ජෙසි, ජාතං නු බො මෙ අප්පකාසයං කථෙසි, උදාහු අජානං යං වා තං වා මුබාරුල්භං කථෙසි”ති වින්තෙත්වා පුන කිත්තාහන්තිආදිමාහ. තත්ථ කිත්තාහන්ති කිං තෙ අහං. අථස්සා භගවා ආචික්ඛන්තො මාතරන්තිආදිමාහ. සාහු තෙති ගාථාය අනුමොදිත්වා සම්පහංසිත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදිහි පූජෙත්වා අත්තනො දෙවට්ඨානමෙව ගතාති.

කුටිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ තපොදාරාමෙති තපොදස්ස තත්තොදකස්ස රහදස්ස වසෙන එවං

ලද්ධනාමෙ ආරාමෙ. වෙහාරපබ්බතස්ස කිර හෙට්ඨා භූමිමට්ඨකනාගානං පඤ්චයොජනසතිකං නාගභවනං දෙවලොකසදිසං මණිමයෙන තලෙන ආරාමියානෙහි ව සමන්තාගතං. තත්ථ නාගානං කීළනට්ඨානෙ මහාඋදකරහදො, තතො තපොදා නාම නදී සන්දති කුටීතා උණ්හොදකා. කස්මා පනෙසා එදිසා? රාජගහං කිර පරිවාරෙත්වා මහාපෙතලොකො තිට්ඨති, තත්ථ

ද්විතීන් මහාලොහකුම්භිනිරයානං අන්තරෙන අයං තපොදා ආගවිෂති, තස්මා කුටීතා සන්දති. වූත්තම්පි චෙතං -

“යතායං, භික්ඛවෙ, තපොදා සන්දති, සො දහො අවිජ්ජාදකො සීතොදකො සාතොදකො සෙතොදකො සුඡ්පතිත්ථො රමණීයො පඤ්ඤාමච්ඡකච්ඡපො, චක්කමත්තානි ච පදුමානි පුඡ්ඡන්ති. අපිවායං, භික්ඛවෙ, තපොදා ද්විතීන් මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගවිෂති, තෙනායං තපොදා කුටීතා සන්දති” ති (පාරා. 231).

ඉමස්ස පන ආරාමස්ස අභිමුඛට්ඨානෙන තතො මහාඋදකරහදො ජාතො, තස්ස චසෙනායං විහාරො “තපොදාරාමො” ති වූච්චති.

සමිද්ධිති තස්ස කිර ථෙරස්ස අත්තභාවො සමිද්ධො අභිරුපො පාසාදිකො, තස්මා “සමිද්ධි” ත්වෙච සඬ්ඛං ගතො. ගත්තානි පරිසිඤ්චිතුන්ති පධානිකත්ථෙරො එස, ඛලවපච්චුසෙ උට්ඨායාසනා සරීරං උතුං ගාභාපෙත්වා බහි සට්ඨිහත්ථමත්තෙ මහාවඬ්කමෙ අපරාපරං වඬ්කමිත්වා “සෙදගහිතෙහි ගත්තෙහි පරිභුඤ්ජමානං සෙනාසනං කිලිස්සති” ති මඤ්ඤමානො ගත්තානි පරිසිඤ්චනත්ථං සරීරධොවනත්ථං උපසඬ්කමි. එකච්චරො අට්ඨාසීති නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං හත්ථෙන ගහෙත්වා අට්ඨාසි.

ගත්තානි පුබ්බාපයමානොති ගත්තානි පුබ්බසදිසානි වොදකානි කුරුමානො. අල්ලසරීරෙ පාරුතං හි චීවරං කිලිස්සති දුග්ගන්ධං හොති, න චෙතං චත්තං. ථෙරො පන චත්තසම්පන්නො, තස්මා චත්තෙ යීතොච න්භායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා අට්ඨාසි. තත්ථ ඉදං න්භානචත්තං - උදකතිත්ථං ගන්ත්වා යත්ථ කත්ථවි චීවරානි නික්ඛිපිත්වා චෙගෙන යීතකෙනෙච න ඔතරිතබ්බං, සබ්බදිසා පන ඔලොකෙත්වා විචිත්තභාවං ඤාත්වා බාණුගුම්ඛලතාදීනි චචත්ථපෙත්වා නික්ඛත්තුං උක්කාසිත්වා අවකුජ්ජ යීතෙන උත්තරාසඬ්ගචීවරං අපනෙත්වා පසාරෙතබ්බං, කායබන්ධනං මොචෙත්වා චීවරපිට්ඨෙයෙව යපෙතබ්බං. සචෙ උදකසාටිකා නත්ථී, උදකත්තෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා නිවාසනං මොචෙත්වා සචෙ සින්නට්ඨානං අත්ථී, පසාරෙතබ්බං. නො චෙ අත්ථී, සංහරිත්වා යපෙතබ්බං. උදකං ඔතරත්තෙන සණ්කං නාහිජ්ජමාණමත්තං ඔතරිත්වා චීවි. අනුට්ඨාපෙත්තෙන සද්දං අකරොත්තෙන නිචත්තිත්වා ආගතදිසාහිමුබ්බෙන නිමුජ්ජිතබ්බං, එචං චීවරං රක්ඛිතං හොති. උම්මුජ්ජන්තෙනපි සද්දං අකරොත්තෙන සණ්කං උම්මුජ්ජිත්වා න්භානපරියොසානෙ උදකත්තෙ උක්කුටිකෙන නිසීදිත්වා නිවාසනං පරික්ඛිපිත්වා උට්ඨාය සුපරිමණ්ඩලං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං අපාරුපිත්වාච යාතබ්බන්ති.

ථෙරොපි තථා න්භායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා විගවිෂමානඋදකං කායං ඔලොකයමානො අට්ඨාසි. තස්ස පකතියාපි පාසාදිකස්ස පච්චුසසමයෙ සම්මා පරිණතාභාරස්ස උණ්හොදකෙන න්භාතස්ස අතිවිය මුඛවණ්ණො විරොචි,

බන්ධනා පවුත්තකාලඵලං විය පහාසම්පන්නො පුණ්ණවන්දො විය
 තඨිකභවිකසිතපදුමං විය මුඛං සස්සිරිකං අහොසි, සරිරවණ්ණොපි විජ්ජයිදි.
 තස්මිං සමයෙ වනසණ්ඨෙ අධිවත්ථා භූමිමදෙවතා පාසාදිකං හික්ඛුං
 ඔලොකයමානා සමනං නිග්ගහෙනුං අසක්කොන්ති කාමපරිලාභාහිභූතා හුත්වා,
 “ථෙරං පලොභෙස්සාමි”ති අත්තභාවං උළාරෙන අලඬිකාරෙන අලඬිකරිත්වා
 සහස්සවට්ටිපදීපං පජ්ජලමානා විය වන්දං උට්ඨාපයමානා විය සකලාරාමං
 එකොභාසං කත්වා ථෙරං උපසඬිකමිත්වා අවන්දිත්වාච චෙහාසෙ යීතා ගාථං
 අභාසි. තෙන වුත්තං – “අථ ඛො අඤ්ඤතරා දෙවතා...පෙ.... අජ්ඣුභාසී”ති.

අභුත්වාති පඤ්ච කාමගුණෙ අපරිභුඤ්ජිත්වා. හික්ඛයිති පිණ්ඩාය වරසි. මා
 තං කාලො උපච්චගාති එත්ථ කාලො නාම පඤ්චකාමගුණපටිසෙවනක්ඛමො
 දහරයොබ්බතකාලො. ජරාජිණ්ණෙන හි ඔභග්ගෙන දණ්ඩපරායණෙන
 පට්ඨමානෙන කාසසාසාහිභූතෙන න සක්කා කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුං. ඉති ඉමං
 කාලං සන්ධාය දෙවතා “මා තං කාලො උපච්චගා”ති ආභ. තත්ථ මා උපච්චගාති
 මා අතික්කමි.

කාලං වොහං න ජානාමීති එත්ථ වොති නිපාතමත්තං. කාලං න ජානාමීති
 මරණකාලං සන්ධාය වදති. සත්තානඤ්ඤි –

“ජීවිතං ඛ්‍යාධි කාලො ච, දෙහනික්ඛෙපනං ගති;
 පඤ්චෙතෙ ජීවලොකස්මිං, අනිමිත්තා න නායරෙ”.

තත්ථ ජීවිතං තාව “එත්තකමෙව, න ඉතො පර”න්ති වචන්ථානාභාවතො
 අනිමිත්තං. කලලකාලෙපි හි සත්තා මරන්ති, අබ්බුද-පෙසි-සන-අඬිඪමාස-
 එකමාස-ද්වෙමාස-තෙමාස-චතුමාසපඤ්චමාස...පෙ.... දසමාසකාලෙපි,
 කුච්ඡිතො නික්ඛන්තසමයෙපි, තතො පරං වස්සසතස්ස අන්තොපි බහිපි
 මරන්තියෙව. ඛ්‍යාධිපි “ඉමිනාව ඛ්‍යාධිනා සත්තා මරන්ති, න අඤ්ඤතා”ති
 වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. වක්ඛුරොගෙනපි හි සත්තා මරන්ති
 සොතරොගාදීනං අඤ්ඤතරෙන්නපි. කාලොපි, “ඉමස්මිං යෙව කාලෙ මරිතබ්බං,
 න අඤ්ඤස්මි”න්ති එවං වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. පුබ්බණ්හෙපි හි සත්තා
 මරන්ති මජ්ඣන්තිකාදීනං අඤ්ඤතරස්මිමිපි. දෙහනික්ඛෙපනමිපි, “ඉධෙව
 මීයමානානං දෙහෙන පතිතබ්බං, න අඤ්ඤත්ථා”ති එවං වචන්ථානාභාවතො
 අනිමිත්තං. අන්තොගාමෙ ජාතානඤ්ඤි බහිගාමෙපි අත්තභාවො පතති,
 බහිගාමෙපි ජාතානං අන්තොගාමෙපි. තථා ථලජානං ජලෙ, ජලජානං ථලෙති
 අනෙකජපකාරතො විත්ථාරෙතබ්බං. ගතිපි, “ඉතො වුතෙන ඉධ
 නිබ්බත්තිතබ්බ”න්ති එවං වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තා. දෙවලොකතො හි
 වුතා මනුස්සෙසුපි නිබ්බත්තන්ති, මනුස්සලොකතො වුතා දෙවලොකාදීනං යත්ථ
 කත්ථවි නිබ්බත්තන්ති එවං යන්තෙ යුත්තගොණො විය ගතිපඤ්චකෙ ලොකො
 සම්පරිවත්තති. තස්සෙවං සම්පරිවත්තතො “ඉමස්මිං නාම කාලෙ මරණං
 භවිස්සති”ති ඉමං මරණස්ස කාලං වොහං න ජානාමි.

ජන්තො කාලො න දිස්සති අයං කාලො මය්හං පටිච්ජන්තො අවිභූතො න පඤ්ඤායති. තස්මාති යස්මා අයං කාලො පටිච්ජන්තො න පඤ්ඤායති, තස්මා පඤ්ච කාමගුණෙ අභුත්වා භික්ඛාමි. මා මං කාලො උපච්චගාති එත්ථ සමණධම්මකරණකාලං සන්ධාය “කාලො”ති ආහ. අයඤ්චි සමණධම්මො නාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තිස්සො වයොසිමා අතික්කන්තෙන ඔහග්ගෙන දණ්ඩපරායණෙන පවෙධමානෙන කාසසාසාහිභූතෙන න සක්කා කාතුං. තදා හි න සක්කා හොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතං බුද්ධවචනං වා ගණ්හිතුං, ධුතඬගං වා පරිභුඤ්ජිතුං, අරඤ්ඤවාසං වා වසිතුං, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපත්තිං වා සමාපජ්ජිතුං, පදහාණ-සරහඤ්ඤධම්මකථා-අනුමොදනාදීනි වා කාතුං, තරුණයොබ්බතකාලෙ පනෙනං සබ්බං සක්කා කාතුන්ති අයං සමණධම්මකරණස්ස කාලො මා මං උපච්චගා, යාව මං නාතික්කමති, තාව කාමෙ අභුත්වා සමණධම්මං කරොමීති ආහ.

පථවියං පතිට්ඨහිත්වාති සා කිර දෙවතා – “අයං හික්ඛු සමණධම්මකරණස්ස කාලං නාම කථෙති, අකාලං නාම කථෙති, සහෙතුකං කථෙති සානිසංස”න්ති එත්තාවතාව ථෙරෙ ලජ්ජං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ව නං මඤ්ඤමානා ගාරවජාතා ආකාසා ඔරුය්හ පථවියං අට්ඨාසි, තං සන්ධායෙන චුත්තං. කිඤ්චාපි පථවියං යිතා, යෙන පනත්ථෙන ආගතා, පුනපි තමෙව ගහෙත්වා දහරො ත්වන්තිආදිමාහ. තත්ථ සුසුති තරුණො. කාළකෙසොති සුට්ඨු කාළකෙසො. භද්‍රෙනාති භද්දකෙන. එකච්චො හි දහරොපි සමානො කාණො වා හොති කුණ්ආදීනං වා අඤ්ඤතරො, සො භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්තාගතො නාම න හොති. යො පන අභිරුපො හොති දස්සනීයො පාසාදිකො සබ්බසම්පත්තිසම්පන්නො, යං යදෙව අලඬකාරපරිහාරං ඉච්ඡති, තෙන තෙන අලඬකතො දෙවපුත්තො විය වරති, අයං භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්තාගතො නාම හොති. ථෙරො ව උත්තමරූපසම්පන්නො, තෙන නං එවමාහ.

අනික්ඛිළිතාවි කාමෙසුති කාමෙසු අකිළිතකිළො අභුත්තාවි, අකතකාමකිළොති අත්ථො. මා සන්දිට්ඨිකං හිත්වාති යෙහයොන හි තා අදිට්ඨසච්චා අවිතරාගා අපරචිත්තවිදුනියො දෙවතා හික්ඛු දසපි වස්සානි විසතිමිපි...පෙ.... සට්ඨිමිපි වස්සානි පරිසුද්ධං අඛණ්ඩං බ්‍රහ්මචරියං වරමානෙ දිස්වා – “ඉමෙ හික්ඛු මානුසකෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පහාය දිබ්බෙ කාමෙ පත්ථයන්තා සමණධම්මං කරොන්ති”ති සඤ්ඤං උජ්ජාදෙන්ති, අයමිපි තත්ථෙව උජ්ජාදෙසි. තස්මා මානුසකෙ කාමෙ සන්දිට්ඨිකෙ, දිබ්බෙ ව කාලිකෙ කත්වා එවමාහ.

න බො අහං, ආවුසොති, ආවුසො, අහං සන්දිට්ඨිකෙ කාමෙ හිත්වා කාලිකෙ කාමෙ න අනුධාවාමි න පත්ථෙමි න පිහෙමි. කලිකඤ්ච බො අහං, ආවුසොති අහං බො, ආවුසො, කාලිකං කාමං හිත්වා සන්දිට්ඨිකං ලොකුත්තරධම්මං අනුධාවාමි. ඉති ථෙරො චිත්තානන්තරං අලද්ධබ්බතාය දිබ්බෙපි මානුසකෙපි පඤ්ච කාමගුණෙ කාලිකාති අකාසි, චිත්තානන්තරං ලද්ධබ්බතාය

ලොකුත්තරධම්මං සන්දිට්ඨිකන්ති. පඤ්චකාමගුණෙසු සමොභිතෙසුපි සම්පන්නකාමස්සාපි කාමිනො විත්තානන්තරං ඉව්ඡිතිවිජිතාරම්මණානුභවනං න සම්පජ්ජති. වක්ඛුද්ද්වාරෙ ඉට්ඨාරම්මණං අනුභවිතුකාමෙන හි විත්තකාරපොත්ථකාරරූපකාරාදයො පක්කොසාපෙත්වා, “ඉදං නාම සජ්ජෙථා”ති වත්තබ්බං හොති. එත්ථන්තරෙ අනෙකකොට්ඨකසහස්සානි විත්තානි උප්පජ්ජන්වා නිරුජ්ඣන්ති. අථ පච්ඡා තං ආරම්මණං සම්පාපුණාති. සෙසද්ද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. සොතාපත්තිමග්ගානන්තරං පන සොතාපත්තිඵලමෙව උප්පජ්ජති, අන්තරා අඤ්ඤස්ස විත්තස්ස වාරො නත්ථි. සෙසඵලෙසුපි එසෙව නයොති.

සො තමෙවත්ථං ගහෙත්වා කාලිකා හි, ආවුසොතිආදිමාහ. තත්ථ කාලිකානි චුත්තනයෙන සමොභිතසම්පත්තිනාපි කාලන්තරෙ පත්තබ්බා. බහුදුක්ඛානි පඤ්ච කාමගුණ නිස්සාය පත්තබ්බදුක්ඛස්ස බහුතාය බහුදුක්ඛා. තංවත්ථුකස්සෙව උපායාසස්ස බහුතාය බහුපායාසා. ආදීනවො එත්ථ භියොයානි පඤ්ච කාමගුණ නිස්සාය ලද්ධබ්බසුඛතො ආදීනවො භියොයා, දුක්ඛමෙව බහුතරන්ති අත්ථො. සන්දිට්ඨිකො අයං ධම්මොති අයං ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො හොති, තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චචෙක්ඛණඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො. අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලො, අකාලොයෙව අකාලිකො. යො එත්ථ අරියමග්ගධම්මො, සො අත්තනො පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලං දෙනීති අත්ථො. “එහි පස්ස ඉමං ධම්ම”න්ති ඵවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො. ආදිත්තං වෙලං වා සිසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො විත්තෙ උපනයං අරහතීති ඔපනෙයයිකො. සබ්බෙහි උග්ගට්ඨකඤ්ඤාආදීහි විඤ්ඤාහි “භාවිතො මෙ මග්ගො, අධිගතං ඵලං, සච්ඡිකතො නිරොධො”ති අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බොති පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤාහීති. අයමෙත්ථ සඨබ්බෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.146 ආදයො) ධම්මානුස්සතිවණ්ණනායං චුත්තො.

ඉදානි සා දෙවතා අත්ථො විය රූපවිසෙසං ථෙරෙන කථිතස්ස අත්ථෙ අජානන්ති කථඤ්ච භික්ඛුතිආදිමාහ. තත්ථ කථඤ්චාතිපදස්ස “කථඤ්ච භික්ඛු කාලිකා කාමා චුත්තා භගවතා, කථං බහුදුක්ඛා, කථං බහුපායාසා”ති? ඵවං සබ්බපදෙහි සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

නවොති අපරිපුණ්ණපඤ්චවස්සො හි භික්ඛු නවො නාම හොති, පඤ්චවස්සතො පට්ඨාය මජ්ඣිමො, දසවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො. අපරො නයො – අපරිපුණ්ණදසවස්සො නවො, දසවස්සතො පට්ඨාය මජ්ඣිමො, විසතිවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො. තෙසං අහං නවොති වදති.

නවොපි එකච්චො සත්තට්ඨවස්සකාලෙ පබ්බජිත්වා ද්වාදසතෙරසවස්සානි සාමණෙරභාවෙනෙව අතික්කන්තො විරපබ්බජිතො හොති, අහං පන

අවිරපබ්බජිතොති වදනි. ඉමං ධම්මවිනයන්ති ඉමං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච.
උභයමිපෙතං සාසනස්සෙව නාමං. ධම්මෙන හෙත්ථ ද්වෙ පිටකානි චුත්තානි,
විනයෙන විනයපිටකං, ඉති තීභි පිටකෙහි පකාසිතං පටිපත්තිං අධුනා
ආගතොම්හීති වදනි.

මහෙසක්ඛානීති මහාපරිවාරාහි. එකෙකස්ස හි දෙවරඤ්ඤො කොට්ඨිකමිපි
කොට්ඨිකස්සමිපි පරිවාරො හොති, තෙ අත්තානං මහත්තෙ යානෙ යපෙත්වා
තථාගතං පස්සන්ති. තත්ථ අම්භාදිසානං අප්පෙසක්ඛානං මාතුගාමජාතිකානං
කුතො ඔකාසොති දස්සෙති.

මයමිපි ආගච්ඡෙය්‍යාමාති ඉදං සා දෙවතා “සවෙපි චක්කවාළං පුරෙත්වා
පරිසා නිසින්තා හොති, මහතියා බුද්ධචීයා සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං ලහති”ති
ඤ්ඤත්වා ආහ. පුච්ඡ හික්ඛු, පුච්ඡ හික්ඛුති ථීරකරණවසෙන ආමෙඨිතං කතං.

අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිතොති එත්ථ “දෙවො, මනුස්සො, ගහට්ඨො, පබ්බජිතො,
සත්තො, පුග්ගලො, තිස්සො, චුස්සො”ති ආදිනා නයෙන අක්ඛෙය්‍යතො
සබ්බෙසං අක්ඛානානං සබ්බාසං කථානං චත්ථුභූතතො පඤ්චක්ඛන්ධා
“අක්ඛෙය්‍යා”ති වුව්චන්ති. “සත්තො නරො පොසො පුග්ගලො ඉත්ථී
පුරිසො”ති එවං සඤ්ඤා එතෙසං අත්ථීති සඤ්ඤිතො, අක්ඛෙය්‍යස්ථෙව
සඤ්ඤිතොති අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිතො, පඤ්චස්ස ඛන්ධෙස්ස
සත්තපුග්ගලාදිසඤ්ඤිතොති අත්ථො. අක්ඛෙය්‍යස්මිං පතිට්ඨිතාති පඤ්චස්ස
ඛන්ධෙස්ස අට්ඨහාකාරෙහි පතිට්ඨිතා. රත්තො හි රාගවසෙන පතිට්ඨිතො හොති,
දුට්ඨො දොසවසෙන, මුල්ලො මොහවසෙන, පරාමට්ඨො දිට්ඨිවසෙන, ථාමගතො
අනුසයවසෙන, විනිබ්ද්ධො මානවසෙන, අනිට්ඨිගතො විචිකිච්ඡාවසෙන,
වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චවසෙන පතිට්ඨිතො හොති. අක්ඛෙය්‍යං අපරිඤ්ඤායාති
පඤ්චක්ඛන්ධෙ තීභි පරිඤ්ඤාහි අපරිජානිත්වා. යොගමායන්ති මච්චුනොති
මච්චුනො යොගං පයොගං පක්ඛෙපං උපක්ඛෙපං උපක්කමං අබ්භන්තරං
ආගච්ඡන්ති, මරණවසං ගච්ඡන්තිති අත්ථො. එවමිමාය ගාථාය කාලිකා කාමා
කථිතා.

පරිඤ්ඤායාති ඤාතපරිඤ්ඤා, තීරණපරිඤ්ඤා, පහානපරිඤ්ඤාති ඉමාහි තීභි
පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. තත්ථ කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා? පඤ්චක්ඛන්ධෙ
පරිජානාති – “අයං රූපක්ඛන්ධො, අයං වෙදනාක්ඛන්ධො, අයං
සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, අයං සඛ්ඛාරක්ඛන්ධො, අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, ඉමානි
තෙසං ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි”ති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා. කතමා
තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කත්වා පඤ්චක්ඛන්ධෙ තීරෙති අනිච්චතො
දුක්ඛතො රොගතොති ද්වාවත්තාලීසාය ආකාරෙහි. අයං තීරණපරිඤ්ඤා. කතමා
පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීරගිත්වා අග්ගමග්ගෙන පඤ්චස්ස ඛන්ධෙස්ස ඡන්දරාගං
පජහති. අයං පහානපරිඤ්ඤා.

අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤතීති එවං තිහි පරිඤ්ඤාහි පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිජානිත්වා
 බිණාසවො භික්ඛු අක්ඛාතාරං පුග්ගලං න මඤ්ඤති. අක්ඛාතාරන්ති කම්මවසෙන
 කාරණං වෙදිතබ්බං, අක්ඛාතබ්බං කථෙතබ්බං පුග්ගලං න මඤ්ඤති, න පස්සතීති
 අත්ථො. කින්ති අක්ඛාතබ්බන්ති? “තිස්සො”ති වා “චුස්සො”ති වා එවං යෙන
 කෙනවි නාමෙන වා ගොත්තෙන වා පකාසෙතබ්බං. තඤ්ඤි තස්ස න භොතීති තං
 තස්ස බිණාසවස්ස න භොති. යෙන නං වජ්ජාති යෙන නං “රාගෙන රත්තො”ති
 වා “දොසෙන දුට්ඨො”ති වා “මොහෙන මුළුභො”ති වාති කොචි වදෙය්‍ය, තං
 කාරණං තස්ස බිණාසවස්ස නත්ථි.

සවෙ විජානාසි වදෙහීති සවෙ එවරූපං බිණාසවං ජානාසි, “ජානාමි”ති
 වදෙහි. නො වෙ ජානාසි, අප් “න ජානාමි”ති වදෙහි. යක්ඛාති දෙවතං
 ආලපන්තො ආහ. ඉති ඉමාය ගාථාය සන්දිට්ඨිකො නවවිධො
 ලොකුත්තරධම්මො කථිතො. සාධුති ආයාචනත්ථෙ නිපානො.

යො මඤ්ඤතීති යො අත්තානං “අහං සමො”ති වා “විසෙසී”ති වා
 “නිහීනො”ති වා මඤ්ඤති. එතෙන “සෙය්‍යාහමස්මි”ති ආදයො තයො මානා
 ගහිතාව. තෙසු ගහිතෙසු නව මානා ගහිතාව භොන්ති. සො විවදෙථ තෙනාති සො
 පුග්ගලො තෙනෙව මානෙන යෙන කෙනවි පුග්ගලෙන සද්ධිං – “කෙන මං ත්වං
 පාපුණාසි, කිං ජාතියා පාපුණාසි, උදාහු ගොත්තෙන, කුලපදෙසෙන,
 වණ්ණපොක්ඛරතාය, බාහුසච්චෙන, ධුතගුණෙනා”ති එවං විවදෙය්‍ය. ඉති
 ඉමායපි උපඨිසගාථාය කාලිකා කාමා කථිතා.

තීසු විධාසුති තීසු මානෙසු. “එකවිධෙන රූපසඬ්ඨගහො”ති ආදීසු (ධ. ස. 584)
 හි කොට්ඨාසො “විධො”ති චුත්තො. “කථං විධං සීලවන්තං වදන්ති, කථං විධං
 පඤ්ඤවන්තං වදන්ති”ති ආදීසු (සං. නි. 1.95) ආකාරො. “තිස්සො ඉමා,
 භික්ඛවෙ, විධා. කතමා තිස්සො? සෙය්‍යාහමස්මිති විධා, සදිසොහමස්මිති විධා,
 හීනොහමස්මිති විධා”ති ආදීසු (සං. නි. 5.162) මානො “විධා”ති චුත්තො. ඉධාපි
 මානොව. තෙන චුත්තං “තීසු විධාසුති තීසු මානෙසු”ති. අවිකම්පමානොති සො
 පුග්ගලො එතෙසු සඬ්ඨෙපතො තීසු, විත්ථාරතො නවසු මානෙසු න කම්පති, න
 චලති. සමො විසෙසීති න තස්ස භොතීති තස්ස පහිනමානස්ස බිණාසවස්ස “අහං
 සදිසො”ති වා “සෙය්‍යො”ති වා “හීනො”ති වා න භොතීති දස්සෙති. පච්ඡිමපදං
 චුත්තනයමෙව. ඉති ඉමායපි උපඨිසගාථාය නවවිධො සන්දිට්ඨිකො
 ලොකුත්තරධම්මො කථිතො.

පහාසි සඬ්ඨන්ති, “පට්ඨසඬ්ඨා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති”ති ආදීසු (සං. නි.
 4.120, 239) පඤ්ඤා “සඬ්ඨා”ති ආගතා. “අත්ථි තෙ කොචි ගණකො වා
 මුද්දිකො වා සඬ්ඨායකො වා, යො පහොති ගඬ්ඨාය වාලුකං ගණතු”න්ති (සං.
 නි. 4.410) එත්ථ ගණනා. “සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඬ්ඨා”ති ආදීසු (සු. නි.
 880) කොට්ඨාසො. “යා තෙසං තෙසං ධම්මානං සඬ්ඨා සමඤ්ඤා”ති (ධ. ස.
 1313-1315) එත්ථ පණ්ණත්ති “සඬ්ඨා”ති ආගතා. ඉධාපි අයමෙව අධිස්ථෙතා.

පහාසි සඬ්ඛන්ති පදස්ස හි අයමෙවත්තො – රත්තො දුට්ඨො මුල්ලො ඉති ඉමං පණ්ණත්තිං ඛිණාසවො පහාසි ජහි පජහීති.

න විමානමජ්ඣගාති නවහෙදං තිවිධමානං න උපගතො. නිවාසට්ඨෙත වා මාතුකුච්ඡි “විමාන”න්ති වුච්චති, තං ආයතිං පටිසන්ධිවසෙන න උපගච්ඡිතිපි අත්තො. අනාගතත්තෙ අතීතවචනං. අවිජෙව්ඡිති ඡිත්තදි. ඡිත්තගන්ථන්ති චත්තාරො ගන්තො ඡිත්තදිත්වා යීතං. අතීසන්ති නිද්දුක්ඛං. නිරාසන්ති නිත්තණ්හං. පරියෙසමානාති ඔලොකයමානා. නාජ්ඣගමුන්ති න අධිගච්ඡන්ති න වින්දන්ති න පස්සන්ති. චත්තමානත්තෙ අතීතවචනං. ඉධ වා හුරං වාති ඉධලොකෙ වා පරලොකෙ වා. සබ්බන්තිවෙසනෙසුති තයො භවා, චතස්සො යොනියො, පඤ්ච ගතියො, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, නව සත්තවාසා, ඉති ඉමෙසුපි සබ්බෙසු සත්තන්තිවෙසනෙසු ඵවරුපං ඛිණාසවං කායස්ස හෙදා උප්පජ්ජමානං වා උප්පන්නං වා න පස්සන්තිති අත්තො. ඉමාය ගාථාය සන්දිට්ඨිකං ලොකුත්තරධම්මමෙව කථෙසි.

ඉමඤ්ච ගාථං සුත්වා සාපි දෙවතා අත්ථං සල්ලක්ඛෙසි, තෙනෙව කාරණෙන ඉමස්ස බ්වාහං, හත්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ පාපං න කයිරාති ගාථාය දසකුසලකම්මපථවසෙනපි කථෙතුං වට්ටති අට්ඨඬ්ඨිකමග්ගවසෙනපි. දසකුසලකම්මපථවසෙන තාව වචසාති චතුබ්බිධං වට්ඨිවර්තං ගතිතං. මනසාති තිවිධං මනොසුවර්තං ගතිතං. කායෙන වා කිඤ්චන සබ්බලොකෙති තිවිධං කායසුවර්තං ගතිතං. ඉමෙ තාව දසකුසලකම්මපථධම්මා භොන්ති. කාමෙ පහායාති ඉමිනා පන කාමසුඛල්ලිකානුයොගො පටික්ඛිත්තො. සතිමා සම්පජානොති ඉමිනා දසකුසලකම්මපථකාරණං සතිසම්පජඤ්ඤං ගතිතං. දුක්ඛං න සෙවෙථ අනත්ථසංහිතන්ති ඉමිනා අත්තකිලමථානුයොගො පටිසිද්ධො. ඉති දෙවතා “උහො අන්තෙ විවජ්ජෙත්වා කාරණෙහි සතිසම්පජඤ්ඤෙහි සද්ධිං දසකුසලකම්මපථධම්මෙ තුම්හෙහි කථිතෙ ආජානාමි භගවා”ති වදති.

අට්ඨඬ්ඨිකමග්ගවසෙන පන අයං නයො – තස්මිං කිර යානෙ මහති ධම්මදෙසනා අහොසි. දෙසනාපරියොසානෙ දෙවතා යථායානෙ යීතාව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අත්තනා අධිගතං අට්ඨඬ්ඨිකං මග්ගං දස්සෙත්ති ඵවමාහ. තත්ථ වචසාති සම්මාචාවා ගතිතා, මනො පන අධිගං න භොතීති මනසාති මග්ගසම්පයුත්තකං චිත්තං ගතිතං. කායෙන වා කිඤ්චන සබ්බලොකෙති සම්මාකම්මන්තො ගතිතො, ආජීවො පන වාචාකම්මන්තපක්ඛිකත්තා ගතිතොව භොති. සතිමාති ඉමිනා වායාමසතිසමාධයො ගතිතා. සම්පජානොතිපදෙන සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඬ්ඨිකප්පා. කාමෙ පහාය, දුක්ඛං න සෙවෙථාතිපදද්වයෙන අත්තද්වයවජ්ජනං. ඉති ඉමෙ ද්වෙ අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමං පටිපදං තුම්හෙහි කථිතං, ආජානාමි භගවාති චත්වා තථාගතං ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති.

සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නන්දනවග්ගො දුතියො.

3. සත්තිවග්ගො

1. සත්තිසුත්තවග්ගො

21. සත්තිවග්ගස්ස පයමෙ සත්තියාති දෙසනාසීසමෙතං. එකතොබාරාදිනා සත්ථෙතාති අත්ථො. ඔමට්ඨොති පහතො. චත්තාරො හි පහාරා ඔමට්ඨො උම්මට්ඨො මට්ඨො විමට්ඨොති. තත්ථ උපරි යත්වා අධොමුඛං දින්නපහාරො ඔමට්ඨො නාම; හෙට්ඨා යත්වා උද්ධංමුඛං දින්නො උම්මට්ඨො නාම; අග්ගළසුචි විය විනිවිජ්ඣිත්වා ගතො මට්ඨො නාම; සෙසො සබ්බොපි විමට්ඨො නාම. ඉමස්මිං පන යානෙ ඔමට්ඨො ගහිතො. සො හි සබ්බදාරුණො දුරුද්ධරසල්ලො දුත්තිකිච්ඡො අත්තොදොසො අත්තොපුබ්බලොහිතොව හොති, පුබ්බලොහිතං අනික්ඛමිත්වා චණුමුඛං පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති. පුබ්බලොහිතං නිහරිතුකාමෙහි මඤ්ඤෙන සද්ධිං බන්ධිත්වා අධොසිරො කාතබ්බො හොති, මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං පාපුණාති. පරිබ්බජෙති විහරෙය්‍ය.

ඉමාය ගාථාය කිං කථෙති? යථා සත්තියා ඔමට්ඨො පුරිසො සල්ලුබ්බහන-චණුකිකිච්ඡනානං අත්ථාය වීරියං ආරහති, පයොගං කරොති පරක්කමති. යථා ච ඩය්භමානො මත්ථකෙ ආදිත්තසීසො තස්ස නිබ්බාපනත්ථාය වීරියං ආරහති, පයොගං කරොති පරක්කමති, එවමෙව හික්ඛු කාමරාගං පහානාය සතො අප්පමත්තො හුත්වා විහරෙය්‍ය භගවාති කථෙසි.

අථ භගවා වින්තෙසි – ඉමාය දෙවතාය උපමා තාව දළ්භං කත්වා ආනිතා, අත්ථං පන පරිත්තකං ගහෙත්වා යීතා, පුනස්පුනං කථෙන්නීපි හෙසා කාමරාගස්ස වික්ඛම්භනපහානමෙව කථෙය්‍ය. යාව ච කාමරාගො මග්ගෙන න සමුග්ගාටියති, තාව අනුබද්ධොව හොති. ඉති තමෙව ඔපම්මං ගහෙත්වා පයමමග්ගවසෙන දෙසනං විනිවට්ඨෙත්වා දෙසෙන්නො දුතියං ගාථමාහ. තස්සත්ථො පුරිමානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බොති. පයමං.

2. චුසතිසුත්තවග්ගො

22. දුතියෙ නාචුසන්තං චුසතීති කම්මං අචුසන්තං විපාකො න චුසති, කම්මමෙව වා අචුසන්තං කම්මං න චුසති. කම්මඤ්ඤි නාකරොතො කරියති. චුසන්තඤ්ඤ වතො චුසෙති කම්මං චුසන්තං විපාකො චුසති, කම්මමෙව වා චුසති. කම්මඤ්ඤි කරොතො කරියති. තස්මා චුසන්තං චුසති, අප්පදුට්ඨපදොසිනන්ති යස්මා න අචුසන්තං චුසති, චුසන්තඤ්ඤ චුසති, අයං කම්මවිපාකානං ධම්මතා, තස්මා යො “අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඬගණස්සා” ති එවං චුත්තො අප්පදුට්ඨපදොසි පුග්ගලො, තං පුග්ගලං කම්මං චුසන්තමෙව කම්මං චුසති, විපාකො වා චුසති. සො හි පරස්ස උපසානං කාතුං සක්කොති වා මා

වා, අත්තා පනානෙන චතුසු අපායෙසු යිපිතො නාම හොති. තෙනාහ භගවා – “තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං, සුබ්බමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො” ති. දුතියං.

3. ජපාසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ අත්තොජටාති ගාථායං ජටාති තණ්හාය ජාලිනියා අධිවචනං. සා හි රුපාදිසු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨපරියවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො සංසිඛ්ඛනට්ඨෙන වෙළුගුම්බාදීනං සාබාජාලසඬ්ඛාතා ජටා වියාති ජටා. සා පනෙසා සකපරික්ඛාරපරපරික්ඛාරෙසු සකඅත්තභාව-පරඅත්තභාවෙසු අජ්ඣත්තිකායතන-බාහිරායතනෙසු ච උප්පජ්ජනතො අත්තොජටා බහිජටාති වුවචති. තාය එවං උප්පජ්ජමානාය ජටාය ජටිතා පජා. යථා නාම වෙළුජටාදීහි වෙළුආදයො, එවං තාය තණ්හාජටාය සබ්බාපි අයං සත්තනිකායසඬ්ඛාතා පජා ජටිතා විනද්ධා, සංසිඛ්ඛිතාති අත්ථො. යස්මා ච එවං ජටිතා, තං තං ගොතම පුච්ඡාමිති තස්මා තං පුච්ඡාමි. ගොතමාති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. කො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති ඉමං එවං තෙධාතුකං ජටෙන්වා යීතං ජටං කො විජටෙය්‍ය, විජටෙතුං කො සමත්ථොති පුච්ඡති.

අථස්ස භගවා තමත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො සීලෙ පතිට්ඨායාතිආදිමාහ. තත්ථ සීලෙ පතිට්ඨායාති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ යත්වා. එත්ථ ච භගවා ජටාවිජටනං පුච්ඡිතො සීලං ආරහන්තො න “අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං කට්ඨති” ති වෙදිතබ්බො. ජටාවිජටකස්ස හි පතිට්ඨාදස්සනත්ථමෙන්ථ සීලං කථිතං.

නරොති සත්තො. සපඤ්ඤොති කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. විත්තං පඤ්ඤඤව භාවයන්ති සමාධිඤ්ඤවෙව විපස්සනඤ්ඤ භාවයමානො. විත්තසීසෙන හෙත්ථ අට්ඨ සමාපත්තියො කථිතා, පඤ්ඤානාමෙන විපස්සනා. ආනාපීති වීරියවා. වීරියඤ්ඤි කිලෙසානං ආනාපනපරිතාපනට්ඨෙන “ආනාපො” ති වුවචති, තදස්ස අත්ථිති ආනාපී. නිපකොති නෙපක්කං වුවචති පඤ්ඤා, තාය සමන්තාගතොති අත්ථො. ඉමිනා පදෙන පාරිභාරියපඤ්ඤං දස්සෙති. පාරිභාරියපඤ්ඤා නාම “අයං කාලො උද්දෙසස්ස, අයං කාලො පරිපුච්ඡායා” තිආදිනා නයෙන සබ්බත්ථ කාරාපිතා පරිහරිතබ්බපඤ්ඤා. ඉමස්මිඤ්ඤි පඤ්ඤාඛ්‍යාකරණෙ තික්ඛත්තුං පඤ්ඤා ආගතා. තත්ථ පයමා ජාතිපඤ්ඤා, දුතියා විපස්සනාපඤ්ඤා, තතියා සබ්බකිච්චපරිණායිකා පාරිභාරියපඤ්ඤා.

සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති සො ඉමෙහි සීලාදීහි සමන්තාගතො හික්ඛු. යථා නාම පුරිසො පථවියං පතිට්ඨාය සුනිසිතං සත්ථං උක්ඛිපිත්වා මහන්තං වෙළුගුම්බං විජටෙය්‍ය, එවමෙවං සීලෙ පතිට්ඨාය සමාධිසීලායං සුනිසිතං විපස්සනාපඤ්ඤාසත්ථං වීරියබලපග්ගහිතෙන පාරිභාරියපඤ්ඤාහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා සබ්බමිපි තං අත්තනො සන්තානෙ පතිතං තණ්හාජටං විජටෙය්‍ය සඤ්ඡින්නදෙය්‍ය සම්පදාලෙය්‍යාති.

එත්තාවතා සෙබහුමිං කපේත්වා ඉදානි ජටං විජටෙත්වා යීතං මහාබ්ණාසවං දස්සෙත්තො යෙසන්තිආදිමාහ. එවං ජටං විජටෙත්වා යීතං බ්ණාසවං දස්සෙත්වා පුන ජටාය විජටනොකාසං දස්සෙත්තො යත්ථ නාමඤ්චාතිආදිමාහ. තත්ථ නාමන්ති චත්තාරො අරුපිනො ඛන්ධා. පටිසං රූපසඤ්ඤා වාති එත්ථ පටිසසඤ්ඤාවසෙන කාමහවො ගහිතො, රූපසඤ්ඤාවසෙන රූපහවො. තෙසු ද්විසු ගහිතෙසු අරුපහවො ගහිතොව හොති භවසඬ්ඛෙපෙනාති. එත්ථෙසා ඡිජ්ජතෙ ජටාති එත්ථ තෙහුමකච්චටස්ස පරියාදියනට්ඨානෙ එසා ජටා ඡිජ්ජති, නිබ්බානං ආගමම ඡිජ්ජති නිරුජ්ඣතිති අයං අත්ථො දස්සිතො හොති. තතියං.

4. මනොනිවාරණසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ යනො යනොති පාපතො වා කල්‍යාණතො වා. අයං කිර දෙවතා “යංකිඤ්චි කුසලාදිහෙදං ලොකියං වා ලොකුත්තරං වා මනො, තං නිවාරෙතබ්බමෙව, න උප්පාදෙතබ්බ”න්ති එවංලද්ධිකා. ස සබ්බතොති සො සබ්බතො. අථ භගවා – “අයං දෙවතා අනියායානිකකථං කපේති, මනො නාම නිවාරෙතබ්බමිපි අත්ථි භාවෙතබ්බමිපි, විහජිත්වා නමස්සා දස්සෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා දුතියගාථං ආහ. තත්ථ න මනො සංයතත්තමාගතන්ති, යං චුත්තං “න සබ්බතො මනො නිවාරයෙ”ති, කතරං තං මනො, යං තං සබ්බතො න නිවාරෙතබ්බන්ති වෙ. මනො සංයතත්තං ආගතං, යං මනො යත්ථ සංයතභාවං ආගතං, “දානං දස්සාමි, සීලං රක්ඛිස්සාමි”තිආදිනා නයෙන උප්පන්නං, එතං මනො න නිවාරෙතබ්බං, අඤ්ඤදත්ථු චූභෙතබ්බං වඬ්ඨෙතබ්බං. යනො යනො ව පාපකන්ති යනො යනො අකුසලං උප්පජ්ජති, තතො තතො ව තං නිවාරෙතබ්බන්ති. චතුත්ථං.

5. අරහත්තසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ කතාවීති චතුහි මග්ගෙහි කතකිව්වො. අහං වදාමිති අයං දෙවතා වනසංඝඬ්චාසිනී, සා ආරඤ්ඤකානං භික්ඛූනං “අහං භුඤ්ජාමි, අහං නිසීදාමි, මම පත්තො, මම වීවර”න්තිආදිකථාවොහාරං සුත්වා වින්තෙසි – “අහං ඉමෙ භික්ඛූ ‘බ්ණාසවා’ති මඤ්ඤාමි, බ්ණාසවානඤ්ච නාම එවරූපා අත්තුපලද්ධිනිස්සිතකථා හොති, න හොති නු ඛො”ති ජානනත්ථං එවං පුච්ඡති.

සාමඤ්ඤන්ති ලොකනිරුත්තිං ලොකවොහාරං. කුසලොති ඛන්ධාදීසු කුසලො. වොහාරමත්තෙනාති උපලද්ධිනිස්සිතකථං භිත්වා වොහාරහෙදං අකරොත්තො “අහං, මමා”ති වදෙය්‍යා. “ඛන්ධා භුඤ්ජන්ති, ඛන්ධා නිසීදන්ති, ඛන්ධානං පත්තො, ඛන්ධානං වීවර”න්ති හි චුත්තෙ වොහාරහෙදො හොති, න කොචි ජානාති. තස්මා එවං අවත්වා ලොකවොහාරෙන වොහරතීති.

අථ දෙවතා – “යදි දිට්ඨියා වසෙන න වදති, මානවසෙන නු ඛො වදති”ති වින්තෙත්වා පුන යො හොතීති පුච්ඡි. තත්ථ මානං නු ඛොති සො භික්ඛූ මානං

උපගන්ත්වා මානවසෙන වදෙයා නු බොති. අථ භගවා – “අයං දෙවතා ඛිණාසවං සමානං විය කරොති” ති චින්තෙන්වා, “ඛිණාසවස්ස නවවිධොපි මානො පභිනො” ති දස්සෙන්තො පටිගාථං ආහ. තත්ථ විදුපිකාති විධමිතා. මානගන්ථස්සාති මානා ව ගන්ථා ව අස්ස. මඤ්ඤතන්ති මඤ්ඤනං. තිවිධම්පි තණ්හා-දිට්ඨි-මාන-මඤ්ඤනං සො චිතිවත්තො, අතික්කන්තොති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. පඤ්චමං.

6. පච්ඡෙදනසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙය පුට්ඨුන්ති පුච්ඡිතුං. කථං ඡානෙමුති කථං ඡානෙය්‍යාම. දිවාරත්තින්ති දිවා ව රත්තිඤ්ඤව. තත්ථ තත්ථාති යත්ථ යත්ථෙව පච්ඡලිතො හොති, තත්ථ තත්ථ. එසා ආහාති එසා බුද්ධාහා. කතමා පන සාති? ඤාණාලොකො වා හොතු පීතිආලොකො වා පසාදාලොකො වා ධම්මකථාආලොකො වා, සබ්බොපි බුද්ධානං පාතුභාවා උප්පන්නො ආලොකො බුද්ධාහා නාම. අයං අනුත්තරා සබ්බසෙට්ඨා අසදිසාති. ඡට්ඨං.

7. සරසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ කුතො සරා නිවත්තන්තිති ඉමෙ සංසාරසරා කුතො නිවත්තන්ති, කිං ආගම්ම නප්පවත්තන්තිති අත්ථො. න ගාධතීති න පතිට්ඨාති. අතොති අතො නිබ්බානතො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. සත්තමං.

8. මහද්ධනසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ නිධානගතං මුත්තසාරාදි මහත්තං ධනමෙතෙසන්ති මහද්ධනා. සුවණ්ණරජතභාජනාදි මහාභොගො එතෙසන්ති මහාභොගා. අඤ්ඤමඤ්ඤාහිගිප්ඤ්ඤාතිති අඤ්ඤමඤ්ඤං අහිගිප්ඤ්ඤාති පත්ථෙන්නි පිහෙන්නි. අනලභිකතාති අතිත්තා අපරියත්තජාතා. උස්සුක්කජාතෙසුති නානාකිච්චජාතෙසු අනුප්පන්නානං රූපාදීනං උප්පාදනත්ථාය උප්පන්නානං අනුභවනත්ථාය උස්සුක්කෙසු. භවසොකානුසාරීසුති වට්ටසොතං අනුසරන්තෙසු. අනුස්සුකාති අවාචා. අගාරන්ති මාතුගාමෙන සද්ධිං ගෙහං. විරාජියාති විරාජෙන්වා. සෙසං උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං.

9. චතුර්වක්කසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ චතුර්වක්කන්ති චතුර්ඉරියාපථං. ඉරියාපථො හි ඉධ චක්කන්ති අධිප්පෙතො. නවද්වාරන්ති නවහි වණ්ණමුඛෙහි නවද්වාරං. පුණ්ණන්ති අසුචිපුරං. ලොහෙන සංයුතන්ති තණ්හාය සංයුත්තං. කථං යාත්‍රා භවිස්සතීති එතස්ස එවරූපස්ස සරීරස්ස කථං නිග්ගමනං භවිස්සති, කථං මුත්ති පරිමුත්ති සමතික්කමො භවිස්සතීති පුච්ඡති. නද්ධිත්ති උපනාහං, පුබ්බකාලෙ කොධො, අපරකාලෙ උපනාහොති එවං පවත්තං බලවකොධන්ති අත්ථො. වරත්තන්ති

“ඡේත්වා නද්ධි වරත්තඤ්ච, සන්දානං සහනුක්කම” ත්ති ගාථාය (ධ. ප. 398; සු. නි. 627) තණ්හා වරත්තා, දිට්ඨි සන්දානං නාම ඡාතං. ඉධ පන පාළිනිද්දිට්ඨෙ කිලෙසෙ යපෙත්වා අවසෙසා “වරත්තා” ති වෙදිතබ්බා, ඉති කිලෙසවරත්තඤ්ච ඡේත්වාති අත්ථො. ඉච්ඡා ලොභන්ති එකොයෙව ධම්මො ඉච්ඡනට්ඨෙන ඉච්ඡා, ලුබ්භනට්ඨෙන ලොභොති වුත්තො. පයමුප්පත්තිකා වා දුබ්බලා ඉච්ඡා, අපරාපරුප්පත්තිකො බලවා ලොභො. අලද්ධපත්ථනා වා ඉච්ඡා, පටිලද්ධවත්ථුම්භි ලොභො. සමූලං තණ්හන්ති අවිජ්ජාමූලෙන සමූලකං තණ්හං. අඛිබ්බස්සාති අග්ගමග්ගෙන උප්පාටෙත්වා. සෙසං උත්තානමෙවාති. නවමං.

10. එණිජඨිසසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ එණිජඨිසන්ති එණිමිගස්ස විය සුවට්ටිතජඨිසං. කිසන්ති අපුලං සමසරිරං. අථ වා ආතපෙන මිලාතං මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි අනුපබ්බුහිතසරිරන්තිපි අත්ථො. වීරන්ති වීරියවන්තං. අප්පාභාරන්ති භොජනෙ මත්තඤ්ඤායා මිතාභාරං, විකාලභොජනපටික්ඛෙපවසෙන වා පරිත්තාභාරං. අලොලුපන්ති වතුසු පච්චයෙසු ලොලුප්පවිරහිතං. රසතණ්හාපටික්ඛෙපො වා එස. සීහංචෙකවරං නාගන්ති එකවරං සීහං විය, එකවරං නාගං විය. ගණවාසිනො හි පමත්තා භොන්ති, එකවරා අප්පමත්තා, තස්මා එකවරාව ගහිතාති. පච්චෙදිතාති පකාසිතා කථිතා. එත්ථාති එතස්මිං නාමරූපෙ. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි රූපං ගහිතං, මනෙන නාමං, උභයෙහි පන අවිනිභුත්තධම්මෙ ගහෙත්වා පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙනපෙන්ථ භුම්මං යොජෙතබ්බන්ති. දසමං.

සත්තිවග්ගො තතියො.

4. සතුල්ලපකායිකවග්ගො

1. සබ්භිසුත්තවණ්ණනා

31. සතුල්ලපකායිකවග්ගස්ස පයමෙ සතුල්ලපකායිකාති සතං ධම්මං සමාදානවසෙන උල්ලපෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තාති සතුල්ලපකායිකා. තත්ත්වං – සම්බහුලා කිර සමුද්දවාණිජා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිංසු. තෙසං බිත්තසරවෙගෙන ගච්ඡන්ති යා නාවාය සත්තමෙ දිවසෙ සමුද්දමජ්ඣෙ මහන්තං උප්පාතිකං පාතුභුතං, මහාඌම්යො උට්ඨහිත්වා නාවං උදකස්ස පුරෙන්ති. නාවාය නිමුජ්ජමානාය මහාජනො අත්තනො අත්තනො දෙවතානං නාමාති ගහෙත්වා ආයාචනාදීනි කරොන්තො පරිදෙවි. තෙසං මජ්ඣෙ එකො පුරිසො – “අත්ථි නු ඛො මෙ එවරූපෙ හයෙ පතිට්ඨා” ති ආවජ්ජෙත්තො අත්තනො පරිසුද්ධානි සරණානි වෙව සීලානි ව දිස්වා යොගී විය පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසීදි. තමෙනං ඉතරෙ සහයකාරණං පුච්ඡිංසු. සො තෙසං කථෙසි – “අම්භො අහං නාවං අභිරුහනදිවසෙ හික්ඛුසඨිසස්ස දානං දත්වා සරණානි වෙව සීලානි ව අග්ගහෙසිං, තෙන මෙ හයං නත්ථි” ති. කිං පන සාමි එතානි අඤ්ඤෙසමපි

වත්තන්තීති? ආම වත්තන්තීති තෙන හි අම්භාකම්පි දෙථාති. සො තෙ මනුස්සෙ සතං සතං කත්වා සත්ත කොට්ඨාසෙ අකාසි, තතො පඤ්චස්සිලානි අදාසි. තෙසු පට්ඨං ජඩ්ඝසතං ගොප්ඵකමත්තෙ උදකෙ යීතං අග්ගහෙසි, දුතියං ඡාණුමත්තෙ, තතියං කට්ඨමත්තෙ, චතුත්ථං නාහිමත්තෙ, පඤ්චමං ථනමත්තෙ, ඡට්ඨං ගලප්පමාණෙ, සත්තමං මුඛෙන ලොණොදකෙ පවිසන්තෙ අග්ගහෙසි. සො තෙසං සිලානි දත්වා – “අඤ්ඤං තුම්භාකං පටිසරණං නත්ථි, සීලමෙව ආවජ්ජෙථා” ති උග්ගෙසාසෙසි. තානි සත්තපි ජඩ්ඝසතානි තත්ථ කාලං කත්වා ආසන්නකාලෙ ගහිතස්සිලං නිස්සාය තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිංසු, තෙසං සට්ඨාපසෙනෙව විමානානි නිබ්බත්තිංසු. සබ්බෙසං මජ්ඣෙ ආවරියස්ස යොජනසතිකං සුවණ්ණවිමානං නිබ්බත්ති, අවසෙනානි තස්ස පරිවාරානි භුත්වා සබ්බභෙට්ඨිමං ද්වාදසයොජනිකං අහොසි. තෙ නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව කම්මං ආවජ්ජෙන්නා ආවරියං නිස්සාය සම්පත්තිලාභං ඤත්වා, “ගච්ඡාම තාව, දසබලස්ස සත්තිකෙ අම්භාකං ආවරියස්ස වණ්ණං කට්ඨෙය්‍යාමා” ති මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ හගවන්තං උපසඬ්ඨිකම්මංසු, තා දෙවතා ආවරියස්ස වණ්ණභණ්ණත්ථං ඵකෙකං ගාථං අභාසිංසු.

තත්ථ සබ්භිරොවාති පණ්ඩිතෙහි, සප්පුරිසෙහි ඵව. ර-කාරො පදසන්ධිකරො. සමාසෙථාති සහ නිසීදෙය්‍ය. දෙසනාසීසමෙව චෙතං, සබ්බඉරියාපටෙ සබ්භිරොව සහ කුබ්බෙය්‍යාති අත්ථො. කුබ්බෙථාති කරෙය්‍ය. සන්ථවන්ති මිත්තසන්ථවං. තණ්හාසන්ථවො පන න කෙනචි සද්ධිං කාතබ්බො, මිත්තසන්ථවො බුද්ධ-පච්චෙකබුද්ධ-බුද්ධසාවකෙහි සහ කාතබ්බො. ඉදං සන්ධායෙනං චුත්තං. සතන්ති බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං. සද්ධම්මන්ති පඤ්චස්සිලදසස්සිලවතුසතිපට්ඨානාදිහෙදං සද්ධම්මං, ඉධ පන පඤ්චස්සිලං අධිප්පෙනං. සෙය්‍යො හොතීති වඩ්ඪී හොති. න පාපියොති ලාමකං කිඤ්චි න හොති. නාඤ්ඤතොති වාලිකාදීහි තෙලාදීනි විය අඤ්ඤතො අන්ධබාලතො පඤ්ඤා නාම න ලබ්භති, තිලාදීහි පන තෙලාදීනි විය සතං ධම්මං ඤත්වා පණ්ඩිතමෙව සෙවන්තො භජන්තො ලභතීති. සොකමජ්ඣෙති සොකවත්ථුතං සොකානුගතානං වා සත්තානං මජ්ඣගතො න සොවති ඛන්ධුලමල්ලසෙනාපතිස්ස උපාසිකා විය, පඤ්චන්තං වොරසතානං මජ්ඣෙ ධම්මසෙනාපතිස්ස සද්ධිවිහාරිකො සංකිච්චසාමණෙරො විය ව.

ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචතීති ඤාතිගණමජ්ඣෙ සංකිච්චපෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො අධිමුත්තකසාමණෙරො විය සොහති. සො කිර පෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො හොති, අථ නං පෙරො ආහ – “සාමණෙර, මහල්ලකොසි ජාතො, ගච්ඡ, වස්සානි පුච්ඡන්වා ඵහි, උපසම්පාදෙස්සාමි ත” ති. සො “සාධු” ති පෙරං වන්දිත්වා පත්තච්චරමාදාය වොරඅට්ඨියා ඔරභාගෙ හගිනිගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරි, තං හගිනී දිස්වා වන්දිත්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා හොපෙසි. සො කතහත්තකිච්චො වස්සානි පුච්ඡී. සා “අහං න ජානාමි, මාතා මෙ ජානාති” ති ආහ. අථ සො “තිට්ඨථ තුම්හෙ, අහං මාතුසන්තිකං ගමිස්සාමි” ති අට්ඨි. ඔතිණ්ණො. තමෙනං දුරතොව වොරපුරිසො දිස්වා වොරානං ආරොවෙසි. වොරා “සාමණෙරො කිරෙකො අට්ඨිං ඔතිණ්ණො, ගච්ඡථ නං ආනෙථා” ති

ආණ්ඩුවේ එකවිට “මාරෙම න” න්ති ආහංසු, එකවිට විස්සජ්ජෙමාති.
සාමනෙරො චිත්තෙසි – “අහං සෙබො සකරණියො, ඉමෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා
සොත්ථිමත්තානං කරස්සාමි” ති වොරපෙට්ඨකං ආමන්තෙත්වා, “උපමං තෙ,
ආවුසො, කරස්සාමි” ති ඉමා ගාථා අභාසි –

“අහු අතිතමද්ධානං, අරඤ්ඤස්මිං බ්‍රහ්මචනෙ;
වෙතො කුටානි ඔඩ්ඬෙත්වා, සසකං අවධි තදා.

“සසකඤ්ච මතං දිස්වා, උබ්බිග්ගා මිගපක්ඛිනො;
එකරත්තිං අපක්කාමුං, ‘අකිච්චං වත්තනෙ ඉධ’.

“තට්ඨෙව සමණං හන්ත්වා, අධිමුත්තං අකිඤ්චනං;
අද්ධිකා නාගමිස්සන්ති, ධනජානි හවිස්සති” ති.

“සච්චං බො සමණො ආහ, අධිමුත්තො අකිඤ්චනො;
අද්ධිකා නාගමිස්සන්ති, ධනජානි හවිස්සති.

“සච්චෙ පටිපට්ඨෙ දිස්වා, නාරොවෙස්සසි කස්සචි;
තච සච්චමනුරක්ඛන්තො, ගච්ඡ හන්තෙ යථාසුඛ” ති.

සො තෙහි වොරෙහි විස්සජ්ජිතො ගච්ඡන්තො ඤාතයොපි දිස්වා තෙසමිපි න
ආරොවෙසි. අථ තෙ අනුජ්ජන්තෙ වොරා ගහෙත්වා විහෙය්යිංසු, උරං පහරිත්වා
පරිදෙවමානඤ්චස්ස මාතරං වොරා එතදවොචුං –

“කිං තෙ හොති අධිමුත්තො, උදරෙ වසිකො අසි;
පුට්ඨා මෙ අම්ම අක්ඛාහි, කථං ජානෙමු තං මය” ති.

“අධිමුත්තස්ස අහං මාතා, අයඤ්ච ජනකො පිතා;
හගිනි භාතරො වාපි, සබ්බෙව ඉධ ඤාතයො.

“අකිච්චකාරි අධිමුත්තො, යං දිස්වා න නිවාරයෙ;
එතං බො වත්තං සමණානං, අරියානං ධම්මජීවිනං.

“සච්චවාදී අධිමුත්තො, යං දිස්වා න නිවාරයෙ;
අධිමුත්තස්ස සුචිණ්ණෙන, සච්චවාදිස්ස හික්ඛුනො;
සබ්බෙව අභයං පත්තා, සොත්ථිං ගච්ඡන්තු ඤාතයො” ති.

එවං තෙ වොරෙහි විස්සජ්ජිතා ගන්ත්වා අධිමුත්තං ආහංසු –

“තච තාත සුචිණ්ණෙන, සච්චවාදිස්ස හික්ඛුනො;
සබ්බෙව අභයං පත්තා, සොත්ථිං පච්චාගමම්හසෙ” ති.

තෙපි පඤ්චසතා වොරා පසාදං ආපජ්ජිත්වා අධිමුත්තස්ස සාමණෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජංසු. සො තෙ ආදාය උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පයමං අත්තනා උපසම්පන්නො පච්ඡා තෙ පඤ්චසතෙ අත්තනො අත්තෙවාසිකෙ කත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙ අධිමුත්තපෙරස්ස ඔවාදෙ යිතා සබ්බෙ අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණ්ණසු. ඉමමත්ථං ගහෙත්වා දෙවතා “සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචති” ති ආහ.

සාතතන්ති සතතං සුඛං වා චිරං තිට්ඨන්තිති වදති. සබ්බාසං වොති සබ්බාසං තුම්භාකං. පරියායෙනාති කාරණෙන. සබ්බදුක්ඛා පමුච්චන්ති, න කෙවලං සෙය්‍යාව හොති, න ච කෙවලං පඤ්ඤං ලහති, සොකමජ්ඣෙ න සොචති, ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචති, සුගතියං නිබ්බත්තති, චිරං සුඛං තිට්ඨති, සකලස්මා පන වට්ටදුක්ඛාපි මුච්චන්ති. පයමං.

2. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ මච්ඡෙරා ව පමාදා වාති අත්තසම්පත්තිනිගුහනලක්ඛණෙන මච්ඡෙරෙන වෙව සතිවිජ්ජවාසලක්ඛණෙන පමාදෙන ව. එකච්චො හි ‘ඉදං මෙ දෙනත්තස්ස පරික්ඛයං ගමිස්සති, මය්‍හං වා සරමානුසකානං වා න හවිස්සති’ ති මච්ඡරියෙන දානං න දෙති. එකච්චො බ්බිඛාදිපසුත්තා ‘දානං දාතබ්බ’ ති විත්තමිති න උප්පාදෙති. එවං දානං න දියතීති එවමෙතං යසදායකං සිරිදායකං සම්පත්තිදායකං සුඛදායකං දානං නාම න දියතීතිආදිනා කාරණං කපෙසි. පුඤ්ඤං ආකඨ්ඨමානෙනාති පුබ්බවෙනනාදිහෙදං පුඤ්ඤං ඉච්ඡමානෙන. දෙය්‍යං හොති විජානතාති අත්ථි දානස්ස ඵලන්ති ජානන්තෙන දාතබ්බමෙවාති වදති.

තමෙව බාලං චුසතීති තංයෙව බාලං ඉධලොකපරලොකෙසු ජීසව්ඡා ව පිපාසා ව චුසති අනුබන්ධති න විජහති. තස්මාති යස්මා තමෙව චුසති, තස්මා. විනෙය්‍ය මච්ඡෙරන්ති මච්ඡෙරමලං විනෙත්වා. දජ්ජා දානං මලාහිභුති මලාහිභු හුත්වා තං මච්ඡෙරමලං අභිභවිත්වා දානං දදෙය්‍ය.

තෙ මනෙසු න මීයන්තීති අදානසිලත්‍යාය මරණෙන මනෙසු න මීයන්ති. යථා හි මනො සම්පරිවාරෙන්වා යපිතෙ බහුමිහිපි අත්තපානාදිමිහි ‘ඉදං ඉමස්ස හොතු, ඉදං ඉමස්සා’ ති උට්ඨන්තිවා සංවිහාගං න කරොති, එවං අදානසිලොපිති මතකස්ස ච අදානසිලස්ස ච හොගා සමස්මා නාම හොන්ති. තෙන දානසිලා එවරුපෙසු මනෙසු න මීයන්තීති අත්ථො. පන්ථානංව සහ වජං, අප්පස්මිං යෙ පචෙච්ඡන්තීති යථා අද්ධානං කන්තාරමග්ගං සහ වජන්තා පථිකා සහ වජන්තානං පථිකානං අප්පස්මිං පාඨෙය්‍ය සංවිහාගං කත්වා පචෙච්ඡන්ති දදන්තියෙව, එවමෙවං යෙ පන අනමතග්ගං සංසාරකන්තාරං සහ වජන්තා සහ වජන්තානං අප්පස්මිමිපි දෙය්‍යාධම්මෙ සංවිහාගං කත්වා දදන්තියෙව, තෙ මනෙසු න මීයන්ති.

එසේ ධම්මො සනත්තනොති එසේ පොරාණකො ධම්මො, සනත්තනානං වා පණ්ඩිතානං එසේ ධම්මොති. අප්පස්මෙකෙති අප්පස්මිං දෙය්‍යධම්මෙ එකෙ. පච්චේදනාදි දදන්ති. බහුනෙකෙ න දිව්ඡරෙති බහුනාපි හොගෙන සමන්තාගතා එකච්චෙ න දදන්ති. සහස්සෙන සමං මිතාති සහස්සෙන සද්ධිං මිතා, සහස්ස දානසදිසා හොති.

දුරන්වයොති දුරනුගමනො, දුප්පුරොති අත්ථො. ධම්මං චරෙති දසකුසලකම්මපථධම්මං චරති. යොපි සමුඤ්ජකඤ්චරෙති යො අපි බලමණ්ඩලාදියොධනපලාලපොයනාදිවසෙන සමුඤ්ජකඤ්චරති. දාරඤ්ච පොසන්ති දාරඤ්ච පොසන්තො. දදං අප්පකස්මීන්ති අප්පකස්මි. පණ්ණසාකමත්තස්මිම්පි සංවිහාගං කත්වා දදන්තොව සො ධම්මං චරති. සතං සහස්සානන්ති සහස්සං සහස්සං කත්වා ගණිතානං පුරිසානං සතං, සතසහස්සන්ති අත්ථො. සහස්සයාගිනන්ති භික්ඛුසහස්සස්ස වා යාගො කහාපණසහස්සෙන වා නිබ්බන්තිතො යාගොපි සහස්සයාගො. සො එතෙසං අත්ථිති සහස්සයාගිනො, තෙසං සහස්සයාගිනං. එතෙන දසන්තං වා භික්ඛුකොට්ඨං දසන්තං වා කහාපණකොට්ඨං පිණ්ඩපාතො දස්සිතො හොති. යෙ එත්තකං දදන්ති, තෙ කලම්පි නග්ගන්ති තථාච්චස්සාති ආහ. ය්වායං සමුඤ්ජකං චරන්තොපි ධම්මං චරති, දාරං පොසෙන්නොපි, අප්පකස්මිං දදන්තොපි, තථාච්චස්ස එතෙ සහස්සයාගිනො කලම්පි නග්ගන්ති. යං තෙන දලිද්දෙන එකපට්ඨිසකමත්තම්පි සලාකහත්තමත්තම්පි වා දින්නං, තස්ස දානස්ස සබ්බෙසම්පි තෙසං දානං කලං නග්ගති. කලං නාම සොළසභාගොපි සතභාගොපි සහස්සභාගොපි. ඉධ සතභාගො ගහිතො. යං තෙන දානං දින්නං, තස්මිං සතධා විහත්තෙ ඉතරෙසං දසකොට්ඨසහස්සදානං තතො එකකොට්ඨාසම්පි නග්ගති ආහ.

එවං තථාගතෙ දානස්ස අග්ගං කරොන්තෙ සම්පෙ යීතා දෙවතා චිත්තෙසි – “එවං භගවා මහත්තං දානං පාදෙන පච්චිට්ඨන්වා රතනසතිකෙ විය නරකෙ පක්ඛිපන්තො ඉදං එවං පරිත්තකං දානං චන්දමණ්ඩලෙ පහරන්තො විය උක්ඛිපති, කථං නු බො එතං මහජ්ජලතරං”න්ති ජානනත්ථං ගාථාය අප්ඤ්ඤාසි. තත්ථ කෙතාති කෙන කාරණෙන. මහග්ගතොති මහත්තං ගතො, විපුලස්සෙනං චෙච්චනං. සමෙන දින්නස්සාති සමෙන දින්නස්ස දානස්ස. අථස්සා භගවා දානං විහජිත්වා දස්සෙන්නො දදන්ති හෙකෙතිආදිමාහ. තත්ථ විසමෙ නිව්ච්ඨාති විසමෙ කායච්චිමනොකම්මෙ පතිට්ඨිතා හුන්වා. ඡෙත්වාති පොථෙත්වා. වධිත්වාති මාරෙත්වා. සොචයිත්වාති පරං සොකසමජ්ජිතං කත්වා. අස්සුමුඛාති අස්සුමුඛසම්මිස්සා. පරං රොදාපෙත්වා දින්නදානඤ්ඤි අස්සුමුඛදානන්ති වුච්චති. සදණ්ඩාති දණ්ඩෙන තජ්ජෙත්වා පහරිත්වා දින්නදක්ඛිණා සදණ්ඩාති වුච්චති. එවන්ති නාහං සම්මාසම්බුද්ධතාය මහාදානං ගහෙත්වා අප්පඵලං නාම කාතුං සක්කොම් පරිත්තකදානං වා මහජ්ජලං නාම. ඉදං පන මහාදානං අත්තනො උප්පත්තියා අපරිසුද්ධතාය එවං අප්පඵලං නාම හොති, ඉතරං පරිත්තදානං අත්තනො උප්පත්තියා පරිසුද්ධතාය එවං මහජ්ජලං නාමාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො එවන්තිආදිමාහාති. දුතියං.

3. සාධුසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ උදානං උදානෙසීති උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙසකොති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අප්ප්ඤ්ඤාත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔසොති වුච්චති, එවමෙවං යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසන්ධහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං උදානන්ති වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිව්ඡාරෙසීති අත්ථො. සද්ධායපි සාහු දානන්ති කම්මඤ්ච කම්මඵලඤ්ච සද්දහිත්වාපි දිත්තදානං සාහු ලද්ධකං හද්දකමෙව. ආහුති කථෙන්නි. කථං පනෙතං උභයං සමං නාම හොතීති? ජීවිතභීරුකො හි යුජ්ඣිතුං න සක්කොති, බයභීරුකො දාතුං න සක්කොති. “ජීවිතඤ්ච රක්ඛිස්සාමි යුජ්ඣිස්සාමි වා”ති හි වදන්තො න යුජ්ඣති. ජීවිතෙ පන ආලයං විස්සජ්ජෙත්වා, “ජෙජ්ජං වා හොතු මරණං වා, ගණ්හිස්සාමෙතං ඉස්සරිය”න්ති උස්සහන්තොව යුජ්ඣති. “හොගෙ ව රක්ඛිස්සාමි, දානඤ්ච දස්සාමි”ති වදන්තො න දදාති. හොගෙසු පන ආලයං විස්සජ්ජෙත්වා මහාදානං දස්සාමිති උස්සහන්තොව දෙති. එවං දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමං හොති. කිඤ්ච හියොයා? අප්පාපි සන්තා බහුකෙ ජිනන්තීති යථා ව යුද්ධෙ අප්පකාපි වීරපුරිසා බහුකෙ භීරුපුරිසෙ ජිනන්ති, එවං සද්ධාදිසම්පන්නො අප්පකම්පි දානං දදන්තො බහුමච්ඡෙරං මද්දති, බහුඤ්ච දානවිපාකං අධිගච්ඡති. එවම්පි දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමානං. තෙනෙවාහ –

“අප්පම්පි වෙ සද්දහානො දදාති,
තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා”ති.

ඉමස්ස ව පනත්ථස්ස පකාසනත්ථං එකසාටකබ්බාහ්මණවත්ථු ව අඬිකුරවත්ථු ව විත්ථාරෙතබ්බං.

ධම්මලද්ධස්සාති ධම්මෙන සමෙන ලද්ධස්ස හොගස්ස ධම්මලද්ධස්ස ව පුග්ගලස්ස. එත්ථ පුග්ගලො ලද්ධධම්මො නාම අධිගතධම්මො අරියපුග්ගලො. ඉති යං ධම්මලද්ධස්ස හොගස්ස දානං ධම්මලද්ධස්ස අරියපුග්ගලස්ස දීයති, තම්පි සාධුති අත්ථො. යො ධම්මලද්ධස්සාති ඉමස්මිම්පි ගාථාපදෙ අයමෙව අත්ථො. උට්ඨානවීරියාධිගතස්සාති උට්ඨානෙන ව වීරියෙන ව අධිගතස්ස හොගස්ස. වෙතරණින්ති දෙසනාසිසමත්තමෙන. යමස්ස පන වෙතරණම්පි සඤ්ජීවකාලසුත්තාදයොපි එකතිංසමහානිරයෙපි සබ්බසොව අතික්කම්ත්වාති අත්ථො.

විවෙය්‍ය දානන්ති විචිතිත්වා දිත්තදානං. තත්ථ ද්වෙ විචින්නා දක්ඛිණාවිචින්නං දක්ඛිණෙය්‍යවිචින්නඤ්ච. තෙසු ලාමකලාමකෙ පච්චයෙ අපනෙත්වා පණිතපණිතෙ විචිතිත්වා තෙසං දානං දක්ඛිණාවිචින්නං නාම. විපන්නසීලෙ ඉතො බහිද්ධා පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩහෙදෙ වා දක්ඛිණෙය්‍යෙ පහාය සීලාදිගුණසම්පන්නානං සාසනෙ පබ්බජිතානං දානං දක්ඛිණෙය්‍යවිචින්නං නාම.

එවං ද්විභාකාරෙහි විවේශ්‍ය දානං. සුගතජපසත්ථන්ති සුගතෙන වණ්ණිතං. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යවිචිතනං දස්සෙන්නො යෙ දක්ඛිණෙය්‍යාතිආදිමාහ. බීජානි චුත්තානි යථානි ඉමිනා පන දක්ඛිණාවිචිතනං ආහ. අවිපන්නබීජසදිසා හි විචිනිත්වා ගහිතා පණිතපණිතා දෙය්‍යධම්මාති.

පාණෙසුපි සාධු සංයමොති පාණෙසු සංයතභාවොපි හද්දකො. අයං දෙවතා ඉතරාහි කථිතං දානානිසංසං අතික්කමිත්වා සීලානිසංසං කථෙතුමාරද්ධා. අනෙයං වරන්ති අවිහිංසන්නො වරමානො. පරුපවාදානි පරස්ස උපවාදභයෙන. භයානි උපවාදභයා. දානා ව බො ධම්මපදංව සෙය්‍යොති දානතො නිබ්බානසඬ්ඛාතං ධම්මපදමෙව සෙය්‍යො. පුබ්බෙ ව හි පුබ්බතරෙ ව සන්නොති පුබ්බෙ ව කස්සපබුද්ධාදිකාලෙ පුබ්බතරෙ ව කොණාගමනබුද්ධාදිකාලෙ, සබ්බෙපි වා එතෙ පුබ්බෙ ව පුබ්බතරෙ ව සන්නො නාමාති. තතියං.

4. නසන්නිසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ කමනීයානීති රූපාදීනි ඉට්ඨාරම්මණානි. අපුනාගමනං අනාගන්තා පුරිසො මච්චුධෙය්‍යාති තෙභූමකචට්ටසඬ්ඛාතා මච්චුධෙය්‍යා අපුනාගමනසඬ්ඛාතං නිබ්බානං අනාගන්තා. නිබ්බානඤ්ඤි සත්තා න පුනාගච්ඡන්ති, තස්මා තං අපුනාගමනන්ති චුච්චති. තං කාමෙසු බද්ධො ව පමත්තො ව අනාගන්තා නාම භොති, සො තං පාපුණිතුං න සක්කොති, තස්මා එවමාහ. ඡන්දජන්ති තණ්හාඡන්දතො ජාතං. අසන්නි පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං. දුතියපදං තස්සෙව වෙච්චනං. ඡන්දවිනයා අසවිනයොති තණ්හාවිනයෙන පඤ්චක්ඛන්ධවිනයො. අසවිනයා දුක්ඛවිනයොති පඤ්චක්ඛන්ධවිනයෙන චට්ටදුක්ඛං විනිතමෙව භොති. චිත්‍රානීති ආරම්මණවිත්තානි. සඬ්ඛප්පරාගොති සඬ්ඛප්පිතරාගො. එවමෙත්ථ වත්ථුකාමං පටික්ඛිපිත්වා කිලෙසකාමො කාමොති චුත්තො. අයං පනත්ථො පසුරසුත්තෙන (සු. නි. 830 ආදයො) විභාවෙනබ්බො. පසුරපරිබ්බාජකො හි ථෙරෙන “සඬ්ඛප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො”ති චුත්තෙ –

“න තෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඬ්ඛප්පරාගඤ්ඤ වදෙසි කාමං;
සඬ්ඛප්පයං අකුසලෙ විතක්කෙ,
හික්ඛුපි තෙ භෙහින්ති කාමභොගී”ති. –

ආහ. අථ නං ථෙරො අවොච –

“තෙ වෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඬ්ඛප්පරාගං න වදෙසි කාමං;
පස්සන්නො රූපානි මනොරමානි,
සත්ථාපි තෙ භෙහිති කාමභොගී.

සුණන්තො සද්දානි, සායන්තො ගන්ධානි;

සායන්තො රසානි, ප්‍රසන්නො එස්සානි මනොරමානි;
සත්ථාපි තෙ හෙහිති කාමභොගී’’ති.

අපේන්ථ ධීරාති අථ එතෙසු ආරම්මණෙසු පණ්ඩිතා ඡන්දරාගං විනයන්ති.
සංයොජනං සබ්බන්ති දසවිධම්පි සංයොජනං. අකිඤ්චනන්ති
රාගකිඤ්චනාදිවිරහිනං. නානුපතන්ති දුක්ඛාති වට්ටදුක්ඛා පන තස්ස උපරි න
පතන්ති. ඉච්චායස්මා මොසරාජාති, ‘‘පහාසි සඬ්ඛ’’න්ති ගාථං සුත්වා තස්සං
පරිසති අනුසන්ධිකුසලො මොසරාජා නාම ථෙරො ‘‘ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථො න
යථානුසන්ධිං ගතො’’ති වින්තෙත්වා යථානුසන්ධිං සට්ඨන්තො එවමාහ. තත්ථ
ඉධ වා හුරං වාති ඉධලොකෙ වා පරලොකෙ වා. නරුත්තමං අත්ථවරං නරානන්ති
කිඤ්චාපි සබ්බෙ ඛිණාසවා නරුත්තමා වෙව අත්ථවරා ව නරානං, ථෙරො පන
දසබ්බං සන්ධායෙවමාහ. යෙ තං නමස්සන්ති පසංසියා තෙති යදි තථාවිමුත්තං
දෙවමනුස්සා නමස්සන්ති, අථ යෙ තං භගවන්තං කායෙන වා වාචාය වා
අනුපටිපත්තියා වා නමස්සන්ති, තෙ කිං පසංසියා, උදාහු අපසංසියාති. භික්ඛුති
මොසරාජත්ථෙරං ආලපති. අඤ්ඤාය ධම්මන්ති චතුසච්චධම්මං ජානිත්වා.
සඬ්ඛාතිගා තෙපි භවන්තීති යෙ තං කායෙන වා වාචාය වා අනුපටිපත්තියා වා
නමස්සන්ති. තෙ චතුසච්චධම්මං අඤ්ඤාය විචිකිච්ඡං පහාය සඬ්ඛාතිගාපි
භොන්ති, පසංසියාපි භොන්තීති. චතුත්ථං.

5. උප්ඝාතසඤ්ඤිසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ උප්ඝාතසඤ්ඤිකාති උප්ඝාතසඤ්ඤි දෙවලොකො නාම
පාටියෙක්කො නත්ථී, ඉමා පන දෙවතා තථාගතස්ස චතුපච්චයපරිභොගං
නිස්සාය උප්ඝායමානා ආගතා. තාසං කිර එවං අහොසි – ‘‘සමණො ගොතමො
භික්ඛුනං පංසුකුලච්චර-පිණ්ඩියාලොප-රුක්ඛමූලසෙනාසනපුත්තිමුත්තභෙසජ්ජෙහි
සන්තොසස්සෙව පරියන්තකාරිනං වණ්ණෙති, සයං පන පත්තුණ්ණදුකුල
බොමාදීනි පණ්ණවීරානි ධාරෙති, රාජාරහං උත්තමං භොජනං භුඤ්ජති,
දෙවවිමානකජ්ජාය ගන්ධකුටියා වරසයනෙ සයති, සජ්ජිනවනීතාදීනි භෙසජ්ජානි
පටිසෙවති, දිවසං මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙති, වචනමස්ස අඤ්ඤතො ගච්ඡති,
කිරියා අඤ්ඤතො’’ති උප්ඝායමානා ආගමිංසු. තෙන තාසං
ධම්මසඬ්ඛාහකත්ථෙරෙහි ‘‘උප්ඝාතසඤ්ඤිකා’’ති නාමං ගහිතං.

අඤ්ඤථා සන්තන්ති අඤ්ඤෙතාකාරෙන භූතං. නිකච්චාති නිකතියා
වඤ්චනාය, වඤ්චෙත්වාති අත්ථො. කිතවස්සෙවාති කිතවො වූච්චති සාකුණ්ණකො.
සො හි අගුම්බොව සමානො සාබපණ්ණාදිපටිච්ඡාදනෙන ගුම්බවණ්ණං
දස්සෙත්වා උපගතෙ මොරතිත්තිරාදයො සකුණො මාරෙත්වා දාරභරණං කරොති.
ඉති තස්ස කිතවස්ස ඉමාය වඤ්චනාය එවං වඤ්චෙත්වා සකුණමංසභොජනං විය
කුහකස්සාපි පංසුකුලෙන අත්තානං පටිච්ඡාදෙත්වා කථාජෙකතාය මහාජනං
වඤ්චෙත්වා බාදමානස්ස විවරතො. භූත්තං ථෙය්‍යෙන තස්ස තන්ති සබ්බොපි
තස්ස චතුපච්චයපරිභොගො ථෙය්‍යෙන පරිභුත්තො නාම භොතීති දෙවතා

භගවන්තං සන්ධාය වදති. පරිජානන්ති පණ්ඩිතාති අයං කාරකො වා අකාරකො
වාති පණ්ඩිතා ජානන්ති. ඉති තා දෙවතා “තථාගතාපි මයමෙව පණ්ඩිතා”ති
මඤ්ඤමානා එවමාහංසු.

අථ භගවා නයිදන්තිආදිමාහ. තත්ථ යායං පටිපදා දළ්භාති අයං
ධම්මානුධම්මපටිපදා දළ්භා ථීරා. යාය පටිපදාය ධීරා පණ්ඩිතා
ආරම්මණුපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණුපනිජ්ඣානෙන වාති ද්විභි ඥානෙහි
ඥායිතො මාරඛන්ධනා පමුච්චන්ති, තං පටිපදං භාසිතමත්තෙන වා
සවනමත්තෙන වා ඔක්කමිතුං පටිපජ්ජිතුං න සක්කාති අත්ථො. න චෙ ධීරා
පකුඛබන්තිති ධීරා පණ්ඩිතා විදිත්වා ලොකපරියායං සඨ්ඛාරලොකස්ස
උදයබ්බයං ඤාත්වා චතුසච්චධම්මඤ්ච අඤ්ඤාය කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා
ලොකෙ විසත්තිකං තිණ්ණා එවං න කුඛබන්ති, මයං එවරූපානි න කථෙමාති
අත්ථො.

පට්ඨියං පතිට්ඨන්තිවාති “අයුත්තං අම්භෙහි කතං, අකාරකමෙව මයං
කාරකවාදෙන සමුදාවරිමිහා”ති ලජ්ජමානා මහාබ්‍රහ්මනි විය භගවති ගාරවං
පච්චුපට්ඨපෙත්වා අග්ගික්ඛන්ධං විය භගවන්තං දුරාසදං කත්වා පස්සමානා
ආකාසනො ඔතරිත්වා භූමියං යත්වාති අත්ථො. අච්චයොති අපරාධො. නො,
හන්තෙ, අච්චාගමාති අම්භෙ අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො.
ආසාදෙනබ්බන්ති සට්ටයිතබ්බං. තා කිර දෙවතා භගවන්තං කායෙන වාචායාති
ද්විභිපි සට්ටයිංසු. තථාගතං අවන්දිත්වා ආකාසෙ පතිට්ඨමානා කායෙන
සට්ටයිංසු, කිතවොපමං ආහරිත්වා නානප්පකාරකං අසබ්භිවාදං වදමානා වාචාය
සට්ටයිංසු. තස්මා ආසාදෙනබ්බං අමඤ්ඤදිමිහාති ආහංසු. පටිග්ගණ්භාතුති බමතු.
ආයතිං සංවරායාති අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන ඵ්චරූපස්ස අපරාධස්ස
දොසස්ස අකරණත්ථාය.

සිතං පාත්වාකාසීති අග්ගදන්තෙ දස්සෙන්තො පහට්ඨාකාරං දස්සෙසි.
කස්මා? තා කිර දෙවතා න සභාවෙන බමාපෙත්ති, ලොකියමහාජනඤ්ච
සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං තථාගතඤ්ච එකසදිසං කරොන්ති. අථ භගවා
“පරතො කථාය උජ්ජන්තාය බුද්ධබලං දිපෙත්වා පච්ඡා බමිස්සාමි”ති සිතං
පාත්වාකාසී. භියොයාසො මත්තායාති අතිරෙකප්පමාණෙන. ඉමං ගාථං අභාසීති
කුපිතො එස අම්භාකන්ති මඤ්ඤමානා අභාසී.

න පටිග්ගණ්භතීති න බමති නාධිවාසෙති. කොපන්තරොති අබ්භන්තරෙ
උජ්ජන්තකොපො. දොසගරුති දොසං ගරුං කත්වා ආදාය විහරන්තො. ස චෙරං
පටිමුඤ්චතීති සො ඵ්චරූපො ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චන්තො විය තං චෙරං අත්තනි
පටිමුඤ්චති යපෙති, න පටිනිස්සජ්ජතීති අත්ථො. අච්චයො චෙ න විජ්ජෙථාති
සචෙ අච්චායිකකම්මං න භවෙය්‍ය. නො විධාපගතං සියාති යදි අපරාධො නාම න
භාවෙය්‍ය. කෙනිධ කුසලො සියාති යදි චෙරානි න සම්මෙය්‍යං, කෙන කාරණෙන
කුසලො භවෙය්‍ය.

කස්සව්වයාති ගාථාය කස්ස අතික්කමො නත්ථී? කස්ස අපරාධො නත්ථී? කො සම්මොහං නාපජ්ජති? කො නිව්වමෙව පණ්ඩිතො නාමාති අත්ථො? ඉමං කිර ගාථං භණාපනත්ථං භගවතො සිතපාතුකම්මං. තස්මා ඉදානි දෙවතානං බුද්ධබලං දීපෙත්වා බමිස්සාමිති තථාගතස්ස බුද්ධස්සාතිආදිමාහ. තත්ථ තථාගතස්සාති තථා ආගතොති එවමාදිහි කාරණෙහි තථාගතස්ස. බුද්ධස්සාති චතුත්තං සච්චානං බුද්ධත්තාදිහි කාරණෙහි විමොක්ඛන්තිකපණ්ණත්තිවසෙන එවං ලද්ධනාමස්ස. අව්වයං දෙසයන්තීනන්ති යං චුත්තං තුම්හෙහි ‘අව්වයං දෙසයන්තීනං...පෙ.... ස වෙරං පටිමුඤ්චති’ ති, තං සාධු චුත්තං, අහං පන තං වෙරං නාහිනන්දාමි න පත්ථයාමිති අත්ථො. පටිග්ගණ්හාමි වොච්චයන්ති තුම්හාකං අපරාධං බමාමිති. පඤ්චමං.

6. සද්ධාසුත්තවණ්ණනා

36. ජට්ඨෙ සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොතීති පුරිසස්ස දෙවලොකෙ මනුස්සලොකෙ වෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස සද්ධා දුතියා හොති, සභායකිච්චං සාධෙති. නො වෙ අස්සද්ධියං අවනිට්ඨතීති යදි අස්සද්ධියං න තිට්ඨති. යසොති පරිවාරො. කිත්තීති වණ්ණහණනං. තත්ථස්ස හොතීති තතො අස්ස හොති. නානුපතන්ති සඬගාති රාගසඬගාදයො පඤ්ච සඬගා න අනුපතන්ති. පමාදමනුසුඤ්ජන්තීති යෙ පමාදං කරොන්ති නිබ්බත්තෙන්ති, තෙ තං අනුසුඤ්ජන්ති නාම. ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛතීති මුත්තාමණ්ණසාරාදිඋත්තමධනං විය රක්ඛති. ඤායන්තොති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානෙන ච ආරම්මණුපනිජ්ඣානෙන ච ඤායන්තො. තත්ථ ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං නාම විපස්සනාමග්ගඵලානි. විපස්සනා හි තිණි ලක්ඛණානි උපනිජ්ඣායතීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං. මග්ගො විපස්සනාය ආගතකිච්චං සාධෙතීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං. ඵලං තථලක්ඛණං නිරොධසච්චං උපනිජ්ඣායතීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං. අට්ඨ සමාපත්තියො පන කසිණාරම්මණස්ස උපනිජ්ඣායනතො ආරම්මණුපනිජ්ඣානන්ති වෙදිතබ්බා. පරමං නාම අරහත්තසුඛං අධිජ්ජෙතන්ති. ජට්ඨං.

7. සමයසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ සක්කෙසුති ‘සකායා වත, හො කුමාරා’ ති (දී. නි. 1.267) උදානං පටිච්ච සක්කාති ලද්ධනාමානං රාජකුමාරානං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළුභිසද්දෙන සක්කාති වුච්චති. තස්මිං සක්කෙසු ජනපදෙ. මහාවනෙති සයංජාතෙ අරොපිමෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ මහති වනෙ. සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහීති ඉමං සුත්තං කථිතදිවසෙයෙව පත්තඅරහන්තෙහි.

තත්තායං අනුපුබ්බිකථා – සාකියකොලියා හි කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ව කොලියනගරස්ස ව අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සාති කාරෙන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසීනම්පි කම්මකාරා සන්තිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසීනො

ආහංසු – “ඉදං උදකං උභයතො ආහරියමානං න තුම්භාකං, න අම්භාකං පභොස්සති, අම්භාකං පන සස්සං එකෙන උදකෙනෙව නිප්පජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්භාකං දෙථා” ති. කපිලවත්ථුවාසිනො ආහංසු – “තුම්භෙසු කොට්ඨෙ පුරත්වා ධීතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාලකභාපණෙ ව ගහෙත්වා පච්ඡිපසිඛකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්භාකං සරද්ධාරෙ විවරිතුං, අම්භාකම්පි සස්සං එකෙනෙව උදකෙන නිප්පජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්භාකං දෙථා” ති. “න මයං දස්සාමා” ති. “මයම්පි න දස්සාමා” ති. එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං සට්ඨෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – “තුම්භෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඬ්ඨගාලාදයො විය අත්තතො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං භත්ථිනො ව අස්සා ව ඵලකාචුධානි ව අම්භාකං කිං කරිස්සන්ති” ති? සාකියකම්මකාරා වදන්ති – “තුම්භෙ දානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං භත්ථිනො ව අස්සා ව ඵලකාචුධානි ව අම්භාකං කිං කරිස්සන්ති” ති? තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තඅමච්චානං කට්ඨෙසු, අමච්චා රාජකුලානං කට්ඨෙසු. තතො සාකියා – “භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා” ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි – “කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා” ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු.

භගවාපි රත්තියා පච්චුසසමයෙව මහාකරුණාසමාපත්තිතො උට්ඨාය ලොකං වොලොකෙත්තො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජෙ නික්ඛමන්තෙ අද්දස. දිස්වා – “මයි ගතෙ අයං කලහො චූපසම්මිස්සති නු ඛො උදාභු නො” ති උපධාරෙත්තො – “අභමෙත්ථ ගන්ත්වා කලහචූපසමනත්ථං තිණි ජාතකානි කට්ඨස්සාමි, තතො කලහො චූපසම්මිස්සති. අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කට්ඨත්වා අත්තදණ්ඩසුත්තං දෙසෙස්සාමි. දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනොපි අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසනානි දස්සන්ති, අහං තෙ පබ්බාපෙස්සාමි, තදා මහාසමාගමො භවිස්සති” ති සන්තිට්ඨානං අකාසි. තස්මා ඉමෙසු යුද්ධසජ්ජෙසු නික්ඛමන්තෙසු කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරමාදාය ගන්ත්වා ද්විත්තං සෙනානං අන්තරෙ ආකාසෙ පල්ලඬ්ඨකං ආභූජිත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදි.

කපිලවත්ථුවාසිනො භගවත්තං දිස්වා, “අම්භාකං ඤාතිසෙට්ඨො සත්ථා ආගතො. දිට්ඨො නු ඛො තෙන අම්භාකං කලහකරණභාවො” ති වින්තෙත්වා, “න ඛො පන සක්කා භගවති ආගතෙ අම්භෙහි පරස්ස සරීරෙ සත්ථං පාතෙතුං. කොලියනගරවාසිනො අම්භෙ හනන්තු වා බජ්ඣන්තු වා” ති. ආචුධානි ඡඩ්ඪෙත්වා, භගවත්තං වන්දිත්වා, නිසීදිංසු. කොලියනගරවාසිනොපි තට්ඨ වින්තෙත්වා ආචුධානි ඡඩ්ඪෙත්වා, භගවත්තං වන්දිත්වා, නිසීදිංසු.

හගවා ජානන්තොව, “කස්මා ආගතත්ථ, මහාරාජා” ති ප්‍රච්ඡි? “න, හගවා, තිත්ථකීළාය න පබ්බතකීළාය, න නදීකීළාය, න ගිරිදස්සනත්ථං, ඉමස්මිං පන යානෙ සඬගාමං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආගතමිහා” ති. “කිං නිස්සාය වො කලහො, මහාරාජාති? උදකං, හන්තෙති. උදකං කිං අග්ගති, මහාරාජාති? අප්පං, හන්තෙති. පථවී නාම කිං අග්ගති, මහාරාජාති? අනග්ගා, හන්තෙති. ඛත්තියා කිං අග්ගන්තීති? ඛත්තියා නාම අනග්ගා, හන්තෙති. අප්පමුලං උදකං නිස්සාය කිමත්ථං අනග්ගෙ ඛත්තියෙ නාසෙථ, මහාරාජ, කලහෙ අස්සාදො නාම නත්ථි, කලහවසෙන, මහාරාජ, අට්ඨානෙ වෙරං කත්වා එකාය රුක්ඛදෙවතාය කාළසීහෙන සද්ධිං බද්ධාසානො සකලමිපි ඉමං කප්පං අනුප්පත්තොයෙවාති වත්වා එන්දනජාතකං (ජා. 1.13.14 ආදයො) කථෙසි”. තතො “පරපත්තියෙන නාම, මහාරාජ, න හවිතබ්බං. පරපත්තියා හුත්වා හි එකස්ස සසකස්ස කථාය තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවත්තෙ චතුප්පදගණා මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අහෙසුං. තස්මා පරපත්තියෙන න හවිතබ්බ” ත්ති වත්වා, පථවීඋන්ද්‍රියජාතකං කථෙසි. තතො “කදාචි, මහාරාජ, දුබ්බලොපි මහාබලස්ස රන්ධං විවරං පස්සති, කදාචි මහාබලො දුබ්බලස්ස. ලට්ඨකිකාපි හි සකුණිකා හත්ථිනාගං ඝාතෙසී” ති ලට්ඨකිකජාතකං (ජා. 1.5.39 ආදයො) කථෙසි. එවං කලහවූපසමනත්ථාය තීණි ජාතකාති කථෙත්වා සාමග්ගිපරිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකාති කථෙසි. කථං? “සමග්ගානඤ්ඤි, මහාරාජ, කොචි ඔතාරං නාම පස්සිතුං න සක්කොතිති වත්වා, රුක්ඛධම්මජාතකං (ජා. 1.1.74) කථෙසි. තතො “සමග්ගානං, මහාරාජ, කොචි විවරං දස්සිතුං න සක්ඛි. යදා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදමකංසු, අථ තෙ නෙසාදපුත්තො ජීවිතා වොරොපෙත්වා ආදාය ගතොති විවාදෙ අස්සාදො නාම නත්ථි” ති වත්වා, වට්ඨකජාතකං (ජා. 1.1.118) කථෙසි. එවං ඉමානි පඤ්ච ජාතකාති කථෙත්වා අවසානෙ අත්තදණ්ඩසුත්තං (සු. නි. 941 ආදයො) කථෙසි.

රාජානො පසන්නා – “සවෙ සත්ථා නාගමීස්ස, මයං සහත්ථා අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වා ලොහිතනදිං පවත්තයිස්සාම. අම්හාකං පුත්තභාතරො ව ගෙහද්වාරෙ න පස්සෙය්‍යාම, සාසනපටිසාසනමිපි නො ආහරණකො නාහවිස්ස. සත්ථාරං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං. සවෙ පන සත්ථා ආගාරං අප්ඤ්ඤාචස්සිස්ස දීපසහස්සද්වයපරිවාරං චතුමහාදීපරජ්ජමස්ස හත්ථගතං අහවිස්ස, අතිරෙකසහස්සං බො පනස්ස පුත්තා අහවිස්සංසු, තතො ඛත්තියපරිවාරො අවිචරිස්ස. තං බො පනෙස සම්පත්තිං පහාය නික්ඛමිත්වා සම්බොධිං පත්තො. ඉදානිපි ඛත්තියපරිවාරොයෙව විවරතු” ති උභයනගරවාසීනො අඩ්ඨතියාති අඩ්ඨතියාති කුමාරසතාති අදංසු. හගවාපි තෙ පබ්බාපෙත්වා මහාවනං අගමාසි. තෙසං ගරුගාරවෙන න අත්තනො රුට්ඨා පබ්බජිතානං අනභිරති උප්පජ්ජි. පුරාණදුතිසිකායොපි තෙසං – “අයාපුත්තා උක්කණ්ඨන්තු, සරාවාසො න සණ්ඨාති” තිආදීනි වත්වා සාසනං පෙසෙත්ති. තෙ ව අතිරෙකතරං උක්කණ්ඨංසු.

හගවා ආවජ්ජෙත්තො තෙසං අනභිරතිභාවං ඤාත්වා – “ඉමෙ හික්ඛු මාදිසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං එකතො වසන්නා උක්කණ්ඨන්ති, හන්ද තෙසං කුණාලදහස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තත්ථ නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙමී” ති

කුණාලදහස්ස වණ්ණං කටෙසි. තෙ තං දට්ඨකාමා අහෙසුං. දට්ඨකාමත්ථං, හික්ඛවෙ, කුණාලදහන්ති? ආම භගවාති. යදි එවං එථ ගච්ඡාමාති. ඉද්ධිමන්තානං භගවා ගමනට්ඨානං මයං කථං ගමිස්සාමාති. තුම්හෙ ගන්තුකාමා හොථ, අහං මොනුභාවෙන ගහෙත්වා ගමිස්සාමිති. සාධු, හන්තෙති. භගවා පඤ්ච හික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා කුණාලදහෙ පතිට්ඨාය තෙ හික්ඛු ආහ – “හික්ඛවෙ, ඉමස්මිං කුණාලදහෙ යෙසං මච්ඡානං නාමං න ජානාථ මමං පුච්ඡථා” ති.

තෙ පුච්ඡිංසු. භගවා පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං කටෙසි. න කෙවලඤ්ච, මච්ඡානංයෙව, තස්මිං ව්‍යාසණ්ඨෙ රුක්ඛානම්පි පබ්බතපාදෙ ද්විපදවතුප්පදසකුණානම්පි නාමානි පුච්ඡාපෙත්වා කටෙසි. අථ ද්විති සකුණෙහි මුඛතුණ්ඩකෙන ඩංසිත්වා ගහිතදණ්ඩකෙ නිසින්තො කුණාලසකුණරාජා පුරතො පච්ඡතො උභොසු ච පස්සෙසු සකුණසඬ්ඝපරිවුතො ආගච්ඡති. හික්ඛු තං දිස්වා – “එස, හන්තෙ, ඉමෙසං සකුණානං රාජා භවිස්සති, පරිවාරා එතෙ එතස්සා” ති මඤ්ඤාමාති. එවමෙනං, හික්ඛවෙ, අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණිති. ඉදානි තාව මයං, හන්තෙ, එතෙ සකුණෙ පස්සාම. යං පන භගවා “අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණි” ති ආහ, තං සොතුකාමම්හාති. සොතුකාමත්ථං, හික්ඛවෙති? ආම භගවාති. තෙන හි සුණාථාති තීහි ගාථාසතෙහි මණ්ඨෙත්වා කුණාලජාතකං (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) කටෙත්තො අනභිරතිං විනොදෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මග්ගෙනෙව ච නෙසං ඉද්ධිපි ආගතා. භගවා “හොතු තාව එත්තකං තෙසං හික්ඛුන” ති ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාවනමෙව අගමාසි. තෙපි හික්ඛු ගමනකාලෙ දසබලස්ස ආනුභාවෙන ගන්ත්වා ආගමනකාලෙ අත්තතො ආනුභාවෙන භගවත්තං පරිවාරෙත්වා මහාවනෙ ඔතරිංසු.

භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා තෙ හික්ඛු ආමන්තෙත්වා – “එථ, හික්ඛවෙ, නිසීදථ. උපරිමග්ගත්තයවජ්ඣානං වො කිලෙසානං කම්මට්ඨානං කටෙස්සාමි” ති කම්මට්ඨානං කටෙසි. හික්ඛු වින්තයිංසු – “භගවා අම්හාකං අනභිරතභාවං ඤත්වා කුණාලදහං නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙසි, තත්ථ සොතාපත්තිඵලං පත්තානං නො ඉදානි ඉධ තිණ්ණං මග්ගානං කම්මට්ඨානං අදාසි, න ඛො පන අම්හෙහි ‘සොතාපන්නා මය’ ති විතිනාමෙතුං වට්ටති, පුරිසපුරිසෙහි නො භවිතුං වට්ටති” ති තෙ දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උට්ඨාය නිසීදනං පජ්ජොටෙත්වා විසුං විසුං පබ්භාරරුක්ඛමුලෙසු නිසීදිංසු.

භගවා වින්තෙසි – “ඉමෙ හික්ඛු පකතියාපි අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානා, ලද්ධපායස්ස පන හික්ඛුනො කිලමනකාරණං නාම නත්ථි. ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තා ච විපස්සනං වඩ්ඨෙත්වා අරහත්තං පත්වා ‘අත්තනා පටිවිද්ධගුණං ආරොචෙස්සාමා’ ති මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති. එතෙසු ආගතෙසු දසසහස්සවක්කවාලදෙවතා එකවක්කවාලෙ සන්තිපතිස්සන්ති, මහාසමයො

හවිස්සනි, විවිත්තෙ ඔකාසෙ මයා නිසිදිතුං වට්ටනි” ති තතො විවිත්තෙ ඔකාසෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසිදි.

සබ්බපයමං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තතො අපරො තතො අපරොති පඤ්චසතාපි පදුමිනියං පදුමානි විය විකසිංසු. සබ්බපයමං අරහත්තං පත්තහික්ඛු “භගවතො ආරොචෙස්සාමි” ති පල්ලඬ්ඛකං විනිබ්භුජිත්වා නිසිදනං පඨෙඨාටෙත්වා උට්ඨාය දසබ්බාහිමුඛො අහොසි. එවං අපරොපි අපරොපීති පඤ්චසතා හත්තසාලං පවිසන්තා විය පටිපාටියාව ආගමිංසු. පයමං ආගතො වන්දිත්වා නිසිදනං පඤ්ඤාපෙත්වා, එකමන්තං නිසිදිත්වා, පටිවිද්ධගුණං ආරොචෙතුකාමො “අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤො කොචි? නත්ථි” ති නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො අපරම්පි අද්දස අපරම්පි අද්දසයෙවාති සබ්බෙපි තෙ ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසිදිත්වා, අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි, අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි. ඛිණ්ණාසවානං කිර ද්වෙ ආකාරා හොන්ති – “අහො වත මයා පටිවිද්ධගුණං සදෙවකො ලොකො ඛිජ්ජමෙව පටිවිජ්ජෙය්සා” ති විත්තං උජ්ජජ්ජති. පටිවිද්ධභාවං පන නිධිලද්ධපුරිසො විය න අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතුකාමා හොන්ති.

එවං ඔසට්මත්තෙ පන තස්මිං අරියමණ්ඩලෙ පාවිනස්සුගන්ධරපරික්ඛෙපතො අබ්භා මහිකා ධුමො රජො රාහුති, ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි විජ්ජමුත්තං බුද්ධුජ්ජාදපටිමණ්ඩිතස්ස ලොකස්ස රාමණෙය්සාකදස්සන්තං පාවිනදිසාය උක්ඛිත්තරජතමයමහාආදාසමණ්ඩලං විය, නෙම්මට්ටියං ගහෙත්වා, පරිවත්තියමානරජතවක්කසස්සිරිකං පුණ්ණවන්දමණ්ඩලං උල්ලඬ්ඛිත්වා, අනිලපථං පටිපජ්ජිත්ථ. ඉති එවරුපෙ බණෙ ලයෙ මුහුත්තෙ භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං මහාවනෙ මහතා හික්ඛුසඬ්ඛෙත සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි හික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි.

තත්ථ භගවාපි මහාසම්මතස්ස වංසෙ උජ්ජන්තො, තෙපි පඤ්චසතා හික්ඛු මහාසම්මතස්ස කුලෙ උජ්ජන්තා. භගවාපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතො, තෙපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතා. භගවාපි රාජපබ්බජිතො, තෙපි රාජපබ්බජිතා. භගවාපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතං වක්කවත්තිරජ්ජං නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතො, තෙපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතානි රජ්ජානි විස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතා. ඉති භගවා පරිසුද්ධෙ ඔකාසෙ, පරිසුද්ධෙ රත්තිභාගෙ, සයං පරිසුද්ධො පරිසුද්ධපරිවාරො, විතරාගො විතරාගපරිවාරො, විතදොසො විතදොසපරිවාරො, විතමොහො විතමොහපරිවාරො, නිත්තණ්ණො නිත්තණ්ණපරිවාරො, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසපරිවාරො, සන්තො සන්තපරිවාරො, දන්තො දන්තපරිවාරො, මුත්තො මුත්තපරිවාරො, අතිවිය විරොචතීති. වණ්ණභූමි නාමෙසා, යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. ඉති ඉමෙ හික්ඛු සන්ධාය වුත්තං, “පඤ්චමත්තෙහි හික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි” ති.

යෙහුයෝනානි බහුතරා සන්නිපතිතා, මන්දා න සන්නිපතිතා අසඤ්ඤී
 අරුපාවචරදෙවතා සමාපන්නදෙවතායො ව. තත්‍රායං සන්නිපාතක්කමො –
 මහාවනස්ස කිර සාමන්තා දෙවතා වලිංසු, “ආයාම හො! බුද්ධදස්සනං නාම
 බහුපකාරං, ධම්මස්සවනං බහුපකාරං, භික්ඛුසඛිසදස්සනං බහුපකාරං. ආයාම
 ආයාමා” ති! මහාසද්දං කුරුමානා ආගන්ත්වා භගවන්තඤ්ච තංමුහුත්තං
 අරහත්තප්පත්තඛිණාසවෙ ව වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. එතෙනෙව
 උපායෙන තාසං තාසං සද්දං සුත්වා
 සද්දන්තරඅඬ්ඨගාචුතගාචුතඅඬ්ඨයොජනායොජනාදිවසෙන
 තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ, තික්ඛන්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසු,
 නවනවුතියා දොණුමුඛසතසහස්සෙසු, ඡනවුතියා පට්ටනකොට්ඨසතසහස්සෙසු,
 ඡපණ්ණාසාය රතනාකරෙසුති සකලජම්බුදීපෙ, පුබ්බවිදෙහෙ, අපරගොයානෙ,
 උත්තරකුරුමිහි, ද්වීපු පරිත්තදීපසහස්සෙසුති සකලවක්කවාලෙ, තතො
 දුතියතතියවක්කවාලෙති එවං දසසහස්සවක්කවාලෙසු දෙවතා සන්නිපතිතානි
 වෙදිතබ්බා. දසසහස්සවක්කවාලඤ්ඤි ඉධ දසලොකධාතුයොති අධිප්පෙනං. තෙන
 චුත්තං – “දසහි ව ලොකධාතූහි දෙවතා යෙහුයෝන සන්නිපතිතා හොන්ති” ති.

එවං සන්නිපතිතාහි දෙවතාහි සකලවක්කවාලගබ්භං යාව බ්‍රහ්මලොකා
 සුවිසරෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තසුච්ඡි විය පරිපුණ්ණං හොති. තත්ථ බ්‍රහ්මලොකස්ස
 එවං උච්චත්තනං වෙදිතබ්බං – ලොහපාසාදෙ කිර සත්තකූටාගාරසමො
 පාසාණො බ්‍රහ්මලොකෙ යත්වා අධො ඛිත්තො චතුහි මාසෙහි පථවිං පාපුණාති.
 එවං මහන්තෙ ඔකාසෙ යථා හෙට්ඨා යත්වා ඛිත්තානි පුප්ඵානි වා ධූමො වා උපරි
 ගන්තුං, උපරි වා යත්වා ඛිත්තසාසපා හෙට්ඨා ඔතරිතුං අන්තරං න ලහන්ති, එවං
 නිරන්තරා දෙවතා අහෙසුං. යථා බො පන වක්කවත්තිරඤ්ඤො නිසින්නට්ඨානං
 අසම්බාධං හොති, ආගතාගතා මහෙසක්ඛා ඛත්තියා ඔකාසං ලහන්තියෙව,
 පරතො පරතො පන අතිසම්බාධං හොති. එවමෙව භගවතො නිසින්නට්ඨානං
 අසම්බාධං, ආගතාගතා මහෙසක්ඛා දෙවා ව බ්‍රහ්මානො ව ඔකාසං ලහන්තියෙව.
 අපි සුදං භගවතො ආසන්නාසන්නට්ඨානෙ වාලග්ගනිත්තුදනමත්තෙ පදෙසෙ
 දසපි වීසතිපි දෙවා සුබ්‍රමෙ අත්තහාවෙ මාපෙත්වා අට්ඨංසු. සබ්බපරතො සට්ඨි
 සට්ඨි දෙවතා අට්ඨංසු.

සුද්ධාවාසකායිකානන්ති සුද්ධාවාසවාසීනං. සුද්ධාවාසා නාම සුද්ධානං
 අනාගාමිඛිණාසවානං ආවාසා පඤ්ච බ්‍රහ්මලොකා. එතදහොසිති කස්මා අහොසි?
 තෙ කිර බ්‍රහ්මානො සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා යථා පරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨිතා
 බ්‍රහ්මභවනං ඔලොකෙන්තා පච්ඡාහත්තෙ භත්තගෙහං විය සුඤ්ඤතං අද්දසංසු.
 තතො “කුහිං බ්‍රහ්මානො ගතා” ති ආවජ්ජන්තා මහාසමාගමං ඤත්වා – “අයං
 සමාගමො මහා, මයං ඔහීනා, ඔහීනකානං පන ඔකාසො දුල්ලහො හොති, තස්මා
 ගච්ඡන්තා අතුච්ඡහත්ථා හුත්වා එකෙකං ගාථං අභිසඬ්ඛරිත්වා ගච්ඡාම. තාය
 මහාසමාගමෙ ව අත්තනො ආගතහාවං ජානාපෙස්සාම, දසබ්බස්ස ව වණ්ණං
 භාසිස්සාමා” ති. ඉති තෙසං සමාපත්තිතො උට්ඨාය ආවජ්ජිත්තා එතදහොසි.

හගවතො පුරතො පාතුරහෙසුන්ති පාළියං හගවතො සන්තිකෙ
 අභිමුඛට්ඨානෙයෙව ඔතිණ්ණා විය කත්වා වුත්තා, න ඛො පනෙත්ථ එවං අත්ථො
 වෙදිතඛිඛො. තෙ පන බ්‍රහ්මලොකෙ ධීතායෙව ගාථා අභිසංඛරිත්වා එකො
 පුරත්ථිමවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතරි, එකො දක්ඛිණවක්කවාළමුඛවට්ඨියං,
 එකො පච්ඡිමවක්කවාළමුඛවට්ඨියං, එකො උත්තරවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතරි.
 තතො පුරත්ථිමවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා නිලකසිණං සමාපජ්ජිත්වා
 නිලරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානං මණ්ඩමං.
 පටිමුඤ්චන්තො විය අත්තතො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා බුද්ධවිථි නාම කෙනවි
 උත්තරිතුං න සක්කා, තස්මා මහතියා බුද්ධවිථියාව ආගන්ත්වා හගවන්තං
 අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. එකමන්තං ධීතො ඛො අත්තනා අභිසංඛතං
 ගාථං අභාසි.

දක්ඛිණවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා ජිතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා
 සුවණ්ණපහං මුඤ්චිත්වා දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානං සුවණ්ණපටං
 පාරුපන්තො විය අත්තතො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි.
 පච්ඡිමවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා ලොහිතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා
 ලොහිතකරස්මියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානං
 රත්තවරකම්ඛලෙන පරික්ඛිපන්තො විය අත්තතො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා
 තථෙව අකාසි. උත්තරවක්කවාළමුඛවට්ඨියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා ඔදාතකසිණං
 සමාපජ්ජිත්වා ඔදාතරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානං
 සුමනකුසුමපටං පාරුපන්තො විය අත්තතො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව
 අකාසි.

පාළියං පන හගවතො පුරතො පාතුරහෙසුං. අථ ඛො තා දෙවතා හගවන්තං
 අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසුති එවං එකක්ඛණෙ විය පුරතො පාතුරාවො ව
 අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ධීතභාවො ව වුත්තො, සො ඉමිනා අනුක්කමෙන
 අභොසි, එකතො කත්වා පන දස්සිතො. ගාථාභාසනං පන පාළියමපි විසුං
 විසුංයෙව වුත්තං.

තත්ථ මහාසමයොති මහාසමුහො. පවනං වුව්චති වනසණ්ඛො. උභයෙනපි
 හගවා “ඉමස්මිං පන වනසණ්ඛෙ අජ්ජ මහාසමුහො සන්තිපාතො”ති ආහ.
 තතො යෙසං සො සන්තිපාතො, තෙ දස්සෙතුං දෙවකායා සමාගතාති ආහ. තත්ථ
 දෙවකායාති දෙවසටා. ආගතම්හ ඉමං ධම්මසමයන්ති එවං සමාගතෙ දෙවකායෙ
 දිස්වා මයමපි ඉමං ධම්මසමුහං ආගතා. කිං කාරණා? දක්ඛිතායෙ
 අපරාජිතසංඛිසන්ති කෙනවි අපරාජිතං අජ්ජෙව තයො මාරෙ මද්දිත්වා
 විජිතසංඛිගාමං ඉමං අපරාජිතසංඛිසං දස්සනත්ථාය ආගතම්හාති අත්ථො. සො පන,
 බ්‍රහ්මා, ඉමං ගාථං භාසිත්වා, හගවන්තං අභිවාදෙත්වා,
 පුරත්ථිමවක්කවාළමුඛවට්ඨියංයෙව අට්ඨාසි.

අප දුකියෝ වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ තත්ත භික්ඛවොති තස්මිං සන්තිපාතට්ඨානෙ භික්ඛු. සමාදහංසුති සමාධිනා යොජෙසුං.
 විත්තමත්තනො උජුකං අකංසුති අත්තනො විත්තෙ සබ්බෙ
 වඩ්ඤ්ඤාපිට්ඨිමිහභාවෙ භරිත්වා උජුකං අකරිංසු. සාරථීව නෙත්තාති ගහෙත්වාති
 යථා සමප්පවත්තෙසු සින්ධවෙසු ඔධස්තපනොදො සාරථී සබ්බයොත්තාති
 ගහෙත්වා අවොදෙන්තො අවාරෙන්තො තිට්ඨති, එවං ඡළඬිගුපෙක්ඛාය
 සමන්තාගතා ගුත්තද්වාරා සබ්බෙපෙනෙ පඤ්චසතා භික්ඛු ඉන්ද්‍රියාති රක්ඛන්ති
 පණ්ඩිතා, එතෙ දට්ඨුං ඉධාගතමිහා භගවාති, සොපි ගන්ත්වා යථායානෙයෙව
 අට්ඨාසි.

අප තතියෝ වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ ඡෙත්වා බීලන්ති
 රාගදොසමොහබීලං ඡීන්දිත්වා. පලිසන්ති රාගදොසමොහපලිසමෙව.
 ඉන්ද්‍රිලන්ති රාගදොසමොහඉන්ද්‍රිලමෙව. උභවච මනෙජාති එතෙ
 තණ්හාඵජාය අනෙජා භික්ඛු ඉන්ද්‍රිලං උභවච සමුහන්තිවා චතුසු දිසාසු
 අප්පට්ඨිතවාරිකං වරන්ති. සුද්ධාති නිරුපක්කිලෙසා. විමලාති නිම්මලා. ඉදං
 තස්සෙව වෙවචනං. චක්ඛුමතාති පඤ්චභි චක්ඛුභි චක්ඛුමන්තෙන. සුදන්තාති
 චක්ඛුතොපි දන්තා සොතතොපි සානතොපි ජීවිහතොපි කායතොපි මනතොපි
 දන්තා. සුසුනාගාති තරුණනාගා. තත්‍රායං වචනත්ථො – ඡන්දාදීහි න ගච්ඡන්තීති
 නාගා, තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ න ආගච්ඡන්තීති නාගා,
 නානප්පකාරං ආගුං න කරොන්තීති නාගා. අයමෙත්ථ සබ්බෙපො, විත්ථාරො
 පන මහානිද්දෙසෙ (මහාති. 80) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිව –

“ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ,
 සබ්බසංයොග විසජ්ජ ඛන්ධනාති;
 සබ්බත්ථ න සජ්ජති විමුත්තො,
 නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා” ති. –

එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුසුනාගාති සුසු නාගා, සුසුනාගභාවසම්පත්තිං
 පත්තාති අත්ථො. තෙ එවරුපෙ අනුත්තරෙන යොග්ගාවරියෙන දමිතෙ
 තරුණනාගෙ දස්සනාය ආගතමිහ භගවාති. සොපි ගන්ත්වා යථායානෙයෙව
 අට්ඨාසි.

අප චතුත්ථො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ ගතාසෙති
 නිබ්බෙමතිකසරණගමනෙන ගතා. සොපි ගන්ත්වා යථායානෙයෙව අට්ඨාසිති.
 සත්තමං.

8. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ මද්දකුච්ඡිස්මිත්ති එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. තඤ්ඤි

අජාතසත්තුමිහි කුච්ඡිගතෙ තස්ස මාතරා – “අයං මය්හං කුච්ඡිගතො ගබ්භො රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති. කිං මෙ ඉමිනා” ති? ගබ්භපාතනත්ථං කුච්ඡි මද්දාපිනා. තස්මා “මද්දකුච්ඡි” ති සඬං ගතං. මිගානං පන අභයවාසත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොති වුච්චති.

තෙන බො පන සමයෙනාති එත්ථ අයං අනුපුබ්බිකථා – දෙවදත්තො හි අජාතසත්තුං නිස්සාය ධනුග්ගහෙ ව ධනපාලකඤ්ච පයොජෙත්වාපි තථාගතස්ස ජීවිතන්තරායං කාතුං අසක්කොන්තො “සහත්ථෙතෙව මාරෙස්සාමි” ති ගිජ්ඣකුට්ඨිකං අභිරුහිත්වා මහන්තං කුටාගාරජපමාණං සිලං උක්ඛිපිත්වා, “සමණො ගොතමො වුණ්ණවිවුණ්ණො හොතු” ති පවිජ්ඣාමි. මහාථාමවා කිරෙස පඤ්චන්තං හත්ථිතං බලං ධාරෙති. අට්ඨානං බො පනෙතං, යං බුද්ධානං පරුපක්කමෙන ජීවිතන්තරායො භවෙය්‍යාති තං තථාගතස්ස සරීරාභිමුඛං ආගච්ඡන්තං ආකාසෙ අඤ්ඤා සිලා උට්ඨහිත්වා සම්පට්චිති. ද්වින්නං සිලානං සම්පහාරෙන මහන්තො පාසාණස්ස සකලිකා උට්ඨහිත්වා භගවතො පිට්ඨිපාදපරියන්තං අභිහනි, පාදො මහාඵරසුනා පහතො විය සමුග්ගතලොහිතෙන ලාබාරසමක්ඛිතො විය අහොසි. භගවා උද්ධං උල්ලොකෙත්වා දෙවදත්තං එතදවොච – “බහු තයා මොසපුරිස, අපුඤ්ඤං පසුතං, යො ත්වං පදුට්ඨවිත්තො වධකවිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උජ්ජාදෙසී” ති. තතො පට්ඨාය භගවතො අථාසු ජාතං. හික්ඛු චිත්තයිංසු – “අයං විහාරො උජ්ජඬගලො විසමො, බහුනං බත්තියාදීනඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච අනොකාසො” ති. තෙ තථාගතං මඤ්චසිවිකාය ආදාය මද්දකුච්ඡිං නයිංසු. තෙන වුත්තං – “තෙන බො පන සමයෙන භගවතො පාදො සකලිකාය බතො හොති” ති.

භුසාති බලවතියො. සුදන්ති නිපාතමත්තං. දුක්ඛන්ති සුඛපටික්ඛෙපො. තිබ්බාති බහලා. බරාති ඵරුසා. කටුකාති තිබ්ණා. අසාතාති අමධුරා. න තාසු මනො අජ්ජෙති, න තා මනං අජ්ජායන්ති වඩ්ඨෙත්තිති අමනාපා. සතො සම්පජානොති වෙදනාධිවාසනසතිසම්පජඤ්ඤාන සමන්නාගතො හුත්වා. අවිහඤ්ඤාමානොති අපිළියමානො, සම්පරිවත්තසායනය වෙදනානං වසං අගච්ඡන්තො.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ කාමහොගිසෙය්‍යා, පෙතසෙය්‍යා, සීහසෙය්‍යා, තථාගතසෙය්‍යාති වතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ “යෙහුයෙයන, හික්ඛවෙ, කාමහොගී සත්තා වාමෙන පස්සෙන සෙන්නී” ති අයං කාමහොගිසෙය්‍යා. තෙසු හි යෙහුයෙයන දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි. “යෙහුයෙයන, හික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්නී” ති අයං පෙතසෙය්‍යා. අජ්ජමංසලොහිතත්තා හි අට්ඨිසඬසාට්ඨිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සෙන්නි. “යෙහුයෙයන, හික්ඛවෙ, සීහො මිගරාජා නඬගුට්ඨං අන්තරසත්ථිමිහි අනුපක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙති” ති අයං සීහසෙය්‍යා. තෙජ්ජස්සදත්තා

හි සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, ‘පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං යානෙ
 යපෙත්වා නඩගුට්ඨං අන්තරසත්ථිමිහි පක්ඛිපිත්වා
 පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඩගුට්ඨානං ධීනොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්විත්තං
 පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං යපෙත්වා සයති, දිවසම්පි සයිත්වා පබ්බජ්ඣමානො න
 උත්තසන්තො පබ්බජ්ඣති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදාදීනං ධීනොකාසං
 සල්ලක්ඛෙති’. සචෙ කිඤ්චි යානං විජහිත්වා ධීනං හොති, “නයිදං තුය්හං ජාතියා,
 න සුරභාවස්ස අනුරූප”න්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොචරාය
 පක්කමති. අවිජහිත්වා ධීනෙ පන “තුය්හං ජාතියා ච සුරභාවස්ස ච
 අනුරූපමිද”න්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං
 විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති.
 චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන “තථාගතසෙය්‍යා”ති වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා
 ආගතා. අයඤ්චි තෙජ්ජස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම.

පාදෙ පාදන්ති දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. අව්වාධායාති අතිආධාය, ඊසකං
 අතික්කම්ම යපෙත්වා. ගොජ්ථකෙන හි ගොජ්ථකෙ ජාණ්ණා වා ජාණ්ණම්භි
 සඬ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්භං වෙදනා උප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං න හොති, සෙය්‍යා
 අභාසුකා හොති. යථා න සඬ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම යපිතෙ වෙදනා
 නුප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං හොති, සෙය්‍යා භාසු හොති. තස්මා එවං නිපජ්ජි.
 සතො සම්පජානොති සයනපරිග්ගාහකසතිසම්පජ්ඣෙද්ධෙත සමන්තාගතො.
 “උට්ඨානසඤ්ඤ”න්ති පනෙත්ථ න වුත්තං, ගිලානසෙය්‍යා හෙසා තථාගතස්ස.

සත්තසතාති ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බාපි තා දෙවතා ගිලානසෙය්‍යට්ඨානං
 ආගතා. උදානං උදානෙසීති ගිලානසෙය්‍යං ආගතානං දොමනස්සෙන හවිතබ්බං
 සීයා. ඉමාසං පන තථාගතස්ස වෙදනාධිවාසනං දිස්වා, “අහො බුද්ධානං
 මහානුභාවතා! එවරූපාසු නාම වෙදනාසු වත්තමානාසු විකාරමත්තම්පි නත්ථි,
 සිරීසයනෙ අලඬ්ඝරිත්වා යපිතසුචණ්ණරූපකං විය අනිඤ්ජමානෙන කායෙන
 නිපන්තො, ඉදානිස්ස අධිකතරං මුඛවණ්ණො විරොචති, ආභාසම්පන්තො
 පුණ්ණවන්දො විය සම්පති විකසිතං විය ච අරවින්දං අස්ස මුඛං සොහති, කායෙපි
 වණ්ණායතනං ඉදානි සුසම්මට්ඨකඤ්චනං විය විජ්ජසීදති”ති උදානං උදපාදි.

නාගො වත හොති, එත්ථ හොති ධම්මාලපනං. බලවත්තට්ඨෙන නාගො.
 නාගවතාති නාගභාවෙන. සීහො වතාතිආදීසු අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො.
 බ්‍යත්තපරිවයට්ඨෙන කාරණාකාරණජානනෙන වා ආජානීයො.
 අප්පට්ඨසමට්ඨෙන නිසහො. ගවසතපෙට්ඨකො හි උසහො, ගවසහස්සපෙට්ඨකො
 වසහො, ගවසතසහස්සපෙට්ඨකො නිසහොති වුච්චති. හගවා පන
 අප්පට්ඨසමට්ඨෙන ආසහං යානං පටිජානාති. තෙනෙවත්ථෙන ඉධ “නිසහො”ති
 වුත්තො. ධුරවාහට්ඨෙන ධොරය්‍හො. නිබ්බිසෙවනට්ඨෙන දන්තො.

පස්සාති අනියම්තාණත්ති. සමාධිත්ති අරහත්තඵලසමාධිං. සුවිමුත්තන්ති
 ඵලවිමුත්තියා සුවිමුත්තං. රාගානුගතං පන චිත්තං අභිනතං නාම හොති,

දොසානුගතං අපනතං. තදුභයපටික්ඛෙපෙන න වාහිනතං න වාපනතන්ති ආහ.
 න ව සසඬ්ඛාරනිග්ගය්භවාරිතගතන්ති න සසඬ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ
 නිග්ගහෙත්වා වාරිතවතං, කිලෙසානං පන ජින්නත්තා වතං ඵලසමාධිනා
 සමාහිතන්ති අත්ථො. අනික්කමිතබ්බන්ති විහෙයෙතබ්බං සට්ඨෙතබ්බං.
 අදස්සනාති අඤ්ඤාණා. අඤ්ඤාණී හි අන්ධබාලොව ඵවරුපෙ සත්ථරි
 අපරජ්ඣෙය්‍යාති දෙවදත්තං සට්ඨෙය්‍යමානා වදන්ති.

පඤ්චවෙදාති ඉතිභාසපඤ්චමානං වෙදානං ධාරකා. සතං සමන්ති වස්සසතං.
 තපස්සීති තපනිස්සිතකා හුත්වා. වරන්ති වරන්තා. න සම්මාවිමුත්තන්ති සවෙපි
 ඵවරුපා බ්‍රාහ්මණා වස්සසතං වරන්ති, විත්තඤ්ච නෙසං සම්මා විමුත්තං න
 හොති. භීනත්තරුපා න පාරං ගමා තෙති භීනත්තසභාවා තෙ නිබ්බානඬගමා න
 හොන්ති. ‘‘භීනත්ථරුපා’’තිපි පායො, භීනත්ථජාතිකා පරිභීනත්ථාති අත්ථො.
 තණ්හාධිපන්නාති තණ්හාය අජ්ඣොත්ථවා. වතසීලබද්ධාති
 අජවතකුක්කුරවතාදිහි ව වතෙහි තාදිසෙහෙව ව සීලෙහි බද්ධා. ලුඛං තපන්ති
 පඤ්චාතපතාපනං කණ්ටකසෙය්‍යාදිකං තපං. ඉදානි සා දෙවතා සාසනස්ස
 නිය්‍යානිකභාවං කථෙන්නි න මානකාමස්සාතිආදිමාහ. තං චුත්තත්ථමෙවාති.
 අට්ඨමං.

9. පට්ඨපජ්ජුන්නධිතුසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ පජ්ජුන්නස්ස ධිතාති පජ්ජුන්නස්ස නාම
 වස්සවලාහකදෙවරඤ්ඤො වාතුමහාරාජිකස්ස ධිතා. අභිවන්දෙති හගවා
 තුම්භාකං පාදෙ වන්දාමි. වක්ඛුමතාති පඤ්චහි වක්ඛුහි වක්ඛුමන්තෙන
 තථාගතෙන. ධම්මො අනුබුද්ධොති, ‘‘ඉදං මයා පුබ්බෙ පරෙසං සන්නිකෙ
 කෙවලං සුතංයෙව ආසි’’ති වදති. සාහං දානීති, සා අහං ඉදානි. සක්ඛි ජානාමිති,
 පටිවෙධවසෙන පච්චක්ඛමෙව ජානාමි. විගරහන්තාති,
 ‘‘භීනක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනො’’ති වා ‘‘අනිය්‍යානිකො’’ති වා ඵවං ගරහන්තා.
 රොරුවන්ති, ද්වෙ රොරුවා – ධුමරොරුවො ව ජාලරොරුවො ව. තත්ථ
 ධුමරොරුවො විසුං හොති, ජාලරොරුවොති පන අවිචිමහානිරයස්සෙවෙනං
 නාමං. තත්ථ හි සත්තා අග්ගිමිහි ජලන්තෙ ජලන්තෙ පුනප්පුනං රවං රවන්ති,
 තස්මා සො ‘‘රොරුවො’’ති චුච්චති. සොරන්ති දාරුණං. බන්ති යා උපසමෙන
 උපෙතාති රුච්චිත්වා බමාපෙත්වා ගහණබන්ති යා ව රාගාදිඋපසමෙන ව
 උපෙතාති. නවමං.

10. දුතියපජ්ජුන්නධිතුසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ ධම්මඤ්චාති ව සද්දෙන සඬ්ඝඤ්ච, ඉති තිණි රතනාති
 නමස්සමානා ඉධාගතාති වදති. අත්ථවතීති, අත්ථවතියො. බහුනාපි බො තන්ති යං
 ධම්මං සා අභාසි, තං ධම්මං බහුනාපි පරියායෙන අහං විභජෙය්‍යං. තාදිසො
 ධම්මොති, තාදිසො හි අයං හගවා ධම්මො, තංසණ්ඨිතො තප්පටිභාගො බහුහි

පරියායෙහි විභජිතබ්බසුත්තකොති දස්සෙති. ලපයිස්සාමීති, කථයිස්සාමී. යාවතා මෙ මනසා පරියත්තන්ති යත්තකං මයා මනසා පරියාපුටං, තස්සත්ථං දිවසං අවත්වා මධුපටලං පිළෙන්නී විය මුහුත්තෙනෙව සංඛිත්තෙන කථෙස්සාමී. සෙසං උත්තානමෙවාති. දසමං.

සතුල්ලපකායිකවග්ගො වතුත්ථො.

5. ආදිත්තවග්ගො

1. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

41. ආදිත්තවග්ගස්ස පයමෙ ජරාය මරණෙන වාති දෙසනාසීසමෙතං, රාගාදීහි පන ඵකාදසහි අග්ගීහි ලොකො ආදිත්තොව. දානෙනාති දානාවෙනනාය. දිත්තං හොති සුනීහතන්ති දානපුඤ්ඤවෙනනාහි දායකස්සෙව හොති සරසාමිකස්ස විය නීහතහණ්ඩකං, තෙනෙනං චුත්තං. වොරා හරන්තීති අදිත්තෙ හොගෙ වොරාපි හරන්ති රාජානොපි, අග්ගිපි ඩහති, යපිතට්ඨානෙපි තස්සන්ති. අන්තෙනාති මරණෙන. සරීරං සපරිග්ගහන්ති සරීරඤ්ඤෙව වොරාදිතං වසෙන අවිතට්ඨහොගෙ ව. සග්ගමුපෙතීති වෙස්සන්තරමහාරාජාදයො විය සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති. පයමං.

2. කිංදදසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ අන්තදොති යස්මා අතිබලවාපි ද්වෙ තීණි හත්තාති අභුත්වා උට්ඨාතුං න සක්කොති, භුත්වා පන දුබ්බලොපි හුත්වා බලසම්පන්නො හොති, තස්මා “අන්තදො බලදො” ති ආහ. වත්ථදොති යස්මා සුරූපොපි දුච්චොලො වා අචොලො වා විරූපො හොති ඔභීළිතො දුද්දසිකො, වත්ථච්ඡන්තො දෙවපුත්තො විය සොහති, තස්මා “වත්ථදො හොති වණ්ණදො” ති ආහ. යානදොති හත්ථියානාදිතං දායකො. තෙසු පන –

“න හත්ථියානං සමණස්ස කප්පති,
න අස්සයානං, න රථෙන යාතුං;
ඉදඤ්ච යානං සමණස්ස කප්පති,
උපාහනා රක්ඛතො සීලබන්ධ” තීති.

තස්මා ඡත්තුපාහනකත්තරයට්ඨිමඤ්චපීඨානං දායකො, යො ව මග්ගං සොධෙති, නිස්සෙණිං කරොති, සෙතුං කරොති, නාවං පටියාදෙති, සබ්බොපි යානදොව හොති. සුබදො හොතීති යානස්ස සුබාවහනතො සුබදො නාම හොති. චක්ඛුදොති අන්ධකාරෙ චක්ඛුමන්තානම්පි රූපදස්සනාභාවතො දීපදො චක්ඛුදො නාම හොති, අනුරුද්ධත්ථෙරො විය දිබ්බචක්ඛු සම්පදම්පි ලහති.

සබ්බද්දො හොතිති සබ්බෙසංයෙව බ්‍රාහ්මණං දායකො හොති. ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සාපි සීතලාය පොක්ඛරණියා න්හායින්වා පතිස්සයං පවිසින්වා මුහුත්තං මඤ්චෙ නිපජ්ජින්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස හි කායෙ බලං ආහරින්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විවරන්තස්ස ව කායෙ වණ්ණායතනං වාතාතපෙහි ක්‍රියාති, පතිස්සයං පවිසින්වා ද්වාරං පිටාය මුහුත්තං නිපන්තස්ස ව විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති ඔක්කමති, වණ්ණායතනං ආහරින්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විවරන්තස්ස පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, බාණු පහරති, සරිසපාදිපරිස්සයො වෙව වොරහයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසින්වා ද්වාරං පිටාය නිපන්තස්ස සබ්බෙතෙ පරිස්සයා න හොන්ති, ධම්මං සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපිතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසම්පුඛං උප්පජ්ජති. තථා බහි විවරන්තස්ස ව සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛිති එන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ කූපෙ ඔතිණ්ණො විය හොති, මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති. මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරින්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරකවාටවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. තෙන වුත්තං - “සො ව සබ්බද්දො හොති, යො දදාති උපස්සය”න්ති.

අමතංදදො ව සො හොතිති පණිතභොජනස්ස පත්තං පුරෙන්නො විය අමරණදානං නාම දෙති. යො ධම්මමනුසාසනීති යො ධම්මං අනුසාසති, අට්ඨකථං කථෙති, පාළිං වාවෙති, පුච්ඡිතපඤ්ඤං විස්සජ්ජෙති, කම්මට්ඨානං ආවික්ඛති, ධම්මස්සවනං කරොති, සබ්බොපෙස ධම්මං අනුසාසති නාම. සබ්බදානානඤ්ච ඉදං ධම්මදානමෙව අග්ගන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තම්පි වෙනං -

“සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාති,
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති”ති. (ධ. ප. 354); දුතියං;

3. අන්තසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ අභිනන්දන්තීති පත්ථෙන්නි. හජතීති උපගච්ඡති, විත්තගහපතිසිවලිත්ථෙරාදිකෙ විය පච්ඡතො අනුබන්ධති. තස්මාති යස්මා ඉධලොකෙ පරලොකෙ ව අන්තදායකමෙව අනුගච්ඡති, තස්මා. සෙසං උත්තානමෙවාති. තතියං.

4. එකමූලසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ එකමූලන්ති අවිජ්ජා තණ්හාය මූලං, තණ්හා අවිජ්ජාය. ඉධ පන තණ්හා අධිජ්ජෙතා. ද්විහි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිහි ආවට්ටතීති ද්විරාවට්ටා. සා ව රාගාදීහි තීහි මලෙහි තිමලා. තත්‍රාස්සා මොහො සහජාතකොට්ඨා මලං හොති,

රාගදෝෂා උපනිස්සයකොටියා. පඤ්ච පන කාමගුණා අස්සා පත්ථරණට්ඨානා,
 තෙසු සා පත්ථරතීති පඤ්චපත්ථරා. සා ච අපුරණියට්ඨෙන සමුද්දො.
 අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු පනෙසා ද්වාදසායතනෙසු ආවට්ටති පරිවට්ටතීති
 ද්වාදසාවට්ටා. අපතිට්ඨට්ඨෙන පන පාතාලොති වුවචතීති. එකමුලං...පෙ....
 පාතාලං, අතරි ඉසි, උත්තරි සමතික්කමීති අත්ථො. චතුත්ථං.

5. අනොමසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ අනොමනාමන්ති සබ්බගුණසමන්තාගතත්තා අවෙකල්ලනාමං,
 පරිපුරනාමන්ති අත්ථො. නිපුණත්ථදස්සිත්ති භගවා සණ්ඨසුඛමෙ
 බන්ධන්තරාදයො අත්ථෙ පස්සතීති නිපුණත්ථදස්සි. පඤ්ඤාදදන්ති
 අන්වයපඤ්ඤාධිගමාය පටිපදං කථනවසෙන පඤ්ඤාය දායකං. කාමාලයෙ
 අසත්තන්ති පඤ්චකාමගුණාලයෙ අලග්ගං. කම්මානන්ති භගවා
 මහාබොධිමණ්ඩෙයෙව අරියමග්ගෙන ගතො, න ඉදානි ගච්ඡති, අතීතං පන
 උපාදාය ඉදං චුත්තං. මහෙසිත්ති මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතාරං
 පරියෙසිතාරන්ති. පඤ්චමං.

6. අච්ඡරාසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙය අච්ඡරාගුණසංඝට්ඨන්ති අයං කිර දෙවපුත්තො සත්ථුසාසනෙ
 පබ්බජිත්වා චත්තපට්ඨන්ති. පුරයමානො පඤ්චවස්සකාලෙ පචාරෙත්වා
 ද්වෙමාතිකං පගුණං කත්වා කම්මාකම්මං උග්ගහෙත්වා චිත්තරුචිතං
 කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා සල්ලභුකචුත්තිකො අරඤ්ඤං පටිසිත්වා යො
 භගවතා මජ්ඣිමයාමො සයනස්ස කොට්ඨාසොති අනුඤ්ඤාතො. තස්මිම්පි
 සම්පත්තෙ ‘පමාදස්ස භායාමී’ති මඤ්චකං උක්ඛිපිත්වා රත්තිඤ්ච දිවා ච
 නිරාහාරො කම්මට්ඨානමෙව මනසාකාසි.

අථස්ස අබ්භන්තරෙ සත්ථකවාතා උප්පජ්ජිත්වා ජීවිතං පරියාදිසිංසු. සො
 ධුරස්මිංයෙව කාලමකාසි. යො හි කොචි හික්ඛු වඬිකමෙ වඬිකමමානො වා
 ආලම්බනත්ථමහං නිස්සාය ධීතො වා වඬිකමකොටියං චීවරං සීසෙ යපෙත්වා
 නිසින්නො වා නිපන්නො වා පරිසමජ්ඣෙ අලඬිකතධම්මාසනෙ ධම්මං
 දෙසෙන්නො වා කාලං කරොති, සබ්බො සො ධුරස්මිං කාලං කරොති නාම. ඉති
 අයං වඬිකමනෙ කාලං කත්වා උපනිස්සයමන්දතාය ආසවක්ඛයං අප්පත්තො
 තාවතිංසභවනෙ මහාවිමානද්වාරෙ නිද්දායිත්වා පබ්බජ්ඣන්නො විය පටිසන්ධිං
 අග්ගහෙසි. තාවදෙවස්ස සුවණ්ණතොරණං විය තිගාවුතො අත්තභාවො
 නිබ්බන්ති.

අන්තොවිමානෙ සහස්සමත්තා අච්ඡරා තං දිස්වා, ‘විමානසාමිකො
 දෙවපුත්තො ආගතො, රමයිස්සාම න’න්ති තූරියානි ගහෙත්වා පරිවාරයිංසු.
 දෙවපුත්තො න තාව චුතභාවං ජානාති, පබ්බජිතසඤ්ඤීයෙව අච්ඡරා
 ඔලොකෙත්වා විහාරවාරිකං ආගතං මාතුගාමං දිස්වා ලජ්ජී. පංසුකුලිකො විය

උපරි යීතං සනද්‍රකූලං එකංසං කරොන්තො අංසකුටං පටිච්ඡාදෙන්වා ඉන්ද්‍රියානි ඔක්ඛිපිත්වා අධොමුඛො අට්ඨාසි. තස්ස කායචිකාරෙනෙව තා දෙවතා ‘සමණදෙවපුත්තො අය’න්ති ඤත්වා එවමාහංසු – ‘අයා, දෙවපුත්ත, දෙවලොකො නාමායං, න සමණධම්මස්ස කරණොකාසො, සම්පත්තිං අනුභවතොකාසො’ති. සො තථෙව අට්ඨාසි. දෙවතා ‘න තාමායං සල්ලක්ඛෙති’ති තූරියානි පග්ගණ්හිංසු. සො තථාපි අනොලොකෙන්තොව අට්ඨාසි.

අට්ඨස්ස සබ්බකායිකං ආදාසං පුරතො යපයිංසු. සො ඡායං දිස්වා වුතභාවං ඤත්වා, ‘න මයා ඉමං යානං පත්ථෙත්වා සමණධම්මො කතො, උත්තමත්ථං අරහත්තං පත්ථෙත්වා කතො’ති සම්පත්තියා විජ්ජපිසාරී අහොසි, ‘සුවණ්ණපටං පටිලභිස්සාමි’ති තක්කයිත්වා යුද්ධට්ඨානං ඔතිණ්ණමල්ලො මූලකමුට්ඨිං ලභිත්වා විය. සො – ‘අයං සග්ගසම්පත්ති නාම සුලභා, බුද්ධානං පාතුභාවො දුල්ලභො’ති වින්තෙන්වා විමානං අපච්ඡිත්වා අසම්භින්නෙනෙව සීලෙන අච්ඡරාසඬ්ඨපරිවුතො දසබ්බස්ස සන්තිකං ආගම්ම අභිවාදෙන්වා එකමන්තං යීතො ඉමං ගාථං අභාසි.

තත්ථ අච්ඡරාගණසඬ්ඨසුට්ඨන්ති අච්ඡරාගණෙන ගීතවාදිතසද්දෙහි සඬ්ඨොසිතං. පිසාවගණසෙවිතන්ති තමෙව අච්ඡරාගණං පිසාවගණං කත්වා වදති. වනන්ති නන්දනවනං සන්ධාය වදති. අයඤ්චි නියාමචිත්තතාය අත්තනො ගරුභාවෙන දෙවගණං ‘දෙවගණො’ති වත්තුං න රොවෙති. ‘පිසාවගණො’ති වදති. නන්දනවනඤ්ච ‘නන්දන’න්ති අවත්වා ‘මොහන’න්ති වදති. කථං යාත්‍රා භවිස්සති කථං නිග්ගමනං භවිස්සති, කථං අතික්කමො භවිස්සති, අරහත්තස්ස මෙ පදට්ඨානභූතං විපස්සනං ආචික්ඛට්ඨ භගවාති වදති.

අථ භගවා ‘අතිසල්ලිඛතෙව අයං දෙවපුත්තො, කිං නු ඛො ඉද’න්ති? ආවජ්ජෙන්තො අත්තනො සාසනෙ පබ්බජිතභාවං ඤත්වා – ‘අයං අව්චාරද්ධවිරියතාය කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තො, අජ්ජාපිස්ස වඩ්ඤාමනස්මිංයෙව අත්තභාවො අසම්භින්නෙන සීලෙන ආගතො’ති වින්තෙසි. බුද්ධා ව අකතාහිනිවෙසස්ස ආදිකම්මිකස්ස අකතපරිකම්මස්ස අත්තෙවාසිනො චිත්තකාරො හිත්තිපරිකම්මං විය – ‘සීලං තාව සොධෙහි, සමාධිං භාවෙහි, කම්මස්සකතපඤ්ඤං උජුං කරොහි’ති පයමං පුබ්බභාගජ්ජපදං ආචික්ඛන්ති, කාරකස්ස පන යුත්තපයුත්තස්ස අරහත්තමග්ගපදට්ඨානභූතං සණ්ඨසුමුථං සුඤ්ඤතාවිපස්සනංයෙව ආචික්ඛන්ති, අයඤ්ච දෙවපුත්තො කාරකො අභින්නසීලො, එකො මග්ගො අස්ස අනාගතොති සුඤ්ඤතාවිපස්සනං ආචික්ඛන්තො උජුකො නාමාතිආදිමාහ.

තත්ථ උජුකොති කායවඩ්ඤාදීනං අභාවතො අට්ඨඬ්ඨිගිකො මග්ගො උජුකො නාම. අභයා නාම සා දිසාති නිබ්බානං සන්ධායාහ. තස්මිං හි කිඤ්චි භයං නත්ථී, තං වා පත්තස්ස භයං නත්ථීති ‘අභයා නාම සා දිසා’ති වුත්තං. රථො

අකුප්‍රනොති අට්ඨකිගිකො මග්ගොව අධිප්පෙනො. යථා හි පාකතිකරොථා අක්ඛෙ
 වා අනඛ්‍යාසිතෙ අතිරෙකෙසු වා මනුස්සෙසු අහිරුල්ලෙසු කුප්‍රති විරවති, න එවං
 අරියමග්ගො. සො හි එකප්පහාරෙන චතුරාසිතියාපි පාණසහස්සෙසු
 අහිරුහන්තෙසු න කුප්‍රති න විරවති. තස්මා “අකුප්‍රනො” ති වුත්තො.
 ධම්මවක්කෙහි සංයුතොති කායිකවෙනසිකවීරියසඬ්ඛාතෙහි ධම්මවක්කෙහි
 සංයුත්තො.

හිරිති එත්ථ හිරිග්ගහණෙන ඔත්තප්පමිපි ගහිතමෙව හොති. තස්ස
 අපාලම්බොති යථා බාහිරකරථස්ස රථෙ ධීනානං යොධානං අපතනත්ථාය
 දාරුමයං අපාලම්බනං හොති, එවං ඉමස්ස මග්ගරථස්ස
 අප්ඤ්ඤාත්තඛිද්ධාසමුට්ඨානං හිරොත්තප්පං අපාලම්බනං. සත්‍යස්ස පරිවාරණන්ති
 රථස්ස සිහවම්මාදිපරිවාරො විය ඉමස්සාපි මග්ගරථස්ස සම්පයුත්තා සති
 පරිවාරණං. ධම්මන්ති ලොකුත්තරමග්ගං. සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවන්ති
 විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිපුරෙජවා අස්ස පුබ්බයායිකාති සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවො, තං
 සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවං. යථා හි පයමතරං රාජපුරිසෙහි කාණකුණ්ඤාදිනං නිහරණෙන
 මග්ගෙ සොධිතෙ පච්ඡා රාජා නික්ඛමති, එවමෙවං විපස්සනා සම්මාදිට්ඨියා
 අනිච්චාදිවසෙන ඛන්ධාදීසු සොධිතෙසු පච්ඡා භූමිලද්ධවට්ටං පරිජානමානා
 මග්ගසම්මාදිට්ඨි උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං “ධම්මාහං සාරථීං බුමි,
 සම්මාදිට්ඨිපුරෙජව” ත්ති.

ඉති භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙත්වා අවසානෙ චත්තාරි සච්චානි දීපෙසි.
 දෙසනාපරියොසානෙ දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. යථා හි
 රඤ්ඤො හොජනකාලෙ අත්තනො මුඛප්පමාණෙ කඛලෙ උක්ඛිත්තෙ අඬ්ඤ
 නිසින්නො පුත්තො අත්තනො මුඛප්පමාණෙනෙව තතො කඛලං කරොති,
 එවමෙවං භගවති අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං දෙසෙන්නෙපි සත්තා අත්තනො
 උපනිස්සයානුරූපෙන සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණන්ති. අයමිපි දෙවපුත්තො
 සොතාපත්තිඵලං පත්වා භගවත්තං ගන්ධාදීහි පුපෙත්වා පක්කාමිති. ඡට්ඨං.

7. වනරොපසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නාති කෙ ධම්මට්ඨා, කෙ
 සීලසම්පන්නාති පුච්ඡති. භගවා ඉමං පඤ්ඤං ථාවරවත්ථුනා දීපෙන්නො
 ආරාමරොපාතිආදිමාහ. තත්ථ ආරාමරොපාති පුප්ඵාරාමඵලාරාමරොපකා.
 වනරොපාති සයංජාතෙ අරොපිමවනෙ සීමං පරික්ඛිපිත්වා
 චෙතියබොධිවඩ්ඤාමනමණ්ඩපකුටිලෙණරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානං කාරකා
 ඡායුපගෙ රුක්ඛෙ රොපෙත්වා දදමානාපි වනරොපායෙව නාම. සෙතුකාරකාති
 විසමෙ සෙතුං කරොන්ති, උදකෙ නාවං පටියාදෙන්නි. පපන්නි පානියදානසාලං.
 උදපානන්ති යංකිඤ්චි පොක්ඛරණිකලාකාදිං. උපස්සයන්ති වාසාගාරං.
 “උපාසය” ත්තිපි පාඨො.

සදා පුඤ්ඤං පවඨස්සිති න අකුසලවිතක්කං වා විතක්කෙන්තස්ස නිද්දායන්තස්ස වා පවඨස්සිති. යදා යදා පන අනුස්සරති, තදා තදා තස්ස වඨස්සිති. ඉමමත්ථං සන්ධාය “සදා පුඤ්ඤං පවඨස්සිති” ති වුත්තං. ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නාති තස්මිං ධම්මෙ ධීතත්තා තෙනපි සීලෙන සම්පන්නත්තා ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නා. අථ වා ඵවරූපානි පුඤ්ඤානි කරොන්තානං දස කුසලා ධම්මා පුරෙන්නි, තෙසු ධීතත්තා ධම්මට්ඨා. තෙනෙව ච සීලෙන සම්පන්නත්තා සීලසම්පන්නාති. සත්තමං.

8. ජෙනවනසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ ඉදං හි තං ජෙනවනන්ති අනාථපිණ්ඩිකො දෙවපුත්තො ජෙනවනස්ස වෙව බුද්ධාදීනඤ්ච වණ්ණහණනත්ථං ආගතො ඵවමාහ. ඉසිසඬ්ඝනිසෙවිතන්ති හික්ඛුසඬ්ඝනිසෙවිතං.

ඵවං පඨමගාථාය ජෙනවනස්ස වණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි අරියමග්ගස්ස කථෙත්තො කම්මං විජ්ජාතිආදිමාහ. තත්ථ කම්මන්ති මග්ගවෙනනා. විජ්ජාති මග්ගපඤ්ඤා. ධම්මොති සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා. සීලං ජීවිතමුත්තමන්ති සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස ජීවිතං උත්තමන්ති දස්සෙති. අථ වා විජ්ජාති දිට්ඨිසඬ්ඝකප්පා. ධම්මොති වායාමසතිසමාධයො. සීලන්ති වාචාකම්මන්තාජීවා. ජීවිතමුත්තමන්ති ඵතස්මිං සීලෙ ධීතස්ස ජීවිතං නාම උත්තමං. ඵතෙන මච්චා සුප්ඤ්ඤාති ඵතෙන අට්ඨඬ්ඝිකමග්ගෙන සත්තා විසුජ්ඤාති.

තස්මාති යස්මා මග්ගෙන සුප්ඤ්ඤාති, න ගොත්තධනෙහි, තස්මා. යොනිසො විවිනෙ ධම්මන්ති උපායෙන සමාධිපක්ඛියධම්මං විවිනෙය්‍ය. ඵවං තත්ථ විසුජ්ඤාති ඵවං තස්මිං අරියමග්ගෙ විසුජ්ඤාති. අථ වා යොනිසො විවිනෙ ධම්මන්ති උපායෙන පඤ්චක්ඛන්ධධම්මං විවිනෙය්‍ය. ඵවං තත්ථ විසුජ්ඤාති ඵවං තෙසු චතුසු සච්චෙසු විසුජ්ඤාති.

ඉදානි සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙත්තො සාරිපුත්තොවාතිආදිමාහ. තත්ථ සාරිපුත්තොවාති අවධාරණවචනං, ඵතෙහි පඤ්ඤාදීහි සාරිපුත්තොව සෙය්‍යොති වදති. උපසමෙනාති කිලෙසඋපසමෙන. පාරං ගතොති නිබ්බානං ගතො. යො කොචි නිබ්බානං පත්තො හික්ඛු, සො ඵතාවපරමො සියා, න ථෙරෙන උත්තරිතරො නාම අත්ථිති වදති. සෙසං උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං.

9. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ මච්ඡරිනොති මච්ඡෙරෙන සමන්තාගතා. ඵකච්චො හි අත්තනො වසනට්ඨානෙ හික්ඛුං හත්ථං පසාරෙත්වාපි න වන්දති, අඤ්ඤත්ථ ගතො විහාරං පටිසිත්වා සක්කච්චං වන්දිත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කරොති – “හත්තෙ, අම්භාකං වසනට්ඨානං නාගච්ඡථ, සම්පන්නො පදෙසො, පටිබලා මයං අය්‍යානං යාගුහත්තාදීහි උපට්ඨානං කාතු”න්ති. හික්ඛු “සද්ධො අයං උපාසකො” ති

යාගුහත්තාදීහි සඬගණ්හන්ති. අපේකො පේරො තස්ස ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරති. සො තං දිස්වා අඤ්ඤාන වා ගච්ඡති, සරං වා පවිසති. සවෙපි සම්මුඛිභාවං ආගච්ඡති, හත්තො වන්දිත්වා – “අයාස්ස භික්ඛං දෙප්, අහං එකෙන කම්මෙන ගච්ඡාමි” ති පක්කමති. පේරො සකලගාමං වරිත්වා තුව්ඡපත්තොව නික්ඛමති. ඉදං තාව මුදුමච්ඡරියං නාම, යෙන සමන්තාගතො අදායකොපි දායකො විය පඤ්ඤායති. ඉධ පන ථද්ධමච්ඡරියං අධිජ්ජෙනං, යෙන සමන්තාගතො භික්ඛුසු පිණ්ඩාය පට්ටියෙසු, “පේරා ධීතා” ති වුත්තෙ, “කිං මය්හං පාදා රුජ්ජන්ති” තිආදීනි වත්වා සිලාථම්මො විය ඛාණ්ණකො විය ව ථද්ධො හුත්වා තිට්ඨති, සාමිවිම්පි න කරොති. කදරියාති ඉදං මච්ඡරිනොති පදස්සෙව වෙච්චනං. මුදුකම්පි හි මච්ඡරියං “මච්ඡරිය” ත්තෙව වුච්චති, ථද්ධං පන කදරියං නාම. පරිභාසකාති භික්ඛු සරද්වාරෙ ධීතෙ දිස්වා, “කිං තුම්හෙ කසිත්වා ආගතා, වපිත්වා, ලාගිත්වා? මයං අත්තනොපි න ලභාම, කුතො තුම්හාකං, සීසං නික්ඛමමා” තිආදීහි සංතජ්ජකා. අත්තරායකරාති දායකස්ස සග්ගන්තරායො, පට්ඨගාහකානං ලාභන්තරායො, අත්තනො උපසානොති ඉමෙසං අත්තරායානං කාරකා.

සම්පරායොති පරලොකො. රතීති පඤ්චකාමගුණරති. බිඬ්ඛාති කායිකබිඬ්ඛාදිකා තිවිධා බිඬ්ඛා. දිට්ඨෙ ධම්මෙස විපාකොති තස්මිං නිබ්බත්තභවනෙ දිට්ඨෙ ධම්මෙ එස විපාකො. සම්පරායෙ ව දුග්ගතීති “යමලොකං උපපජ්ජරෙ” ති වුත්තෙ සම්පරායෙ ව දුග්ගතී.

වදඤ්ඤාති භික්ඛු සරද්වාරෙ ධීතා කිඤ්චාපි තුණ්හිව හොන්ති, අත්තො පන – “භික්ඛං දෙප්” ති වදන්ති නාම. තත්ත්ව යෙ “මයං පවාම, ඉමෙ පන න පවන්ති, පවමානෙ පත්වා අලභන්තා කුහිං ලභිස්සන්ති” ති? දෙයාධම්මං සංවිහජන්ති, තෙ වදඤ්ඤා නාම. පකාසන්තීති විමානජ්ජහාය ජොතන්ති. පරසම්භවෙනසුති පරෙහි සම්පිණ්ඩිතෙසු. සම්පරායෙ ව සුග්ගතීති, “එතෙ සග්ගා” ති එවං වුත්තසම්පරායෙ සුගතී. උභින්නම්පි වා එතෙසං තතො චචිත්වා පුන සම්පරායෙපි දුග්ගතිසුගතියෙව හොතීති. නවමං.

10. සට්ඨකාරසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ උපපන්නාසෙති නිබ්බත්තිවසෙන උපගතා. විමුක්තාති අවිභාබ්‍රහ්මලොකස්මිං උපපත්තිසමනන්තරමෙව අරහත්තඵලවිමුක්තියා විමුක්තා. මානුසං දෙහන්ති ඉධ පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනාති එව වුත්තාති. දිබ්බයොගන්ති පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනාති. උපච්චගුන්ති අතික්කම්සු. උපකොතිආදීනි තෙසං පේරානං නාමාති. කුසලී භාසසී තෙසන්ති, “කුසල” ත්ති ඉදං වචනං ඉමස්ස අත්ථීති කුසලී, තෙසං පේරානං ත්වං කුසලං අනවජ්ජං භාසසී, ථොමෙසි පසංසසී, පණ්ඩිතොසි දෙවපුත්තාති වදති. තං තෙ ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති තෙ පේරා තං ධම්මං ඉධ තුම්හාකං සාසනෙ ජානිත්වා. ගම්භීරන්ති ගම්භීරත්ථං. බ්‍රහ්මචාරී නිරාමිසොති නිරාමිසබ්‍රහ්මචාරී නාම අනාගාමී, අනාගාමී අභොසිත්ති

අත්පො. අනුවාති අහොසි. සගාමෙයොයාති එකගාමවාසී. පරියොසානගාථා සඬගීතිකාරෙහි යපිතාති. දසමං.

ආදිත්තවග්ගො පඤ්චමො.

6. ජරාවග්ගො

1. ජරාසුත්තවණ්ණනා

51. ජරාවග්ගස්ස පයමෙ සාධුති ලද්ධකං හද්දකං. සීලං යාව ජරාති ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – යථා මුත්තාමණිරත්තවත්ථාදීති ආභරණානි තරුණකාලෙයෙව සොහන්ති, ජරාජීණ්ණකාලෙ තානි ධාරෙන්තො “අයං අජ්ජාපි බාලභාවං පත්ථෙති, උම්මත්තකො මඤ්ඤෙ”ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, න එවං සීලං. සීලඤ්ඤි නිව්වකාලං සොහති. බාලකාලෙපි හි සීලං රක්ඛන්තං “කිං ඉමස්ස සීලෙනා”ති? වත්තාරො නත්ථි. මජ්ඣිමකාලෙපි මහල්ලකකාලෙපිති.

සද්ධා සාධු පනිට්ඨිතාති හත්ථාලවකචිත්තගහපතිආදීනං විය මග්ගෙන ආගතා පනිට්ඨිතසද්ධා නාම සාධු. පඤ්ඤා නරානං රතනන්ති එත්ථ චිත්තිකතට්ඨාදීහි රතනං වෙදිතබ්බං. චුත්තඤ්ඤෙනං –

“යදි චිත්තිකතන්ති රතනං, නනු භගවා චිත්තිකතො පුරිසසීහො, යෙ ච ලොකෙ චිත්තිකතා, තෙසං චිත්තිකතො භගවා. යදි රතිකරන්ති රතනං, නනු භගවා රතිකරො පුරිසසීහො, තස්ස වචනෙන වරන්තා ඤානරතිසුඛෙන අභිරමන්ති. යදි අතුලාන්ති රතනං, නනු භගවා අතුලො පුරිසසීහො. න හි සක්කා තුලෙතුං ගුණෙහි ගුණපාරම් ගතො. යදි දුල්ලහන්ති රතනං, නනු භගවා දුල්ලහො පුරිසසීහො. යදි අනොමසත්තපරිභොගන්ති රතනං, නනු භගවා අනොමො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනෙනා”ති.

ඉධ පන දුල්ලහපාතුභාවට්ඨෙත පඤ්ඤා “රතන”න්ති චුත්තං. පුඤ්ඤන්ති පුඤ්ඤචෙනනා, සා හි අරුපත්තා පරිහරිතුං න සක්කාති. පයමං.

2. අජරසාසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ අජරසාති අජීරණෙන, අවිපත්තියාති අත්පො. සීලඤ්ඤි අවිපන්නමෙව සාධු හොති, විපන්නසීලං ආවරියුපජ්ඣායාදයොපි න සඬගණ්හන්ති, ගතගතට්ඨානෙ නිද්ධමිතබ්බොව හොතීති. දුතියං.

3. මිත්තසුත්තවණ්ණනා

53. තනියෙ සත්ථොති සද්ධිංවරො, ජඩ්ඝසත්ථො වා සකට්ඨසත්ථො වා. මිත්තන්ති රොගෙ උප්පන්නෙ පාටඬ්ඝියා වා අඤ්ඤාන වා යානෙන හරිත්වා ඛෙමන්තසම්පාපනෙන මිත්තං. සකෙ සරෙති අත්තනො ගෙහෙ. තථාරූපෙ රොගෙ ජාතෙ පුත්තහරියාදයො ජිගුච්ඡන්ති, මාතා පන අසුචිම්පි වන්දනං විය මඤ්ඤති. තස්මා සා සකෙ සරෙ මිත්තං. සභායො අත්ථජාතස්සාති උප්පන්නකිච්චස්ස යො තං කිච්චං වහති නිත්ථරති, සො කිච්චෙසු සහ අයනභාවෙන සභායො මිත්තං, සුරාපානාදිසභායා පන න මිත්තා. සම්පරාසිකන්ති සම්පරායහිතං. තතියං.

4. වත්ථුසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ පුත්තා වත්ථුති මහල්ලකකාලෙ පටිජග්ගනට්ඨෙන පුත්තා පතිට්ඨා. පරමොති අඤ්ඤාසං අකට්ඨකඛ්ඛස්සපි ගුය්හස්ස කට්ඨකඛ්ඛසුත්තනය හරියා පරමො සඛා නාම. චතුත්ථං.

5-7. පයමජනසුත්තාදිවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ විධාවතීති පරසමුද්දාදිගමනවසෙන ඉතො විතො ව විධාවතී. පඤ්චමං.

56. ඡට්ඨෙ දුක්ඛාති වට්ටදුක්ඛතො. ඡට්ඨං.

57. සත්තමෙ පරායණන්ති නිප්ඵන්ති අවස්සයො. සත්තමං.

8. උප්පට්ඨසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ රාගො උප්පථොති සුගතිඤ්ච නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස අමග්ගො. රත්තින්දිවක්ඛයොති රත්තිදිවෙහි, රත්තිදිවෙසු වා ඛියති. ඉත්ථී මලන්ති සෙසං බාහිරමලං හස්මබාරාදීහි ධොවිත්වා සක්කා සොධෙතුං, මාතුගාමමලෙන දුට්ඨො පන න සක්කා සුද්ධො නාම කාතුන්ති ඉත්ථී “මල”න්ති චුත්තා. එත්ථාති එත්ථ ඉත්ථීයං පජා සජ්ජති. තපොති ඉන්ද්‍රියසංවරධුතඬ්ගගුණවිරියදුක්කරකාරිකානං නාමං, ඉධ පන යපෙත්වා දුක්කරකාරිකං සබ්බාපි කිලෙසසන්තාපිකා පටිපදා වට්ටති. බ්‍රහ්මවරියන්ති මෙථුනවිරති. අට්ඨමං.

9. දුතියසුත්තවණ්ණනා

59. නවමෙ කිස්ස වාහිරතොති කිස්මිං අහිරතො. දුතියාති සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස දුතියිකා. පඤ්ඤා වෙනං පසාසතීති පඤ්ඤා එතං පුරිසං “ඉදං කරොහි, ඉදං මාකරි”ති අනුසාසති. නවමං.

10. කවිසුත්තවශ්ණනා

60. දසමෙ ඡන්දො නිදානන්ති ගායත්තිආදිකො ඡන්දො ගාථානං නිදානං.
පුබ්බපට්ඨාපනගාථා ආරභන්තො හි “කතරච්ඡන්දෙන භොතු”ති ආරභති.
වියඤ්ජනන්ති ජනනං. අක්ඛරං හි පදං ජනෙති, පදං ගාථං ජනෙති, ගාථා අත්ථං
පකාසෙතිති. නාමසන්තිස්සිකාති සමුද්දාදිපණ්ණත්තිනිස්සිකා. ගාථා ආරභන්තො
හි සමුද්දං වා පථවිං වා යං කිඤ්චි නාමං නිස්සයිත්වාච ආරභති. ආසයොති
පතිට්ඨා. කවිතො හි ගාථා පවත්තන්ති. සො තාසං පතිට්ඨා භොතිති. දසමං.

ජරාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. අද්ධවග්ගො

1. නාමසුත්තවශ්ණනා

61. අද්ධවග්ගස්ස පඨමෙ නාමං සබ්බං අද්ධභවීති නාමං සබ්බං අභිභවති
අනුපතති. ඔපපාතිකෙන වා හි කිත්තිමෙන වා නාමෙන මුත්තො සත්තො වා
සඬ්ඛාරො වා නත්ථී. යස්සපි හි රුක්ඛස්ස වා පාසාණස්ස වා “ඉදං නාම
නාම”න්ති න ජානන්ති, අනාමකොත්ථෙව තස්ස නාමං භොති. පඨමං.

2-3. චිත්තසුත්තාදිවශ්ණනා

62. දුතියෙ සබ්බෙව වසමන්වගුති යෙ චිත්තස්ස වසං ගච්ඡන්ති, තෙසංයෙව
අනවසෙසපරියාදානමෙතං. දුතියං.

63. තතියෙපි එසෙව නයො. තතියං.

4-5. සංයොජනසුත්තාදිවශ්ණනා

64. චතුත්ථෙ කිං සු සංයොජනොති කිං සංයොජනො කිං ඛන්ධනො?
විචාරණන්ති විචරණා පාදාති. බහුවචනෙ එකවචනං කතං. විතක්කස්ස
විචාරණන්ති විතක්කො තස්ස පාදා. චතුත්ථං.

65. පඤ්චමෙපි එසෙව නයො. පඤ්චමං.

6. අත්තභතසුත්තවශ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ කෙනස්සුබ්භාහතොති කෙන අබ්භාහතො. සු-කාරො
නිපාතමත්තං. ඉච්ඡාධූපායිතොති ඉච්ඡාය ආදිත්තො. ඡට්ඨං.

7-9. උඬ්ඨිතසුත්තාදිවශ්ණනා

67. සත්තමෙ තණ්හාය උඩ්ඞිතොති තණ්හාය උල්ලඞ්ඝිතො. චක්ඛුඤ්ඤි තණ්හාරජ්ජුනා ආවුනිත්වා රූපනාගදන්තෙ උඩ්ඞිතං, සොතාදීනි සද්දාදීසුති තණ්හාය උඩ්ඞිතො ලොකො. මච්චුනා පිහිතොති අනන්තරෙ අත්තභාවෙ කතං කම්මං න දුරං එකච්ඡිත්තන්තරං, බලවතියා පන මාරණන්තිකවෙදනාය පබ්බතෙන විය ඔත්ථට්ඨතා සත්තා තං න බුජ්ඣන්තිති “මච්චුනා පිහිතො ලොකො”ති වුත්තං. සත්තමං.

68. අට්ඨමෙ ස්වෙව පඤ්ඤා දෙවතාය හෙට්ඨපරියායවසෙන පුච්ඡිතො. අට්ඨමං.

69. නවමෙ සබ්බං උත්තානමෙව. නවමං.

10. ලොකසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ කිස්මිං ලොකො සමුප්පන්නොති කිස්මිං උප්පන්නෙ ලොකො උප්පන්නොති පුච්ඡති. ඡසුති ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු උප්පන්නෙසු උප්පන්නොති වුච්චති. ඡසු කුබ්බතීති තෙසුයෙව ඡසු සන්ථවං කරොති. උපාදායාති තානියෙව ච උපාදාය ආගම්ම පටිච්ච පවත්ති. විහඤ්ඤතීති තෙසුයෙව ඡසු විහඤ්ඤතී පිළියති. ඉති අජ්ඣත්තිකායතනවසෙන අයං පඤ්ඤා ආගතො, අජ්ඣත්තිකබාහිරානං පන වසෙන ආහරිතං වට්ටති. ඡසු හි අජ්ඣත්තිකායතනෙසු උප්පන්නෙසු අයං උප්පන්නො නාම භොති, ඡසු බාහිරෙසු සන්ථවං කරොති, ඡන්තං අජ්ඣත්තිකානං උපාදාය ඡසු බාහිරෙසු විහඤ්ඤතීති. දසමං.

අද්ධවග්ගො සත්තමො.

8. ඡේත්වාචග්ගො

1. ඡේත්වාසුත්තවණ්ණනා

71. ඡේත්වාචග්ගස්ස පයමෙ ඡේත්වාති වධිත්වා. සුඛං සෙතීති කොධපරිලාභෙන අපරිදය්හමානත්තා සුඛං සයති. න සොචතීති කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සත්තා න සොචති. විසමුලස්සාති දුක්ඛවිපාකස්ස. මධුරග්ගස්සාති කුද්ධස්ස පටිකුජ්ඣත්වා, අක්කුට්ඨස්ස පච්චක්කොසිත්වා, පහටස්ස ච පටිපහරිත්වා සුඛං උප්පජ්ජති, තං සන්ධාය මධුරග්ගොති වුත්තො. ඉමස්මිං හි යානෙ පරියොසානං අග්ගන්ති වුත්තං. අරියාති බුද්ධාදයො. පයමං.

2. රථසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ පඤ්ඤායති එතෙනාති පඤ්ඤාණං. ධජො රථස්සාති මහන්තස්මිං හි සඞ්ගාමසීසෙ දුරතොව ධජං දිස්වා “අසුකරඤ්ඤො නාම අයං රථො”ති රථො

පාකටො හොති. තෙන චුත්තං “ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණ” න්ති. අග්ගිපි දුරතොව
 ධුමෙන පඤ්ඤායති. වොළුරට්ඨං පණ්ඩුරට්ඨන්ති එවං රට්ඨමිපි රඤ්ඤා
 පඤ්ඤායති. චක්කවත්තිරඤ්ඤො ධිතාපි පන ඉත්ථි “අසුකස්ස නාම හරියා” ති
 හත්තාරං පත්වාච පඤ්ඤායති. තස්මා ධුමො පඤ්ඤාණමග්ගිනොතිආදි චුත්තං.
 දුතියං.

3. විත්තසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ සද්ධිධ විත්තන්ති යස්මා සද්ධො සද්ධාය මුත්තමණ්ණාදීනිපි
 විත්තානි ලහති, තිස්සොපි කුලසම්පදා, ඡ කාමසග්ගානි, නච බ්‍රහ්මලොකෙ පත්වා
 පරියොසානෙ අමතමහානිබ්බානදස්සනමිපි ලහති, තස්මා මණ්ණුත්තාදීහි
 විත්තෙහි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨං. ධම්මොති දසකුසලකම්මපථො.
 සුඛමාවහතීති සබ්බමිපි සාසවානාසවං අසංකිලිට්ඨසුඛං ආවහති. සාදුතරන්ති
 ලොකස්මිං ලොණමිබ්බාදීනං සබ්බරසානං සච්චමෙව මධුරතරං. සච්චස්මිං හි
 ධීතා සිසවෙගං නදිමිපි නිවත්තෙන්ති, විසමිපි නිම්මද්දෙන්ති, අග්ගිමිපි
 පටිබාහන්ති, දෙවමිපි වස්සාපෙන්ති, තස්මා තං සබ්බරසානං මධුරතරන්ති චුත්තං.
 පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨන්ති යො පඤ්ඤාජීවි ගහට්ඨො සමානො පඤ්චසු
 සිලෙසු පතිට්ඨාය සලාකහත්තාදීනි පට්ඨපෙත්වා පඤ්ඤාය ජීවති, පබ්බජිතො වා
 පන ධම්මෙන උප්පන්නෙ පච්චයෙ “ඉදමත්ථ” න්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා
 පරිභුඤ්ජන්තො කම්මට්ඨානං ආදාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා
 අරියඵලාධිගමවසෙන පඤ්ඤාය ජීවති, තං පඤ්ඤාජීවිං පුග්ගලං සෙට්ඨං ජීවිතං
 ජීවතීති ආහු. තතියං.

4. චුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

74. චතුත්ථෙ ඛිජන්ති උප්පන්නානං සත්තවිධං ධඤ්ඤඛිජං සෙට්ඨං.
 තස්මිඤ්ඤි උග්ගතෙ ජනපදො ඛෙමො හොති සුභික්ඛො. නිපතතන්ති
 නිපතන්නානං මෙසචුට්ඨි සෙට්ඨා. මෙසචුට්ඨියඤ්ඤි සති විවිධානි සස්සානි
 උප්පජ්ජන්ති, ජනපදා ඒතා හොන්ති ඛෙමා සුභික්ඛා. පච්ඡමානානන්ති ජඬගමානං
 පදසා වරමානානං ගාවො සෙට්ඨා. තා නිස්සාය හි සත්තා පඤ්ච ගොරසෙ
 පරිභුඤ්ජමානා සුඛං විහරන්ති. පච්ඤන්ති රාජකුලමජ්ඣාදීසු වදන්තානං පුත්තො
 වරො. සො හි මාතාපිතුනං අනත්ථාවහං න වදති.

විජ්ජා උප්පතතං සෙට්ඨාති පුරිමපඤ්ඤෙ කිර සුත්වා සමීපෙ ධීතා එකා
 දෙවතා “දෙවතෙ, කස්මා ත්වං එතං පඤ්ඤං දසබලං පුච්ඡසි? අහං තෙ
 කට්ඨස්සාමි” ති අත්තනො ඛන්තියා ලද්ධියා පඤ්ඤං කට්ඨසි. අථ නං ඉතරා
 දෙවතා ආහ – “යාව පධංසි වදෙසි දෙවතෙ යාව පගබ්බා මුබ්බා, අහං බුද්ධං
 හගවන්තං පුච්ඡාමි. ත්වං මය්හං කස්මා කට්ඨසි” ති? නිවත්තෙන්වා තදෙව පඤ්ඤං
 දසබලං පුච්ඡි. අථස්සා සත්ථා විස්සජ්ජෙන්තො විජ්ජා උප්පතතන්තිආදිමාහ.
 තත්ථ විජ්ජාති චතුමග්ගවිජ්ජා. සා හි උප්පතමානා සබ්බාකුසලධම්මෙ

සමුග්ඝාතෙති. තස්මා “උප්පතතං සෙට්ඨා” ති වුත්තා. අවිජ්ජාති වට්ටමුලකමහාඅවිජ්ජා. සා හි නිපතන්තානං ඔසිදන්තානං වරා. පවජමානානන්ති පදසා වරමානානං ජඩ්ගමානං අනොමපුඤ්ඤක්ඛෙන්තභූතො සඩ්දසො වරො. තඤ්ඞි තත්ථ තත්ථ දිස්වා පසන්නචිත්තා සත්තා සොත්ථිං පාපුණන්ති. බුද්ධොති යාදිසො පුත්තො වා හොතු අඤ්ඤො වා, යෙසං කෙසඤ්චි වදමානානං බුද්ධො වරො. තස්ස හි ධම්මදෙසනං ආගම්ම අනෙකසතසහස්සානං පාණානං ඛන්ධනමොක්ඛො හොතීති. චතුත්ථං.

5. භික්ෂුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමෙ කිංසුධ භික්ෂාති කිං භික්ෂා? මග්ගො වනෙකායතනප්පචුත්තොති අට්ඨතිංසාරම්මණුවසෙන අනෙකෙහි කාරණෙහි කථිතො. එවං සන්නෙ කිස්ස භික්ෂා හුත්වා අයං ජනතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො අග්ගහෙසිති වදති. භූර්පඤ්ඤාති බහුපඤ්ඤ උස්සන්නපඤ්ඤ. පරලොකං න භායෙති ඉමස්මා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡන්තො න භායෙය්‍යා. පණ්ඩායාති ය්‍යපෙත්වා. බහ්වන්තපානං සරමාවසන්තොති අනාථපිණ්ඩිකාදයො විය බහ්වන්තපානෙ සරෙ වසන්තො. සංවිභාගීති අවිජරාය ගහිතම්පි නබෙන ථාලෙන්වා පරස්ස දත්වාච භුඤ්ජනසිලො. වදඤ්ඤුති වුත්තත්ථමෙව.

ඉදානි ගාථාය අඬගානි උද්ධරිත්වා දස්සෙතඛ්ඛානි – “වාච”න්ති හි ඉමිනා වත්තාරි වච්ඡුවරිතානි ගහිතානි, “මනෙතා” තිපදෙන තිණි මනොසුවරිතානි, “කායෙතා” ති පදෙන තිණි කායසුවරිතානි. ඉති ඉමෙ දස කුසලකම්මපථා පුබ්බසුද්ධිඅඬගං නාම. බහ්වන්තපානං සරමාවසන්තොති ඉමිනා යඤ්ඤඋපක්ඛරො ගහිතො. සද්ධොති එකමඬගං, මුදුති එකං, සංවිභාගීති එකං, වදඤ්ඤුති එකං. ඉති ඉමානි වත්තාරි අඬගානි සන්ධාය “එතෙසු ධම්මෙසු යිතො චතුසු” ති ආහ.

අපරොපි පරියායො – වාවන්තිආදීනි තිණි අඬගානි, බහ්වන්තපානන්ති ඉමිනා යඤ්ඤඋපක්ඛරොව ගහිතො, සද්ධො මුදු සංවිභාගී වදඤ්ඤුති එකං අඬගං. අපරො දුක්ඛනෙයො නාම හොති. “වාචං මනඤ්චා” ති ඉදමෙකං අඬගං, “කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො, බහ්වන්තපානං සරමාවසන්තො” ති එකං, “සද්ධො මුදු” ති එකං, “සංවිභාගී වදඤ්ඤු” ති එකං. එතෙසු චතුසු ධම්මෙසු යිතො ධම්මෙ යිතො නාම හොති. සො ඉතො පරලොකං ගච්ඡන්තො න භායති. පඤ්චමං.

6. නජීරතිසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙය්‍ය නාමගොත්තං න ජීරතීති අතීතබුද්ධානං යාවජ්ජදිවසා නාමගොත්තං කථියති, තස්මා න ජීරතීති වුවිච්චි. පොරාණා පන “අද්ධානෙ ගච්ඡන්තෙ න පඤ්ඤායිස්සති, ජීරණසභාවො පන න හොතියෙවා” ති වදන්ති. ආලස්‍යන්ති ආලසියං, යෙන යීතට්ඨානෙ යිතොව, නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තොව

හොති, තෙලෙපි උත්තරන්තෙ යිති. න කරොති. පමාදොති නිද්දාය වා කිලෙසවසෙන වා පමාදො. අනුට්ඨානන්ති කම්මසමයෙ කම්මකරණවීරියාභාවො. අසංයමොති සීලසඤ්ඤාමාභාවො විස්සට්ඨාචාරතා. නිද්දාති සොප්පබහුලතා. තාය ගච්ඡන්තොපි යිතොපි නිසින්නොපි නිද්දායති, පගෙව නිපන්නො. තන්දීති අතිවිජාතාදිවසෙන ආගන්තුකාලසියං. තෙ ඡීද්දෙති තාති ඡ ඡීද්දාති විවරාති. සබ්බසොති සබ්බාකාරෙන. තන්ති නිපාතමත්තං. විචජ්ජයෙති චජ්ජෙය්‍ය ජහෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. ඉස්සරියසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ සත්ථමලන්ති මලග්ගහිතසත්ථං. කිං සු හරන්තං වාරෙන්තීති කං හරන්තං නිසෙධෙත්ති. වසොති ආණාපවත්තනං. ඉත්ථීති අවිස්සජ්ජනීයහණ්ඩත්තා “ඉත්ථී හණ්ඩානමුත්තමං, වරහණ්ඩ”න්ති ආහ. අථ වා සබ්බෙපි බොධිසත්තා ච චක්කවත්තිනො ච මාතුකුච්ඡියංයෙව නිබ්බත්තන්තීති “ඉත්ථී හණ්ඩානමුත්තම”න්ති ආහ. කොධො සත්ථමලන්ති කොධො මලග්ගහිතසත්ථසදිසො, පඤ්ඤාසත්ථස්ස වා මලන්ති සත්ථමලං. අබ්බුදන්ති විනාසකාරණං, වොරා ලොකස්මිං විනාසකාති අත්ථො. හරන්තොති සලාකහත්තාදීනි ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො. සලාකහත්තාදීනි හි පට්ඨපිතකාලෙයෙව මනුස්සෙහි පරිච්චත්තාති. තෙසං තාති හරන්තො සමණො පියො හොති, අනාහරන්තෙ පුඤ්ඤභානිං නිස්සාය විජ්ජපට්ඨාරිනො හොන්ති. සත්තමං.

8. කාමසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ අත්තානං න දදෙති පරස්ස දාසං කත්වා අත්තානං න දදෙය්‍ය යපෙත්වා සබ්බබොධිසත්තෙති චුත්තං. න පරිච්චජෙති සීහබ්‍යග්ගාදීනං න පරිච්චජෙය්‍ය සබ්බබොධිසත්තෙ යපෙත්වායෙවාති චුත්තං. කල්‍යාණන්ති සණ්භං මුදුකං. පාපිකන්ති ඵරුසං වාවං. අට්ඨමං.

9. පාටෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ සද්ධා බන්ධති පාටෙය්‍යන්ති සද්ධං උප්පාදෙත්වා දානං දෙති, සීලං රක්ඛති, උපොසථකම්මං කරොති, තෙනෙනං චුත්තං. සිරීති ඉස්සරියං. ආසයොති වසනට්ඨානං. ඉස්සරියෙ හි අභිමුඛිභූතෙ ථලතොපි ජලතොපි හොගා ආගච්ඡන්තියෙව. තෙනෙනං චුත්තං. පරිකස්සතීති පරිකඩ්ඪති. නවමං.

10. පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ පජ්ජොතොති පදීපො විය හොති. ජාගරොති ජාගරබ්‍රාහ්මණො විය හොති. ගාවො කම්මෙ සජ්චානන්ති කම්මෙන සහ ජීවන්තානං ගාවොව කම්මෙ කම්මසභායා කම්මදුතියකා නාම හොන්ති. ගොමණ්ඩලෙහි සද්ධිං කසිකම්මාදීනි නිජඵජ්ජන්ති. සීතස්ස ඉරියාපථොති සීතං අස්ස සත්තකායස්ස ඉරියාපථො

ජීවිතවුත්ති. සීතන්ති නඩගලං. යස්ස හි නඩගලෙහි බෙත්තං අප්පමත්තකම්පි කට්ඨං න භොති, සො කථං ජීවිස්සතිති වදති. දසමං.

11. අරණසුත්තවණ්ණනා

81. එකාදසමෙ අරණාති නික්කිලෙසා. වුසිතන්ති වුසිතවාසො. භොජ්ජස්සියන්ති අදාසභාවො. සමණාති ඛිණාසවසමණා. තෙ හි එකන්තෙන අරණා නාම. වුසිතං න නස්සතිති තෙසං අරියමග්ගවාසො න නස්සති. පරිජානන්ති පුපුජ්ජනකල්‍යාණකතො පට්ඨාය සෙඛා ලොකියලොකුත්තරාය පරිඤ්ඤාය පරිජානන්ති. භොජ්ජස්සියන්ති ඛිණාසවසමණානංයෙව නිව්චං භුජ්ජස්සභාවො නාම. වන්දන්තිති පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය වන්දන්ති. පතිට්ඨිතන්ති සිලෙ පතිට්ඨිතං. සමණොධාති සමණං ඉධ. ජාතිහීනන්ති අපි වණ්ඩාලකුලා පබ්බජිතං. ඛත්තියාති න කෙවලං ඛත්තියාව, දෙවාපි සීලසම්පන්නං සමණං වන්දන්තියෙවාති. එකාදසමං.

ජෙත්වාචග්ගො අට්ඨමො.

ඉති සාරත්ථජ්ජකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දෙවපුත්තසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. පයමකස්සපසුත්තවණ්ණනා

82. දෙවපුත්තසංයුත්තස්ස පයමෙ දෙවපුත්තොති දෙවානඤ්ඤි අඬකෙ නිබ්බත්තා පුරිසා දෙවපුත්තා නාම, ඉත්ථියො දෙවධීතරො නාම භොන්ති. නාමවසෙන අපාකටාව “අඤ්ඤතරා දෙවතා”ති වුච්චති, පාකටො “ඉත්ථන්තාමො දෙවපුත්තො”ති. තස්මා භෙට්ඨා “අඤ්ඤතරා දෙවතා”ති වත්වා ඉධ “දෙවපුත්තො”ති වුත්තං. අනුසාසන්ති අනුසිට්ඨිං. අයං කිර දෙවපුත්තො භගවතා සම්බොධිතො සත්තමෙ වස්සෙ යමකපාටිභාරියං කත්වා තිදසපුරෙ වස්සං උපගම්ම අභිධම්මං දෙසෙන්තෙන කුමාරවිහඬගෙ – “භික්ඛුති සමඤ්ඤාය භික්ඛු, පටිඤ්ඤාය භික්ඛු”ති (විහ. 510). එවං භික්ඛුනිද්දෙසං කථියමානං අස්සොසි. “එවං විතක්කෙට්ඨ, මා එවං විතක්කයිත්ථ, එවං මනසිකරොට්ඨ, මා එවං මනසාකත්ථ. ඉදං පජ්ඣට්ඨ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරො”ති (පාරා. 19). එවරූපං පන භික්ඛුඔවාදං භික්ඛුඅනුසාසනං න අස්සොසි. සො තං සන්ධාය – “භික්ඛුං භගවා පකාසෙසි, තො ව භික්ඛුනො අනුසාස”න්ති ආහ.

තෙන භීති යස්මා මයා භික්ඛුනො අනුසිට්ඨී න පකාසිතාති වදස්සි, තස්මා. තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිභාතුති තුය්භෙවෙසා අනුසිට්ඨීපකාසනා උපට්ඨාතුති. යො භි පඤ්ඤං කට්ඨෙතුකාමො හොති, න ච සක්කොති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා කට්ඨෙතුං. යො වා න කට්ඨෙතුකාමො හොති, සක්කොති පන කට්ඨෙතුං. යො වා තෙව කට්ඨෙතුකාමො හොති, කට්ඨෙතුං න ච සක්කොති. සබ්බෙසම්පි තෙසං භගවා පඤ්ඤං භාරං න කරොති. අයං පන දෙවපුත්තො කට්ඨෙතුකාමො වෙව, සක්කොති ච කට්ඨෙතුං. තස්මා තස්සෙව භාරං කරොත්තො භගවා එවමාහ. සොපි පඤ්ඤං කට්ඨෙසි.

තත්ථ සුභාසිතස්ස සික්ඛෙට්ඨාති සුභාසිතං සික්ඛෙය්‍ය, චතුසච්චනිස්සිතං දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියනිස්සිතං චතුබ්බිධං වට්ඨිසුවරිතමෙව සික්ඛෙය්‍ය. සමණුපාසනස්ස වාති සමණෙහි උපාසිතබ්බං සමණුපාසනං නාම අට්ඨනිංසහෙදං කම්මට්ඨානං, තම්පි සික්ඛෙය්‍ය භාවෙය්‍යාති අත්ථො. බහුස්සුතානං වා භික්ඛුනං උපාසනම්පි සමණුපාසනං. තම්පි ‘කිං, හත්තෙ, කුසල’ ත්තිආදිනා පඤ්ඤපුච්ඡනෙන පඤ්ඤාවුද්ධත්ථං සික්ඛෙය්‍ය. චිත්තවූපසමස්ස වාති අට්ඨසමාපත්තිවසෙන චිත්තවූපසමං සික්ඛෙය්‍ය. ඉති දෙවපුත්තෙන තිස්සො සික්ඛා කථිතා හොත්ති. පුරිමපදෙන හි අධිසීලසික්ඛා කථිතා, දුතියපදෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, චිත්තවූපසමෙන අධිචිත්තසික්ඛාති එවං ඉමාය ගාථාය සකලම්පි සාසනං පකාසිතමෙව හොති. පඨමං.

2. දුතියකස්සපසුත්තවණ්ණනා

83. දුතියෙ ක්කාසිති ද්විති ක්කානෙහි ක්කාසී. විමුත්තචිත්තොති කම්මට්ඨානවිමුත්තියා විමුත්තචිත්තො. හදයස්සානුපත්තින්ති අරහත්තං. ලොකස්සාති සඬ්ඛාරලොකස්ස. අනිස්සිතොති තණ්හාදිට්ඨිහි අනිස්සිතො, තණ්හාදිට්ඨියො වා අනිස්සිතො. තදානිසංසොති අරහත්තානිසංසො. ඉදං වුත්තං හොති – අරහත්තානිසංසො භික්ඛු අරහත්තං පත්ථෙත්තො ක්කාසී භවෙය්‍ය, සුවිමුත්තචිත්තො භවෙය්‍ය, ලොකස්ස උදයබ්බයං ඤත්වා අනිස්සිතො භවෙය්‍ය. තත්තිධම්මො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පුබ්බභාගොති. දුතියං.

3-4. මාසසුත්තාදිවණ්ණනා

84. තතියෙ මාසොති සක්කස්සෙනං නාමං. ස්වෙව චත්තෙන අඤ්ඤෙ අභිභවත්වා දෙවස්සරියං පත්තොති චත්‍රභූ, චත්‍රනාමකං වා අසුරං අභිභවතීති චත්‍රභූ. තතියං.

85. චතුත්ථං වුත්තත්ථමෙව. චතුත්ථං.

5. දාමලිසුත්තවණ්ණනා

86. පඤ්චමෙ න තෙනාසීසතෙ භවන්ති තෙන කාරණෙන යං කිඤ්චි භවං න පත්තෙති. ආයතපග්ගහො නාමෙස දෙවපුත්තො, බිණාසවස්ස කිච්චවොසානං නත්ථි. බිණාසවෙන හි ආදිතො අරහත්තප්පත්තියා වීරියං කතං, අපරභාගෙ මයා අරහත්තං පත්තන්ති මා තුණ්හි භවතු, තට්ඨ වීරියං දළ්භං කරොතු පරක්කමතුති වින්තෙත්වා එවමාහ.

අථ භගවා “අයං දෙවපුත්තො බිණාසවස්ස කිච්චවොසානං අකට්ඨන්තො මම සාසනං අනියායානිකං කට්ඨති, කිච්චවොසානමස්ස කට්ඨස්සාමි” ති වින්තෙත්වා නත්ථි කිච්චන්තිආදිමාහ. තීප්ප කිර පිටකෙසු අයං ගාථා අසංකිණ්ණා. භගවතා හි අඤ්ඤත්ථ වීරියස්ස දොසො නාම දස්සිතො නත්ථි. ඉධ පන ඉමං දෙවපුත්තං පටිබාහින්වා “බිණාසවෙන පුබ්බභාගෙ ආසවක්ඛයන්ථාය අරඤ්ඤෙ වසන්තෙන කම්මට්ඨානං ආදාය වීරියං කතං, අපරභාගෙ සවෙ ඉච්ඡති, කරොතු, නො වෙ ඉච්ඡති, යථාසුඛං විහරතු” ති බිණාසවස්ස කිච්චවොසානදස්සනත්ථං එවමාහ. තත්ථ ගාධන්ති පතිට්ඨං. පඤ්චමං.

6. කාමදසුත්තවණ්ණනා

87. ඡට්ඨෙය දුක්කරන්ති අයං කිර දෙවපුත්තො පුබ්බයොගාවචරො බහලකිලෙසනාය සප්පයොගෙන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙන්තො සමණධම්මං. කත්වා පුබ්බුපනිස්සයමන්දනාය අරියභූමිං අප්පත්තවා කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. සො “තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා දුක්කරභාවං ආරොචෙස්සාමි” ති ආගන්ත්වා එවමාහ. තත්ථ දුක්කරන්ති දසපි වස්සානි...පෙ.... සට්ඨිපි යදෙනං එකන්තපරිසුද්ධස්ස සමණධම්මස්ස කරණං නාම, තං දුක්කරං. සෙබාති සත්ත සෙබා. සීලසමාහිතාති සීලෙන සමාහිතා සමුපෙතා. ධීතත්තාති පතිට්ඨිතසභාවා. එවං පුච්ඡිතපඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්වා ඉදාති උපරිපඤ්ඤසමුට්ඨාපනත්ථං අනගාරියුපෙතස්සාතිආදිමාහ. තත්ථ අනගාරියුපෙතස්සාති අනගාරියං නිග්ගෙහභාවං උපෙතස්ස. සත්තභූමිකෙපි හි පාසාදෙ වසන්තො හික්ඛු වුඩ්ඞතරෙන ආගන්ත්වා “මය්හං ඉදං පාපුණාති” ති වුත්තෙ පත්තවීරං ආදාය නික්ඛමතෙව. තස්මා “අනගාරියුපෙතො” ති වුච්චති. තුට්ඨිති චතුපච්චයසන්තොසො. භාවනායාති විත්තවූපසමභාවනාය.

තෙ ඡෙත්වා මච්චුනො ජාලන්ති යෙ රත්තින්දිවං ඉන්ද්‍රියුපසමෙ රතා, තෙ දුස්සමාදහං චිත්තං සමාදහන්ති. යෙ ච සමාහිතචිත්තා, තෙ චතුපච්චයසන්තොසං පූරෙන්නා න කිලමන්ති. යෙ සන්තුට්ඨා, තෙ සීලං පූරෙන්නා න කිලමන්ති. යෙ සීලෙ පතිට්ඨිතා සත්ත සෙබා, තෙ අරියා මච්චුනො ජාලසඬ්ඛානං කිලෙසජාලං ඡින්නිත්වා ගච්ඡන්ති. දුග්ගමොති “සච්චමෙතං, භන්තෙ, යෙ ඉන්ද්‍රියුපසමෙ රතා, තෙ දුස්සමාදහං සමාදහන්ති...පෙ.... යෙ සීලෙ පතිට්ඨිතා, තෙ මච්චුනො ජාලං ඡින්නිත්වා ගච්ඡන්ති”. කිං න ගච්ඡිස්සන්ති? අයං පන දුග්ගමො භගවා විසමො මග්ගොති ආහ. තත්ථ කිඤ්චාපි අරියමග්ගො නෙව දුග්ගමො න විසමො, පුබ්බභාගපටිපදාය පනස්ස බහු පරිස්සයා භොන්ති. තස්මා එවං වුත්තො.

අවංසිරාති ඤාණසිරොන අධොසිරා හුත්වා පපතන්ති. අරියමග්ගං ආරොහිතුං අසමත්ථතායෙව ච තෙ අනරියමග්ගෙ පපතන්ති ච වුව්වන්ති. අරියානං සමො මග්ගොති ස්වෙව මග්ගො අරියානං සමො හොති. විසමෙ සමාති විසමෙපි සත්තකායෙ සමායෙව. ඡට්ඨං.

7. පඤ්චාලචණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

88. සත්තමෙ සම්බාධෙති නිවරණසම්බාධං කාමගුණසම්බාධන්ති ද්වෙ සම්බාධා. තෙසු ඉධ නිවරණසම්බාධං අධිජ්ජෙතං. ඔකාසන්ති ක්කානස්සෙතං නාමං. පටිලීනනිසභොති පටිලීනසෙට්ඨො. පටිලීනො නාම පහීනමානො වුව්වති. යථාහ – “කථංඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පටිලීනො හොති. ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අස්මිමානො පහීනො හොති උච්ඡින්නමුලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො ආයතිං අනුජ්ජාදධම්මො”ති (අ. නි. 4.38; මහානි. 87). පච්චලත්ථංසුති පටිලභිංසු. සම්මා තෙති යෙ නිබ්බානපත්තියා සතිං පටිලභිංසු, තෙ ලොකුත්තරසමාධිනාපි සුසමාහිතාති මිස්සකජ්ඣානං කථිතං. සත්තමං.

8. තායනසුත්තවණ්ණනා

89. අට්ඨමෙ පුරාණතිත්ථකරොති පුබ්බෙ තිත්ථකරො. එත්ථ ච තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො, තිත්ථකරො නාම තාසං උජ්ජාදකො සත්ථා. සෙය්‍යාථිදං නන්දො, වච්ඡො, කිසො, සංකිච්චො. පුරාණාදයො පන තිත්ථියා නාම. අයං පන දිට්ඨිං උජ්ජාදෙත්වා කථං සග්ගෙ නිබ්බත්තොති? කම්මවාදිතාය. එස කිර උපොසථහත්තාදීනි අදාසි, අනාථානං වත්තං පට්ඨපෙසි, පතිස්සයෙ අකාසි, පොක්ඛරණියො ඛණාපෙසි, අඤ්ඤම්පි බහුං කල්‍යාණං අකාසි. සො තස්ස නිස්සන්දෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තො, සාසනස්ස පන නිය්‍යානිකභාවං ජානාති. සො තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සාසනානුව්ඡවිකා වීරියජ්ජපිසංයුත්තා ගාථා වක්ඛාමීති ආගන්ත්වා ඡින්නද සොතන්තිආදිමාහ.

තත්ථ ඡින්නදාති අනියමිතආණන්ති. සොතන්ති තණ්හාසොතං. පරක්කම්මාති පරක්කම්මත්වා වීරියං කත්වා. කාමෙති කිලෙසකාමෙපි වත්ථුකාමෙපි. පනුදාති නීහර. එකත්තන්ති ක්කානං. ඉදං වුත්තං හොති – කාමෙ අජහිත්වා මුති ක්කානං න උපපජ්ජති, න පටිලභතීති අත්ථො. කසිරා වෙ කසිරාථෙන්නන්ති යදි වීරියං කරෙය්‍ය, කරෙය්‍යාථ, තං වීරියං න ඔසක්කෙය්‍ය. දළ්භමෙනං පරක්කමෙති දළ්භං එනං කරෙය්‍ය. සිථිලො හි පරිබ්බාපොති සිථිලගහිතා පබ්බජ්ජා. හියෙය්‍යා ආකිරතෙ රජන්ති අතිරෙකං උපරි කිලෙසරජං ආකිරති. අකතං දුක්කථං සෙය්‍යොති දුක්කථං අකතමෙව සෙය්‍යො. යං කිඤ්චීති න කෙවලං දුක්කථං කත්වා කතසාමඤ්ඤමෙව, අඤ්ඤම්පි යං කිඤ්චි සිථිලං කතං එවරුපමෙව හොති. සංකිලිට්ඨන්ති දුක්කරකාරිකවතං. ඉමස්මිං හි සාසනෙ පච්චයහෙනු සමාදින්නධුතඨගවතං සංකිලිට්ඨමෙව. සඬකස්සරන්ති සඬකාය සරිතං, “ඉදම්පි

ඉමිනා කතං භවිස්සති, ඉදම්පි ඉමිනා''ති එවං ආසඩ්ඛිතපරිසඩ්ඛිතං.
ආදිබ්‍රහ්මවර්ෂිකාති මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතා පුබ්බපධානභූතා. අට්ඨමං.

9. චන්දිමසුත්තවණ්ණනා

90. නවමෙ චන්දිමාති චන්දවිමානවාසී දෙවපුත්තො. සබ්බධීති සබ්බෙසු
බන්ධආයතනාදිසු. ලොකානුකම්පකාති තුය්හමපි එතස්සපි තාදිසා එව.
සන්තරමානොවාති තුරිතො විය. පමුඤ්චසීති අතීතත්ථෙව චත්තමානවචනං.
නවමං.

10. සූරියසුත්තවණ්ණනා

91. දසමෙ සූරියොති සූරියවිමානවාසී දෙවපුත්තො. අන්ධකාරෙති
චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණෙ. විරොචතීති
වෙරොචනො. මණ්ඩලීති මණ්ඩලසණ්ඨානො. මා, රාහු, ගිලී වරමන්තලික්ඛෙති
අන්තලික්ඛෙ වරං සූරියං, රාහු, මා ගිලීති වදති. කිං පනෙස තං ගිලීතීති? ආම,
ගිලීති. රාහුස්ස හි අත්තභාවො මහා, උච්චත්තනෙන අට්ඨයොජනසතාධිකාති
චත්තාරි යොජනසහස්සාති, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතාති, බහලත්තෙන
ෂ යොජනසතාති, සීසං නව යොජනසතං, නලාටං තියොජනසතං, හමුකන්තරං
පණ්ණාසයොජනං, මුඛං ද්වියොජනසතං, ඝාතං තියොජනසතං, මුඛාධානං
තියොජනසතගම්භීරං හත්ථතලපාදතලාති පුපුලතො ද්වියොජනසතාති.
අඩ්ඨගුලිපබ්බාති පණ්ණාස යොජනාති. සො චන්දිමසූරියෙ විරොචමානෙ දිස්වා
ඉස්සාපකතො තෙසං ගමනවිලීං ඔතරිත්වා මුඛං විවරිත්වා තිට්ඨති. චන්දවිමානං
සූරියවිමානං වා තියොජනසතිකෙ මහාතරකෙ පක්ඛිත්තං විය භොති. විමානෙ
අධිවත්ථා දෙවතා මරණභයතප්ප්පිතා එකප්පභාරෙතෙව විරචන්ති. සො පන
විමානං කදාවි හත්ථෙත ඡාදෙති, කදාවි හනුකස්ස හෙට්ඨා පක්ඛිපති, කදාවි
ප්චිභාය පරිමප්පති, කදාවි අවගණ්ඩකාරකං භුඤ්ජන්තො විය කපොලන්තරෙ
ඨපෙති. වෙගං පන වාරෙතුං න සක්කොති. සථෙ වාරෙස්සාමීති ගණ්ඩකං කත්වා
තිට්ඨෙය්‍ය, මත්ථකං තස්ස හින්දිත්වා නික්ඛමෙය්‍ය, ආකඩ්ඪිත්වා වා නං
ඔනමෙය්‍ය. තස්මා විමානෙන සහෙව ගච්ඡති. පජං මමන්ති චන්දිමසූරියා කිර
ද්වෙපි දෙවපුත්තා මහාසමයසුත්තකථනදිවසෙ සොතාපත්තිඵලං පත්තා. තෙන
හගවා “පජං මම”න්ති ආහ, පුත්තො මම එසොති අත්ථො. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. අනාට්ඨිණ්ඩිකවග්ගො

1. චන්දිමසසුත්තවණ්ණනා

92. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ කච්ඡෙවාති කච්ඡෙ විය. කච්ඡෙති පබ්බතකච්ඡෙපි
නදීකච්ඡෙපි. එකොදි නිපකාති එකග්ගචිත්තා වෙච පඤ්ඤානෙපක්කෙන ව

සමන්තාගතා. සතාති සතිමන්තො. ඉදං වුත්තං හොති – යෙ ඤානානි ලභිත්වා එකොදී නිපකා සතා විහරන්ති, තෙ අමකසෙ පබ්බතකච්ඡෙ වා නදීකච්ඡෙ වා මගා විය සොත්ථිං ගමිස්සන්තිති. පාරන්ති නිබ්බානං. අම්බුජොති මච්ඡො. රණඤ්ජනාති කිලෙසඤ්ජනා. යෙපි ඤානානි ලභිත්වා අප්පමත්තා කිලෙසෙ ජහන්ති, තෙ සුත්තජාලං භින්දිත්වා මච්ඡා විය නිබ්බානං ගමිස්සන්තිති වුත්තං හොති. පඨමං.

2. වෙණ්ඩුසුත්තවණ්ණනා

93. දුතියෙ වෙණ්ඩුති තස්ස දෙවපුත්තස්ස නාමං. පයිරුපාසියාති පරිරුපාසිත්වා. අනුසික්ඛරෙති සික්ඛන්ති. සිට්ඨිපදෙති අනුසිට්ඨිපදෙ. කාලෙ තෙ අප්පමජ්ජන්තාති කාලෙ තෙ අප්පමාදං කරොන්තා. දුතියං.

3. දීඝලට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

94. තතියෙ දීඝලට්ඨීති දෙවලොකෙ සබ්බෙ සමප්පමාණා නිගාචුතිකාව හොන්ති, මනුස්සලොකෙ පනස්ස දීඝත්තභාවතාය එවංනාමං අහොසි. සො පුඤ්ඤාති කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තොපි තථෙව පඤ්ඤාසි. තතියං.

4. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

95. චතුත්ථෙ ගොතමාති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. අනාවටන්ති තථාගතස්ස හි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං පෙසෙත්තස්ස රුක්ඛො වා පබ්බතො වා ආවරිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනාහ “අනාවට”න්ති. ඉති තථාගතං ථොමෙත්වා දෙවලොකෙ අභිසංඛිතපඤ්ඤං පුච්ඡන්තො කථංවිධන්තිආදිමාහ. තත්ථ දුක්ඛමතිච්ච ඉරියතීති දුක්ඛං අතික්කමිත්වා විහරති. සීලවාති ලොකියලොකුත්තරෙන සීලෙන සමන්තාගතො බිණ්ණාසවො. පඤ්ඤාදයොපි මිස්සකායෙව වෙදිතබ්බා. පුජයන්තිති ගන්ධපුප්ඵාදීහි පුජෙන්නි. චතුත්ථං.

5-6. චන්දනසුත්තාදිවණ්ණනා

96. පඤ්චමෙ අප්පතිට්ඨෙ අනාලම්බෙති හෙට්ඨා අපතිට්ඨෙ උපරි අනාලම්බෙන. සුසමාහිතොති අප්පනායපි උපවාරෙනපි සුට්ඨු සමාහිතො. පහිතත්තොති පෙසිතත්තො. නන්දිරාගපරික්ඛිණොති පරික්ඛිණනන්දිරාගො. නන්දිරාගො නාම තයො කම්මාහිසංඛාරා. ඉති ඉමාය ගාථාය කාමසඤ්ඤාගහණෙන පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනාති, රූපසංයොජනගහණෙන පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනාති, නන්දිරාගෙන තයො කම්මාහිසංඛාරා ගහිතා. එවං යස්ස දස සංයොජනාති තයො ච කම්මාහිසංඛාරා පහිනා, සො ගම්භීර මහොසෙ න සිද්ධතීති. කාමසඤ්ඤාය වා කාමහවො, රූපසංයොජනෙන රූපහවො ගහිතො, තෙසං ගහණෙන අරූපහවො ගහිතොව, නන්දිරාගෙන තයො

කම්මානිසඬ්ඛාරා ගනිතාති එවං යස්ස තීසු භවෙසු තයො සඬ්ඛාරා නත්ථී, සො ගම්භීරො න සීදතීතිපි දස්සෙති. පඤ්චමං.

97. ඡට්ඨං වුත්තත්ථමෙව. ඡට්ඨං.

7. සුමුභ්මසුත්තවණ්ණනා

98. සත්තමෙ සුමුභ්මාති සො කිර දෙවපුත්තො අච්ඡරාසඬ්ඝපරිවුතො නන්දනකිළිකං ගන්ත්වා පාරිච්ඡත්තකමුලෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. තං පඤ්චසතා දෙවධීතරො පරිවාරෙත්වා නිසින්තා, පඤ්චසතා රුක්ඛං අභිරුළ්භා. නනු ව දෙවතානං චිත්තවසෙන යොජනසතිකොපි රුක්ඛො ඔනමිත්වා හත්ථං ආගච්ඡති, කස්මා තා අභිරුළ්භාති. ඛිඩ්ඛාපසුතතාය. අභිරුළ්භ පන මධුරස්සරෙන ගායිත්වා ගායිත්වා පුප්ඵාති පාතෙන්නි, තාති ගහෙත්වා ඉතරා එකතොවණ්ටිකමාලාදිවසෙන ගන්තෙන්නි. අථ රුක්ඛං අභිරුළ්භා උපච්ඡෙදකකම්මවසෙන එකප්පහාරෙතෙව කාලං කත්වා අවිචිම්භි නිබ්බත්තා මහාදුක්ඛං අනුභවන්ති.

අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ දෙවපුත්තො “ඉමාසං නෙව සද්දො සුයාති, න පුප්ඵාති පාතෙන්නි. කහං නු බො ගතා”ති? ආවජ්ජෙන්නො නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං දිස්වා පියවත්ථුකසොකෙන රුප්පමානො චිත්තෙසි – “එතා තාව යථාකම්මෙන ගතා, මය්හං ආයුසඬ්ඛාරො කිත්තකො”ති. සො – “සත්තමෙ දිවසෙ මයාපි අවසෙසාහි පඤ්චසතාහි සද්ධිං කාලං කත්වා තත්තෙව නිබ්බත්තිතබ්බ”න්ති දිස්වා බලවතරෙන සොකෙන රුප්පි. සො – “ඉමං මය්හං සොකං සදෙවකෙ ලොකෙ අඤ්ඤත්ත තථාගතා නිද්ධම්භුං සමත්තො නාම නත්ථී”ති චිත්තෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා නිච්චං උත්තස්සන්ති ගාථමාහ.

තත්ථ ඉදන්ති අත්තනො චිත්තං දස්සෙති. දුතියපදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. නිච්චන්ති ව පදස්ස දෙවලොකෙ නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨායාති අත්තො න ගහෙතබ්බො, සොකුප්පත්තිකාලතො පන පට්ඨාය නිච්චන්ති වෙදිතබ්බං. අනුප්පන්නෙසු කිච්ඡෙසුති ඉතො සත්තාභව්වයෙන යාති දුක්ඛාති උප්පජ්ජිස්සන්ති, තෙසු. අපො උප්පතිතෙසු වාති යාති පඤ්චසතානං අච්ඡරානං නිරයෙ නිබ්බත්තානං දිට්ඨාති, තෙසු වාති එවං ඉමෙසු උප්පන්නානුප්පන්නෙසු දුක්ඛෙසු නිච්චං මම උත්තස්සං චිත්තං, අබ්භන්තරෙ ඩය්භමානො විය හොමි භගවාති දස්සෙති.

නාඤ්ඤත්ත බොජ්ඣා තපසාති බොජ්ඣාඬ්ඛගභාවනඤ්ච තපොගුණඤ්ච අඤ්ඤත්ත මුඤ්චිත්වා සොත්ථී. න පස්සාමිති අත්තො. සබ්බනිස්සග්ගාති නිබ්බානතො. එත්ථ කිඤ්චාපි බොජ්ඣාඬ්ඛගභාවනා පයමං ගනිතා, ඉන්ද්‍රියසංවරො පච්ඡා, අත්තො පන ඉන්ද්‍රියසංවරොව පයමං වෙදිතබ්බො. ඉන්ද්‍රියසංවරෙ හි ගහිතෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලං ගනිතං හොති. තස්මිං පතිට්ඨිතො භික්ඛු නිස්සයමුත්තකො ධුතඬ්ඛගභානං තපොගුණං සමාදාය අරඤ්ඤං පටිසිත්වා

කම්මට්ඨානං භාවෙන්තො සහ විපස්සනාය බොජ්ඣංගිගෙ භාවෙති. තස්ස අරියමග්ගො යං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජති, සො ‘සබ්බනිස්සග්ගො’ති භගවා චතුසච්චවසෙන දෙසනං විනිවත්තෙසි. දෙවපුත්තො දෙසනාපරියොසානෙ සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති. සත්තමං.

8-10. කකුධසුත්තාදිවණ්ණනා

99. අට්ඨමෙ කකුධො දෙවපුත්තොති අයං කිර කොලනගරෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස උපට්ඨාකපුත්තො දහරකාලෙයෙව ථෙරස්ස සන්තිකෙ වසන්තො ඤානං නිබ්බත්තෙත්වා කාලච්ඡිකතො, බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජී. තත්‍රාපි නං කකුධො බ්‍රහ්මාත්ථෙව සඤ්ජානන්ති. නන්දසීති තුස්සසි. කිං ලද්ධාති තුට්ඨී නාම කිඤ්චි මනාපං ලහිත්වා හොති, තස්මා ඵවමාහ. කිං ජීයිත්ථාති යස්ස හි කිඤ්චි මනාපං විවරාදිවත්ථු ජිණ්ණං හොති, සො සොචති, තස්මා ඵවමාහ. අරතී නාහිකීරතීති උක්කණ්ඨිතා නාහිභවති. අසජාතස්සාති දුක්ඛජාතස්ස, වට්ටදුක්ඛෙ ඨිතස්සාති අත්ථො. නන්දීජාතස්සාති ජාතතණ්හස්ස. අසන්ති ඵවරූපස්ස හි වට්ටදුක්ඛං ආගතමෙව හොති. ‘දුක්ඛි සුඛං පත්ථයතී’ති හි වුත්තං. ඉති අසජාතස්ස නන්දී හොති, සුඛවිපරිණාමෙන දුක්ඛං ආගතමෙවාති නන්දීජාතස්ස අසං හොති. අට්ඨමං.

100. නවමං වුත්තත්ථමෙව. නවමං.

101. දසමෙ ආනන්දත්ථෙරස්ස අනුමානබුද්ධියා ආනුභාවජ්ජකාසනත්ථං අඤ්ඤතරොති ආහ. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. නානාතිත්ථියවග්ගො

1-2. සිවසුත්තාදිවණ්ණනා

102. තතියවග්ගස්ස පඨමං වුත්තත්ථමෙව. පඨමං.

103. දුතියෙ පටිකච්චෙවාති පඨමංයෙව. අක්ඛච්ඡින්නොවඤ්ඤායතීති අක්ඛච්ඡින්නො අවඤ්ඤායති, බලවච්ඡින්නං වින්තෙති. දුතියගාථාය අක්ඛච්ඡින්නොවාති අක්ඛච්ඡින්නො විය. දුතියං.

3-4. සෙරිසුත්තාදිවණ්ණනා

104. තතියෙ දායකොති දානසීලො. දානපතීති යං දානං දෙමි, තස්ස පති හුත්වා දෙමි, න දාසො න සභායො. යො හි අත්තනා මධුරං භුඤ්ජති, පරෙසං අමධුරං දෙති, සො දානසංඝාතස්ස දෙයාධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙති. යො යං

අත්තනා භුඤ්ජනී, තදෙව දෙනි, සො සභායො භුත්වා දෙනි. යො පන අත්තනා යෙන තෙන යාපෙනි, පරෙසං මධුරං දෙනි, සො පති ජෙට්ඨකො සාමී භුත්වා දෙනි. අහං “තාදිසො අහොසි”න්ති වදනි.

චතුසු ද්වාරෙසුති තස්ස කිර රඤ්ඤො සින්ධවරට්ඨං සොධිවාකරට්ඨන්ති ද්වෙ රට්ඨානි අහෙසුං, නගරං රොරුචං නාම. තස්ස එකෙකස්මිං ද්වාරෙ දෙවසිකං සතසහස්සං උප්පජ්ජති, අත්තොනගරෙ විනිච්ඡයට්ඨානෙ සතසහස්සං. සො ඛුහිරඤ්ඤසුවණ්ණං රාසිභූතං දිස්වා කම්මස්සකතඤ්ඤාණං උප්පාදෙන්වා චතුසු ද්වාරෙසු දානසාලායො කාරෙත්වා තස්මිං තස්මිං ද්වාරෙ උට්ඨිතආයෙන දානං දෙථානි අමච්චෙ යපෙසි. තෙනාහ – “චතුසු ද්වාරෙසු දානං දීයිත්ථා”ති.

සමණුබ්බාහිමණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාවකානන්ති එත්ථ සමණාති පබ්බජ්ජපගතා. බ්බාහිමණාති භොවාදිනො. සමිතපාපබාහිතපාපෙ පන සමණුබ්බාහිමණෙ එස නාලත්ථ. කපණාති දුග්ගතා දලිද්දමනුස්සා කාණකුණ්ඤාදයො. අද්ධිකාති පථාවිනො. වනිබ්බකාති යෙ “ඉට්ඨං, දින්නං, කන්නං, මනාපං, කාලෙන, අනවජ්ජං දින්නං, දදං චිත්තං පසාදෙය්‍ය, ගච්ඡතු භවං බ්බුමලොක”න්තිආදිනා නයෙන දානස්ස වණ්ණං ථොමයමානා විවරන්ති. යාවකාති යෙ “පසතමත්තං දෙථ, සරාවමත්තං දෙථා”තිආදිනි ව වත්වා යාවමානා විවරන්ති. ඉත්ථාගාරස්ස දානං දීයිත්ථානි පයමද්වාරස්ස ලද්ධත්තා තත්ථ උප්පජ්ජනකසතසහස්සෙ අඤ්ඤමපි ධනං පක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො අමච්චෙ භාරෙත්වා අත්තනො අමච්චෙ යපෙත්වා රඤ්ඤො දින්නදානතො රාජිත්ථියො මහත්තරං දානං අදංසු. තං සන්ධායෙවමාහ. මම දානං පටික්කමිති යං මම දානං තත්ථ දීයිත්ථ, තං පටිනිවත්ති. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. කොචිති කත්ථවි. දීසරත්තන්ති අසිතිවස්සසහස්සානි. එත්තකං කිර කාලං තස්ස රඤ්ඤො දානං දීයිත්ථ. තතියං.

105. චතුත්ථං චුත්තත්ථමෙව. චතුත්ථං.

5. ජන්තුසුත්තවණ්ණනා

106. පඤ්චමෙ කොසලෙසු විහරන්තීති භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා තත්ථ ගන්ත්වා විහරන්ති. උද්ධතාති අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතාය ව කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතාය ව අනවජ්ජෙ සාවජ්ජසඤ්ඤිතාය ව සාවජ්ජෙ අනවජ්ජසඤ්ඤිතාය ව උද්ධච්චපකතිකා භුත්වා. උන්නලාති උග්ගතනලා, උට්ඨිතතුච්ඡමානාති චුත්තං භොති. වපලාති පත්තච්චරමණ්ඩනාදිනා වාපල්ලෙන යුත්තා. මුඛරාති මුඛබරා, බරවචනාති චුත්තං භොති. විකිණ්ණවාචාති අසංයතවචනා, දිවසමපි නිරත්ථකවචනපලාපිනො. මුට්ඨස්සතිනොති නට්ඨස්සතිනො සතිවිරහිතා, ඉධ කතං එත්ථ පමුස්සන්ති. අසම්පජානාති නිප්පඤ්ඤා. අසමාහිතාති අප්පනාඋපචාරසමාධිරහිතා, වණ්ඩසොතෙ බද්ධනාචාසදිසා. විබ්හන්තචිත්තාති අනවට්ඨිතචිත්තා,

පන්ථාරුළුභබාලමිගසදිසා. පාකතින්ද්‍රියාති සංවරාභාවෙන ගිහිකාලෙ විය විවටඉන්ද්‍රියා.

ජන්තුති එවංනාමකො දෙවපුත්තො. තද්‍රුපොසංථෙති තස්මිං අහු උපොසංථෙ, උපොසංථදිවසෙති අත්ථො. පන්තරසෙති වාතුද්දසිකාදිපටික්ඛෙපො. උපසඩ්ධමිති වොදනත්ථාය උපගතො. සො කිර චිත්තෙසි – “ඉමෙ භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නික්ඛන්තා, ඉදානි පමත්තා විහරන්ති, න ඛො පනෙනෙ පාටියෙක්කං නිසින්තට්ඨානෙ වොදියමානා කථං ගණ්ඨස්සන්ති, සමාගමනකාලෙ වොදිස්සාමි” ති උපොසංථදිවසෙ තෙසං සන්තිපතිතභාවං ඤාත්වා උපසඩ්ධමි. ගාථාහි අප්ඤ්ඤාසිති සබ්බෙසං මජ්ඣෙකෙ යත්වා ගාථා අභාසි.

තත්ථ යස්මා ගුණකථාය සද්ධිං නිග්ගුණස්ස අගුණො පාකටො භොති, තස්මා ගුණං තාව කථෙත්තො සුඛජීවිනො පුරෙ ආසුන්තිආදිමාහ. තත්ථ සුඛජීවිනො පුරෙ ආසුන්ති පුබ්බෙ භික්ඛු සුප්පොසා සුහරා අහෙසුං, උච්චතීවකුලෙසු සපදානං චරිත්වා ලද්ධෙන මිස්සකපිණ්ඩෙන යාපෙසුන්ති අධිප්පායෙන එවමාහ. අනිච්ඡාති නිත්තණ්භා හුත්වා.

එවං පොරාණකභික්ඛූනං චණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි තෙසං අචණ්ණං කථෙත්තො දුප්පොසන්තිආදිමාහ. තත්ථ ගාමෙ ගාමණිකා වියාති යථා ගාමෙ ගාමකුටා නානස්පකාරෙන ජනං පිළෙත්වා බීරදධිතණ්ඩුලාදීනි ආහරාපෙත්වා භුඤ්ජන්ති, එවං තුම්හෙපි අනෙසනාය ධීතා තුම්භාකං ජීවිකං කප්පෙථාති අධිප්පායෙන වදති. නිපජ්ජන්තිති උද්දෙසපරිපුච්ඡාමනසිකාරෙහි අනත්ථිකා හුත්වා සයනමිහි හත්ථපාදෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිපජ්ජන්ති. පරාගාරෙසුති පරගෙහෙසු, කුලසුණ්භාදිසුති අත්ථො. මුච්ඡිතාති කිලෙසමුච්ඡාය මුච්ඡිතා.

එකච්චෙති වත්තබ්බයුත්තකෙයෙව. අපච්ඡිදාති ඡඩ්ඞිතකා. අනාථාති අපතිට්ඨා. පෙතාති සුසානෙ ඡඩ්ඞිතා කාලඞ්ඤාතමනුස්සා. යථා හි සුසානෙ ඡඩ්ඞිතා නානාසකුණාදිහි ඛජ්ජන්ති, ඤාතකාපි නෙසං නාථකිච්චං න කරොන්ති, න රක්ඛන්ති, න ගොපයන්ති, එවමෙවං එවරූපාපි ආචරියුපජ්ඣායාදීනං සන්තිකා ඔවාදානුසාසනිං න ලහන්තිති අපච්ඡිදා අනාථා, යථා පෙතා, තථෙව භොන්ති. පඤ්චමං.

6. රොහිතස්සසුත්තචණ්ණනා

107. ඡට්ඨෙ යත්ථාති චක්කවාලලොකස්ස එකොකාසෙ භූමිමං. න චචති න උපපජ්ජන්ති ඉදං අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිවසෙන ගහිතං. ගමනෙනාති පදගමනෙන. නාහං තං ලොකස්ස අන්තන්ති සත්ථා සඬබ්බරලොකස්ස අන්තං සන්ධාය වදති. ඤාතෙය්‍යන්තිආදියු ඤාතබ්බං, දට්ඨබ්බං, පත්තබ්බන්ති අත්ථො.

ඉති දෙවපුත්තෙන චක්කවාලලොකස්ස අන්තො පුච්ඡිතො, සත්ථාරා සඬබාරලොකස්ස කථිතො. සො පන අත්තනො පඤ්ඤෙන සද්ධිං සත්ථු බ්‍යාකරණං සමෙතීති සඤ්ඤාය පසංසන්තො අච්ඡරියන්තිආදිමාහ.

දළ්භධම්මොති දළ්භධනු, උත්තමජ්ජමාණෙන ධනුනා සමන්තාගතො. ධනුග්ගහොති ධනුආවරියො. සුසික්ඛිතොති දස ද්වාදස වස්සානි ධනුසිජ්ජං සික්ඛිතො. කතහත්ථොති උසහජ්ජමාණෙපි වාලග්ගං විජ්ඣිතුං සමත්ථභාවෙන කතහත්ථො. කතුපාසනොති කතසරක්ඛෙපො දස්සිතසිජ්ජො. අසනෙනාති කණ්ඨෙන. අතිපාතෙය්‍යාති අතික්කමෙය්‍ය. යාවතා සො තාලවිජායං අතික්කමෙය්‍ය, තාවතා කාලෙන ඵකචක්කවාලං අතික්කමාමීති අත්තනො ජවසම්පන්නිං දස්සෙති.

පුරත්ථිමා සමුද්දා පච්ඡිමොති යථා පුරත්ථිමසමුද්දා පච්ඡිමසමුද්දො දුරෙ, එවං මෙ දුරෙ පදවිතිභාරො අහොසිති වදති. සො කිර පාවිනචක්කවාලමුඛවට්ඨියං ධීතො පාදං පසාරත්ථා පච්ඡිමචක්කවාලමුඛවට්ඨියං අක්කමති, පුන දුතියං පාදං පසාරත්ථා පරවක්කවාලමුඛවට්ඨියං අක්කමති. ඉච්ඡාගතන්ති ඉච්ඡා එව. අඤ්ඤත්‍රෙවාති නිජ්ජපඤ්චනං දස්සෙති. භික්ඛාචාරකාලෙ කිරෙස නාගලතාදන්තකට්ඨං බාදිත්ථා අනොතත්තෙ මුඛං ධොවිත්ථා කාලෙ සම්පත්තෙ උත්තරකුරුමිහි පිණ්ඩාය වරිත්ථා චක්කවාලමුඛවට්ඨියං නිසින්තො හත්තකිච්චං කරොති, තත්ථ මුහුත්තං විස්සමිත්ථා පුන ජවති. වස්සසතායුකොති තදා දීඝායුකකාලො හොති, අයං පන වස්සසතාවසිට්ඨෙ ආයුමිහි ගමනං ආරභී. වස්සසතජීවිති තං වස්සසතං අනන්තරායෙන ජීවන්තො. අන්තරාව කාලඬකතොති චක්කවාලලොකස්ස අන්තං අජ්ජත්ථා අන්තරාව මතො. සො පන තත්ථ කාලං කත්ථාපි ආගන්ත්ථා ඉමස්මිංයෙව චක්කවාලෙ නිබ්බන්ති. අජ්ජත්ථාති සඬබාරලොකස්ස අන්තං අජ්ජත්ථා. දුක්ඛස්සානි වට්ඨදුක්ඛස්ස. අන්තකිරියන්ති පරියන්තකරණං. කලෙවරෙති අත්තභාවෙ. සසඤ්ඤිමිහි සමනකෙති සසඤ්ඤෙ සචිත්තෙ. ලොකන්ති දුක්ඛසච්චං. ලොකසමුදයන්ති සමුදයසච්චං. ලොකනිරොධන්ති නිරොධසච්චං. පටිපදන්ති මග්ගසච්චං. ඉති – “නාහං, ආවුසො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි තිණකට්ඨාදීසු පඤ්ඤපෙමි, ඉමස්මිං පන වාතුමහාභූතිකෙ කායස්මිං යෙව පඤ්ඤපෙමි” ති දස්සෙති. සම්තාවිති සම්තපාපො. නාසිසතීති න පත්ථෙති. ජට්ඨං.

108-109. සත්තමට්ඨමානි චුත්තත්ථානෙව. සත්තමං, අට්ඨමං.

9. සුසිමසුත්තවණ්ණනා

110. නවමෙ තුය්හමපි නො, ආනන්ද, සාරිපුත්තො රුච්චතීති සත්ථා ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතුකාමො, වණ්ණො ච නාමෙස විසභාගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ කථෙතුං න වට්ඨති. තස්ස සන්තිකෙ කථිතො හි මත්ථකං න පාපුණාති. සො හි “අසුකො නාම භික්ඛු සීලවා” ති චුත්තෙ. “කිං තස්ස සීලං? ගොරුපසීලො සො.

කිං තයා අඤ්ඤා සීලවා න දිට්ඨපුබ්බො” ති වා? “පඤ්ඤවා” ති වුත්තෙ, “කිං පඤ්ඤො සො? කිං තයා අඤ්ඤො පඤ්ඤවා න දිට්ඨපුබ්බො” ති? වා, ආදීනි වත්වා වණ්ණකථාය අන්තරායං කරොති. ආනන්දත්ථෙරො පන සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සභාගො, පණීනානි ලභිත්වා ථෙරස්ස දෙනි, අත්තනො උපට්ඨාකදාරකෙ පබ්බාපෙත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්භාපෙනි, උපසම්පාදෙනි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි ආනන්දත්ථෙරස්ස තථෙව කරොති. කිං කාරණා? අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගුණෙසු පසිදිත්වා. ආනන්දත්ථෙරො හි – “අම්භාකං ජෙට්ඨභාතිකො එකං අසඬ්ඛොයාං සතසහස්සඤ්ච කප්පෙ පාරමියො පුරෙත්වා සොළසවිධං පඤ්ඤං පටිච්ඡිකිත්වා ධම්මසෙනාපතිට්ඨානෙ ධීතො” ති ථෙරස්ස ගුණෙසු පසිදිත්වා ථෙරං මමායති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි – “සම්මාසම්බුද්ධස්ස මයා කත්තබ්බං මුඛොදකදානාදිකිච්චං සබ්බං ආනන්දො කරොති. ආනන්දං නිස්සාය අහං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිතුං ලභාමි” ති ආයස්මතො ආනන්දස්ස ගුණෙසු පසිදිත්වා ථෙරං මමායති. තස්මා භගවා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතුකාමො ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කථෙතුං ආරද්ධො.

තත්ථ තුය්හම්පිති සම්පිණ්ඩනත්ථො පි-කාරො. ඉදං වුත්තං හොති – “ආනන්ද, සාරිපුත්තස්ස ආචාරො ගොචරො විභාරො අභික්කමො පටික්කමො ආලොකිතවිලොකිතං සම්ඤ්ජිතපසාරණං මය්හං රුච්චති, අසිතිමභාථෙරානං රුච්චති, සදෙවකස්ස ලොකස්ස රුච්චති. තුය්හම්පි රුච්චති” ති?

තතො ථෙරො සාට්ඨකන්තරෙ ලද්ධොකාසො බලවමල්ලො විය තුට්ඨමානසො හුත්වා – “සත්ථා මය්හං පියසභායස්ස වණ්ණං කථාපෙතුකාමො. ලභිස්සාමි නො අජ්ජ, දීපධජ්ඣුතං මහාපම්බුං විධුනන්තො විය වලාභකන්තරතො වන්දං නීභරිත්වා දස්සෙන්තො විය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතු” ත්ති වින්තෙත්වා පය්මතරං තාව චතුහි පදෙහි පුග්ගලපලාපෙ භරන්තො කස්ස හි නාම, භන්තෙ, අබාලස්සාතිආදිමාහ. බාලො හි බාලතාය, දුට්ඨො දොසතාය, මුල්ලො මොහෙන, විපල්ලත්ථිත්තො උම්මත්තකො චිත්තවිපල්ලාසෙන වණ්ණං “වණ්ණො” ති වා අවණ්ණං “අවණ්ණො” ති වා, “අයං බුද්ධො, අයං සාවකො” ති වා න ජානාති. අබාලාදයො පන ජානන්ති, තස්මා අබාලස්සාතිආදිමාහ. න රුච්චෙය්සාති බාලාදීනංයෙව හි සො න රුච්චෙය්සා, න අඤ්ඤස්ස කස්සවි න රුච්චෙය්සා.

එවං පුග්ගලපලාපෙ භරිත්වා ඉදානි සොළසහි පදෙහි යථාභූතං වණ්ණං කථෙත්තො පණ්ඩිතො, භන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ පණ්ඩිතොති පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො, චතුසු කොසල්ලෙසු ධීතස්සෙතං නාමං. වුත්තඤ්ඤෙනං – “යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ධාතුකුසලො ව හොති ආයතනකුසලො ව පටිච්චසමුප්පාදකුසලො ව යානාට්ඨානකුසලො ව, එත්තාවතා ඛො, ආනන්ද, ‘පණ්ඩිතො භික්ඛු’ ති අලං වචනායා” ති (ම. නි. 3.124). මහාපඤ්ඤාතිආදීසු මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්තාගතොති අත්ථො. තත්ථං මහාපඤ්ඤාදීනං නානත්තං (පටි. ම. 3.4) – කතමා මහාපඤ්ඤා? මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්භාතීති

මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ, පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ, විමුත්තික්ඛන්ධෙ, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්භාතීති මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි යානාට්ඨානානි, මහාවිහාරසමාපත්තියො, මහන්තානි අරියසව්වානි, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ, සම්මප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි, බලානි, බොජ්ඣංගිනි, මහන්තෙ අරියමග්ගෙ, මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි, මහාඅභිඤ්ඤායො, මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්භාතීති මහාපඤ්ඤා.

සා පන ථෙරස්ස දෙවොරොහනං කත්වා සඬකස්සනගරද්වාරෙ ධීතෙන සත්ථාරා පුට්ඨජනපඤ්චකෙ පඤ්ඤෙ ප්‍රවිජිතෙ තං විස්සජ්ජෙන්තස්ස පාකටා ජාතා.

කතමා පුට්ඨපඤ්ඤා? පුට්ඨ නානාඛන්ධෙසු, (ඤාණං පචත්තතීති පුට්ඨපඤ්ඤා.) පුට්ඨ නානාධාතුසු, පුට්ඨ නානාආයතනෙසු, පුට්ඨ නානාපට්ඨවසමුප්පාදෙසු, පුට්ඨ නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු, පුට්ඨ නානාඅත්ථෙසු, ධම්මෙසු නිරුත්තීසු පටිභානෙසු, පුට්ඨ නානාසීලක්ඛන්ධෙසු, පුට්ඨ නානාසමාධි-පඤ්ඤාවිමුත්ති-විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු, පුට්ඨ නානායානාට්ඨානෙසු, පුට්ඨ නානාවිහාරසමාපත්තීසු, පුට්ඨ නානාඅරියසව්වෙසු, පුට්ඨ නානාසතිපට්ඨානෙසු, සම්මප්පධානෙසු, ඉද්ධිපාදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, බලෙසු, බොජ්ඣංගෙසු, පුට්ඨ නානාඅරියමග්ගෙසු, සාමඤ්ඤඵලෙසු, අභිඤ්ඤාසු, පුට්ඨ නානාජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පචත්තතීති පුට්ඨපඤ්ඤා.

කතමා භාසපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො භාසබ්භුලො වෙදබ්භුලො තුට්ඨිබ්භුලො පාමොජ්ජබ්භුලො සීලං පරිපුරෙති, ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤාතං, ජාගරියානුයොගං, සීලක්ඛන්ධං, සමාධික්ඛන්ධං, පඤ්ඤාක්ඛන්ධං, විමුත්තික්ඛන්ධං, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපුරෙතිති, භාසපඤ්ඤා. භාසබ්භුලො පාමොජ්ජබ්භුලො යානාට්ඨානං පටිවිජ්ඣතිති භාසපඤ්ඤා. භාසබ්භුලො විහාරසමාපත්තියො පරිපුරෙතිති භාසපඤ්ඤා. භාසබ්භුලො අරියසව්වානි පටිවිජ්ඣති. සතිපට්ඨානෙ, සම්මප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, ඉන්ද්‍රියානි, බලානි, බොජ්ඣංගිනි, අරියමග්ගං භාවෙතීති භාසපඤ්ඤා. භාසබ්භුලො සාමඤ්ඤඵලානි සවිජිකරොති, අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතිති භාසපඤ්ඤා, භාසබ්භුලො වෙදතුට්ඨිපාමොජ්ජබ්භුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සවිජිකරොතිති භාසපඤ්ඤා.

ථෙරො ච සරදො නාම තාපසො හුත්වා අනොමදස්සිස්ස හගවතො පාදමුලෙ අග්ගසාවකපත්ථනං පට්ඨපෙසි. තංකාලතො පට්ඨාය භාසබ්භුලො සීලපරිපුරණාදීනි අකාසීති භාසපඤ්ඤා.

කතමා ජවනපඤ්ඤා? යංකිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං...පෙ.... යං දුරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං රූපං අතීච්චතො ඛිජ්ජං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිජ්ජං, අනත්තතො ඛිජ්ජං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. යා කාවි

වෙදනා...පෙ.... යා කාවි සඤ්ඤා... යෙ කෙවි සඬ්ඬාරා... යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං
අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං...පෙ.... සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො, දුක්ඛතො,
අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු...පෙ.... ජරාමරණං
අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති
ජවනපඤ්ඤා. රූපං අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙත, දුක්ඛං
භයට්ඨෙත, අනත්තා අසාරකට්ඨෙතාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං
කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා...
සඤ්ඤා... සඬ්ඬාරා... විඤ්ඤාණං... චක්ඛු...පෙ.... ජරාමරණං
අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙත...පෙ.... විභූතං කත්වා
ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං
අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං...පෙ.... විඤ්ඤාණං. චක්ඛු...පෙ.... ජරාමරණං
අනිච්චං සඬ්ඬං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං
නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා
ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡන්දනීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං
කාමචිතක්කං නාධිවාසෙති, උප්පන්නං ඛ්‍යාපාදචිතක්කං... උප්පන්නං
විහිංසාචිතක්කං... උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ... උප්පන්නං
රාගං... දොසං... මොහං... කොධං... උපනාහං... මක්ඛං... පළාසං... ඉස්සං...
මච්ඡරියං... මායං... සායෙය්‍යං... ඵම්හං... සාරම්හං... මානං... අනිමානං...
මදං... පමාදං... සබ්බෙ කිලෙසෙ... සබ්බෙ දුච්චරිතෙ... සබ්බෙ අභිසඬ්ඬාරෙ...
සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජ්භති විනොදෙති, ඛ්‍යන්තීකරොති,
අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො ව අරියමග්ගා,
චත්තාරි ව සාමඤ්ඤඵලානි, චතස්සො ව පටිසම්භිදායො, ඡ ව අභිඤ්ඤායො
අධිගතා භොන්ති සවිජ්ඣතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා.

ථෙරො ව භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඬපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගභසුත්තෙ
දෙසියමානෙ ඨිතකොච සබ්බකිලෙසෙ ඡන්දිත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණං
පටිච්චිදකාලතො පට්ඨාය තික්ඛපඤ්ඤො නාම ජාතො. තෙනාහ –
“තික්ඛපඤ්ඤො, භන්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො” ති.

කතමා නිබ්බේධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසඬ්ඬාරෙසු උබ්බෙගඬහුලො
භොති උත්තාසඬහුලො උක්කණ්ඨනඬහුලො අරතිඬහුලො අනභිරතිඬහුලො
ඬහිමුඛො න රමති සබ්බසඬ්ඬාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං
ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බේධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං
අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං... මොහක්ඛන්ධං... කොධං...
උපනාහං...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති
නිබ්බේධිකපඤ්ඤා.

අප්පිවිජොති සන්තගුණනිගුහනතා, පච්චයපටිග්ගහණෙ ව මත්තඤ්ඤතා,
එතං අප්පිවිජලක්ඛණන්ති ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්තාගතො. සන්තුට්ඨොති
චතුසු පච්චයෙසු යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො
යථාසාරුප්පසන්තොසොති, ඉමෙහි තීහි සන්තොසෙහි සමන්තාගතො.
පච්චිත්තොති කායච්චෙකො ව ච්චෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාහිරතානං,
චිත්තච්චෙකො ව පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිච්චෙකො ව
නිරුපධිනං පුග්ගලානං විසඬ්ඛාරගතානන්ති, ඉමෙසං තිණ්ණං විචෙකානං ලාභී.
අසංසට්ඨොති දස්සනසංසග්ගො සවනසංසග්ගො සමුල්ලපනසංසග්ගො
පරිභොගසංසග්ගො කායසංසග්ගොති, ඉමෙහි පඤ්චහි සංසග්ගෙහි විරහිතො.
අයඤ්ච පඤ්චවිධො සංසග්ගො රාජුහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි
තිත්ථියසාවකෙහි උපාසකෙහි උපසිකාහි භික්ඛුහි භික්ඛුනීහිති අට්ඨහි පුග්ගලෙහි
සද්ධිං ජායති, සො සබ්බොපි ථෙරස්ස නත්ථිති අසංසට්ඨො.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො පරිපුණ්ණවීරියො. තත්ථ ආරද්ධවීරියො
භික්ඛු ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස යානං පාපුණ්ණං න දෙනි, යානෙ
උප්පන්නස්ස නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නස්ස සෙය්‍යං පාපුණ්ණං න දෙනි,
තස්මිං තස්මිං ඉරියාපථෙ උප්පන්නං තත්ථ තත්ථෙව නිග්ගණ්හාති. ථෙරො පන
චතුචත්තාලීස වස්සාති මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙති. තං සන්ධාය
“ආරද්ධවීරියො”ති ආහ. වත්තාති ඔධුනනවත්තා. භික්ඛුනං අප්ඤ්ඤාචාරං දිස්වා
“අප්පි කථෙස්සාමි, ස්වෙ කථෙස්සාමි”ති කථාවචත්ථානං න කරොති, තස්මිං
තස්මිං යෙව යානෙ ඔවදති අනුසාසනීති අත්ථො.

වචනක්ඛමොති වචනං බමති. එකො හි පරස්ස ඔවාදං දෙනි, සයං පන
අඤ්ඤෙන ඔවදියමානො කුප්ඤ්ඤති. ථෙරො පන පරස්සපි ඔවාදං දෙනි, සයං
ඔවදියමානොපි සිරසා සම්පට්ඨජති. එකදිවසං කිර සාරිපුත්තත්ථෙරං
සන්තවස්සිකො සාමණෙරො – “හන්තෙ, සාරිපුත්ත, තුම්හාකං
නිවාසනකණ්ණො ඔලම්බති”ති ආහ. ථෙරො කිඤ්චි අවත්වා ව එකමන්තං
ගන්ත්වා පරිමණ්ඩලං නිවාසෙත්වා ආගම්ම “එත්තකං වට්ටති ආවරියා”ති
අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අට්ඨාසි.

“තදහු පබ්බජිතො සන්තො, ජාතියා සන්තවස්සිකො;
සොපි මං අනුසාසෙය්‍ය, සම්පට්ඨජාමි මත්ථකෙ”ති. (මි. ප. 6.4.8) –

ආහ.

වොදකොති වත්ථුස්මිං ඔතිණ්ණො වා අනොතිණ්ණො වා චිතික්කමං දිස්වා –
“ආවුසො, භික්ඛුනා නාම එවං නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බං, එවං
ගන්තබ්බං, එවං යාතබ්බං, එවං නිසීදිතබ්බං, එවං බාදිතබ්බං, එවං
භුඤ්ජිතබ්බං”න්ති තත්තිවසෙන අනුසිට්ඨිං දෙනි.

පාපගරහීනි පාපපුග්ගලෙ න පස්සෙ, න තෙසං වචනං සුභේ, තෙහි සද්ධිං
එකවක්කවාලෙපි න වසෙය්‍යං.

“මා මෙ කදාවි පාපිවිජො, කුසිතො හීනවිරියො;
අප්පස්සුතො අනාදරො, සමෙතො අහු කත්ථවි”ති. —

එවං පාපපුග්ගලෙපි ගරහති, “සමභූත නාම රාගවසිකෙන
දොසමොභවසිකෙන න භොතබ්බං, උප්පන්නො රාගො දොසො මොහො
පහාතබ්බො”ති එවං පාපධම්මෙපි ගරහතීති ද්විති කාරණෙන “පාපගරහී,
හත්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො”ති වදති.

එවං ආයස්මතා ආනන්දෙන සොළසහි පදෙහි ථෙරස්ස
යථාභූතවණ්ණප්පකාසනෙ කතෙ — “කිං ආනන්දො අත්තනො පියසභායස්ස
වණ්ණං කථෙතුං න ලහති, කථෙතු කිං පන තෙන කථිතං තථෙව භොති, කිං සො
සබ්බඤ්ඤ”ති? කොචි පාපපුග්ගලො වත්තුං මා ලහතුති සත්ථා තං
වණ්ණහණනං අකුප්පං සබ්බඤ්ඤාභාසිතං කරොන්තො ජීනමුද්දිකාය
ලඤ්ජන්තො එවමෙතන්තිආදිමාහ.

එවං තථාගතෙන ව ආනන්දත්ථෙරෙන ව මහාථෙරස්ස වණ්ණෙ කථියමානෙ
භූමට්ඨකා දෙවතා උට්ඨහිත්වා එතෙහෙව සොළසහි පදෙහි වණ්ණං කථයිංසු.
තතො ආකාසට්ඨකදෙවතා සීතවලාහකා උණ්භවලාහකා වාතුමහාරාජිකාති යාව
අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා දෙවතා උට්ඨහිත්වා එතෙහෙව සොළසහි පදෙහි වණ්ණං
කථයිංසු. එතෙත්‍රපායෙන එකවක්කවාලං ආදිං කත්වා දසසු වක්කවාලසහස්සෙසු
දෙවතා උට්ඨහිත්වා කථයිංසු. අථායස්මතො සාරිපුත්තස්ස සද්ධිවිහාරිකො
සුසීමො දෙවපුත්තො චින්තෙසි — “ඉමා දෙවතා අත්තනො අත්තනො
නක්ඛත්තකීලං පභාය තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා මය්හං උපජ්ඣායස්සෙව වණ්ණං
කථෙන්නි, ගච්ඡාමි තථාගතස්ස සන්තිකං, ගන්ත්වා එතදෙව වණ්ණහණනං
දෙවතාභාසිතං කරොමි”ති, සො තථා අකාසි. තං දස්සෙතුං අථ බො
සුසීමොතිආදි වුත්තං.

උච්චාවචාති අඤ්ඤෙසු යානෙසු පණිතං උච්චං වුච්චති, හීනං අවචං. ඉධ පන
උච්චාවචාති නානාවිධා වණ්ණනිභා. තස්සා කිර දෙවපරිසාය නීලට්ඨානං
අතිනීලං, පීතකට්ඨානං අතිපීතකං, ලොහිතට්ඨානං අතිලොහිතං, ඔදාතට්ඨානං
අවිචොදාතන්ති, චතුබ්බිධා වණ්ණනිභා පාතුහවි. තෙනෙව සෙය්‍යථාපි නාමාති
වතස්සො උපමා ආගතා. තත්ථ සුභොති සුන්දරො. ඡාතිමාති ඡාතිසම්පන්නො.
සුපරිකම්මකතොති ධොවනාදිපරිකම්මෙන සුට්ඨු පරිකම්මකතො.
පණ්ඩුකම්මලෙ නික්ඛිත්තොති රත්තකම්මලෙ යපිතො. එවමෙවන්ති
රත්තකම්මලෙ නික්ඛිත්තමණි විය සබ්බා එකප්පහාරෙනෙව විරොචිතුං ආරද්ධා.
නික්ඛන්ති අතිරෙකපඤ්චසුවණ්ණෙන කතපිලන්ධනං. තඤ්චි
සට්ඨනමජ්ජනක්ඛමං භොති. ඡම්බොනදන්ති මහාඡම්බුසාඛාය පවත්තනදියං

නිබ්බන්තං, මහාජම්බුඵලරසෙ වා පථවියං පට්ටියෙ සුවණ්ණඛකුරා උට්ඨන්ති,
තෙන සුවණ්ණෙන කතපිළන්ධනන්තිපි අත්ථො.

දක්ඛකම්මාරපුත්තඋක්කාමුබ්බසුකුසලසම්පහට්ඨන්ති සුකුසලෙන
කම්මාරපුත්තෙන උක්කාමුබ්බෙ පටිත්ථා සම්පහට්ඨං. ධාතුච්ඡිද්ධගෙ (ම. නි. 3.357
ආදයො) අකතභණ්ඩං ගහිතං, ඉධ පන කතභණ්ඩං.

විද්ධෙති දුර්භූතෙ. දෙවෙති ආකාසෙ. නහං අබ්භුස්සක්කමානොති ආකාසං
අභිලඛිසන්තො. ඉමිනා තරුණසුරියභාවො දස්සිතො. සොරතොති සොරච්චෙන
සමන්තාගතො. දන්තොති නිබ්බිසෙවනො. සත්ථුවණ්ණාභතොති සත්ථාරා
ආභතවණ්ණො. සත්ථා හි අට්ඨපරිසමජ්ඣෙ නිසිදිත්වා “සෙවථ, හික්ඛවෙ,
සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ” තිආදිනා (ම. නි. 3.371) නයෙන ථෙරස්ස වණ්ණං
ආහරිති ථෙරො ආභතවණ්ණො නාම හොති. කාලං කඛ්ඛතීති පරිනිබ්බානකාලං
පත්ථෙති. බිණ්ණාසවො හි නෙව මරණං අභිනන්දති, න ජීවිතං පත්ථෙති,
දිවසසඛ්ඛෙපං වෙනනං ගහෙත්වා ධීතපුරිසො විය කාලං පන පත්ථෙති,
ඔලොකෙත්තො තිට්ඨතීති අත්ථො. තෙනෙවාහ –

“නාහිනන්දාමි මරණං, නාහිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඛ්ඛාමි, නිබ්බිසං හතකො යථා” ති. (ථෙරගා. 1001-
1002); නවමං;

10. නානාතිත්ථියසාවකසුත්තවණ්ණනා

111. දසමෙ නානාතිත්ථියසාවකාති තෙ කිර කම්මවාදිනො අහෙසුං, තස්මා
දානාදීනි පුඤ්ඤාති කත්ථා සග්ගෙ නිබ්බන්තා, තෙ “අත්තනො අත්තනො
සත්ථරි පසාදෙන නිබ්බන්තම්හා” ති සඤ්ඤිතො හුත්ථා “ගච්ඡාම දසබ්බස්ස
සන්තිකෙ යත්ථා අම්භාකං සත්ථාරාතං වණ්ණං කථෙස්සාමා” ති ආගන්ත්වා
පච්චෙකගාථාහි කථංසිංසු. තත්ථ ඡින්දිතමාරිතෙති ඡින්දිතෙ ව මාරිතෙ ව.
හතජානීසුති පොථනෙ ව ධනජානීසු ව. පුඤ්ඤං වා පනාති අත්තනො පුඤ්ඤම්පි
න සමනුපස්සති, සඛ්ඛෙපතො පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානං විපාකො නත්ථීති වදති. ස වෙ
විස්සාසමාවික්ඛීති සො – “ඵවං කතපාපානම්පි කතපුඤ්ඤානම්පි විපාකො
නත්ථී” ති වදන්තො සත්තානං විස්සාසං අවස්සයං පතිට්ඨං ආවික්ඛති, තස්මා
මානනං වන්දනං පූජනං අරහතීති වදති.

තපොජීගුච්ඡායාති කායකිලමථතපෙන පාපජීගුච්ඡනෙන. සුසංවුතත්තොති
සමන්තාගතො පිහිතො වා. ජෙගුච්ඡීති තපෙන පාපජීගුච්ඡකො. නිපකොති
පණ්ඩිතො. වාතුයාමසුසංවුතොති වාතුයාමෙන සුසංවුතො. වාතුයාමො නාම
සබ්බවාරිවාරිතො ව හොති සබ්බවාරියුත්තො ව සබ්බවාරිධුතො ව සබ්බවාරිචුට්ඨො
වාති ඉමෙ වත්තාරො කොට්ඨාසා. තත්ථ සබ්බවාරිවාරිතොති වාරිතසබ්බඋදකො,
පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො කිර සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී
හොති, තස්මා තං න වලඤ්ජෙති. සබ්බවාරියුත්තොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන

යුතො. සබ්බවාරිදුතොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො. සබ්බවාරිචුටොති සබ්බෙන පාපවාරණෙන චුටියො. දිට්ඨං සුතඤ්ච ආචික්ඛන්ති දිට්ඨං “දිට්ඨං මෙ”ති සුතං “සුතං මෙ”ති ආචික්ඛන්තො, න නිගුහන්තො. න හි නූන කිබ්බිසිති එවරුපො සත්ථා කිබ්බිසකාරකො නාම න හොති.

නානාතිත්ථියෙති සො කිර නානාතිත්ථියානංයෙව උපට්ඨාකො, තස්මා තෙ ආරබ්භ වදති. පකුධකො කාතියානොති පකුධො කච්චායනො. නිගණ්ඨොති නාටපුත්තො. මක්ඛලිපුරණාසෙති මක්ඛලි ව පුරණො ව. සාමඤ්ඤප්පත්තාති සමණධම්මෙ කොට්ඨපත්තා. න හි නූන තෙති සප්පුරිසෙහි න දුරෙ, තෙයෙව ලොකෙ සප්පුරිසාති වදති. පච්චභාසිති “අයං ආකොටකො ඉමෙසං නග්ගනිස්සිරිකානං දසබ්බස්ස සන්තිකෙ යත්වා වණ්ණං කට්ඨති තෙසං අවණ්ණං කට්ඨස්සාමි”ති පතිඅභාසිති.

තත්ථ සභාවරිතෙනාති සභ වරිතමත්තෙන. ජවො සිගාලොති ලාමකො කාලසිගාලො. කොත්ථුකොති තස්සෙව වෙවචනං. සඬ්ඝස්සරාලාරොති ආසඬ්ඝිතසමාලාරො. න සතං සරික්ඛොති පණ්ඩිතානං සප්පුරිසානං සදිසො න හොති, කිං ත්වං කාලසිගාලසදිසෙ තිත්ථියෙ සිහෙ කරොසිති?

අන්ථාවිසිත්ථාති “අයං එවරුපානං සත්ථාරානං අවණ්ණං කට්ඨති, තෙනෙව නං මුඛෙන වණ්ණං කථාපෙස්සාමි”ති චිත්තෙන්වා තස්ස සරිරෙ අනුආවිසි අධිමුච්චි, එවං අන්ථාවිසිත්ථා. ආයුත්තාති තපොජීගුච්ඡනෙ යුත්තපයුත්තා. පාලයං පච්චෙකියන්ති පච්චෙකං පාලයන්තා. තෙ කිර “න්භාපිතපච්චෙකං පාලෙස්සාමා”ති සයං කෙසෙ ලුඤ්චන්ති. “චීවරපච්චෙකං පාතෙස්සාමා”ති නග්ගා චීවරන්ති. “පිණ්ඩපාතපච්චෙකං පාලෙස්සාමා”ති සුනඛා විය භූමියං වා භුඤ්ජන්ති හත්ථෙසු වා. “සෙනාසනපච්චෙකං පාලෙස්සාමා”ති කණ්ටකසෙය්‍යාදීනි කප්පෙන්ති. රූපෙ නිවිට්ඨාති තණ්හාදිට්ඨිහි රූපෙ පතිට්ඨිතා. දෙවලොකාභිනන්දිනොති දෙවලොකපත්ථනකාමා. මාතියාති මච්චා, තෙ වෙ මච්චා පරලොකත්ථාය සම්මා අනුසාසන්තිති වදති.

ඉති විදිත්ථාති “අයං පයමං එතෙසං අවණ්ණං කට්ඨන්වා ඉදානි වණ්ණං කට්ඨති, කො නු ඛො එසො”ති ආවජ්ජෙන්තො ජානිත්ථාව. යෙ වන්තලික්ඛස්මි. පභාසවණ්ණොති යෙ අන්තලික්ඛෙ වන්දොභාසසුරියොභාසසඤ්ඤාරාගඉන්ද්‍රියානාරකරුපානං පභාසවණ්ණො. සබ්බෙව තෙ තෙති සබ්බෙව තෙ තයා. නමුච්ඡිති මාරං ආලපති. ආමිසංව මච්ඡානං වධාය ඛිත්තාති යථා මච්ඡානං වධන්ථාය බලිසලග්ගං ආමිසං ඛිපති, එවං තයා පසංසමානෙන එතෙ රූපා සත්තානං වධාය ඛිත්තාති වදති.

මාණවගාමියොති අයං කිර දෙවපුත්තො බුද්ධුපට්ඨාකො. රාජගහීයානන්ති රාජගහපබ්බතානං. සෙතොති කෙලාසො. අසගාමිනන්ති ආකාසගාමිනං. උදධිනන්ති උදකනිධානානං. ඉදං චූත්තං හොති – යථා රාජගහීයානං පබ්බතානං

විප්‍රලෝ සෙටියෝ, හිමවන්තපබ්බතානං කෙලාසෝ, ආකාසගාමීනං ආදිවිවෝ,
උදකනිධානානං සමුද්දෝ, නක්ඛන්තානං වන්දෝ, එවං සදෙවකස්ස ලොකස්ස
බුද්ධෝ සෙටියෝති. දසමං.

නානාතිත්ථියවග්ගො තතියො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවපුත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කොසලසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. දහරසුත්තවණ්ණනා

112. කොසලසංයුත්තස්ස පයමෙ භගවතා සද්ධිං සම්මොදිති යථා
බමනියාදිති පුච්ඡන්තො භගවා තෙන, එවං සොපි භගවතා සද්ධිං
සමප්පවත්තමොදො අහොසි. සිතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං
එකිභාවං අගමාසි. යාය ව – “කච්චි, හො ගොතම, බමනියං, කච්චි යාපනියං,
කච්චි හොතො ව ගොතමස්ස සාවකානඤ්ච අප්පාබාධං අප්පාතඬ්ඬං ලහුට්ඨානං
බලං ඵාසුච්ඡාරො” තිආදිකාය කථාය සම්මොදි, තං
පිතිපාමොජ්ජසඬ්ඬාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ව
සම්මොදනියං, අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය විරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං
පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ව සාරණියං. සුයාමානසුබ්බතො ව
සම්මොදනියං, අනුස්සරියමානසුබ්බතො සාරණියං. තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය
සම්මොදනියං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණියන්ති එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි
සම්මොදනියං කථං සාරණියං විතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා
ඉතො පුබ්බෙ තථාගතස්ස අදිට්ඨත්තා ගුණාගුණවසෙන ගම්භීරභාවං වා
උත්තානභාවං වා අජානන්තො එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්තො බො යං
ඔවට්ඨිකසාරං කත්වා ආගතො ලොකනිස්සරණභවොක්කන්තිපඤ්භං සත්ථු
සම්මාසම්බුද්ධතං පුච්ඡතුං භවම්පි නොතිආදිමාහ.

තත්ථ භවම්පිති පි-කාරො සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො, තෙන ව ඡ සත්ථාරෙ
සම්පිණ්ඩෙති. යථා පුරණාදයො “සම්මාසම්බුද්ධම්භා” ති පටිජානන්ති, එවං
භවම්පි නු පටිජානාතීති අත්ථො. ඉදං පන රාජා න අත්තතො ලද්ධියා, ලොකෙ
මහාජනෙන ගහිතපටිඤ්ඤාවසෙන පුච්ඡති. අථ භගවා බුද්ධසිහනාදං නදන්තො
යං හි තං මහාරාජාතිආදිමාහ. තත්ථ අහං හි මහාරාජාති අනුත්තරං සබ්බසෙට්ඨං
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණසඬ්ඬාතං සම්මාසම්බොධිං අහං අභිසම්බුද්ධොති අත්ථො.

රාජා “එත්තකෙනෙව නත්ථි තෙසං අන්තො සුක්කධම්මො” ති වත්ථා ආහාරං අදත්ථාව තාලතො පතිතං මුග්ගරෙන පොටෙන්තො විය “තුම්හෙ බුද්ධා, න බුද්ධා” ති පඤ්භං පුච්ඡී. තෙ විත්තයිංසු – “සචෙ ‘බුද්ධම්මා’ ති වක්ඛාම, රාජා බුද්ධවිසයෙ පඤ්භං පුච්ඡන්තා කටෙතුං අසක්කොන්තෙ ‘තුම්හෙ මයං බුද්ධාති මහාපනං වඤ්චෙන්වා ආභිණ්ඩථා’ ති ජීවිහම්පි ඡින්දාපෙය්‍යා, අඤ්ඤම්පි අනත්ථං කරෙය්‍යා” ති සකපට්ඨකාය එව ‘න මයං බුද්ධා’ ති වදිංසු. අථ තෙ රාජා ගෙහතො නිකඛිඨාපෙසි. තෙ රාජසරතො නික්ඛන්තෙ උපට්ඨාකා පුච්ඡිංසු – “කිං ආවරියා රාජා තුම්හෙ පඤ්භං පුච්ඡන්තා සක්කාරසම්මානං අකාසී” ති? රාජා “බුද්ධා තුම්හෙ” ති පුච්ඡී, තතො මයං – “සචෙ අයං රාජා බුද්ධවිසයෙ පඤ්භං කටියමානං අජානන්තො අම්හෙසු මනං පදොසෙස්සති, ඛන්තං අපුඤ්ඤං පසවිස්සති” ති රඤ්ඤො අනුකම්පාය ‘න මයං බුද්ධා’ ති වදිමිහා, මයං පන බුද්ධා එව, අම්මාකං බුද්ධභාවො, උදකෙන ධොවිත්ථාපි හරිතුං න සක්කාති. ඉති ඛන්දිධා ‘බුද්ධම්මා’ ති ආහංසු – රඤ්ඤො සන්තිකෙ ‘න මයං බුද්ධා’ ති වදිංසුති, ඉදං ගහෙන්වා රාජා එවමාහ. තත්ථ කිං පන භවං ගොතමො දහරො චෙව ජාතියා, නචො ව පබ්බජ්ජායාති ඉදං අත්තතො පට්ඨකායං ගහෙන්වා වදති. තත්ථ කින්ති පටික්ඛෙපවචනං. එතෙ ජාතිමහල්ලකා ව චිරපබ්බජිතා ව “බුද්ධම්මා” ති න පටිජානන්ති, භවං ගොතමො ජාතියා ව දහරො පබ්බජ්ජාය ව නචො කිං පටිජානාති? මා පටිජානාහීති අත්ථො.

න උඤ්ඤාතබ්බාති න අවජානිතබ්බා. න පරිභොතබ්බාති න පරිභවිතබ්බා. කතමෙ චත්තාරොති කටෙතුකමාසපුච්ඡා. ඛන්තියොති රාජකුමාරො. උරගොති ආසිවිසො. අග්ගීති අග්ගියෙව. භික්ඛුති ඉමස්මිං පන පදෙ දෙසනාකුසලතාය අත්තානං අබ්භන්තරං කත්ථා සීලවන්තං පබ්බජිතං දස්සෙති. එත්ථ ව දහරං රාජකුමාරං දිස්වා, උක්කම්ත්ථා මග්ගං අදෙන්තො, පාරුපනං අනපනෙන්තො, නිසින්නාසනතො අනුට්ඨහන්තො, හත්ථිපිට්ඨාදීහි අනොතරන්තො, හෙට්ඨා කත්ථා මඤ්ඤනවසෙන අඤ්ඤම්පි එවරුපං අනාවාරං කරොන්තො ඛන්තියං අවජානාති නාම. “භද්දකො වතායං රාජකුමාරො, මහාකණ්ඨො මහොදරො – කිං නාම යංකිඤ්චි චොරුපද්දවං වූපසමෙතුං යත්ථ කත්ථවි යානෙ රජ්ජං අනුසාසිතුං සක්ඛිස්සති” තිආදීති වදන්තො පරිභොති නාම. අඤ්ජනිසලාකමත්තම්පි ආසිවිසපොතකං කණ්ණාදීසු පිළන්ධන්තො අඛිගුලිම්පි ජීවිහම්පි ඩංසාපෙන්තො උරගං අවජානාති නාම. “භද්දකො වතායං ආසිවිසො උදකදෙඬිචුහො විය කිං නාම කිඤ්චිදෙව ඩංසිතුං කස්සවිදෙව කායෙ විසං ඵරිතුං සක්ඛිස්සති” තිආදීති වදන්තො පරිභොති නාම. ඛජ්ජොපනකමත්තම්පි අග්ගිං ගහෙන්වා හත්ථොති කීළන්තො හණ්ඩුක්ඛලිකාය බිපන්තො වූළාය වා සයනපිට්ඨසාටකපසිබ්බකාදීසු වා යපෙන්තො අග්ගිං අවජානාති නාම. “භද්දකො වතායං අග්ගි කතරං නු ඛො යාගුහන්තං පවිස්සති, කතරං මච්ඡමංසං, කස්ස සිතං විනොදෙස්සති” තිආදීති වදන්තො පරිභොති නාම. දහරසාමණෙරම්පි පන දිස්වා උක්කම්ත්ථා මග්ගං අදෙන්තොති රාජකුමාරෙ වුත්තං අනාවාරං කරොන්තො භික්ඛුං අවජානාති නාම. “භද්දකො වතායං සාමණෙරො මහාකණ්ඨො මහොදරො යංකිඤ්චි බුද්ධවචනං උග්ගහෙතුං යංකිඤ්චි අරඤ්ඤං

අප්‍රේක්ෂාගාහෙත්වා වසිතුං සක්ඛිස්සති, සඬ්ඝත්ථෙරකාලෙ මනාපො
භවිස්සති'' තිආදීනි වදන්තො පරිභොති නාම. තං සබ්බමිපි න කාතබ්බන්ති
දස්සෙන්තො න උඤ්ඤාතබ්බො න පරිභොතබ්බොති ආහ.

එතදවොචාති එතං ගාථාබන්ධං අවොච. ගාථා ච නාමෙතා තදත්ථදීපනාපි
භොන්ති විසෙසත්ථදීපනාපි, තත්ත්වම තදත්ථමිපි විසෙසත්ථමිපි දීපෙන්තියෙව.
තත්ථ ඛත්තියන්ති ඛත්තානං අධිපතිං. චුත්තඤ්ඤෙතං ''ඛත්තානං අධිපතීති
බො, වාසෙට්ඨ, 'ඛත්තියො ඛත්තියො' ත්වෙව දුතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත''න්ති
(දී. නි. 3.131). ජාතිසම්පන්නන්ති තායෙව ඛත්තියජාතියා ජාතිසම්පන්නං.
අභිජාතන්ති තීණි කුලානි අතික්කමිත්වා ජාතං.

යානං භීති කාරණං විජ්ජති. මනුජීන්ද්‍රොති මනුස්සජෙට්ඨකො.
රාජදණ්ඩෙනාති රඤ්ඤො උද්ධට්ඨණ්ඩෙන, සො අප්පකො නාම න භොති,
දසසහස්සවිසතිසහස්සප්පමාණො භොතියෙව. තස්මිං පක්කමතෙ භූසන්ති තස්මිං
පුග්ගලෙ බලවඋපක්කමං උපක්කමති. රක්ඛං ජීවිතමත්තනොති අත්තනො ජීවිතං
රක්ඛමානො තං ඛත්තියං පරිවජ්ජෙය්‍යා න සට්ටෙය්‍යා.

උච්චාවචෙහීති නානාවිධෙහි. වණ්ණෙහීති සණ්ඨානෙහි. යෙන යෙන හි
වණ්ණෙන වරන්තො ගොවරං ලහති, යදි සප්පවණ්ණෙන, යදි
දෙඩ්ඛුභවණ්ණෙන, යදි ධමනිවණ්ණෙන, අන්තමසො කලන්දකවණ්ණෙනපි
වරතියෙව. ආසජ්ජාති පත්වා. බාලන්ති යෙන බාලෙන සට්ටිතො, තං බාලං නරං
වා නාරිං වා ඩංසෙය්‍යා.

පහුතභක්ඛන්ති බහුභක්ඛං. අග්ගිස්ස හි අභක්ඛං නාම නත්ථි. ජාලිනන්ති
ජාලවන්තං. පාවකන්ති අග්ගිං. පාවගන්තිපි පායො. කණ්ඨවත්තනීන්ති වත්තනීති
මග්ගො, අග්ගිනා ගතමග්ගො කණ්ඨො භොති කාලකො, තස්මා
''කණ්ඨවත්තනී''ති වුච්චති.

මහා හුත්වානාති මහන්තො හුත්වා. අග්ගි හි එකදා
යාවබුහ්මලොකප්පමාණොපි භොති. ජායන්ති තත්ථ පාරොභාති තත්ථ අග්ගිනා
දඩ්ඪවතෙ පාරොභා ජායන්ති. පාරොභාති තිණරුක්ඛාදයො වුච්චන්ති. තෙ හි
අග්ගිනා දඩ්ඪට්ඨානෙ මුලමත්තෙපි අවසිට්ඨෙ පාදතො රොහන්ති ජායන්ති
වඩ්ඪන්ති, තස්මා ''පාරොභා''ති වුච්චන්ති. පුන රොහනත්ථෙත වා පාරොභා.
අභොරත්තානමච්චයෙති රත්තින්දිවානං අතික්කමෙ. නිදාසෙපි දෙවෙ
වුට්ඨමත්තෙ ජායන්ති.

හික්ඛු ඩහති තෙජසාති එත්ථ අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො
භණ්ඩන්තං පටිභණ්ඩන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො හික්ඛු නාම කිඤ්චි
හික්ඛුතෙජසා ඩහිතුං න සක්කොති. යො පන අක්කොසන්තං න පච්චක්කොසති,
භණ්ඩන්තං න පටිභණ්ඩති. පහරන්තං න පටිපහරති, තස්මිං විජ්ජෙපිපන්තො

තස්ස සීලතෙජෙන ඩස්හති. තෙනෙවෙනං චුත්තං. න තස්ස පුත්තා පසවොති තස්ස පුත්තධීතරොපි ගොමහිංසකුක්කුටසුකරාදයො පසවොපි න භවන්ති, විනස්සන්තිති අත්ථො. දායාදා වින්දරෙ ධනන්ති තස්ස දායාදාපි ධනං න වින්දන්ති. තාලාවත්ථු භවන්ති තෙති තෙ හික්ඛුතෙජසා දඩ්ඨා වත්ථුමත්තාවසිට්ඨො මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය භවන්ති, පුත්තධීතාදිවසෙන න වඩ්ඨන්තිති අත්ථො.

තස්මාති යස්මා සමණතෙජෙන දඩ්ඨා මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය අවිරුළුහිධම්මා භවන්ති, තස්මා. සම්මදෙව සමාවරෙති සම්මා සමාවරෙය්‍ය. සම්මා සමාවරන්තෙන පන කිං කාතබ්බන්ති? ඛත්තියං තාව නිස්සාය ලද්ධබ්බං ගාමනිගමයානවාහනාදිආනිසංසං, උරගං නිස්සාය තස්ස කීළාපනෙන ලද්ධබ්බං වත්ථහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිආනිසංසං අග්ගිං නිස්සාය තස්සානුභාවෙන පත්තබ්බං යාගුහත්තපවනසීතවිනොදනාදිආනිසංසං, හික්ඛුං නිස්සාය තස්ස වසෙන පත්තබ්බං අසුතසවනසුතපරියොදපන-සග්ගමග්ගාධිගමාදිආනිසංසං සම්පස්සමානෙන “එතෙ නිස්සාය පුබ්බෙ චුත්තජ්ජකාරො ආදීනවො අත්ථී. කිං ඉමෙහි”ති? න සබ්බසො පහාතබ්බා. ඉස්සරියත්ථිකෙන පන චුත්තජ්ජකාරං අවජානනඤ්ච පරිභවනඤ්ච අකත්වා පුබ්බුට්ඨායිපච්ඡානිපාතිතාදීහි උපායෙහි ඛත්තියකුමාරො තොසෙතබ්බො, එවං තතො ඉස්සරියං අධිගමීස්සති. අහිතුණ්ඨිකෙන උරගෙ විස්සාසං අකත්වා නාගච්ඡ්ජං පරිවත්තෙත්වා අජපදෙන දණ්ඨෙන ගීවාය ගහෙත්වා විසහරෙන මූලෙන දායා ධොවිත්වා පෙළායං පක්ඛිපිත්වා කීළාපෙන්තෙන වරිතබ්බං. එවං තං නිස්සාය ඝාසච්ඡාදනාදීහි ලහිස්සති. යාගුපවනාදීහි කත්තුකාමෙන අග්ගිං විස්සාසෙන භණ්ඩුක්ඛලිකාදීසු අපක්ඛිපිත්වා හත්ථෙහි අනාමසන්තෙන ගොමයචුණ්ණාදීහි ජාලෙත්වා යාගුපවනාදීහි කත්තබ්බාති, එවං තං නිස්සාය ආනිසංසං ලහිස්සති. අසුතසවනාදීහි පත්ථයන්තෙනපි හික්ඛුං අතිවිස්සාසෙන වෙජ්ජකම්මනවකම්මාදීසු අයොජෙත්වා වතුහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨාතබ්බො, එවං තං නිස්සාය අසුතපුබ්බං බුද්ධවචනං අසුතපුබ්බං පඤ්භාවිනිච්ඡයං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං තිස්සො කුලසම්පත්තියො ඡ කාමසග්ගානි නව ව බ්‍රහ්මලොකෙ පත්වා අමතමහානිබ්බානදස්සනමපි ලහිස්සතිති ඉමමත්ථං සන්ධාය සම්මදෙව සමාවරෙති ආහ.

එතදවොවාති ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්තො පසාදං ආවිකරොන්තො එතං “අභික්කන්ත”න්තිආදිවචනං අවොව. තත්ථ අභික්කන්තන්ති අභිකන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති අත්ථො. එත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති “අභික්කන්තං, හන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා”ති. එකෙන අත්තනො පසාදං “අභික්කන්තං, හන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදො”ති.

තතො පරං වතුහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ නික්කුජ්ජිතන්ති අධොමුඛධිපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. උක්කුජ්ජෙය්‍යාති උපරිමුඛං කරෙය්‍ය.

පටිච්ඡන්තන්ති තිණපණ්ණාදිජාදිතං. විවරෙය්‍යාති උග්ගාටෙය්‍ය. මුළුභස්සාති දිසාමුළුභස්ස. මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති හත්ථෙ ගහෙත්වා ‘එස මග්ගො’ති වදෙය්‍ය. අන්ධකාරෙති කාලපක්ඛවාතුද්දසී අඛිඨරත්තසනවනසණ්ඩ මෙසපටලෙහි චතුරඨගෙ තමෙ. ඉදං චුත්තං හොති – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්නෙන, යථා පටිච්ඡන්තං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පහුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්තං සාසනං විවරන්නෙන, යථා මුළුභස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආචිකරොන්නෙන, යථා අන්ධකාර තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරෙ නිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපාති අපස්සතො තප්පට්ච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතං ධාරෙන්නෙන මය්හං භගවතා එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්නො එසාහන්තිආදිමාහ. තත්ථ එසාහන්ති එසො අහං. භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඬ්ඤ්චාති භගවන්තඤ්ච ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඬ්ඤ්චාති ඉමං රතනත්තයං සරණං ගච්ඡාමි. උපාසකං මං, හත්තෙ, භගවා ධාරෙතුති මං භගවා ‘උපාසකො අය’න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතුති අත්ථො. අජ්ජග්ගෙති අජ්ජතං ආදිං කත්වා. අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො. පාණ්ණපෙතන්ති පාණෙහි උපෙතං යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතුති අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සුමඬ්ඣලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ සබ්බාකාරෙන චුත්තොති. පය්මං.

2. පුරිසසුත්තවණ්ණනා

113. දුතියෙ අභිවාදෙත්වාති පුරිමසුත්තෙ සරණගතත්තා ඉධ අභිවාදෙසී. අජ්ඣත්තන්ති නියකජ්ඣත්තං, අත්තනො සත්තනො උප්පජ්ජන්තිති අත්ථො. ලොභාදීසු ලුඛිතලක්ඛණො ලොභො, දුස්සනලක්ඛණො දොසො, මුග්ගනලක්ඛණො මොහොති. හිංසන්තීති විහෙයේන්ති නාසෙන්නි විනාසෙන්නි. අත්තසම්භූතාති අත්තනි සම්භූතා. තවසාරංව සම්ඵලන්ති යථා තවසාරං වෙළුං වා නළුං වා අත්තනො ඵලං හිංසති විනාසෙති, එවං හිංසන්ති විනාසෙන්නීති. දුතියං.

3. ජරාමරණසුත්තවණ්ණනා

114. තතියෙ අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණාති ජරාමරණතො මුත්තො නාම අත්ථීති වුච්චති. ඛත්තියමභාසාලාති ඛත්තියමභාසාලා නාම මභාසාරජ්ජත්තා ඛත්තියා. යෙසං හි ඛත්තියානං භෙට්ඨිමන්නෙන කොට්ඨිතං නිධානගතං හොති, තයො

කභාපණකුම්භා වලඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා යපිතා හොන්ති, තෙ බත්තියමහාසාලා නාම. යෙසං බ්‍රාහ්මණානං අසීතිකොට්ඨනං නිහිතං හොති, දියඨිඨො කභාපණකුම්භො වලඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා යපිතො හොති, තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා නාම. යෙසං ගහපතීනං චත්තාලීසකොට්ඨනං නිහිතං හොති, කභාපණකුම්භො වලඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා යපිතො හොති, තෙ ගහපතිමහාසාලා නාම.

අඬ්ඬාති ඉස්සරා. නිධානගතධනස්ස මහන්තතාය මහද්ධනා. සුවණ්ණරජතභාජනාදීනං උපහොගහණ්ඩානං මහන්තතාය මහාහොගා. අනිධානගතස්ස ජාතරූපරජතස්ස පහුතතාය, පහුතජාතරූපරජතා. විත්තුපකරණස්ස තුට්ඨිකරණස්ස පහුතතාය පහුතවිත්තුපකරණා. ගොධනාදීනඤ්ච සත්තවිධධඤ්ඤානඤ්ච පහුතතාය පහුතධනධඤ්ඤා. තෙසම්පි ජාතානං නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණාති තෙසම්පි එවං ඉස්සරානං ජාතානං නිබ්බත්තානං නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණා, ජාතත්තායෙව ජරාමරණතො මොක්ඛො නාම නත්ථි, අන්තොජරාමරණයෙව හොති.

අරහන්තොතිආදීසු ආරකා කිලෙසෙහීති අරහන්තො. ඛිණං එතෙසං චත්තාරො ආසවාති ඛිණාසවා. බ්‍රහ්මවරියවාසං වුට්ඨා පරිනිට්ඨිතවාසාති වුසිතවන්තො. චතුහි මග්ගෙහි කරණියං එතෙසං කතන්ති කතකරණියා. බන්ධනාරො කිලෙසනාරො අභිසඬ්ඛාරනාරො කාමගුණනාරොති, ඉමෙ ඔහිතා භාරා එතෙසන්ති ඔහිතභාරා. අනුප්පත්තො අරහත්තසඬ්ඛාතො සකො අත්ථො එතෙසන්ති අනුප්පත්තසදත්ථා. දසවිධම්පි පරික්ඛිණං භවසංයොජනං එතෙසන්ති පරික්ඛිණභවසංයොජනා. සම්මා කාරණෙහි ජානිත්වා විමුක්තාති සම්මදඤ්ඤාවිමුක්තා. මග්ගපඤ්ඤාය චතුසව්වධම්මං ඤත්වා එලවිමුක්තියා විමුක්තාති අත්ථො. හෙදනධම්මොති හිජ්ජනසභාවො. නික්ඛෙපනධම්මොති නික්ඛිපිතබ්බසභාවො. ඛිණාසවස්ස හි අජීරණධම්මොපි අත්ථි, ආරම්මණතො පටිවිද්ධං නිබ්බානං, තං හි න ජීරති. ඉධ පතස්ස ජීරණධම්මං දස්සෙන්නො එවමාහ. අත්ථුප්පත්තිකො කිරස්ස සුත්තස්ස නික්ඛෙපො. සිව්කසාලාය නිසිදිත්වා කට්ඨන්ති වදන්ති. තත්ථ භගවා චිත්‍රානි රථයානාදීනි දිස්වා දිට්ඨමෙව උපමං කත්වා, “ජීරන්ති වෙ රාජරථා”ති ගාථමාහ.

තත්ථ ජීරන්තීති ජරං පාපුණන්ති. රාජරථාති රඤ්ඤො අභිරුහනරථා. සුවිත්තාති සුවණ්ණරජතාදීහි සුට්ඨු විත්තිතා. අථො සරීරම්පි ජරං උපෙනීති එවරූපෙසු අනුපාදිණ්ණකෙසු සාරදාරුමයෙසු රථෙසු ජීරන්තෙසු ඉමස්මි. අජ්ඣාත්තිකෙ උපාදිණ්ණකෙ මංසලොහිතාදිමයෙ සරීරෙ කිං චත්තබ්බං? සරීරම්පි ජරං උපෙනියෙවාති අත්ථො. සන්නො භවෙ සබ්බි පවෙදයන්තීති සන්නො සබ්බිහි සද්ධිං සතං ධම්මො න ජරං උපෙනීති එවං පවෙදයන්ති. “සතං ධම්මො නාම නිබ්බානං, තං න ජීරති, අජරං අමතන්ති එවං කථෙන්නී”ති අත්ථො. යස්මා වා නිබ්බානං ආගම්ම සිද්ධසභාවා කිලෙසා හිජ්ජන්ති, තස්මා තං සබ්බිති වුව්වති. ඉති පුරිමපදස්ස කාරණං දස්සෙන්නො “සන්නො භවෙ සබ්බි

පව්වෙදයන්ති''ති ආහ. ඉදං හි වුත්තං හොති – සතං ධම්මො න ජරං උපෙනි, තස්මා සන්තො සබ්බි පව්වෙදයන්ති. අජරං නිබ්බානං සතං ධම්මොති ආචික්ඛන්තිති අත්ථො. සුන්දරාධිවචනං වා එතං සබ්බිති. යං සබ්බිධම්මභූතං නිබ්බානං සන්තො පව්වෙදයන්ති කථයන්ති, සො සතං ධම්මො න ජරං උපෙනීතිපි අත්ථො. තතියං.

4. පියසුත්තවණ්ණනා

115. චතුත්ථෙ රහොගතස්සාති රහසි ගතස්ස. පටිසල්ලිනස්සාති නිලීනස්ස එකිභූතස්ස. එවමෙතං, මහාරාජාති ඉධ භගවා ඉමං සුත්තං සබ්බඤ්ඤාභාසිතං කරොන්තො ආහ. අත්තකෙනාධිපන්නස්සාති මරණෙන අජ්ඣොත්ථපස්ස. චතුත්ථං.

5. අත්තරක්ඛිතසුත්තවණ්ණනා

116. පඤ්චමෙ හත්ථිකායොති හත්ථිසටා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සංවරොති පිදහනං. සාධු සබ්බත්ථ සංවරොති ඉමිනා කම්මපථහෙදං අපත්තස්ස කම්මස්ස සංවරං දස්සෙති. ලජ්ජීති හිරිමා. ලජ්ජිගහණෙන චෙත්ථ ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව හොති. පඤ්චමං.

6. අප්පකසුත්තවණ්ණනා

117. ඡට්ඨෙ උළාරෙ උළාරෙති පණිතෙ ව බහුකෙ ව. මජ්ජන්තිති මානමජ්ජනෙන මජ්ජන්ති. අතිසාරන්ති අතික්කමං. කුටන්ති පාසං. පච්ඡාසන්ති පච්ඡා තෙසං. ඡට්ඨං.

7. අඛිඛකරණසුත්තවණ්ණනා

118. සත්තමෙ කාමහෙතුති කාමමූලකං. කාමනිදානන්ති කාමපච්චයා. කාමාධිකරණන්ති කාමකාරණා. සබ්බාති හෙතාති අඤ්ඤාමඤ්ඤාචෙවචනානෙව. හදුමුබොති සුන්දරමුබො. එකදිවසං කිර රාජා අඛිඛකරණෙ නිසීදි. තත්ථ පඨමතරං ලඤ්ජං ගහෙත්වා නිසින්තා අමච්චා අස්සාමිකෙපි සාමිකෙ කරිංසු. රාජා තං ඤත්වා – “මය්හං තාව පථවිස්සරස්ස සම්මුඛාපෙනෙ එවං කරොන්ති, පරම්මුඛා කිං නාම න කරිස්සන්ති? පඤ්ඤායිස්සති දානි විට්ඨුහො සෙනාපති සකෙන රජ්ජෙන, කිං මය්හං එවරුපෙහි ලඤ්ජබාදකෙහි මුසාවාදිහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසජ්ජායා”ති වින්තෙසි. තස්මා එවමාහ. බීජපංච ඔඩ්ඞිතන්ති කුමිනං විය ඔඩ්ඞිතං. යථා මච්ඡා ඔඩ්ඞිතං කුමිනං පවිසන්තා න ජානන්ති, එවං සත්තා කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමං චිතික්කමන්තා න ජානන්තිති අත්ථො. සත්තමං.

8. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

119. අට්ඨමෙ අත්ථී නු බො තෙ මල්ලිකෙති කස්මා පුච්ඡති? අයං කිර මල්ලිකා දුග්ගතමාලාකාරස්ස ධීතා, එකදිවසං ආපණතො පුචං ගහෙත්වා “මාලාරාමං ගන්ත්වාච බාදිස්සාමි” ති ගච්ඡන්ති පටිපටෙ භික්ඛුසඤ්චපරිවාරං භගවන්තං භික්ඛාචාරං පවිසන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තා තං භගවතො අදාසි. සත්ථා නිසිදනාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දත්ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. භගවා තත්ථ නිසිදිත්වා තං පුචං පරිභුඤ්ජිත්වා මුඛං චික්ඛාලෙත්වා සිතං පාත්වාකාසි. ථෙරො “ඉමිස්සා, භන්තෙ, කො විපාකො භවිස්සති” ති පුච්ඡි. ආනන්ද, අජ්ජෙසා තථාගතස්ස පට්ඨමහොජනං අදාසි, අජ්ජෙව කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී භවිස්සතිති. තංදිවසමෙව ච රාජා කාසිගාමෙ භාගිනෙය්‍යෙන යුද්ධෙන පරාජිතො පලායිත්වා නගරං ආගච්ඡන්තො මාලාරාමං පවිසිත්වා බලකායස්ස ආගමනං ආගමෙසි. තස්ස සා වත්තං අකාසි. සො තාය වත්තෙ පසිදිත්වා තං අන්තෙපුරං අතිහාරාපෙත්වා තං අග්ගමහෙසීට්ඨානෙ යපෙසි.

අට්ඨකදිවසං චිත්තෙසි – “මයා ඉමිස්සා දුග්ගතකුලස්ස ධීතුයා මහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, යංනුනාහං ඉමං පුච්ඡෙය්‍යාං ‘කො තෙ පියො’ ති? සා ‘ත්ථං මෙ, මහාරාජ, පියො’ ති වත්වා පුන මං පුච්ඡිස්සති. අට්ඨස්සාහං ‘මය්හමිපි ත්ථංයෙව පියා’ ති වක්ඛාමි” ති. ඉති සො අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සාසජනනත්ථං සම්මොදනීයං කථං කට්ඨන්තො පුච්ඡති. සා පන දෙවී පණ්ඩිතා බුද්ධුපට්ඨායිකා ධම්මුපට්ඨායිකා සඤ්ඤාපට්ඨායිකා මහාපඤ්ඤා, තස්මා එවං චිත්තෙසි – “නායං පඤ්ඤො රඤ්ඤො මුඛං ඔලොකෙත්වා කට්ඨන්තිබො” ති. සා සරසෙනෙව කට්ඨන්තා රාජානං පුච්ඡි. රාජා තාය සරසෙන කථිත්තා නිවත්තිතුං අලභන්තො සයම්පි සරසෙනෙව කට්ඨන්තා “සකාරණං ඉදං, තථාගතස්ස නං ආරොචෙස්සාමි” ති ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. නෙවජ්ඣුගාති නාධිගච්ඡති. එවං පියො පුටු අත්තා පරෙසන්ති යථා එකස්ස අත්තා පියො, එවං පරෙසං පුටුසත්තානම්පි අත්තා පියොති අත්ථො. අට්ඨමං.

9. යඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

120. නවමෙ ථුණුපනීතානීති ථුණං උපනීතානි, ථුණාය බද්ධානි හොන්ති. පරිකම්මානි කරොන්තිති එත්තාවතා තෙහි භික්ඛුහි රඤ්ඤො ආරද්ධයඤ්ඤො තථාගතස්ස ආරොචිතො. කස්මා පන රඤ්ඤො අයං යඤ්ඤො ආරද්ධො? දුස්සුපිනපටිසාතාය. එකදිවසං කිර රාජා සබ්බාලඤ්ඤාකාරජපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං අනුසඤ්චරන්තො වාතපානං විවරිත්වා ඔලොකයමානං එකං ඉත්ථීං දිස්වා තස්සා පටිබද්ධවිත්තො තතොව පටිතිවත්තිත්වා අන්තෙපුරං පවිසිත්වා එකස්ස පුරිසස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා “ගච්ඡ තස්සා සස්සාමිකභාවං වා අස්සාමිකභාවං වා ජානාහි” ති පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා පුච්ඡි. සා “එසො මෙ සාමිකො ආපණෙ නිසින්නො” ති දස්සෙසි. රාජපුරිසො රඤ්ඤො තමත්ථං ආචික්ඛි. රාජා තං පුරිසං පක්කොසාපෙත්වා “මං උපට්ඨහා” ති ආහ. “නාහං, දෙව, උපට්ඨහිතුං ජානාමි” ති ව චුත්තෙ “උපට්ඨානං නාම න ආවරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගහෙතබ්බ” ති බලක්කාරෙන ආවුධඵලකං

ගාභාපෙත්වා උපට්ඨාකං අකාසි. උපට්ඨනිත්වා ගෙහං ගතමත්තමෙව ච නං පුන පක්කොසාපෙත්වා “උපට්ඨාකෙන නාම රඤ්ඤො වචනං කත්තබ්බං, ගච්ඡ ඉතො යොජනමත්තෙ අම්භාකං සීසධොවනපොක්ඛරණී අත්ථී, තතො අරුණමත්තිකඤ්ච ලොහිතුප්පලමාලඤ්ච ගණ්හිත්වා එහි. සථෙ අප්පෙව නාගච්ඡසි, රාජදණ්ඩං කරිස්සාමී”ති වත්වා පෙසෙසි. සො රාජහයෙන නික්ඛමිත්වා ගතො.

රාජාපි තස්මිං ගතෙ දොචාරිකං පක්කොසාපෙත්වා, “අප්ප සායන්හෙයෙව ද්වාරං පිදහිත්වා ‘අහං රාජදුතො’ති වා ‘උපරාජදුතො’ති වා හණන්තානම්පි මා විවරි”ති ආහ. සො පුරිසො මත්තිකඤ්ච උප්පලානි ච ගහෙත්වා ද්වාරෙ පිහිතමත්තෙ ආගන්ත්වා බහුං වදන්තොපි ද්වාරං අලහිත්වා පරිස්සයහයෙන ජෙතවනං ගතො. රාජාපි රාගපරිළාහෙන අහිභූතො කාලෙ නිසිදති, කාලෙ තිට්ඨති, කාලෙ නිපජ්ජති, සන්තිට්ඨානං අලහන්තො යත්ථ කත්ථවි නිසින්තකොව මක්කට්ඨනිද්දාය නිද්දායති.

පුබ්බෙ ච තස්මිංයෙව නගරෙ වත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා පරදාරිකකම්මං කත්වා නන්දොපනන්දාය නාම ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තිංසු. තෙ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චමානා තිංසවස්සසහස්සානි හෙට්ඨා ගච්ඡන්තා කුම්භියා තලං පාපුණන්ති, තිංසවස්සසහස්සානි උපරි ගච්ඡන්තා මත්ථකං පාපුණන්ති. තෙ තං දිවසං ආලොකං ඔලොකෙත්වා අත්තනො දුක්කට්ඨයෙන එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරමෙව ආහංසු. එකො ස-කාරං, එකො සො-කාරං, එකො න-කාරං, එකො දු-කාරං ආහ. රාජා තෙසං තෙරයිකසත්තානං සද්දං සුතකාලතො පට්ඨාය සුඛං අවින්දමානොව තංරත්තාවසෙසං වීතිනාමෙසි.

අරුණෙ උට්ඨිතෙ පුරොහිතො ආගන්ත්වා තං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡී. සො “කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛ”න්ති? වත්වා, “සුපිනෙ එවරූපෙ සද්දෙ අස්සොසි”න්ති ආවික්ඛි. බ්‍රාහ්මණො – “ඉමස්ස රඤ්ඤො ඉමිනා සුපිනෙන වුඩ්ඪි වා භානි වා නත්ථී, අපිව බො පන යං ඉමස්ස ගෙහෙ අත්ථී, තං සමණස්ස ගොතමස්ස භොති, ගොතමසාවකානං භොති, බ්‍රාහ්මණා කිඤ්චි න ලහන්ති, බ්‍රාහ්මණානං හික්ඛං උප්පාදෙස්සාමී”ති, “භාරියො අයං, මහාරාජ, සුපිනො තීසු ජානීසු එකා පඤ්ඤායති, රජ්ජන්තරායො වා හවිස්සති ජීවිතන්තරායො වා, දෙවො වා න වස්සිස්සති”ති ආහ. කථං සොත්ථී භවෙය්‍ය ආචරියාති? “මන්තෙත්වා ඤාතුං සක්කා, මහාරාජාති. ගච්ඡ ආචරියෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා අම්භාකං සොත්ථීං කරොථා”ති.

සො සිව්කසාලායං බ්‍රාහ්මණෙ සන්තිපාතෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, “විසුං විසුං ගන්ත්වා එවං වදා”ති තයො වග්ගෙ අකාසි. බ්‍රාහ්මණා පවිසිත්වා රාජානං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡිංසු. රාජා පුරොහිතස්ස කථිතනියාමෙනෙව කට්ඨත්වා “කථං සොත්ථී භවෙය්‍යා”ති පුච්ඡී. මහාබ්‍රාහ්මණො – “සබ්බපඤ්චසතං යඤ්ඤං යජිත්වා එතස්ස කම්මස්ස සොත්ථී භවෙය්‍ය, එවං, මහාරාජ, ආචරියා

කටේන්ති’’ති ආහංසු. රාජා තෙසං සුත්වා අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වා තුණ්හි අහොසි. අප් දුතියවග්ගව්‍යාභ්මණාපි ආගන්ත්වා තත්ථෙව කටේසුං. තථා තතියවග්ගව්‍යාභ්මණාපි. අප් රාජා ‘‘යඤ්ඤං කරොන්තු’’ති ආණාපෙසි. තතො පටියාය ව්‍යාභ්මණා උසභාදයො පාණෙ ආහරාපෙසුං. නගරෙ මහාසද්දො උදපාදි. තං පවත්තිං ඤත්වා මල්ලිකා රාජානං තථාගතස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අප් නං භගවා – ‘‘භන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවාදිවස්සා’’ති ආහ. රාජා – ‘‘අප්ප මෙ, භන්තෙ, සුපිනකෙ චත්තාරො සද්දා සුතා, සොහං ව්‍යාභ්මණෙ පුච්ඡිං. ව්‍යාභ්මණා ‘භාරියො, මහාරාජ, සුපිනො, සබ්බපඤ්චසතං යඤ්ඤං යජිත්වා පටිකම්මං කරොමාති ආරද්ධා’’ති ආහ. කිත්ති තෙ, මහාරාජ, සද්දා සුතාති. සො යථාසුතං ආරොචෙසි. අප් නං භගවා ආහ – පුබ්බෙ, මහාරාජ, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා පරදාරිකා හුත්වා නන්දොපනන්දාය ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තා සට්ඨිවස්සසහස්සමත්ථකෙ උග්ගච්ඡිංසු.

තත්ථ එකො –

‘‘සට්ඨිවස්සසහස්සාති, පරිපුණ්ණාති සබ්බසො;
නිරයෙ පච්චමානානං, කදා අන්තො භවිස්සති’’ති. (පෙ. ව. 802; ඡා. 1.4.54) –

ඉමං ගාථං වත්ථුකාමො අහොසි. දුතියො –

‘‘සොහං නුත ඉතො ගන්ත්වා, යොනිං ලද්ධාන මානුසිං;
වදඤ්ඤ සීලසම්පන්නො, කාහාමි කුසලං බහු’’න්ති. (පෙ. ව. 805; ඡා. 1.4.56) –

ඉමං ගාථං වත්ථුකාමො අහොසි. තතියො –

‘‘නත්ථි අන්තො කුතො අන්තො, න අන්තො පටිදිස්සති;
තදා හි පකතං පාපං, මම තුය්හඤ්ච මාරියා’’ති. (පෙ. ව. 803; ඡා. 1.4.55)

ඉමං ගාථං වත්ථුකාමො අහොසි. චතුත්ථො –

‘‘දුප්ප්චිතමජ්චිම්හා, යෙ සන්තෙ න දදම්භසෙ;
විජ්ජමානෙසු හොගෙසු, දීපං නාකම්භ අත්තනො’’ති. (පෙ. ව. 804; ඡා. 1.4.53) –

ඉමං. තෙ ඉමා ගාථා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා තත්ථෙව නිමුග්ගා. ඉති, මහාරාජ, තෙ තෙරයිකසත්තා යථාකම්මෙන විරචිංසු. තස්ස සද්දස්ස සුතපච්චියා තුය්හං හානි වා වුඩ්ඨි වා නත්ථි. එත්තකානං පන පසුතං

සාතනකම්මං නාම භාරියන්ති නිරයහයෙන තජ්ජෙත්වා ධම්මකථං කථෙසී. රාජා දසබලෙ පසිදිත්වා, “මුඤ්චාමි, නෙසං ජීවිතං දදාමි, හරිතානි වෙව තිණානි බාදන්තු, සිතලානි ව පානීයානි පිවන්තු, සිතො ව නෙසං වාතො උපවායතු” ති වත්වා, “ගච්ඡට භාරෙථා” ති මනුස්සෙ ආණාපෙසි. තෙ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණෙ පලාපෙත්වා තං පාණසඬ්ඝං බන්ධනතො මොචෙත්වා නගරෙ ධම්මහෙරිං වරාපෙසුං.

අථ රාජා දසබලස්ස සන්තිකෙ නිසින්තො ආහ – “හත්තෙ, එකරත්ති නාම තියාමා හොති, මය්හං පන අජ්ජ ද්වෙ රත්තියො එකතො සට්ඨා විය අහෙසු” ත්ති. සොපි පුරිසො තත්තෙව නිසින්තො ආහ – “හත්තෙ, යොජනං නාම චතුර්ගාචුතං හොති, මය්හං පන අජ්ජ ද්වෙ යොජනානි එකතො කතානි විය අහෙසු” ත්ති. අථ හගවා – “ජාගරස්ස තාව රත්තියා දීඝභාවො පාකටො, සන්තස්ස යොජනස්ස දීඝභාවො පාකටො, වට්ඨපතිතස්ස පන බාලපුපුජ්ජනස්ස අනමතග්ගසංසාරවට්ඨං එකන්තදීඝමො” ති රාජානඤ්ච තඤ්ච පුරිසං තෙරගිකසත්තෙ ව ආරබ්භ ධම්මපදෙ ඉමං ගාථං අභාසි –

“දීඝා ජාගරතො රත්ති, දීඝං සන්තස්ස යොජනං;
දීඝො බාලානං සංසාරො, සද්ධම්මං අවිජානත” ත්ති. (ධ. ප. 60);

ගාථාපරියොසානෙ සො ඉත්ථිසාමිකො පුරිසො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. එතමත්ථං විදිත්වාති එතං කාරණං ජානිත්වා.

අස්සමෙධන්තිආදීසු – පොරාණරාජකාලෙ කිර සස්සමෙධං පුරිසමෙධං සම්මාපාසං වාචාපෙය්‍යන්ති වත්තාරි සඬිගභවත්ථුනි අහෙසුං, යෙහි රාජානො ලොකං සඬිගණ්ඨිංසු. තත්ථ නිජ්ජන්තසස්සතො දසමභාගග්ගහණං සස්සමෙධං නාම, සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. මහායොධානං ඡමාසිකං හත්ත-වෙනනානුප්පදානං පුරිසමෙධං නාම, පුරිසසඬිගණ්ඨහනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. දලිද්දමනුස්සානං හත්ථතො ලෙඛං ගහෙත්වා තීණි වස්සානි විනාව වඩ්ඪියා සහස්සද්විසහස්සමත්තධනානුප්පදානං සම්මාපාසං නාම. තඤ්ඤි සම්මා මනුස්සෙ පාසෙති, හදයෙ බන්ධිත්වා විය යපෙති, තස්මා සම්මාපාසන්ති වුවිවති. “තාත මාතුලා” තිආදිනා නයෙන සණ්ඨවාචාහණනං වාචාපෙය්‍යං නාම, පියවාචාති අත්ථො. එවං චතුහි සඬිගභවත්ථුනි සඬිගහිතං රට්ඨං ඉද්ධඤ්චෙව හොති ඒතඤ්ච පහුතඅන්තපානං බෙමං නිරබ්බුදං. මනුස්සා මුදා මොදමානා උරෙ පුත්තෙ නච්චෙත්තා අපාරුතසරද්වාරා විහරන්ති. ඉදං සරද්වාරෙසු අග්ගළානං අභාවතො නිරග්ගළන්ති වුවිවති. අයං පොරාණිකා පවෙණි.

අපරභාගෙ පන ඔක්කාකරාජකාලෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමානි වත්තාරි සඬිගභවත්ථුනි ඉමඤ්ච රට්ඨසම්පත්තිං පරිවත්තෙත්වා උද්ධංමුලකං කත්වා අස්සමෙධං පුරිසමෙධන්ති ආදිකෙ පඤ්ච යඤ්ඤෙ නාම අකංසු. තෙසු අස්සමෙත්ථ මෙධන්ති වධන්තිති අස්සමෙධො. ද්විහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස එකවිසතිගුපස්ස

එකස්මිං මජ්ඣිමනිකායෙයෙව සත්තනවුත්තිපඤ්චපසුසතසාතනිංසනස්ස යිපෙත්වා
 භූමිඤ්ච පුරිසෙ ච අවසෙසසබ්බවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං.
 පුරිසමෙත්ථ මෙධන්තීති පුරිසමෙධො. චතුහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං
 භූමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං.
 සම්මමෙත්ථ පාසෙත්තීති සම්මාපාසො. දිවසෙ දිවසෙ සම්මං බිපිත්වා තස්ස
 පතිතොකාසෙ වෙදිං කත්වා සංභාරිමෙහි යුපාදිහි සරස්සතිනදියා
 නිමුග්ගොකාසතො පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තෙන යජිතබ්බස්ස සත්තයාගස්සෙතං
 අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිචන්තීති වාජපෙයොයා. එකෙන පරියඤ්ඤෙන
 සත්තරසහි පසුහි යජිතබ්බස්ස බෙලුවයුපස්ස සත්තරසකදක්ඛිණස්ස
 යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. නත්ථි එත්ථ අග්ගලාති නිරග්ගලො. නචහි
 පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා ච පුරිසෙහි ච අස්සමෙධෙ
 වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධපරියායනාමස්ස අස්සමෙධවිකප්පස්සෙවෙනං
 අධිවචනං. මහාරම්භාති මහාකිච්චා මහාකරණියා. සම්මග්ගතාති සම්මා පටිපන්නා
 බුද්ධාදයො. නිරාරම්භාති අප්පත්ථා අප්පකිච්චා. යජන්ති අනුකුලන්ති අනුකුලෙසු
 යජන්ති, යං නිච්චහත්තාදි පුබ්බපුරිසෙහි පටිධිපිතං, තං අපරාපරං
 අනුපච්ඡින්නත්තා මනුස්සා දදන්තීති අත්ථො. නචමං.

10. බන්ධනසුත්තවණ්ණනා

121. දසමෙ ඉධ, භන්තෙ, රඤ්ඤාති ඉදං තෙ භික්ඛූ තෙසු මනුස්සෙසු
 ආනන්දත්ථෙරස්ස සුකතකාරණං ආරොචෙන්නා ආරොචෙසුං. රඤ්ඤො කිර
 සක්කෙන කුසරාජස්ස දින්නො අට්ඨවඩ්ඛො මණි පවෙණියා ආගතො. රාජා
 අලඬකරණකාලෙ තං මණිං ආහර්ථාති ආහ. මනුස්සා “යපිතට්ඨානෙ න
 පස්සාමා”ති ආරොචෙසුං. රාජා අන්තොසර්චාරිනො “මණිං පරියෙසිත්වා
 දෙථා”ති බන්ධාපෙසි. ආනන්දත්ථෙරො තෙ දිස්වා මණිපට්ඨාමකානං එකං
 උපායං ආචික්ඛි. තෙ රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා “පණ්ඩිතො ථෙරො, ථෙරස්ස
 වචනං කරොථා”ති. පට්ඨාමකමනුස්සා රාජධිගණෙ උදකවාටිං යිපෙත්වා සාණියා
 පරික්ඛිපාපෙත්වා තෙ මනුස්සෙ ආහංසු – “සාටකං පාරුපිත්වා එත්ථ ගන්ත්වා
 හත්ථං ඔතාරෙථා”ති. මණිවොරො චින්නෙසි – “රාජහණ්ඩං විස්සජ්ජෙතුං වා
 වලඤ්ජෙතුං වා න සක්කා”ති. සො ගෙහං ගන්ත්වා මණිං උපකච්ඡකෙ යිපෙත්වා
 සාටකං පාරුපිත්වා ආගම්ම උදකවාටියං පක්ඛිපිත්වා පක්කාමි. මහාජනෙ
 පටික්කන්තෙ රාජමනුස්සා වාටියං හත්ථං ඔතාරෙත්වා මණිං දිස්වා ආහරිත්වා
 රඤ්ඤො අදංසු. “ආනන්දත්ථෙරෙන කිර දස්සිතනයෙන මණි දිට්ඨො”ති
 මහාජනො කොලාහලං අකාසි. තෙ භික්ඛූ තං කාරණං තථාගතස්ස
 ආරොචෙන්නා ඉමං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා – “අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, යං
 ආනන්දො මනුස්සානං හත්ථාරුළ්භමණිං ආහරාපෙයා, යත්ථ පුබ්බෙ පණ්ඩිතා
 අත්තනො ඤාණෙ යත්ථා අහෙතුකපට්ඨන්ධියං නිබ්බත්තානං
 තිරච්ඡානගතානම්පි හත්ථාරුළ්භං හණ්ඩං ආහරාපෙත්වා රඤ්ඤො අදංසු”ති
 වත්ථා –

“උක්කටියේ සුරම්ච්ඡන්ති, මන්තීසු අකුතුහලං;
පියඤ්ච අන්තපානම්හි, අත්ථෙ ජාතෙ ච පණ්ඩිත”න්ති. (ජා. 1.1.92) –

මහාසාරජාතකං කථෙසි.

න තං දළ්භන්ති තං බන්ධනං ටීරන්ති න කථෙන්නි. යදායසන්ති යං ආයසා
කතං. සාරත්තරත්තාති සුට්ඨු රත්තරත්තා, සාරත්තෙන වා රත්තා සාරත්තරත්තා,
සාරං ඉදන්ති මඤ්ඤනාය රත්තාති අත්ථො. අපෙක්ඛාති ආලයො නිකන්ති.
ආහුති කථෙන්නි. ඔහාරිනන්ති චතුසු අපායෙසු ආකඩ්ඪනකං. සිථිලන්ති න
ආයසාදිබන්ධනං විය ඉරියාපථං නිවාරෙත්වා යීතං. තෙන හි බන්ධනෙන බද්ධා
පරදෙසම්පි ගච්ඡන්තියෙව. දුප්පමුඤ්චන්ති අඤ්ඤත්වං ලොකුත්තරඤ්ඤාණෙන
මුඤ්චිත්වං අසක්කුණෙය්‍යන්ති. දසමං.

පඨමො චග්ගො.

2. දුතියචග්ගො

1. සත්තපටිලසුත්තවණ්ණනා

122. දුතියචග්ගස්ස පඨමෙ පුබ්බාරාමෙ මීගාරමාතුපාසාදෙනි
පුබ්බාරාමසඬ්ඛාතෙ විහාරෙ මීගාරමාතුයා පාසාදෙ. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –
අතීතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකා උපාසිකා පදුමුත්තරං භගවන්තං
නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඪස්ස සතසහස්සදානං දත්වා භගවතො
පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා – “අනාගතෙ තුම්භාදිසස්ස බුද්ධස්ස අග්ගපට්ඨායිකා
හොමී”ති පත්ථනං අකාසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච
සංසරිත්වා අම්භාකං භගවතො කාලෙ හද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකපුත්තස්ස
ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි.
ජාතකාලෙ චස්සා විසාබාති නාමං අකංසු. සා යදා භගවා හද්දියනගරං අගමාසි,
තදා පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං ගතා
පඨමදස්සනම්හියෙව සොතාපන්නා අහොසි. අපරභාගෙ සාවත්ථියං
මීගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා. තත්ථ නං
මීගාරසෙට්ඨි මාතිට්ඨානෙ යපෙසි, තස්මා මීගාරමාතාති වුච්චති. තාය කාරිතෙ
පාසාදෙ.

බහි ද්වාරකොට්ඨකෙති පාසාදද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි, න
විහාරද්වාරකොට්ඨකස්ස. සො කිරි පාසාදො ලොහපාසාදො විය සමන්තා
චතුද්වාරකොට්ඨකයුත්තෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තො. තෙසු
පාචිනද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි පාසාදවිජායායං පාචිනලොකධාතුං
ඔලොකෙත්තො පඤ්ඤත්තෙ වරබුද්ධාසනෙ නිසිත්තො හොති.

පරුළුභකච්ඡනබලොමාති පරුළුභකච්ඡා පරුළුභනබා පරුළුභලොමා,
කච්ඡාදීසු දීඝලොමා දීඝනබා වාති අත්ථො. බාරිවිවිධන්ති විවිධබාරි.
නානාජපකාරකං පබ්බජිතපරික්ඛාරභණ්ඩකං. අවිදුරෙ අතික්කමන්තිති
අවිදුරමග්ගෙන නගරං පවිසන්ති. රාජාහං, භන්තෙති අහං, භන්තෙ, රාජා පසෙනදි
කොසලො, මය්හං නාමං තුම්හෙ ජානාමාති. කස්මා පන රාජා ලොකෙ
අග්ගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ නිසින්තො එවරුපානං නග්ගභොග්ගනිස්සිරිකානං.
අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාතීති. සඬගණ්හනත්ථාය. එවං හිස්ස අහොසි – ‘සවාහං
එත්තකම්පි එතෙසං න කරිස්සාමි, ‘මයං පුත්තදාරං පභාය එතස්සත්ථාය
දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාදීනි අනුභොම, අයං අමිහාකං අඤ්ජලිමත්තම්පි න
කරොති’ ති අත්තනා දිට්ඨං සුතං පටිච්ඡාදෙන්වා න කථෙය්‍යං. එවං කතෙ පන
අනිගුහිත්වා කථෙස්සන්ති’ ති. තස්මා එවමකාසි. අපිව සත්ථු
අජික්ඛාසයජානනත්ථං එවමකාසි.

කාසිකචන්දනන්ති සණ්ඨවන්දනං. මාලාගන්ධවිලෙපනන්ති
චණ්ණගන්ධත්ථාය මාලං, සුගන්ධභාවත්ථාය ගන්ධං, චණ්ණගන්ධත්ථාය
විලෙපනඤ්ච ධාරෙන්තෙන.

සංවාසෙනාති සහවාසෙන. සීලං වෙදිතබ්බන්ති අයං සුසීලො වා දුස්සීලො
වාති සංවසන්තෙන උපසඬකමන්තෙන ජාතිතබ්බො. තඤ්ච බො දීඝෙන අද්ධුනා
න ඉත්තරන්ති තඤ්ච සීලං දීඝෙන කාලෙන වෙදිතබ්බං, න ඉත්තරෙන.
ද්විභතීහඤ්චි සංයතාකාරො ච සංවුත්තිදියාකාරො ච න සක්කා දස්සෙතුං.
මනසිකරොතාති සීලමස්ස පරිග්ගහෙස්සාමිති මනසිකරොත්තෙන
පච්චචෙක්ඛන්තෙනෙව සක්කා ජාතිතුං, න ඉතරෙන. පඤ්ඤවතාති තම්පි
සප්පඤ්ඤෙනෙව පණ්ඩිතෙන. බාලො හි මනසිකරොත්තොපි ජාතිතුං න
සක්කොති.

සංවොහාරෙතාති කථනෙන.

‘‘යො හි කොචි මනුස්සෙසු, වොහාරං උපජීවති;
එවං වාසෙට්ඨ ජානාහි, වාණිජො සො න බ්‍රාහ්මණො’’ ති. (ම. නි. 2.457)

එත්ථ හි බ්‍රාහ්මණො වොහාරො නාම. ‘‘චත්තාරො අරියවොහාරා චත්තාරො
අනරියවොහාරා’’ ති (දී. නි. 3.313) එත්ථ වෙනනා. ‘‘සඬ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති
වොහාරො’’ ති (ධ. ස. 1313-1315) එත්ථ පඤ්ඤත්ති. ‘‘වොහාරමත්තෙන සො
වොහරෙය්‍යා’’ ති (සං. නි. 1.25) එත්ථ කථා වොහාරො. ඉධාපි එසොව
අධිජපෙතො. එකච්චස්ස හි සම්මුඛා කථා පරම්මුඛාය කථාය න සමෙති, පරම්මුඛා
කථා ච සම්මුඛාය කථාය, තථා පුරිමකථා ච පච්ඡිමකථාය, පච්ඡිමකථා ච
පුරිමකථාය. සො කථෙත්තෙනෙව සක්කා ජාතිතුං ‘‘අසුචි එසො පුග්ගලො’’ ති.
සුචිසීලස්ස පන පුරිමං පච්ඡිමෙන, පච්ඡිමඤ්ච පුරිමෙන සමෙති, සම්මුඛාකථිතං

පරම්ප්‍රබාකරීතෙන, පරම්ප්‍රබාකරීතඤ්ච සම්ප්‍රබාකරීතෙන, තස්මා කථෙත්තෙන සක්කා සුවිභාවො ජානිතුන්ති පකාසෙත්තො එවමාහ.

ථාමොති ඤාණථාමො. යස්ස හි ඤාණථාමො නත්ථි, සො උප්පන්නෙසු උපද්දවෙසු ගහෙනබ්බග්ගහණං කතබ්බකිච්චං අපස්සන්තො අද්චාරසරං පට්ටියො විය වරති. තෙනාහ ආපදාසු බො, මහාරාජ, ථාමො වෙදිතබ්බොති. සාකච්ඡායාති සංකථාය. දුප්පඤ්ඤස්ස හි කථා උදකෙ ගෙණ්ඩු විය උප්පලවති, පඤ්ඤවතො කථෙත්තස්ස පටිභානං අනන්තරං හොති. උදකච්ඡ්ඵන්දිතෙනෙව හි මච්ඡො බුද්දකො වා මහන්තො වාති ඤායති. ඔවරකාති හෙට්ඨාවරකා. වරා හි පබ්බතමත්ථකෙන වරන්තාපි හෙට්ඨා – වරකාව හොන්ති. ඔවරිත්ථාති අවවරිත්ථා වීමංසිත්ථා, තං තං පවත්තිං ඤත්ථාති අත්ථො. රජොජල්ලන්ති රජඤ්ච ජල්ලඤ්ච. වණ්ණරූපෙනාති වණ්ණසණ්ඨානෙන. ඉත්තරදස්සනෙනාති ලහුකදස්සනෙන. වියඤ්ජනෙනාති පරික්ඛාරහණ්ඩකෙන. පතිරූපකො මත්තිකාකුණ්ඩලොවාති සුවණ්ණකුණ්ඩලපතිරූපකො මත්තිකාකුණ්ඩලොව. ලොහඩ්ඪමාසොති ලොහඩ්ඪමාසකො. පයමං.

2. පඤ්චරාජසුත්තවණ්ණනා

123. දුතියෙ රූපාති නිලීනාදිහෙදං රූපාරම්මණං. කාමානං අග්ගන්ති එතං කාමානං උත්තමං සෙට්ඨන්ති රූපගරුකො ආහ. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. යතොති යදා. මනාපපරියන්තන්ති මනාපනිජ්ඵත්තිකං මනාපකොටිකං. තත්ථ ද්වෙ මනාපාති පුග්ගලමනාපං සම්මුතිමනාපඤ්ච. පුග්ගලමනාපං නාම යං එකස්ස පුග්ගලස්ස ඉට්ඨං කන්තං හොති, තදෙව අඤ්ඤස්ස අනිට්ඨං අකන්තං. පච්චන්තවාසිනඤ්චි ගණ්ඩුජ්ජාදාපි ඉට්ඨා හොන්ති කන්තා මනාපා, මජ්ඣිමදෙසවාසිනං අතිජෙගුච්ඡා. තෙසඤ්ච මොරමංසාදීනි ඉට්ඨානි හොන්ති, ඉතරෙසං තානි අතිජෙගුච්ඡානි. ඉදං පුග්ගලමනාපං. ඉතරං සම්මුතිමනාපං.

ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං නාම ලොකෙ පටිවිහත්තං නත්ථි, විහජිත්ථා පන දස්සෙතබ්බං. විහජන්තෙන ච න අතිඉස්සරානං මහාසම්මතමහාසුදස්සනධම්මාසොකාදීනං වසෙන විහජිතබ්බං. තෙසඤ්චි දිප්පකජ්ජමිපි ආරම්මණං අමනාපං උපට්ඨාති. අතිදුග්ගතානං දුල්ලහන්තපානානං වසෙනපි න විහජිතබ්බං. තෙසඤ්චි කණාජකහත්තසිත්ථානිපි පුතිමංසස්ස රසොපි අතිමධුරො අමතසදිසො හොති. මජ්ඣිමානං පන ගණකමහාමත්තසෙට්ඨි කුටුම්භිකවාණිජාදීනං කාලෙන ඉට්ඨං කාලෙන අනිට්ඨං ලහමානානං වසෙන විහජිතබ්බං. තඤ්ච පනෙතං ආරම්මණං ජවනං පරිච්ඡින්නං න සක්කොති. ජවනඤ්චි ඉට්ඨෙපි රජ්ජති අනිට්ඨෙපි, ඉට්ඨෙපි දුස්සති අනිට්ඨෙපි. එකන්තතො පන විපාකචිත්තං ඉට්ඨානිට්ඨං පරිච්ඡින්නති. කිඤ්චාපි හි මිච්ඡාදිට්ඨිකා බුද්ධං වා සඬ්ඝං වා මහාවෙතිශාදීනි වා උළාරානි ආරම්මණානි දිස්වා අක්ඛිති පිදහන්ති දොමනස්සං ආපජ්ජන්ති, ධම්මසද්දං සුත්ථා කණ්ණෙ ථකෙත්ති, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණසොතවිඤ්ඤාණානි පන තෙසං කුසලවිපාකානෙව

හොන්නි. කිසිදු වාසි ගුප්තකරාදයෝ ගුප්තන්ධං සායින්වා බාදිතුං ලභිස්සාමාති සොමනස්සජාතා හොන්නි, ගුප්තස්සනෙ පන නෙසං චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං, තස්ස ගන්ධසායනෙ සානච්ඤ්ඤාණං, රසසායනෙ ජීවිහාච්ඤ්ඤාණං අකුසලවිපාකමෙව හොති. භගවා පන පුග්ගලමනාපතං සන්ධාය තෙ ව, මහාරාජ, රූපාතිආදිමාහ.

වන්දනාදිගලිකොති ඉදං තස්ස උපාසකස්ස නාමං. පටිභාති මං භගවාති භගවා මය්හං එකං කාරණං උපට්ඨාති පඤ්ඤායති. තස්ස තෙ පඤ්ච රාජානො ආමුත්තමණිකුණ්ඩලෙ සජ්ජිතාය ආපානභූමියා නිසින්තවසෙනෙව මහතා රාජානුභාවෙන පරමෙන ඉස්සරියවිභවෙන ආගන්ත්වාපි දසබලස්ස සන්තිකෙ ධීතකාලතො පට්ඨාය දිවා පදිපෙ විය උදකාහිසිත්තෙ අභිගාරෙ විය සූරියුට්ඨානෙ බජ්ජොපනකෙ විය ව භතජ්ජහෙ භතසොහෙ තං තථාගතඤ්ච තෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන විරොචමානං දිස්වා, “මහත්තා වත හො බුද්ධා නාමා” ති පටිභානං උදපාදි. තස්මා එවමාහ.

කොකනදන්ති පදුමස්සෙවෙනං වෙච්චනං. පාතොති කාලස්සෙව. සියාති භවෙය්‍ය. අවිතගන්ධන්ති අවිගතගන්ධං. අභිගීරසන්ති සම්මාසම්බුද්ධං. භගවතො හි අභිගතො රස්මියො නික්ඛමන්ති, තස්මා අභිගීරසොති වුච්චති. යථා කොකනදසඬ්ඛාතං පදුමං පාතොව ඵුල්ලං අවිතගන්ධං සියා, එවමෙව භගවන්තං අභිගීරසං තපන්තං ආදිච්චම්ච අන්තලික්ඛෙ විරොචමානං පස්සාති අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපත්ථො. භගවන්තං අවිජාදෙසීති භගවතො අදාසීති අත්ථො. ලොකවොහාරතො පනෙත්ථ ඊදිසං වචනං හොති. සො කීර උපාසකො – “එතෙ තථාගතස්ස ගුණෙසු පසිදිත්වා මය්හං පඤ්ච උත්තරාසඬ්ගෙ දෙන්ති, අහම්පි තෙ භගවතොව දස්සාමි” ති වින්තෙන්වා අදාසි. දුතියං.

3. දොණපාකසුත්තවණ්ණනා

124. තතියෙ දොණපාකකුරන්ති දොණපාකං කුරං, දොණස්ස තණ්ඩුලානං පක්කභත්තං තදුපියඤ්ච සුපබ්බාඤ්ජනං භුඤ්ජතීති අත්ථො. භුත්තාවීති පුබ්බෙ භත්තසම්මදං විනොදෙන්වා මුහුත්තං විස්සමිත්වා බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡති, තංදිවසං පන භුඤ්ජන්තොව දසබලං සරිත්වා භත්තං ධොවිත්වා අගමාසි. මහස්සාසීති තස්ස ගච්ඡතො බලවා භත්තපරිලාහො උදපාදි, තස්මා මහත්තෙහි අස්සාසෙහි අස්සසති, ගත්තතොපිස්ස සෙදබිත්ථුනි මුච්චන්ති, තමෙනං උභොසු පස්සෙසු යත්වා යමකතාලවණ්ටෙහි බීජන්ති, බුද්ධගාරවෙන පන නිපජ්ජිතුං න උස්සහතීති ඉදං සන්ධාය “මහස්සාසී” ති වුත්තං. ඉමං ගාථං අභාසීති, රාජා හොජනෙ අමත්තඤ්ඤාතාය කිලමති, ඵාසු විහාරං දානිස්ස කරිස්සාමීති වින්තෙන්වා අභාසි. මනුජස්සාති සත්තස්ස. කහාපණසත්ති පාතරාසෙ පණ්ණාසං සායමාසෙ පණ්ණාසන්ති එවං කහාපණසතං. පරියාපුණිත්වාති රඤ්ඤා සද්ධිං ථොකං ගන්ත්වා “ඉමං මඬ්ගලඅසිං කස්ස දම්මි, මහාරාජා” ති? අසුකස්ස නාම දෙහීති

සො තං අසිං දත්වා දසබ්ලස්ස සන්තිකං ආගම්ම වන්දිත්වා ධීතකොච “ගාථං වදං, භො ගොතමා” ති වත්වා භගවතා චුත්තං පරියාපුණිත්වාති අත්ථො.

භත්තාභිභාරෙ සුදං භාසතීති කථං භාසති? භගවතා අනුසිට්ඨිනියාමෙන. භගවා හි නං එවං අනුසාසි – “මාණව, ඉමං ගාථං නටො විය පත්තපත්තට්ඨානෙ මා අවච, රඤ්ඤො භුඤ්ජනට්ඨානෙ යත්වා පයමපිණ්ඩාදීසුපි අවත්වා වොසානපිණ්ඩෙ ගහිතෙ වදෙය්‍යාසි, රාජා සුත්වාච භත්තපිණ්ඩං ඡඩ්ඛෙස්සති. අථ රඤ්ඤො භත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථාති ගණෙත්වා තදුපියං බ්‍යඤ්ජනං ඤත්වා පුනදිවසෙ තාවතකෙ තණ්ඩුලෙ භාරෙය්‍යාසි, පාතරාසෙ ච වත්වා සායමාසෙ මා වදෙය්‍යාසි” ති. සො සාධුති පටිස්සුණිත්වා තංදිවසං රඤ්ඤො පාතරාසං භුත්වා ගතත්තා සායමාසෙ භගවතො අනුසිට්ඨිනියාමෙන ගාථං අභාසි. රාජා දසබ්ලස්ස වචනං සරිත්වා භත්තපිණ්ඩං පාතියංයෙව ඡඩ්ඛෙස්සි. රඤ්ඤො භත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථාති ගණෙත්වා තදුපියං බ්‍යඤ්ජනං ඤත්වා පුනදිවසෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ හරිංසු.

නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨාසීති සො කිර මාණවො දිවසෙ දිවසෙ තථාගතස්ස සන්තිකං ගච්ඡති, දසබ්ලස්ස විස්සාසිකො අභොසි. අථ නං එකදිවසං පුච්ඡි “රාජා කිත්තකං භුඤ්ජති” ති? සො “නාළිකොදන”න්ති ආහ. වට්ටිස්සති එත්තාවතා පුරිසභාගො එස, ඉතො පට්ඨාය ගාථං මා වදීති. ඉති රාජා තත්ථෙව සණ්ඨාසි. දිට්ඨධම්මිකෙන වෙච අත්ථෙත සම්පරායිකෙන වාති එත්ථ සල්ලිඛිතසරීරතා දිට්ඨධම්මිකත්ථො නාම, සීලං සම්පරායිකත්ථො. භොජනෙ මත්තඤ්ඤා හි සීලඛිතං නාම භොතීති. තතියං.

4. පයමසඬගාමසුත්තවණ්ණනා

125. චතුත්ථෙ වෙදෙහිපුත්තොති වෙදෙහිති පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං, පණ්ඩිතිත්ථියා පුත්තොති අත්ථො. චතුරඬගිනින්නි භත්ථිඅස්සරථපත්තිසඬබාතෙහි චතුහි අඬගෙහි සමන්තාගතං. සන්නය්හිත්වාති වම්මපට්ඨුඤ්චනාදීහි සන්නාහං කාරෙත්වා. සඬගාමෙසුත්ති යුජ්ඣිංසු. කෙන කාරණෙන? මහාකොසලරඤ්ඤො කිර බිම්බිසාරස්ස ධීතරං දෙන්තෙන ද්වින්තං රජ්ජානං අන්තරෙ සතසහස්සුට්ඨානො කාසිගාමො නාම ධීතු දින්තො. අජාතසත්තුතා ච පිතරි මාරිතෙ මාතාපිස්ස රඤ්ඤො වියොගසොකෙන නචිරස්සෙව මතා. තතො රාජා පසෙනදි කොසලො – “අජාතසත්තුතා මාතාපිතරො මාරිතා, මය්හං පිතු සන්නකො ගාමො” ති තස්සත්ථාය අඬඬං කරොති. අජාතසත්තුපි “මය්හං මාතු සන්නකො” ති තස්ස ගාමස්සත්ථාය ද්වෙපි මාතුලභාගිනෙය්‍යා යුජ්ඣිංසු.

පාපා දෙවදත්තාදයො මිත්තා අස්සාති පාපමිත්තො. තෙයෙවස්ස සභායාති පාපසභායො. තෙස්වෙවස්ස විත්තං නින්තං සම්පවඬකන්ති පාපසම්පවඬකො. පසෙනදිස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං වසෙන කල්‍යාණමිත්තාදිතා වෙදිතබ්බා.

දුක්ඛං සෙනිති ජිතානි හත්ථිආදීනි අනුසොචන්තො දුක්ඛං සයිස්සති. ඉදං භගවා පුන තස්ස ජයකාරණං දිස්වා ආහ. ජයං වෙරං පසවතීති ජිතන්තො වෙරං පසවති, වෙරිපුග්ගලං ලහති. චතුත්ථං.

5. දුතියසඬගාමසුත්තවණ්ණනා

126. පඤ්චමෙ අබ්භුයාසීති පරාජයෙ ගරහප්පත්තො ‘ආරාමං ගන්ත්වා හික්ඛුනං කථාසල්ලාපං සුභාථා’ති රත්තිභාගෙ බුද්ධරක්ඛිතෙන නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන ධම්මරක්ඛිතස්ස වුඩ්ඪපබ්බජිතස්ස ‘සවෙ රාජා ඉමඤ්ච උපායං කත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, පුන ජිනෙය්‍යා’ති වුත්තජයකාරණං සුත්වා අභිඋය්‍යාසී.

යාවස්ස උපකප්පතීති යාව තස්ස උපකප්පති සය්භං හොති. යදා වඤ්ඤෙති යදා අඤ්ඤෙ. විලුම්පන්තීති තං විලුම්පිත්වා යිතපුග්ගලං විලුම්පන්ති. විලුම්පතීති විලුම්පියති. යානං හි මඤ්ඤතීති ‘කාරණ’න්ති හි මඤ්ඤති. යදාති යස්මිං කාලෙ. ජෙතාරං ලහතෙ ජයන්ති ජයන්තො පුග්ගලො පච්ඡා ජෙතාරම්පි ලහති. රොසෙතාරන්ති සට්ටෙතාරං. රොසකොති සට්ටකො. කම්මවිච්චටෙනාති කම්මපරිණාමෙන, තස්ස විලුම්පනකම්මස්ස විපාකදානෙන. සො විලුත්තො විලුප්පතීති සො විලුම්පකො විලුම්පියති. පඤ්චමං.

6. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

127. ඡට්ඨෙ උපසඬකමීති මල්ලිකාය දෙවියා ගබ්භවුට්ඨානකාලෙ සුතිසරං පටිජග්ගාපෙත්වා ආරක්ඛං දත්වා උපසඬකමී. අනත්තමනො අහොසීති, ‘දුග්ගතකුලස්ස මෙ ධිතු මහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, සවෙ පුත්තං අලහිස්ස, මහන්තං සක්කාරං අධිගමිස්ස, තතො දානි පරිහිනා’ති අනත්තමනො අහොසී. සෙය්‍යාති දන්ධපඤ්ඤස්මා එලමුගපුත්තතො එකච්චා ඉත්ථියෙව සෙය්‍යා. පොසාති පොසෙහි. ජනාධිපාති ජනාධිභුං රාජානං ආලපති. සස්සුදෙවාති සස්සුසසුරදෙවතා. දිසම්පතීති දිසාපෙට්ඨකා. තාදිසා සුභගියාති තාදිසාය සුභරියාය. ඡට්ඨං.

7. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

128. සත්තමෙ සමධිග්ගය්‍යාති සමධිග්ගණ්හිත්වා, ආදිශිත්වාති අත්ථො. අප්පමාදොති කාරාපකඅප්පමාදො. සමොධානන්ති සමවධානං උපක්ඛෙපං. එවමෙව බොති හත්ථිපදං විය හි කාරාපකඅප්පමාදො, සෙසපදජානාති විය අවසෙසා චතුභුමකා කුසලධම්මා. තෙ හත්ථිපදෙ සෙසපදාති විය අප්පමාදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති, අප්පමාදස්ස අන්තො පරිවත්තන්ති. යථා ච හත්ථිපදං සෙසපදානං අග්ගං සෙට්ඨං, එවං අප්පමාදො සෙසධම්මානන්ති දස්සෙති. මහග්ගතලොකුත්තරධම්මානම්පි හෙස පටිලාභකට්ඨෙය්‍ය ලොකියොපි සමානො අග්ගොව හොති.

අප්පමාදං පසංසන්තිති “එතානි ආයුආදීනි පත්ථයන්තෙන අප්පමාදොව කාතබ්බො”ති අප්පමාදමෙව පසංසන්ති. යස්මා චා පුඤ්ඤකිරියාසු පණ්ඩිතා අප්පමාදං පසංසන්ති, තස්මා ආයුආදීනි පත්ථයන්තෙන අප්පමාදොව කාතබ්බොති අත්ථො. අත්ථාභිසමයානි අත්ථපට්ලාහා. සත්තමං.

8. කල්‍යාණමිත්තසුත්තවණ්ණනා

129. අට්ඨමෙ සො ව බො කල්‍යාණමිත්තස්සාති සො වායං ධම්මො කල්‍යාණමිත්තස්සෙව ස්වාක්ඛාතො නාම හොති, න පාපමිත්තස්සාති. කිඤ්චාපි හි ධම්මො සබ්බෙසම්පි ස්වාක්ඛාතොව, කල්‍යාණමිත්තස්ස පන සුස්සුසන්තස්ස සද්දහන්තස්ස අත්ථං පුරෙති භෙසජ්ජං විය වළඤ්ජන්තස්ස න ඉතරස්සාති. තෙනෙතං වුත්තං. ධම්මොති චෙත්ථ දෙසනාධම්මො වෙදිතබ්බො.

උපඩ්ඨමිදන්ති ථෙරො කිර රහොගතො චිත්තෙසි – “අයං සමණධම්මො නාම ඔවාදකෙ අනුසාසකෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සති පච්චත්තපුරිසකාරෙ ධීතස්ස සම්පජ්ජති, උපඩ්ඨං කල්‍යාණමිත්තතො හොති, උපඩ්ඨං පච්චත්තපුරිසකාරතො”ති. අථස්ස එතදහොසි – “අහං පදෙසඤ්ඤාණෙ ධීතො නිජ්ජදෙසං චිත්තෙතුං න සක්කොමි, සත්ථාරං පුච්ඡිත්වා නික්කඩ්බො භවිස්සාමි”ති. තස්මා සත්ථාරං උපසඩ්ධකමිත්වා එවමාහ. බ්‍රහ්මවරියස්සාති අරියමග්ගස්ස. යදිදං කල්‍යාණමිත්තතානි යා එසා කල්‍යාණමිත්තතා නාම, සා උපඩ්ඨං, තතො උපඩ්ඨං ආගච්ඡතිති අත්ථො. ඉති ථෙරෙන “උපඩ්ඨුපඩ්ඨා සම්මාදිට්ඨිආදයො කල්‍යාණමිත්තතො ආගච්ඡන්ති, උපඩ්ඨුපඩ්ඨා පච්චත්තපුරිසකාරතො”ති වුත්තං. කිඤ්චාපි ථෙරස්ස අයං මනොරථො, යථා පන බහුහි සීලාථම්මෙහ උස්සාපිතෙ, “එත්තකං යානං අසුකෙන උස්සාපිතං, එත්තකං අසුකෙනා”ති විනිබ්භොගො නත්ථි, යථා ව මාතාපිතරො නිස්සාය උජ්ජන්තෙසු පුත්තෙසු “එත්තකං මානිතො නිබ්බත්තං, එත්තකං පිනිතො”ති විනිබ්භොගො නත්ථි, එවං ඉධාපි අවිනිබ්භොගධම්මො භෙස, “එත්තකං සම්මාදිට්ඨිආදීනං කල්‍යාණමිත්තතො නිබ්බත්තං, එත්තකං පච්චත්තපුරිසකාරතො”ති න සක්කා ලද්ධුං, කල්‍යාණමිත්තතාය පන උපඩ්ඨගුණො ලබ්භතීති ථෙරස්ස අජ්ඣාසයෙන උපඩ්ඨං නාම ජාතං, සකලගුණො පටිලබ්භතීති භගවතො අජ්ඣාසයෙන සකලං නාම ජාතං. කල්‍යාණමිත්තතානි චෙතං පුබ්බභාගපට්ලාහඬිගං නාමානි ගහිතං. අත්ථතො කල්‍යාණමිත්තං නිස්සාය ලද්ධා සීලසමාධිවිපස්සනාවසෙන චත්තාරො බන්ධා. සඩ්ධාරක්ඛන්ධොතිපි වදන්තියෙව.

මා භෙවං, ආනන්දානි, ආනන්ද, මා එවං අහණි, බහුස්සුතො ත්වං සෙබ්බපටිසම්භිද්ද්ද්වන්තො අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා මං උපට්ඨහසි, චතුහි අව්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්තාගතො, තාදිසස්ස එවං කථෙතුං න වට්ටති. සකලමෙව හීදං, ආනන්ද, බ්‍රහ්මවරියං, යදිදං කල්‍යාණමිත්තතානි ඉදං භගවා – “චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි එලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා සබ්බං කල්‍යාණමිත්තමූලකමෙව හොති”ති සන්ධායාහ. ඉදානි වච්ඡෙදෙනෙව කාරණං

දස්සෙන්නො කල්‍යාණමිත්තස්සෙන්නිආදිමාහ. තත්ථ පාටිකඨිබ්බන්ති
පාටිකඨිබ්බිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බං, අවස්සංභාවිති අත්ථො.

ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතීතිආදීසු අට්ඨන්තං
ආදිපදානංයෙව තාව අයං සඬ්ඛෙපවණ්ණනා – සම්මා දස්සනලක්ඛණා
සම්මාදිට්ඨි. සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො සම්මාසඬ්ඛප්පො. සම්මා
පරිග්ගහණලක්ඛණා සම්මාවාචා. සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො
සම්මාකම්මන්තො. සම්මා වොදාපනලක්ඛණා සම්මාආජීවො. සම්මා
පග්ගහලක්ඛණො සම්මාවායාමො. සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති. සම්මා
සමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි.

තෙසු එකෙකස්ස තීණි කිච්චානි හොන්ති. සෙය්‍යාපීදං – සම්මාදිට්ඨි තාව
අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධං
ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ව පස්සති
තස්පට්ච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අසම්මොහනො. සම්මාසඬ්ඛප්පාදයොපි
තථෙව මිච්ඡාසඬ්ඛප්පාදීනි ව පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති.
විසෙසනො පනෙත්ථ සම්මාදිට්ඨි සහජාතධම්මෙ සම්මා දස්සෙති.
සම්මාසඬ්ඛප්පො සහජාතධම්මෙ අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මා
පරිග්ගණ්හාති, සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මා
වොදාපෙති, සම්මාවායාමො සම්මා පග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාපෙති,
සම්මාසමාධි සම්මා දහති.

අපිවෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොති,
මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. කිච්චතො පන සම්මාදිට්ඨි දුක්ඛෙ
ඤාණන්තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලහති. සම්මාසඬ්ඛප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ
නානාඛණා නානාරම්මණා හොන්ති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා.
තෙසු සම්මාසඬ්ඛප්පො කිච්චතො තෙක්ඛම්මසඬ්ඛප්පොතිආදීනි තීණි නාමානි
ලහති. සම්මාවාචාදයො තයො විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපි, මග්ගක්ඛණෙ
පන විරතියොව. සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිච්චතො
සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලහති. සම්මාසමාධි පන
පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

එවං තාව “සම්මාදිට්ඨි”න්තිආදිනා නයෙන චුත්තානං අට්ඨන්තං
ආදිපදානංයෙව අත්ථවණ්ණනං ඤත්වා ඉදානි භාවෙති විවෙකනිස්සිතන්තිආදීසු
එවං ඤාතබ්බො. භාවෙතීති වඩ්ඪෙති, අත්තනො විත්තසන්තානෙ පුනප්පුනං
ජනෙති, අභිනිබ්බන්තෙතීති අත්ථො. විවෙකනිස්සිතන්ති විවෙකං නිස්සිතං,
විවෙකෙ වා නිස්සිතන්ති විවෙකනිස්සිතං. විවෙකොති විචිත්තතා. විචිත්තතා
වායං තදඬ්ගවිවෙකො, වික්ඛම්භන-සමුච්ඡෙද-පට්ඨපස්සද්ධි-
නිස්සරණවිවෙකොති පඤ්චවිධො. එවමෙතස්මිං පඤ්චවිධෙ විවෙකෙ.
විවෙකනිස්සිතන්ති තදඬ්ගවිවෙකනිස්සිතං සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං.

නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතඤ්ච සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා හි අයං අරියමග්ගභාවනානුයුත්තො යොගී විපස්සනාක්කණෙ කිච්චතො තදඬුගවිවෙකනිස්සිතං, අප්ඤ්ඤාසයනො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගකාලෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති. එස නයො විරාගනිස්සිතාදීසු. විවෙකත්ථා එව හි විරාගාදයො.

කෙවලඤ්ඤවත්ථ වොස්සග්ගො දුට්ඨො පරිච්චාගවොස්සග්ගො ව පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො වාති. තත්ථ පරිච්චාගවොස්සග්ගොති විපස්සනාක්කණෙ ව තදඬුගවසෙන, මග්ගක්කණෙ ව සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසප්පභානං. පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති විපස්සනාක්කණෙ තන්තිත්තභාවෙන, මග්ගක්කණෙ පන ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛන්දනං, තදුභයමපි ඉමස්මිං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙ අත්ථවණ්ණනාන යෙ වට්ටති. තථා හි අයං සම්මාදිට්ඨි යථාචුත්තෙන පකාරෙන කිලෙසෙ ව පරිච්චජති, නිබ්බානඤ්ච පක්ඛන්දති.

වොස්සග්ගපරිණාමීන්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන වොස්සග්ගත්ථං පරිණාමන්තං පරිණතඤ්ච, පරිපච්චන්තං පරිපක්කඤ්චාති ඉදං චුත්තං භොති. අයඤ්ඤි අරියමග්ගභාවනානුයුත්තො භික්ඛු යථා සම්මාදිට්ඨි කිලෙසපරිච්චාගවොස්සග්ගත්ථං නිබ්බානපක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්ථඤ්ච පරිපච්චති, යථා ව පරිපක්කා භොති, තථා නං භාවෙතීති. එස නයො සෙසමග්ගඬුගෙසු.

ආගම්මාති ආරබ්භ සන්ධාය පටිච්ච. ජාතිධම්මාති ජාතිසභාවා ජාතිපකතිකා. තස්මාති යස්මා සකලො අරියමග්ගොපි කල්‍යාණමිත්තං නිස්සාය ලබ්භති, තස්මා. හන්දාති වචස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. අප්පමාදං පසංසන්තීති අප්පමාදං වණ්ණයන්ති, තස්මා අප්පමාදො කාතබ්බො. අත්ථාභිසමයාති අත්ථපටිලාභා. අට්ඨමං.

9. පට්ඨප්පුත්තකසුත්තවණ්ණනා

130. නවමෙ දිවා දිවස්සාති දිවස්සේස දිවා, මජ්ඣන්තිකසමයෙති අත්ථො. සාපතෙය්‍යන්ති ධනං. කො පන වාදො රුපියස්සාති සුවණ්ණරජතමිබ්බලොභකාලලොභථාලකච්ඡපකාදිහෙදස්ස සනකතස්ස වෙව පරිභොගභාජනාදිහෙදස්ස ව රුපියභණ්ඩස්ස පන කො වාදො? “එත්තකං නාමා”ති කා පරිච්ඡෙදකථාති අත්ථො. කණාපකන්ති සකුණ්ඩකහත්තං. බිලඬුගුණියන්ති කඤ්ඡිකදුතියං. සාණන්ති සාණවාකමයං. තිපක්ඛවසනන්ති තිණි බණ්ඩාති ද්විසු යානෙසු සිබ්බිත්වා කතනිවාසනං.

අසප්පුරිසොති ලාමකපුරිසො. උද්ධග්ගිකන්තිආදීසු උපරුපරිභූමීසු එලදානවසෙන උද්ධං අග්ගමස්සාති උද්ධග්ගිකා. සග්ගස්ස හිතා

තනුපපත්තිජනනතොති සොවග්ගිකා. නිබ්බත්තට්ඨානෙසු සුඛො විපාකො
අස්සාති සුඛවිපාකා. සුට්ඨු අග්ගානං දිබ්බවණ්ණාදීනං විසෙසානං
නිබ්බත්තනතො සග්ගසංවත්තනිකා. ඵවරූපං දක්ඛිණදානං න පතිට්ඨාපෙතිති.

සාතොදකාති මධුරොදකා. සෙත්තොදකාති විචිතං භින්නට්ඨානෙ උදකස්ස
සෙතතාය සෙතොදකා. සුපතිත්ථාති සුන්දරතිත්ථා. තං ජනොති යෙන උදකෙන
සාතොදකා, තං උදකං ජනො භාජනාති පුරෙත්වා නෙව භරෙය්‍ය. න යථාපච්චයං
වා කරෙය්‍යාති, යං යං උදකෙන උදකකිච්චං කාතබ්බං, තං තං න කරෙය්‍ය.
තදපෙය්‍යමානන්ති තං අපෙය්‍යමානං. කිච්චකරො ව භොතීති අත්තනා
කත්තබ්බකිච්චකරො වෙව කුසලකිච්චකරො ව, භුඤ්ජති ව, කම්මන්තෙ ව
පයොපෙති, දානඤ්ච දෙතිති අත්ථො. නවමං.

10. දුතියඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

131. දසමෙ පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසීති පිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං සංයොපෙසී,
පිණ්ඩපාතං අදාසීති අත්ථො. පක්කාමීති කෙනවිදෙව රාජුපට්ඨානාදිනා කිච්චෙන
ගතො. පච්ඡා විජ්ජපිසාරී අභොසීති සො කිර අඤ්ඤෙසුපි දිවසෙසු තං
පච්චෙකසම්බුද්ධං පස්සති, දාතුං පනස්ස චිත්තං න උජ්ජජ්ජති. තස්මිං පන දිවසෙ
අයං පදුමවතිදෙවියා තතියපුත්තො තග්ගරසිඛි පච්චෙකබුද්ධො
ගන්ධමාදනපබ්බතෙ ඵලසමාපත්තිසුඛෙන චිතිනාමෙත්වා පුබ්බණ්ඨසමයෙ
වුට්ඨාය අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා මනොසිලාතලෙ නිවාසෙත්වා
කායබන්ධනං බන්ධිත්වා පත්තච්චරමාදාය අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං
සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා නගරද්වාරෙ ඔරුය්හ විවරං
පාරුපිත්වා පත්තමාදාය නගරවාසිනං සරද්වාරෙසු සහස්සභණ්ඩිකං යපෙන්නො
විය පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි අනුපුබ්බෙන සෙට්ඨිතො සරද්වාරං
සම්පත්තො. තංදිවසඤ්ච සෙට්ඨි පාතොව උට්ඨාය පණ්ණිනභොජනං භුඤ්ජිත්වා,
සරද්වාරකොට්ඨකෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, දන්තන්තරානි සොධෙන්නො
නිසින්තො භොති. සො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා, තංදිවසං පාතො භුත්වා
නිසින්තන්තා දානචිත්තං උජ්ජාදෙත්වා, හරියං පක්කොසාපෙත්වා, “ඉමස්ස
සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී” ති වත්වා පක්කාමී.

සෙට්ඨිහරියා චිත්තෙසි – “මයා ඵත්තකෙන කාලෙන ඉමස්ස ‘දෙවා’ ති
වචනං න සුතපුබ්බං, දාපෙන්නොපි ව අජ්ජ න යස්ස වා තස්ස වා දාපෙති,
චිත්තරාගදොසමොහස්ස වන්තකිලෙසස්ස ඔහිතභාරස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස දාපෙති,
යං වා තං වා අදත්වා පණ්ණිනං පිණ්ඩපාතං දස්සාමී” ති, සරා නික්ඛමිම
පච්චෙකබුද්ධං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ආදාය අන්තොනිවෙසනෙ
පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදාපෙත්වා සුපරිසුද්ධෙහි සාලිතණ්ඩුලෙහි භත්තං
සම්පාදෙත්වා තදනුරූපං බාදනීයං බාඤ්ජනං සුපෙය්‍යඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා
පත්තං පුරෙත්වා බහි ගන්ධෙහි සමලඬ්ඬකරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස භත්ථෙසු
පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දි. පච්චෙකබුද්ධො – “අඤ්ඤෙසම්පි පච්චෙකබුද්ධානං

සඬගහං කර්ස්සාමි” ති අපරිභුඤ්ජිත්වාච අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සොපි
 බො සෙට්ඨි බාහිරතො ආගච්ඡන්තො පච්චෙකඛුද්ධං දිස්වා මයං “තුම්භාකං
 පිණ්ඩපාතං දෙථා” ති වත්වා පක්කන්තා, අපි වො ලද්ධොති? ආම, සෙට්ඨි
 ලද්ධොති. “පස්සාමි” ති ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙසි. අථස්ස
 පිණ්ඩපාතගන්ධො උට්ඨහිත්වා නාසාපුටං පහරි. සො විත්තං සංයමෙතුං
 අසක්කොන්තො පච්ඡා විජ්ජට්ඨාරි ආහොසිති.

වරමෙතන්තිආදි විජ්ජට්ඨාරස්ස උප්පන්නාකාරදස්සනං. භාතු ව පන
 එකපුත්තකං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසිති තදා කිරස්ස
 අවිහන්තෙයෙව කුටුම්භෙ මාතෘපිතරො ව ජෙට්ඨභාතා ව කාලමකංසු. සො
 භාතුජායාය සද්ධිංයෙව සංවාසං කප්පෙසි. භාතු පනස්ස එකො පුත්තො හොති,
 තං වීරියා කීළන්තං මනුස්සා වදන්ති – “අයං දාසො අයං දාසී ඉදං යානං ඉදං
 ධනං තව සන්තක” ති. සො තෙසං කථං ගහෙත්වා – “අයං දාසො මය්හං
 සන්තක” තිආදීති කථෙති.

අථස්ස වුළුපිතා වින්තෙසි – “අයං දාරකො ඉදානෙව එවං කථෙසි,
 මහල්ලකකාලෙ කුටුම්භං මජ්ඣෙ හින්දාපෙය්‍ය, ඉදානෙවස්ස කත්තබ්බං
 කර්ස්සාමි” ති එකදිවසං වාසිං ආදාය – “එහි පුත්ත, අරඤ්ඤං ගච්ඡාමා” ති තං
 අරඤ්ඤං නෙත්වා විරවන්තං විරවන්තං මාරෙත්වා ආවාටෙ පක්ඛිපිත්වා පංසුනා
 පට්ච්ඡාදෙසි. ඉදං සන්ධායෙනං වුත්තං. සත්තක්ඛත්තුන්ති සත්තවාරෙ.
 පුබ්බපච්ඡිමචෙතනාවසෙන චෙත්ථ අත්ථො චෙදිතබ්බො.
 එකපිණ්ඩපාතදානස්මිඤ්චි එකාව චෙතනා ද්වෙ පටිසන්ධියො න දෙති,
 පුබ්බපච්ඡිමචෙතනාහි පනෙස සත්තක්ඛත්තුං සග්ගෙ, සත්තක්ඛත්තුං
 සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තො. පුරාණන්ති පච්චෙකසම්ඛුද්ධස්ස
 දිත්තපිණ්ඩපාතචෙතනාකම්මං.

පරිග්ගහන්ති පරිග්ගහිතවත්ථු. අනුජීවිනොති එකං මහාකුලං නිස්සාය
 පණ්ණාසමිපි සට්ඨිපි කුලානි ජීවන්ති, තෙ මනුස්සෙ සන්ධායෙනං වුත්තං. සබ්බං
 නාදාය ගන්තබ්බන්ති සබ්බමෙනං න ආදියිත්වා ගන්තබ්බං. සබ්බං
 නික්ඛිප්පහාමිනන්ති සබ්බමෙනං නික්ඛිප්පසභාවං, පරිච්චිතබ්බසභාවමෙවාති
 අත්ථො. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

132. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ “නීවෙ කුලෙ පච්චාජාතො” තිආදිකෙන තමෙන
 යුත්තොති තමො. කායදුච්චරිතාදීහි පුන නිරයතමුපගමනතො තමපරායණො. ඉති
 උභයෙනපි ඛන්ධතමොව කටීතො හොති. “උච්චෙ කුලෙ

පව්වාජානෝ''තිආදිකෙන ජොතිනා යුත්තතො ජොති, ආලොකීභූතොති චුත්තං හොති. කායසුචරිතාදීහි පුන සග්ගුපපත්තිජොතිභාවූපගමනතො ජොතිපරායණො. ඉමිනා නයෙන ඉතරෙපි ද්වෙ වෙදිතබ්බො.

වෙනකුලෙති විලිචකාරකුලෙ. නෙසාදකුලෙති මිගලුද්දකාදිනං කුලෙ. රථකාරකුලෙති වම්මකාරකුලෙ. පුක්කුසකුලෙති පුප්ඵජඩ්ඛකකුලෙ. කසිරචුත්තිකෙති දුක්ඛචුත්තිකෙ. දුබ්බණ්ණොති පංසුපිසාවකො විය ඤාමබාණුවණ්ණො. දුද්දසිකොති විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. ඔකොට්මකොති ලකුණ්ඩකො. කාණොති එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. කුණීති එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. බඤ්ජොති එකපාදබඤ්ජො වා උභයපාදබඤ්ජො වා. පක්ඛහනොති හතපක්ඛො පියසප්පි. පදීපෙයාස්සාති තෙලකපල්ලකාදිනො පදීපඋපකරණස්ස. එවං බො, මහාරාජාති එත්ථ එකො පුග්ගලො බහිද්ධා ආලොකං අදිස්වා මාතුකුච්ඡිස්මිංයෙව කාලං කත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තන්තො සකලං කප්පමිපි සංසරති, සොපි තමොතමපරායණොව. සො පන කුහකපුග්ගලො භවෙයා. කුහකස්ස හි එවරූපා නිබ්බත්ති හොතිති චුත්තං.

එත්ථ ව ‘‘නීවෙ කුලෙ පව්වාජානො හොති වණ්ඩාලකුලෙ වා’’තිආදීහි ආගමනවිපත්ති වෙව පුබ්බුජ්ජන්තපච්චයවිපත්ති ව දස්සිතා. දලිද්දෙනිආදීහි පචත්තපච්චයවිපත්ති. කසිරචුත්තිකෙතිආදීහි ආජීවුපායවිපත්ති. දුබ්බණ්ණොතිආදීහි අත්තභාවවිපත්ති. බව්භාබාධොතිආදීහි දුක්ඛකාරණසමායොගො. න ලාභීතිආදීහි සුඛකාරණවිපත්ති වෙව උපහොගවිපත්ති ව. කායෙන දුච්චරිතන්තිආදීහි තමපරායණභාවස්ස කාරණසමායොගො. කායස්ස හෙදාතිආදීහි සම්පරායිකතමුපගමො. සුක්කපක්ඛො චුත්තපට්ඨකතයෙන වෙදිතබ්බො.

අක්කොසනීති දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසනි. පරිභාසනීති, ‘‘කස්මා තිට්ඨං? කිං තුම්හෙහි අම්භාකං කසිකම්මාදීනි කතානි’’තිආදීහි? පරිභවචචනෙහි පරිභාසනි. රොසකොති සට්ඨකො. අබ්‍යග්ගමනසොති එකග්ගචිත්තො. පඨමං.

2. අයයිකාසුත්තවණ්ණනා

133. දුතියෙ ජිණ්ණොති ජරාජිණ්ණො. වුඩ්ඨාති වයොවුඩ්ඨා. මහල්ලිකාති ජාතිමහල්ලිකා. අද්ධගතාති අද්ධං විරකාලං අතික්කන්තා. වයොඅනුප්පත්තාති පච්ඡිමවයං සම්පත්තා. පියා මනාපාති රඤ්ඤො කිර මාතරි මතාය අයයිකා මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා පටිජග්ගි, තෙනස්ස අයයිකාය බලවපෙමං උප්පජ්ජී. තස්මා එවමාහ. හත්ථීරතනෙනාති සතසහස්සග්ගසනකො හත්ථී සතසහස්සග්ගසනකෙන අලඬිකාරෙන අලඬිකතො හත්ථීරතනං නාම. අස්සරතනෙපි එසෙව නයො. ගාමවරොපි සතසහස්සට්ඨානකගාමොව. සබ්බානි තානි හෙදනධම්මානීති තෙසු හි කිඤ්චි කරියමානමෙව හිජ්ජති, කිඤ්චි කතපරියොසිතං චක්කතො අනපනිතමෙව, කිඤ්චි අපනෙත්වා භූමියං යපිතමත්තං, කිඤ්චි තතො පරං,

එවමෙව සත්තෙසුපි කොච් පටිසන්ධිං ගහෙන්වා මරති, කොච් මුල්භගබ්භාය මාතරි මාතුකුච්ඡිතො අනික්ඛන්තොව, කොච් නික්ඛන්තමත්තො, කොච් තතො පරන්ති. තස්මා එවමාහ. දුතියං.

134. තතියෙ සබ්බං උත්තානමෙව. තතියං.

4. ඉස්සත්තසුත්තවණ්ණනා

135. චතුත්ථස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. භගවතො කිර පයමබොධියං මහාලාභසක්කාරො උදපාදි භික්ඛුසඤ්ජස්ස ව. තිත්ථියා භතලාභසක්කාරා හුත්වා කුලෙසු එවං කන්ථෙන්නා විවරන්ති – “සමණො ගොතමො එවමාහ, ‘මය්භමෙව දානං දාතබ්බං, න අඤ්ඤෙසං දානං දාතබ්බං. මය්භමෙව සාවකානං දානං දාතබ්බං, න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දානං දාතබ්බං. මය්භමෙව දින්නං මහජ්ඵලං, න අඤ්ඤෙසං දින්නං මහජ්ඵලං. මය්භමෙව සාවකානං දින්නං මහජ්ඵලං, න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහජ්ඵල’න්ති. යුත්තං නු බො සයම්පි භික්ඛාචාරනිස්සිතෙන පරෙසං භික්ඛාචාරනිස්සිතානං චතුත්තං පච්චයානං අන්තරායං කාතුං, අයුත්තං කරොති අනනුච්ඡික’න්ති. සා කථා පත්ථරමානා රාජකුලං සම්පත්තා. රාජා සුත්වා වින්තෙසි – “අට්ඨානමෙතං යං තථාගතො පරෙසං ලාභන්තරායං කරෙය්‍ය. එතෙ තථාගතස්ස අලාභාය අයසාය පරිසක්කන්ති. සවාහං ඉධෙව යත්වා ‘මා එවං අවොචුත්ථ, න සත්ථා එවං කථෙති’ති වදෙය්‍යං, එවං සා කථා නිජ්ඣන්ති. න ගච්ඡෙය්‍ය, ඉමස්ස මහාජනස්ස සන්නිපතිතකාලෙයෙව නං නිජ්ඣාපෙස්සාමි”ති එකං ඡණදිවසං ආගමෙන්නො තුණ්හි අහොසි.

අපරෙත සමයෙන මහාජණෙ සම්පත්තෙ “අයං ඉමස්ස කාලො”ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙසි – “සද්ධා වා අස්සද්ධා වා සම්මාදිට්ඨිකා වා මිච්ඡාදිට්ඨිකා වා ගෙහරක්ඛකෙ දාරකෙ වා මාතුගාමෙ වා යපෙත්වා අවසෙසා යෙ විහාරං නාගච්ඡන්ති, පඤ්ඤාසං දණ්ඨො”ති. සයම්පි පාතොව න්හත්වා කතපාතරාසො සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතො මහතා බලකායෙන සද්ධිං විහාරං අගමාසි. ගච්ඡන්තො ව වින්තෙසි – “භගවා තුම්හෙ කිර එවං වදථ ‘මය්භමෙව දානං දාතබ්බං...පෙ.... න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහජ්ඵල’න්ති එවං පුච්ඡිතුං අයුත්තං, පඤ්ඤමෙව පුච්ඡිස්සාමි, පඤ්ඤං කථෙන්නො ව මෙ භගවා අවසානෙ තිත්ථියානං වාදං භඤ්ජිස්සති”ති. සො පඤ්ඤං පුච්ඡන්තො කත්ථ නු බො, හන්තෙ, දානං දාතබ්බන්ති ආහ. යත්ථාති යස්මිං පුග්ගලෙ විත්තං පසිදති, තස්මිං දාතබ්බං, තස්ස වා දාතබ්බන්ති අත්ථො.

එවං චුත්තෙ රාජා යෙහි මනුස්සෙහි තිත්ථියානං වචනං ආරොචිතං, තෙ ඔලොකෙසි. තෙ රඤ්ඤා ඔලොකිතමත්තාව මඬිකුභූතා අධොමුඛා පාදඬිගුට්ඨකෙන භූමිං ලෙඛමානා අට්ඨංසු. රාජා – “එකපදෙනෙව, හන්තෙ, හතා තිත්ථියා”ති මහාජනං සාවෙන්නො මහාසද්දෙන අහාසි. එවඤ්ච පන භාසිත්වා –

“හගවා විත්තං නාම නිගණ්ඨාවෙලකපරිබ්බාජකාදීසු යත්ථ කත්ථවි පසීදති,
කත්ථ පන, හත්තෙ, දිත්තං මහජ්ඵල” ත්ති පුච්ඡී. අඤ්ඤං බො එතන්ති,
“මහාරාජ, අඤ්ඤං තයා පයමං පුච්ඡිතං, අඤ්ඤං පච්ඡා, සල්ලක්ඛෙහි එතං,
පඤ්භාකථනං පන මය්හං භාරො” ති වත්වා සීලවතො බොතිආදිමාහ. තත්ථ ඉධ
ත්‍යස්සාති ඉධ තෙ අස්ස. සමුපබ්‍යුල්භොති රාසිභූතො. අසික්ඛිතොති ධනුසිජ්ජෙ
අසික්ඛිතො. අකතභත්ථොති මුට්ඨිබන්ධාදිවසෙන අසම්පාදිතභත්ථො.
අකතයොග්ගොති තිණපුඤ්ජමත්තිකාපුඤ්ජාදීසු අකතපරිවයො. අකතුපාසනොති
රාජරාජමහාමත්තානං අදස්සිතසරක්ඛෙපො. ඡම්භීති පවෙධිතකායො.

කාමච්ඡන්දො පභීනොතිආදීසු අරහත්තමග්ගෙන කාමච්ඡන්දො පභීනො
හොති, අනාගාමිමග්ගෙන බ්‍යාපාදො, අරහත්තමග්ගෙනෙව ටීනමිද්ධං, තථා
උද්ධච්චං, තතියෙනෙව කුක්කුච්චං, පයමමග්ගෙන විචිකිච්ඡා පභීනා හොති.
අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනාති අසෙක්ඛස්ස සීලක්ඛන්ධො අසෙක්ඛො
සීලක්ඛන්ධො නාම. එස නයො සබ්බත්ථ. එත්ථ ච පුරිමෙහි චතුහි පදෙහි
ලොකියලොකුත්තරසීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තියො කථිතා. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං
පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණං හොති, තං ලොකියමෙව.

ඉස්සත්තන්ති උසුසිජ්ජං. බලවීරියන්ති එත්ථ බලං නාම වායොධාතු, වීරියං
කායිකචෙතසිකවීරියමෙව. හරෙති හරෙය්‍ය. නාසුරං ජාතිපච්චයාති, “අයං
ජාතිසම්පන්නො” ති එවං ජාතිකාරණා අසුරං න හරෙය්‍ය.

බන්තිසොරච්චන්ති එත්ථ බන්තීති අධිවාසනබන්ති, සොරච්චන්ති අරහත්තං.
ධම්මාති එතෙ ද්වෙ ධම්මා. අස්සමෙති ආවසථෙ. විවනෙති අරඤ්ඤට්ඨානෙ,
නිරුද්ධෙ අරඤ්ඤෙ චතුරස්සපොක්ඛරණිආදීනි කාරයෙති අත්ථො. දුග්ගෙහි
විසමට්ඨානෙ. සඬකමනානීති පණ්ණාසහත්ථසට්ඨිහත්ථාති
සමොකිණ්ණපරිසුද්ධවාලිකාති සඬකමනාති කරෙය්‍ය.

ඉදානි එතෙසු අරඤ්ඤසෙනාසනෙසු වසන්තානං භික්ඛූනං භික්ඛාවාරචත්තං
ආචික්ඛන්තො අන්තං පානන්තිආදිමාහ. තත්ථ සෙනාසනානීති මඤ්චපීඨාදීනි.
විජ්ජසන්නොති බිණ්ණසවස්ස දෙන්තොපි සකඬ්ඛෙන කිලෙසමලිනෙන
විත්තෙන අදත්ථා විජ්ජසන්නෙනෙව විත්තෙන දදෙය්‍ය. ථනයන්ති ගජ්ජන්තො.
සතක්කකුති සතසිබරො, අනෙකකුටොති අත්ථො. අභිසඬ්ඛච්චාති අභිසඬ්ඛරිත්ථා
සමොධානෙත්ථා රාසිං කත්ථා.

ආමොදමානොති තුට්ඨමානසො හුත්ථා. පකිරෙතීති දානග්ගෙ විචිරති,
පකිරන්තො විය වා දානං දෙති. පුඤ්ඤධාරාති අනෙකදානචෙතනාමයා
පුඤ්ඤධාරා. දාතාරං අභිවස්සතීති යථා ආකාසෙ සමුට්ඨිතමෙසතො නික්ඛන්තා
උදකධාරා පථවිං සිනෙහයන්ති තෙමෙන්ති කිලෙදයන්ති අභිවස්සතී, එවමෙව
අයම්පි දායකස්ස අබ්භන්තරෙ උජ්ජන්තා පුඤ්ඤධාරා තමෙව දාතාරං අන්තො
සිනෙහෙති පුරෙති අභිසන්දෙති. තෙන වුත්තං “දාතාරං අභිවස්සතී” ති. චතුත්ථං.

5. පබ්බතපමසුත්තවණ්ණනා

136. පඤ්චමෙ මුද්ධාවසිත්තානන්ති ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධති

අවසිත්තානං කතාභිසෙකානං. කාමගෙධපරියුට්ඨිතානන්ති කාමෙසු ගෙධෙන පරියුට්ඨිතානං අභිභූතානං. ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තානන්ති ජනපදෙ ථීරභාවජ්ජත්තානං. රාජකරණියානීති රාජකම්මානි රාජුහි කත්තබ්බකිව්වානි. තෙසු බ්වාහන්ති තෙසු අහං. උසුක්කමාපන්නොති බ්‍යාපාරං ආපන්නො. එස කිර රාජා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡති, අන්තරාගමනානි බහුනිපි හොන්ති. තස්ස නිබ්බදං ගච්ඡතො බලකායො මහාපි හොති අජ්ජොපි. අට්ඨකදිවසං පඤ්චසතා වොරා චිත්තයිංසු – “අයං රාජා අවෙලාය අජ්ජෙන බලෙන සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති, අන්තරාමග්ගෙන නං ගහෙත්වා රජ්ජං ගණ්ඨිස්සාමා”ති. තෙ අන්ධවතෙ නිලීයිංසු. රාජානො ව නාම මහාපුඤ්ඤා හොන්ති. අථ තෙසංයෙව අබ්හන්තරතො එකො පුරිසො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා මහන්තං බලකායං ආදාය අන්ධවතං පරිවාරෙත්වා තෙ සබ්බෙ ගහෙත්වා අන්ධවතතො යාව නගරද්වාරා මග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං චක්ඛුනා චක්ඛුං උපනිබ්බන්ධිත්වා ඔලොකෙත්ති, එවං ආසන්නානි සුලානි රොපාපෙත්වා සුලෙසු උත්තාසෙසි. ඉදං සන්ධාය එවමාහ.

අථ සත්ථා චිත්තෙසි – “සවාහං චක්ඛාමි, ‘මහාරාජ, මාදිසෙ නාම සම්මාසම්බුද්ධෙ ධුරවිහාරෙ වසන්තෙ තයා එවරූපං දාරුණං කම්මං කතං, අයුත්තං තෙ කත’න්ති, අථායං රාජා මඬ්ඤ භුත්වා සන්ථම්භිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, පරියායෙන ධම්මං කට්ඨන්තස්සෙව මෙ සල්ලක්ඛෙස්සති”ති ධම්මදෙසනං ආරභන්තො තං කිං මඤ්ඤසීතිආදිමාහ. තත්ථ සද්ධායිකොති සද්ධාතබ්බො, යස්ස ත්වං වචනං සද්දහසීති අත්ථො. පච්චයිකොති තස්සෙව වෙච්චනං, යස්ස වචනං පත්තියායසීති අත්ථො. අබ්භසමන්ති ආකාසසමං. නිජ්ජොට්ඨන්තො ආගච්ඡති පථවිතලතො යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙ සත්තෙ සණ්ඨකරණියං තිණුචුණ්ණං විය කරොන්තො පිසන්තො ආගච්ඡති.

අඤ්ඤත්‍ර ධම්මවරියායාති යපෙත්වා ධම්මවරියං අඤ්ඤං කාතබ්බං නත්ථි, දසකුසලකම්මපථසඬ්ඛාතා ධම්මවරියාව කත්තබ්බා, හන්තෙති – සමවරියාදීනි තස්සෙව වෙච්චනානි. ආරොචෙමිති ආචික්ඛාමි. පටිච්චෙදයාමිති ජානාපෙමි. අධිවත්තතීති අජ්ඣොත්ථරති. හත්ථියුද්ධානීති නාළාගිරිසදිසෙ හෙමකජ්ජෙන නාගෙ අභිරුද්ධ යුජ්ඣිතබ්බයුද්ධානි. ගතීති නිජ්ජන්ති. විසයොති ඔකාසො, සමත්ථභාවො වා. න හි සක්කා තෙහි ජරාමරණං පටිබාහිතුං. මන්තිනො මහාමත්තාති මන්තසම්පන්නා මහොසධ්විධුරපණ්ඩිතාදිසදිසා මහාඅම්මව්වා. භූමිගතන්ති මහාලොහකුම්භියො පුරෙත්වා භූමියං යපිතං. වෙහාසට්ඨන්ති වම්මපසිබ්බකෙ පුරෙත්වා තුලාසඬ්ඝාටාදියු ලග්ගෙත්වා වෙච නියුහාදියු ව පුරෙත්වා යපිතං. උපලාපෙතුන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං හින්දිතුං. යථා ද්වෙ ජනා එකෙන මග්ගෙන න ගච්ඡන්ති එවං කාතුං.

නහං ආභවිවාති ආකාසං පුරෙත්වා. එවං ජරා ව මච්චු වාති ඉධ ද්වෙයෙව පබ්බතා ගහිතා, රාජොවාදෙ පන “ජරා ආගච්ඡති සබ්බයොබ්බතං විලුම්පමානා” ති එවං ජරා මරණං ඛ්‍යාධි විපත්තීති චත්තාරොපෙන ආගතාව. තස්මාති යස්මා හත්ථියුද්ධාදීහි ජරාමරණං ජීනිතුං න සක්කා, තස්මා. සද්ධං නිවෙසයෙති සද්ධං නිවෙසයා, පතිට්ඨාපෙය්‍යාති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

කොසලසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මාරසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. තපොකම්මසුත්තවණ්ණනා

137. මාරසංයුත්තස්ස පයමෙ උරුවෙලායං විහරතීති පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤාණො උරුවෙලගාමං උපනිස්සාය විහරති. පයමාහිසම්බුද්ධොති අහිසම්බුද්ධො හුත්වා පයමං අන්තොසත්තාහස්මිංයෙව. දුක්කරකාරිකායාති ඡබ්බස්සාති කතාය දුක්කරකාරිකාය. මාරො පාපිමාති අත්තනො විසයං අතික්කමිතුං පටිපන්නෙ සත්තෙ මාරෙතීති මාරො. පාපෙ නියොපෙති, සයං වා පාපෙ නියුත්තොති පාපිමා. අඤ්ඤානිපිස්ස කණ්හො, අධිපති, වසවත්තී, අත්තකො, නමුච්චි, පමත්තඛන්ධුතිආදීනි බහුනි නාමානි, ඉධ පන නාමද්වයමෙව ගහිතං. උපසඬ්ඤාමිති – “අයං සමණො ගොතමො ‘මුත්තොස්මි’ති මඤ්ඤති, අමුත්තභාවමස්ස කට්ඨස්සාමි”ති වින්තෙත්වා උපසඬ්ඤාමි.

තපොකම්මා අපක්කම්මාති තපොකම්මනො අපක්කමිත්වා. අපරද්ධොති “දුරෙ ත්වං සුද්ධිමග්ගා”ති වදති. අමරං තපන්ති අමරතපං අමරභාවත්ථාය කතං ලුබ්භපං, අත්තකිලමථානුයොගො. සබ්බානත්ථාවහං හොතීති, “සබ්බං තපං මය්හං අත්ථාවහං න භවති”ති ඤාත්වා. ථීයාරිත්තංව ධම්මනීති අරඤ්ඤෙ ථලෙ ථීයාරිත්තං විය. ඉදං චුත්තං හොති – යථා අරඤ්ඤෙ ථලෙ නාවං යපෙත්වා භණ්ඩස්ස පුරෙත්වා මහාජනා අභිරුහිත්වා ථීයාරිත්තං ගහෙත්වා සංකඩ්ඨෙය්‍යුං වෙව උප්පිලෙය්‍යුං ව, සො මහාජනස්ස වායාමො එකඩ්ඨගුලද්වඩ්ඨගුලමත්තමිපි නාවාය ගමනං අසාධෙත්තො නිරත්ථකො භවෙය්‍ය න අනත්ථාවහො, එවමෙව අහං ‘සබ්බං අමරං තපං අනත්ථාවහං හොතී’ති ඤාත්වා විස්සජ්ජෙසිත්ති.

ඉදානි තං අමරං තපං පහාය යෙන මග්ගෙන බුද්ධො ජාතො, තං දස්සෙන්තො සීලන්තිආදිමාහ. තත්ථ සීලන්ති වචනෙන සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවා ගහිතා, සමාධිනා සම්මාවායාමසතිසමාධියො, පඤ්ඤාය සම්මාදිට්ඨිසඬිකප්පා. මග්ගං බොධාය භාවයන්ති ඉමං අට්ඨඬිගිකමෙව අරියමග්ගං බොධත්ථාය භාවයන්තො. එත්ථ ව බොධායාති මග්ගත්ථාය. යථා හි යාගුත්ථාය යාගුමෙව පවත්ති, පුචත්ථාය පුචමෙව පවත්ති, න අඤ්ඤං කිඤ්චි කරොන්ති, එවං මග්ගමෙව මග්ගත්ථාය භාවෙති. තෙනාහ “මග්ගං බොධාය භාවය”න්ති. පරමං සුද්ධිත්ති අරහත්තං. නිහතොති ත්වං මයා නිහතො පරාජිතො. පයමං.

2. හත්ථීරාජවණ්ණසුත්තවණ්ණනා

138. දුතියෙ රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති රත්තිං අන්ධභාවකාරකෙ මහාතමෙ චතුරඬිගෙ තමසි. අබ්භොකාසෙ නිසින්තො හොතීති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමීත්වා වඩ්ඤ්ඤාමනකොටියං පාසාණඵලකෙ මහාවීවරං සීසෙ යපෙත්වා පධානං පරිග්ගණ්හමානො නිසින්තො හොති.

නනු ව තථාගතස්ස අභාවිතො වා මග්ගො, අප්පහීනා වා කිලෙසා, අප්පට්ඨිද්ධං වා අකුප්පං, අසච්ඡිකතො වා නිරොධො නත්ථී, කස්මා එවමකාසීති? අනාගතෙ කුලපුත්තානං අඩ්ඤාසත්ථං. “අනාගතෙ හි කුලපුත්තා මයා ගතමග්ගං ආවජ්ජිත්වා අබ්භොකාසවාසං වසිතබ්බං මඤ්ඤමානා පධානකම්මං කරස්සන්ති”ති සම්පස්සමානො සත්ථා එවමකාසී. මහාති මහන්තො. අට්ඨකොති කාළකො. මණ්ණිති පාසාණො. එවමස්ස සීසං හොතීති එවරූපං තස්ස කාළවණ්ණං කුටාගාරප්පමාණං මහාපාසාණසදිසං සීසං හොති.

සුභාසුභන්ති දීඝමද්ධානං සංසරන්තො සුන්දරාසුන්දරං වණ්ණං කත්වා ආගතොසීති වදති. අථ වා සංසරන්ති සංසරන්තො ආගච්ඡන්තො. දීඝමද්ධානන්ති වසවත්තිට්ඨානතො යාව උරුවෙලාය දීඝමග්ගං, පුරෙ බොධාය වා ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකසමයසඬිබාතං දීඝකාලං. වණ්ණං කත්වා සුභාසුභන්ති සුන්දරඤ්ච අසුන්දරඤ්ච නානප්පකාරං වණ්ණං කත්වා අනෙකචාරං මම සන්තිකං ආගතොසීති අත්ථො. සො කිර වණ්ණො නාම නත්ථී, යෙන වණ්ණෙන මාරො විහිංසකත්ථාය භගවතො සන්තිකං න ආගතපුබ්බො. තෙන තං භගවා එවමාහ. අලං තෙ තෙනාති අලං තුය්හං එතෙන මාරවිහිංසාකාරදස්සනඛ්‍යාපාරෙන. දුතියං.

3. සුභසුත්තවණ්ණනා

139. තතියෙ සුසංවුතාති සුපිහිතා. න තෙ මාරවසානුගාති, මාර, තෙ තුය්හං වසානුගා න හොන්ති. න තෙ මාරස්ස බද්ධගුති තෙ තුය්හං මාරස්ස බද්ධවරා සිස්සා අන්තෙවාසිකා න හොන්ති. තතියං.

4. පයමමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

140. චතුත්ථෙ යොනියො මනසිකාරාති උපායමනසිකාරෙන. යොනියො සම්මප්පධානාති උපායවිරියෙන කාරණවිරියෙන. විමුත්තීති අරහත්තඵලවිමුත්තී. අප්ඤ්ඤාසම්මි “අයං අත්තනා වීරියං කත්වා අරහත්තං පත්වාපි න තුස්සති, ඉදානි අඤ්ඤාසම්මි ‘පාපුණාථා’ති උස්සාහං කරොති, පටිබාහෙස්සාමි න”න්ති චින්තෙත්වා අභාසී.

මාරපාසෙනාති කිලෙසපාසෙන. යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසාති යෙ දිබ්බා කාමගුණසංඛාරා මානුසා කාමගුණසංඛාරා ච මාරපාසා නාම අත්ථී, සබ්බෙහි තෙහි ත්වං බද්ධොති වදති. මාරබන්ධනබද්ධොති මාරබන්ධනෙන බද්ධො, මාරබන්ධනෙ චා බද්ධො. න මෙ සමණ මොක්ඛසීති සමණ ත්වං මම විසයතො න මුච්චිස්සසී. චතුත්ථං.

5. දුතියමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

141. පඤ්චමෙ මුත්තාහන්ති මුත්තො අහං. පුරිමං සුත්තං අන්තොවස්සෙ වුත්තං, ඉදං පන පචාරෙත්වා වුට්ඨවස්සකාලෙ. චාරිකන්ති අනුපුබ්බගමනචාරිකං. (පචාරෙත්වා) දිවසෙ දිවසෙ යොජනපරමං ගච්ඡන්තා චරංගාති වදති. මා එකෙන ද්වෙති එකමග්ගෙන ද්වෙ ජනා මා අගමිත්ථ. එවඤ්ඤි ගතෙසු එකස්මිං ධම්මං දෙසෙන්නෙ, එකෙන තුණ්හිභූතෙන යාතබ්බං හොති. තස්මා එවමාහ.

ආදිකල්‍යාණන්ති ආදිමිහි කල්‍යාණං සුන්දරං හද්දකං. තථා මජ්ඣිමනිකායානෙසු. ආදිමජ්ඣිමනිකායානඤ්ච නාමෙතං සාසනස්ස ච දෙසනාය ච වසෙන දුට්ඨං. තත්ථ සාසනස්ස සීලං ආදි, සමථවිපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානාති පරියොසානං. සීලසමාධියො චා ආදි, විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානාති පරියොසානං. සීලසමාධිවිපස්සනා චා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානාති පරියොසානං. දෙසනාය පන චතුප්පදිකාය ගාථාය තාව පටමපාදො ආදි, දුතියතතියා මජ්ඣං, චතුත්ථො පරියොසානං. පඤ්චපදප්පදානං පටමපාදො ආදි, අවසානපාදො පරියොසානං, අවසෙසා මජ්ඣං. එකානුසන්ධිකසුත්තස්ස නිදානං ආදි, “ඉදමචොවා”ති පරියොසානං, සෙසං මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස මජ්ඣෙකෙ ඛුපි අනුසන්ධි මජ්ඣමෙව, නිදානං ආදි, “ඉදමචොවා”ති පරියොසානං.

සාත්ථන්ති සාත්ථකං කත්වා දෙසෙථ. සබ්බඤ්ජනන්ති බ්බඤ්ජනෙහි චෙව පදෙහි ච පරිපූරං කත්වා දෙසෙථ. කෙවලපරිපුණ්ණන්ති සකලපරිපුණ්ණං. පරිපුද්ධන්ති නිරූපක්කිලෙසං. බ්‍රහ්මවරියන්ති සික්ඛත්තයසංඛිගහං සාසනබ්‍රහ්මවරියං. පකාසෙථාති ආචිකරොථ.

අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාවක්ඛුමිහි අප්පකිලෙසරජසභාවා, දුකුලසාණියා පටිච්ඡන්තා විය චතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙන අරහත්තං පත්තුං සමත්ථා සන්තීති අත්ථො. අස්සවනතාති අස්සවනතාය. පරිභායන්තීති අලාභපරිහානියා ධම්මතො

පරිභායන්ති. සෙනානිගමොති පයමකප්පිකානං සෙනාය නිව්ටියොකාසෙ පතිට්ඨිතගාමො, සුජාතාය වා පිතු සෙනානී නාම නිගමො. තෙනුපසඬකම්ස්සාමිති නාහං තුම්හෙ උයොපෙත්වා පරිවෙණාදීති කාරොත්වා උපට්ඨාකාදීහි පරිවරියමානො විහරිස්සාමි, තිණ්ණං පන ජට්ඨානං අඬ්ඬුඬිඬානි පාටිභාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා ධම්මමෙව දෙසෙතුං උපසඬකම්ස්සාමිති. තෙනුපසඬකම්ති, “අයං සමණො ගොතමො මහායුද්ධං විචාරෙත්තො විය, ‘මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථ, ධම්මං දෙසෙථා’ති සට්ඨි ජනෙ උයොපෙති, ඉමස්මිං පන එකස්මිම්පි ධම්මං දෙසෙත්තෙ මය්හං විත්තස්සාදං නත්ථී, එවං ඛණ්ඩුසු දෙසෙත්තෙසු කුතො භවිස්සති, පටිබාහාමි න”න්ති විත්තෙත්වා උපසඬකම් පඤ්චමං.

6. සප්පසුත්තවණ්ණනා

142. ජට්ඨෙ සොණ්ඩිකාකිලඤ්ජන්ති සුරාකාරකානං

පිට්ඨපත්ථරණකකිලඤ්ජං. කොසලිකා කංසපාතීති කොසලරඤ්ඤො රථවක්කප්පමාණො පරිභොගපාති. ගලුගලායන්තෙති ගජ්ජන්තෙ. කම්මාරගග්ගරියාති කම්මාරුද්ධනපණාලියා. ධම්මානායාති භස්තවාතෙන සුරියමානාය. ඉති විදිත්වාති – “සමණො ගොතමො පධානමනුයුත්තො සුබෙන නිසිත්තො, සට්ටයිස්සාමි න”න්ති චුත්තප්පකාරං අත්තභාවං මාපෙත්වා නියාමභූමියං ඉතො චිතො ව සඤ්චරන්තං විජ්ජුලතාලොකෙන දිස්වා, “කො නු බො එසො සත්තො”ති? ආවජ්ජෙත්තො, “මාරො අය”න්ති එවං විදිත්වා.

සුඤ්ඤගෙහානීති සුඤ්ඤාගාරානි. සෙය්‍යාති සෙය්‍යත්ථාය. යස්සාමි වඬකම්ස්සාමි නිසිදිස්සාමි නිපජ්ජිස්සාමිති එතදත්ථාය යො සුඤ්ඤාගාරානි සෙවතිති අත්ථො. සො මුනි අත්තසඤ්ඤතොති සො බුද්ධමුනි භත්ථපාදකුක්කුච්චාභාවෙන සංයතත්තභාවො. වොස්සජ්ජ වරෙය්‍ය තත්ථ සොති සො තස්මිං අත්තභාවෙ ආලයං නිකන්තිං වොස්සජ්ජිත්වා පභාය වරෙය්‍ය. පතිරූපං හි තථාවිධස්ස තන්ති තාදිසස්ස තංසණ්ඨිතස්ස බුද්ධමුනිතො තං අත්තභාවෙ නිකන්තිං වොස්සජ්ජිත්වා වරණං නාම පතිරූපං යුත්තං අනුච්ඡවිකං.

වරකාති සීහබ්‍යග්ගසාදිකා සඤ්චරණසත්තා. භෙරවාති සවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකභෙරවා. තත්ථ සවිඤ්ඤාණකා සීහබ්‍යග්ගසාදයො, අවිඤ්ඤාණකා රත්තිභාගෙ බාණුවම්මිකාදයො. තෙපි හි තස්මිං කාලෙ යක්ඛා විය උපට්ඨහන්ති, රජ්ජුවල්ලියාදීති සබ්බානි සප්පා විය උපට්ඨහන්ති. තත්ථාති තෙසු භෙරවෙසු සුඤ්ඤාගාරගතො බුද්ධමුනි ලොමවලනමත්තකම්පි න කරොති.

ඉදානි අට්ඨානපරිකප්පං දස්සෙත්තො නහං එලෙය්‍යාතිආදිමාහ. තත්ථ එලෙය්‍යාති කාකපදං විය හීරහීරසො එලෙය්‍ය. වලෙය්‍යාති පොක්ඛරපත්තෙ වාතාහතො උදකබ්බන්දු විය වලෙය්‍ය. සල්ලම්පි වෙ උරසි පකප්පයෙය්‍යුන්ති තිබ්බිණසත්තිසල්ලං වෙපි උරස්මිං වාරෙයෙය්‍යුං. උපධිසුති බන්ධුපධිසු. තාණං න

කරොන්තීති තිබිණෙ සල්ලෙ උරස්මිං වාරියමානෙ භයෙන
ගුම්බන්තරකන්දරාදීති පවිසන්තා තාණං කරොන්ති නාම. බුද්ධා පන
සමුච්ඡින්නසබ්බහයා එවරුපං තාණං නාම න කරොන්ති. ඡට්ඨං.

7. සුපතිසුත්තවණ්ණනා

143. සත්තමෙ පාදෙ පක්ඛාලෙන්වාති උතුගාභාපනත්ථං ධොවිත්වා.
බුද්ධානං පන සරීරෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති, උදකම්පි පොක්ඛරපත්තෙ
පක්ඛිත්තං විය විචට්ටිත්වා ගච්ඡති. අපිච ඛො ධොතපාදකෙ ගෙහෙ පාදෙ
ධොවිත්වා පවිසනං පබ්බජිතානං චත්තං. තත්ථ බුද්ධානං චත්තහෙදො නාම
නත්ථි, චත්තසීසෙ පන යත්වා ධොවන්ති. සචෙ හි තථාගතො නෙව න්භායෙය්‍ය,
න පාදෙ ධොවෙය්‍ය, “නායං මනුස්සො” ති වදෙය්‍යුං. තස්මා මනුස්සකිරියං
අමුඤ්චන්තො ධොවති. සතො සම්පජානොති සොප්පපරිග්ගාහකෙන
සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්තාගතො. උපසඬකම්භි සමණො ගොතමො
සබ්බරත්තිං අබ්බොකාසෙ වඩ්ඤ්ඤාමිත්වා ගන්ධකුට්ඨං පවිසිත්වා නිද්දායති, අතිවිය
සුඛසයිතො හවිස්සති, සට්ඨසිස්සාමි නන්ති වින්තෙන්වා උපසඬකම්භි.

කිං සොප්පසීති කිං සුපසි, කිං සොප්පං නාමිදං තවාති වදති. කිං නු
සොප්පසීති කස්මා නු සුපසි? දුබ්භගො වියාති මනො විය, විසඤ්ඤී විය ව.
සුඤ්ඤමගාරන්ති සුඤ්ඤං මෙ සරං ලද්ධන්ති සොප්පසීති වදති. සුරියෙ
උග්ගතෙති සුරියම්භි උට්ඨිතෙ. ඉදානි හි අඤ්ඤෙ හික්ඛු සම්මජ්ජන්ති, පානීයං
උපට්ඨපෙන්නි, හික්ඛාචාරගමනසජ්ජා භවන්ති, ත්වං කස්මා සොප්පසියෙව.

ජාලිනීති තයො භවෙ අජ්ඣාන්තථරිත්වා යිතෙන “අජ්ඣාන්තිකස්සුපාදාය
අට්ඨාරසතණ්භාවිචරිතානී” තිආදිනා (විභ. 842) තෙන තෙන අත්තනො
කොට්ඨාසභූතෙන ජාලෙන ජාලිනී. විසත්තිකාති රූපාදිසු තත්ථ තත්ථ
විසත්තතාය විසමුලතාය විසපරිභොගතාය ව විසත්තිකා. කුහිඤ්චි නෙතචෙති
කත්ථවි නෙතුං. සබ්බුපධි පරික්ඛයාති සබ්බෙසං
බන්ධකිලෙසාහිසඩ්ඛාරකාමගුණහෙදානං උපධිනං පරික්ඛයා. කිං තචෙත්ථ,
මාරාති, මාර, තුය්හං කිං එත්ථ? කස්මා ත්වං උණ්භයාගුයං නිලියිතුං
අසක්කොන්ති බුද්දකමක්ඛිකා විය අත්තන්තෙනෙව උජ්ඣායන්තො
ආහිණ්ඩසීති. සත්තමං.

8. නන්දතිසුත්තවණ්ණනා

144. අට්ඨමං දෙවතාසංයුත්තෙ චුත්තත්ථමෙව. අට්ඨමං.

9. පයමආයුසුත්තවණ්ණනා

145. නවමෙ අප්පං වා භියොයාති භියොයා ජීවන්තො අපරං වස්සසතං ජීවිතුං
න සක්කොති, පණ්ණාසං වා සට්ඨි වා වස්සාති ජීවති. අජ්ඣාහාසීති සමණො

ගොතමො “මනුස්සානං අප්පමායු” ති කථෙති, දීඝභාවමස්ස කථෙස්සාමීති පච්චනීකසාතතාය අභිභවිත්වා අභාසි.

න නං භීළෙති තං ආයුං “අප්පකම්ඳ” ත්ති න භීළෙය්‍ය. බීරමත්තො වාති යථා දහරො කුමාරො උත්තානසෙය්‍යකො බීරං පිච්චිවා දුකුලවුම්භටකෙ නිපන්නො අසඤ්ඤී විය නිද්දායති, කස්සපි ආයුං අප්පං වා දීඝං වාති න වින්නෙති, එවං සප්පුරිසො. වරෙය්‍යාදිත්තසීසො වාති ආයුං පරිත්තන්ති ඤත්වා පජ්ජලිතසීසො විය වරෙය්‍ය. නවමං.

10. දුතියආයුසුත්තවණ්ණනා

146. දසමෙ නෙමීව රථකුබ්බරන්ති යථා දිවසං ගච්ඡන්තස්ස රථස්ස චක්කනෙමි කුබ්බරං අනුපරියායති න විජහති, එවං ආයු අනුපරියායතීති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. පාසාණසුත්තවණ්ණනා

147. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ නිසින්නොති පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව පධානං පරිග්ගණ්හන්නො නිසින්නො. මාරොපිස්ස සුබ්බනිසින්නභාවං ඤත්වා සට්ඨස්සාමීති උපසඬ්ඤමන්තො. පදාලෙසීති පබ්බතපිට්ඨෙ යත්වා පවිජ්ඣි. පාසාණා නිරන්තරා අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිභනන්තා පතන්ති. කෙවලන්ති සකලං. සබ්බන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. පඨමං.

2. කිත්තුසිහසුත්තවණ්ණනා

148. දුතියෙ විචක්ඛුකම්මායාති පරිසාය පඤ්ඤාවක්ඛුං විනාසෙතුකමායනාය. බුද්ධානං පනෙස පඤ්ඤාවක්ඛුං විනාසෙතුං න සක්කොති, පරිසාය භෙරවාරම්මණං සාවෙන්තො වා දස්සෙන්තො වා සක්කොති. විජ්ඣාචී නු මඤ්ඤසීති කිං නු ත්වං “විජිතවිජයො අහ” ත්ති මඤ්ඤසී? මා එවං මඤ්ඤි, නත්ථි තෙ ජයො. පරිසාසුති, අට්ඨසු පරිසාසු. බලප්පත්තාති දසබලප්පත්තා. දුතියං.

3. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

149. තතියෙ මන්දියා නුති මන්දභාවෙන මොමුහභාවෙන. උදාහු කාවෙය්‍යමත්තොති උදාහු යථා කචි කබ්බං වින්නෙන්නො තෙන කබ්බකරණෙන මත්තො සයති, එවං සයසී. සම්පවුරාති බහවො. කිමීදං සොප්පසෙ වාති කස්මා ඉදං සොප්පං සොප්පසියෙව? අත්ථං සමෙච්චාති අත්ථං සමාගන්ත්වා පාපුණිත්වා.

මය්හං හි අසඬගහො නාම සඬගහවිපන්නො වා අත්ථො නත්ථී. සල්ලන්ති තිබ්බං සත්තිසල්ලං. ජග්ගං න සඬකෙති යථා එකච්චො සීහපථාදීසු ජග්ගන්තො සඬකති, තථා අහං ජග්ගන්තොපි න සඬකාමි. නපි හෙමි සොත්තුන්ති යථා එකච්චො සීහපථාදීසුයෙව සුපිතුං භායති, එවං අහං සුපිතුමිපි න භායාමි. නානුතපන්ති මාමන්ති යථා ආවරියස්ස වා අන්තෙවාසිකස්ස වා අථාසුකෙ ජාතෙ උද්දෙසපරිපුච්ඡාය ධීතත්තා අන්තෙවාසිං රත්තින්දිවා අතික්කමන්තා අනුතපන්ති, එවං මං නානුතපන්ති. න හි මය්හං කිඤ්චි අපරිනිට්ඨිතකම්මං නාම අත්ථී. තෙනෙවාහ භානිං න පස්සාමි කුහිඤ්චි ලොකෙති. තතියං.

4. පතිරූපසුත්තවණ්ණනා

150. චතුත්ථෙ අනුරොධවිරොධෙසුති රාගපටිසෙසු. මා සජ්ජිත්ථො තදාවරන්ති එවං ධම්මකථං ආවරන්තො මා ලග්ගි. ධම්මකථං කථෙන්නස්ස හි එකච්චෙ සාධුකාරං දදන්ති, තෙසු රාගො උප්පජ්ජති. එකච්චෙ අසක්කච්චං සුඤ්ඤන්ති, තෙසු පටිසො උප්පජ්ජති. ඉති ධම්මකථිකො අනුරොධවිරොධෙසු සජ්ජති නාම. ත්වං එවං මා සජ්ජිත්ථොති වදති. යදඤ්ඤමනුසාසනීති යං අඤ්ඤං අනුසාසනි, තං. සම්බුද්ධො හිතානුකම්පි හිතෙන අනුපකම්පති. යස්මා ච හිතානුකම්පි, තස්මා අනුරොධවිරොධෙහි විජ්ජමුත්තො තථාගතොති. චතුත්ථං.

5. මානසසුත්තවණ්ණනා

151. පඤ්චමෙ ආකාසෙ වරන්තෙපි ඛන්ධනීති අන්තලික්ඛවරො. පාසොති රාගපාසො. මානසොති මනසම්පයුත්තො. පඤ්චමං.

6. පත්තසුත්තවණ්ණනා

152. ඡට්ඨෙ පඤ්චන්තං උපාදානක්ඛන්ධානං උපාදායාති පඤ්ච උපාදානක්ඛන්ධෙ ආදිශිත්වා, සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන නානප්පකාරතො විහජිත්වා දස්සෙන්නො. සන්දස්සෙතීති ඛන්ධානං සභාවලක්ඛණාදීනි දස්සෙති. සමාදපෙතීති ගණ්භාපෙති. සමුත්තෙපෙතීති සමාදානමිහි උස්සාහං ජනෙති. සම්පහංසෙතීති පටිවිද්ධගුණෙන වොදාපෙති ජොතාපෙති. අට්ඨං කත්වාති අත්ථිකං කත්වා, “අයං නො අධිගන්තබ්බො අත්ථො” ති එවං සල්ලක්ඛෙත්වා තාය දෙසනාය අත්ථිකා හුත්වා. මනසි කත්වාති විත්තෙ යපෙත්වා. සබ්බවෙනසො සමන්තාහරිත්වාති සබ්බෙන තෙන කම්මකාරකවිත්තෙන සමන්තාහරිත්වා. ඔහිතසොතාති යපිතාසොතා. අබ්භොකාසෙ නික්ඛිත්තාති ඔතාපනත්ථාය යපිතා.

රූපං වෙදයිතං සඤ්ඤාන්ති, එතෙ රූපාදයො තයො ඛන්ධා. යඤ්ච සඬබන්ති ඉමිනා සඬබාරක්ඛන්ධො ගහිතො. එවං තත්ථ විරජ්ජතීති “එසො අහං න හොමි, එතං මය්හං න හොතී” ති පස්සන්තො එවං තෙසු ඛන්ධෙසු විරජ්ජති. ඛෙමත්තන්ති ඛෙමීභූතං අත්තභාවං. ඉමිනා එලක්ඛණං දස්සෙති.

අත්වෙසන්ති හවයොනිගතියීතිසත්තාවාසසඬිබානෙසු සබ්බට්ඨානෙසු පරියෙසමානා. නාජ්ඣගාති න පස්සිති. ඡට්ඨං.

7. ඡප්පසායතනසුත්තවණ්ණනා

153. සත්තමෙ ඵස්සායතනානන්ති සඤ්ජාතිසමොසරණට්ඨෙත ඡද්චාරිකස්ස ඵස්සස්ස ආයතනානං. භයහෙරවං සද්දන්ති මෙසදුන්දුභිඅසනිපාතසද්දසදිසං භයජනකං සද්දං. පටථි මඤ්ඤෙ උන්ද්‍රියතීති අයං මහාපටථි පටපටසද්දං කුරුමානා විය අහොසි. එත්ථ ලොකො විමුච්ඡිතොති එතෙසු ඡසු ආරම්මණෙසු ලොකො අධිමුච්ඡිතො. මාරධෙය්‍යන්ති මාරස්ස ධානභූතං තෙභූමකවට්ටං. සත්තමං.

8. පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

154. අට්ඨමෙ පාහුනකානි භවන්තීති තථාරූපෙ නක්ඛන්තෙ තත්ථ තත්ථ පෙසෙනබ්බානි පාහුනකානි භවන්ති, ආගන්තුකපණ්ණාකාරදානානි වා. සයංවරණදිවසෙ සමවයජාතිගොත්තා කුමාරකා තතො තතො සන්නිපතන්ති. කුමාරිකායොපි අත්තනො අත්තනො විභවානුරූපෙන අලඬිකතා තභං තභං විවරන්ති. තත්‍ර කුමාරිකායොපි යථාරූචිකානං කුමාරකානං පණ්ණාකාරං පෙසෙන්ති, කුමාරකාපි කුමාරිකානං අඤ්ඤස්මිං අසති අන්තමසො මාලාගුලෙනපි පරික්ඛිපන්ති. අන්වාච්චිට්ඨාති අනු ආච්චිට්ඨා. තංදිවසං කිර පඤ්චසතා කුමාරිකායො උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තියො පටිපටෙ සත්ථාරං දිස්වා ඡණුසුචං දදෙය්‍යුං. සත්ථා තාසං දානානුමොදනත්ථං පකිණ්ණකධම්මදෙසනං දෙසෙය්‍යා, දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බාපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහෙය්‍යුං. මාරො තාසං සම්පත්තියා අන්තරායං කරිස්සාමීති අන්වාචිසි. පාළියං පන මා සමණො ගොතමො පිණ්ඩමලත්ථාති එත්තකංයෙව චුත්තන්ති.

කිං පන සත්ථා මාරාවට්ටනං අජානිත්වා පට්ටියොති? ආම අජානිත්වා. කස්මා? අනාවජ්ජනතාය. බුද්ධානඤ්ඞි – “අසුකට්ඨානෙ භත්තං ලභිස්සාම, න ලභිස්සාමා”ති ආවජ්ජනං න අනනුච්ඡවිකං. පට්ටියො පන මනුස්සානං උපචාරහෙදං දිස්වා, “කිං ඉද්”න්ති? ආවජ්ජෙන්නො ඤත්වා, “ආමිසත්ථං මාරාවට්ටනං භින්දිතුං අනනුච්ඡවික”න්ති අභින්දිත්වාච නික්ඛන්තො.

උපසඬිකමීති අමිත්තවිජයෙන විය තුට්ඨො සකලගාමෙ කට්ඨජුමත්තමිපි භත්තං අලභිත්වා ගාමතො නික්ඛමන්තං භගවන්තං ගාමියමනුස්සවෙසෙන උපසඬිකමි. තථාහං කරිස්සාමීති ඉදං සො මුසා භාසති. එවං කිරස්ස අහොසි – “මයා එවං චුත්තෙ පුන පටිසිස්සති, අථ නං ගාමදාරකා ‘සකලගාමෙ චරිත්වා කට්ඨජුභික්ඛමිපි අලභිත්වා ගාමතො නික්ඛමිම පුන පට්ටියොසි’තිආදීනි වත්වා උජ්ජණ්ඨෙස්සන්ති”ති. භගවා පන – “සවායං මං එවං විහෙයෙස්සති

මුද්ධමස්සෙව සත්තධා ඵලිස්සති'' නි තස්මිං අනුකම්පාය අපවිසිත්වා
ගාථාද්වයමාහ.

තත්ථ පසවිති ජනෙසි නිප්පාදෙසි. ආසජ්ජාති ආසාදෙන්වා සට්ඨෙන්වා. න මෙ
පාපං විපච්චතීති මම පාපං න පච්චති. නිප්පලං එතන්ති කිං නු ත්වං එවං
මඤ්ඤසි? මා එවං මඤ්ඤෙ, අත්ථි තයා කතස්ස පාපස්ස ඵලන්ති දීපෙති.
කිඤ්චනන්ති මද්දිතුං සමත්ථං රාගකිඤ්චනාදි කිලෙසජාතං. ආහස්සරා යථාති
යථා ආහස්සරා දෙවා සජ්ජිතිකජ්ඣානෙන යාපෙන්නා පීතිහක්ඛා නාම භොන්ති,
එවං භවිස්සාමාති. අට්ඨමං.

9. කස්සකසුත්තවණ්ණනා

155. නවමෙ නිබ්බානපටිසංයුත්තායාති නිබ්බානං අපදිසිත්වා පවත්තාය.
හට්ඨකෙසොති පුරිමකෙසෙ පච්ඡතො, පච්ඡිමකෙසෙ පුරතො වාමපස්සකෙසෙ
දක්ඛිණතො, දක්ඛිණපස්සකෙසෙ වාමතො ඵරිත්වා ඵරිත්වා
විජ්ජකිණ්ණකෙසො. මම චක්ඛුසම්ඵස්සවිඤ්ඤාණායතනන්ති
චක්ඛුචිඤ්ඤාණෙන සම්පයුත්තො චක්ඛුසම්ඵස්සොපි විඤ්ඤාණායතනම්පි
මමෙවාති. එත්ථ ච චක්ඛුසම්ඵස්සෙන විඤ්ඤාණසම්පයුත්තකා ධම්මා ගහිතා,
විඤ්ඤාණායතනෙන සබ්බානිපි චක්ඛුද්වාරෙ උප්පන්නාති
ආවජ්ජනාදිවිඤ්ඤාණාති. සොතද්වාරාදීසුපි එසෙව නයො. මනොද්වාරෙ පන
මනොති සාවජ්ජනකං භවභිගචිත්තං. ධම්මාති ආරම්මණධම්මා.
මනොසම්ඵස්සොති සාවජ්ජනෙන භවභිගෙන සම්පයුත්තඵස්සො.
විඤ්ඤාණායතනන්ති ජවනචිත්තං තදාරම්මණම්පි වට්ටති.

තවෙව පාපිම, චක්ඛුති යං ලොකෙ තිමිරකාචාදීහි උපද්ද්වතං
අනෙකරොගායතනං උපක්කවිපක්කං අන්තමසො කාණ්ඩක්ඛුපි, සබ්බං තං
තවෙව භවතු. රූපාදීසුපි එසෙව නයො.

යං වදන්තීති යං භණ්ඩකං ‘‘මම ඉද්’’න්ති වදන්ති. යෙ වදන්ති මමන්ති වාති
යෙ ච පුග්ගලා ‘‘මම’’න්ති වදන්ති. එත්ථ වෙ තෙ මනො අත්ථිති එතෙසු ච
යානෙසු යදි චිත්තං අත්ථි. න මෙ සමණ මොක්ඛසීති සමණ මය්හං විසයතො න
මුච්චිස්සසි. යං වදන්තීති යං භණ්ඩකං වදන්ති, න තං මය්හං. යෙ වදන්තීති යෙපි
පුග්ගලා එවං වදන්ති, න තෙ අහං. න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසීති භවයොනිගතිආදීසු
මය්හං ගතමග්ගම්පි න පස්සසි. නවමං.

10. රජ්ජසුත්තවණ්ණනා

156. දසමෙ අහනං අසාතයන්ති අහනන්තෙන අසාතයන්තෙන. අජිනං
අජාපයන්ති පරස්ස ධනජාතිං අකරොන්තෙන අකාරාපෙන්නෙන. අසොචං
අසොචාපයන්ති අසොචන්තෙන අසොචාපයන්තෙන. ඉති භගවා අධම්මිකරාජුනං
රජ්ජෙ විජිතෙ දණ්ඩකරපිළිතෙ මනුස්සෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤවසෙන එවං චින්තෙසි.

උපසඩ්කමිති ‘‘සමණෝ ගොතමෝ ‘සක්කා නු බො රජ්ජං කාරෙතු’ න්ති වින්තෙසි, රජ්ජං කාරෙතුකාමෝ භවිස්සති, රජ්ජඤ්ච නාමෙතං පමාදට්ඨානං, රජ්ජං කාරෙත්තෙ සක්කා ඔතාරං ලභිතුං, ගව්ජාමි උස්සාහමස්ස ජනෙස්සාමි’’ නි වින්තෙත්වා උපසඩ්කමි. ඉද්ධිපාදාති ඉජ්ඤානකකොට්ඨාසා. භාවිතාති වඩ්ඪිතා. බහුලිකතාති පුනප්පුනං කතා. යානීකතාති යුත්තයානං විය කතා. වත්ථුකතාති පතිට්ඨට්ඨෙතවත්ථුකතා. අනුට්ඨිතාති අවිජ්ජිතා නිච්චානුබද්ධා. පරිච්ඡිතාති සාතච්චකිරියාය සුපරිච්ඡිතා කතා ඉස්සාසස්ස අවිරාධිතවෙධිහත්ථො විය. සුසමාරද්ධාති සුට්ඨ සමාරද්ධා පරිපුණ්ණභාවනා. අධිමුච්චෙය්‍යාති වින්තෙය්‍ය.

පබ්බතස්සාති පබ්බතො භවෙය්‍ය. ද්විත්තවාති තිට්ඨතු එකො පබ්බතො, ද්විත්තත්තුමිති තාව මහත්තො සුචණ්ණපබ්බතො එකස්ස නාලං, න පරියත්තොති අත්ථො. ඉති විද්වා සමඤ්චරෙති එවං ජානන්තො සමං වරෙය්‍ය. යතොනිදානන්ති දුක්ඛං නාම පඤ්චකාමගුණනිදානං, තං යතොනිදානං හොති, එවං යො අදක්ඛි. කථං නමෙය්‍යාති සො ජන්තු තෙසු දුක්ඛස්ස නිදානභූතෙසු කාමෙසු කෙන කාරණෙන නමෙය්‍ය. උපධිං විදිත්වාති කාමගුණඋපධිං ‘‘සඬිගො එසො, ලග්ගනමෙත’’ න්ති එවං විදිත්වා. තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙති තස්සෙව උපධිස්ස විනයාය සික්ඛෙය්‍ය. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

157. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ ජට්ඨෙච්චෙනාති ජට්ඨමිඛට්ඨකෙන. අජිනක්ඛිපතිවත්ථොති සබ්බරං අජිනවම්මං එකං නිවත්ථො එකං පාරුතො. උදුම්බරදණ්ඩන්ති අජිපිච්ඡභාවජ්ජකාසනත්ථං ඊසකං වඩ්ඪකං උදුම්බරදණ්ඩං ගහෙත්වා. එතදවොවාති ලොකෙ බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං නාම සුස්සුසන්ති, බ්‍රාහ්මණෙසුපි පබ්බජිතස්ස, පබ්බජිතෙසුපි මහල්ලකස්සාති මහල්ලකබ්‍රාහ්මණස්ස පබ්බජිතවෙසං ගහෙත්වා පධානභූමියං කම්මං කරොත්තෙ තෙ භික්ඛු උපසඩ්කමිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා එතං ‘‘දහරා භවත්තො’’ තිආදිවචනං අවොච. ඔකම්පෙත්වාති හනුකෙන උරං පහරන්තො අධොනතං කත්වා. ජිව්හං නිල්ලාලෙත්වාති කබරමභාජිව්හං නීහරිත්වා උද්ධමධො උභයපස්සෙසු ව ලාලෙත්වා. තිව්සාබන්ති තිසාබං. නලාටිකන්ති හකුට්ඨං, නලාටෙ උට්ඨිතං වලිත්තයන්ති අත්ථො. පක්කාමිති තුම්භෙ ජානන්තානං වචනං අකත්වා අත්තනොච තෙලෙ පච්චිස්සථාති වත්වා එකං මග්ගං ගහෙත්වා ගතො. පඨමං.

2. සම්ඤ්ජිසුත්තවණ්ණනා

158. දුතියෙ ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙති එවරුපස්ස සත්ථු වෙව ධම්මස්ස ව සබ්බමචාරිනඤ්ච ලද්ධත්තා මය්හං ලාභා මය්හං සුලද්ධන්ති. සො කිරායස්මා පච්ඡා මූලකම්මට්ඨානං සම්මසිත්වා “අරහත්තං ගහෙස්සාමි” ති පාසාදිකං තාව කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා බුද්ධධම්මසඤ්ඤාණං ආවජ්ජෙත්වා චිත්තකල්ලතං උප්පාදෙත්වා චිත්තං භාසෙත්වා තොසෙත්වා නිසින්තො. තෙනස්ස එවමහොසි. උපසඬකමිති “අයං සමිද්ධි භික්ඛු පාසාදිකං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්තසදිසො, යාව මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං න ගණ්හාති, තාවස්ස අත්තරායං කරස්සාමි” ති උපසඬකමි. ගච්ඡ ත්වන්ති සත්ථා සකලජම්බුදීපං ඔලොකෙත්තො “තස්මිංයෙව යානෙ තස්ස කම්මට්ඨානං සප්පායං භවිස්සති” ති අද්දස, තස්මා එවමාහ. සතිපඤ්ඤා ව මෙ බුද්ධාති මයා සති ව පඤ්ඤා ව ඤාතා. කරස්සු රූපානීති බහුනිපි විහිංසකාරහාති රූපානි කරස්සු. නෙව මං බ්‍යාධයිස්සසීති මං නෙව වෙධයිස්සසී න කම්පස්සෙසි. දුතියං.

3. ගොධිකසුත්තවණ්ණනා

159. තතියෙ ඉසිගිලිපස්සෙති ඉසිගිලිස්ස නාම පබ්බතස්ස පස්සෙ. කාළසිලායන්ති කාළවණ්ණාය සිලායං. සාමයිකං වෙතොවිමුත්තින්ති අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චති, ආරම්මණෙ ව අධිමුච්චති ලොකියසමාපත්ති සාමයිකා වෙතොවිමුත්ති නාම. චූෂිති පටිලභි. පරිභාශිති කස්මා යාව ඡට්ඨං පරිභාශි? සාබ්බත්තා. ථෙරස්ස කිර වාතපිත්තසෙම්භවසෙන අනුසායිකො ආබාධො අත්ථි, තෙන සමාධිස්ස සප්පායෙ උපකාරකධම්මෙ පුරෙතුං න සක්කොති, අප්පිතප්පිතාය සමාපත්තියා පරිභායති.

යංනුනාහං සත්ථං ආහරෙය්‍යන්ති සො කිර චිත්තෙසි, යස්මා පරිහීනජ්ඣානස්ස කාලඬකරොතො අනිබ්ද්ධා ගති හොති, අපරිහීනජ්ඣානස්ස නිබ්ද්ධා ගති හොති, බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති, තස්මා සත්ථං ආහරිතුකාමො අහොසි. උපසඬකමිති – “අයං සමණො සත්ථං ආහරිතුකාමො, සත්ථාහරණඤ්ච නාමෙතං කායෙ ව ජීවිතෙ ව අනපෙක්ඛස්ස හොති. යො එවං කායෙ ව ජීවිතෙ ව අනපෙක්ඛො හොති, සො මූලකම්මට්ඨානං සම්මසිත්වා අරහත්තම්පි ගහෙතුං සමත්ථො හොති, මයා පන පටිබාහිතොපි එස න ඔරම්ස්සති, සත්ථාරා පටිබාහිතො ඔරම්ස්සති” ති ථෙරස්ස අත්ථකාමො විය හුත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඬකමි.

ජලාති ජලමානා. පාදෙ වන්දාමි වක්ඛමාති පඤ්චහි වක්ඛුහි වක්ඛමා තව පාදෙ වන්දාමි. ජුතින්ධරාති ආනුභාවධරා. අප්පත්තමානසොති අප්පත්තඅරහත්තො. සෙබොති සීලාදීනි සික්ඛමානො සකරණීයො. ජනෙ සුතාති ජනෙ විස්සුතා. සත්ථං ආහරිතං හොතීති ථෙරො කිර “කිං මය්හං ඉමිනා ජීවිතෙනා” ති? උත්තානො නිපජ්ජිත්වා සත්ථෙත ගලනාළිං ඡින්දි, දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජිංසු. ථෙරො වෙදනං වික්ඛම්හෙත්වා තංයෙව වෙදනං පරිග්ගහෙත්වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා මූලකම්මට්ඨානං සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා සමසීසි

හුත්වා පරිනිබ්බායී. සමසීසී නාම නිව්ධො හොති ඉරියාපථසමසීසී, රොගසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති.

තත්ථ යො ධානාදීසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරං අධිට්ඨාය – “ඉමං අකොපෙත්වාච අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සාමි”ති විපස්සනං පට්ඨපෙති, අථස්ස අරහත්තජ්ජත්ති ච ඉරියාපථකොපනඤ්ච එකජ්ජහාරෙනෙව හොති. අයං ඉරියාපථසමසීසී නාම. යො පන චක්ඛුරොගාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං සති – “ඉතො අනුට්ඨිතොච අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සාමි”ති විපස්සනං පට්ඨපෙති, අථස්ස අරහත්තජ්ජත්ති ච රොගතො වුට්ඨානඤ්ච එකජ්ජහාරෙනෙව හොති. අයං රොගසමසීසී නාම. කෙච්ඡ පන තස්මිංයෙව ඉරියාපථෙ තස්මිඤ්ච රොගෙ පරිනිබ්බානවසෙනෙත්ථ සමසීසීතං පඤ්ඤාපෙන්නි. යස්ස පන ආසවක්ඛයො ච ජීවිතක්ඛයො ච එකජ්ජහාරෙනෙව හොති. අයං ජීවිතසමසීසී නාම. චුත්තමපි චෙතං – “යස්ස පුග්ගලස්ස අපුබ්බං අවර්මං ආසවපරියාදානඤ්ච හොති ජීවිතපරියාදානඤ්ච, අයං වුව්චති පුග්ගලො සමසීසී”ති (පු. ප. 16).

එත්ථ ච පචත්තිසීසං කිලෙසසීසන්ති ද්වෙ සීසානි. තත්ථ පචත්තිසීසං නාම ජීවිතින්ද්‍රියං, කිලෙසසීසං නාම අවිජ්ජා. තෙසු ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං බෙපෙති, අවිජ්ජා මග්ගචිත්තං. ද්විත්තං චිත්තානං එකතො උජ්ජාදො නත්ථි. මග්ගානන්තරං පන එලං, එලානන්තරං භවඤ්ඣං, භවඤ්ඣතො වුට්ඨාය පච්චචෙක්ඛණං, තං පරිපුණ්ණං වා හොති අපරිපුණ්ණං වා. තිබ්බණෙන අසීනා සීසෙ ජීජ්ජන්තෙපි හි එකො වා ද්වෙ වා පච්චචෙක්ඛණවාරා අවස්සං උජ්ජජ්ජන්තියෙව, චිත්තානං පන ලහුපරිචන්තිතාය ආසවක්ඛයො ච ජීවිතපරියාදානඤ්ච එකක්ඛණෙ විය පඤ්ඤායති.

සමුලං තණ්හමබ්බුය්හාති අවිජ්ජාමුලෙන සමුලකං තණ්හං අරහත්තමග්ගෙන උජ්ජාටෙත්වා. පරිනිබ්බුතොති අනුපාදියෙසනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො.

චිචත්තක්ඛන්ධන්ති පරිචත්තක්ඛන්ධං. සෙමානන්ති උත්තානං හුත්වා සයිතං හොති. ථෙරො පන කිඤ්චාපි උත්තානකො සයිතො, තථාපිස්ස දක්ඛිණෙන පස්සෙන පරිචිතසයනත්තා සීසං දක්ඛිණතොච පරිචත්තිත්වා යීතං. ධුමායිතත්තන්ති ධුමායිතභාවං. තස්මිං හි බණෙ ධුමවලාහකා විය තිමිරවලාහකා විය ච උට්ඨහිංසු. විඤ්ඤාණං සමන්වෙසතීති පටිසන්ධිචිත්තං පරියෙසති. අජ්ජනිට්ඨිතෙනාති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන අජ්ජනිට්ඨිතෙන, අජ්ජනිට්ඨිතකාරණාති අත්ථො. බෙලුවපණ්ඩුවීණන්ති බෙලුවපක්කං විය පණ්ඩුවණ්ණං සුවණ්ණමභාවීණං. ආදායාති කච්ඡෙ යපෙත්වා. උපසඬකමීති “ගොධිකත්ථෙරස්ස නිබ්බත්තට්ඨානං න ජානාමි, සමණං ගොතමං පුච්ඡිත්වා නික්කඬ්ඛො භවිස්සාමි”ති බුද්දකදාරකවණ්ණි හුත්වා උපසඬකමි. නාධිගච්ඡාමීති න පස්සාමි. සොකපරෙතස්සාති සොකෙන ථුට්ඨස්ස. අභස්සථාති පාදපිට්ඨියං පතිතා. තතියං.

4. සත්තවස්සානුබන්ධසුත්තවණ්ණනා

160. චතුත්ථෙ සත්ත වස්සානීති පුරෙ බොධියා ඡබ්බස්සානි, බොධිනො පච්ඡා එකං වස්සං. ඔතාරාපෙක්ඛොති “සවෙ සමණස්ස ගොතමස්ස කායද්වාරාදීසු කිඤ්චිදෙව අනනුච්ඡවිකං පස්සාමි, වොදෙස්සාමි න”න්ති එවං විවරං අපෙක්ඛමානො. අලභමානොති රථරොණුමත්තම්පි අවක්ඛලිතං අපස්සන්තො. තෙනාහ –

“සත්ත වස්සානි හගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
ඔතාරං නාධිගච්ඡස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමනො”ති. (සු. නි. 448);

උපසඬකමිති “අප්ප සමණං ගොතමං අතිගහෙන්වා ගමිස්සාමි”ති
උපසඬකමි.

කොයසීති කොයන්තො අවජ්ඣායන්තො නිසින්තොසීති වදති. විත්තං නු ජිනොති සතං වා සහස්සං වා ජිනොසි නු. ආගුං නු ගාමස්මිත්ති, කිං නු අන්තොගාමෙ පමාණාතික්කන්තං පාපකම්මං අකාසි, යෙන අඤ්ඤෙසං මුඛං ඔලොකෙතුං අවිසහන්තො අරඤ්ඤෙ විවරසි? සක්ඛිත්ති මිත්තභාවං.

පලිබායාති බණිත්වා. හවලොභජජ්ජන්ති හවලොභසඬබාතං තණ්හං. අනාසවො කොයාමිති නිත්තණ්හො හුත්වා ද්විති කොතෙහි කොයාමි. පමත්තබන්ධුති මාරං ආලපති. සො හි යෙකෙවි ලොකෙ පමත්තා, තෙසං බන්ධු.

සවෙ මග්ගං අනුබුද්ධන්ති යදි තයා මග්ගො අනුබුද්ධො. අපෙහීති අපයාහි. අමච්චුධෙය්‍යන්ති මච්චුතො අනොකාසහුතං නිබ්බාතං. පාරගාමිනොති යෙපි පාරං ගතා, තෙපි පාරගාමිනො. යෙපි පාරං ගච්ඡස්සන්ති, යෙපි පාරං ගන්තුකාමා, තෙපි පාරගාමිනො.

විසුකාසිකානීති මාරවිසුකානි. විසෙවිතානීති විරුද්ධසෙවිතානි, “අප්පමායු මනුස්සානං, අව්චයන්ති අභොරත්තා”ති වුත්තෙ. “දීඝමායු මනුස්සානං, නාව්චයන්ති අභොරත්තා”ති ආදීනි පටිලොමකාරණානි. විජ්ජන්දිතානීති, තමහි තමහි කාලෙ හත්ථිරාජවණ්ණසප්පවණ්ණාදිදස්සනානි. නිබ්බෙජනීයාති උක්කණ්ඨනීයා.

අනුපරියගාතිආදීසු කිඤ්චාපි අතීතවචනං කතං, අත්ථො පන විකප්පවසෙන වෙදිතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මෙදවණ්ණං පාසාණං වායසො දිස්වා – “අපි නාමෙත්ථ මුද්ධං වින්දෙය්‍යාම, අපි අස්සාදො සියා”ති අනුපරිගච්ඡෙය්‍ය, අථ සො තත්ථ අස්සාදං අලභිත්වාච වායසො එත්තො අපක්කමෙය්‍ය, තතො පාසාණා අපගච්ඡෙය්‍ය, එවං මයම්පි සො කාකො විය සෙලං ගොතමං ආසප්ප අස්සාදං වා සන්ථවං වා අලභන්තා ගොතමා නිබ්බන්දිත්වා අපගච්ඡාම. චතුත්ථං.

5. මාර්ගදර්ශකවශයෙන්

161. පඤ්චමෙ අභාසිත්වාති එත්ථ අ-කාරො නිපාතමත්තං, භාසිත්වාති අත්ථො. අභාසිත්වාතිපි පායො. උපසඬකමිංසුති “ගොපාලකදාරකං විය දණ්ඩකෙන භූමිං ලෙඛං දත්වා අතිවිය දුම්මනො හුත්වා නිසිත්තො. ‘කිත්තු ඛො කාරණ’න්ති? පුච්ඡිත්වා, ජානිස්සාමා”ති උපසඬකමිංසු.

සොවසිති විත්තෙසි. ආරඤ්ඤම්ච කුඤ්ජරන්ති යථා අරඤ්ඤතො පෙසිතගණිකාරහත්ථිනියො ආරඤ්ඤකං කුඤ්ජරං ඉත්ථිකුත්තදස්සනෙන පලොභෙත්වා ඛන්ධිත්වා ආනයන්ති, එවං ආනයස්සාම. මාර්ගෙය්‍යන්ති තෙභූමකවට්ටං.

උපසඬකමිංසුති – “තුමහෙ ථොකං අධිවාසෙථ, මයං තං ආනෙස්සාමා”ති පිතරං සමස්සාසෙත්වා උපසඬකමිංසු. උච්චාවචාති නානාවිධා. එකසතං එකසතන්ති එකෙකං සතං සතං කත්වා. කුමාරිවණ්ණසතන්ති ඉමිනා නයෙන කුමාරිඅත්තභාවානං සතං.

අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්තින්ති, ද්විහිපි පදෙහි අරහත්තමෙව කපෙසි. සෙනන්ති කිලෙසසෙනං. සා හි පියරූපසාතරූපා නාම. එකාහං ක්‍රියායන්ති එකො අහං ක්‍රියායන්තො. සුමමනුබොධිත්ති අරහත්තසුඛං අනුබුජ්ඣිං. ඉදං චුත්තං භොති – පියරූපං සාතරූපං සෙනං ජිනිත්වා අහං එකො ක්‍රියායන්තො “අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්ති”න්ති සඬ්ඛං ගතං අරහත්තසුඛං අනුබුජ්ඣිං. තස්මා ජනෙන මිත්තසන්ථවං න කරොමි, තෙනෙව ච මෙ කාරණෙන කෙනවි සද්ධිං සක්ඛි න සම්පජ්ජති.

කථංවිහාරිබහුලොති කතමෙන විහාරෙන බහුලං විහරන්තො. අලද්ධාති අලහිත්වා. යොති නිපාතමත්තං. ඉදං චුත්තං භොති – කතමෙන ක්‍රියානෙන බහුලං ක්‍රියායන්තං තං පුග්ගලං කාමසඤ්ඤා අලහිත්වාච පරිබාහිරා භොන්ති.

පස්සද්ධකායොති චතුත්ථජ්ඣානෙන අස්සාසපස්සාසකායස්ස පස්සද්ධත්තා පස්සද්ධකායො. සුවිමුත්තවිත්තොති අරහත්තඵලවිමුත්තියා සුවිදු විමුත්තවිත්තො. අසඬ්ඛරානොති තයො කම්මාහිසඬ්ඛාරෙ අනභිසඬ්ඛරොන්තො. අනොකොති අනාලයො. අඤ්ඤාය ධම්මන්ති චතුසච්චධම්මං ජානිත්වා. අවිතක්කක්‍රියාසිති අවිතක්කෙන චතුත්ථජ්ඣානෙන ක්‍රියායන්තො. න කුප්පතිඤ්ඤාදිසු දොසෙන න කුප්පති, රාගෙන න සරති, මොහෙන න ථිනො. ඉමෙසු තිසු මූලකිලෙසෙසු ගහිතෙසු දියඬ්ඛකිලෙසසහස්සං ගහිතමෙව භොති. පට්මපදෙන වා බ්‍යාපාදනීවරණං ගහිතං, දුතියෙන කාමච්ඡන්දනීවරණං, තතියෙන ථිනං ආදිං කත්වා සෙසනීවරණාති. ඉති ඉමිනා නීවරණප්පභානෙන බ්‍රිහස්පති. දස්සෙති.

පඤ්චොසතිණ්ණොති පඤ්චද්වාරිකං කිලෙසොසං තිණ්ණො. ජට්ඨන්ති මනොද්වාරිකම්පි ජට්ඨං කිලෙසොසං අතරි. පඤ්චොසග්ගහණෙන වා පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි, ජට්ඨග්ගහණෙන පඤ්චුද්ධම්භාගියානි වෙදිතබ්බානි. ගණසඬ්ඝවාරිති ගණෙ ව සඬ්ඝෙ ව වරතීති සත්ථා ගණසඬ්ඝවාරී නාම. අද්ධා වරිස්සන්තීති අඤ්ඤෙපි සද්ධා බහුජනා එකංසෙන වරිස්සන්ති. අයන්ති අයං සත්ථා. අනොකොති අනාලයො.

අවිජේජ්ජ නෙස්සතීති අවිජින්දිත්වා නයිස්සති, මච්චුරාජස්ස හත්ථතො අවිජින්දිත්වා නිබ්බානපාරං නයිස්සතීති චුත්තං හොති. නයමානානන්ති නයමානෙසු.

සෙලංව සිරසුභව්ව, පාතාලෙ ගාධමෙසථාති මහන්තං කුටාගාරජ්ජමාණං සිලං සීසෙ යපෙත්වා පාතාලෙ පතිට්ඨගවෙසනං විය. බාණුංව උරසාසජ්ජාති උරසි බාණුං පහරිත්වා විය. අපෙථාති අපගච්ඡථ. ඉමස්මිං යානෙ සඬ්ඝීතිකාරා “ඉදමවොවා”ති දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා දද්දල්ලමානාති ගාථං ආභංසු. තත්ථ දද්දල්ලමානාති අතිවිය ජලමානා සොහමානා. ආගඤ්ජුන්ති ආගතා. පනුදීති නීහරි. කූලං හට්ඨංව මාලුකොති යථා ඵලතො හට්ඨං සිම්බලිතුලං වා පොටකිතුලං වා වාතො පනුදති නීහරති, ඵවං පනුදීති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථජ්ජකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

මාරසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භික්ඛුනීසංයුත්තං

1. ආලවිකාසුත්තවණ්ණනා

162. භික්ඛුනීසංයුත්තස්ස පට්ඨමෙ ආලවිකාති ආලවියං ජාතා ආලවිනගරතොයෙව ව නික්ඛම්ම පබ්බජිතා. අන්ධවනන්ති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස චෙතියෙ නවකම්මත්ථාය ධනං සමාදාපෙත්වා ආගච්ඡන්තස්ස යසොධරස්ස නාම ධම්මභාණකස්ස අරියපුග්ගලස්ස අක්ඛීති උජ්ජාටෙත්වා තත්ථෙව අක්ඛිහෙදස්පත්තෙහි පඤ්චභි වොරසතෙහි නිවුත්ථත්තා තතො පට්ඨාය “අන්ධවන”න්ති සඬ්ඛං ගතං වනං. තං කිර සාවත්ථිතො දක්ඛිණපස්සෙ ගාචුතමත්තෙ හොති රාජාරක්ඛාය ගුත්තං. තත්ථ පච්චෙකකාමා භික්ඛු ව භික්ඛුනියො ව ගච්ඡන්ති. තස්මා අයම්පි කායච්චෙකත්ථිනී යෙන තං වනං, තෙනුපසඬ්ඝම්. නිස්සරණන්ති නිබ්බානං. පඤ්ඤායාති පච්චෙකක්ඛණඤාණෙන. න ත්වං ජානාසි තං පදන්ති ත්වං එතං නිබ්බානපදං වා

නිබ්බානගාමිමග්ගපදං වා න ජානාසි. සත්තිසුලුපමාති විනිවිජ්ඣනත්ථෙත
සත්තිසුලසදිසා. ඛන්ධාසං අධිකුට්ටනාති ඛන්ධා තෙසං අධිකුට්ටනභණ්ඩිකා.
පයිමං.

2. සොමාසුත්තවණ්ණනා

163. දුතියෙ යානන්ති අරහත්තං. දුර්භිසම්භවන්ති දුප්පසහං.
ද්වඩගුලපඤ්ඤායාති පරිත්තපඤ්ඤාය. යස්මා වා ද්විභි අඩ්ගුලෙහි කප්පාසවට්ඨිං.
ගහෙත්වා සුත්තං කන්තන්ති, තස්මා ඉත්ථි “ද්වඩගුලපඤ්ඤා”ති වුච්චති.
ඤාණමිහි චත්තමානමිහි ඵලසමාපත්තිඤාණෙ පවත්තමානෙ. ධම්මං
විපස්සතොති චතුසච්චධම්මං විපස්සන්තස්ස, පුබ්බභාගෙ වා විපස්සනාය
ආරම්මණභූතං ඛන්ධපඤ්චකමෙව. කිඤ්චි වා පන අඤ්ඤස්මිති අඤ්ඤං වා
කිඤ්චි “අහං අස්මි”ති තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන යස්ස සියා. දුතියං.

3. කිසාගොතමීසුත්තවණ්ණනා

164. තතියෙ කිසාගොතමීති අප්පමංසලොභිතතාය කිසා, ගොතමීති පනස්සා
නාමං. පුබ්බෙ කිර සාවත්ථියං එකස්මිං කුලෙ අසිතිකොට්ඨනං සබ්බං අඩ්ගාරාව
ජාතං. කුටුම්භිකො අඩ්ගාරජාතාති අනිහරිත්වා – “අවස්සං කොචි පුඤ්ඤවා
භවිස්සති, තස්ස පුඤ්ඤෙන පුන පාකතිකං භවිස්සති”ති සුවණ්ණහිරඤ්ඤස්ස
වාටියො පුරෙත්වා ආපණෙ යපෙත්වා සම්පෙ නිසීදි. අටෙකා දුග්ගතකුලස්ස ධිතා
– “අඩ්ඨමාසකං ගහෙත්වා දාරුසාකං ආහරිස්සාමි”ති වීථිං ගතා තං දිස්වා
කුටුම්භිකං ආහ – “ආපණෙ තාව ධනං එත්තකං, ගෙහෙ කිත්තකං භවිස්සති”ති.
කිං දිස්වා අම්ම එවං කටෙසීති? ඉමං හිරඤ්ඤසුවණ්ණන්ති. සො “පුඤ්ඤවතී
එසා භවිස්සති”ති තස්සා වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ආපණෙ භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා
තස්සා මාතෘපිතරො උපසඬකමිත්වා එවමාහ – “අම්භාකං ගෙහෙ වයප්පත්තො
දාරකො අත්ථි, තස්සෙතං දාරිකං දෙට්ඨා”ති. කිං සාමි දුග්ගතෙහි සද්ධිං කෙළිං
කරොසීති? මිත්තසන්ථවො නාම දුග්ගතෙහිපි සද්ධිං හොති, දෙට්ඨානං,
කුටුම්භසාමිති භවිස්සතීති නං ගහෙත්වා සරං ආනෙසි. සා සංවාසමන්වාය පුත්තං
විජාතා. පුත්තො පදසා ආභිණ්ඩනකාලෙ කාලමකාසි. සා දුග්ගතකුලෙ
උප්පජ්ජිත්වා මහාකුලං ගන්ත්වාපි “පුත්තවිනාසං පත්තාමිහි”ති
උප්පන්තබ්බවසොකා පුත්තස්ස සරිරකිච්චං වාරෙත්වා තං මතකලෙවරං ආදාය
නගරෙ විජ්ජලපන්ති වරති.

එකදිවසං මහතියා බුද්ධවීථියා දසබ්බස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා – “පුත්තස්ස
මෙ අරොගභාවත්ථාය භෙසජ්ජං දෙට්ඨා භගවා”ති ආහ. ගච්ඡ සාවත්ථිං.
ආභිණ්ඩිත්වා යස්මිං ගෙහෙ මතපුබ්බො නත්ථි, තතො සිද්ධත්ථකං ආහර,
පුත්තස්ස තෙ භෙසජ්ජං භවිස්සතීති. සා නගරං පටිසිත්වා ධුරගෙහතො පටියාය
භගවතා වුත්තනායෙන ගන්ත්වා සිද්ධත්ථකං යාවත්ති සරෙ සරෙ, “කුතො ත්වං
එවරූපං සරං පස්සිස්සසී”ති වුත්තා කතිපයාති ගෙහාති ආභිණ්ඩිත්වා –

“සබ්බෙසම්මි කිරායං ධම්මතා, න මය්හං පුත්තස්සෙවා” ති සාලායං ඡවං ඡඩ්ඛෙන්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා “ඉමං පබ්බාපෙතු” ති භික්ඛුනිඋපස්සයං පෙසෙසි. සා බුරුග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. ඉමං ටෙරිං සන්ධාය “අථ බො කිසාගොතමී” ති වුත්තං.

එකමාසීති එකා ආසි. රුදම්මුඛිති රුදමානමුඛි විය. අව්චන්තං මතපුත්තාමභීති එත්ථ අන්තං අතීතං අව්චන්තං, භාවනපුංසකමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පුත්තමරණං අන්තං අතීතං හොති, එවං මතපුත්තා අහං, ඉදානි මම පුත පුත්තමරණං නාම නත්ථි. පුරිසා එතදන්තිකාති පුරිසාපි මෙ එතදන්තිකාව. යො මෙ පුත්තමරණස්ස අන්තො, පුරිසානම්පි මෙ එසෙවන්තො, අහබ්බා අහං ඉදානි පුරිසං ගවෙසිතුන්ති. සබ්බත්ථ විහතා නන්දීති සබ්බෙසු බන්ධායතනධාතුහවයොනිගතිඨිතිතිවාසෙසු මම තණ්හානන්දී විහතා. තමොක්ඛන්ධොති අවිජ්ජාක්ඛන්ධො. පදාලිතොති ඤාණෙන භින්තො. තතියං.

4. විජයාසුත්තවණ්ණනා

165. චතුත්ථෙ පඤ්චඩ්ඛිකෙනාති ආතතං විතතං ආතතවිතතං සනං සුසිරන්ති එවං පඤ්චඩ්ඛසමන්තාගතෙන. නිය්‍යාතයාමී තුය්හෙවාති සබ්බෙ තුය්හංයෙව දෙමි. නාහං තෙනත්ථිකාති නාහං තෙන අත්ථිකා. පුතිකායෙනාති සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො නිව්චං උග්ගරිතපග්ගරිතට්ඨෙන පුතිකායොව, තස්මා එවමාහ. භින්දනෙනාති භිජ්ජනසභාවෙන. පහඩ්ගුනාති වුණ්ණවිවුණ්ණං ආපජ්ජනධම්මෙන. අට්ඨියාමීති අට්ඨා පිළිතා හොමි. හරායාමීති ලජ්ජාමි. සන්තා සමාපත්තීති අට්ඨවිධා ලොකියසමාපත්ති ආරම්මණසන්තතාය අඩ්ගසන්තතාය ව සන්තාති වුත්තා. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු රූපාරූපහවෙසු, තෙසං ද්වින්තං භවානං ගහිතත්තා ගහිතෙ කාමහවෙ අට්ඨසු ව සමාපත්තීසුති එතෙසු සබ්බෙසු යානෙසු මය්හං අවිජ්ජාතමො විහතොති වදති. චතුත්ථං.

5. උප්පලවණ්ණාසුත්තවණ්ණනා

166. පඤ්චමෙ සුපුප්ඵිතග්ගන්ති අග්ගතො පට්ඨාය සුට්ඨු පුප්ඵිතං සාලරුක්ඛං. න චත්ථි තෙ දුතියා වණ්ණධාතුති තව වණ්ණධාතුසදිසා දුතියා වණ්ණධාතු නත්ථි, තයා සදිසා අඤ්ඤා භික්ඛුනී නත්ථිති වදති. ඉධාගතා තාදිසිකා භවෙය්‍යුත්ති යථා ත්වං ඉධාගතා කිඤ්චි සන්ථවං වා සිනෙහං වා න ලහසි, එවමෙවං තෙපි තයාව සදිසා භවෙය්‍යුං. පබ්බමන්තරිකායන්ති ද්වින්තං අක්ඛීනං මජ්ඣෙ නාසවංසෙපි තිට්ඨන්ති. මං න පස්සෙසි. වසිභූතමිභීති වසිභූතා අස්මි. පඤ්චමං.

6. වාලාසුත්තවණ්ණනා

167. ඡට්ඨෙ කො නු තං ඉදමාදපයීති කො නු මන්දබුද්ධි බාලො තං එවං ගාභාපෙසී? පරික්ලෙසන්ති අඤ්ඤම්පි නානාජපකාරං උපද්දවං. ඉදානි යං මාරො ආහ – “කො නු තං ඉදමාදපයී” ති, තං මද්දන්ති – “න මං අන්ධබාලො ආදපෙසී, ලොකෙ පන අග්ගපුග්ගලො සත්ථා ධම්මං දෙසෙසී” ති දස්සෙතුං, බුද්ධොතිආදිමාහ. තත්ථ සච්චෙ නිවෙසයීති පරමත්ථසච්චෙ නිබ්බානෙ නිවෙසෙසී. නිරොධං අප්පජානන්තාති නිරොධසච්චං අජානන්තා. ඡට්ඨං.

7. උපවාලාසුත්තවණ්ණනා

168. සත්තමෙ එන්ති මාරවසං පුනාති පුනප්පුනං මරණමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරානං වසං ආගච්ඡන්ති. පට්ඨපිතොති සන්තාපිතො. අගති යත්ථ මාරස්සාති යත්ථ තුය්හං මාරස්ස අගති. තත්ථාති තස්මිං නිබ්බානෙ. සත්තමං.

8. සීසුපවාලාසුත්තවණ්ණනා

169. අට්ඨමෙ සමණී විය දිස්සසීති සමණසදිසා දිස්සසී. කිම්ච වරසි මොමුහාති කිං කාරණා මොමුහා විය වරසි? ඉතො ඛනිද්ධාති ඉමම්භා සාසනා ඛනි. පාසං ඛෙන්තිති පාසණ්ඩා, සත්තානං චිත්තෙසු දිට්ඨිපාසං බිපන්තිති අත්ථො. සාසනං පන පාසෙ මොචෙති, තස්මා පාසණ්ඩොති න වුච්චති, ඉතො ඛනිද්ධායෙව පාසණ්ඩා භොන්ති. පසිදන්තිති සංසිදන්ති ලග්ගන්ති.

ඉදානි “කං නු උද්දිස්ස මුණ්ඩාසී” ති පඤ්ඤං කට්ඨන්ති අත්ථී සකාකුලෙ ජාතොතිආදිමාහ. තත්ථ සබ්බාභිභූති සබ්බාති ඛන්ධායතනධාතුහවයොනිගතිආදීනි අභිභවිත්වා යීතො. මරණමාරාදයො නුදි නිහරීති මාරනුදො. සබ්බත්ථමපරාජිතොති සබ්බෙසු රාගාදීසු වා මාරයුද්ධෙ වා අජිතො. සබ්බත්ථ මුත්තොති සබ්බෙසු ඛන්ධාදීසු මුත්තො. අසීතොති තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙන අනිස්සිතො. සබ්බකම්මක්ඛයං පත්තොති සබ්බකම්මක්ඛයසඬ්ඛාතං අරහත්තං පත්තො. උපධිසඬ්ඛයෙති උපධිසඬ්ඛයසඬ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණතො විමුත්තො. අට්ඨමං.

9. සෙලාසුත්තවණ්ණනා

170. නවමෙ කෙනිදං පකතන්ති කෙන ඉදං කතං. බිම්බන්ති අත්තභාවං සන්ධාය වදන්ති. අසන්ති දුක්ඛපතිට්ඨානන්තා අත්තභාවමෙව වදන්ති. හෙතුහඬිගාති හෙතූනිරොධෙන පච්චයවෙකල්ලෙන. නවමං.

10. වජිරාසුත්තවණ්ණනා

171. දසමෙ නයිධ සත්තුපලබ්භතීති ඉමස්මිං සුද්ධසඬ්ඛාරපුඤ්ජෙ පරමත්ථතො සත්තො නාම න උපලබ්භති. ඛන්ධෙසු සත්තෙසුති පඤ්චසු

බන්ධෙසු විජ්ජමානෙසු තෙන තෙනාකාරෙන වචන්ථිතෙසු. සම්මුතීති සත්තොති සමඤ්ඤාමත්තමෙව හොති. දුක්ඛන්ති පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං. නාඤ්ඤානු දුක්ඛාති යපෙත්වා දුක්ඛං අඤ්ඤො නෙව සම්භොති න නිරුජ්ඣතීති. දසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

භික්ඛුනිසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. බ්‍රහ්මසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායාවනසුත්තවණ්ණනා

172. බ්‍රහ්මසංයුත්තස්ස පයමෙ පරිචිතක්කො උදපාදීති සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාවිණ්ණො අයං චෙතසො චිතක්කො උදපාදි. කදා උදපාදීති? බුද්ධභූතස්ස අට්ඨමෙ සත්තාහෙ රාජායතනමූලෙ සක්කෙන දෙවනමීන්දෙන ආහතං දන්තකට්ඨඤ්ච ඔසධහරිතකඤ්ච බාදිත්වා මුඛං ධොවිත්වා චතුරි ලොකපාලෙහි උපනීතෙ පච්චග්ගෙස සෙලමයපත්තෙ තපුස්සහල්ලිකානං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා පුන පච්චාගන්ත්වා අප්පාලනිග්‍රොධෙ නිසින්තමත්තස්ස.

අධිගතොති පටිවිද්ධො. ධම්මොති චතුසච්චධම්මො. ගම්භීරොති උත්තානපටික්ඛෙපච්චනමෙතං. දුද්දසොති ගම්භීරත්තාව දුද්දසො දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො, න සක්කා සුබෙන දට්ඨං. දුද්දසත්තාව දුරනුබොධො දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො, න සක්කා සුබෙන අවබුජ්ඣිතුං. සත්තොති නිබ්බූතො. පණීතොති අතප්පකො. ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. අතක්කාවචරොති තක්කෙන අවචරිතබ්බො ඔගාහිතබ්බො න හොති, ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බො. නිපුණොති සණ්භො. පණ්ඩිතවෙදනීයොති සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බො. ආලයරාමාති සත්තා පඤ්චසු කාමගුණෙසු අල්ලියන්ති, තස්මා තෙ ආලයාති වුච්චන්ති. අට්ඨසතතණ්හාවචරිතාති වා අල්ලියන්ති, තස්මාපි ආලයාති වුච්චන්ති. තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති ආලයරාමා. ආලයෙසු රතාති ආලයරතා. ආලයෙසු සුට්ඨු මුදිතාති ආලයසම්මුදිතා. යථෙව හි සුසප්පිතං පුප්ඵලහරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පට්ටියො රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති, සම්මුදිතො ආමොදිතපමොදිතො හොති, න උක්කණ්ඨති, සායම්පි නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡති, ඵම්මෙහිපි කාමාලයතණ්හාලයෙහි සත්තා රමන්ති, සංසාරච්චටෙ සම්මුදිතා

අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති. තෙන තෙසං භගවා දුට්ඨං ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්නො “ආලයරාමා”තිආදිමාහ.

තත්ථ යදිදන්ති නිපාතො, තස්ස යානං සන්ධාය “යං ඉද”න්ති, පටිච්චසමුප්පාදං සන්ධාය “යො අය”න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදොති ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා, ඉදප්පච්චයතා ව සා පටිච්චසමුප්පාදො වාති ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදො. සඬබ්බාරාදිපච්චයානං එතං අධිවචනං. සබ්බසඬබ්බාරසමථොතිආදි සබ්බං නිබ්බානමෙව. යස්මා හි තං ආගම්ම සබ්බසඬබ්බාරවිප්ඵන්දිතාති සමන්ති, වූපසම්මන්ති, තස්මා සබ්බසඬබ්බාරසමථොති වූච්චති. යස්මා ච තං ආගම්ම සබ්බෙ උපධයො පටිනිස්සට්ඨා භොන්ති, සබ්බා තණ්හා බියන්ති, සබ්බෙ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති, සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා සබ්බුපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධොති වූච්චති. යා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං, එලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිඬ්ඛතීති කත්වා වානන්ති වූච්චති, තතො නික්ඛන්තං වානතොති නිබ්බානං. සො මමස්ස කිලමථොති යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්ස, සා මම විහෙසා අස්සාති අත්ථො. කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච අස්සාති වුත්තං භොති. චිත්තෙ පන උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථී. අපිස්සුති අනුබුභතත්ථෙ නිපාතො. සො “න කෙවලං අයං පරිවිතක්කො උදපාදි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසු”ති දීපෙති. අනච්ඡරියාති අනුඅච්ඡරියා. පටිභංසුති පටිභානසඬබ්බාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අභෙසුං, පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණ්ඨං.

කිච්ඡෙනාති දුක්ඛෙන, න දුක්ඛාය පටිපදාය. බුද්ධානං හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛපටිපදාව භොන්ති. පාරමීපූරණකාලෙ පන සරාගසදොසසමොභස්සෙව සතො ආගතාගතානං යාවකානං අලඬ්ඝනපටියත්තං සීසං කන්තිත්වා ගලලොභිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතාති අක්ඛිති උප්පාටෙත්වා කුලවංසප්පදීපං පුත්තං මනාපචාරිති. හරියන්ති එවමාදිති දෙන්තස්ස අඤ්ඤාති ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙප්ඡභෙප්ඡාදිති පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. හලන්ති එත්ථ හ-කාරො නිපාතමත්තො, අලන්ති අත්ථො. පකාසිතුන්ති දෙසිතුං, එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස අලං දෙසිතුං පරියත්තං දෙසිතුං. කො අත්ථො දෙසිතෙනාති වුත්තං භොති? රාගදොසපරෙතෙහීති රාගදොසච්චිට්ඨෙහි රාගදොසානුගතෙහි වා.

පටිසොතගාමීන්ති නිව්වාදිතං පටිසොතං, “අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභ”න්ති එවං ගතං චතුසච්චධම්මං. රාගරත්තාති කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා. න දක්ඛන්තීති අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති, තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති එවං ගාභාපෙතුං. තමොඛන්ධෙන ආවුටාති අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඣාතත්ථො.

අප්පොස්සුක්කතායාති නිරුස්සුක්කභාවෙන, අදෙසෙතුකාමතායාති අත්ථො.
කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නම්? නනු එස මුත්තො මොවෙස්සාමි, තිණ්ණො
තාරෙස්සාමි –

“කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණ්ත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක” න්ති. (බු. වං. 2.56) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤාතං පත්තොති? සච්චමෙතං,
තදෙවං පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නම්. තස්ස හි
සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහනතං, ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං
පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහනතා ච ධම්මගම්භීරතා ච
සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අපස්ස – “ඉමෙ සත්තා කඤ්ජියපුණ්ණා ලාබු විය,
තක්කහරිතා වාටි විය, වසාතෙලපිතපිලොතිකා විය, අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො විය
ච කිලෙසහරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමුල්භා, තෙ කිං නාම
පටිච්ඡක්ඛිස්සන්ති” ති? චිත්තයතො කිලෙසගහනපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි
එවං චිත්තං නම්.

“අයඤ්ච ධම්මො පට්ඨිසන්ධාරකඋදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො, පබ්බතෙන
පටිච්ඡාදෙන්වා යපිතො සාසපො විය දුද්දසො, සතධා හින්තස්ස වාලස්ස
කොට්ඨා කොට්පටිපාදනං විය දුරනුබොධො. නනු මයා හි ඉමං ධම්මං
පටිච්ඡක්ඛිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම
නත්ථි, අපරිපූරිතා කාවි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං
විධන්තස්සාපි පට්ඨි න කම්පිත්ථ, පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සාපි
න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ,
පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටිච්ඡක්ඛන්තස්සෙව මෙ
දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. ඉති මාදියෙනාපි තික්ඛඤාණෙන
කිච්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිච්ඡිධො. තං ලොකියමහාජනා කථං
පටිච්ඡක්ඛිස්සන්ති” ති? ධම්මගම්භීරපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං
නම්ති වෙදිතබ්බං.

අපිච භුග්මුතා යාවිතෙ දෙසෙතුකාමතායපිස්ස එවං චිත්තං නම්. ජානාති හි
හගවා – “මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මං මහාබ්‍රහ්මා
ධම්මදෙසනං යාවිස්සති, ඉමෙ ව සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා. තෙ ‘සත්ථා කිර ධම්මං න
දෙසෙතුකාමො අහොසි. අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාවිත්වා දෙසාපෙසි. සන්තො වත
හො ධම්මො, පණිතො වත හො ධම්මො’ ති මඤ්ඤමානා සුස්සුසිස්සන්ති” ති.
ඉදම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නම්, නො
ධම්මදෙසනායාති වෙදිතබ්බං.

සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස හගවතො සාසනෙ සහකො නාම
ථෙරො පයමජ්ඣානං නිබ්බන්තෙන්වා පයමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකබ්‍රහ්මා

හුත්වා නිබ්බන්තො. තත්‍ර නං ‘‘සහම්පතිබ්‍රහ්මා’’ති පටිසඤ්ජානන්ති. තං සන්ධායාහ ‘‘බ්‍රහ්මුතො සහම්පතිස්සා’’ති. නස්සති චත භොති සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙසි, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්තිපතිංසු. යත්‍ර හි නාමාති යස්මිං නාම ලොකෙ. පුරතො පාතුරභොසීති තෙහි දසහි බ්‍රහ්මසහස්සෙහි සද්ධිං පාතුරභොසි. අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවංසභාවාති අප්පරජක්ඛජාතිකා. අස්සවනතාති අස්සවනතාය. භවිස්සන්තිති පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරියවසෙන කතාධිකාරා පරිපාකගතා පද්මානි විය සුරියරස්මිසම්ඵස්සං, ධම්මදෙසනංයෙව ආකඨ්ඨමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො, න ද්වෙ, අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තිති දස්සෙති.

පාතුරභොසීති පාතුහවි. සමලෙහි වින්තිතොති සමලෙහි ඡහි සත්ථාරෙහි වින්තිතො. තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කණ්ටකෙ පත්ථරමානා විය, විසං සිඤ්චමානා විය ච සමලං මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මං දෙසයිංසු. අපාපුරෙතන්ති විවරං එතං. අමතස්ස ද්වාරන්ති අමතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරභූතං අරියමග්ගං. සුඤ්ඤාත්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධන්ති ඉමෙ සත්තා රාගාදිමලානං අභාවතො විමලෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුබුද්ධං චතුසච්චධම්මං සුඤ්ඤාත්තු තාව භගවාති යාවති.

සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතොති සෙලමයෙ එකග්ගෙන පබ්බතමුද්ධනි යථාධිතොව. න හි තස්ස ධීතස්ස දස්සනත්ථං ගීවුක්ඛිපනපසාරණාදිකිච්චං අත්ථී. තදුපමන්ති තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං. අයං පනෙත්ථ සඬ්ඛෙපත්ථො – යථා සෙලපබ්බතමුද්ධනි ධීතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍යා, තථා ත්වම්පි සුමෙධ සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤාඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාහිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛ. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථා හි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා, තත්ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං, චතුරඬ්ඛසමන්තාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථ තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ යත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං න කෙදාරපාළීයො න කුටියො න තත්ථ සයිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යුං. කුටිකාසු පන අග්ගිජාලාමත්තකමෙව පඤ්ඤායෙය්‍යා, එවං ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සත්තනිකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා, තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති, රත්තිං ඛිත්තා සරා විය භොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ එවස්ස දුරෙපි ධීතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති සො අග්ගි විය හිමවන්තපබ්බතො විය ච. වූත්තම්පි වෙතං –

‘‘දුරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා’’ති. (ධ. ප. 304);

අප්‍රකාශනයන්හි යාවනං. බුද්ධවක්ඛනාති ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ව ආසයානුසයඤාණෙන ව. ඉමෙසං හි ද්විත්තං ඤාණානං “බුද්ධවක්ඛ”ති නාමං, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස “සමන්තවක්ඛ”ති, තිණ්ණං මග්ගඤාණානං “ධම්මවක්ඛ”ති. අප්පරපක්ඛෙතිආදීසු යෙසං චුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාවක්ඛම්භි රාගාදිරජං අප්පං, තෙ අප්පරපක්ඛා. යෙසං තං මහත්තං, තෙ මහාරපක්ඛා. යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි, තෙ තික්ඛිත්තදියා. යෙසං තානි මුද්දනි, තෙ මුදිත්තදියා. යෙසං තෙයෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා, තෙ ස්වාකාරා. යෙ කථිතකාරණං සල්ලක්ඛෙත්ති, සුබෙන සක්කා හොත්ති විඤ්ඤාපෙත්තුං, තෙ සුවිඤ්ඤාපයා. යෙ පරලොකඤ්ඤෙව වජ්ජඤ්ඤෙව භයතො පස්සන්ති, තෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිතො නාම.

අයං පනෙත්ථ පාළි – “සද්ධො පුග්ගලො අප්පරපක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරපක්ඛො. ආරද්ධවිරියො, කුසිතො. උපට්ඨිතස්සති, මුට්ඨස්සති. සමාහිතො, අසමාහිතො. පඤ්ඤවා, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරපක්ඛො. තථා සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛිත්තදියො...පෙ.... පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවි, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවි. ලොකොති ඛන්ධලොකො, ආයතනලොකො, ධාතුලොකො, සම්පත්තිභවලොකො, සම්පත්තිසම්භවලොකො, විපත්තිභවලොකො, විපත්තිසම්භවලොකො. එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා නාමඤ්ඤෙව රූපඤ්ඤෙව. තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ඤෙව ලොකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා ඡ අප්පකත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා නව සත්තවාසා. දස ලොකා දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරස ධාතුයො. වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසම්චාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා, ඉති ඉමස්මිඤ්ඤෙව ලොකෙ ඉමස්මිඤ්ඤෙව වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොති, සෙයාථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ. ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චිත්තදියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣා. ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණ”න්ති (පටි. ම. 1.112).

උප්පලිනියන්ති උප්පලවනෙ. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අන්තොනිමුග්ගපොසිනිති යානි අන්තො නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති. උදකං අච්චුග්ගම්මං යිතානි ති උදකං අතික්කම්ත්වා යිතානි. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්මං යිතානි, තානි සුරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි යිතානි අප්ප පුප්ඵනකානි. යානි පන සමොදකං යිතානි, තානි ස්වෙ පුප්ඵනකානි. යානි උදකානුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසිනි, තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋප්පලාදීනි නාම අත්ථි, යානි නෙව පුප්ඵස්සන්ති, මච්ඡකච්ඡපහක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළිං නාරුල්භානි. ආහරිත්වා පන

දීපෙනබ්බානීති දීපිතානි. යටෙව හි තානි චතුබ්බිධානි පුජ්ථානි, එවමෙවං
උග්ගථිතඤ්ඤා විපඤ්චිතඤ්ඤා නෙයොයා පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා.

තත්ථ “යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහට්ඨෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං
වුච්චති පුග්ගලො උග්ගථිතඤ්ඤා. යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස
චිත්ථාරෙන අත්ථෙව විහජ්ජමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො
විපඤ්චිතඤ්ඤා. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසනො පරිපුච්ඡනො යොනිසො
මනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනො භජනො පශිරූපාසනො අනුපුබ්බෙන
ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො නෙයොයා. යස්ස පුග්ගලස්ස
බහුමිපි සුභතො බහුමිපි හභතො බහුමිපි ධාරයතො බහුමිපි වාචයතො න තාය
ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො පදපරමො (පු. ප. 148-
151). තත්ථ හගවා උප්පලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො –
“අජ්ජ පුජ්ථනකානි විය උග්ගථිතඤ්ඤා, ස්වෙ පුජ්ථනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤා,
තතියදිවසෙ පුජ්ථනකානි විය නෙයොයා, මච්ඡකච්ඡපහක්ඛානි පුජ්ථානි විය
පදපරමො”ති අද්දස්ස. පස්සන්තො ච “එත්තකා අප්පරජක්ඛා, එත්තකා
මහාරජක්ඛා, තත්තාපි එත්තකා උග්ගථිතඤ්ඤා”ති එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස්ස.

තත්ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ හගවතො ධම්මදෙසනා
අත්ථං සාධෙති. පදපරමානං අනාගතත්ථාය වාසනා හොති. අථ හගවා ඉමෙසං
චතුත්තං පුග්ගලානං අත්ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකමායනං
උප්පාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු හවෙසු සත්තෙ හබ්බාහබ්බවසෙන ද්වෙ
කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ සන්ධාය චුත්තං – “කතමෙ සත්තා අහබ්බා? යෙ තෙ
සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්තාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්තාගතා
විපාකාවරණෙන සමන්තාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අහබ්බා නියාමං
ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අහබ්බා. කතමෙ
සත්තා හබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන...පෙ.... ඉමෙ තෙ සත්තා
හබ්බා”ති (විහ. 827; පටි. ම. 1.115). තත්ථ සබ්බෙපි අහබ්බපුග්ගලෙ පභාය
හබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා, “එත්තකා රාගචරිතා එත්තකා
දොස-මොහවරිතා විතක්ක-සද්ධා-බුද්ධිවරිතා”ති ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි. එවං
කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමීති වින්තෙසි.

පච්චභාසිති පතිඅභාසි. අපාරුතානි විවටා. අමතස්ස ද්වාරානි අරියමග්ගො.
සො හි අමතසඬ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා යපිතොති
දස්සෙති. පමුඤ්චන්තු සද්ධන්ති සබ්බෙ අත්තනො සද්ධං පමුඤ්චන්තු
විස්සජ්ජෙත්තු. පච්ඡිමපද්දිවයෙ අයමත්ථො – අහඤ්චි අත්තනො පගුණං
සුප්පවත්තිතමිපි ඉමං පණිතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න
භාසිං. ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පුරෙස්සාමි තෙසං
සඬ්ඛප්පන්ති.

අන්තර්ධෘතී සත්ථාරං ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා අන්තරහිතො,
 සකට්ඨානමෙව ගතොති අත්ථො. ගතෙ ච පන තස්මිං භගවා “කස්ස නු ඛො අහං
 පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍යා”න්ති? ආළාරුදකානං කාලඬකතභාවං,
 පඤ්චවග්ගියානඤ්ච බහුපකාරභාවං ඤාත්වා තෙසං ධම්මං දෙසෙතුකාමො
 බාරාණසියං ඉසිපතනං ගන්ත්වා ධම්මවක්කං පවත්තෙසීති. පයමං.

2. ගාරවසුත්තවණ්ණනා

173. දුතියෙ උදපාදීති අයං චිත්තකො පඤ්චමෙ සත්තාහෙ උදපාදී.
 අගාරවොති අඤ්ඤස්මිං ගාරවරහිතො, කඤ්චි ගරුට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වාති
 අත්ථො. අප්පතිස්සොති පතිස්සයරහිතො, කඤ්චි ජෙට්ඨකට්ඨානෙ
 අට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

සදෙවකෙතිආදීසු සද්ධිං දෙවෙහි සදෙවකෙ. දෙවග්ගහණෙන චෙත්ථ
 මාරබ්‍රහ්මෙසු ගහිතෙසුපි මාරො නාම වසවත්තී සබ්බෙසං උපරි වසං වත්තෙති,
 බ්‍රහ්මා නාම මහානුභාවො එකඬගුලියා එකස්මිං චක්කවාලසහස්සෙ ආලොකං
 එරති. ද්විති ද්විසු...පෙ.... දසහි අඬගුලීහි දසසුපි චක්කවාලසහස්සෙසු ආලොකං
 එරති, සො ඉමිනා සීලසම්පන්නතරොති වත්තුං මා ලහතුති සමාරකෙ
 සබ්‍රහ්මකෙති විසුං වුත්තං. තථා සමණා නාම එකනිකායාදිවසෙන බහුස්සුතා
 සීලවත්තො පණ්ඩිතා, බ්‍රාහ්මණාපි වත්ථුච්ඡ්ඡාදිවසෙන බහුස්සුතා පණ්ඩිතා, තෙ
 ඉමිනා සීලසම්පන්නතරොති වත්තුං මා ලහන්තුති සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජායාති
 වුත්තං. සදෙවමනුස්සායාති ඉදං පන නිජ්ජදෙසතො දස්සනත්ථං ගහිතමෙව
 ගහෙත්වා වුත්තං. අපිචෙත්ථ පුරිමානි තිණි පදානි ලොකවසෙන වුත්තානි,
 පච්ඡිමානි ද්වෙ පජාවසෙන. සීලසම්පන්නතරන්ති සීලෙන සම්පන්නතරං,
 අධිකතරන්ති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සීලාදයො වත්තාරො
 ධම්මා ලොකියලොකුත්තරා කට්ඨා, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං ලොකියමෙව.
 පච්චිචෙක්ඛණඤ්ඤාණං හෙතං.

පාතුරහොසීති – “අයං සත්ථා අවිචිතො යාව භවග්ගා සීලාදීහි අත්තනා
 අධිකතරං අපස්සන්තො ‘මයා පටිච්ඡිදං නවලොකුත්තරධම්මමෙව සක්කත්වා
 ගරුං කත්වා උපනිස්සාය විහරිස්සාමි’ති චිත්තෙති, කාරණං භගවා චිත්තෙති,
 අත්ථං වුඬ්ඨිවිසෙසං චිත්තෙති, ගච්ඡාමිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමි”ති චිත්තෙත්වා
 පුරතො පාකටො අහොසි, අහිමුඛෙ අට්ඨාසීති අත්ථො.

විහරන්ති වාති එත්ථ යො වදෙය්‍ය “විහරන්තිති වචනතො පච්චුප්පන්නෙපි
 බහු බුද්ධා”ති, සො “භගවාපි, භන්තෙ, එතරහි අරහං සම්මාසම්බුද්ධො”ති
 ඉමිනා වචනෙන පටිබාහිතබ්බො.

“න මෙ ආචරියො අත්ථී, සදිසො මෙ න විජ්ජති;

සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො''ති. (මහාව. 11; ම.
නි. 1.285) –

ආදිහි වස්ස සුත්තෙහි අඤ්ඤාසං බුද්ධානං අභාවො දීපෙනබ්බො. තස්මාති යස්මා
සබ්බෙපි බුද්ධා සද්ධම්මගරුනො, තස්මා. මහත්තමහිකඩ්ඛතාති මහත්තභාවං
පත්ථයමානෙන. සරං බුද්ධාන-සාසනන්ති බුද්ධානං සාසනං සරන්තෙන. දුතියං.

3. බ්‍රහ්මදෙවසුත්තවණ්ණනා

174. තතියෙ එකොති යානාදිසු ඉරියාපටෙසු එකකො, එකවිහාරීති අත්ථො.
වූපකට්ඨොති කායෙන වූපකට්ඨො නිස්සටො. අප්පමත්තොති සතියා
අවිජ්ජවාසෙ ධීතො. ආකාපිති විරියානාපෙන සමන්තාගතො. පහිතත්තොති
පෙසිතත්තො. කුලපුත්තාති ආචාරකුලපුත්තා. සම්මදෙවාති න ඉණ්ටා න
භයට්ඨා න ජීවිතපකතා හුත්වා, යථා වා තථා වා පබ්බජිතාපි යෙ අනුලොමපටිපදං
පුරන්ති, තෙ සම්මදෙව අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජන්ති නාම.
බ්‍රහ්මවරියපරියොසානන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස පරියොසානභූතං අරියඵලං.
දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති සාමං
ජානිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා. උපසම්පජ්ජාති පටිලභිත්වා සම්පාදෙන්වා විහාසි.
එවං විහරන්තො ච ඛිණා ජාති...පෙ.... අඛහඤ්ඤාසීති. එතෙනස්ස
පච්චට්ඨෙක්ඛණභූමි දස්සිතා.

කතමා පනස්ස ජාති ඛිණා, කථඤ්ච නං අඛහඤ්ඤාසීති? වූච්චතෙ, න
තාවස්ස අතීතා ජාති ඛිණා පුබ්බෙව ඛිණත්තා, න අනාගතා තත්ථ
වායාමාභාවතො, න පච්චුජ්ජන්තා විජ්ජමානත්තා. මග්ගස්ස පන අභාවිතත්තා යා
උජ්ජප්පේය්‍යා එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධජ්ජහෙදා ජාති.
සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුජ්ජාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛිණා. තං සො
මග්ගභාවනාය පහිතකිලෙසෙ පච්චට්ඨෙක්ඛිත්වා – “කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානමපි
කම්මං ආයතිං අප්පට්ඨන්ධිකං හොති” ති ජානන්තො ජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං වරිතං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො.
බ්‍රහ්මවරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියං. කතං කරණීයන්ති චතුසු සච්චෙසු චතුහි
මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං.
නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය, එවං
සොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා කතමග්ගභාවනා නත්ථිති. අථ වා
ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථත්තභාවතො, ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි
චත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං නත්ථි, ඉමෙ පන
පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකො රුක්ඛො වියාති
අඛහඤ්ඤාසී. අඤ්ඤතරොති එකො. අරහතන්ති අරහත්තානං, භගවතො
සාවකානං අරහතං අඛහන්තරො අහොසී.

සපදානන්ති සපදානවාරං, සම්පත්තසරං අනුක්කම්ම පටිපාටියා වරන්තො.
උපසඩ්ධම්මි උපසඩ්ධමන්තො. මාතා පනස්ස පුත්තං දිස්වාච සරා නික්ඛම්ම
පත්තං ගහෙත්වා අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙසි.

ආහුතිං නිව්චං පග්ගණ්හාතිති නිව්චකාලෙ ආහුතිපිණ්ඩං පග්ගණ්හාති. තං
දිවසං පන තස්මිං සරෙ භූතබ්බිකම්මං හොති. සබ්බගෙහං හරිතුපලිත්තං
විජ්ජකිණ්ණලාපං වනමාලපරික්ඛිත්තං උස්සිතද්ධප්පටාකං තත්ථ තත්ථ
පුණ්ණසරෙ යපෙත්වා දණ්ඩදීපිකා ජාලෙත්වා ගන්ධවුණ්ණමාලාදීහි අලඬිකතං,
සමන්තතො සඤ්ජාදියමානා ධුමකටච්ඡු අහොසි. සාපි බ්‍රාහ්මණී කාලස්සෙව
වුට්ඨාය සොළසහි ගන්ධොදකසටෙහි න්හායිත්වා සබ්බාලඬිකාරෙන අත්තභාවං
අලඬිකරි. සා තස්මිං සමයෙ මහාබ්ණාසවං නිසීදාපෙත්වා, යාගුඋච්ඬිකමත්තම්පි
අදත්වා, “මහාබ්‍රහ්මං හොපෙස්සාමී”ති සුවණ්ණපාතියං පායාසං පූරෙත්වා
සජ්ජිමධුසක්ඛරාදීහි යොපෙත්වා නිවෙසනස්ස පච්ඡාභාගෙ හරිතුපලිත්තභාවාදීහි
අලඬිකතා භූතපීඨිකා අත්ථී. සා තං පාතිං ආදාය, තත්ථ ගන්ත්වා, චතුසු
කොණෙසු මජ්ඣෙ ව එකෙකං පායාසපිණ්ඩං යපෙත්වා, එකං පිණ්ඩං හත්ථෙත
ගහෙත්වා, යාව කප්පරා සජ්ජිතා පග්ගරන්තෙන පට්ඨියං ජාණුමණ්ඩලං
පතිට්ඨාපෙත්වා “භුඤ්ජතු භවං මහාබ්‍රහ්මා, සායතු භවං මහාබ්‍රහ්මා, තප්පෙතු භවං
මහාබ්‍රහ්මා”ති වදමානා බ්‍රහ්මානං හොපෙති.

එතදහොසීති මහාබ්ණාසවස්ස සීලගන්ධං ඡදෙවලොකෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා
බ්‍රහ්මලොකං උපගතං සායමානස්ස එතං අහොසි. සංවෙජ්ජයාන්ති වොදෙයාං,
සම්මාපටිපත්තියං යොපෙයාං. ‘අයං හි එවරූපං අග්ගදක්ඛිණෙයාං
මහාබ්ණාසවං නිසීදාපෙත්වා යාගුඋච්ඬිකමත්තම්පි අදත්වා, “මහාබ්‍රහ්මං
හොපෙස්සාමී”ති තුලං පහාය හත්ථෙත තුලයන්ති විය, හෙරිං පහාය කුච්ඡිං
වාදෙන්ති විය, අග්ගිං පහාය ඛජ්ජොපනකං ධම්මානා විය භූතබ්බිං කුරුමානා
ආහිණ්ඩති. ගච්ඡාමිස්සා මිච්ඡාදස්සනං හින්දිත්වා අපායමග්ගතො උද්ධරිත්වා
යථා අසිතිකොට්ඨනං බුද්ධසාසනෙ විජ්ජකිරිත්වා සග්ගමග්ගං ආරොහති, තථා
කරොමීති වුත්තං හොති.

දුරෙ ඉතොති ඉමම්හා යානා දුරෙ බ්‍රහ්මලොකො. තතො හි කුටාගාරමත්තා
සීලා පාතිතා එකෙන අහොරන්තෙන අට්ඨවත්තාලීසයොජනසහස්සාති
බෙපයමානා චතුහි මාසෙහි පට්ඨියං පතිට්ඨගෙයා, සබ්බහෙට්ඨිමොපි
බ්‍රහ්මලොකො එවං දුරෙ. යස්සාහුතින්ති යස්ස බ්‍රහ්මුතො ආහුතිං පග්ගණ්හාසි,
තස්ස බ්‍රහ්මලොකො දුරෙති අත්ථො. බ්‍රහ්මපට්ඨන්ති එත්ථ බ්‍රහ්මපථො නාම
චත්තාරි කුසලජ්ඣානාති, විපාකජ්ඣානාති පන තෙසං ජීවිතපථො නාම, තං
බ්‍රහ්මපථං අජානන්ති ත්වං කිං ජජ්ජසි විජ්ජලපසි? බ්‍රහ්මානො හි
සජ්ජිතිකජ්ඣානෙන යාපෙත්ති, න එතං තිණ්ණිජාති පක්ඛිපිත්වා රන්ධං ගොයුසං
බාදන්ති, මා අකාරණා කිලමසීති.

එවං වත්වා පුන සො මහාබ්‍රහ්මා අඤ්ජලිං පග්ගස්ස අවකුජ්ජො හුත්වා ථෙරං උපදිසන්තො එසො හි තෙ බ්‍රාහ්මණි බ්‍රහ්මදෙවොතිආදිමාහ. තත්ථ නිරූපධිකොති කිලෙසාහිසඬිබාරකාමගුණොපධිහි විරහිතො. අතිදෙවපත්තොති දෙවානං අතිදෙවභාවං බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මභාවං පත්තො. අනඤ්ඤපොසිති යපෙත්වා ඉමං අත්තභාවං අඤ්ඤස්ස අත්තභාවස්ස වා පුත්තදාරස්ස වා අපොසනතාය අනඤ්ඤපොසි.

ආහුනෙය්‍යාති ආහුනපිණ්ඩං පටිග්ගහෙනුං යුත්තො. වෙදගුති චතුමග්ගසඬිබාතෙහි වෙදෙහි දුක්ඛස්සන්තං ගතො. භාවිතත්තොති අත්තානං භාවෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා යිතො. අනුපලිත්තොති තණ්හාදීහි ලෙපෙහි ආලිත්තො. සාසෙසනං ඉරියතීති ආහාරපරියෙසනං වරති.

න තස්ස පච්ඡා න පුරත්ථමත්ථීති පච්ඡා වුව්වති අතීතං, පුරත්ථං වුව්වති අනාගතං, අතීතානාගතෙසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගවිරහිතස්ස පච්ඡා වා පුරත්ථං වා නත්ථීති වදති. සන්තොතිආදීසු රාගාදිසන්තතාය සන්තො. කොධධුමවිගමා විධුමො, දුක්ඛාභාවා අතීසො, කත්තරදණ්ඩාදීහි ගහෙත්වා විවරත්තොසි වධකචෙනතාය අභාවා නික්ඛිත්තදණ්ඩො. තසථාවරෙසුති එත්ථ පන පුට්ඨජනා තසා නාම, ඛිණ්ණසථා ථාවරා නාම. සත්ත පන සෙඛා තසාති වත්තුං න සක්කා, ථාවරා න භොන්ති, භජමානා පන ථාවරපක්ඛමෙව භජන්ති. සො ත්‍යාහුතින්ති සො තෙ ආහුතිං.

විසෙනිභූතොති කිලෙසසෙනාය විසෙනො ජාතො. අනෙජොති නිත්තණ්හො. සුසිලොති ඛිණ්ණසථසිලෙන සුසිලො. සුවිමුත්තචිත්තොති ඵලවිමුත්තියා සුට්ඨ විමුත්තචිත්තො. ඔසතිණ්ණන්ති වත්තාරො ඔසෙ තිණ්ණං. එත්තකෙන කථාමග්ගෙන බ්‍රහ්මා ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙත්තො ආයතනෙ බ්‍රාහ්මණිං නියොජෙසි. අවසානගාථා පන සඬිගීතිකාරෙහි යපිතා. පතිට්ඨපෙසි දක්ඛිණන්ති චතුපච්චයදක්ඛිණං පතිට්ඨපෙසි. සුඛමායතිකන්ති සුඛායතිකං ආයතිං සුඛවිපාකං, සුඛාවහන්ති අත්ථො. තතියං.

4. බ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

175. චතුත්ථෙ පාපකං දිට්ඨිගතන්ති ලාමිකා සස්සතදිට්ඨි. ඉදං නිව්චන්ති ඉදං සහ කායෙන බ්‍රහ්මට්ඨානං අනිව්චං. “නිව්ච”න්ති වදති. ධූවාදීති තස්සෙව වෙච්චනාති. තත්ථ ධූවන්ති ථීරං. සස්සතන්ති සදා විජ්ජමානං. කෙවලන්ති අඛණ්ඩං සකලං. අවචනධම්මන්ති අවචනසභාවං. ඉදං හි න ජායතීතිආදීසු ඉමස්මිං යානෙ කොචි ජායනකො වා ජීයනකො වා මීයනකො වා චචනකො වා උපපජ්ජනකො වා නත්ථී, තං සන්ධාය වදති. ඉතො ව පනඤ්ඤන්ති ඉතො සහකායා බ්‍රහ්මට්ඨානා උත්තරි අඤ්ඤං නිස්සරණං නාම නත්ථීති. එවමස්ස ථාමගතා සස්සතදිට්ඨි උජ්ජන්තා භොති. එවංවාදී ව පන සො උපරි තිස්සො ඤානභූමියො වත්තාරො මග්ගෙ වත්තාරි ඵලාති නිබ්බානන්ති සබ්බං පටිබාහති.

කදා පනස්ස සා දිට්ඨි උප්පන්නාති? පයමජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්තකාලෙ.
දුතියජ්ඣානභූමියන්ති එකෙ.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – හෙට්ඨුපපත්තිකො කිරෙස බ්‍රහ්මා අනුප්පන්නෙ
බුද්ධුප්පාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තියො
නිබ්බන්තෙත්වා අපරිභින්නජ්ඣානො කාලං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානභූමියං
වෙහස්ඵලබ්‍රහ්මලොකෙ පඤ්චකප්පසතිකං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බන්ති. තත්ථ
යාවතායුකං යත්වා හෙට්ඨුපපත්තිකං කත්වා තතියජ්ඣානං පඤ්ඤං භාවෙත්වා
සුභකිණ්ඨබ්‍රහ්මලොකෙ චතුසට්ඨිකප්පං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බන්ති. තත්ථ
දුතියජ්ඣානං භාවෙත්වා ආභස්සරෙ අට්ඨ කප්පෙ ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බන්ති.
තත්ථ පයමජ්ඣානං භාවෙත්වා, පයමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකො හුත්වා
නිබ්බන්ති. සො පයමකාලෙ අත්තනා කතකම්මඤ්ච නිබ්බන්තට්ඨානඤ්ච
අඤ්ඤාසි, කාලෙ පන ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ උභයං පමුස්සිත්වා සස්සතදිට්ඨිං
උප්පාදෙසි.

අවිජ්ජාගතොති අවිජ්ජාය ගතො සමන්තාගතො අඤ්ඤාණි අත්ඨිභූතො. යනු
හි නාමාති යො නාම. චක්ඛන්ති හණති. “යනු”ති නිපාතයොගෙන පන
අනාගතචචනං කතං.

එවං චුත්තෙ සො බ්‍රහ්මා යථා නාම මග්ගචොරො ද්වෙ තයො පහාරෙ
අධිවාසෙන්නො සභායෙ අනාවික්ඛිත්වාපි උත්තරිං පහාරං පහරියමානො
“අසුකො ච අසුකො ච මය්හං සභායො”ති ආචික්ඛති, එවමෙව භගවතා
සන්තප්ජියමානො සතිං ලභිත්වා, “භගවා මය්හං පදානුපදං පෙක්ඛන්තො මං
නිජ්ජිලිතුකාමො”ති භිතො අත්තනො සභායෙ ආචික්ඛන්තො
ද්වාසත්තතිආදිමාහ. තස්සත්ථො – හො ගොතම, මයං ද්වාසත්තති ජනා
පුඤ්ඤකම්මා තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බන්තා. වසවත්තිනො සයං
අඤ්ඤෙසං වසෙ අවත්තිත්වා පරෙ අත්තනො වසෙ වත්තෙම, ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච
අතීතා, අයං නො වෙදෙහි ගතත්තා “වෙදගු”ති සඬ්ඛං ගතා භගවා අන්තිමා
බ්‍රහ්මුපපත්ති. අස්මාහිජ්ජපන්ති ජනා අනෙකාති අනෙකජනා අම්භෙ අභිජ්ජපන්ති.
“අයං බො භවං බ්‍රහ්මා, මහාබ්‍රහ්මා, අභිභූ, අනභිභූතො, අඤ්ඤදත්ථුදසො,
වසවත්ති, ඉස්සරො, කත්තා, නිම්මානා, සෙට්ඨො, සජ්ජා, වසී, පිතා
භූතභබ්බාන”න්ති එවං පත්ථෙත්ති පිහෙන්නිති.

අථ නං භගවා අප්පං හි එතන්තිආදිමාහ. තත්ථ එතන්ති යං ත්වං ඉධ තච
ආයුං “දීස”න්ති මඤ්ඤසි, එතං අප්පං පරිත්තකං. සතං සභස්සානං
නිරඬ්බුදානන්ති නිරඬ්බුදගණනාය සතසභස්සනිරඬ්බුදානං. ආයුං පජානාමිති,
“ඉදානි තච අවසිට්ඨං එත්තකං ආයු”ති අහං ජානාමි. අනන්තදස්සි භගවා
හමස්මිති, භගවා, තුම්භෙ “අහං අනන්තදස්සි ජාතිආදිනි උපාතිවත්තො”ති වදං.
කිං මෙ පුරාණන්ති, යදි ත්වං අනන්තදස්සි, එවං සන්තෙ ඉදං මෙ ආචික්ඛ, කිං

මය්හං පුරාණං? චතස්සිලවත්තන්ති සීලමෙව වුවිචති. යමහං විජඤ්ඤාති යං අහං තයා කථිතං ජානෙය්‍යං, තං මෙ ආචික්ඛාති වදති.

ඉදානිස්ස ආචික්ඛන්තො භගවා යං ත්වං අපායෙසීති ආදිමාහ. තත්‍රායං අධිජ්ජායො – පුබ්බෙ කිරෙස කුලසරෙ නිබ්බත්තිත්වා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා – “ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සාමි” ති නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානස්ස ලාභී භුත්වා ගඬගාතීරෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා ඤානරතියා චිත්තාමෙති. තදා ච කාලෙනකාලං සත්ථවාහා පඤ්චභි සකට්ඨකෙන මරුකන්තාරං පටිපජ්ජන්ති. මරුකන්තාරෙ පන දිවා න සක්කා ගන්තුං, රත්තිං ගමනං හොති. අථ පුරිමසකට්ඨස්ස අග්ගයුගෙ යුත්තබ්බිද්දා ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තා නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛා අහෙසුං, සබ්බසකටාති තට්ථ නිවත්තිත්වා අරුණෙ උග්ගතෙ නිවත්තිතභාවං ජානිංසු. තෙසඤ්ච තදා කන්තාරං අතික්කමනදිවසො අහොසි. සබ්බං දාරුදකං පරික්ඛිණං – තස්මා “නත්ථි දානි අම්භාකං ජීවිත” න්ති චිත්තෙන්වා, ගොණෙ වක්කෙසු බන්ධිත්වා, මනුස්සා සකට්ඨජායං පටිසිත්වා නිපජ්ජිංසු.

තාපසොපි කාලස්සෙව පණ්ණසාලතො නික්ඛම්තිත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසින්තො ගඬගං ඔලොකයමානො අද්දස ගඬගං මහතා උදකොසෙන පුරියමානං පවත්තිතමණික්ඛන්ධං විය ආගච්ඡන්තං, දිස්වා චිත්තෙසි – “අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ එවරුපස්ස මධුරොදකස්ස අලාහෙන කිලිස්සමානා සත්තා” ති? සො එවං ආවජ්ජෙන්තො මරුකන්තාරෙ තං සත්ථං දිස්වා ‘ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තු’ ති “ඉතො චිතො ච මහාඋදකක්ඛන්ධො ජීජ්ජිත්වා මරුකන්තාරෙ සත්ථාභිමුඛො ගච්ඡතු” ති අභිඤ්ඤාචිත්තෙන අධිට්ඨාසි. සහ චිත්තුජ්ජාදෙන මාතිකාරුළ්භං විය උදකං තත්ථ අගමාසි. මනුස්සා උදකසද්දෙන වුට්ඨාය උදකං දිස්වා භට්ඨතුට්ඨා න්භායිත්වා පිචිත්වා ගොණෙපි පායෙත්වා සොත්ථිතා ඉච්ඡිතට්ඨානං අගමංසු. සත්ථා තං බ්‍රහ්මුතො පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො පට්ඨං ගාථමාහ. තත්ථ අපායෙසීති පායෙසි. අ-කාරො නිපාතමත්තං. ගම්මනීති ගිම්මහෙ. සම්පරෙතෙති ගිම්භාතපෙන ථුට්ඨෙ අනුගතෙ.

අපරස්මිම්පි සමයෙ තාපසො ගඬගාතීරෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා අරඤ්ඤගාමකං නිස්සාය වසති. තෙන ච සමයෙන වොරා තං ගාමං පහරිත්වා හත්ථසාරං ගහෙන්වා ගාවියො ච කරමරෙ ච ගහෙන්වා ගච්ඡන්ති. ගාවොසි සුනබාපි මනුස්සාපි මහාවිරවං විරවන්ති. තාපසො තං සද්දං සුත්වා “කින්ත්‍ර ඛො එත” න්ති? ආවජ්ජෙන්තො “මනුස්සානං භයං උප්පන්න” න්ති ඤාත්වා “මයි පස්සන්තෙ ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තු” ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අභිඤ්ඤාචිත්තෙන වොරානං පටිපටෙ චතුරඨගිනිං සෙනං මාපෙසි. කම්මසජ්ජා ආගච්ඡන්තා වොරා දිස්වා, “රාජා මඤ්ඤෙ ආගතො” ති විලොපං ඡඩ්ඨෙන්වා පක්කම්මංසු. තාපසො “යං යස්ස සන්තකං, තං තස්සෙව හොතු” ති අධිට්ඨාසි, තං තට්ථ අහොසි. මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි

තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්නො දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ එණිකුලස්මිත්ති
ගඬගාතීරෙ. ගය්හකං නියමානන්ති ගහෙත්වා නියමානං, කරමරං නියමානන්තිපි
අත්ථො.

පුත එකස්මිං සමයෙ උපරිගඬගාවාසිකං එකං කුලං හෙට්ඨාගඬගාවාසිකෙන
කුලෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා, නාවාසඬසාටං බන්ධිත්වා, බහුං
බාදනීයඤ්චෙව භොජනීයඤ්ච ගන්ධමාලාදීනි ච ආරොපෙත්වා ගඬගාසොතෙන
ආගච්ඡති. මනුස්සා බාදමානා භුඤ්ජමානා නච්චන්තා ගායන්තා දෙවවිමානෙන
ගච්ඡන්තා විය බලවසොමනස්සා අහෙසුං. ගඬගෙයාකො නාගො දිස්වා කුපිතො
“ඉමෙ මයි සඤ්ඤම්පි න කරොන්ති. ඉදානි නෙ සමුද්දමෙව පාපෙස්සාමි” ති
මහන්තං අත්තභාවං මාපෙත්වා උදකං ද්විධා හින්දිත්වා උට්ඨාය එණං කත්වා,
සුසුකාරං කරොන්තො අට්ඨාසි. මහාජනො දිස්වා හීතො විස්සරමකාසි. තාපසො
පණ්ණසාලායං නිසිත්තො සුත්වා, “ඉමෙ ගායන්තා නච්චන්තා සොමනස්සජාතා
ආගච්ඡන්ති. ඉදානි පන භයරවං රවිංසු, කින්ත්‍රු ඛො” ති? ආවජ්ජෙත්තො
නාගරාජං දිස්වා, “මයි පස්සන්තෙ සත්තා මා නස්සන්තු” ති
අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා අත්තභාවං පපහිත්වා සුපණ්ණවණ්ණං
මාපෙත්වා නාගරාජස්ස දස්සෙසි. නාගරාජා හීතො එණං සංහරිත්වා උදකං
පට්ටියො, මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං
දස්සෙන්නො තතියං ගාථමාහ. තත්ථ ලුද්දෙනාති දාරුණෙන. මනුස්සකමායාති
මනුස්සකාමතාය, මනුස්සෙ විහෙයෙතුකාමතායාති අත්ථො.

අපරස්මිම්පි සමයෙ එස ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කෙසවො නාම තාපසො
අහොසි. තෙන සමයෙන අම්භාකං බොධිසත්තො කජ්ජො නාම මාණවො
කෙසවස්ස බද්ධවරො අන්තෙවාසිකො හුත්වා ආචරියස්ස කිංකාරපට්ටිස්සාවී
මනාපචාරී බුද්ධිසම්පන්නො අත්ථවරො අහොසි. කෙසවො තෙන විනා වසිතුං න
සක්කොති, තං නිස්සායෙව ජීවිකං කජ්ජෙසි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං
දස්සෙන්නො චතුත්ථං ගාථමාහ.

තත්ථ බද්ධවරොති අන්තෙවාසිකො, සො පන ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො
අහොසි. සම්බුද්ධිමත්තං වතීනං අමඤ්ඤීති, “සම්මා බුද්ධිමා වතසම්පන්නො
අය” ත්ති එවං මඤ්ඤමානො කජ්ජො තච අන්තෙවාසිකො අහොසිං අහං සො
තෙන සමයෙනාති දස්සෙති. අඤ්ඤෙපි ජානාසීති න කෙවලං මය්හං ආයුමෙව,
අඤ්ඤෙපි ත්වං ජානාසියෙව. තථා හි බුද්ධොති තථා හි ත්වං බුද්ධො, යස්මා
බුද්ධො, තස්මා ජානාසීති අත්ථො. තථා හි තායායං ජලිතානුභාවොති යස්මා ච
ත්වං බුද්ධො, තස්මා තෙ අයං ජලිතො ආනුභාවො. ඔභාසයං තිට්ඨතීති සබ්බං
බ්‍රහ්මලොකං ඔභාසයන්තො තිට්ඨති. චතුත්ථං.

5. අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

176. පඤ්චමෙ තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වාති තෙජොකසිණපරිකම්මං කත්වා පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය, “සරිරතො ජාලා නික්ඛමන්තු”ති අධිට්ඨහන්තො අධිට්ඨානවිත්තානුභාවෙන සකලසරිරතො ජාලා නික්ඛමන්ති, එවං තෙජොධාතුං සමාපන්නො නාම භොති, තථා සමාපජ්ජිත්වා. තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙති කස්මා ථෙරො තත්ථ අගමාසි? ථෙරස්ස කිර තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරි නිසින්නං තථාගතං දිස්වා “අට්ඨිවෙධි අයං පුග්ගලො, මයාපෙත්ථ ගන්තබ්බ”න්ති අභොසි, තස්මා අගමාසි. සෙසානං ගමනෙපි එසෙව නයො. සො හි බ්‍රහ්මා තථාගතස්ස වෙව තථාගතසාවකානඤ්ච ආනුභාවං අදිස්වා අභබ්බො විනයං උපගන්තුං, තෙන සො සන්නිපාතො අභොසි. තත්ථ තථාගතස්ස සරිරතො උග්ගතජාලා සකලබ්‍රහ්මලොකං අතික්කමිත්වා අජටාකාසෙ පක්ඛන්දා, තා ව පන ඡබ්බණ්ණා අහෙසුං, තථාගතස්ස සාවකානං ආහා පකතිවණ්ණාව.

පස්සසි වීතිවත්තත්තන්ති ඉමස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ අඤ්ඤබ්‍රහ්මසරිරවිමානාලඬිකාරාදීනං පහා අතික්කමමානං බුද්ධස්ස භගවතො පහස්සරං පහං පස්සසිති පුච්ඡති. න මෙ, මාරිස, සා දිට්ඨිති යා මෙසා, “ඉධාගන්තුං සමත්ථො අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා නත්ථි”ති පුරෙ දිට්ඨි, නත්ථි මෙ සා. කථං වජ්ජන්ති කෙන කාරණෙන වදෙය්‍යං. නිව්වොම්හි සස්සතොති ඉමස්ස කිර බ්‍රහ්මුනො ලද්ධිදිට්ඨි සස්සතදිට්ඨි වාති ද්වෙ දිට්ඨියො. තත්‍රාස්ස තථාගතඤ්චෙව තථාගතසාවකෙ ව පස්සතො ලද්ධිදිට්ඨි පභිනා. භගවා පනෙත්ථ මහන්තං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි. බ්‍රහ්මා දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. ඉතිස්ස මග්ගෙන සස්සතදිට්ඨි පභිනා, තස්මා එවමාහ.

බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජන්ති බ්‍රහ්මපාරිවාරිකං. ථෙරානඤ්ඤි හණ්ඩගාහකදහරා විය බ්‍රහ්මානම්පි පාරිසජ්ජා බ්‍රහ්මානො නාම භොන්ති. තෙනුපසඬිකමාති කස්මා ථෙරස්සෙව සන්නිකං පෙසෙසි? ථෙරෙ කිරස්ස තත්තකෙනෙව කථාසල්ලාපෙන විස්සාසො උදපාදි, තස්මා තස්සෙව සන්නිකං පෙසෙසි අඤ්ඤපීති යථා තුම්හෙ වත්තාරො ජනා, කින්නු බො එවරූපා අඤ්ඤපි අත්ථි, උදාහු තුම්හෙ වත්තාරො එව මහිද්ධිකාති? තෙවිජ්ජාති පුබ්බෙනිවාසදිබ්බවක්ඛුආසවක්ඛයසඬිබාතාහි තීහි විජ්ජාහි සමන්නාගතා. ඉද්ධිපත්තාති ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණං පත්තා. වෙතොපරියායකොවිදාති පරෙසං විත්තාවාලෙ කුසලා. එවමෙත්ථ පඤ්ච අභිඤ්ඤාපි සරූපෙන වුත්තා. දිබ්බසොතං පන තාසං වසෙන ආගතමෙව භොති. බහුති එවරූපා ඡළභිඤ්ඤා බුද්ධසාවකා බහු ගණනපථං අතික්කන්තා, සකලං ජම්බුදීපං කාසාවපජ්ජොතං කත්වා විවරන්තිති. පඤ්චමං.

6. බ්‍රහ්මලොකසුත්තවණ්ණනා

177. ඡට්ඨෙ පච්චෙකං ද්වාරබාහන්ති එකෙකො එකෙකං ද්වාරබාහං නිස්සාය ද්වාරපාලා විය අට්ඨංසු. ඉද්ධොති ඤානසුබ්බෙන සම්ඤ්ඤා. ජිනොති අභිඤ්ඤාපුජ්ජෙහි සුපුජ්ජිතො. අනධිවාසෙන්නොති අසහන්තො. එතදවොවාති

එතෙසං නිමිත්තබ්බන්තං මජ්ඣෙ නිසින්නො එතං ‘‘පස්සසි මෙ’’ තිආදිවචනං අවොච.

තයො සුපණ්ණාති ගාථාය පඤ්චසතාති සතපදං රූපවසෙන වා පන්තිවසෙන වා යොජෙතබ්බං. රූපවසෙන තාව තයො සුපණ්ණාති තීණි සුපණ්ණරූපසතාති. චතුරො ව භංසාති චත්තාරිභංසරූපසතාති. බ්‍රහ්මිනිසා පඤ්චසතාති බ්‍රහ්මස්සදිසා එකච්චෙ මිගා බ්‍රහ්මිනිසා නාම, තෙසං බ්‍රහ්මිනිසාරූපකානං පඤ්චසතාති, පන්තිවසෙන තයො සුපණ්ණාති තීණි සුපණ්ණපන්තිසතාති, චතුරො භංසාති චත්තාරි භංසපන්තිසතාති. බ්‍රහ්මිනිසා පඤ්චසතාති පඤ්ච බ්‍රහ්මිනිසා පන්තිසතාති. ඤායිතොති ඤායිස්ස මය්හං විමානෙ අයං විභුතීති දස්සෙති. ඔහාසයන්ති ඔහාසයමානං. උත්තරස්සං දිසායන්ති තං කිර කනකවිමානං තෙසං මහාබ්‍රහ්මානං ධීතට්ඨානතො උත්තරදිසායං හොති. තස්මා එවමාහ. අයං පනස්ස අධිජ්ජායො – එවරූපෙ කනකවිමානෙ වසන්නො අහං කස්ස අඤ්ඤස්ස උපට්ඨානං ගමිස්සාමිති. රූපෙ රණං දිස්වාති රූපමිහි ජාතිජරාහඩ්ගසඩ්ධානං දොසං දිස්වා. සදා පචෙධිතන්ති සිතාදිහි ව නිච්චං පචෙධිතං චලිතං සට්ඨිතං රූපං දිස්වා. තස්මා න රූපෙ රමති සුමෙධොති යස්මා රූපෙ රණං පස්සති, සදා පචෙධිතඤ්ච රූපං පස්සති, තස්මා සුමෙධො සුන්දරපඤ්ඤො සො සත්ථා රූපෙ න රමතිති. ඡට්ඨං.

7. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

178. සත්තමෙ අප්පමෙය්‍යං පමිනන්නොති අප්පමෙය්‍යං බිණ්ණාසවපුග්ගලං ‘‘එත්තකං සීලං, එත්තකො සමාධි, එත්තකා පඤ්ඤා’’ති එවං මිනන්නො. කොධවිද්වා විකප්පෙය්‍යති කො ඉධ විද්වා මෙධාවි විකප්පෙය්‍ය, බිණ්ණාසවොච බිණ්ණාසවං මිනන්නො කප්පෙය්‍යාති දිපෙති. නිවුතං තං මඤ්ඤෙති යො පන පුට්ඨජ්ජනො තං පමෙතුං ආරහති, තං නිවුතං අවකුජ්ජපඤ්ඤං මඤ්ඤාමිති. සත්තමං.

8. කතමොදකතිස්සසුත්තවණ්ණනා

179. අට්ඨමෙ අකිස්සවන්ති කිස්සවා වුච්චති පඤ්ඤා, නිජ්ජපඤ්ඤාති අත්ථො. අට්ඨමං.

9. තුරුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

180. නවමෙ ආබාධිකොති ‘‘සාසපමත්තිහි පිළකාහී’’තිආදිනා නයෙන අනන්තරසුත්තෙ ආගතෙන ආබාධෙන ආබාධිකො. බාළ්භගිලානොති අධිමත්තගිලානො. තුරුති කොකාලිකස්ස උපජ්ඣායො තුරුත්ථෙරො නාම අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො භූමට්ඨකදෙවතා ආදිං කත්වා, ‘‘අයුත්තං කොකාලිකෙන කතං අග්ගසාවකෙ අන්තිමචත්ථුනා අබ්භාවික්ඛන්තෙනා’’ති පරම්පරාය බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තං කොකාලිකස්ස

පාපකම්මං සුත්වා – “මා මය්හං පස්සන්තස්සෙව වරාකො නස්සි, ඔවදිස්සාමි නං ථෙරෙසු චිත්තපසාදත්ථායා” ති ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. තං සන්ධාය චුත්තං “තුරු පච්චෙකබ්බමා” ති. පෙසලාති පියසීලා. කොසි ත්වං, ආවුසොති නිපන්තකොව කබරක්ඛිති උම්මිලෙන්වා එවමාහ. පස්ස යාවඤ්ච තෙති පස්ස යත්තකං තයා අපරද්ධං, අත්තනො නලාටෙ මහාගණ්ඩං අපස්සන්තො සාසපමත්තාය පිළකාය මං වොදෙතඛිං මඤ්ඤසිති ආහ.

අථ නං “අදිට්ඨිපත්තො අයං වරාකො, ගිලවිසො විය කස්සවි වචනං න කර්ස්සති” ති ඤත්වා පුරිසස්ස භීතිආදිමාහ. තත්ථ කුඨාරිති කුඨාරිසදිසා එරුසා වාවා. ඡිත්දතීති කුසලමූලසඬාතෙ මූලෙයෙව නිකන්තති. නින්දියන්ති නින්දිතඛිං දුස්සීලපුග්ගලං. පසංසතීති උත්තමත්ථෙ සම්භාවෙන්වා ඛිණාසවොති වදති. තං වා නින්දති යො පසංසියොති, යො වා පසංසිතඛිං ඛිණාසවො, තං අන්තිමචත්ථුනා වොදෙන්තො “දුස්සීලො අය” න්ති වදති. වචිනාති මුඛෙන සො කලින්ති, සො තං අපරාධං මුඛෙන විචිනාති නාම. කලිනා තෙනාති තෙන අපරාධෙන සුඛං න වින්දති. නින්දියපසංසාය හි පසංසියනින්දාය ව සමකොව විපාකො.

සබ්බස්සාපි සභාපි අත්තනාති සබ්බෙන සකෙනපි අත්තනාපි සද්ධිං යො අක්ඛෙසු ධනපරාජයො නාම, අයං අප්පමත්තකො අපරාධො. යො සුගතෙසුති යො පන සම්මග්ගතෙසු පුග්ගලෙසු චිත්තං පදුස්සෙය්‍ය, අයං චිත්තපදොසොව තතො කලිතො මහත්තරො කලි.

ඉදානි තස්ස මහත්තරභාවං දස්සෙන්තො සතං සහස්සානන්තිආදිමාහ. තත්ථ සතං සහස්සානන්ති නිරබ්බදගණනාය සතසහස්සං. ඡත්තිංසතීති අපරානි ඡත්තිංසති නිරබ්බදානි. පඤ්ච වානි අබ්බදගණනාය පඤ්ච අබ්බදානි. යමරියගරහීති යං අරියෙ ගරහන්තො නිරයං උපපජ්ජති, තත්ථ එත්තකං ආයුප්පමාණන්ති. නවමං.

10. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

181. දසමෙ කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඬකමීති, කො අයං කොකාලිකො, කස්මා ව උපසඬකමී? අයං කිර කොකාලිකරට්ඨෙ කොකාලිකනගරෙ කොකාලිකසෙට්ඨස්ස පුත්තො පබ්බජිත්වා පිතරා කාරාපිතෙ විහාරෙ පටිවසති වුළකොකාලිකොති නාමෙන, න දෙවදත්තස්ස සිස්සො. සො හි බ්‍රාහ්මණපුත්තො මහාකොකාලිකො නාම. භගවති පන සාවත්ථියං විහරන්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ජනපදවාරිකං වරමානා උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය විවෙකාවාසං වසිතුකාමා තෙ භික්ඛු උයොයාජෙත්වා අත්තනො පත්තචීරමාදාය තස්මිං ජනපදෙ තං නගරං පත්වා තං විහාරං අගමංසු. තත්ථ නෙසං කොකාලිකො වත්තං දස්සෙසි. තෙ තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා, “ආවුසො, මයං ඉධ තෙමාසං වසිස්සාම, මා කස්සවි ආරොවෙහී” ති පටිඤ්ඤං

ගහෙත්වා වසිංසු. වසිත්වා පවාරණාදිවසෙ පවාරෙත්වා, “ගච්ඡාම මයං, ආවුසො”ති කොකාලිකං ආපුච්ඡිංසු. කොකාලිකො “අජ්ජෙකදිවසං, ආවුසො, වසිත්වා ස්වෙ ගමිස්සථා”ති වත්වා දුතියදිවසෙ නගරං පවිසිත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි – “ආවුසො, තුම්හෙ අග්ගසාවකෙ ඉධාගන්ත්වා වසමානෙපි න ජානාථ, න නෙ කොචි පච්චයෙනාපි නිමන්තෙති”ති. නගරවාසිනො, “කහං, හන්තෙ, ථෙරා, කස්මා නො න ආරොචයිත්ථා”ති? කිං ආවුසො ආරොචිතෙන, කිං න පස්සථ ද්වෙ භික්ඛු ථෙරාසනෙ නිසිදන්තෙ, එතෙ අග්ගසාවකාති. තෙ ඛිජ්ජං සන්නිපතිත්වා සජ්ජිථාණිකාදීනි වෙච චීවරදුස්සානි ච සංහරිංසු.

කොකාලිකො චිත්තෙසි – “පරමජ්ජිව්ඡා අග්ගසාවකා පයුත්තවාචාය උජ්ජන්තං ලාභං න සාදිසිස්සන්ති, අසාදියන්තා ‘ආවාසිකස්ස දෙථා’ති වක්ඛන්ති”ති. තං තං ලාභං ගාභාපෙත්වා ථෙරානං සන්නිකං අගමාසි. ථෙරා දිස්වාච “ඉමෙ පච්චයා නෙච අම්භාකං, න කොකාලිකස්ස කජ්ජන්ති”ති පටික්ඛිතිත්වා පක්කමිංසු. කොකාලිකො “කථං හි නාම අත්තනා අගණ්හන්තා මය්හමිපි අදාපෙත්වා පක්කමිස්සන්ති”ති? ආසාතං උජ්ජාදෙසි. තෙපි හගවතො සන්නිකං ගන්ත්වා හගවත්තං වන්දිත්වා පුන අත්තනො පරිසං ආදාය ජනපදචාරිකං චරන්තා අනුපුබ්බෙන තස්මිං රට්ඨෙය් තමෙච නගරං පච්චාගමිංසු. නාගරා ථෙරෙ සඤ්ජානිත්වා සහ පරික්ඛාරෙහි දානං සජ්ජිත්වා නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු, ථෙරානඤ්ච පරික්ඛාරෙ උපනාමෙසුං. ථෙරා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස නියාදයිංසු. තං දිස්වා කොකාලිකො චිත්තෙසි – “ඉමෙ පුබ්බෙ අජ්ජිව්ඡා අහෙසුං, ඉදානි පාපිව්ඡා ජාතා, පුබ්බෙපි අජ්ජිව්ඡසන්තුවධිපච්චිත්තසදිසා මඤ්ඤෙ”ති ථෙරෙ උපසඬ්ඨකමිත්වා, “ආවුසො, තුම්හෙ පුබ්බෙ අජ්ජිව්ඡා විය, ඉදානි පන පාපභික්ඛු ජාතා”ති වත්වා “මුලට්ඨානෙයෙච නෙසං පතිට්ඨං භින්දිස්සාමි”ති තරමානරූපො නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා යෙන හගවා තෙනුපසඬ්ඨකමි. අයමෙච කොකාලිකො ඉමිනා ච කාරණෙන උපසඬ්ඨකමිති වෙදිතබ්බො.

හගවා තං තුරිතතුරිතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාච ආචජ්ජෙත්තො අඤ්ඤාසි – “අයං අග්ගසාවකෙ අක්කොසිතුකාමො ආගතො”ති. “සක්කා නු ඛො පටිසෙධෙතු”න්ති ච ආචජ්ජෙත්තො, “න සක්කා පටිසෙධෙතුං, ථෙරෙසු අපරජ්ඣිත්වා කාලඬ්ඨකතො එකංසෙන පදුමනිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති”ති දිස්වා, “සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙපි නාම ගරහන්තං සුත්වා න නිසෙධෙති”ති වාදමොචනත්ථං අරියුපවාදස්ස ච මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං මා හෙවන්ති තික්ඛන්තුං පටිසෙධෙසි. තත්ථ මා හෙවන්ති මා එචං අහණි. සද්ධායිකොති සද්ධාය ආකරො පසාදාවහො සද්ධාතබ්බවචනො වා. පච්චයිකොති පත්තියායිතබ්බවචනො.

පක්කාමිති කම්මානුභාවෙන වොදියමානො පක්කාමි. ඔකාසකතං හි කම්මං න සක්කා පටිබාහිතුං, තං තස්ස තත්ථ ධාතුං න අදාසි. අචිරපක්කන්තස්සාති පක්කන්තස්ස සතො න විරෙතෙච. සබ්බො කායො ඵුට්ඨො අහොසීති

කෙසේගමන්තම්පි ඔකාසං ආවජ්ජේත්වා සකලසරීරං අට්ඨිති හින්දිත්වා
 උග්ගතාහි පිළකාහි අජ්ඣාන්ථං අහොසි. යස්මා පන බුද්ධානුභාවෙන
 තථාරූපං කම්මං බුද්ධානං සම්මුඛිභාවෙ විපාකං න දෙනි, දස්සනුපවාසෙ
 විජනිතමත්තෙ දෙනි, තස්මා තස්ස අවිරපක්කන්තස්ස පිළකා උට්ඨහිංසු.
 කලායමත්තියොති වණකමත්තියො. බෙලුවසලාචුකමත්තියොති
 තරුණබෙලුවමත්තියො. (බිල්ලමත්තියොති මහාබෙලුවමත්තියො.) පභිජ්ජිංසුති
 හිජ්ජිංසු. තාසු හින්තාසු සකලසරීරං පනසපක්කං විය අහොසි. සො පක්කෙන
 ගත්තෙන ජෙනවනද්වාරකොට්ඨකෙ විසගිලිතො මච්ඡො විය කදලිපත්තෙසු සයි.
 අථ ධම්මසවනත්ථං ආගතාගතා මනුස්සා – ‘‘ධි කොකාලික, ධි කොකාලික,
 අයුත්තමකාසි, අත්තනොයෙව මුඛං නිස්සාය අනයඛාසනං පත්තො’’ති ආහංසු.
 තෙසං සුත්වා ආරක්ඛදෙවතා ධි-කාරං අකංසු. ආරක්ඛකදෙවතානං
 ආකාසදෙවතාහි ඉමිනා උපායෙන යාව අකනිට්ඨභවතා එකධිකාරො උදපාදි.
 අථස්ස උපජ්ඣායො ආගන්ත්වා ඔවාදං අගණ්හන්තං ඤත්වා ගරහිත්වා පක්කාමි.

කාලමකාසීති උපජ්ඣායෙ පක්කන්තෙ කාලමකාසි. පදුමං නිරයන්ති
 පාටියෙක්කො පදුමනිරයො නාම නත්ථි, අවිච්ඡිනිතනිරයමිහියෙව පන
 පදුමගණනාය පච්චිතබ්බෙ එකස්මිං යානෙ නිබ්බන්ති.

විසතිබාරිකොති මාගධකෙන පත්ථෙත වත්තාරො පත්ථා කොසලරට්ඨෙ
 එකපත්ථො හොති, තෙන පත්ථෙත වත්තාරො පත්ථා ආල්භකං, වත්තාරි
 ආල්භකාහි දොණං, චතුදොණා මානිකා, චතුමානිකා බාරි, තාය බාරියා
 විසතිබාරිකො. කිලවාහොති මාගධකානං සුමුමතිලානං තිලසකටං. අබ්බුදො
 නිරයොති අබ්බුදො නාම පාටියෙක්කො නිරයො නත්ථි. අවිච්ඡිනියෙව පන
 අබ්බුදගණනාය පච්චිතබ්බට්ඨානස්සෙනං නාමං. නිරබ්බුදාදීසුපි එසෙව නයො.

වස්සගණනාපි පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – යථෙව හි සතං සතසහස්සාති
 කොටි හොති, එවං සතං සතසහස්සකොටියො පකොටි නාම හොති, සතං
 සතසහස්සපකොටියො කොටිපකොටි නාම, සතං සතසහස්සකොටිපකොටියො
 නහුතං, සතං සතසහස්සනහුතාහි නින්නහුතං, සතං සතසහස්සනින්නහුතාහි එකං
 අබ්බුදං, තතො විසතිගුණං නිරබ්බුදං. එසෙව නයො සබ්බන්ථාති. දසමං.

පයමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. සනඬකුමාරසුත්තවණ්ණනා

182. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ සප්පිනීතීරෙති සප්පිනීනාමිකාය නදියා තීරෙ.
 සනඬකුමාරොති සො කිර පඤ්චසිඛකුමාරකකාලෙ ඤානං භාවෙත්වා
 බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බන්තො කුමාරකවණ්ණෙනෙව විවරති. තෙන නං
 ‘‘කුමාරො’’ති සඤ්ජානන්ති, පොරාණකත්තා පන ‘‘සනඬකුමාරො’’ති වුවචති.

ජනෙතස්මිත්ති ජනිතස්මිං, පජායාති අත්ථො. යෙ ගොත්තපටිසාරිනොති යෙ ජනෙතස්මිං ගොත්තං පටිසරන්ති තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරීසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. විජ්ජාවරණසම්පන්නොති භයහෙරවසුත්තපරියායෙන (ම. නි. 1.34 ආදයො) පුබ්බෙතිවාසාදීහි වා තීහි, අම්බට්ඨසුත්තපරියායෙන (දී. නි. 1.278 ආදයො) විපස්සනාඤාණං මනොමයිද්ධි ජ අභිඤ්ඤායොති ඉමාහි වා අට්ඨහි විජ්ජාහි, සීලෙසු පරිපූරකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤතා ජාගරියානුයොගො සත්ත සද්ධම්මා චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති එවං පන්නරසධම්මහෙදෙන චරණෙන ච සමන්තාගතො. සො සෙට්ඨො දෙවමානුසෙති සො බිණාසවට්ඨාභ්මණො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සෙට්ඨො උත්තමොති. පඨමං.

2. දෙවදත්තසුත්තවණ්ණනා

183. දුතියෙ අවිරපක්කන්තෙති සඬ්ඝං හින්දිත්වා නවිරස්සෙව වෙළචනතො ගයාසීසං ගතෙ. අස්සතරින්ති ගදුහස්ස චළවාය ජාතං. දුතියං.

3. අන්ධකචින්දසුත්තවණ්ණනා

184. තතියෙ අන්ධකචින්දන්ති එවංනාමකං ගාමං. උපසඬ්ඝමීති “සත්ථා ඉදානිපි වීරියං කරොති පධානමනුයුඤ්ජති, ගච්ඡාමිස්ස සන්තිකෙ යත්වා සාසනානුච්ඡවිකං වීරියපටිසංයුත්තං ගාමං චක්ඛාමි”ති උපසඬ්ඝමි.

පන්තානීති ජනතං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපවාසෙ යිතානි. සංයොජනවිජ්ජමොක්ඛාති තානි ච සෙනාසනානි සෙවමානො න විවරාදීනං අත්ථාය සෙවෙය්‍ය, අථ බො දසසංයොජනවිජ්ජමොක්ඛත්ථාය චරෙය්‍ය. සඬ්ඝෙ වසෙති තෙසු සෙනාසනෙසු රතිං අලහන්තො උපට්ඨාකාදීනං විත්තානුරක්ඛණත්ථං ගදුහපිට්ඨෙ රජං විය උප්පත්තො අරඤ්ඤෙ අවරිත්වා සඬ්ඝමජ්ඣෙ වසෙය්‍ය. රක්ඛිතත්තො සතීමාති තත්ථ ච වසන්තො සගවචණ්ඩො ගොණො විය සබ්බමචාරිනො අවිජ්ඣන්තො අසට්ඨෙත්තො රක්ඛිතත්තො සතිපට්ඨානපරායණො භුත්වා වසෙය්‍ය.

ඉදානි සඬ්ඝෙ වසමානස්ස හික්ඛුනො හික්ඛාවාරවත්තං ආවික්ඛන්තො කුලාකුලන්තිආදිමාහ. තත්ථ පිණ්ඩිකාය වරන්තොති පිණ්ඩත්ථාය වරමානො. සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානීති සඬ්ඝමජ්ඣං ඔතරිත්වා වසමානොපි ධුරපරිවෙණෙ තාලනාළිකෙරආදීනි රොපෙත්වා උපට්ඨාකාදිසංසට්ඨො න වසෙය්‍ය, විත්තකල්ලතං පන ජනෙත්වා විත්තං භාසෙත්වා තොසෙත්වා පුන පන්නසෙනාසනෙ වසෙය්‍යාති අරඤ්ඤස්සෙව වණ්ණං කථෙති. භයාති වට්ඨහයතො. අභයෙති නිබ්බානෙ. විමුක්තොති අධිමුත්තො භුත්වා වසෙය්‍ය.

යත්ථ හෙරවාති යස්මිං යානෙ භයජනකා සවිඤ්ඤාණකා සීහබ්‍යග්ඝාදයො, අවිඤ්ඤාණකා රත්තිභාගෙ බාණුවල්ලිආදයො බහු අත්ථි. සරීසපාති

දීසජාතිකාදිසරීසපා. නිසිදි තත්ථ භික්ඛුති තාදිසෙ යානෙ භික්ඛු නිසින්තො. ඉමිනා ඉදං දිපෙති – භගවා යථා තුම්හෙ එතරහි තත්ත්වයකහෙරවාරම්මිණානි චෙව සරීසපෙ ච විජ්ජුනිච්ඡාරණාදීනි ච අමනසිකත්වා නිසින්තා, එවමෙවං පධානමනුයුත්තා භික්ඛු නිසිදන්තීති.

ජාතු මෙ දිට්ඨන්ති එකංසෙන මයා දිට්ඨං. න සිදං ඉතිහීතිහන්ති ඉදං ඉතිහ ඉතිහාති න තක්කහෙතු වා නයහෙතු වා පිටකසම්පදානෙන වා අහං වදාමි. එකස්මිං බ්‍රහ්මවරියස්මිත්ති එකාය ධම්මදෙසනාය. ධම්මදෙසනා හි ඉධ බ්‍රහ්මවරියන්ති අධිජපෙතා. මච්චුභායිනන්ති මරණපරිච්චාගිනං බිණාසවානං.

දසා ච දසධා දසාති එත්ථ දසාති දසෙව, දසධා දසාති සතං, අඤ්ඤෙ ච දසුත්තරං සෙබ්බතං පස්සාමිති වදති. සොතසමාපන්නාති මග්ගසොතං සමාපන්නා. අතිරච්ඡානගාමිණොති දෙසනාමත්තමෙතං, අවිනිපාතධම්මාති අත්ථො. සඬබ්බාතුං නොපි සක්කොමිති මුසාවාදහයෙන එත්තකා නාම පුඤ්ඤභාගිණො සත්තාති ගණෙනුං න සක්කොමිති බහුං බ්‍රහ්මධම්මදෙසනං සන්ධාය එවමාහ. තතියං.

4. අරුණවතීසුත්තවණ්ණනා

185. චතුත්ථෙ අභිභූසම්භවන්ති අභිභූ ච සම්භවො ච. තෙසු අභිභූථෙරො සාරිපුත්තත්ථෙරො විය පඤ්ඤාය අග්ගො, සම්භවත්ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානො විය සමාධිනා අග්ගො. උජ්ඣායන්තීති අවජ්ඣායන්ති, ලාමකතො වා වින්තෙන්ති. බිය්‍යන්තීති, කින්තාමෙතං කින්තාමෙතන්ති? අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්නි. විපාවෙන්තීති විත්ථාරයන්තා පුනස්පුනං කථෙන්නි. හෙට්ඨිමෙන උපඩ්ඨකායෙනාති නාහිතො පට්ඨාය හෙට්ඨිමකායෙන. පාළියං එත්තකමෙව ආගතං. ථෙරො පන “පකතිවණ්ණං විජහිත්වා නාගවණ්ණං ගහෙන්වා දස්සෙති, සුපණ්ණවණ්ණං ගහෙන්වා වා දස්සෙති” තිආදිනා (පටි. ම. 3.13) නයෙන ආගතං අනෙකජපකාරං ඉද්ධිච්ඡබ්බනං දස්සෙසි. ඉමා ගාථායො අභාසිති ථෙරො කිර වින්තෙසි – “කථං දෙසිනා නු බො ධම්මදෙසනා සබ්බෙසං පියා අස්ස මනාපා” ති. තතො ආවජ්ජෙන්නො – “සබ්බෙපි පාසණ්ඩා සබ්බෙ දෙවමනුස්සා අත්තතො අත්තතො සමයෙ පුරිසකාරං වණ්ණයන්ති, වීරියස්ස අවණ්ණවාදී නාම නත්ථි, වීරියපටිසංයුත්තං කත්වා දෙසෙස්සාමි, එවං අයං ධම්මදෙසනා සබ්බෙසං පියා භවිස්සති මනාපා” ති ඤත්වා තිසු පිටකෙසු විචිතිත්වා ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ ආරම්භථාති ආරම්භවීරියං කරොථ. නික්කමථාති නික්කමවීරියං කරොථ. යුඤ්ජථාති පයොගං කරොථ පරක්කමථ. මච්චුනො සෙනන්ති මච්චුනො සෙනා නාම කිලෙසසෙනා, තං ධුනාථ. ජාතිසංසාරන්ති ජාතිඤ්ච සංසාරඤ්ච, ජාතිසඬබ්බානං වා සංසාරං. දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතීති වට්ටදුක්ඛස්ස පරිච්ඡෙදං කරිස්සති. කිං පන කත්වා ථෙරො සහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙසිති?

නීලකසිංහං තාව සමාපජ්ජිත්වා සබ්බත්ථ ආලෝකට්ඨානෙ අන්ධකාරං ඵරි,
 ඔදාතකසිංහං සමාපජ්ජිත්වා අන්ධකාරට්ඨානෙ ඔභාසං. තතො “කිමිදං
 අන්ධකාර”න්ති? සත්තානං ආභොගෙ උප්පන්නෙ ආලෝකං දස්සෙසි.
 ආලෝකට්ඨානෙ ආලෝකකිව්වං නත්ථී, “කිං ආලෝකො අය”න්ති?
 විචින්නානං අත්තානං දස්සෙසි. අථ තෙසං ථෙරොති වදන්තානං ඉමා ගාථායො
 අභාසි, සබ්බෙ ඔසට්ඨාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසිදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස විය
 සද්දං සුභංසු. අත්ථොපි තෙසං පාකට්ඨො අභොසි. චතුත්ථං.

5. පරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනා

186. පඤ්චමෙ උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙති යථෙව හි
 කදම්බනදීතීරතො රාජමාතුච්ඡාරද්වාරෙන පුපාරාමං ගන්තබ්බං හොති, එවං
 හිරඤ්ඤවතිකාය නාම නදියා පාරිමතීරතො සාලවනං උය්‍යානං. යථා
 අනුරාධපුරස්ස පුපාරාමො, එවං තං කුසිනාරාය හොති. යථා පුපාරාමතො
 දක්ඛිණද්වාරෙන නගරං පවිසනමග්ගො පාවිනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරෙන
 නිවත්තති, එවං උය්‍යානතො සාලපත්ති පාවිනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරෙන
 නිවත්තා. තස්මා තං “උපවත්තන”න්ති චුච්චති. තස්මිං උපවත්තනෙ මල්ලානං
 සාලවනෙ. අත්තරෙන යමකසාලානන්ති මූලක්ඛන්ධවිටපපත්තෙහි
 අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිත්වා යීතසාලානං අත්තරිකාය. අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති
 සතිඅවිජ්ජවාසෙන කත්තබ්බකිව්වාති සම්පාදයථ. ඉති භගවා යථා නාම
 මරණමඤ්චෙ නිපන්නො මහද්ධනො කුටුම්භිකො පුත්තානං ධනසාරං
 ආවික්ඛෙය්‍ය, එවමෙවං පරිනිබ්බානමඤ්චෙ නිපන්නො පඤ්චවත්තාලීස වස්සාති
 දිත්තං ඔවාදං සබ්බං එකස්මිං අප්පමාදපදෙයෙව පක්ඛිපිත්වා අභාසි. අයං
 තථාගතස්ස පච්ඡිමා වාචාති ඉදං පන සඬගීතිකාරානං වචනං.

ඉතො පරං යං පරිනිබ්බානපරිකම්මං කත්වා භගවා පරිනිබ්බුතො, තං
 දස්සෙතුං, අථ ඛො භගවා පයමං ඤානන්තිආදි චුත්තං. තත්ථ
 සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නෙ භගවති අස්සාසපස්සාසානං අප්පවත්තිං
 දිස්වා, “පරිනිබ්බුතො සත්ථා”ති සඤ්ඤාය දෙවමනුස්සා එකප්පභාරෙන විරවිංසු,
 ආනන්දත්ථෙරොපි – “පරිනිබ්බුතො නු ඛො, භන්තෙ, අනුරුද්ධ භගවා”ති ථෙරං
 පුච්ඡි. ථෙරො “න ඛො, ආවුසො ආනන්ද, තථාගතො පරිනිබ්බුතො, අපිව
 සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නො”ති ආහ. කථං පන සො අඤ්ඤාසි?
 ථෙරො කීර සත්ථාරා සද්ධිංයෙව තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්නො යාව
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනවුට්ඨානං, තාව ගන්ත්වා, “ඉදානි භගවා නිරොධං
 සමාපන්නො, අත්තොනිරොධෙ ව කාලංකිරියා නාම නත්ථී”ති අඤ්ඤාසි.

අථ ඛො භගවා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජි...පෙ.... තතියජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා
 චතුත්ථං ඤානං සමාපජ්ජිති එත්ථ පන භගවා චතුර්විසතියා යානෙසු පයමං ඤානං
 සමාපජ්ජි, තෙරසසු යානෙසු දුතියං ඤානං... තථා තතියං... පන්නරසසු යානෙසු

චතුත්ථං ඤානං සමාපජ්ජී. කථං? දසසු අසුභෙසු ද්වත්තිංසාකාරෙ අට්ඨසු කසිණෙසු මෙත්තාකරුණාමුදිනෙසු ආනාපානෙ පරිච්ඡේදාකාසෙති ඉමෙසු තාව චතුච්ඡතියා යානෙසු පයමං ඤානං සමාපජ්ජී. යපෙත්වා පන ද්වත්තිංසාකාරඤ්ච දස ව අසුභානි සෙසෙසු තෙරසසු දුතියං ඤානං... තෙසුයෙව තතියං ඤානං සමාපජ්ජී. අට්ඨසු පන කසිණෙසු උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරෙ ආනාපානෙ පරිච්ඡේදාකාසෙ චතුසු අරුපෙසුති ඉමෙසු පන්තරසසු යානෙසු චතුත්ථං ඤානං සමාපජ්ජී. අයම්පි ච සඬබ්බෙපකථාව. නිබ්බානපුරං පවිසන්තො පන භගවා ධම්මස්සාමි සබ්බාපි චතුච්ඡතිකොට්ඨසතසහස්සසඬබ්බා සමාපත්තියො පවිසිත්වා විදෙසං ගවිෂන්තො ඤාතිජනං ආලිඬගෙත්වා විය සබ්බසමාපත්තිසුඛං අනුභවිත්වා පට්ටියො.

චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරා භගවා පරිනිබ්බාසීති එත්ථ ව ඤානසමනන්තරං පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරන්ති, ද්වෙ සමනන්තරානි. චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨාය භවඬගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං ඤානසමනන්තරං නාම, චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා පුන ඤානඬගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඬගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරං නාම. ඉමානි ද්වෙපි සමනන්තරානෙව. භගවා පන ඤානං සමාපජ්ජිත්වා ඤානා වුට්ඨාය ඤානඬගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඬගචිත්තෙන අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන පරිනිබ්බාසී. යෙ හි කෙචි බුද්ධා වා පච්චෙකබුද්ධා වා අරියසාවකා වා අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය සබ්බෙ භවඬගචිත්තෙනෙව අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන කාලං කරොන්ති.

භූතාති සත්තා. අප්පට්ඨුග්ගලොති පටිභාගපුග්ගලවිරහිතො. බලප්පත්තොති දසවිධං ඤාණබලං පත්තො. උප්පාදවයධම්මිතොති උප්පාදවයසභාවා. තෙසං වූපසමොති තෙසං සඬබ්බාරානං වූපසමො. සුඛොති අසඬබ්බං නිබ්බානමෙව සුඛන්ති අත්ථො. තදාසීති “සහ පරිනිබ්බානා මහාභූමිවාලො අහොසී”ති එවං මහාපරිනිබ්බානෙ (දී. නි. 2.220) වුත්තං භූමිවාලං සන්ධායාහ. සො හි ලොමහංසනකො ව හිංසනකො ව ආසී. සබ්බාකාරවරුපෙනෙති සබ්බාකාරවරගුණුපෙන. නාහු අස්සාසපස්සාසොති න ජාතො අස්සාසපස්සාසො. අනෙජොති තණ්හාසඬබ්බාතාය එජාය අභාවෙන අනෙජො. සන්තිමාරබ්භානි අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං ආරබ්භ පටිච්ච සන්ධාය. චක්ඛුමාති පඤ්චහි චක්ඛුහි චක්ඛුමා. පරිනිබ්බුතොති ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. අසල්ලිනෙනාති අනල්ලිනෙන අසඬකුට්තෙන සුචිකසිතෙනෙව චිත්තෙන. වෙදනං අප්ඤ්ඤාසයීති වෙදනං අධිවාසෙසී, න වෙදනානුවත්ති හුත්වා ඉතො විතො සම්පරිවත්ති. විමොක්ඛොති කෙනවි ධම්මෙන අනාවරණවිමොක්ඛො සබ්බසො අපඤ්ඤත්තිභාවූපගමො පජ්ජොතනිබ්බානසදිසො ජාතොති. පඤ්චමං.

දුතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථජ්ජකාසිනියා

බ්‍රහ්මසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. බ්‍රාහ්මණසංයුත්තං

1. අරහත්තවග්ගො

1. ධනඤ්ජානීසුත්තවණ්ණනා

187. බ්‍රාහ්මණසංයුත්තස්ස පටිමෙ ධනඤ්ජානීති ධනඤ්ජානීගොත්තා. උක්කට්ඨගොත්තා කිරෙසා. සෙසබ්‍රාහ්මණා කිර බ්‍රහ්මුතො මුඛතො ජාතා, ධනඤ්ජානීගොත්තා මත්ථකං භින්දිත්වා නික්ඛන්තාති තෙසං ලද්ධි. උදානං උදානෙසීති කස්මා උදානෙසී? සො කිර බ්‍රාහ්මණො මිච්ඡාදිට්ඨිකො “බුද්ධො ධම්මො සඬ්ඝො”ති චුත්තෙ කණ්ණෙ පිදහති, ථද්ධො ඛදිරිබාණුසද්ධිසො. බ්‍රාහ්මණී පන සොතාපන්නා අරියසාවිකා. බ්‍රාහ්මණො දානං දෙනතො පඤ්චසතානං බ්‍රාහ්මණානං අප්පොදකං පායාසං දෙනි, බ්‍රාහ්මණී බුද්ධප්පමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස නානාරසභොජනං. බ්‍රාහ්මණස්ස දානදිවසෙ බ්‍රාහ්මණී තස්ස වසවත්තිකාය පභීනමච්ඡෙරතාය ව සහත්ථා පරිච්ඡති. බ්‍රාහ්මණියා පන දානදිවසෙ බ්‍රාහ්මණො පාතොව සරා නික්ඛමිත්වා පලායති. අට්ඨකදිවසං බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං අසම්මන්තෙත්වා පඤ්චසතෙ බ්‍රාහ්මණො නිමන්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – “ස්වෙ භොති අම්භාකං සරෙ පඤ්චසතා බ්‍රාහ්මණො භුඤ්ජිස්සන්ති”ති. මයා කිං කාතබ්බං බ්‍රාහ්මණාති? තයා අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං නත්ථි, සබ්බං පවනපරිවෙසනං අඤ්ඤෙ කර්ස්සන්ති. යං පන ත්වං ධීතාපි නිසින්නාපි බ්‍රිජිත්වාපි උක්කාසිත්වාපි “නමො බුද්ධස්සා”ති තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස නමක්කාරං කරොසී, තං ස්වෙ ඵකදිවසමත්තං මා අකාසී. තං හි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො අනත්තමනා භොන්ති, මා මං බ්‍රාහ්මණෙහි භින්දසීති. ත්වං බ්‍රාහ්මණෙහි වා හිජ්ජ දෙවෙහි වා, අහං පන සත්ථාරං අනුස්සරිත්වා න සක්කොමි අනමස්සමානා සණ්ඨාතුන්ති. භොති කුලසතිකෙ ගාමෙ ගාමද්වාරම්භි තාව පිදහිතුං වායමන්ති, ත්වං ද්විභඩ්දුලෙහි පිදහිතබ්බං මුඛං බ්‍රාහ්මණානං භොජනකාලමත්තං පිදහිතුං න සක්කොසීති. ඵලං පුනස්පුනං කට්ඨන්තවාපි සො නිවාරෙතුං අසක්කොන්තො උස්සිසකෙ යපිතං මණ්ඩලග්ගබ්ගං ගහෙත්වා – “භොති සවෙ ස්වෙ බ්‍රාහ්මණෙසු නිසින්තෙසු තං මුණ්ඩසමණකං නමස්සසී, ඉමිනා තං බ්‍රහ්මෙත පාදතලතො පට්ඨාය යාව කෙසමත්ථකා කළිරං විය කොට්ටෙත්වා රාසිං කර්ස්සාමි”ති ඉමං ගාථං අභාසී –

“ඉමිනා මණ්ඩලග්ගෙන, පාදතො යාව මත්ථකා;
කළිරම්භ ඡෙජ්ජාමි, යදි මිච්ඡං න කාහසී.

“සවෙ බුද්ධොති භණසී, සවෙ ධම්මොති භාසසී;

සවෙ සඩ්දෙසාති කිත්තෙසි, ජීවන්ති මෙ නිවෙසනෙ” ති.

අරියසාවිකා පන පථවී විය දුප්පකම්පා, සිනෙරු විය දුප්පරිවත්තියා. සා තෙන
නං එවමාහ —

“සවෙ මෙ අභිගමභිගානි, කාමං ඡෙප්පසි බ්‍රාහ්මණ;
නෙවාහං විරමිස්සාමි, බුද්ධසෙට්ඨස්ස සාසනා.

“නාහං ඔක්කා වරධරා, සක්කා රොධයිතුං ජිනා;
ධිනාහං බුද්ධසෙට්ඨස්ස, ඡින්ද වා මං වධස්සු වා” ති.

එවං ධනඤ්ජානිගජ්ජිතං නාම ගජ්ජන්ති පඤ්ච ගාථාසතානි අභාසි.
බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං පරාමසිතුං වා පහරිතුං වා අසක්කොන්තො “හොති යං තෙ
රුච්චති, තං කරොහී” ති වත්වා බග්ගං සයනෙ බිපි. පුනදිවසෙ ගෙහං
හරිතුපලිත්තං කාරාපෙත්වා ලාජාපුණ්ණසට්ඨාලාගන්ධාදිහි තත්ථ තත්ථ
අලභිකාරාපෙත්වා පඤ්චන්තං බ්‍රාහ්මණසතානං නවසජ්ජිසක්ඛරමධුයුත්තං
අප්පොදකපායාසං පටියාදාපෙත්වා කාලං ආරොවාපෙසි.

බ්‍රාහ්මණීපි පාතොව ගන්ධොදකෙන සයං න්හායිත්වා සහස්සග්ගසනකං
අහතවත්ථං නිවාසෙත්වා පඤ්චසග්ගසනකං එකංසං කත්වා
සබ්බාලභිකාරපටිමණ්ඩිතා සුවණ්ණකට්ඨජුං ගහෙත්වා හත්තග්ගෙ බ්‍රාහ්මණෙ
පරිවිසමානා තෙහි සද්ධිං එකපන්තියං නිසින්තස්ස තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස හත්තං
උපසංහරන්ති දුන්නික්ඛිත්තෙ දාරුහණ්ඨෙ පක්ඛලි. පක්ඛලනසට්ඨනාය දුක්ඛා
වෙදනා උප්පජ්ජී. තස්මිං සමයෙ දසබලං සරි. සතිසම්පන්නතාය පන පායාසපාති.
අජඛ්ඨෙත්වා සණ්ඨං ඔතාරෙත්වා භූමියං සණ්ඨපෙත්වා පඤ්චන්තං
බ්‍රාහ්මණසතානං මජ්ඣෙ සිරසි අඤ්ජලිං යපෙත්වා යෙන වෙළවනං,
තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු කෙච්චි භුත්තා හොන්ති, කෙච්චි
භුඤ්ජමානා, කෙච්චි හත්ථෙ ඔතාරිතමත්තා, කෙසඤ්චි හොජනං පුරතො
යපිතමත්තං හොති. තෙ තං සද්දං සුත්වාච සිනෙරුමත්තෙන මුග්ගරෙන සීසෙ
පහටා විය කණ්ණෙසු සුලෙන විද්ධා විය දුක්ඛදොමනස්සං පටිසංවෙදියමානා
“ඉමිනා අඤ්ඤලද්ධිකෙන මයං සරං පවෙසිතා” ති කුප්ප්ඤ්ඤිත්වා හත්ථෙ පිණ්ඩං
ජඛ්ඨෙත්වා මුඛෙන ගහිතං නිට්ඨුහිත්වා ධනුං දිස්වා කාකා විය බ්‍රාහ්මණං
අක්කොසමානා දිසාවිදිසා පක්කමිංසු. බ්‍රාහ්මණො එවං හිජ්ජිත්වා ගච්ඡන්තෙ
බ්‍රාහ්මණෙ දිස්වා බ්‍රාහ්මණිං සීසතො පටියාය ඔලොකෙත්වා, “ඉදමෙව භයං
සම්පස්සමානා මයං හියොසා පටියාය හොතිං යාවන්තා න ලහිම්හා” ති
නානප්පකාරෙහි බ්‍රාහ්මණිං අක්කොසිත්වා, එතං “එවමෙවං පනා” ති ආදිවචනං
අවොච.

උපසඬකමීති ‘‘සමණො ගොතමො ගාමනිගමරට්ඨපුජිතො, න සක්කා ගන්ත්වා යං වා තං වා වත්වා සන්තප්පෙතුං, එකමෙව නං පඤ්භං පුච්ඡස්සාමී’’ති ගච්ඡන්තොව ‘‘කිංසු ඡෙත්වා’’ති ගාථං අභිසඬබ්බරිත්වා – ‘‘සචෙ ‘අසුකස්ස නාම වධං රොචෙමී’ති වක්ඛති, අථ නං ‘යෙ තුය්භං න රුච්චන්ති, තෙ මාරෙතුකාමොසි, ලොකවධාය උප්පන්නො, කිං තුය්භං සමණභාවෙනා’ති? නිග්ගහෙස්සාමි. සචෙ ‘න කස්සචි වධං රොචෙමී’ති වක්ඛති, අථ නං ‘ත්වං රාගාදීනම්පි වධං න ඉච්ඡසි. කස්මා සමණො භුත්වා ආභිණ්ඩසි’ති? නිග්ගහෙස්සාමි. ඉති ඉමං උභතොකොට්ඨකං පඤ්භං සමණො ගොතමො නෙව ගිලිතුං න උග්ගිලිතුං සක්ඛිස්සති’’ති වින්තෙත්වා උපසඬකමි. සම්මොදීති අත්තනො පණ්ඩිතතාය කුද්ධභාවං අදස්සෙත්වා මධුරකථං කථෙන්නො සම්මොදි. පඤ්භො දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතො. සෙසම්පි හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙවාති. පට්ඨං.

2. අක්කොසසුත්තවණ්ණනා

188. දුතියෙ අක්කොසකභාරද්වාජොති භාරද්වාජොව සො, පඤ්චමත්තෙහි පන ගාථා සතෙහි තථාගතං අක්කොසන්නො ආගතොති.

‘‘අක්කොසකභාරද්වාජො’’ති තස්ස සඬගීතිකාරෙහි නාමං ගහිතං. කුපිතො අනත්තමනොති ‘‘සමණෙන ගොතමෙන මය්භං ඡෙට්ඨකභාතරං පබ්බාපෙන්නෙන ජාති කතා, පක්ඛො භින්නො’’ති කොට්ඨක කුපිතො දොමනස්සෙන ව අනත්තමනො භුත්වාති අත්ථො. අක්කොසතීති ‘‘වොරොසි, බාලොසි, මුළුහොසි, ථෙට්ඨොසි, ඔට්ටොසි, මෙණ්ඩොසි, ගොණොසි, ගද්දොසි, තිරච්ඡානගතොසි, තෙරගිකොසි’’ති දසභි අක්කොසවත්ථුභි අක්කොසති. පරිභාසතීති ‘‘හොතු මුණ්ඩකසමණක, ‘අදණ්ඩො අභ’න්ති කරොසි, ඉදානි තෙ රාජකුලං ගන්ත්වා දණ්ඩං ආරොපෙස්සාමී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභාසති නාම.

සම්භුඤ්ජතීති එකතො භුඤ්ජති. වීතිහරතීති කතස්ස පටිකාරං කරොති. භගවත්තං බො, ගොතමන්ති කස්මා එවමාහ? ‘‘තචෙවෙනං, බ්‍රාහ්මණ, තචෙවෙනං, බ්‍රාහ්මණා’’ති කිරස්ස සුත්වා. ‘‘ඉසයො නාම කුපිතා සපනං දෙන්ති කිසවච්ඡාදයො වියා’’ති අනුස්සවවසෙන ‘‘සපති මං මඤ්ඤෙ සමණො ගොතමො’’ති භයං උප්පජ්ජි. තස්මා එවමාහ.

දන්තස්සාති නිබ්බිසෙවනස්ස. තාදිතොති තාදිලක්ඛණං පත්තස්ස. තස්සෙව තෙන පාපියොති තස්සෙව පුග්ගලස්ස තෙන කොට්ඨක පාපං භොති. සතො උපසම්මතීති සතියා සමන්නාගතො භුත්වා අධිවාසෙති. උභින්නං තිකිච්ඡන්තානන්ති උභින්නං තිකිච්ඡන්තං. අයමෙව වා පායො. යො පුග්ගලො සතො උපසම්මති, උභින්නමත්ථං වරති තිකිච්ඡති සාධෙති, තං පුග්ගලං ජනා බාලොති මඤ්ඤන්ති. කිදිසා ජනා? යෙ ධම්මස්ස අකොච්ඡා. ධම්මස්සාති පඤ්චක්ඛන්ධධම්මස්ස වා චතුසච්චධම්මස්ස වා. අකොච්ඡාති තස්මිං ධම්මෙ අකුසලා අන්ධබාලපුපුජ්ජනා. දුතියං.

3. අසුරින්දකසුත්තවශ්ණනා

189. තතියෙ අසුරින්දකභාරද්වාජොති අක්කොසකභාරද්වාජස්ස කතිට්ඨො. කුපිතොති තෙනෙව කාරණෙන කුද්ධො. ජයඤ්චෙවස්ස තං භොතීති අස්සෙව තං ජයං භොති, සො ජයො භොතීති අත්ථො. කතමස්සාති? යා තිතික්ඛා විජානතො අධිවාසනාය ගුණං විජානන්තස්ස තිතික්ඛා අධිවාසනා, අයං තස්ස විජානතොව ජයො. බාලො පන ඵරුසං භණන්තො “මය්හං ජයො”ති කෙවලං ජයං මඤ්ඤති. තතියං.

4. බ්ලඬගිකසුත්තවශ්ණනා

190. චතුත්ථෙ බ්ලඬගිකභාරද්වාජොති භාරද්වාජොව සො, නානප්පකාරං පන සුද්ධඤ්ච සම්භාරයුත්තඤ්ච කඤ්ජිකං කාරොත්වා වික්කිණාපෙන්නො බහුධනං සඬබ්ථිති “බ්ලඬගිකභාරද්වාජො”ති තස්ස සඬගිතිකාරොහි නාමං ගහිතං. තුණ්හීභූතොති “තයො මෙ ජෙට්ඨකභාතරො ඉමිනා පබ්බාජිතා”ති අතිවිය කුද්ධො කිඤ්චි චත්තුං අසක්කොන්තො තුණ්හීභූතො අට්ඨාසි. ගාථා පන දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතාව. චතුත්ථං.

5. අහිංසකසුත්තවශ්ණනා

191. පඤ්චමෙ අහිංසකභාරද්වාජොති භාරද්වාජොවෙස, අහිංසකපඤ්ඤං පන පුච්ඡි, තෙනස්සෙතං සඬගිතිකාරොහි නාමං ගහිතං. නාමෙන වා එස අහිංසකො, ගොත්තෙන භාරද්වාජො. අහිංසකාහන්ති අහිංසකො අහං, ඉති මෙ භවං ගොතමො ජානාතුති ආහ. තථා වස්සාති තථා වෙ අස්ස, භවෙය්‍යාසීති අත්ථො. න හිංසතීති න විහෙයෙති න දුක්ඛාපෙති. පඤ්චමං.

6. ජට්ඨාසුත්තවශ්ණනා

192. ජට්ඨෙ ජට්ඨාභාරද්වාජොති භාරද්වාජොවෙස, ජට්ඨපඤ්ඤස්ස පන පුච්ඡිතත්තා සඬගිතිකාරොහි එවං චුත්තො. සෙසං දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතමෙව. ජට්ඨං.

7. සුද්ධිකසුත්තවශ්ණනා

193. සත්තමෙ සුද්ධිකභාරද්වාජොති අයම්පි භාරද්වාජොව, සුද්ධිකපඤ්ඤස්ස පන පුච්ඡිතත්තා සඬගිතිකාරොහි එවං චුත්තො. සීලවාපි තපොකරන්ති සීලසම්පන්නොපි තපොකම්මං කරොන්තො. විජ්ජාවරණසම්පන්නොති එත්ථ විජ්ජාති තයො වෙදා. වරණන්ති ගොත්තවරණං. සො සුඡ්ඤ්ඤා න අඤ්ඤා ඉතරා පජාති සො තෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො සුඡ්ඤ්ඤා, අයං පන අඤ්ඤා නාමිකා පජා න සුඡ්ඤ්ඤාතිති වදති. බහුම්පි පලපං ජප්පන්ති බහුම්පි පලපං ජප්පන්තො, “බ්‍රාහ්මණොව සුඡ්ඤ්ඤා”ති එවං වචනසහස්සම්පි භණන්තොති අත්ථො.

අන්තොකසම්බුති අන්තො කිලෙසපුතිසභාවෙන පුතිකො. සංකිලිට්ඨොති කිලිට්ඨොති කායකම්මාදීහි සමන්තාගතො. සත්තමං.

8. අග්ගිකසුත්තවණ්ණනා

194. අට්ඨමෙ අග්ගිකභාරද්වාජොති අයම්පි භාරද්වාජොව, අග්ගි පරිවරණවසෙන පනස්ස සඬ්ගිතිකාරෙහි එතං නාමං ගහිතං. සන්නිහිතො හොතිති සංයොජිතො හොති. අට්ඨාසීති කස්මා තත්ථ අට්ඨාසි? හගවා කිර පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉමං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා වින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො එවරූපං අග්ගපායාසං ගහෙන්වා ‘මහාබ්‍රහ්මානං හොජෙමි’ ති අග්ගිමිහි ඤාපෙන්නො අඵලං කරොති අපායමග්ගං ඔක්කමති, ඉමං ලද්ධං අවිස්සජ්ජන්නො අපායපුරකොව හවිස්සති, ගච්ඡාමිස්ස ධම්මදෙසනාය, මිච්ඡාදිට්ඨිං හින්දිත්වා පබ්බාජෙත්වා චත්තාරො මග්ගෙ වෙව චත්තාරි ව ඵලාති දෙමි’’ ති, තස්මා පුබ්බණ්හසමයෙ රාජගහං පවිසිත්වා තත්ථ අට්ඨාසි.

තීහි විජ්ජාහිති තීහි වෙදෙහි. ජාතිමාති යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පරිසුද්ධාය ජාතියා සමන්තාගතො. සුතවා බහුති බහු නානාජපකාරෙ ගන්ථෙ සුතවා. සොමං භුඤ්ජෙය්‍යාති සො තෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො ඉමං පායාසං භුඤ්ජිතුං යුත්තො, තුම්හාකං පනෙස පායාසො අයුත්තොති වදති.

වෙදීති පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤාණෙන ජාති පටිවිජ්ඣි. සග්ගාපායන්ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා සග්ගමිපි අපායමිපි පස්සති. ජාතික්ඛයන්ති අරහත්තං. අභිඤ්ඤාවොසිතොති ජාතිත්වා වොසිතවොසානො. බ්‍රාහ්මණො හවන්ති අවිචිතො යාව හවග්ගා හොතා ගොතමෙන සදිසො ජාතිසම්පන්නො බිණාසවබ්‍රාහ්මණො නත්ථි, හවංයෙව බ්‍රාහ්මණොති.

එවඤ්ඤා පන චත්වා සුවණ්ණපාතිං පුරෙත්වා දසබ්බලස්ස පායාසං උපනාමෙසි. සත්ථා උජ්ජත්තිං දීපෙත්වා හොජනං පටික්ඛිපන්නො ගාථාහිගීතං මෙනිආදිමාහ. තත්ථ ගාථාහිගීතන්ති ගාථාහි අහිගීතං. අහොජනෙය්‍යන්ති අභුඤ්ජිතබ්බං. ඉදං චුත්තං හොති – ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, මය්හං එත්තකං කාලං හික්ඛාවාරචත්තෙන ධීතස්ස කට්ඨජුමත්තමිපි දාතුං නාසක්ඛි, ඉදානි පන මයා තුය්හං කිලඤ්ජමිහි තිලෙ විත්ථාරෙත්තෙන විය සබ්බෙ බුද්ධගුණා පකාසිතා, ඉති ගායනෙන ගායිත්වා ලද්ධං විය ඉදං හොජනං හොති, තස්මා ඉදං ගාථාහිගීතං මෙ අහොජනෙය්‍යන්ති. සම්පස්සනං, බ්‍රාහ්මණ, නෙස ධම්මොති, බ්‍රාහ්මණ, අත්ථඤ්ඤා ධම්මඤ්ඤා සම්පස්සන්තානං ‘‘එවරූපං හොජනං භුඤ්ජිතබ්බං’’න්ති එස ධම්මො න හොති. සුධාහොජනමිපි ගාථාහිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා, ගාථාහි ගායිත්වා ලද්ධං බුද්ධා නිහරන්තියෙව. ධම්මෙ සති, බ්‍රාහ්මණ, චුත්තිරෙසාති, බ්‍රාහ්මණ, ධම්මෙ සති ධම්මං අපෙක්ඛිත්වා ධම්මෙ පතිට්ඨාය ජීවිතං කප්පෙන්නානං එසා චුත්ති අයං ආජීවො – එවරූපං නිහරිත්වා ධම්මලද්ධමෙව භුඤ්ජිතබ්බන්ති.

අප බ්‍රාහ්මණෝ වින්තෙසි – අහං පුබ්බෙ සමණස්ස ගෞතමස්ස ගුණො වා අගුණො වා න ජානාමි. ඉදානි පනස්සාහං ගුණං ඤාත්වා මම ගෙහෙ අසීතිකොට්මත්තං ධනං සාසනෙ විජ්ජකිරිතුකාමො ජාතො, අයඤ්ච “මයා දින්නපච්චයා අකප්පියා” ති වදති. අප්පට්ඨගය්හො අහං සමණෙන ගෞතමෙනාති. අප් හගවා සබ්බඤ්ඤාඤාණං පෙසෙත්වා තස්ස විත්තාචාරං විමංසන්තො, “අයං සබ්බෙපි අත්තනා දින්නපච්චයෙ ‘අකප්පියා’ ති සල්ලක්ඛෙති. යං හි භොජනං ආරබ්භ කපා උප්පන්නා, එතදෙව න වට්ටති, සෙසා නිද්දොසා” ති බ්‍රාහ්මණස්ස චතුත්තං පච්චයානං දානද්වාරං දස්සෙත්තො අඤ්ඤෙන වාතිආදිමාහ. තත්ථ කුක්කුච්චවූපසන්නන්ති හත්ථකුක්කුච්චාදීනං වසෙන වූපසන්නකුක්කුච්චං. අත්තෙන පානෙනාති දෙසනාමත්තමෙතං. අයං පනත්ථො – අඤ්ඤෙහි තයා “පරිච්චජ්ජාමි” ති සල්ලක්ඛිතෙහි විවරාදීහි පච්චයෙහි උපට්ඨහස්සු. ඛෙත්තං හි තං පුඤ්ඤපෙක්ඛස්ස භොතීති එතං තථාගතසාසනං නාම පුඤ්ඤපෙක්ඛස්ස පුඤ්ඤත්ථිකස්ස තුය්හං අප්පෙපි බීජෙ ඛන්ධසස්සඵලදායකං සුඛෙත්තං විය පටියත්තං භොති. අට්ඨමං.

9. සුන්දරිකසුත්තවණ්ණනා

195. නවමෙ සුන්දරිකභාරද්වාජොති සුන්දරිකාය නදියා තීරෙ අග්ගිජුහණෙන එවංලද්ධනාමො. සුන්දරිකායාති එවංනාමිකාය නදියා. අග්ගිං ජුහතීති ආහුතිං පක්ඛිපනෙන ජාලෙති. අග්ගිහුත්තං පරිවරතීති අග්‍රායනනං සම්මජ්ජනුපලෙපනබලිකම්මාදිනා පයිරුපාසති. කො නු ඛො ඉමං හබ්බසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යාති සො කිර බ්‍රාහ්මණො අග්ගිමිහි හුතාවසෙසං පායාසං දිස්වා වින්තෙසි – “අග්ගිමිහි තාව පක්ඛිත්තපායාසො මහාබ්‍රහ්මිනා භුත්තො, අයං පන අවසෙසො අත්ථි, තං යදි බ්‍රහ්මිනො මුඛතො ජාතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දදෙය්‍යං, එවං මෙ පිතරා සහ පුත්තොපි සන්තප්පිතො භවෙය්‍ය, සුවිසොධිතො චස්ස බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගො” ති. සො බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සන්නත්ථං උට්ඨායාසනා චතුද්දියා අනුච්චලොකෙසි, “කො නු ඛො ඉමං හබ්බසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යා” ති?

රුක්ඛමූලෙති තස්මිං වනසණ්ඛෙ ජෙට්ඨකරුක්ඛස්ස මූලෙ. සසීසං පාරුතං නිසින්නන්ති සහ සීසෙන පාරුතකායං නිසින්නං. කස්මා පන හගවා තත්ථ නිසීදි? හගවා කිර පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙත්තො ඉමං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා වින්තෙසි – අයං බ්‍රාහ්මණො එවරුපං අග්ගපායාසං ගහෙත්වා “මහාබ්‍රහ්මානං භොජෙමි” ති අග්ගිමිහි ඤාපෙත්තො අඵලං කරොති...පෙ.... වත්තාරො මග්ගෙ වෙච වත්තාරි ව ඵලානි දෙමීති. තස්මා කාලස්සෙව වුට්ඨාය සරීරපට්ඨගනං කත්වා පත්තචීවරං ආදාය ගන්ත්වා වුත්තනයෙන තස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. අප් කස්මා සසීසං පාරුපීති? හිමපාතස්ස ව සීතවාතස්ස ව පටිබාහණත්ථං, පටිබලොච එතං තථාගතො අධිවාසෙතුං. සවෙ පන අපාරුපිත්වා නිසීදෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණො දුරතොච සඤ්ජානිත්වා නිවත්තෙය්‍ය, එවං සති කපා නප්පවත්තෙය්‍ය. ඉති හගවා – “බ්‍රාහ්මණ ආගතෙ සීසං විවරිස්සාමි, අප් මං සො දිස්වා කපං පවත්තෙස්සති, තස්සාහං කපානුසාරෙන ධම්මං දෙසෙස්සාමි” ති කපාපවත්තන්නත්ථං එවමකාසි.

උපසඩ්කම්භි බ්‍රාහ්මණො – “අයං සසීසං පාරුපිත්වා සබ්බරත්තිං පධානමනුයුත්තො. ඉමස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා ඉමං භත්තසෙසං දස්සාමි” ති, බ්‍රාහ්මණසඤ්ඤී හුත්වා උපසඩ්කම්භි. මුණ්ඩො අයං භවං, මුණ්ඩකො අයං භවත්ති සීසෙ විවරිතමත්තෙ නීවකෙසන්තං දිස්වා “මුණ්ඩො” ති ආහ. තතො සුට්ඨතරං ඔලොකෙන්තො පවත්තමත්තම්පි සිඛං අදිස්වා හීලෙන්තො “මුණ්ඩකො” ති ආහ. තතොවාති යත්ථ යීතො අද්දස, තම්භාව පදෙසා. මුණ්ඩාපි හීති කෙනචි කාරණෙන මුණ්ඩිතසීසාපි හොත්ති.

මා ජාතිං පුච්ඡාති යදි දානස්ස මහජ්ඣලතං පච්චාසීසසි, ජාතිං මා පුච්ඡ. අකාරණං හි දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස ජාති. වරණඤ්ච පුච්ඡාති අපිච ඛො සීලාදිගුණහෙදං වරණං පුච්ඡ. එතං හි දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස කාරණං. ඉදානිස්ස තමත්ථං විභාවෙන්තො කට්ඨා භවෙ ජායති ජාතවෙදොතිආදිමාහ. තත්‍රායං අධිජ්ජායො – ඉධ කට්ඨා අග්ගි ජායති, න ච සො සාලාදිකට්ඨා ජාතොච අග්ගිකිච්චං කරොති, සාපාන-දොණිආදිකට්ඨා ජාතො න කරොති, අත්තතො පන අච්චියාදිගුණසම්පත්තියා යතො වා තතො වා ජාතො කරොතියෙව. එවං න බ්‍රාහ්මණකුලාදීසු ජාතොච දක්ඛිණෙය්‍යො හොති, චණ්ඩාලකුලාදීසු ජාතො න හොති, අපිච ඛො නීචකුලිනොපි උච්චකුලිනොපි ඛිණාසව-මුනි ධිතිමා හිරිනිසෙධො ආජානීයො හොති. ඉමාය ධිතිහිරිපමොක්ඛාය ගුණසම්පත්තියා ජාතිමා උත්තමදක්ඛිණෙය්‍යො හොති. සො හි ධිතියා ගුණෙ ධාරෙති, හිරියා දොසෙ නිසෙධෙති. අපිචෙත්ථ මුනීති මොනධම්මෙන සමන්තාගතො. ධිතිමාති වීරියවා. ආජානීයොති කාරණාකාරණජානනකො. හිරිනිසෙධොති හිරියා පාපානි නිසෙධෙත්වා යීතො.

සච්චෙන දන්තොති පරමත්ථසච්චෙන දන්තො. දමසා උපෙනොති ඉන්ද්‍රියදමෙන උපෙනො. වෙදන්තගුනි චතුත්තං මග්ගවෙදානං අන්තං, චතුහි වා මග්ගවෙදෙහි කිලෙසානං අන්තං ගතො. වුසිතබ්‍රහ්මවරියොති මග්ගබ්‍රහ්මවරියවාසං වුත්ථො. යඤ්ඤොපතීතොති උපනීතයඤ්ඤො පටියාදිතයඤ්ඤො ච. තමුපවිහයෙථාති යෙන යඤ්ඤො පටියාදිතො, සො තං පරමත්ථබ්‍රාහ්මණං අවිහයෙය්‍ය. “ඉන්දමවිහයාම, සොමමවිහයාම, වරුණමවිහයාම, ඊසානමවිහයාම, යාමමවිහයාමා” ති ඉදං පන අවිහානං නිරත්ථකං. කාලෙනාති අවිහයන්තො ච “කාලො, භන්තෙ, නිට්ඨිතං භත්ත” ත්ති අන්තොමජ්ඣන්තිකකාලෙයෙව තං උපවිහයෙය්‍ය. සො ජුහති දක්ඛිණෙය්‍යති යො එවං කාලෙ ඛිණාසවං ආමන්තෙත්වා තත්ථ චතුපච්චයදක්ඛිණං පතිට්ඨපෙති, සො දක්ඛිණෙය්‍ය ජුහති නාම, න අවෙතනෙ අග්ගිමිහි පක්ඛිපන්තො.

ඉති බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථං සුණන්තො පසිදිත්වා ඉදානි අත්තතො පසාදං ආචිකරොන්තො අද්ධා සුසිට්ඨන්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – අද්ධා මම යිදං ඉදානි සුසිට්ඨඤ්ච සුහුතඤ්ච භවිස්සති, පුබ්බෙ පන අග්ගිමිහි ඤාපිතං නිරත්ථකං අහොසිති. අඤ්ඤො ජනොති “අහං බ්‍රාහ්මණො, අහං බ්‍රාහ්මණො” ති වදන්තො

අත්ධනාලපුපුප්පනො. හබ්බසෙසන්ති හුතසෙසං. භුඤ්ජතු භවන්තිආදි පුරිමසුත්තෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බං.

න බ්වාහන්ති න බො අහං. කස්මා පනෙවමාහාති? තස්මිං කිර හොජනෙ උපහටමත්තෙව “සත්ථා භුඤ්ජස්සති” ති සඤ්ඤාය චතුසු මහාදීපෙසු ද්විසු පරිත්තදීපසහස්සෙසු දෙවතා පුප්ඵළාදීනි වෙව සප්පිනවතීතතෙලමුචාණිකාදීනි ච ආදාය මුදුපටලං පිළෙත්වා මුදුං ගණ්හන්තියො විය දිබ්බානුභාවෙන නිබ්බන්තිතොජමෙව ගහෙත්වා පක්ඛිපිංසු. තෙන තං සුබ්බමත්තං ගතං, මනුස්සානඤ්ච ඔළාරිකං වත්ථුති තෙසං තාව ඔළාරිකවත්ථුතාය සම්මා පරිණාමං න ගච්ජති. ගොයුසෙ පන තිලබ්ජානි පක්ඛිපිත්වා පක්කත්තා ඔළාරිකමිස්සකං ජාතං, දෙවානඤ්ච සුබ්බමං වත්ථුති තෙසං සුබ්බමවත්ථුතාය සම්මා පරිණාමං න ගච්ජති. සුක්ඛවිපස්සකබ්ණාසවස්සාපි කුච්ඡියං න පරිණමති. අට්ඨසමාපත්තිලාභීබ්ණාසවස්ස පන සමාපත්තිබලෙන පරිණාමෙය්‍ය. භගවතො පන පාකතිකෙනෙව කම්මජතෙජෙන පරිණාමෙය්‍ය.

අප්පහරිතෙති අහරිතෙ. සවෙ හි හරිතෙසු තිණෙසු පක්ඛිපෙය්‍ය, සිනිද්ධපායාසෙන තිණානි පුත්ති හවෙය්‍යුං. බුද්ධා ච භූතගාමසික්ඛාපදං න විතික්කමන්ති, තස්මා ඵවමාහ. යත්ථ පන ගලප්පමාණානි මහාතිණානි, තාදිසෙ යානෙ පක්ඛිපිතුං වට්ටති. අප්පාණකෙති සප්පාණකස්මිං හි පරිත්තකෙ උදකෙ පක්ඛිත්තෙ පාණකා මරන්ති, තස්මා ඵවමාහ. යං පන ගම්භීරං මහාඋදකං හොති, පාතිසතෙපි පාතිසහස්සෙපි පක්ඛිත්තෙ න ආලුළුති, තථාරූපෙ උදකෙ වට්ටති. ඔපිලාපෙසිති සුවණ්ණපාතියා සද්ධිංයෙව නිමුජ්ජාපෙසි. විච්චිට්ඨායති විච්චිට්ඨායතීති ඵවරූපං සද්දං කරොති. කිං පනෙස පායාසස්ස ආනුභාවො, උදාහු තථාගතස්සාති? තථාගතස්ස. අයං හි බ්‍රාහ්මණො තං පායාසං ඔපිලාපෙත්වා උම්මග්ගං ආරුය්හ සත්ථු සන්තිකං අනාගන්ත්වාච ගච්ජෙය්‍ය, අථ භගවා – “ඵත්තකං අච්ඡරියං දිස්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති. අථස්සාහං ධම්මදෙසනාය මිච්ඡාදිට්ඨිගහණං හින්දිත්වා සාසනෙ ඔතාරෙත්වා අමතපානං පායෙස්සාමි” ති අධිට්ඨානබලෙන ඵවමකාසි.

දාරු සමාදහානොති දාරුං කුමාපයමානො. බහිද්ධා හි ඵතන්ති ඵතං දාරුජ්කුමාපනං නාම අරියධම්මතො බහිද්ධා. යදි ඵතෙන සුද්ධි හවෙය්‍ය, යෙ දවඩාහකාදෙයො බහුනි දාරුනි කුමාපෙන්ති, තෙ පට්ඨමතරං සුජ්කුමෙය්‍යුං. කුසලාති බන්ධාදිසු කුසලා. අප්පකුත්තමෙවුජ්ජලයාමි ජොතින්ති නියකප්පකුත්තෙ අත්තනො සන්තානස්මිංයෙව ඤාණජොතිං ජාලෙමි. නිච්චග්ගිනීති ආචජ්ජනපට්ඨෙද්ධෙන සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන නිච්චං පජ්ජලිතග්ගි. නිච්චසමාහිතත්තොති නිච්චං සම්මා යපිතවිත්තො. බ්‍රහ්මවරියං වරාමීති බොධිමණ්ඩෙ වර්තං බ්‍රහ්මවරියං ගහෙත්වා ඵවං වදති.

මානො හි තෙ, බ්‍රාහ්මණ, බාරිභාරොති යථා බාරිභාරො බන්ධෙන වය්හමානො උපරි යිතොපි අක්කන්තක්කන්තට්ඨානෙ පථවියා සද්ධිං පුසෙති,

එවමෙව ජාතිගෝත්තකුලාදීනි මානවත්වුනි නිස්සාය උස්සාපිතො මානෝපි තත්ථ තත්ථ ඉස්සං උප්පාදෙන්තො චතුසු අපායෙසු සංසිදාපෙනි. තෙනාහ “මානෝ හි තෙ, බ්‍රාහ්මණ, බාරිහාරො” ති. කොධො ධුමොති තව ඤාණග්ගිස්ස උපක්කිලෙසට්ඨෙන කොධො ධුමො. තෙන හි තෙ උපක්කිලිට්ඨො ඤාණග්ගි න විරොචති. හස්මනි මොසවජ්ජන්ති නිරොජට්ඨෙන මුසාවාදො ඡාරිකා නාම. යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්තො අග්ගි න ජොතෙනි, එවං තෙ මුසාවාදෙන පටිච්ඡන්තං ඤාණන්ති දස්සෙති. ජීවිහා සුජාති යථා තුය්හං සුවණ්ණරජතලොහකට්ඨමත්තිකාසු අඤ්ඤතරමයා යාගයජනත්ථාය සුජා හොති, එවං මය්හං ධම්මයාගං යජනත්ථාය පහුතජීවිහා සුජාති වදන්ති. හදයං ජොතිට්ඨානන්ති යථා තුය්හං නදීතීරෙ ජොතිට්ඨානං, එවං මය්හං ධම්මයාගස්ස යජනට්ඨානත්ථෙන සත්තානං හදයං ජොතිට්ඨානං. අත්තාති චිත්තං.

ධම්මො රහදොති යථා ත්වං අග්ගිං පරිවරිත්වා ධුමඡාරිකසෙදකිලිට්ඨසරීරො සුන්දරිකං නදිං ඔතරිත්වා න්භායසි, එවං මය්හං සුන්දරිකාසදිසෙන බාහිරෙන රහදෙන අත්ථො නත්ථී, අට්ඨංගිකමග්ගධම්මො පන මය්හං රහදො, තත්‍රාහං පාණසතම්පි පාණසහස්සම්පි චතුරාසිතිපාණසහස්සානිපි එකජ්ජහාරෙන න්භාපෙමි. සීලතිත්ථොති තස්ස පන මෙ ධම්මරහදස්ස චතුපාරිසුද්ධිසීලං තිත්ථන්ති දස්සෙති. අනාවිලොති යථා තුය්හං සුන්දරිකා නදී චතුහි පඤ්චහි එකතො න්භායන්තෙහි හෙට්ඨපරියවාලිකා ආලුලා හොති, න එවං මය්හං රහදො, අනෙකසතසහස්සෙසුපි පාණෙසු ඔතරිත්වා න්භායන්තෙසු සො අනාවිලො විජ්ජසන්තොච හොති. සබ්බි සතං පසත්ථොති පණ්ඩිතෙහි පණ්ඩිතානං පසට්ඨො. උත්තමත්ථෙන වා සො සබ්බිති වුච්චති, පණ්ඩිතෙහි පසත්ථන්තා සතං පසත්ථො. කරන්ති පාරන්ති නිබ්බානපාරං ගච්ඡන්ති.

ඉදානි අරියමග්ගරහදස්ස අඬිගානි උද්ධරිත්වා දස්සෙන්තො සච්චං ධම්මොතිආදිමාහ. තත්ථ සච්චන්ති වච්ඡච්චං. ධම්මොති ඉමිනා දිට්ඨිසඬිකජ්ජවායාමසතිසමාධයො දස්සෙති. සංයමොති ඉමිනා කම්මන්තාජීවා ගහිතා. සච්චන්ති වා ඉමිනා මග්ගසච්චං ගහිතං. සා අත්ථතො සම්මාදිට්ඨී. චුත්තඤ්ඤෙනං – “සම්මාදිට්ඨී මග්ගො චෙව හෙතු වා” ති (ධ. ස. 1039). සම්මාදිට්ඨියා පන ගහිතාය තග්ගතිකත්තා සම්මාසඬිකජ්ජො ගහිතොච හොති. ධම්මොති ඉමිනා වායාමසතිසමාධයො. සංයමොති ඉමිනා වාචාකම්මන්තාජීවා. එවම්පි අට්ඨංගිකො මග්ගො දස්සිතො හොති. අථ වා සච්චන්ති පරමත්ථසච්චං, තං අත්ථතො නිබ්බානං. ධම්මොතිපදෙන දිට්ඨි සඬිකජ්ජො වායාමො සති සමාධිති පඤ්චඬිගානි ගහිතානි. සංයමොති වාචා කම්මන්තො ආජීවොති තිණි. එවම්පි අට්ඨංගිකො මග්ගො දස්සිතො හොති. බ්‍රහ්මවරියන්ති එතං බ්‍රහ්මවරියං නාම. මජ්ඣෙ සිතාති සස්සතුච්ඡෙදෙ වජ්ජෙත්වා මජ්ඣෙ නිස්සිතා. බ්‍රහ්මපත්තිති සෙට්ඨපත්ති. ස තුජ්ජුහුතෙසු නමො කරොහීති එත්ථ ත-කාරො පදසන්ධිකරො, ස ත්වං උජ්ජුහුතෙසු බිණ්ණසචෙසු නමො කරොහීති අත්ථො. තමහං නරං ධම්මසාරීති බ්‍රුමිති යො එවං පටිපජ්ජති, තමහං පුග්ගලං “ධම්මසාරී එසො

ධම්මසාරියා පටිච්ඡන්තො” ති ව “කුසලධම්මෙහි අකුසලධම්මෙ සාරත්වා
ධිතො” ති වාති වදාමිති. නවමං.

10. බහුධිතරසුත්තවණ්ණනා

196. දසමෙ අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඨෙහි පච්චුසසමයෙ ලොකං
ඔලොකෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා
“ගච්ඡාමිස්ස සඬගහං කරිස්සාමි” ති ගන්ත්වා තස්මිං වනසණ්ඨෙ විහරති. නට්ඨා
භොන්තිති කසිත්වා විස්සට්ඨා අට්ඨමුඛා වරමානා බ්‍රාහ්මණො භුඤ්ජිතුං ගතෙ
පලාතා භොන්ති. පල්ලඬකන්ති සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. ආභුජිත්වාති
බන්ධිත්වා. උජුං කායං පණ්ඩායාති උපරිමං සරීරං උජුකං යපෙත්වා, අට්ඨාරස
පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොට්ඨා කොටිං පටිපාදෙත්වා. පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති
කම්මට්ඨානාහිමුඛං සතිං යපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව
විහඬගෙ වුත්තං – “අයං සති උපට්ඨිතා භොති සුපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා
මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුව්වති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා” ති (විහ. 537). අථ
වා “පරිති පරිග්ගහට්ඨො. මුඛන්ති නියානට්ඨො. සතීති උපට්ඨානට්ඨො. තෙන
වුව්වති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා” ති එවං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.164)
වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඬබ්බෙපො –
“පරිග්ගහිතනියානං සතිං කත්වා” ති. එවං නිසිදන්තො ව පන ඡබ්බණ්ණා
සනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසිදි. උපසඬකමිති දොමනස්සාහිභූතො
ආහිණ්ඩන්තො, “සුබෙන වතායං සමණො නිසින්තො” ති වින්තෙත්වා
උපසඬකමි.

අජ්ජසට්ඨිං න දිස්සන්තිති අජ්ජ ඡදිවසමත්තකා පට්ඨාය න දිස්සන්ති.
පාපකාති ලාමකා තිලබාණුකා. තෙන කිර තිලබෙන්තෙ වපිතෙ තදහෙව දෙවො
වස්සිත්වා තිලෙ පංසුමහි ඔසිදාපෙසි, පුජ්ඵං වා ඵලං වා ගහෙතුං නාසක්ඛිංසු. යෙපි
වඩ්ඪිංසු, තෙසං උපරි පාණකා පතිත්වා පණ්ණානි බාදිංසු, එකපණ්ණදූපණ්ණා
බාණුකා අවසිස්සිංසු. බ්‍රාහ්මණො ඛෙන්තං ඔලොකෙතුං ගතො තෙ දිස්වා –
“වඩ්ඪියා මෙ තිලා ගහිතා, තෙපි නට්ඨා” ති දොමනස්සජාතො අභොසි, තං
ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

උස්සොල්භිකායාති උස්සාහෙන කණ්ණනඬගුට්ඨාදීනි උක්ඛිපිත්වා විවරන්තා
උජ්ජතන්ති. තස්ස කිර අනුපුබ්බෙන භොගෙසු පරික්ඛිණෙසු පක්ඛිපිතබ්බස්ස
අභාවෙන තුව්ඡකොට්ඨා අහෙසුං. තස්ස ඉතො විතො ව සත්තහි සරෙහි ආගතා
මුසිකා තෙ තුව්ඡකොට්ඨෙ පටිසිත්වා උයානකිළං කිළන්තා විය නව්වන්ති, තං
ගහෙත්වා එවමාහ.

උජ්ජාටකෙහි සඤ්ජන්තොති උජ්ජාටකපාණකෙහි සඤ්ජන්තො. තස්ස කිර
බ්‍රාහ්මණස්ස සයනත්ථාය සන්ථතං තිණපණ්ණසන්ථාරං කොටි අන්තරන්තරා
පටිපග්ගන්තො නත්ථි. සො දිවසං අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා සායං ආගන්ත්වා

තස්මිං නිපජ්ජති. අථස්ස උප්පාටකපාණකා සරීරං එකච්ඡන්තං කරොන්තා බාදන්ති, තං ගහෙත්වා එවමාහ.

විධවාති මතපතිකා. යාව කිර තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ විභවමත්තා අහොසි, තාව තා විධවාපි හුත්වා පතිකුලෙසු වසිතුං ලභිංසු. යදා පන සො නිද්ධනො ජාතො, තදා තා “පිතුසරං ගච්ඡං” ති සස්සුසසුරාදීහි නික්කඩ්ඪිතා තතො තස්සෙව සරං ආගන්ත්වා වසන්තියො බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනකාලෙ “ගච්ඡං අයාකෙන සද්ධිං භුඤ්ජං” ති පුත්තෙ පෙසෙන්නි, තෙහි පාතියං හත්ථෙසු ඔතාරිතෙසු බ්‍රාහ්මණො හත්ථස්ස ඔකාසං න ලහති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

පිඩිගලාති කළාරපිඩිගලා. තිලකාහතාති කාළසෙනාදිවණ්ණෙහි තිලකෙහි ආහතගත්තා. සොත්තං පාදෙන බොධෙතීති නිද්දං ඔක්කන්තං පාදෙන පහරිත්වා පබොධෙති. අයං කිර බ්‍රාහ්මණො මුසිකසද්දෙන උබ්බාළ්භො උප්පාටකෙහි ව ඛජ්ජමානො සබ්බරත්තිං නිද්දං අලභිත්වා පච්චුසකාලෙ නිද්දායති. අථ නං අක්ඛිසු නිම්මිලිතමත්තෙස්වෙව – “කිං කරොසි, බ්‍රාහ්මණ, පච්ඡා ව පුබ්බෙ ව ගහිතස්ස ඉණස්ස? වඩ්ඪි මත්ථකං පත්තා, සත්ත ධිතරො පොසෙතබ්බා. ඉදානි ඉණායිකා ආගන්ත්වා ගෙහං පරිවාරස්සන්ති, ගච්ඡ කම්මං කරොහි” ති පාදෙන පහරිත්වා පබොධෙති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

ඉණායිකාති යෙසං අනෙත හත්ථතො ඉණං ගහිතං. සො කිර කස්සචි හත්ථතො ඵකං කහාපණං කස්සචි ද්වෙ කස්සචි දස...පෙ.... කස්සචි සතන්ති එවං බහුතං හත්ථතො ඉණං අග්ගහෙසි. තෙ දිවා බ්‍රාහ්මණං අපස්සන්තා “ගෙහතො තං නික්ඛන්තමෙව ගණ්හිස්සාමා” ති බලවපච්චුසෙ ගන්ත්වා වොදෙන්ති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

හගවා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන ඉමාහි සත්තහි ගාථාහි දුක්ඛෙ කථිතෙ “යං යං, බ්‍රාහ්මණ, තයා දුක්ඛං කථිතං, සබ්බමෙතං මය්හං නත්ථි” ති දස්සෙන්නො පටිගාථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. බ්‍රාහ්මණො තා ගාථා සුත්වා හගවති පසන්තො සරණෙසු පතිට්ඨාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තං දස්සෙතුං එවං චුත්තෙ භාරද්වාජගොත්තොතිආදි චුත්තං. තත්ථ අලක්ථාති ලභි.

තඤ්ච පන බ්‍රාහ්මණං හගවා පබ්බාජෙත්වා ආදාය ජෙතවනං ගන්ත්වා සුනදිවසෙ තෙන ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන කොසලරඤ්ඤො ගෙහද්වාරං අගමාසි. රාජා “සත්ථා ආගතො” ති සුත්වා පාසාදා ඔරුය්හ වන්දිත්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා තථාගතං උපරිපාසාදං ආරොපෙත්වා වරාසනෙ නිසිදාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන පාදෙ ධොවිත්වා සතපාකතෙලෙන මක්ඛෙත්වා යාගුං ආහරාපෙත්වා රජතදණ්ඩං සුවණ්ණකට්චිජුං ගහෙත්වා සත්ථු උපනාමෙසි. සත්ථා පත්තං පිදහි. රාජා තථාගතස්ස පාදෙසු පතිත්වා, “සවෙ මෙ, හත්තෙ, දොසො අත්ථි, බමං” ති ආහ. නත්ථි, මහාරාජාති. අථ කස්මා යාගුං න ගණ්හංති? පලිබොධො අත්ථි, මහාරාජාති. කිං පන, හත්තෙ, යාගුං අගණ්හන්තෙහෙව ලභිතබ්බො එස පලිබොධො, පට්ඨලො අහං පලිබොධං දාතුං, ගණ්හං,

හන්නෙති. සත්ථා අග්ගහෙසි. මහල්ලකත්ථෙරොපි දීඝරත්තං ඡාතො යාවදන්ථං යාගුං පිචි. රාජා බාදනීයභොජනීයං දත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ හගවත්තං වන්දිත්වා ආහ – “හගවා තුම්හෙ පචෙණියා ආගතෙ ඔක්කාකවංසෙ උප්පජ්ජිත්වා වක්කවත්තිසිරිං පභාය පබ්බජිත්වා ලොකෙ අග්ගතං පත්තො, කො නාම, හන්නෙ, තුම්හාකං පලිබොධො” ති? මහාරාජ, එතස්ස මහල්ලකත්ථෙරස්ස පලිබොධො අම්මාකං පලිබොධසදිසොවාති.

රාජා ථෙරං වන්දිත්වා – “කො, හන්නෙ, තුම්හාකං පලිබොධො” ති පුච්ඡි? ඉණ්පලිබොධො, මහාරාජාති. කිත්තකො, හන්නෙති? ගණෙහි, මහාරාජාති. රඤ්ඤො “එකං ද්වෙ සතං සහස්ස” ත්ති ගණන්තස්ස අඛිගුලියො නප්පහොත්ති. අටෙකං පුරිසං පක්කොසිත්වා, “ගච්ඡ, හණෙ, නගරෙ හෙරිං වරාපෙහි ‘සබ්බෙ ඛහුධිතිකබ්බාහ්මණස්ස ඉණ්ඤායකා රාජධිගණෙ සන්නිපතන්තු” ති. මනුස්සා හෙරිං සුත්වා සන්නිපතිංසු. රාජා තෙසං හත්ථතො පණ්ණානි ආහරාපෙත්වා සබ්බෙසං අනුනං ධනමදාසි. තත්ථ සුවණ්ණමෙව සතසහස්සග්ගසතකං අහොසි. පුන රාජා පුච්ඡි – “අඤ්ඤොපි අත්ථි, හන්නෙ, පලිබොධො” ති. ඉණං නාම, මහාරාජ, දත්වා මුච්චිතුං සක්කා, එතා පන සත්ත දාරිකා මහාපලිබොධා මය්හන්ති. රාජා යානානි පෙසෙත්වා තස්ස ධීතරො ආහරාපෙත්වා අත්තනො ධීතරො කත්වා තං තං කුලසරං පෙසෙත්වා, “අඤ්ඤොපි, හන්නෙ, අත්ථි පලිබොධො” ති පුච්ඡි? බ්‍රාහ්මණි, මහාරාජාති. රාජා යානං පෙසෙත්වා, තස්ස බ්‍රාහ්මණිං ආහරාපෙත්වා, අයයිකට්ඨානෙ ධ්වපෙත්වා පුන පුච්ඡි – “අඤ්ඤොපි, හන්නෙ, අත්ථි පලිබොධො” ති? නත්ථි, මහාරාජාති වුත්තෙ රාජාපි විචරදුස්සානි දාපෙත්වා, “හන්නෙ, මම සත්තකං තුම්හාකං හික්ඛුභාවං ජානාමා” ති ආහ. ආම, මහාරාජාති. අථ නං රාජා ආහ – “හන්නෙ, විචරපිණ්ඩපාතාදයොපි සබ්බෙ පච්චයා අම්මාකං සත්තකා හවිස්සන්ති. තුම්හෙ තථාගතස්ස මනං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොමා” ති. ථෙරො තථෙව අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොත්තො නචිරස්සෙව ආසවක්ඛයං පත්තොති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. උපාසකවග්ගො

1. කසිභාරද්වාපසුත්තවණ්ණනා

197. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ මගධෙසුති එවංනාමකෙ ජනපදෙ. දක්ඛිණාගිරිස්මිත්ති රාජගහං පරිවාරෙත්වා ධීතස්ස ගිරිතො දක්ඛිණභාගෙ ජනපදො අත්ථි, තස්මිං ජනපදෙ, තත්ථ විහාරස්සාපි තදෙව නාමං. එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙති එකනාළාති තස්ස ගාමස්ස නාමං. බ්‍රාහ්මණා පනෙත්ථ සම්බහුලා පටිවසන්ති, බ්‍රාහ්මණභොගො එව වා සො. තස්මා “බ්‍රාහ්මණගාමො” ති වුච්චති.

තෙන බො පන සමයෙනානි යං සමයං භගවා මගධරටියෙ එකනාලං
 බ්‍රාහ්මණගාමං උපනිස්සාය දක්ඛිණගිරිමහාවිහාරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං
 ආගමයමානො විහරති, තෙන සමයෙන. කසිභාරද්වාපස්සානි සො බ්‍රාහ්මණො
 කසිං නිස්සාය ජීවති, භාරද්වාපොති වස්ස ගොත්තං. පඤ්චමත්තානීති පඤ්ච
 පමාණානි, අනුනානි අනධිකානි පඤ්චනඨගලසතානීති වුත්තං හොති.
 පයුත්තානීති යොජිතානි, බලිබද්දානං බන්ධෙසු යපෙත්වා යුගෙ යොත්තෙහි
 යොජිතානීති අත්ථො.

වජ්ජකාලෙති වජ්ජනකාලෙ ඛිජනික්ඛෙපසමයෙ. තත්ථ ද්වෙ වජ්ජානි
 කලලවජ්ජඤ්ච පංසුවජ්ජඤ්ච. පංසුවජ්ජං ඉධ අධිප්පෙනං, තඤ්ච බො පයමදිවසෙ
 මඨගලවජ්ජං. තත්ථායං උපකරණසම්පදා - තිණි බලිබද්දසහස්සානි
 උපට්ඨාපිතානි හොත්ති, සබ්බෙසං සුවණ්ණමයානි සිඨගානි පටිමුක්කානි,
 රජතමයා බුරා, සබ්බෙ සෙනමාලාහි වෙව ගන්ධපඤ්චඨගුලීහි ව අලඨකතා
 පරිපුණ්ණපඤ්චඨගා සබ්බලක්ඛණසම්පන්නා, එකච්චෙ කාලා අඤ්ජනවණ්ණා,
 එකච්චෙ සෙනා එලිකවණ්ණා, එකච්චෙ රත්තා පවාලවණ්ණා, එකච්චෙ
 කම්මාසා මසාරගල්ලවණ්ණා. එවං පඤ්චසතා කස්සකා සබ්බෙ අභතසෙනවත්ථා
 ගන්ධමාලාලඨකතා දක්ඛිණඅංසකුටෙසු පතිට්ඨිතපුජ්චවුම්බකා
 හරිතාලමනොසිලාලඤ්ජනුජ්ජලගත්තා දස දස නඨගලා එකෙකගුම්බා හුත්වා
 ගච්ඡන්ති. නඨගලානං සිසඤ්ච යුගඤ්ච පතොදා ව සුවණ්ණබ්විතා.
 පයමනඨගලෙ අට්ඨ බලිබද්දා යුත්තා, සෙසෙසු වත්තාරො වත්තාරො, අවසෙසා
 කිලන්තපරිවත්තනත්ථං ආනිතා. එකෙකගුම්බෙ එකෙකඛිජසකටං එකෙකො
 කසති, එකෙකො වජ්ජති.

බ්‍රාහ්මණො පන පගෙව මස්සුකම්මං කාරාපෙත්වා න්භායිත්වා
 සුගන්ධගන්ධෙහි විලිත්තො පඤ්චසතග්ගනකං වත්ථං නිවාසෙත්වා
 සහස්සග්ගනකං එකංසං කරිත්වා එකෙකිස්සා අඨගුලියා ද්වෙ ද්වෙති විසති
 අඨගුලිමුද්දිකායො කණ්ණෙසු සිහකුණ්ඩලානි සිසෙ බ්‍රහ්මවෙයනං පටිමුඤ්චිත්වා
 සුවණ්ණමාලං කණ්ණෙයෙ කත්වා බ්‍රාහ්මණගණපරිවුතො කම්මන්තං වොසාසති.
 අථස්ස බ්‍රාහ්මණී අනෙකසතභාජනෙසු පායාසං පවාපෙත්වා මහාසකටෙසු
 ආරොපෙත්වා ගන්ධොදකෙන න්භායිත්වා සබ්බාලඨකාරවිභූසිතා
 බ්‍රාහ්මණීගණපරිවුතා කම්මන්තං අගමාසි. ගෙහම්පිස්ස හරිතුපලිත්තං
 විජ්ජකිණ්ණලාජං පුණ්ණසට්ඨකදලිධජපටාකාහි අලඨකතං ගන්ධපුජ්චාදිහි
 සුකතබලිකම්මං, ඛෙත්තඤ්ච තෙසු තෙසු යානෙසු සමුස්සිතද්ධජපටාකං අගොසි.
 පරිජනකම්මකාරෙහි සද්ධිං ඔසට්ඨරිසා අඨස්සතෙයාසහස්සා අගොසි, සබ්බෙ
 අභතවත්ථා, සබ්බෙසං පායාසභොජනමෙව පටියන්තං.

අථ බ්‍රාහ්මණො සුවණ්ණපානිං ධොවාපෙත්වා පායාසස්ස පුරෙත්වා
 සජ්ජිමධුචාණිතෙහි අභිසඬ්චරිත්වා නඨගලබලිකම්මං කාරාපෙසි. බ්‍රාහ්මණී
 පඤ්චන්තං කස්සකසතානං සුවණ්ණරජතකංසතම්බලොභමයානි භාජනානි
 දාපෙත්වා සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන පරිවිසන්ති ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණො

පන බලිකම්මං කාරෙත්වා රත්තබන්ධිකායො උපාහනායො ආරොහිත්වා රත්තසුචණ්ණදණ්ඩකං ගහෙත්වා, “ඉධ පායාසං දෙථ, ඉධ සප්පිං දෙථ, ඉධ සක්ඛරං දෙථා”ති වොසාසමානො විවරති. අයං තාව කම්මන්තෙ පවත්ති.

විහාරෙ පන යත්ථ යත්ථ බුද්ධා වසන්ති, තත්ථ තත්ථ තෙසං දෙවසිකං පඤ්ච කිච්චානි භවන්ති, සෙය්‍යාපීදං – පුරෙහත්තකිච්චං පච්ඡාහත්තකිච්චං පුරිමයාමකිච්චං මජ්ඣිමයාමකිච්චං පච්ඡිමයාමකිච්චන්ති.

තත්‍රිදං පුරෙහත්තකිච්චං – භගවා හි පාතොව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරිරථාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිපරිකම්මං කත්වා යාව හික්ඛාචාරවෙලා, තාව විචිත්තාසනෙ චිතිනාමෙත්වා හික්ඛාචාරවෙලාය නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා විවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාවි එකකො කදාවි හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති කදාවි පකතියා, කදාවි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යාපීදං – පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතියො වාතා පථවිං සොධෙත්ති, වලාහකා උදකච්ඡිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති, අපරෙ වාතා පුප්ථානි උපහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති. උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති. පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති, සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ථානි වා පාදෙ සම්පට්චින්නති. ඉන්ද්‍රියස්ස අන්තො යපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරිරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සුචණ්ණරසසිඤ්චනානි විය චිත්‍රපට්පරික්ඛිත්තානි විය ව පාසාදකුටාගාරාදීනි කරොන්තියො ඉතො චිතො ව විධාවන්ති. හත්ථිඅස්සවිහඩ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ධීතායෙව මධුරෙතාකාරෙන සද්දං කරොන්ති, තථා හෙරිවිණාදීනි තූරියානි මනුස්සානඤ්ච කායුපගානි ආහරණානි. තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති “අප්ප භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පට්ඨියො”ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ථාදීනි ආදාය සරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවිටී පටිපජ්ජිත්වා භගවත්තං ගන්ධපුප්ථාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා – “අම්භාකං, හත්තෙ, දස හික්ඛු, අම්භාකං වීසති, අම්භාකං හික්ඛුසතං දෙථා”ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙත්ති.

භගවා කතහත්තකිච්චො තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණගමනෙ පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චස්ස සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ධමණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසිදති හික්ඛුනං හත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො හික්ඛුනං හත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති. අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව පුරෙහත්තකිච්චං.

අථ භගවා එවං කතපුරෙහත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසිදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙන්වා පාදපියෙ යත්වා භික්ඛුසඤ්ඤා ඔවදති - “භික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලභො මනුස්සත්තපට්ඨානො, දුල්ලභො සද්ධාසම්පත්ති, දුල්ලභො පබ්බජ්ජා, දුල්ලභො සද්ධම්මස්සවන”න්ති. තත්ථ කෙච් භගවත්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. භගවා තෙසං අත්තනො වරියානුරූපං කම්මට්ඨානං දෙති. තතො සබ්බෙසි භගවත්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති, කෙච් අරඤ්ඤං, කෙච් රුක්ඛමූලං, කෙච් පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙච් වාතුමහාරාජිකභවනං...පෙ.... කෙච් වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සවෙ ආකඨ්ඛති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨන්තිවා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ මහාපතො පුරෙහත්තං දානං දත්වා පච්ඡාහත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්තිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිභාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං. අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යාපෙති, මනුස්සා භගවත්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං පච්ඡාහත්තකිච්චං.

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාහත්තකිච්චො සවෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො භොති, බුද්ධාසනා වුට්ඨාය න්භානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගාභාපෙති. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා පජ්ඨොටෙන්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤාපෙති. භගවා සුරත්තදුපට්ඨං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඨගං කත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසිදිති එකකොච මුහුත්තං පටිසල්ලිනො. අථ භික්ඛු තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාවන්ති. භගවා තෙසං අධිජ්ජායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං පුරිමයාමකිච්චං.

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛුසු භගවත්තං වන්දිත්වා පක්කමන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවත්තං උපසඨකම්ත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති යථාභිසඤ්ඤානං අත්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං තාසං දෙවතානං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං මජ්ඣිමයාමකිච්චං.

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙහත්තනො පට්ඨාය නිසජ්ජාපිළිභස්ස සරිරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං වඬිකමෙන වීතිනාමෙති. දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතියකොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසිදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසිලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙති. ඉදං පච්ඡිමයාමකිච්චං.

තදාපි එවං ඔලොකෙන්තො කසිභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස
 උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා – “තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති,
 කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එසො බ්‍රාහ්මණො සපුත්තදාරො තීසු සරණෙසු
 පතිට්ඨාය අසිතිකොට්ඨනං මම සාසනෙ විජ්ජකිරිත්වා අපරභාගෙ නික්ඛම්ම
 පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණස්සති” ති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා කථං
 සමුට්ඨාපෙන්වා ධම්මං දෙසෙසි. එතමත්ථං දස්සෙතුං අථ බො භගවාතිආදී
 වුත්තං.

තත්ථ පුබ්බණ්ඩසමයන්ති භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං, පුබ්බණ්ඩසමයෙති
 අත්ථො. නිවාසෙත්වාති පරිදහිත්වා. විහාරවීරපරිවත්තනවසෙනෙතං වුත්තං.
 පත්තවීරමාදායාති පත්තං හත්ථෙහි, වීරං කායෙන ආදිශිත්වා, සම්පට්ඨිත්වා
 ධාරෙත්වාති අත්ථො. භගවතො කිර පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමස්ස භමරො විය
 විකසිතපද්මද්වයමජ්ඣං, ඉන්ද්‍රිලමණිවණ්ණසෙලමයපත්තො
 හත්ථද්වයමජ්ඣං ආගච්ඡති. තං එවමාගතං පත්තං හත්ථෙහි සම්පට්ඨිත්වා
 වීරඤ්ච පරිමණ්ඩලං පාරුතං කායෙන ධාරෙත්වාති වුත්තං හොති.
 තෙනුපසඬකමීති යෙන මග්ගෙන කම්මන්තො ගන්තබ්බො, තෙන එකකොව
 උපසඬකමී. කස්මා පන නං හික්ඛු නානුබන්ධිංසුති? යදා හි භගවා එකකොව
 කත්ථවි ගන්තුකාමො හොති, යාව හික්ඛාචාරවෙලා ද්වාරං පිදහිත්වා
 අන්තොගන්ධකුටියං නිසිදති. හික්ඛු තාය සඤ්ඤාය ජානන්ති “අජ්ජ භගවා
 එකකොව පිණ්ඩාය වරිතුකාමො, අද්ධා කඤ්චි එව විනෙතබ්බපුග්ගලං
 අද්දසා” ති. තෙ අත්තනො පත්තවීරං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා
 වන්දිත්වා හික්ඛාචාරං ගච්ඡන්ති. තදා ව භගවා එවමකාසි, තස්මා හික්ඛු
 නානුබන්ධිංසුති.

පරිවෙසනා වත්තතීති තෙසං සුවණ්ණභාජනාදීනි ගහෙත්වා නිසින්නානං
 පඤ්චසතානං කස්සකානං පරිවිසනා විජ්ජකතා හොති. එකමන්තං අට්ඨාසීති
 යත්ථ ඨිතං බ්‍රාහ්මණො පස්සති, තථාරූපෙ දස්සනුපවාරෙ කථාසවනචාසුකෙ
 උච්චට්ඨානෙ අට්ඨාසි. යත්වා ව රජතසුවණ්ණරසපිඤ්ජරං වන්දිමසුරියානං පහං
 අතිරොචමානං සමන්තතො සරීරජ්ජහං මුඤ්චි, යාය අජ්ඣෙධාත්ථටත්තා
 බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තසාලාහිත්තිරුක්ඛකසිතමත්තිකපිණ්ඩාදයො සුවණ්ණමයා
 විය අහෙසුං. අථ මනුස්සා භුඤ්ජන්තා ව කසන්තා ව සබ්බකිච්චානි පභාය
 අසිතිඅනුඛ්‍යාඤ්ජනපරිවාරං ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං සරීරං
 ඛ්‍යාමජ්ජහාපරික්ඛෙපවිභූසිතං බාහුයුගලං ජඩ්ගමං විය පදුමසරං,
 රස්මිජාලසමුප්පලිතතාරාගණමිව ගගනතලං, විජ්ජුලතාවිනද්ධමිව ව කනකසිඛරං
 සිරියා ජලමානං සම්මාසම්බුද්ධං එකමන්තං ඨිතං දිස්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා
 අඤ්ජලිං පග්ගස්ස සම්පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. එවං තෙහි සම්පරිවාරිතං අද්දසා
 බො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පිණ්ඩාය ඨිතං, දිස්වාන භගවන්තං
 එතදවොච – අහං බො, සමණ, කසාමි ව වපාමි වාති.

කස්මා පනායං එවමාහ, කිං සමන්තපාසාදිකෙ පසාදනීයෙ
 උත්තමදමට්ඨමට්ඨනුප්පත්තෙපි තථාගතෙ අප්පසාදෙන, උදාහු අඩ්ඨනියානං
 ජනසහස්සානං පායාසං පටියාදෙන්වාපි කට්ඨජුහික්ඛාය මච්ඡෙරෙනාති?
 උභයථාපි නො, භගවතො පනස්ස දස්සනෙන අතිත්තං නික්ඛිත්තකම්මන්තං
 ජනං දිස්වා “කම්මභඩ්ගං මෙ කාතුං ආගතො”ති අනත්තමනතා අහොසි, තස්මා
 එවමාහ. භගවතො ච ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා – “සවායං කම්මන්තෙ
 අප්පයොජයිස්ස, සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සානං සීසෙ වුළාමණි විය අභවිස්ස, කො
 නාමස්ස අත්ථො න සම්පජ්ජිස්සති, එවමෙවං අලසතාය කම්මන්තෙ
 අප්පයොජෙත්වා වජ්ජමඬ්ඨගලාදීසු පිණ්ඩාය වරති”තිපිස්ස අනත්තමනතා
 අහොසි. තෙනාහ – “අහං බො, සමණ, කසාමි ච වපාමි ච, කසිත්වා ච වපිත්වා ච
 භුඤ්ජාමි”ති.

අයං කිරස්ස අධිප්පායො – මය්හම්පි තාව කම්මන්තා න ඛ්‍යාපජ්ජන්ති, න
 වම්හි යථා ත්වං එවං ලක්ඛණසම්පන්නො, ත්වම්පි කසිත්වා ච වපිත්වා ච
 භුඤ්ජස්සු, කො තෙ අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය එවං ලක්ඛණසම්පන්නස්සාති.
 අපිවායං අස්සොසි – “සකාරාජකුලෙ කිර කුමාරො උප්පන්නො, සො
 චක්කවත්තිරජ්ජං පභාය පබ්බජිතො”ති. තස්මා ඉදානි “අයං සො”ති ඤාත්වා
 “චක්කවත්තිරජ්ජං පභාය කිලන්තොසි”ති උපාරම්භං ආරොපෙන්තො එවමාහ.
 අපිච තික්ඛපඤ්ඤො එස බ්‍රාහ්මණො, න භගවන්තං අපසාදෙන්තො භණති,
 භගවතො පන රූපසම්පත්තිං දිස්වා පුඤ්ඤසම්පත්තිං සම්භාවයමානො
 කථාපවත්තනත්ථම්පි එවමාහ. අථ භගවා වෙනෙය්‍යවසෙන සදෙවකෙ ලොකෙ
 අග්ගකස්සකවජ්ජකභාවං අත්තනො දස්සෙන්තො අහම්පි බො
 බ්‍රාහ්මණොතිආදිමාහ.

අථ බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – “අයං සමණො” අහම්පි කසාමි ච වපාමි චා’ති
 භණති. න චස්ස ඔළාරිකානි යුගනඬ්ඨගලාදීනි කසිහණ්ඩානි පස්සාමි, කිං නු බො
 මුසා භණති”ති? භගවන්තං පාදතලතො පටියාය යාව කෙසග්ගා
 ඔලොකයමානො, අඬ්ඨවිජ්ජාය කතාධිකාරත්තා
 ද්වත්තිංසවරලක්ඛණසම්පත්තිමස්ස ඤාත්වා, “අට්ඨානමෙතං යං එවරූපො මුසා
 භණෙය්‍යා”ති සඤ්ජාතබ්බමානො භගවති සමණවාදං පභාය ගොත්තෙන
 භගවන්තං සමුදාවරමානො න බො පන මයං පස්සාම හොතො
 ගොතමස්සාතිආදිමාහ. භගවා පන යස්මා පුබ්බධම්මසභාගතාය කථනං නාම
 බුද්ධානං ආනුභාවො, තස්මා බුද්ධානුභාවං දීපෙන්තො සද්ධා ඛිජන්තිආදිමාහ.

කා පනෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගතා? නනු බ්‍රාහ්මණෙන භගවා
 නඬ්ඨගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං පුට්ඨො අපුච්ඡිතස්ස ඛිජස්ස සභාගතාය ආහ
 “සද්ධා ඛිජ”න්ති, එවඤ්ච සති කථාපි අනනුසන්ධිකා හොති? න හි බුද්ධානං
 අනනුසන්ධිකකථා නාම අත්ථී, නපි පුබ්බධම්මස්ස අසභාගතාය කථෙන්නි. එවං
 පනෙත්ථ අනුසන්ධි වෙදිතබ්බා – බ්‍රාහ්මණෙන හි භගවා
 යුගනඬ්ඨගලාදිකසිසම්භාරවසෙන කසිං පුච්ඡිතො. සො තස්ස අනුකම්පාය “ඉදං

අප්‍රචිණ්ත''න්ති අපරිභාෂෙත්වා සමූලං සඋපකාරං සසම්භාරං සඵලං කසිං පඤ්ඤාපෙත්‍ව මූලතො පට්ඨාය දස්සෙත්තො ''සද්ධා ඛිජ''න්තිආදිමාහ. තත්ථ ඛිජං කසියා මූලං, තස්මිං සති කත්තබ්බතො, අසති අකත්තබ්බතො, තප්පමාණෙන ච කත්තබ්බතො. ඛිජෙ හි සති කසිං කරොන්ති, න අසති. ඛිජප්පමාණෙන ච කුසලා කස්සකා ඛෙත්තං කසන්ති, න උභතං ''මා නො සස්සං පරිභාසී''ති, න අධිකං ''මා නො මොසො වායාමො අහොසී''ති. යස්මා ච ඛිජමෙව මූලං, තස්මා භගවා මූලතො පට්ඨාය කසිසම්භාරං දස්සෙත්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා පුබ්බධම්මස්ස ඛිජස්ස සභාගතාය අත්තනො කසියා පුබ්බධම්මං දස්සෙත්තො ආහ ''සද්ධා ඛිජ''න්ති. එවමෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගතාපි වෙදිතබ්බො.

ප්‍රචිණ්තංයෙව වත්වා අප්‍රචිණ්තං පච්ඡා කිං න චුත්තන්ති වෙ? තස්ස උපකාරභාවතො ච ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො ච. අයං හි බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා, මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ පන ජාතත්තා සද්ධාරහිතො, සද්ධාරහිතො ච පඤ්ඤවා පරෙසං සද්ධාය අත්තනො අවිසයෙ අපට්පජ්ජමානො විසෙසං නාධිගච්ඡති, කිලෙසකාලුස්සියපරාමට්ඨාපි චස්ස දුබ්බලා සද්ධා බලවතියා පඤ්ඤාය සහසා වත්තමානා අත්ථසිද්ධිං න කරොති භත්ථිනා සද්ධිං එකධුරෙ යුත්තො ගොණො විය. ඉතිස්ස සද්ධා උපකාරිකාති තං බ්‍රාහ්මණං සද්ධාය පතිට්ඨාපෙත්තෙන පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො දෙසනාකුසලතාය පුබ්බෙ චුත්තො. ඛිජස්ස ච උපකාරිකා චුට්ඨි, සා තදනන්තරංයෙව චූච්චමානා සමත්ථා හොති. එවං ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො, අඤ්ඤො ච එවරූපො ඊසායොත්තාදි පුබ්බෙ චුත්තොති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සම්පසාදලක්ඛණා සද්ධා, ඔකප්පනලක්ඛණා වා. ඛිජන්ති පඤ්චවිධං ඛිජං මූලඛිජං බන්ධඛිජං ඵලඛිජං අග්ගඛිජං ඛිජඛිජමෙව පඤ්චමන්ති. තං සබ්බම්පි විරුහණට්ඨෙන ඛිජන්තෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති.

තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා මූලභූතං ඛිජං ද්වෙ කිච්චානි කරොති, හෙට්ඨා මූලෙන පතිට්ඨාති, උපරි අඬ්ඤුරං උට්ඨාපෙති, එවං භගවතො කසියා මූලභූතා සද්ධා හෙට්ඨා සීලමූලෙන පතිට්ඨාති, උපරි සමථවිපස්සනඬ්ඤුරං උට්ඨාපෙති. යථා ච තං මූලෙන පථවිරසං ආපොරසං ගහෙත්වා නාලෙන ධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති, එවමයං සීලමූලෙන සමථවිපස්සනාරසං ගහෙත්වා අරියමග්ගනාලෙන අරියඵලධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති. යථා ච තං සුභූමියං පතිට්ඨන්තිවා මූලඬ්ඤුරපණ්ණනාලකණ්ඩපසවෙහි චුද්ධිං විරුළ්භිං වෙපුළ්ලං පත්වා ඛිරං ජනෙත්වා අනෙකසාලිඵලහරිතං සාලිසීසං නිජ්ඣාදෙති, එවමෙසා චිත්තසන්තානෙ පතිට්ඨන්තිවා ඡහි විසුද්ධිහි චුද්ධිං විරුළ්භිං වෙපුළ්ලං පත්වා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිඛිරං ජනෙත්වා අනෙකපට්ඨහිදාහිඤ්ඤාහරිතං අරහත්තඵලං නිජ්ඣාදෙති. තෙන චුත්තං ''සද්ධා ඛිජ''න්ති.

කස්මා පන අඤ්ඤාසු පරොපඤ්ඤාසාය කුසලධම්මෙසු එකතො
උප්පජ්ජමානෙසු සද්ධාව “බීජ”න්ති චුත්තාති චෙ? බීජකිව්වකරණතො. යථා හි
තෙසු විඤ්ඤාණංයෙව විජානනකිව්වං කරොති, එවං සද්ධා බීජකිව්වං. සා ව
සබ්බකුසලානං මූලභූතා. යථාහ – “සද්ධාජාතො උපසඬකමති,
උපසඬකමන්තො පයිරුපාසති...පෙ.... පඤ්ඤාය ව නං අතිවිජ්ඣා පස්සති”ති
(ම. නි. 2.183).

අකුසලධම්මෙ චෙව කායඤ්ච තපතීති තපො.
ඉන්ද්‍රියසංවරවීරියධුතඬගදුක්කරකාරිකානං එතං අධිවචනං, ඉධ පන
ඉන්ද්‍රියසංවරො අධිජ්ජෙතො. චුට්ඨීති වස්සචුට්ඨී වාතචුට්ඨීතිආදි අනෙකවිධා, ඉධ
වස්සචුට්ඨී අධිජ්ජෙතා. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස වස්සචුට්ඨීසමනුග්ගහිතං බීජං
බීජමූලකඤ්ච සස්සං විරුහති න මිලායති නිජ්ජත්තිං ගච්ඡති, එවං භගවතො
ඉන්ද්‍රියසංවරසමනුග්ගහිතා සද්ධා, සද්ධාමූලා ව සීලාදයො ධම්මා විරුහන්ති, න
මිලායන්ති නිජ්ජත්තිං ගච්ඡන්ති. තෙනාහ “තපො චුට්ඨී”ති.

පඤ්ඤා මෙති එත්ථ චුත්තො මෙ-සද්දො පුරිමපදෙසුපි යොජෙතබ්බො
“සද්ධා මෙ බීජං, තපො මෙ චුට්ඨී”ති තෙන කිං දීපෙති? යථා, බ්‍රාහ්මණ, තයා
වපිතෙ ඛෙත්තෙ සචෙ චුට්ඨී අත්ථී, ඉච්චෙනං කුසලං. නො චෙ අත්ථී, උදකම්පි
තාව දාතබ්බං හොති. තථා මයා හිරිථීසෙ පඤ්ඤායුගනඬගලෙ මනොයොත්තෙන
එකාබද්ධෙ කතෙ වීරියබලීබද්දෙ යොජෙත්වා සතිපාවනෙන විජ්ඣිත්වා
අත්තතො චිත්තසන්තානඛෙත්තමිහි සද්ධාබීජෙ වපිතෙ චුට්ඨියා අභාවො නාම
නත්ථී, අයං පන මෙ නිව්වකාලං ඉන්ද්‍රියසංවරතපො චුට්ඨීති.

පඤ්ඤාති කාමාවචරාදිභෙදතො අනෙකවිධා. ඉධ පන සහ විපස්සනාය
මග්ගපඤ්ඤා අධිජ්ජෙතා. යුගනඬගලන්ති යුගඤ්ච නඬගලඤ්ච යුගනඬගලං. යථා
හි බ්‍රාහ්මණස්ස යුගනඬගලං, එවං භගවතො දුට්ඨාපි විපස්සනා පඤ්ඤා ව. තත්ථ
යථා යුගං ථිසාය උපනිස්සයං හොති, පුරතො ව ථිසාබද්ධං හොති, යොත්තානං
නිස්සයං හොති, බලීබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති, එවං පඤ්ඤා
හිරිප්පමුඛානං ධම්මානං උපනිස්සයා හොති. යථාහ – “පඤ්ඤාත්තරා සබ්බෙ
කුසලා ධම්මා”ති (අ. නි. 8.83; 10.58) ව, “පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති,
නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකාන”න්ති (ජා. 2.17.81) ව. කුසලානං ධම්මානං
පුබ්බඬගමට්ඨෙත පුරතො ව හොති. යථාහ – “සීලං සිරී වාපි සතඤ්ච ධම්මො,
අත්වායිකා පඤ්ඤවතො භවන්ති”ති හිරිවිජ්ජයොගෙන අනුප්පත්තිතො පන
ථිසාබද්ධො හොති. මනොසඬබ්බාතස්ස සමාධියොත්තස්ස නිස්සයපච්චයතො
යොත්තානං නිස්සයො හොති. අච්චාරද්ධාතිලීනභාවපටිසෙධනතො
වීරියබලීබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති, යථා ව නඬගලං ඵාලයුත්තං
කසනකාලෙ පථවිසනං භින්දති, මූලසන්තානකාති පදාලෙති, එවං සතියුත්තා
පඤ්ඤා විපස්සනාකාලෙ ධම්මානං සන්තතිසමුහකිව්වාරම්මණසනං භින්දති,
සබ්බකිලෙසමූලසන්තානකාති පදාලෙති. සා ව ඛො ලොකුත්තරාව, ඉතරා පන
ලොකිකාපි සීයා. තෙනාහ “පඤ්ඤා මෙ යුගනඬගල”න්ති.

හිරියනි පාපකෙනි ධම්මෙහිනි හිරි. තග්ගහණෙන තාය අවිජ්ජයුත්තං ඔත්තජ්ජමිපි ගහිතමෙව හොති. ඊසානි යුගනඤ්ඤාසන්ධාරිකා රුක්ඛලට්ඨි. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඊසා යුගනඤ්ඤාසන්ධාරිකා, එවං භගවතොපි හිරි ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසඤ්ඤාසන්ධාරිකා යුගනඤ්ඤාසන්ධාරිකා හිරිඅභාවෙ පඤ්ඤාය අභාවතො. යථා ව ඊසාපට්ඨධර්මයුගනඤ්ඤාසන්ධාරිකා කිච්චකරං හොති අවලං අසිට්ඨං, එවං හිරිපට්ඨධර්මය ව පඤ්ඤා කිච්චකාරි හොති අවලං අසිට්ඨං අබ්බොකිණිණා අහිරිකෙන. තෙනාහ “හිරි ඊසා”ති. මුනාතීති මනො, විත්තස්සෙනං නාමං. ඉධ පන මනොසිසෙන තංසම්පයුත්තො සමාධි අධිජ්ජෙතො. යොත්තන්ති රජ්ජුඛන්ධනං. තං තිවිධං ඊසාය සහ යුගස්ස ඛන්ධනං, යුගෙන සහ ඛලිඛද්දානං ඛන්ධනං, සාරථිනා සහ ඛලිඛද්දානං එකාඛන්ධනන්ති. තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස යොත්තං ඊසායුගඛලිඛද්දෙ එකාඛද්දෙ කත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති, එවං භගවතො සමාධි සබ්බෙව තෙ හිරිපඤ්ඤාවිරියධම්මෙ එකාරම්මණෙ අවික්ඛෙපසභාවෙන ඛන්ධිත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති. තෙනාහ “මනො යොත්ත”න්ති.

විරකතාදිමත්ථං සරතීති සති. ඵාලෙතීති ඵාලො. පාජෙන්නි එතෙනාති පාජනං. තං ඉධ “පාවන”න්ති චුත්තං. පතොදස්සෙනං නාමං. ඵාලො ව පාවනඤ්ච ඵාලපාවනං. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඵාලපාවනං, එවං භගවතො විපස්සනාසම්පයුත්තා මග්ගසම්පයුත්තා ව සති. තත්ථ යථා ඵාලො නඤ්ඤා අනුරක්ඛති, පුරතො වස්ස ගච්ඡති, එවං සති කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්තෙසමානා ආරම්මණො වා උපට්ඨාපයමානා පඤ්ඤානඤ්ඤාසන්ධාරිකා රක්ඛති. තෙනෙවෙසා “සතාරක්ඛෙන වෙතසා විහරති”තිආදීසු (අ. නි. 10.20) විය ආරක්ඛාති චුත්තා. අජ්ජමුස්සනවසෙන වස්සා පුරතො හොති. සතිපරිච්ඡෙ හි ධම්මෙ පඤ්ඤා පජානාති, නො පමුට්ඨෙ. යථා ව පාවනං ඛලිඛද්දානං විජ්ඣානග්ගං දස්සෙන්නං සංසිද්ධං න දෙති, උජ්ජගමනං වාරෙති, එවං සති විරියඛලිඛද්දානං අපායග්ගං දස්සෙන්නි කොසජ්ජසංසිද්ධං න දෙති, කාමගුණසඤ්ඤානෙ අගොචරෙ වාරං නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙන්නි උජ්ජගමනං වාරෙති. තෙනාහ “සති මෙ ඵාලපාවන”න්ති.

කායගුත්තොති තිවිධෙන කායසුචරිතෙන ගුත්තො. වච්ඡගුත්තොති චතුර්විධෙන වච්ඡසුචරිතෙන ගුත්තො. එත්තාවතා පාතිමොක්ඛසංවරසිලං චුත්තං. ආභාරෙ උදරෙ යතොති එත්ථ ආභාරමුඛෙන සබ්බපච්චයානං ගහිතන්තා චතුර්විධෙපි පච්චයෙ යතො සංයතො නිරුපක්කිලෙසොති අත්ථො. ඉමිනා ආජීවපාරිසුද්ධිසිලං චුත්තං. උදරෙ යතොති උදරෙ යතො සංයතො මිතහොසී, ආභාරෙ මත්තඤ්ඤාති චුත්තං හොති. ඉමිනා හොජනෙ මත්තඤ්ඤානාමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසිලං චුත්තං. තෙන කිං දිපෙති? යථා ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ඛිජං වපිත්වා සස්සපරිපාලනත්ථං කණ්ටකවතිං වා රුක්ඛවතිං වා පාකාරපරික්ඛෙපං වා කරොසි, තෙන තෙ ගොමහිංසම්ගගණා පවෙසං අලහන්තා සස්සං න විලුම්පන්ති, එවමහම්පි තං සද්ධාඛිජං වපිත්වා නානජ්ජකාරකුසලසස්සපරිපාලනත්ථං කායවච්ඡආභාරගුත්තිමයං තිවිධං

පරික්ෂෙසං කරොමි, තෙන මෙ රාගාදිඅකුසලධම්මගොමහිංසමිගගණා පවෙසං
අලහන්තා නානප්පකාරකං කුසලසස්සං න විලුම්පන්තීති.

සච්චං කරොමි නිද්දානන්ති එත්ථ ද්විභාකාරෙහි අවිසංවාදනං සච්චං.
නිද්දානන්ති ඡෙදනං ලුනනං උප්පාටනං. කරුණත්ථෙ වෙතං උපයොගව්වනං
වෙදිතබ්බං. අයං හෙත්ථ අත්ථො “සච්චෙන කරොමි නිද්දාන”න්ති. කිං චුත්තං
හොති – “යථා ත්වං බාහිරං කසිං කත්වා සස්සදුසකානං තිණානං හත්ථෙන වා
අසිතෙන වා නිද්දානං කරොසි, එවං අහමිපි අප්ඤ්ඤාත්තිකං කසිං කත්වා
කුසලසස්සදුසකානං විසංවාදනාතිණානං සච්චෙන නිද්දානං කරොමි”ති.
යථාභූතඤ්ඤාණං වා එත්ථ සච්චන්ති වෙදිතබ්බං. තෙන අත්තසඤ්ඤාදීනං තිණානං
නිද්දානං කරොමිති දස්සෙති. අථ වා නිද්දානන්ති ඡෙදකං ලාවකං උප්පාටකන්ති
අත්ථො. යථා ත්වං දාසං වා කම්මකරං වා නිද්දානං කරොසි, “නිද්දෙහි
තිණානි”ති තිණානං ඡෙදකං ලාවකං උප්පාටකං කරොසි, එවමහං සච්චං
කරොමිති දස්සෙති, අථ වා සච්චන්ති දිට්ඨිසච්චං. තමහං නිද්දානං කරොමි,
ඡිත්තදිතබ්බං ලුනිතබ්බං උප්පාටෙනබ්බං කරොමිති. ඉති ඉමෙසු ද්විසු විකප්පෙසු
උපයොගෙනෙවත්ථො යුජ්ජති.

සොරච්චං මෙ පමොවනන්ති එත්ථ යං තං “කායිකො අවිතික්කමො
වාචසිකො අවිතික්කමො”ති සීලමෙව “සොරච්ච”න්ති චුත්තං, න තං
අධිජ්ජෙතං. “කායගුත්තො”තිආදිනා හි තං චුත්තමෙව. අරහත්තඵලං පන
අධිජ්ජෙතං. තං හි සුන්දරෙ නිබ්බානෙ රතත්තා “සොරච්ච”න්ති චුච්චති.
පමොවනන්ති යොගවිස්සජ්ජනං. ඉදං චුත්තං හොති – යථා තව පමොවනං පුනපි
සායන්තෙ වා දුතියදිවසෙ වා අනාගතසංවච්ඡරෙ වා යොජෙතබ්බතො
අජ්ජමොවනමෙව හොති, න මම එවං. න හි මම අන්තරා මොවනං නාම අත්ථී.
අහං හි දීපඬ්ඤාදසබ්බලකාලතො පටියාය පඤ්ඤානඬ්ඤාලෙ වීරියබ්බද්දෙ
යොජෙත්වා කප්පසතසහස්සාධිකානි වත්තාරි අසඬ්ඤායානි මහාකසිං
කසන්තො තාව න මුඤ්චිං, යාව න සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිං. යදා ව මෙ
සබ්බං තං කාලං බෙපෙත්වා බොධිමුලෙ අපරාජිතපල්ලඬ්ඤා නිසින්තස්ස
සබ්බගුණපරිවාරං අරහත්තඵලං උද්පාදි, තදා මයා තං
සබ්බසුසුක්කපටිප්පස්සද්ධියා පමුත්තං, න දානි පුන යොජෙතබ්බං භවිස්සති.
එතමත්ථං සන්ධායාහ “සොරච්චං මෙ පමොවන”න්ති.

වීරියං මෙ ධුරධොරස්සන්ති එත්ථ වීරියන්ති කායිකවෙතසිකො
වීරියාරම්භො. ධුරධොරස්සන්ති ධුරායං ධොරස්සං, ධුරාවහන්ති අත්ථො. යථා හි
බ්‍රාහ්මණස්ස ධුරායං ධොරස්සාකඬ්ඤිතං නඬ්ඤලං භූමිසනං භින්දති,
මූලසන්තානකානි ව පදාලෙති, එවං භගවතො වීරියාකඬ්ඤිතං පඤ්ඤානඬ්ඤාලං
යථා චුත්තං සනං භින්දති, කිලෙසසන්තානකානි ව පදාලෙති. තෙනාහ “වීරියං
මෙ ධුරධොරස්ස”න්ති. අථ වා පුරිමධුරාවහත්තා ධුරා, මූලධුරාවහත්තා
ධොරස්සා, ධුරා ව ධොරස්සා ව ධුරධොරස්සා. ඉති යථා බ්‍රාහ්මණස්ස එකෙකස්මිං
නඬ්ඤලෙ වතුබ්බද්දපහෙදං ධුරධොරස්සං වහන්තං උප්පන්නුජ්ජන්තං.

තිණමූලසාතඤ්ඤාවෙව සස්සසම්පත්තිඤ්ඤා සාධෙති, එවං භගවතො
චතුසම්මප්පධානවීරියහෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නුප්පන්තං
අකුසලසාතඤ්ඤාවෙව කුසලසම්පත්තිඤ්ඤා සාධෙති. තෙනාහ “වීරියං මෙ
ධුරධොරය්හ” තිති.

යොගක්ඛෙමාධිවාහනන්ති එත්ථ යොගෙහි ඛෙමත්තා නිබ්බානං
යොගක්ඛෙමං නාම, තං අධිකිච්ච වාහියති, අභිමුඛං වා වාහියතීති අධිවාහනං,
යොගක්ඛෙමස්ස අධිවාහනං යොගක්ඛෙමාධිවාහනන්ති. ඉදං චුත්තං හොති –
යථා තච ධුරධොරය්හං පුරත්ථිමාදීසු අඤ්ඤතරදිසාහිමුඛං වාහියති, තථා මම
ධුරධොරය්හං නිබ්බානාහිමුඛං වාහියතීති. එවං වාහියමානංව ගච්ඡති
අනිවත්තන්තං. යථා තච නඬගලං වහන්තං ධුරධොරය්හං ඛෙත්තකොටිං පත්වා
පුන නිවත්තති, එවං අනිවත්තන්තං දීපඬකරකාලතො පටියාය ගච්ඡතෙව. යස්මා
වා තෙන තෙන මග්ගෙන පහිනා කිලෙසා න පුනප්පුනං පහාතබ්බා හොන්ති, යථා
තච නඬගලෙන ඡින්නානි තිණානි පුන අපරස්මිං සමයෙ ඡින්දිතබ්බානි හොන්ති,
තස්මාපි එවං පයමමග්ගවසෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ, දුතියවසෙන ඔළාරිකෙ,
තතියවසෙන අණුසහගතෙ, චතුත්ථවසෙන සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තං ගච්ඡති
අනිවත්තන්තං. අථ වා ගච්ඡති අනිවත්තන්ති නිවත්තනරහිතං හුත්වා ගච්ඡතීති
අත්ථො. තන්ති තං ධුරධොරය්හං. එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං
ගච්ඡන්තඤ්ඤා යථා තච ධුරධොරය්හං න තං යානං ගච්ඡති, යත්ථ ගන්ත්වා
කස්සකො අසොකො වීරජො හුත්වා න සොචති. එතං පන තං යානං ගච්ඡති
යත්ථ ගන්ත්වා න සොචති. යත්ථ සතිපාවනෙන එතං වීරියධුරධොරය්හං
වොදෙන්තො ගන්ත්වා මාදිසො කස්සකො අසොකො වීරජො හුත්වා න සොචති,
තං සබ්බසොකසල්ලසමුග්ගසාතභූතං නිබ්බානං නාම අසඬ්ඛතං යානං ගච්ඡතීති.

ඉදානි නිගමනං කරොන්තො එවමෙසා කසීති ගාථමාහ. තස්සායං
සඬ්ඛෙපත්ථො – යස්ස, බ්‍රාහ්මණ, එසා සද්ධාබ්ඡා තපොචුට්ඨියා අනුග්ගහිතා කසී
පඤ්ඤාමයං යුගතඬගලං හිරිමයඤ්ඤා ඊසං මනොමයෙන යොත්තෙන එකාබද්ධං
කත්වා පඤ්ඤානඬගලෙන සතිඵාලං ආකොටෙන්වා සතිපාවනං ගහෙන්වා
කායවච්ඡාභාරගුත්තියා ගොපෙත්වා සච්චං නිද්දානං කත්වා සොරච්චපමොචනං
වීරියධුරධොරය්හං යොගක්ඛෙමාහිමුඛං අනිවත්තන්තං වාහන්තෙන කට්ඨා කසී
කම්මපරියොසානං චතුබ්බිධං සාමඤ්ඤඵලං පාපිනා, සා හොති අමතප්ඵලා, සා
එසා කසී අමතප්ඵලා හොති. අමතං චුච්චති නිබ්බානං, නිබ්බානානිසංසා හොතීති
අත්ථො. සා බො පනෙසා කසී න මමෙවෙකස්ස අමතප්ඵලා හොති, අථ බො යො
කොචි බත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා
පබ්බජිතො වා එතං කසීං කසති, සො සබ්බොපි එතං කසිත්වාන සබ්බදුක්ඛා
පමුච්චතීති.

එවං භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තනිකූටෙන නිබ්බානපරියොසානං කත්වා
දෙසනං නිට්ඨාපෙසී. තතො බ්‍රාහ්මණො ගම්භීරත්ථං දෙසනං සුත්වා – “මම
කසිඵලං භුඤ්ජිත්වා පුනපි දිවසෙයෙව ඡාතො හොති, ඉමස්ස පන කසී

අමතප්ඵලා, තස්ස ඵලං භුඤ්ජිත්වා සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති” ති ඤාත්වා පසන්තො පසන්තාකාරං කරොන්තො භුඤ්ජතු භවං ගොතමොතිආදිමාහ. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච චුත්තත්ථමෙවාති. පයමං.

2. උදයසුත්තවණ්ණනා

198. දුතියෙ ඔදනෙන පුරෙසීති අත්තනො අත්ථාය සම්පාදිතෙන සුපබ්බාඤ්ජනෙන ඔදනෙන පුරෙත්වා අදාසි. භගවා කිර පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තොව තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා, පාතොව සරීරපට්ඨගනං කත්වා, ගන්ධකුට්ටිං පච්ඡිත්වා, ද්වාරං පිටාය, නිසින්තො තස්ස භොජනං උපසංභරියමානං දිස්වා, එකකොව පත්තං අංසකුටෙ ලග්ගෙන්වා, ගන්ධකුට්ටිනො නික්ඛම්ම, නගරද්වාරෙ පත්තං නීහරිත්වා, අන්තොනගරං පච්ඡිත්වා, පට්ඨාට්ඨා ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං දිස්වා, අත්තනො සජ්ජිතං භොජනං අදාසි. තං සන්ධායෙතං චුත්තං. දුතියමිජිති දුතියදිවසෙපි. තතියමිජිති තතියදිවසෙපි. තානි කිර තීණි දිවසානි නිරන්තරං බ්‍රාහ්මණස්ස සරද්වාරං ගච්ඡන්තස්ස භගවතො අත්තරා අඤ්ඤො කොච්චි උට්ඨාය පත්තං ගහෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, මහාජනො ඔලොකෙන්තොව අට්ඨාසි.

එතදවොචාති බ්‍රාහ්මණො තීණි දිවසානි පත්තං පුරෙත්වා දෙන්තොපි න සද්ධාය අදාසි, “සරද්වාරං ආගන්ත්වා ධීතස්ස පබ්බජිතස්ස භික්ඛාමත්තම්පි අදත්වා භුඤ්ජතී” ති උපාරම්භභයෙන අදාසි. දෙන්තො ච ද්වෙ දිවසානි දත්වා කිඤ්චි අවත්වාව නිවත්තො. භගවාපි කිඤ්චි අවත්වාව පක්කන්තො. තතියදිවසෙ පන අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො එතං “පකට්ඨකො” තිආදිවචනං අවොච. භගවාපි එතං වචනං නිච්ඡාරාපනත්ථමෙව යාව තතියමගමාසි. තත්ථ පකට්ඨකොති රසගිද්ධො.

පුනප්පුනං වෙච වපන්ති ඛිජන්ති සත්ථා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා, “බ්‍රාහ්මණ, ත්වං තීණි දිවසානි පිණ්ඩපාතං දත්වා ඔසක්කසි, පුනප්පුනං කාතබ්බා නාම ලොකස්මිං සොළස ධම්මා” ති වත්වා තෙ ධම්මෙ දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ පුනප්පුනං වෙච වපන්තීති එකස්මිං සස්සවාරෙ චුත්තං “අලමෙත්තාවතා” ති අනොසක්කිත්වා අපරාපරෙසුපි සස්සවාරෙසු ව වපන්තියෙව. පුනප්පුනං වස්සතීති න එකදිවසං වස්සිත්වා තිට්ඨති, පුනප්පුනදිවසෙසුපි පුනප්පුනසංචච්ඡරෙසුපි වස්සතියෙව, එවං ජනපදා ඉද්ධා භොන්ති. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ නයො වෙදිතබ්බො.

යාවකාති ඉමස්මිං පදෙ සත්ථා දෙසනාකුසලතාය අත්තානම්පි පක්ඛිපිත්වා දස්සෙති. ධීරනිකාති ධීරකාරකා ගොදොහකා. න භි තෙ එකචාරමෙව ථනං අඤ්ජන්ති, පුනප්පුනං අඤ්ජන්තා ධෙත්‍රං දුහන්තීති අත්ථො. කිලමති එන්දති වාති අයං සත්තො තෙන ඉරියාපට්ඨන කිලමති වෙච එන්දති ව. ගබ්භන්ති සොණසිඬගාලාදීනම්පි තිරච්ඡානගතානං කුච්ඡිං. සිවථිකන්ති සුසානං, මතං මතං.

සත්තං තත්ථ පුනඡපුනං හරන්තීති අත්ථො. මග්ගඤ්ච ලද්ධා අපුනබ්භවායාති
අපුනබ්භවාය මග්ගො නාම නිබ්බානං, තං ලභිත්වාති අත්ථො.

එවං චූත්තෙති එවං භගවතා අන්තරවීරියං යත්වාච සොළස පුනඡපුනධම්මෙ
දෙසෙන්නෙන චූත්තෙ. එතදවොචාති දෙසනාපරියොසානෙ පසන්නො සද්ධිං
පුත්තදාරමිත්තඤ්ඤාතිවග්ගෙන භගවතො පාදෙ චන්දිත්වා එතං “අභික්කන්තං
හො”තිආදිවචනං අවොච. දුතියං.

3. දෙවනිතසුත්තවණ්ණනා

199. තතියෙ වාතෙහීති උදරවාතෙහි. භගවතො කිර ඡබ්බස්සානි
දුක්කරකාරිකං කරොන්තස්ස පසතමුග්ගයුසාදීනි ආභාරයතො දුබ්භොජනෙන
වෙච දුක්ඛසෙය්‍යාය ව උදරවාතො කුප්පි. අපරභාගෙ සම්බොධිං පත්වා
පණ්ණිහොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි අන්තරන්තරා සො ආබාධො අත්තානං
දස්සෙතිසෙව. තං සන්ධායෙනං චූත්තං. උපට්ඨාකො හොතීති පයමබොධියං
අනිබද්ධුපට්ඨාකකාලෙ උපට්ඨාකො හොති. තස්මිං කිර කාලෙ
සත්ථුඅසීතිමහාපෙරෙසු උපට්ඨාකො අභූතපුබ්බො නාම නත්ථී. නාගසමාලො
උපවාතො සුනක්ඛත්තො චුන්දො සමණුද්දෙසො සාගතො බොධි මෙසියොති
ඉමෙ පන පාළියං ආගතූපට්ඨාකා. ඉමස්මිං පන කාලෙ උපවානත්ථෙරො පාතොච
උට්ඨාය පරිවෙණසම්මජ්ජනං දන්තකට්ඨදානං න්භානොදකපරියාදනං
පත්තචීවරං ගහෙත්වා අනුගමනන්ති සබ්බං භගවතො උපට්ඨානමකාසි.
උපසඬකමීති පයමබොධියං කිර වීසති වස්සානි නිද්ධුමං අරඤ්ඤමෙව හොති,
භික්ඛුසඬසස්ස උදකතාපනමිපි න භගවතා අනුඤ්ඤාතං. සො ව බ්‍රාහ්මණො
උද්ධනපාළිං බන්ධාපෙත්වා මහාවාටියො උද්ධනමාරොපෙත්වා උණ්හොදකං
කාරෙත්වා, න්භානීයචුණ්ණාදීහි සද්ධිං තං වික්කිණන්තො ජීවිකං කප්පෙති.
න්භායිතුකාමා තත්ථ ගන්ත්වා මූලං දත්වා න්භායිත්වා ගන්ධෙ විලිම්පිත්වා මාලං
පිළුන්ධිත්වා පක්කමන්ති. තස්මා ථෙරො තත්ථ උපසඬකමි.

කිං පත්ථයානොති කිං ඉච්ඡන්තො. කිං එසන්ති කිං ගවෙසන්තො. පූජිතො
පූජනෙය්‍යානන්ති ඉදං ථෙරො දසබ්බස්ස වණ්ණං කථෙතුමාරහි.
ගිලානභෙසජ්ජත්ථං ගතෙන කිර ගිලානස්ස වණ්ණො කථෙතබ්බොති
චත්තමෙතං. වණ්ණං හි සුත්වා මනුස්සා සක්කච්චං භෙසජ්ජං දාතබ්බං
මඤ්ඤන්ති. සප්පායභෙසජ්ජං ලද්ධා ගිලානො බිජ්ජමෙව චුට්ඨාති. කථෙන්නෙන
ච කුමානවිමොක්ඛසමාපත්තිමග්ගඵලානි ආරබ්භ කථෙතුං න වට්ටති. “සීලවා
ලජ්ජී කුක්කුච්චකො බහුස්සුතො ආගමධරො වංසානුරක්ඛකො”ති එවං පන
ආගමනීයපටිපදංසෙව කථෙතුං වට්ටති. පූජනෙය්‍යානන්ති අසීතිමහාපෙරා
සදෙවකෙන ලොකෙන පුප්පෙතබ්බාති පූජනෙය්‍යා. තෙයෙව සක්කාතබ්බාති
සක්කරෙය්‍යා. තෙසංයෙව අපච්ඡිති කත්තබ්බාති අපවෙය්‍යා. භගවා තෙසං පූජිතො
සක්කතො අපච්ඡිතො ව, ඉච්චස්ස තං ගුණං පකාසෙන්නො ථෙරො එවමාහ.
භාතවෙති හරිතුං.

එමනිසා ව පුටන්ති මහන්තං නිව්ඡාරිකං ගුලපිණ්ඩං. සො කිර “කිං සමණස්ස ගොතමස්ස අභාසුක”න්ති? පුච්ඡන්වා, “උදරවාතො”ති සුත්වා, “තෙන හි මයමෙන්ථ හෙසජ්ජං ජානාම, ඉතො ථොකෙන උදකෙන ඉදං එමනං ආලොලෙන්වා න්හානපරියොසානෙ පාතුං දෙථ, ඉති උණ්හොදකෙන බහි පරියෙදො හවිස්සති, ඉමිනා අන්තොති එවං සමණස්ස ගොතමස්ස භාසුකං හවිස්සති”ති වත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා අදාසි.

උපසඩ්ධකමිති තස්මිං කිර ආබාධෙ පටිප්පස්සද්ධෙ “දෙවහිතෙන තථාගතස්ස හෙසජ්ජං දින්නං, තෙනෙව රොගො වූපසන්නො, අහො දානං පරමදානං බ්‍රාහ්මණස්සා”ති කථා විත්ථාරිතා ජාතා. තං සුත්වා කිත්තිකාමො බ්‍රාහ්මණො “එත්තකෙනපි තාව මෙ අයං කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො”ති සොමනස්සජාතො අත්තනා කතභාවං ජානාපෙතුකාමො තාවතකෙනෙව දසබලෙ විස්සාසං ආපජ්ජිත්වා උපසඩ්ධකමි.

දජ්ජාති දදෙය්‍ය. කථං හි යජමානස්සාති කෙන කාරණෙන යජන්තස්ස. ඉජ්ඣති සමිජ්ඣති මහස්ථලො හොති. යොවෙදීති යො අවෙදි අඤ්ඤාසි, විදිතං පාකට්ඨකාසි “යොවෙති”තිපි පාඨො, යො අවෙති ජානාතීති අත්ථො. පස්සතීති දිබ්බවක්ඛුනා පස්සති. ජාතික්ඛයන්ති අරහත්තං. අභිඤ්ඤාචොසිතොති ජානිත්වා චොසිතො චොසානං කතකිව්වතං පත්තො. එවං හි යජමානස්සාති ඉමිනා ඛිණාසවෙ යජනාකාරෙන යජන්තස්ස. තතියං.

4. මහාසාලසුත්තවණ්ණනා

200. චතුත්ථෙ ලුබ්බො ලුබ්බාචුරණොති ජිණ්ණො ජිණ්ණපාචුරණො. උපසඩ්ධකමිති කස්මා උපසඩ්ධකමි? තස්ස කිර සරෙ අට්ඨසතසහස්සධනං අහොසි. සො චතුත්තං පුත්තානං ආවාහං කත්වා චත්තාරි සතසහස්සාති අදාසි. අට්ඨස්ස බ්‍රාහ්මණියා කාලඤ්ඤාය පුත්තා සම්මන්තයිංසු – “සවෙ අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණං ආනෙස්සති, තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තවසෙන කුලං හිජ්ජිස්සති. හන්ද නං මයං සඩ්ගණ්හාමා”ති. තෙ චත්තාරොපි පණිතෙහි ඝාසවිජාදනාදිහි උපට්ඨහන්තා හත්ථපාදසම්බාහනාදිති කරොන්තා සඩ්ගණ්හිත්වා එකදිවසං දිවා නිද්දායිත්වා වුට්ඨිතස්ස හත්ථපාදෙ සම්බාහමානා පාටියෙක්කං සරාවාසෙ ආදීනවං වත්වා – “මයං තුම්හෙ ඉමිනා නිහාරෙන යාවජීවං උපට්ඨහිස්සාම, සෙසධනම්පි නො දෙථා”ති යාවිංසු. බ්‍රාහ්මණො පුත එකෙකස්ස සතසහස්සං සතසහස්සං දත්වා අත්තනො නිවත්ථපාරුපනමත්තං යපෙත්වා සබ්බං උපහොගපරිහොගං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා නිය්‍යාදෙසි. තං ජෙට්ඨපුත්තො කතිපාහං උපට්ඨහි.

අථ නං එකදිවසං න්හත්වා ආගච්ඡන්තං ද්වාරකොට්ඨකෙ යත්වා සුණ්හා එවමාහ – “කිං තයා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සතං වා සහස්සං වා අතිරෙකං දින්නමත්ථී? නනු සබ්බෙසං ද්වෙ ද්වෙ සතසහස්සාති දින්නාති, කිං සෙසපුත්තානං සරස්ස

මග්ගං න ජානාසී'ති? සො 'නස්ස වසලි'ති කුජ්ඣත්වා අඤ්ඤස්ස සරං අගමාසි, තතොපි කතිපාහව්වයෙන ඉමිනාව උපායෙන පලාපිතො අඤ්ඤස්සාති එවං එකසරෙපි පවෙසනං අලභමානො පණ්ඩරච්ඡගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා භික්ඛාය වරන්තො කාලානම්ච්චයෙන ජරාජිණ්ණො දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාහි මිලාතසරිරො භික්ඛාචාරතො ආගම්ම, පීඨකාය නිපන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා වුට්ඨාය නිසින්තො අත්තානං ඔලොකෙත්වා පුත්තෙසු පතිට්ඨං අපස්සන්තො විත්තෙසි - 'සමණො කිර ගොතමො අබ්භාකුට්ඨො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරකුසලො, සක්කා සමණං ගොතමං උපසඩ්ධමිත්වා පටිසන්ථාරං ලභිතු'න්ති නිවාසනපාචුරණං සණ්ඨපෙත්වා භික්ඛාභාජනමාදාය යෙන භගවා තෙනුපසඩ්ධකම්.

දාරෙහි සංපූච්ඡ සරා නික්ඛාමෙන්තීති සබ්බං මම සන්තකං ගහෙත්වා මය්හං නිද්ධනභාවං ඤත්වා අත්තතො භරියාහි සද්ධිං මන්තයිත්වා මං සරා නික්කඩ්ඨාපෙත්ති.

නන්දිස්සන්ති නන්දිජාතො තුට්ඨො පමුදිතො අහොසිං. භවම්ච්ඡිසන්ති වුඩ්ඪිං පත්ථයිං. සාව වාරෙන්ති සුකරන්ති යථා සුනඛා වග්ගවග්ගා හුත්වා භුස්සන්තා භුස්සන්තා සුකරං වාරෙන්ති, පුනජ්ජනං මහාරවං රවාපෙත්ති, එවං දාරෙහි සද්ධිං මං බහුං වත්වා විරවන්තං පලාපෙත්තීති අත්ථො.

අසන්තාති අසප්පුරිසා. ජම්මාති ලාමකා. භාසරෙති භාසන්ති. පුත්තරුපෙනාති පුත්තවෙසෙන. වයොගතන්ති තයො වයෙ ගතං අතික්කන්තං පච්ඡිමවයෙ ධීතං මං. ජහන්තීති පරිච්චජන්ති.

නිබ්භොගොති නිජ්ජරිහොගො. බාදනා අපනීයතීති අස්සො හි යාවදෙව තරුණො හොති ජවසම්පන්නො, තාවස්ස නානාරසං බාදනං දදන්ති, ජිණ්ණං නිබ්භොගං තතො අපනෙත්ති, අන්තිමවයෙ තං වත්තං න ලභති, ගාවිහි සද්ධිං අට්ඨියං සුක්ඛතිණාති බාදන්තො වරති. යථා සො අස්සො, එවං ජිණ්ණකාලෙ විලුත්තසබ්බධනත්තා නිබ්භොගො මාදිසොපි බාලකානං පිතා ථෙරො පරසරෙසු භික්ඛති.

යඤ්චෙති නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති - යෙ මම පුත්තා අනස්සවා අප්පතිස්සා අවසවත්තිනො, තෙහි දණ්ඩොව කිර සෙය්‍යො සුන්දරතරොති. ඉදානිස්ස සෙය්‍යභාවං දස්සෙතුං චණ්ඩම්පි ගොණන්තිආදි වුත්තං.

පුරෙ හොතීති අග්ගතො හොති, තං පුරතො කත්වා ගන්තුං සුඛං හොතීති අත්ථො. ගාධමෙධතීති උදකං ඔතරණකාලෙ ගම්භිරෙ උදකෙ පතිට්ඨං ලභති.

පරියාපුණිත්වාති උග්ගණ්හිත්වා වා වාචුග්ගතා කත්වා. සන්තිසින්තෙසුති තථාරූපෙ බ්‍රාහ්මණානං සමාගමදිවසෙ සබ්බාලඤ්ඤාපටිමණ්ඩිතෙසු පුත්තෙසු තං සභං ඔගාහෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ මහාරහෙ ආසනෙ නිසින්තෙසු.

අභාසීති ‘අයං මෙ කාලො’ති සභාය මජ්ඣේ පටිසිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා,
 “හො අහං තුම්භාකං ගාථා භාසිතුකාමො, භාසිතෙ සුඤ්ඤාමා”ති වත්වා –
 “භාස, බ්‍රාහ්මණ, සුඤ්ඤාමා”ති චුත්තො ධීතකොව අභාසි. “තෙන ව සමයෙන
 මනුස්සානං වත්තං හොති යො මාතාපිතූනං සන්තකං බාදන්තො මාතාපිතරො න
 පොසෙති, සො මාරෙතබ්බො”ති. තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පිතුපාදෙසු
 නිපතිත්වා “ජීවිතං නො තාත, දෙහි”ති යාචිංසු. සො පිතුහදයස්ස පුත්තානං
 මුදුත්තා “මා මෙ, හො, බාලකෙ විනාසයිත්ථ, පොසිස්සන්ති ම”න්ති ආහ.

අථස්ස පුත්තෙ මනුස්සා ආහංසු – “සවෙ, හො, අජ්ජ පට්ඨාය පිතරං න
 සම්මා පටිජග්ගිස්සථ, සාතෙස්සාම වො”ති. තෙ භීතා සරං තෙත්වා පටිජග්ගිංසු.
 තං දස්සෙතුං අථ බො නං බ්‍රාහ්මණමභාසාලන්තිආදි චුත්තං. තත්ථ තෙත්වාති
 පියෙ නිසීදාපෙත්වා සයං උක්ඛිපිත්වා නයිංසු. න්භාපෙත්වාති සරීරං තෙලෙන
 අබ්භඤ්ජිත්වා උබ්බට්ටෙත්වා ගන්ධවුණ්ණාදිහි න්භාපෙසු. බ්‍රාහ්මණයොපි
 පක්කොසාපෙත්වා, “අජ්ජ පට්ඨාය අම්භාකං පිතරං සම්මා පටිජග්ගථ. සවෙ
 පමාදං ආපජ්ජිස්සථ, සරතො වො නික්කඩ්ඪිස්සාමා”ති වත්වා, පණිතභොජනං
 භොජෙසු.

බ්‍රාහ්මණො සුභොජනඤ්ච සුබ්බසෙය්‍යඤ්ච ආගම්ම කතිපාහව්වයෙන
 සඤ්ජාතබලො පිණිතින්ද්‍රියො අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා, “අයං මෙ සම්පත්ති
 සමණං ගොතමං නිස්සාය ලද්ධා”ති පණ්ණාකාරං ආදාය හගවතො සන්තිකං
 අගමාසි. තං දස්සෙතුං අථ බො සොතිආදි චුත්තං. තත්ථ එතදවොචාති දුස්සයුගං
 පාදමුලෙ යපෙත්වා එතං අවොච. සරණගමනාවසානෙ වාපි හගවත්තං එවමාහ –
 “හො ගොතම, මය්හං පුත්තෙහි වත්තාරි ධුරහත්තාති දින්නාති, තතො අහං ද්වෙ
 තුම්භාකං දම්මි, ද්වෙ සයං පරිභුඤ්ජිස්සාමි”ති. කල්‍යාණං, බ්‍රාහ්මණ,
 පාටියෙක්කං පන මා නිය්‍යාදෙහි, අම්භාකං රුච්චනට්ඨානමෙව ගම්ඤ්ඤාමාති.
 “එවං, හො”ති බො බ්‍රාහ්මණො හගවත්තං වන්දිත්වා සරං ගන්ත්වා පුත්තෙ
 ආමන්තෙසි “තාතා, සමණො ගොතමො මය්හං සභායො, තස්ස ද්වෙ
 ධුරහත්තාති දින්නාති, තුම්භෙ තස්මිං සම්පත්තෙ මා පමජ්ජමා”ති. සාධු, තාතාති.
 පුනදිවසෙ හගවා පුබ්බණ්ණසමයෙ පත්තවීවරං ආදාය ජෙට්ඨපුත්තස්ස
 නිවෙසනද්වාරං ගතො. සො සත්ථාරං දිස්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා සරං
 පවෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඬකෙ නිසීදාපෙත්වා පණිතභොජනමදාසි. සත්ථා
 පුනදිවසෙ ඉතරස්ස, පුනදිවසෙ ඉතරස්සාති පටිපාටියා සබ්බෙසං සරාති අගමාසි.
 සබ්බෙ තථෙව සක්කාරං අකංසු.

අථෙකදිවසං ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරෙ මඬගලං පව්වුපට්ඨිතං. සො පිතරං ආහ –
 “තාත, කස්ස මඬගලං දෙමා”ති. අම්භෙ අඤ්ඤං න ජානාම? නනු සමණො
 ගොතමො මය්හං සභායොති? තෙන හි තුම්භෙ පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං
 ස්වාතනාය සමණං ගොතමං නිමන්තෙමාති. බ්‍රාහ්මණො තථා අකාසි. හගවා
 අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො
 හරිතුපලිත්තං සබ්බාලඬකාරපටිමණ්ඩිතං ගෙහං සත්ථාරං පවෙසෙත්වා

බුද්ධජපමුඛං භික්ඛුසඛිසං පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසිදාපෙත්වා
 අප්පොදකපායාසඤ්ඤෙව ඛජ්ජකච්ඡකතිඤ්ඤෙව අදාසි. අන්තරහත්තස්මිංයෙව
 බ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරොපි පුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ නිසිදිත්වා ආහංසු – “හො
 ගොතම, මයං අම්භාකං පිතරං පටිජග්ගාම නජ්ජමජ්ජාම, පස්සට්ඨස්ස
 අත්තභාව”න්ති. සත්ථා “කල්‍යාණං වො කතං, මාතාපිතුපොසකං නාම
 පොරාණකපණ්ඩිතානං ආචිණ්ණමෙවා”ති චත්වා මහානාගජාතකං (ජා. 1.11.1
 ආදයො; වරියා. 2.1 ආදයො) නාම කට්ඨත්වා, චත්තාරි සච්චානි දීපෙත්වා ධම්මං
 දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො සද්ධිං චතුහි පුත්තෙහි චතුහි ච
 සුණ්භාහි දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො.
 තතො පටියාය සත්ථා න සබ්බකාලං තෙසං ගෙහං අගමාසීති. චතුත්ථං.

5. මානත්ථද්ධසුත්තවණ්ණනා

201. පඤ්චමෙ මානත්ථද්ධොති වාතහරිතහස්තා විය මානෙන ථද්ධො.
 ආචරියන්ති සිජ්ජග්ගහණකාලෙ ආචරියො අනභිවාදෙන්තස්ස සිජ්ජං න දෙනි,
 අඤ්ඤස්මිං පන කාලෙ තං න අභිවාදෙනි, අත්ථිභාවම්පිස්ස න ජානාති. නායං
 සමණොති ඵලං කිරස්ස අහොසි – “යස්මා අයං සමණො මාදිසෙ
 ජාතිසම්පන්නබ්‍රාහ්මණෙ සම්පත්තෙ පටිසන්ථාරමත්තම්පි න කරොති, තස්මා න
 කිඤ්චි ජානාති”ති.

අබ්භුතචිත්තජාතාති අභූතපුබ්බාය තුට්ඨියා සමන්තාගතා. කෙසු චස්සාති
 කෙසු භවෙය්‍ය. කාසස්සාති කෙ අස්ස පුග්ගලස්ස. අපච්ඡා අස්සුති අපච්ඡි.
 දස්සෙතුං යුත්තා භවෙය්‍යුං. අරහත්තෙති ඉමාය ගාථාය දෙසනාකුසලත්තා
 අත්තානං අන්තොකත්වා පුජනෙය්‍යං දස්සෙති. පඤ්චමං.

6. පච්චනීකසුත්තවණ්ණනා

202. ඡට්ඨෙ “සබ්බං සෙත”න්ති චුත්තෙ “සබ්බං කණ්ඨ”න්තිආදිනා
 නයෙන පච්චනීකං කරොන්තස්සෙවස්ස සාතං සුඛං හොතීති පච්චනීකසාතො.
 යො ච විනෙය්‍ය සාරම්භන්ති යො කරණුත්තරියලක්ඛණං සාරම්භං විනෙන්වා
 සුභාතීති අත්ථො. ඡට්ඨං.

7. නවකම්මිකසුත්තවණ්ණනා

203. සත්තමෙ නවකම්මිකභාරද්දවාජොති සො කිර අරඤ්ඤෙ රුක්ඛං
 ඡිත්ථාපෙත්වා තත්ථෙව පාසාදකුටාගාරාදීනි යොජෙත්වා නගරං ආහරිත්වා
 වික්කිණාති, ඉති නවකම්මං නිස්සාය ජීවතීති නවකම්මිකො, ගොත්තෙන
 භාරද්දවාජොති නවකම්මිකභාරද්දවාජො. දිස්වානස්ස එතදහොසීති
 ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසින්තං භගවන්තං දිස්වාන අස්ස එතං
 අහොසි. වනස්මිත්ති ඉමස්මිං වනසණ්ඨෙ. උච්ඡින්නමුලං මෙ වනන්ති මය්හං
 කිලෙසවනං උච්ඡින්නමුලං. නිබ්බනථොති නික්කිලෙසවනො. එකො රමෙති

එකකො අභිරමාමි. අරතිං විජ්ජනායාති පන්තසෙනාසනෙසු වෙව භාවනාය ව උක්කණ්ඨිතං ජහිත්වා. සත්තමං.

8. කට්ඨභාරසුත්තවණ්ණනා

204. අට්ඨමෙ අත්තෙවාසිකාති වෙය්‍යාවච්චං කත්වා සිජ්ජුග්ගණ්හනකා ධම්මන්තෙවාසිකා. නිසින්තන්ති ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසින්තං. ගම්භිරරූපෙති ගම්භිරසභාවෙ.

බහුහෙරවෙති තත්ත්වකසවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකහෙරවෙහි බහුහෙරවෙ. විගාහියාති අනුපවිසිත්වා. අනිඤ්ජමානෙනාතිආදීනි කායවිසෙසනාති, එවරූපෙන කායෙනාති අත්ථො. සුචාරුරූපං වතාති අනිසුන්දරං වත ක්කානං ක්කායසිති වදති.

වනවස්සිකො මුතීති වනං අවස්සිකො බුද්ධමුතී. ඉදන්ති ඉදං තුම්භාකං එවං වනෙ නිසින්තකාරණං මය්හං අවිජෙරරූපං පටිභාති. පීතිමනොති තුට්ඨවිත්තො. වනෙ වසෙති වනමිහි වසී.

මඤ්ඤාමහන්ති මඤ්ඤාමි අහං. ලොකාධිපතිසහබ්‍යතන්ති ලොකාධිපතිමහාබ්‍රහ්මිනා සහභාවං. ආකඨබ්බමානොති ඉච්ඡමානො. තිදිවං අනුත්තරන්ති ඉදං බ්‍රහ්මලොකමෙව සන්ධායාහ. කස්මා භවං විජනමරඤ්ඤමස්සිකොති අහං තාව බ්‍රහ්මලොකං ආකඨබ්බමානොති මඤ්ඤාමි. යදි එවං න හොති, අථ මෙ ආවික්ඛ, කස්මා භවන්ති? ප්‍රච්ඡති. බ්‍රහ්මපත්තියාති සෙට්ඨපත්තියා. ඉධ ඉදං තපො කස්මා කරොසීති අපරෙතපි ආකාරෙන ප්‍රච්ඡති.

කඨබ්බාති තණ්හා. අභිනන්දනාති අභිනන්දනවසෙන තණ්හාව වුත්තා. අනෙකධාතුසුති අනෙකසභාවෙසු ආරම්මණෙසු. පුට්ඨති නානජ්ජකාරා තණ්හා සෙසකිලෙසා වා. සදාසිතාති නිව්චකාලං අවස්සිතා. අඤ්ඤාණමූලජ්ජහවාති අවිජ්ජාමූලා හුත්වා ජාතා. පජ්ජපිතාති තණ්හාව “ඉදම්පි මය්හං, ඉදම්පි මය්හ”න්ති පජ්ජපාපනවසෙන පජ්ජපිතා නාමාති වුත්තා. සබ්බා මයා බ්‍යන්තිකතාති සබ්බා තණ්හා මයා අග්ගමග්ගෙන විගතන්තා නිරන්තා කතා. සමුලිකාති සද්ධිං අඤ්ඤාණමූලෙන.

අනුපයොති අනුපගමනො. සබ්බෙසු ධම්මෙසු විසුද්ධදස්සනොති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං දීපෙති. සම්බොධිමනුත්තරන්ති අරහත්තං සන්ධායාහ. සිවන්ති සෙට්ඨං. ක්කායාමිති ද්විහි ක්කානෙහි ක්කායාමි. විසාරදොති විගතසාරජ්ජො. අට්ඨමං.

9. මාතුපොසකසුත්තවණ්ණනා

205. නවමෙ පෙච්චාති ඉතො පටිගන්ත්වා. නවමං.

10. භික්ඛකසුත්තවශ්ණනා

206. දසමෙ ඉධාති ඉමස්මිං භික්ඛුභාවෙ. විස්සං ධම්මන්ති දුග්ගන්ධං අකුසලධම්මං. බාහිත්වාති අග්ගමග්ගෙන ජහිත්වා. සඬ්ඛායාති ඤාණෙන. ස වෙ භික්ඛුති වුච්චතීති සො වෙ භින්නකිලෙසත්තා භික්ඛු නාම වුච්චති. දසමං.

11. සඬ්ඛාරවසුත්තවශ්ණනා

207. එකාදසමෙ පච්චෙතීති ඉච්ඡති පත්ථෙති. සාධු, භන්තෙති ආයාචමානො ආහ. ථෙරස්ස කිරෙස ගිහිසභායො, තස්මා ථෙරො “අයං වරාකො මං සභායං ලභිත්වාපි මිච්ඡාදිට්ඨිං ගහෙත්වා මා අපායපුරකො අහොසී”ති ආයාචති. අපිච්චෙස මහාපරිවාරො, තස්මිං පසන්නෙ පඤ්චකුලසතාති අනුවත්තිස්සන්තීති මඤ්ඤමානොපි ආයාචති. අත්ථවසන්ති අත්ථානිසංසං අත්ථකාරණං. පාපන්ති පාණාතිපාතාදිඅකුසලං. පවාහෙමීති ගලජ්ජමාණං උදකං ඔතරිත්වා පවාහෙමි පලාපෙමි. ධම්මොති ගාථා වුත්තත්ථාව. එකාදසමං.

12. බොමදුස්සසුත්තවශ්ණනා

208. ද්වාදසමෙ බොමදුස්සං නාමාති බොමදුස්සානං උස්සන්තත්තා එවංලද්ධනාමං. සභායන්ති සාලායං. පුසායතීති පුසිතාති මුඤ්චති වස්සති. සත්ථා කිර තං සහං උපසඬ්ඛමිතුකාමො – “මයි එවමෙවං උපසඬ්ඛමන්තෙ අභාසුකධාතුකං හොති, එකං කාරණං පටිච්ච උපසඬ්ඛමිස්සාමි”ති අධිට්ඨානවසෙන වුට්ඨිං උප්පාදෙසි. සභාධම්මන්ති සුඛනිසින්නෙ කිර අසඤ්චාලෙන්වා එකපස්සෙන පවිසනං තෙසං සභාධම්මො නාම, න මහාජනං වාලෙන්වා උජුකමෙව පවිසනං. භගවා ව උජුකමෙව ආගච්ඡති, තෙන තෙ කුපිතා භගවන්තං භීළෙන්තා “කෙ ව මුණ්ඩකා සමණකා, කෙ ව සභාධම්මං ජානිස්සන්ති”ති ආහංසු. සන්නොති පණ්ඩිතා සප්පුරිසා. පභායාති එතෙ රාගාදයො ජහිත්වා රාගාදිවිනයාය ධම්මං භණන්ති, තස්මා තෙ සන්නො නාමාති. ද්වාදසමං.

උපාසකවග්ගො දුතියො.

ඉති සාරත්ථජ්ජකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

බ්‍රාහ්මණසංයුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වඬ්ඨිසසංයුත්තං

1. නික්ඛන්තසුත්තවශ්ණනා

209. වඩිගිසසංයුත්තස්ස පඨමෙ අග්ගාලවෙ චෙතියෙති ආලවියං
 අග්ගචෙතියෙ. අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ අග්ගාලවගොතමකාදීනි යක්ඛනාගාදීනං
 භවනානි, චෙතියානි අහෙසුං. උප්පන්නෙ බුද්ධෙ තානි අපනෙත්වා මනුස්සා
 විහාරෙ කරිංසු. තෙසං තානෙව නාමානි ජාතානි. නිග්‍රොධකප්පෙනානි
 නිග්‍රොධරුක්ඛමූලවාසිනා කප්පත්තෙරෙන. ඔභියාකොති ඔභීනකො.
 විහාරපාලොති සො කිර තදා අවස්සිකො හොති පත්තචීවරග්ගහණෙ අකොච්ඤා.
 අථ නං ථෙරා භික්ඛු – “ආවුසො, ඉමානි ඡත්තුපාහනකත්තරයට්ඨිආදීනි
 ඔලොකෙන්තො නිසීදා”ති විහාරරක්ඛකං කත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු. තෙන
 චුත්තං “විහාරපාලො”ති. සමලඬකරිත්වාති අත්තනො විභවානුරූපෙන
 අලඬකාරෙන අලඬකරිත්වා. චිත්තං අනුද්ධංසෙතීති කුසලචිත්තං විද්ධංසෙති
 විනාසෙති. තං කුතෙත්ථ ලඬභාති එතස්මිං රාගෙ උප්පන්නෙ තං කාරණං කුතො
 ලඬභා. යං මෙ පරොති යෙන මෙ කාරණෙන අඤ්ඤා පුග්ගලො වා ධම්මො වා
 අනභිරතීං විනොදෙන්වා ඉදානෙව අභිරතීං උප්පාදෙය්‍ය ආචරියුපජ්ඣායාපි මං
 විහාරෙ ඔභාය ගතා.

අගාරස්මාති අගාරතො නික්ඛන්තං. අනගාරියන්ති පබ්බජ්ජං උපගතන්ති
 අත්ථො. කණ්ඨතොති කණ්ඨපක්ඛතො මාරපක්ඛතො ආධාවන්ති. උග්ගපුත්තාති
 උග්ගතානං පුත්තා මහෙසක්ඛා රාජඤ්ඤභූතා. දළ්භධම්මිනොති දළ්භධනුනො,
 උත්තමජ්ජමාණං ආචරියධනුං ධාරයමානා. සහස්සං අපලායිනන්ති යෙ තෙ
 සමන්තා සරෙහි පරිකිරෙය්‍යුං, තෙසං අපලායිනං සඬ්ඛං දස්සෙන්තො
 “සහස්ස”න්ති ආහ. එතතො භියෙය්‍යාති එතස්මා සහස්සා අතිරෙකතරා. නෙව මං
 බ්‍යාධයිස්සන්තීති මං වාලෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. ධම්මෙ සම්භි පතිට්ඨිතන්ති
 අනභිරතීං විනොදෙන්වා අභිරතීං උප්පාදනසමත්තෙ සකෙ සාසනධම්මෙ
 පතිට්ඨිතං. ඉදං චුත්තං හොති – ඉස්සාසසහස්සෙ තාව සමන්තා සරෙහි
 පරිකිරන්තෙ සික්ඛිතො පුරිසො දණ්ඩකං ගහෙන්වා සබ්බෙ සරෙ සරීරෙ
 අපතමානෙ අන්තරාව පහරිත්වා පාදමූලෙ පාතෙති. තත්ථ එකොපි ඉස්සාසො
 ද්වෙ සරෙ එකතො න බිපති, ඉමා පන ඉත්ථියො රූපාරම්මණාදිවසෙන පඤ්ච
 පඤ්ච සරෙ එකතො බිපන්ති. එවං බිපන්තියො එතා සවෙපි අතිරෙකසහස්සා
 හොන්ති, නෙව මං වාලෙතුං සක්ඛිස්සන්තීති.

සක්ඛි භි මෙ සුතං එතන්ති මයා හි සම්මුඛා එතං සුතං. නිබ්බානගමනං
 මග්ගන්ති විපස්සනං සන්ධායාහ. සො හි නිබ්බානස්ස පුබ්බභාගමග්ගො,
 ලිඬගවිපල්ලාසෙන පන “මග්ග”න්ති ආහ. තත්ථ මෙති තස්මිං මෙ අත්තනො
 තරුණවිපස්සනාසඬ්ඛාතෙ නිබ්බානගමනමග්ගෙ මනො නිරතො. පාපිමානි
 කිලෙසං ආලපති. මච්චුතිපි තමෙව ආලපති. න මෙ මග්ගමිපි දක්ඛස්සිති යථා මෙ
 භවයොනිආදීසු ගතමග්ගමිපි න පස්සසි, තථා කරිස්සාමීති. පඨමං.

2. අරතීසුත්තවණ්ණනා

210. දුතියෙ නික්බමනීති විහාරා නික්බමති. අපරජ්ජු වා කාලෙති දුතියදිවසෙ වා හික්බාවාරකාලෙ. විහාරගරුකො කිරෙස ටෙරො. අරතිඤ්ච රතිඤ්චාති සාසනෙ අරතිං කාමගුණෙසු ව රතිං. සබ්බසො ගෙහසීතඤ්ච විතක්කන්ති පඤ්චකාමගුණගෙහනිස්සිතං පාපවිතක්කඤ්ච සබ්බාකාරෙන පභාය. වනටන්ති කිලෙසමභාවනං. කුහිඤ්චීති කිස්මිඤ්චි ආරම්මණෙ. නිබ්බනටොති නික්කිලෙසවනො. අරතොති තණ්හාරතිරහිතො.

පථවිඤ්ච වෙහාසන්ති පථවිට්ඨිතඤ්ච ඉත්ථිපුරිසවත්ථාලඬිකාරාදිවණ්ණං, වෙහාසට්ඨකඤ්ච වන්දසුරියොභාසාදි. රූපගතන්ති රූපමෙව. ජගතොගධන්ති ජගතියා ඔගධං, අන්තොපථවියං නාගභවනගතන්ති අත්ථො. පරිජියතීති පරිජීරති. සබ්බමනිව්චන්ති සබ්බං තං අනිව්චං. අයං ටෙරස්ස මහාවිපස්සනාති වදන්ති. එවං සමච්චාති එවං සමාගන්ත්වා. වරන්ති මුතක්කාති විඤ්ඤාතත්තභාවා විහරන්ති.

උපධිසුති බන්ධකිලෙසාහිසඬිබාරෙසු. ගධිතාති ගිද්ධා. දිට්ඨසුතෙති වක්ඛුනා දිට්ඨෙ රූපෙ, සොතෙන සුතෙ සද්දෙ. පටිසෙ ව මුතෙ වාති එත්ථ පටිසපදෙන ගන්ධරසා ගහිතා, මුතපදෙන ථොට්ඨබ්බාරම්මණං. යො එත්ථ න ලිම්පතීති යො එතෙසු පඤ්චකාමගුණෙසු තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිම්පති.

අථ සට්ඨිනිස්සිතා සවිතක්කා, පුච්ඡ ජනතාය අධම්මා නිව්ට්ඨාති අථ ඡ ආරම්මණනිස්සිතා පුච්ඡ අධම්මවිතක්කා ජනතාය නිව්ට්ඨාති අත්ථො. න ච වග්ගගතස්ස කුහිඤ්චීති තෙසං වසෙන න කත්ථවි කිලෙසවග්ගගතො භවෙය්‍යා. නො පන දුට්ඨල්ලභාණීති දුට්ඨල්ලවචනභාණීපි න සියා. ස හික්ඛුති සො එවංවිධො හික්ඛු නාම හොති.

දබ්බොති දබ්බජාතිකො පණ්ඩිතො. විරරත්තසමාහිතොති දීඝරත්තං සමාහිතවිත්තො. නිපකොති නෙපක්කෙන සමන්තාගතො පරිණතපඤ්ඤො. අපිභාලුති නිත්තණ්හො. සන්තං පදන්ති නිබ්බානං. අජ්ඣගමා මුනීති අධිගතො මුනි. පටිච්ච පරිනිබ්බුතො කඬ්ඛති කාලන්ති නිබ්බානං පටිච්ච කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බානකාලං ආගමෙති. දුතියං.

3. පෙසලසුත්තවණ්ණනා

211. තතියෙ අතිමඤ්ඤතීති ‘‘කිං ඉමෙ මහල්ලකා? න එතෙසං පාළි, න අට්ඨකථා, න පදබ්‍යඤ්ජනමධුරතා, අම්භාකං පන පාළිපි අට්ඨකථාපි නයසතෙන නයසහස්සෙන උපට්ඨාතී’’ති අතික්කමිත්වා මඤ්ඤති. ගොතමාති ගොතමබුද්ධසාවකත්තා අත්තානං ආලපති. මානපටන්ති මානාරම්මණඤ්චෙව මානසභභුතො ච ධම්මෙ. විජ්ජපට්ඨාරිභූවාති විජ්ජපට්ඨාරි අභූවා, අභොසීති අත්ථො. මග්ගජීනොති මග්ගෙන ජිතකිලෙසො. කිත්තිඤ්ච සුඛඤ්චාති වණ්ණභණ්ණාඤ්ච කායිකචෙතසිකසුඛඤ්ච. අබ්බොධ පධානවාති අබ්බො ඉධ පධානවා විරියසම්පන්නො. විසුද්ධොති විසුද්ධො භවෙය්‍යා. අසෙසන්ති නිස්සෙසං නව්විධං.

විජ්ජායන්තකරොති විජ්ජාය කිලෙසානං අන්තකරො. සමිතාවිති රාගාදීනං සමිතතාය සමිතාවි. තතියං.

4. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

212. චතුත්ථෙ රාගොති ආයස්මා ආනන්දො මහාපුඤ්ඤො සමභාවිතො, තං රාජරාජමහාමත්තාදයො නිමන්තෙන්වා අන්තොනිවෙසනෙ නිසිදාපෙන්නි. සබ්බාලඤ්ඤාකාරපටිමණ්ඩිතාපි ඉත්ථියො ථෙරං උපසඤ්ඤාමිත්වා චන්දිත්වා තාලවණ්ඨෙටන ඛිජෙන්නි, උපනිසිදිත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡන්නි ධම්මං සුඤ්ඤානි. තත්ථ ආයස්මතො චඩ්භිසස්ස නවපබ්බජිතස්ස ආරම්මණං පරිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තස්ස ඉත්ථිරූපාරම්මණෙ රාගො චිත්තං අනුද්ධංසෙති. සො සද්ධාපබ්බජිතත්තා උජුජාතිකො කුලපුත්තො “අයං මෙ රාගො චඩ්ඪිත්වා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං නාසෙය්‍යා”ති චිත්තෙන්වා අනන්තරං නිසින්නොව ථෙරස්ස අත්තානං ආචිකරොන්තො කාමරාගෙනාතිආදිමාහ.

තත්ථ නිබ්බාපනන්ති රාගනිබ්බානකාරණං. විපරියෙසාති විපල්ලාසෙන. සුභං රාගුපසඤ්ඤිතන්ති රාගට්ඨානියං ඉට්ඨාරම්මණං. පරතො පස්සාති අනිච්චතො පස්ස. මා ච අත්තතොති අත්තතො මා පස්ස. කායගතා ත්‍යක්ථුති කායගතා තෙ අත්ථු. අනිමිත්තඤ්ඤව භාවෙහිති නිච්චාදීනං නිමිත්තානං උග්ගාටිතත්තා විපස්සනා අනිමිත්තා නාම, තං භාවෙහිති වදන්ති. මානාහිසමයාති මානස්ස දස්සනාහිසමයා චෙව පහානාහිසමයා ච. උපසන්තොති රාගාදිසන්තතාය උපසන්තො. චතුත්ථං.

5. සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා

213. පඤ්ඤාමෙ අභිගෙහිති කාරණෙහි, අවයවෙහි වා. මුසාවාදාවෙරමණිආදීනි හි චත්තාරි සුභාසිතවාචාය කාරණානි, සච්චවචනාදයො චත්තාරො අවයවා. කාරණත්ථෙ ච අභිගසද්දෙ “චතුහි”ති නිස්සක්කවචනං හොති, අවයවත්ථෙ කරණවචනං. සමන්තාගතාති සමනුආගතා පවත්තා යුත්තා ව. වාචාති සමුල්ලපනවාචා, යා “වාචා ගිරා බ්‍යජ්ජෙට්ඨා”ති (ධ. ස. 636) ව, “නෙලා කණ්ණසුඛා”ති (දී. නි. 1.9) ව ආගතා. “යා පන වාචාය වෙ කතං කම්ම”න්ති එවං විඤ්ඤත්ති ව “යා චතුහි වච්චුවරිතෙහි ආරති...පෙ.... අයං වුච්චති සම්මාවාචා”ති (විභ. 206) එවං විරති ව, “ඵරුසවාචා, හික්ඛවෙ, ආසෙවිතා භාවිතා බහුලිකතා නිරයසංවත්තනිකා හොති”ති (අ. නි. 8.40) එවං චෙතනා ව වාචාති ආගතා, න සා ඉධ අධිජ්ජෙතා. කස්මා? අභාසිතබ්බතො. සුභාසිතාති සුට්ඨ භාසිතා. තෙනස්සා අත්ථාවහනං දීපෙති. නො දුබ්භාසිතාති න දුට්ඨ භාසිතා. තෙනස්සා අනත්ථාවහනපහානනං දීපෙති. අනවජ්ජාති රාගාදිවජ්ජරහිතා. ඉමිනාස්සා කාරණසුද්ධං චතුදොසාභාවඤ්ඤා දීපෙති. අනනුවජ්ජාති අනුචාදවිමුත්තා. ඉමිනාස්සා සබ්බාකාරසම්පත්තිං දීපෙති. විඤ්ඤානන්ති පණ්ඩිතානං. තෙන නින්දාපසංසාසු බාලා අජ්ජමාණාති දීපෙති.

සුභාසිතංයෙව භාසතීති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය චතුසු වාවඬිගෙසු
අඤ්ඤතරනිද්දොසවචනමෙනං. නො දුබ්භාසිතන්ති තස්සෙව වාවඬිගස්ස
පටිපක්ඛභාසනනිවාරණං. නො දුබ්භාසිතන්ති ඉමිනා මිච්ඡාවාවජ්ජහානං දීපෙති.
සුභාසිතන්ති ඉමිනා පහීනමිච්ඡාවාවෙන භාසිතබ්බවචනලක්ඛණං.
අඬිගපරිදීපනත්ථං පනෙත්ථ අභාසිතබ්බං පුබ්බෙ අවත්වා භාසිතබ්බමෙවාහ. එස
නයො ධම්මංයෙවතිආදීසුපි. එත්ථ ච පඨමෙන පිසුණදොසරහිතං සමග්ගකරණං
චචනං චුත්තං, දුතියෙන සම්ඵජ්ජලාපදොසරහිතං ධම්මනො අනපෙතං
මන්තාවචනං, ඉතරෙහි ද්විති ඵරුසාලිකරහිතානි පියසව්චවචනානි. ඉමෙහි බොති
ආදිනා තානි අඬිගානි පච්චක්ඛනො දස්සෙත්තො තං වාවං නිගමෙති. යඤ්ච
අඤ්ඤෙ පටිඤ්ඤාදීහි අවයවෙහි, නාමාදීහි පදෙහි,
ලිඬිගවචනවිහත්තිකාලකාරකසම්පත්තීහි ච සමන්තාගතං මුසාවාදාදිවාචමිපි
සුභාසිතන්ති මඤ්ඤන්ති, තං පටිසෙධෙති. අවයවාදිසමන්තාගතාපි හි තථාරූපී
වාචා දුබ්භාසිතාව හොති අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහත්තා. ඉමෙහි පන
චතුහඬිගෙහි සමන්තාගතා සවෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා
සට්ඨෙට්ඨකාගීතිකපරියාපන්නාපි හොති, තථාපි සුභාසිතාව
ලොකියලොකුත්තරහිතසුඛාවහත්තා. තථා හි මග්ගපස්සෙ සස්සං රක්ඛන්තියා
සිහළවෙට්ඨකාය සිහළකෙනෙව ජාතිජරාමරණයුත්තං ගීතිකං ගායන්තියා සද්දං
සුත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තා සට්ඨිමත්තා විපස්සකා හික්ඛු අරහත්තං පාපුණංසු. තථා
තිස්සො නාම ආරද්ධවිපස්සකො හික්ඛු පදුමසරසමීපෙන ගච්ඡන්තො පදුමසරෙ
පදුමානි හඤ්ජිත්වා –

“පාතොව ඵුල්ලිතකොකනදං, සුරියාලොකෙන හිජ්ජියතෙ;
එවං මනුස්සත්තං ගතා සත්තා, ජරාහිවෙගෙන මද්දියන්ති” ති. –

ඉමං ගීතිකං ගායන්තියා වෙට්ඨකාය සුත්වා අරහත්තං පත්තො.

බුද්ධන්තරෙපි අඤ්ඤතරො පුරිසො සත්තහි පුත්තෙහි සද්ධිං අට්ඨතො
ආගම්ම අඤ්ඤතරාය ඉත්ථියා මුසලෙන තණ්ඩුලෙ කොට්ටෙන්තියා –

“ජරාය පරිමද්දිතං එතං, මිලාතඡව්වම්මනිස්සිතං;
මරණෙන හිජ්ජති එතං, මච්චුස්ස සාසමාමිසං.

“කිමීතං ආලයං එතං, නානාකුණපෙන පුරිතං;
අසුචිස්ස භාජනං එතං, කදලික්ඛන්ධසමං ඉද්”න්ති. –

ඉමං ගීතිකං සුත්වා පච්චවෙක්ඛන්තො සහ පුත්තෙහි පච්චෙකබ්බොධිං පත්තො.
එවං ඉමෙහි චතුහි අඬිගෙහි සමන්තාගතා වාවා සවෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා
සට්ඨෙට්ඨකාගීතිකපරියාපන්නාපි හොති, තථාපි සුභාසිතාති වෙදිතබ්බා.
සුභාසිතත්තා එව ච අනවජ්ජා ච අනනුවජ්ජා ච විඤ්ඤානං අත්ථත්ථිකානං
අත්ථපටිසරණානං, නො බාඤ්ජනපටිසරණානන්ති.

සාරුප්පාභීති අනුච්ඡවිකාහි. අභිත්ථවීති පසංසි. න තාපයෙති විජ්ජට්ඨායෙත න තාපෙයා න විබාධෙයා. පරෙති පරෙහි හින්දන්තො නාහිභවෙයා න බාධෙයා. ඉති ඉමාය ගාථාය අපිසුණුවාවාසෙන භගවන්තං ථොමෙති. පටිනන්දිතාති පියායිතා. යං අනාදායාති යං වාවං භාසන්තො පරෙසං පාපානි අප්පියානි ඵරුසවචනානි අනාදාය අත්ථබ්බාඤ්ජනමධුරං පියමෙව භාසති, තං වාවං භාසෙය්‍යාති පියවාචාසෙන අභිත්ථවි.

අමතාති සාධුභාවෙන අමතසදිසා. චුත්තම්පි හෙතං – “සච්චං භවෙ සාදුතරං රසාන”න්ති (සං. නි. 1.246) නිබ්බානාමතපච්චයත්තා වා අමතා. එස ධම්මො සනත්තතොති යා අයං සච්චවාචා නාම, එස පොරාණො ධම්මො වරියා පවෙණි. ඉදමෙව හි පොරාණානං ආවිණ්ණං, න තෙ අලිකං භාසිංසු. තෙනෙවාහ – සච්චෙ අත්ථෙ ව ධම්මෙ ව, ආහු සන්තො පතිට්ඨිතාති.

තත්ථ සච්චෙ පතිට්ඨිතත්තාව අත්තතො ව පරෙසඤ්ච අත්ථෙ පතිට්ඨිතා, අත්ථෙ පතිට්ඨිතත්තා එව ධම්මෙ පතිට්ඨිතා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. සච්චවිසෙසනමෙව වා එතං. ඉදං හි චුත්තං හොති – සච්චෙ පතිට්ඨිතා, කීදිසෙ? අත්ථෙ ව ධම්මෙ ව, යං පරෙසං අත්ථතො අනපෙතත්තා අත්ථං අනුපරොධකරං, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං ධම්මිකමෙව අත්ථං සාධෙතීති. ඉති ඉමාය ගාථාය සච්චවචනවසෙන අභිත්ථවි.

බෙමන්ති අභයං නිරුපද්දවං. කෙන කාරණෙනාති වෙ. නිබ්බානපත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියාය, යස්මා කිලෙසනිබ්බානං පාපෙති, වට්ටදුක්ඛස්ස ව අන්තකිරියාය සංවත්තතීති අත්ථො. අථ වා යං බුද්ධො නිබ්බානපත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියායාති ද්විත්තං නිබ්බානධාතුනං අත්ථාය බෙමමග්ගප්පකාසනතො බෙමං වාවං භාසති, සා වෙ වාචානමුත්තමාති සා වාචා සබ්බවාචානං සෙට්ඨාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති ඉමාය ගාථාය මන්තාවචනවසෙන භගවන්තං අභිත්ථවන්තො අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසීති. පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

214. ඡට්ඨෙ පොරියාති අක්ඛරාදිපරිපුණ්ණාය. විස්සට්ඨායාති අවිබද්ධාය අපලිබුද්ධාය. ධම්මසෙනාපතිස්ස හි කට්ඨන්තස්ස පිත්තාදීනං වසෙන අපලිබුද්ධවචනං හොති, අයදණ්ඩෙන පහතකංසතාලතො සද්දො විය නිච්ඡරති. අනෙලගලායාති අනෙලාය අගලාය නිද්දොසාය වෙව අක්ඛලිතපදබ්බාඤ්ජනාය ව. ථෙරස්ස හි කථයතො පදං වා බ්බාඤ්ජනං වා න පරිභායති. අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය. හික්ඛුනන්ති හික්ඛුනං.

සංඛිත්තෙනාපීති “චත්තාරිමානි, ආචුසො, අරියසච්චානි. කතමානි චත්තාරි? දුක්ඛං අරියසච්චං...පෙ.... ඉමානි බො, ආචුසො, චත්තාරි අරියසච්චානි, තස්මානිහ, ආචුසො, ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති යොගො කරණියො”ති (සං. නි.

5.1096-1098) එවං සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති. විත්ථාරෙනපීති “කතමං, ආවුසො, දුක්ඛං අරියසච්ච”න්තිආදිනා (ම. නි. 3.373) නයෙන තානෙව විභජන්තො විත්ථාරෙනපි භාසති. ඛන්ධාදිදෙසනාසුපි එසෙව නයො. සාළිකායිව නිග්ඝොසොති යථා මධුරං අමිඛපක්කං සායිත්වා පක්ඛෙහි වාතං දත්වා මධුරස්සරං නිවිජාරෙන්තියා සාළිකසකුණියා නිග්ඝොසො, එවං ථෙරස්ස ධම්මං කථෙත්තස්ස මධුරො නිග්ඝොසො හොති. පටිභානං උදිරයීති සමුද්දන්තො උග්ගියො විය අනන්තං පටිභානං උට්ඨන්ති. ඔධෙත්තීති ඔදහන්ති. ඡට්ඨං.

7. පචාරණාසුත්තවණ්ණනා

215. සත්තමෙ තදහුති තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො. උපවසන්තීති ච සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙනා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. සො පනෙස උපොසථදිවසො අට්ඨමීවාතුද්දසීපන්තරසීහෙදෙන තිවිධො, තස්මා සෙසද්වයනිවාරණත්ථං පන්තරසෙති වුත්තං. පචාරණායාති වස්සං-වුට්ඨ-පචාරණාය. විසුද්ධිපචාරණාතිපි එතිස්සාව නාමං. නිසින්තො හොතීති සායන්හසමයෙ සම්පත්තපරිසාය කාලයුත්තං ධම්මං දෙසෙත්වා උදකකොට්ඨකෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා නිවත්ථනිවාසනො එකංසං සුගතමභාවීවරං කත්වා මජ්ඣිමත්ථමහං නිස්සාය පඤ්ඤත්තෙ වරබුද්ධාසනෙ පුරත්ථීමදිසාය උට්ඨන්තො චන්දමණ්ඩලස්ස සිරිං සිරියා අභිභවමානො නිසින්තො හොති. තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතන්ති යතො යතො අනුච්චොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙව. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථී, සබ්බෙ නිරවා සන්තෙන ඉරියාපථෙන නිසීදිංසු. අනුච්චොකෙත්වාති දිස්සමානපඤ්චපසාදෙහි නෙත්තෙහි අනුච්චොකෙත්වා. හන්දාති වොස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. න ච මෙ කිඤ්චි ගරහථාති එත්ථ න ච කිඤ්චීති ප්‍රචිජ්ජන්තො න-කාරො. කිං මෙ කිඤ්චි ගරහථ? යදි ගරහථ, වදථ, ඉච්ඡාපෙම් වො චත්තුන්ති අත්ථො. කායිකං වා වාචසිකං වාති ඉමිනා කායවච්චිද්වාරානෙව පචාරෙති, න මනොද්වාරං. කස්මා? අපාකටත්තා. කායවච්චිද්වාරෙසු හි දොසො පාකටො හොති, න මනොද්වාරෙ. “එකමඤ්චෙ සයතොපි හි කිං චින්තෙසී”ති? ප්‍රචිජ්ජන්වා විත්තාවාරං ජානාති. ඉති මනොද්වාරං අපාකටත්තා න පචාරෙති, නො අපරිසුද්ධත්තා. බොධිසත්තභූතස්සාපි හි තස්ස භූරිදත්තජද්දන්තසච්චපාලධම්මපාලාදිකාලෙ මනොද්වාරං පරිසුද්ධං, ඉදානෙත්ථ චත්තබ්බමෙව නත්ථී.

එතදවොචාති ධම්මසෙනාපතිට්ඨානෙ යීතත්තා භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස භාරං වහන්තො එතං අවොච. න බො මයං, හන්තෙති, හන්තෙ, මයං හගවතො න කිඤ්චි ගරහාම. කායිකං වා වාචසිකං වාති ඉදං චතුත්තං අරක්ඛියතං සන්ධාය ථෙරො ආහ. හගවතො හි චත්තාරි අරක්ඛියානි. යථාහ —

“චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස අරක්ඛියානි. කතමානි චත්තාරි? පරිසුද්ධකායසමාවාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථී තථාගතස්ස කායදූව්චරිතං,

යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය ‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’ති. පරිසුද්ධවච්ඡිසමාවාරො, හික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වච්ඡිවචරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, ‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’ති. පරිසුද්ධමනොසමාවාරො, හික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස මනොදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, ‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’ති. පරිසුද්ධාච්චො, හික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස මිච්ඡාආච්චො, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය ‘‘මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී’’ති (අ. නි. 7.58).

ඉදානි භගවතො යථාභූතගුණෙ කථෙන්නො භගවා හි, භන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ අනුප්පන්නස්සාති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධතො පටියාය අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා අනුප්පාදිතපුබ්බස්ස. අසඤ්ජාතස්සාති ඉදං අනුප්පන්නවෙච්චනමෙව. අනක්ඛාතස්සාති අඤ්ඤෙන අදෙසිතස්ස. පච්ජා සමන්තාගතාති පයමගතස්ස භගවතො පච්ජා සමනුආගතා. ඉති ථෙරො යස්මා සබ්බෙපි භගවතො සීලාදයො ගුණා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ආගතා, තස්මා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ගුණං කථෙසි. තෙන සබ්බගුණා කථිතාව හොන්ති. අහඤ්ච ඛො, භන්තෙති ඉදං ථෙරො සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස අත්තනො චෙව සඬ්ඝස්ස ච කායිකවාචස්සිකං පචාරෙන්නො ආහ.

පිතරා පචත්තිතන්ති චක්කවත්තිමහි කාලඬකතෙ වා පබ්බජිතෙ වා සත්තාහච්චයෙන චක්කං අත්තරධායති, තතො දසවිධං ද්වාදසවිධං චක්කවත්තිවත්තං පුරෙත්වා නිසින්තස්ස පුත්තස්ස අඤ්ඤං පාතුහවති, තං සො පචත්තෙති. රතනමයත්තා පන සදිසට්ඨෙන තදෙව චත්තං කත්වා ‘‘පිතරා පචත්තිත’’න්ති චුත්තං. යස්මා වා සො ‘‘අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහමනුසාසිස්සාමී’’ති ආහ, තස්මා පිතරා පචත්තිතං ආණාවක්කං අනුප්පචත්තෙති නාම. සම්මදෙව අනුප්පචත්තෙසීති සම්මා නයෙන හෙතුනා කාරණෙනෙව අනුප්පචත්තෙසි. භගවා හි චතුසච්චධම්මං කථෙති, ථෙරො තමෙව අනුකථෙති, තස්මා ඵවමාහ. උභතොභාගවිමුත්තාති ද්විහි භාගෙහි විමුත්තා, අරුපාවචරසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තා, අග්ගමග්ගෙන නාමකායතොති. පඤ්ඤාවිමුත්තාති පඤ්ඤාය විමුත්තා තෙවිජ්ජාදිභාවං අප්පත්තා බිණාසවා.

විසුද්ධියාති විසුද්ධත්ථාය. සංයොජනබන්ධනවිජ්ජාති සංයොජනසඬ්ඛාතෙ චෙව බන්ධනසඬ්ඛාතෙ ච කිලෙසෙ ඡින්දිත්වා යිතා. විජිතසඬ්ඛාමන්ති විජිතරාගදොසමොහසඬ්ඛාමං, මාරබලස්ස විජිතත්තාපි විජිතසඬ්ඛාමං. සත්ථවාහන්ති අට්ඨඬ්ඛිකමග්ගරථෙ ආරොපෙත්වා වෙනෙය්‍යසත්ථං වාහෙති සංසාරකන්තාරං උත්තාරෙතිති භගවා සත්ථවාහො, තං සත්ථවාහං. පලාපොති අත්තොතුච්ඡො දුස්සීලො. ආදිච්චබන්ධුනන්ති ආදිච්චබන්ධුං සත්ථාරං දසබලං චන්දාමිති වදති. සත්තමං.

8. පරොසහස්සසුත්තවණ්ණනා

216. අට්ඨමෙ පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. අකුතොභයන්ති නිබ්බානෙ කුතොචි භයං නත්ථී, නිබ්බානප්පත්තස්ස වා කුතොචි භයං නත්ථීති නිබ්බානං අකුතොභයං නාම. ඉසීනං ඉසීසත්තමොති විපස්සිතො පට්ඨාය ඉසීනං සත්තමකො ඉසී.

කිං නු තෙ වඩ්ඪිසාති ඉදං භගවා අත්ථුප්පත්තිවසෙන ආහ. සඬ්ඝමජ්ඣෙ කිර කථා උදපාදි “වඩ්ඪිසත්ථෙරො විස්සට්ඨවත්තො, නෙව උද්දෙසෙ, න පරිපුච්ඡාය, න යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොති, ගාථා ඛන්ධන්තො වුණ්ණියපදානි කරොන්තො විවරති”ති. අථ භගවා වින්තෙසි – “ඉමෙ හික්ඛු වඩ්ඪිසස්ස පටිභානසම්පත්තිං න ජානන්ති, වින්තෙත්වා වින්තෙත්වා වදන්ති මඤ්ඤන්ති, පටිභානසම්පත්තිමස්ස ජානාපෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා, “කිං නු තෙ වඩ්ඪිසා”තිආදිමාහ.

උම්මග්ගපථන්ති අනෙකානි කිලෙසුම්මුජ්ජනසතානි, වට්ටපථන්තා පන පථන්ති වුත්තං. පභිජ්ජ බ්ලානීති රාගබ්ලාදීනි පඤ්ච හින්දිත්වා වරසි. තං පස්සථාති තං එවං අභිභුයා හින්දිත්වා වරන්තං බුද්ධං පස්සථ. ඛන්ධපමුඤ්ඤවකරන්ති ඛන්ධනමොචනකරං. අසීතන්ති අනිස්සිතං. භාගසො පවිහජන්ති සතිපට්ඨානාදිකොට්ඨාසවසෙන ධම්මං විහජන්තං. පවිහජ්ජාති වා පායො, අඬ්ගපව්වඩ්ගකොට්ඨාසවසෙන විහජිත්වා විහජිත්වා පස්සථාති අත්ථො.

ඔසස්සාති චතුරොසස්ස. අනෙකවිහිතන්ති සතිපට්ඨානාදිවසෙන අනෙකවිධං. තස්මිං ච අමතෙ අක්ඛාතෙති තස්මිං තෙන අක්ඛාතෙ අමතෙ. ධම්මද්දසාති ධම්මස්ස පස්සිතාරො. ධිතා අසංභීරාති අසංභාරියා හුත්වා පතිට්ඨිතා.

අතිවිජ්ඣාති අතිවිජ්ඣිත්වා. සබ්බට්ඨිනීන්ති සබ්බෙසං දිට්ඨිට්ඨානානං විඤ්ඤාණට්ඨිනීනං වා. අතික්කමමද්දසාති අතික්කමභූතං නිබ්බානමද්දස. අග්ගන්ති උත්තමධම්මං. අග්ගෙති වා පායො, පයමතරන්ති අත්ථො. දසද්ධානන්ති පඤ්චන්තං, අග්ගධම්මං පඤ්චවග්ගියානං, අග්ගෙ වා පඤ්චවග්ගියානං ධම්මං දෙසෙසිති අත්ථො. තස්මාති යස්මා එස ධම්මො සුදෙසිතොති ජානන්තෙන ච පමාදො න කාතබ්බො, තස්මා. අනුසික්ඛෙති තිස්සො සික්ඛා සික්ඛෙය්‍ය. අට්ඨමං.

9. කොණ්ඩඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

217. නවමෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොති පයමං ධම්මස්ස අඤ්ඤාතන්තා එවං ගහිතනාමො ථෙරො. සුචිරස්සෙවාති කීවචිරස්ස? ද්වාදසන්තං සංචච්ඡරානං. එත්තකං කාලං කත්ථ විභාසිති. ඡද්දන්තභවතෙ මන්දාකිනිපොක්ඛරණියා තිරෙ පච්චෙකබුද්ධානං වසනට්ඨානෙ. කස්මා? විහාරගරුතාය. සො හි පඤ්ඤවා මහාසාවකො. යථෙව භගවතො, එවමස්ස දසසහස්සවක්කවාලෙ දෙවමනුස්සානං අබ්භන්තරෙ ගුණා පත්ථටාව. දෙවමනුස්සා තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා

ගන්ධමාලාදීහි පූජං කත්වා “අග්ගධම්මං පටිවිද්ධසාවකො”ති අනන්තරං ථෙරං උපසඩ්ධකමිත්වා පුපෙන්නි. සන්නිකං ආගතානඤ්ච නාම තථාරූපා ධම්මකථා වා පටිසන්ථාරො වා කාතබ්බො හොති. ථෙරො ච විහාරගරුකො, තෙනස්ස සො පපඤ්චො විය උපට්ඨාති. ඉති විහාරගරුකාය තත්ථ ගන්නවා විනාසි.

අපරමිපි කාරණං – හික්ඛාවාරවෙලායං තාව සබ්බසාවකා වස්සග්ගෙන ගච්ඡන්ති. ධම්මදෙසනාකාලෙ පන මජ්ඣධර්මානෙ අලභිකතඤ්ඤාද්ධාසනමිහි සත්ථරි නිසින්නෙ දක්ඛිණභත්ථපස්සෙ ධම්මසෙනාපති, වාමභත්ථපස්සෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො නිසිදති, තෙසං පිට්ඨිභාගෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස ආසනං පඤ්ඤාපෙන්නි. සෙසා හික්ඛු තං පරිවාරෙත්වා නිසිදන්ති. ද්වෙ අග්ගසාවකා අග්ගධම්මපටිවිද්ධත්තා ච මහල්ලකත්තා ච ථෙරෙ සගාරවා ථෙරං මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ආසිවිසං විය ච මඤ්ඤමානා ධුරාසනෙ නිසිදන්තා ඔත්තප්පන්ති හරායන්ති. ථෙරො චිත්තෙසි – “ඉමෙහි ධුරාසනත්ථාය කප්පසතසහස්සාධිකං අසඩ්ධොයාං පාරමියො පූරිතා, තෙ ඉදානි ධුරාසනෙ නිසිදන්තා මම ඔත්තප්පන්ති හරායන්ති, එාසුචිහාරං තෙසං කරිස්සාමි”ති. සො පතිරූපෙ කාලෙ තථාගතං උපසඩ්ධකමිත්වා “ඉච්ඡාමහං, හන්තෙ, ජනපදෙ වසිතු”න්ති ආහ, සත්ථා අනුජාති.

ථෙරො සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ඡද්දන්තභවනෙ මන්දාකිනිතීරං ගතො. පුබ්බෙ පච්චෙකඤ්ඤාද්ධානං පාරිවරියාය කතපරිවයා අට්ඨසහස්සා හත්ථිනාගා ථෙරං දිස්වා ච “අම්භාකං පුඤ්ඤක්ඛෙන්තං ආගත”න්ති නබෙහි වඩ්ඤාමනං නිත්තිණං කත්වා ආවරණසාධා හරිත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පටිජග්ගිත්වා වත්තං කත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු – “සවෙ හි මයං ‘අයං ථෙරස්ස කත්තබ්බං කරිස්සති, අයං කරිස්සති’ති පටිපජ්ජිස්සාම, ථෙරො බහුඤ්ඤාතිකගාමං ගතො විය යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ගමිස්සති, වාරෙන නං පටිජග්ගිස්සාම, එකස්ස පන වාරෙ පත්තෙ සෙසෙහිපි නප්පමජ්ජිතබ්බං”න්ති වාරං යපයිංසු. වාරිකනාගො පාතොව ථෙරස්ස මුබ්බාදකඤ්ච දන්තකට්ඨඤ්ච යපෙති, වත්තං කරොති.

මන්දාකිනිපොක්ඛරණී නාම වෙසා පණ්ණාසයොජනා හොති. තස්සා පඤ්චවිසතියොජනමත්තෙ යානෙ සෙවාලො වා පණකං වා නත්ථි, එලිකවණ්ණං උදකමෙව හොති. තතො පරං පන කට්ඨපමාණෙ උදකෙ අඩ්ඨයොජනවිත්ථනං සෙසපදුමවනං පණ්ණාසයොජනං සරං පරික්ඛිපිත්වා යීතං. තදනන්තරං තාව මහන්තමෙව රත්තපදුමවනං, තදනන්තරං රත්තකුමුදවනං, තදනන්තරං සෙතකුමුදවනං, තදනන්තරං නීලජ්ජලවනං, තදනන්තරං රත්තජ්ජලවනං, තදනන්තරං සුගන්ධරත්තසාලිවනං, තදනන්තරං එළාලුකලාඤ්ඤමිහණ්ඩාදීනි මධුරරසානි වල්ලිඵලානි, තදනන්තරං අඩ්ඨයොජනවිත්ථාරමෙව උච්ඡ්වනං, තත්ථ සුගරුක්ඛක්ඛන්ධප්පමාණා උච්ඡු, තදනන්තරං කදලිවනං, යතො දූවෙ පක්කානි බාදන්තා කිලමන්ති, තදනන්තරං වාටිප්පමාණඵලං පනසවනං, තදනන්තරං ජම්බුවනං, තදනන්තරං අම්බවනං, තදනන්තරං කපිත්ථවනන්ති.

සඬුබෙපතො තස්මිං දහෙ බාදිතබ්බසුත්තකං ඵලං නාම නත්ථිති න වත්තබ්බං.
කුසුමානං පුප්ඵනසමයෙ වාතො රෙණුවට්ටිං උට්ඨාපෙත්වා පදුමිනිපත්තෙසු
යපෙනි, තත්ථ උදකච්ඡිතානි පතන්ති. තතො ආදිව්වපාකෙන පච්චිත්වා
පක්කපයොසනිකා විය තිට්ඨති, එතං පොක්ඛරමධු නාම, තං ථෙරස්ස ආහරිත්වා
දෙන්ති. මුළාලං නඬගලසීසමත්තං හොති, තමපි ආහරිත්වා දෙන්ති. හිසං
මහාහෙරිපොක්ඛරප්පමාණං හොති, තස්ස එකස්මිං පබ්බෙ පාදසට්ඨප්පමාණං
බීරං හොති, තං ආහරිත්වා දෙන්ති. පොක්ඛරට්ඨිනි මධුසක්ඛරාය යොජෙත්වා
දෙන්ති. උච්ඡුං පාසාණපිට්ඨෙ යපෙත්වා පාදෙන අක්කමන්ති. තතො රසො
පග්ගරිත්වා සොණ්ඩිආවාටෙ පුරෙත්වා, ආදිව්වපාකෙන පච්චිත්වා
බීරපාසාණපිණ්ඩො විය තිට්ඨති, තං ආහරිත්වා දෙන්ති.
පනසකදලිඅම්බපක්කාදීසු කථාව නත්ථි.

කෙලාසපබ්බතෙ නාගදත්තො නාම දෙවපුත්තො වසති. ථෙරො කාලෙන
කාලං තස්ස විමානද්වාරං ගච්ඡති. සො නවසප්පිපොක්ඛරමධුවුණ්ණසුත්තස්ස
නිරුද්ධපායාසස්ස පත්තං පුරෙත්වා දෙති. සො කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ
විසතිවස්සසහස්සානි සුගන්ධසප්පිනා බීරසලාකං අදාසි. තෙනස්සෙතං හොජනං
උප්පජ්ජති. එවං ථෙරො ද්වාදස වස්සානි වසිත්වා අත්තතො ආයුසඬබාරං
ඔලොකෙන්තො පරික්ඛිණ්ණභාවං ඤාත්වා “කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමි” ති
චිත්තෙන්වා – “හත්ථිනාගෙහි මං ද්වාදස වස්සානි උපට්ඨහත්තෙහි දුක්ඛරං
කතං, සත්ථාරං අනුජානාපෙත්වා එතෙසංයෙව සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි” ති
ආකාසෙන භගවතො සන්තිකං අගමාසි. තෙන චුත්තං “සුවීරස්සෙව යෙන භගවා
තෙනුපසඬකමි” ති.

නාමඤ්චාති කස්මා නාමං සාවෙති? ථෙරඤ්චි කෙච්චි සඤ්ජානන්ති, කෙච්චි න
සඤ්ජානන්ති. තත්ථ ථෙරො චිත්තෙසි – “යෙ මං අජානන්තා ‘කො එස
පණ්ඩරසීසො ඔහග්ගො ගොපානසිවඬකො මහල්ලකො සත්ථාරා සද්ධිං
පට්ඨන්ථාරං කරොති’ ති චිත්තං පදුසෙස්සන්ති, තෙ අපායපුරකා භවිස්සන්ති. යෙ
පන මං ජානන්තා – ‘දසසහස්සවක්කවාලෙ සත්ථා විය පඤ්ඤාතො පාකට්ටා
මහාසාවකො’ ති චිත්තං පසාදෙස්සන්ති, තෙ සග්ගුපගා භවිස්සන්ති” ති, සත්තානං
අපායමග්ගං පිදහිත්වා සග්ගමග්ගං විවරන්තො නාමං සාවෙති.

බුද්ධානුබුද්ධොති පයමං සත්ථා වත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣති, පච්ඡා ථෙරො,
තස්මා බුද්ධානුබුද්ධොති, වුවචති. තිබ්බනික්කමොති බාල්භවිරියො.
විවෙකානන්ති තිණ්ණං විවෙකානං. තෙච්ඡ්ඡො, වෙතොපරියායකොච්ඡොති ඡසු
අභිඤ්ඤාසු වතස්සො වදති. ඉතරා ද්වෙ කිඤ්චාපි න චුත්තා, ථෙරො පන
ඡලහිඤ්ඤාව. ඉමිස්සා ව ගාථාය පරියොසානෙ පරිසා සන්තිසිද්ධි. පරිසාය
සන්තිසින්නභාවං ඤාත්වා ථෙරො සත්ථාරා සද්ධිං පට්ඨන්ථාරං කත්වා
“පරික්ඛිණා මෙ, හන්තෙ, ආයුසඬබාරා, පරිනිබ්බායිස්සාමි” ති, පරිනිබ්බානකාලං
අනුජානාපෙසි. කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සසි කොණ්ඩඤ්ඤාති? උපට්ඨාකෙහි මෙ,
හන්තෙ, හත්ථිනාගෙහි දුක්ඛරං කතං, තෙසං සන්තිකෙති. සත්ථා අනුජානි.

ටෙරො දසබලං පදක්ඛිණං කත්වා – ‘‘පුබ්බං තං මෙ, භන්තෙ, පඨමදස්සනං,
 ඉදං පච්ඡිමදස්සනං’’ න්ති පරිදෙවන්තෙ මහාජනෙ සත්ථාරං චන්දිත්වා
 නික්ඛමිත්වා, ද්වාරකොට්ඨකෙ යීතො – ‘‘මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, බුද්ධා
 වා භොන්තු බුද්ධසාවකා වා, උප්පන්නා සඬ්ඛාරා අභිජ්ජනකා නාම නත්ථී’’ ති
 මහාජනං ඔවදිත්වා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස වෙහාසං අබ්භුග්ගම්ම
 මන්දාකිනිතීරෙ ඔතරිත්වා පොක්ඛරණියං න්හත්වා නිවත්ථනිවාසනො
 කතුත්තරාසඬ්ඛො සෙනාසනං සංසාමෙත්වා ඵලසමාපත්තියා තයො යාමෙ
 වීතිනාමෙත්වා බලවපච්චුසසමයෙ පරිනිබ්බායී. ටෙරස්ස සහපරිනිබ්බානා භිමචති
 සබ්බරුක්ඛා පුප්ඵෙහි ව ඵලෙහි ව ඔනතචිතතා අහෙසුං. වාරිකනාගො ටෙරස්ස
 පරිනිබ්බතභාවං අජානන්තො පාතොව මුඛොදකදන්තකට්ඨානි උපට්ඨපෙත්වා
 චත්තං කත්වා බාදනීයඵලානි ආහරිත්වා වඬිකමනකොටියං අට්ඨාසී. සො යාව
 සුරියුග්ගමනා ටෙරස්ස නික්ඛමනං අපස්සන්තො ‘‘කිං නු ඛො ඵතං? පුබ්බෙ
 අයොගා පාතොව වඬිකමති, මුඛං ධොවති. අජ්ජ පන පණ්ණසාලතොපි න
 නික්ඛමති’’ ති කුට්ඨිද්වාරං කම්පෙත්වා ඔලොකෙන්තො ටෙරං නිසින්තකමෙව
 දිස්වා හත්ථං පසාරෙත්වා පරාමසිත්වා අස්සාසපස්සාසෙ පරියෙසන්තො තෙසං
 අප්පචත්තිභාවං ඤාත්වා – ‘‘පරිනිබ්බුතො ටෙරො’’ ති සොණ්ඩං මුඛෙ
 පක්ඛිපිත්වා මහාරවං විරවි. සකලභිමචන්තො ඵකනින්තාදො අහොසී.
 අට්ඨනාගසහස්සානි සන්තිපතිත්වා ටෙරං ජෙට්ඨකනාගස්ස කුම්භෙ
 නිසිදාපෙත්වා සුපුප්ඵිතරුක්ඛසාධා ගහෙන්වා පරිවාරෙත්වා සකලභිමචන්තං
 අනුච්චරිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගතා.

සක්කො විස්සකම්මං ආමන්තෙසි – ‘‘තාත, අම්භාකං ජෙට්ඨභාතා
 පරිනිබ්බුතො, සක්කාරං කර්ස්සාම, නවයොජනිකං සබ්බරතනමයං කුටාගාරං
 මාපෙහී’’ ති. සො තථා කත්වා ටෙරං තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා හත්ථීනාගානං අදාසී.
 තෙ කුටාගාරං උක්ඛිපිත්වා තියොජනසහස්සං භිමචන්තං පුනප්පුනං ආවිජ්ඣිංසු.
 තෙසං හත්ථන්තො ආකාසට්ඨකා දෙවා ගහෙන්වා සාධුකිළිතං කිළිංසු. තතො
 වස්සවලාහකා සිතවලාහකා උණ්භවලාහකා වාතුමහාරාජිකා තාවතිංසානි
 එතෙනුපායෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා කුටාගාරං අගමාසී, පුන බ්‍රහ්මානො
 දෙවානන්ති අනුපුබ්බෙන හත්ථීනාගානංයෙව කුටාගාරං අදංසු. එකෙකා දෙවතා
 චතුරඬ්ගලමත්තං චන්දනසට්ඨකං ආහරි, විතකො නවයොජනිකො අහොසී.
 කුටාගාරං විතකං ආරොපයිංසු. පඤ්ච භික්ඛුසතානි ආකාසෙනාගන්ත්වා
 සබ්බරත්තිං සජ්ඣායමකංසු. අනුරුද්ධත්ථෙරො ධම්මං කට්ඨෙසී, බහුනං
 දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසී. පුනදිවසෙ අරුණුග්ගමනවෙලායමෙව විතකං
 නිබ්බාපෙත්වා සුමනමකුළුවණ්ණානං ධාතුනං පරිසාවනං පුරෙත්වා හගවති
 නික්ඛමිත්වා වෙළවනවිහාරකොට්ඨකං සම්පත්තෙ ආහරිත්වා සත්ථු හත්ථෙ
 ඨපයිංසු. සත්ථා ධාතුපරිසාවනං ගහෙන්වා පථවියා හත්ථං පසාරෙසී, මහාපථවිං
 භින්දිත්වා රජතබ්බුලසදිසං වෙතියං නික්ඛමී. සත්ථා සහත්ථෙත වෙතියෙ
 ධාතුයො නිධෙසී. අජ්ජාපි කිර තං වෙතියං ධරතියෙවාති. නවමං.

10. මොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

218. දසමෙ සමන්තෙසනීති පරියෙසති පච්චවෙක්ඛති. නගස්සාති පබ්බතස්ස. මුනින්ති බුද්ධමුනිං. දුක්ඛස්ස පාරගුන්ති දුක්ඛපාරං ගතං. සමන්තෙසන්ති සමන්තෙසන්තො. එවං සබ්බදිගසම්පන්නන්ති එවං සබ්බගුණසම්පන්නං. අනෙකාකාරසම්පන්නන්ති අනෙකෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතං. දසමං.

11. ගඟ්ගරාසුත්තවණ්ණනා

219. එකාදසමෙ ත්‍යාස්සුදන්ති තෙ අස්සුදං. අස්සුදන්ති නිපාතමත්තං. වණ්ණණනාති සරිරවණ්ණෙන. යසසාති පරිවාරෙන. විගතමලොච භාණුමාති විගතමලො ආදිච්චො විය. එකාදසමං.

12. වඩ්ඪිසසුත්තවණ්ණනා

220. ද්වාදසමෙ ආයස්මාති පියවචනං. වඩ්ඪිසොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සො කිර පුබ්බෙ පදුමුත්තරකාලෙ පටිභානසම්පන්නං සාවකං දිස්වා දානං දත්වා පත්ථනං කත්වා කප්පසතසහස්සං පාරමියො පුරෙත්වා අම්භාකං භගවතො කාලෙ සකලජම්බුදීපෙ වාදකාමත්තාය ජම්බුසාධං පරිහරිත්වා එකෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං වාදං කත්වා වාදෙ ජයපරාජයානුභාවෙන තෙනෙව පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං සංවාසං කප්පෙත්වා වසමානාය එකිස්සා පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිමිති නිබ්බත්තො වයං ආගම්ම මාතිතො පඤ්චවාදසතානී, පිතිතො පඤ්චවාදසතානීති වාදසහස්සං උග්ගණ්හිත්වා විවරති. එකඤ්ච විජ්ජං ජානාති, යං විජ්ජං පරිජජිත්වා මතානං සීසං අඬගුලියා පහරිත්වා – “අසුකට්ඨානෙ නිබ්බත්තො” ති ජානාති. සො අනුපුබ්බෙන ගාමනිගමාදීසු විවරන්තො පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සාවත්ථිං අනුප්පත්තො නගරද්වාරෙ සාලාය නිසීදති.

තදා ව නගරවාසිනො පුරෙහත්තං දානං දත්වා පච්ඡාහත්තං සුද්ධුත්තරාසඬගා ගන්ධමාලාදිහත්වා ධම්මස්සවනාය විහාරං ගච්ඡන්ති. මාණවො දිස්වා, “කහං ගච්ඡවා” ති? පුච්ඡි. තෙ “දසබලස්ස සන්තිකං ධම්මස්සවනායා” ති ආභංසු. සොපි සපරිවාරො තෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමත්තං අට්ඨාසි. අථ නං භගවා ආභ – “වඩ්ඪිස, හද්දකං කිර සිජ්ජං ජානාසී” ති. “හො ගොතම, අභං බහුසිජ්ජං ජානාමි. තුම්හෙ කතරං සන්ධාය වද්වා” ති? ඡවදුසකසිජ්ජන්ති. ආම, හො ගොතමාති. අථස්ස භගවා අත්තනො ආනුභාවෙන නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං දස්සෙත්වා, “වඩ්ඪිස, අයං කහං නිබ්බත්තො” ති පුච්ඡි. සො මන්තං ජජිත්වා අඬගුලියා පහරිත්වා “නිරයෙ” ති ආභ. “සාධු, වඩ්ඪිස, සුකථීත” ති දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං දස්සෙසි. තම්පි සො තථෙව බ්‍යාකාසි. අථස්ස බිණ්ණසවස්ස සීසං දස්සෙසි. සො පුනස්පුනං මන්තං පරිවත්තෙත්වාපි අඬගුලියා පහරිත්වාපි නිබ්බත්තට්ඨානං න පස්සති.

අථ නං භගවා “කිලමසි, වඩ්ඪිසා” ති ආභ? ආම හො, ගොතමාති. පුනස්පුනං උපධාරෙහීති. තථා කරොන්තොපි අදිස්වා, “තුම්හෙ, හො ගොතම, ජානාථා” ති ආභ. ආම, වඩ්ඪිස, මං නිස්සාය වෙස ගතො, අභමස්ස ගතිං ජානාමීති. මන්තෙන

ජානාසි, හො ගොතමානි? ආම, වඩිගීස, එකෙන මන්තෙනෙව ජානාමිති. හො ගොතම, මය්හං මන්තෙන ඉමං මන්තං දෙථානි. අමුලිකො, වඩිගීස, මය්හං මන්තොති. දෙථ, හො ගොතමානි. න සක්කා මය්හං සන්තිකෙ අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි - “තාතා සමණො ගොතමො අතිරෙකසිප්පං ජානාති, අහං ඉමස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සිප්පං ගණ්හාමි, තතො සකලජම්බුදීපෙ අම්බෙහි බහුතරං ජානන්තො නාම න භවිස්සති. තුම්හෙ යාව අහං ආගච්ඡාමි, තාව අනුක්කණ්ඨිත්වා විවරථා” ති තෙ උයොපෙත්වා “පබ්බාපෙථ ම” න්ති ආහ. සත්ථා නිග්‍රොධකප්පස්ස පටිපාදෙසි. ටෙරො තං අත්තනො වසන්ට්ඨානං නෙත්වා පබ්බාපෙසි. සො පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගම්ම වන්දිත්වා යිතො “සිප්පං දෙථා” ති යාචි. වඩිගීස, තුම්හෙ සිප්පං ගණ්හන්තා අලොණ්හොජනථණ්ඩිලසෙය්‍යාදීහි පරිකම්මං කත්වා ගණ්හථ, ඉමස්සාපි සිප්පස්ස පරිකම්මං අත්ථි, තං තාව කරොහිති. සාධු, භන්තෙති. අථස්ස සත්ථා ද්වන්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො තං අනුලොමපටිලොමං මනසිකරොන්තො විපස්සනං වඩිසෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණි.

විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදීති එවං අරහත්තං පත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තො. කාවෙය්‍යමත්තාති කාවෙය්‍යෙන කබ්බකරණෙන මත්තා. බන්ධායතනධාතුයොති ඉමානි බන්ධාදීනි පකාසෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. යෙ නියාමගතද්දසාති යෙ නියාමගතා වෙව නියාමදස්සාති ව. ස්වාගතන්ති සුආගමනං. ඉද්ධිපත්තොම්හීති ඉමිනා ඉද්ධිවිධඤාණං ගහිතං. වෙතොපරියායකොච්ඡොති ඉමිනා වෙතොපරියඤාණං. දිබ්බසොතං පන අවුත්තම්පි ගහිතමෙව හොති. එවං ඡ අහිඤ්ඤාපත්තො එසො මහාසාවකොති වෙදිතබ්බො. ද්වාදසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වඩිගීසසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ව්‍යාසංයුත්තං

1. විවෙකසුත්තවණ්ණනා

221. ව්‍යාසංයුත්තස්ස පඨමෙ කොසලෙසු විහරතීති සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තස්ස ජනපදස්ස සුලභතික්ඛතාය තත්ථ ගන්ත්වා විහරති. සංවෙජතුකාමාති විවෙකං පටිපජ්ජාපෙතුකාමා. විවෙකකාමොති තයො විවෙකෙ පත්ථයන්තො. නිච්ඡරතී බහිද්ධාති බාහිරෙසු පුටුත්තාරම්මණෙසු වරති. ජනො ජනස්මිත්ති ත්වං ජනො අඤ්ඤස්මි ජනෙ ඡන්දරාගං විනයස්සු. පජ්ඣාසිති පජ්ඣ. භවාසිති භව. සතං තං සාරයාමසෙති සතිමන්තං පණ්ඩිතං තං මයම්පි

සාරයාම, සතං වා ධම්මං මයං තං සාරයාමාති අත්ථො. පාතාලරජොති
 අප්පතිට්ඨට්ඨෙන පාතාලසඬ්ඛාතො කිලෙසරජො. මා තං කාමරජොති අයං
 කාමරාගරජො තං මා අවහරි, අපායමෙව මා නෙතුති අත්ථො. පංසුකුන්ථිතොති
 පංසුමක්ඛිතො. විදුනන්ති විදුනන්තො. සිතං රජන්ති සරිරලග්ගං රජං.
 සංවෙගමාපාදීති දෙවතාපි නාම මං එවං සාරෙතීති විවෙකමාපන්නො,
 උත්තමචිරියං වා පග්ගස්ස පරමවිවෙකං මග්ගමෙව පටිපන්නොති. පයමං.

2. උපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

222. දුතියෙ සුපතීති අයං කිර ඛිණාසවො, සො දුරෙ භික්ඛාචාරගාමං
 ගන්ත්වා ආගතො පණ්ණසාලාය පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා අවිදුරෙ ජාතස්සරං
 ඔතරිත්වා ගත්තාති උතුං ගාභාපෙත්වා දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථ
 නීවමඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා නිද්දං අනොක්කමන්තොව නිපන්නො.
 ඛිණාසවස්සාපි හි කායදරථො හොතියෙවාති තස්ස විනොදනත්ථං, තං සන්ධාය
 සුපතීති චුත්තං. අප්ඤ්ඤාසීති “අයං භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං
 ගහෙත්වා දිවා සුපති, දිවාසොප්පඤ්ච නාමෙතං වඩ්ඪිතං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං
 අත්ථං නාසෙති”ති මඤ්ඤමානා “වොදෙස්සාමි න”න්ති වින්තෙත්වා අභාසි.

ආතුරස්සාති ජරාතුරො රොගාතුරො කිලෙසාතුරොති තයො ආතුරා, තෙසු
 කිලෙසාතුරං සන්ධායෙවමාහ. සල්ලවිද්ධස්සාති සවිසෙන සත්තිසල්ලෙන විය
 අවිජ්ජාවිසවිට්ඨෙන තණ්හාසල්ලෙන හදයෙ විද්ධස්ස. රුජ්ජතොති
 සට්ඨියමානස්ස.

ඉදානිස්ස කාමෙසු ආදීනවං කථයන්ති අනිච්චාතිආදිමාහ. තත්ථ අසිතන්ති
 තණ්හාදිට්ඨිතිස්සයෙන අනිස්සිතං. කස්මා පබ්බජිතං තපෙති එවරූපං ඛිණාසවං
 දිවාසොප්පං න තපති, තාදිසං පන කස්මා න තපෙස්සති? වදති. ථෙරස්සෙව වා
 එතං වචනං, තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – බද්ධෙසු මුත්තං අසිතං මාදිසං
 ඛිණාසවපබ්බජිතං කස්මා දිවාසොප්පං තපෙ, න තපෙස්සති? සෙසගාථාසුපි
 එසෙව තයො. දෙවතාය හි වචනපක්ඛෙ – “එවරූපං ඛිණාසවපබ්බජිතං
 දිවාසොප්පං න තපති, තාදිසං පන කස්මා න තපෙස්සති? තපෙස්සතියෙවා”ති
 අත්ථො. ථෙරස්ස වචනපක්ඛෙ – “එවරූපං මාදිසං ඛිණාසවපබ්බජිතං කස්මා
 දිවාසොප්පං තපෙ? න තපතියෙවා”ති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ
 අනුත්තානපදවණ්ණනා. විනයාති විනයෙන. සමතික්කමාති වට්ටමුලිකාය
 අවිජ්ජාය සමතික්කමෙන. තං ඤාණන්ති තං චතුසව්චඤාණං. පරමොදානන්ති
 පරමපරිසුද්ධං. පබ්බජිතන්ති එවරූපෙන ඤාණෙන සමන්තාගතං පබ්බජිතං.
 විජ්ජායාති චතුත්ථමග්ගවිජ්ජාය. ආරද්ධචිරියන්ති පග්ගහිතචිරියං
 පරිපුණ්ණචිරියං. දුතියං.

3. කස්සපගොත්තසුත්තවණ්ණනා

223. තනියෙ ඡෙතන්ති එකං මිගලුද්දකං. ඔවදතීති සො කිර මිගලුද්දකො පාතොව භුඤ්ජීත්වා “මිගෙ වධිස්සාමී” ති අරඤ්ඤං පටිට්ඨො එකං රොහිතමිගං දිස්වා “සත්තියා නං පහරිස්සාමී” ති අනුබන්ධමානො ථෙරස්ස පඨමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව දිවාච්ඡාරං නිසින්නස්ස අවිදුරෙන පක්කමති. අථ නං ථෙරො – “උපාසක, පාණාතිපාතො නාමෙස අපායසංවත්තනිකො අප්පායුකසංවත්තනිකො, සක්කා අඤ්ඤෙනපි කසිවණ්ඨජාදිකම්මෙන දාරහරණං කාතුං, මා එවරුපං කක්ඛලකම්මං කරොහී” ති ආහ. සොපි “මහාපංසුකුලිකත්ථෙරො කථෙතී” ති ගාරවෙන යත්වා සොතුං ආරද්ධො. අථස්ස සොතුකාමතං ඡනෙස්සාමීති ථෙරො අඬගුට්ඨකං ඡාලාපෙසී. සො අක්ඛිහිපි පස්සති, කණ්ණෙහිපි සුණාති, චිත්තං පනස්ස “අසුකට්ඨානං මිගො ගතො භවිස්සති, අසුකතිත්ථං ඔතිණ්ණො, තත්ථ නං ගන්ත්වා සාතෙත්වා යාවදිච්ඡකං මංසං බාදිත්වා සෙසං කාපේනාදාය ගන්ත්වා පුත්තකෙ තොසෙස්සාමී” ති එවං මිගස්සෙව අනුපදං ධාවති. එවං වික්ඛිත්තචිත්තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නං ථෙරං සන්ධාය වුත්තං “ඔවදතී” ති. අජ්ඣානාසීති “අයං ථෙරො අදාරුං තච්ඡන්තො විය අබ්බන්තෙ වජ්ජන්තො විය අත්තනොපි කම්මං නාසෙති, එතස්සාපි වොදෙස්සාමි න” න්ති අහාසී.

අප්පපඤ්ඤන්ති නිප්පඤ්ඤං. අවෙනසන්ති කාරණජානනසමත්ථෙන විත්තෙන රහිතං. මන්දොවාති අන්ධබාලො විය. සුණාතීති තව ධම්මකථං සුණාති. න විජානාතීති අත්ථමස්ස න ජානාති. ආලොකෙතීති තව පුටුප්පතිකඉද්ධියා ජලන්තං අඬගුට්ඨකං ආලොකෙති. න පස්සතීති එත්ථ “නෙව තෙලං න වට්ටි න දීපකපල්ලිකා, ථෙරස්ස පන ආනුභාවෙනායං ජලතී” ති ඉමං කාරණං න පස්සති. දස පජ්ජොතෙති දසසු අඬගුලීසු දස පදීපෙ. රූපානීති කාරණරූපානි. වක්ඛුති පඤ්ඤාවක්ඛු. සංවෙගමාපාදීති කිං මෙ ඉමිනාති? වීරියං පග්ගස්භ පරමවිවෙකං අරහත්තමග්ගං පටිපජ්ජී. තතියං.

4. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

224. චතුත්ථෙ සම්බහුලාති බහු සුත්තන්තිකා ආභිධම්මිකා විනයධරා ව. විහරන්තීති සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්ති. පක්කමීසුති තෙ කිර තස්මිං ඡනපදෙ අඤ්ඤතරං ගාමං උපසඬකමන්තෙ දිස්වා මනුස්සා පසන්නචිත්තා ආසනසාලාය කොපවත්ථරණාදීනි පඤ්ඤාපෙත්වා යාගුබ්ඡ්ජකානි දත්වා උපනිසීදිංසු. මහාථෙරො එකං ධම්මකථීකං “ධම්මං කථෙහී” ති ආහ. සො චිත්තං ධම්මකථං කථෙසී. මනුස්සා පසීදිත්වා භොජනවෙලායං පණ්ණිනභොජනං අදංසු. මහාථෙරො මනුඤ්ඤං භත්තානුමොදනමකාසී. මනුස්සා භියොයාසොමත්තාය පසන්නා “ඉධෙව, භත්තෙ, තෙමාසං වසථා” ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ගමනාගමනසම්පන්නෙ යානෙ සෙනාසනානි කාරෙත්වා චතුහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිංසු. මහාථෙරො වස්සුපනායිකදිවසෙ භික්ඛු ඔවදි – “ආවුසො, තුම්හෙහි ගරුකස්ස සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහිතං, බුද්ධපාතුභාවො නාම දුල්ලභො. මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ ධම්මස්සවනං කත්වා ගණසඬගණිකං පහාය

අප්පමත්තා විහරංගා” ති. තෙ තතො පටියාය යුක්ඡන්ති සටෙන්ති. කදාවි සබ්බරත්තිකං ධම්මස්සවනං කරොන්ති, කදාවි පඤ්භං විස්සජ්ජෙන්ති, කදාවි පධානං කරොන්ති. තෙසං ධම්මස්සවනදිවසෙ ධම්මං කට්ඨන්තානංයෙව අරුණො උග්ගච්ඡති. පඤ්භාවිස්සජ්ජනදිවසෙ බ්‍යත්තො භික්ඛු පඤ්භං පුච්ඡති, පණ්ඩිතො විස්සජ්ජෙන්ති පුච්ඡනවිස්සජ්ජනං කරොන්තානංයෙව. පධානදිවසෙ සූරියත්ථභිගමනෙ ගණ්ඩං පහරිත්වාච වඬකමං ඔතරිත්වා පධානං කරොන්තානංයෙව. තෙ එවං වස්සං වස්සිත්වා පචාරෙත්වා පක්කමිංසු. තං සන්ධායෙන චුත්තං. පරිදෙවමානාති “ඉදානි තථාරූපං මධුරං ධම්මස්සවනං පඤ්භාකථනං කුතො ලභිස්සාමි” තිආදීනි වත්වා රොදමානා.

බායතීති පඤ්ඤායති උපටියාති. කො මෙති කභං ඉමෙ. වජ්ජිභූමියාති වජ්ජරට්ඨාභිමුඛා ගතා. මගා වියාති යථා මගා තස්මිං තස්මිං පබ්බතපාදෙ වා වනසණ්ඨෙච වා විවරන්තා – “ඉදං අම්භාකං මාතුසන්තකං පිතුසන්තකං පටෙණිආගත” ති අගභෙත්වා, යත්ථෙව නෙසං ගොවරථාසුතා ච හොති පරිපන්ථාභාවො ච, තත්ථ විවරන්ති. එවං අනිකෙතා අගභා භික්ඛවොපි “අයං, ආචුසො, අම්භාකං ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තකො පටෙණිආගතො” ති අගභෙත්වා යත්ථෙව නෙසං උතුසජ්ජායං හොජනසජ්ජායං පුග්ගලසජ්ජායං සෙනාසනසජ්ජායං ධම්මස්සවනසජ්ජායඤ්ච සුලභං හොති, තත්ථ විහරන්ති. චතුත්ථං.

5. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

225. පඤ්චමෙ ආනන්දොති ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්ථෙරො. අනිවෙලන්ති අනික්කන්තං වෙලං. ගිහිසඤ්ඤත්තිබ්‍රහ්මලොති රත්තිඤ්ච දිවා ච බ්‍රහ්මකාලං ගිහී සඤ්ඤාපයන්තො. භගවති පරිනිබ්බුතෙ මහාකස්සපත්ථෙරො ථෙරං ආභ – “ආචුසො, මයං රාජගහෙ වස්සං උපගන්ත්වා ධම්මං සඬිගායිස්සාම, ගච්ඡ ත්වං අරඤ්ඤං පටිස්සිත්වා උපරිමග්ගන්තයත්ථාය වායාමං කරොහී” ති. සො භගවතො පත්තචීවරමාදාය කොසලරට්ඨං ගන්ත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා ථෙරං දිස්වා – “භන්තෙ ආනන්ද, තුම්භෙ පුබ්බෙ සත්ථාරා සද්ධිං ආගච්ඡථ. අජ්ජ එකකාව ආගතා. කභං සත්ථාරං යපෙත්වා ආගතත්ථ? ඉදානි කස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා විවරථ? කස්ස මුබ්බෙදකං දන්තකට්ඨං දෙථ, පරිවෙණං සම්මජ්ජථ, වත්තපට්ඨන්තං කරොංගා” ති බ්‍රහ්මං වත්වා පරිදෙවිංසු. ථෙරො – “මා, ආචුසො, සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, අනිච්චා සඬබ්බාරා” තිආදීනි වත්වා තෙ සඤ්ඤාපෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ වසනට්ඨානමෙව ගච්ඡති. මනුස්සා සායම්පි තත්ථ ගන්ත්වා තථෙව පරිදෙවන්ති. ථෙරොපි තථෙව ඔවදති. තං සන්ධායෙන චුත්තං. අජ්ඣාභාසීති “අයං ථෙරො භික්ඛුසඬ්භස්ස කථං සුත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමි’ ති අරඤ්ඤං පටිස්සිත්වා ඉදානි ගිහී සඤ්ඤාපෙත්තො විහරති, සත්ථු සාසනං අසඬගහිතපුජ්ථරාසි විය යීතං, ධම්මසඬිගහං න කරොති, වොදෙස්සාමි න” ති වින්තෙත්වා අභාසි.

පසක්කියාති පවිසිත්වා. හදයස්මිං ඔපියාති කිව්වතො ව ආරම්මණතො ව හදයමිහි පක්ඛිපිත්වා. “නිබ්බානං පාපුණ්ණස්සාමි” ති වීරියං කරොන්තො නිබ්බානං කිව්වතො හදයමිහි ඔපෙති නාම, නිබ්බානාරම්මණං පන සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසිදන්තො ආරම්මණතො. තදුහයමිපි සන්ධායෙසා භාසති. ඤායාති ද්විති ඤානෙහි ඤායිකො භව. බිලිබිලිකාති අයං ගිහිහි සද්ධිං බිලිබිලිකථා. පඤ්චමං.

6. අනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා

226. ඡට්ඨෙ පුරාණදුතියිකාති අනන්තරෙ අත්තභාවෙ අග්ගමහෙසි. සොහසිති පුබ්බෙපි සොහසි, ඉදානිපි සොහසි. දුග්ගතාති න ගතිදුග්ගතියා දුග්ගතා. තා හි සුගතියං ධීතා සම්පත්තිං අනුභවන්ති, පටිපත්තිදුග්ගතියා පන දුග්ගතා. තතො චුතා හි තා නිරයෙපි උපපජ්ජන්තිති දුග්ගතා. පතිට්ඨිතාති සක්කායස්මිං හි පතිට්ඨන්තො අට්ඨහි කාරණෙහි පතිට්ඨාති – රත්තො රාගවසෙන පතිට්ඨාති, දුට්ඨො දොසවසෙන... මුල්ලො මොහවසෙන... විනිබද්ධො මානවසෙන... පරාමට්ඨො දිට්ඨිවසෙන... ථාමගතො අනුසයවසෙන... අනිට්ඨභිගතො විචිකිච්ඡාවසෙන... වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චවසෙන පතිට්ඨාති. තාපි එවං පතිට්ඨිතාව. නරදෙවානන්ති දෙවනරානං.

තත්ථී දානීති සා කිර දෙවධීතා ථෙරෙ බලවසිනෙහා අහොසි, පටිගන්තුං නාසක්ඛි. කාලෙන ආගන්ත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජති, මුබ්බදකං දන්තකට්ඨං පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙති. ථෙරො අනාවජ්ජනෙන පරිභුඤ්ජති. එකස්මිං දිවසෙ ථෙරස්ස පිණ්ණවිවරස්ස වොළකහික්ඛං වරතො සඬකාරකුටෙ දිබ්බදුස්සං යපෙත්වා පක්කමි. ථෙරො තං දිස්වා උක්ඛිපිත්වා, ඔලොකෙන්තො දුස්සන්තං දිස්වා “දුස්සමෙත” ත්ති ඤාත්වා, “අලං එත්තාවතා” ති අග්ගමහෙසි. තෙනෙවස්ස විවරං නිට්ඨාසි. අථ ද්වෙ අග්ගසාවකා අනුරුද්ධත්ථෙරො වාති තයො ජනා විවරං කරිංසු. සත්ථා සුචිං යොජෙත්වා අදාසි. නිට්ඨිතවිවරස්ස පිණ්ඩාය වරතො දෙවතා පිණ්ඩපාතං සමාදපෙති. සා කාලෙන එකිකා, කාලෙන අත්තදුතියා ථෙරස්ස සන්තිකං ආගච්ඡති. තදා පන අත්තතතියා ආගන්ත්වා දිවාට්ඨානෙ ථෙරං උපසඬකමිත්වා – “මයං මනාපකායිකා නාම මනසා ඉච්ඡිතිච්ඡිතරූපං මාපෙමා” ති ආහ. ථෙරො – “එතා එවං වදන්ති, වීමංසිස්සාමි, සබ්බා නීලකා භොන්තු” ති වින්තෙසි. තා ථෙරස්ස මනං ඤාත්වා සබ්බාව නීලවණ්ණා අගෙසුං, එවං පිතලොහිතඔදාතවණ්ණාති. තතො වින්තයිංසු – “ථෙරො අම්භාකං දස්සනං අස්සාදෙති” ති තා සමජ්ජං කාතුං ආරද්ධා, එකාපි ගායි, එකාපි නව්වි, එකාපි අව්ඡරං පහරි. ථෙරො ඉන්ද්‍රියානි ඔක්ඛිපි. තතො – “න අම්භාකං දස්සනං ථෙරො අස්සාදෙති” ති ඤාත්වා සිනෙහං වා සන්ථවං වා අලහමානා නිබ්බින්දිත්වා ගන්තුමාරද්ධා. ථෙරො තාසං ගමනභාවං ඤාත්වා – “මා පුනස්සුතං ආගච්ඡිංසු” ති අරහත්තං බ්‍යාකරොන්තො ඉමං ගාමමාහ. තත්ථ වික්ඛිණොති බිණො. ජාතිසංසාරොති තත්ථ තත්ථ ජාතිසඬ්ඛාතො සංසාරො. ඡට්ඨං.

7. නාගදත්තසුත්තවණ්ණනා

227. සත්තමෙ අතිකාලෙනාති සබ්බරත්තිං නිද්දායිත්වා බලවපච්චුසෙ කොට්ඨමුඤ්ජනියා ථොකං සම්මජ්ජිත්වා මුඛං ධොවිත්වා යාගුහික්ඛාය පාතොව පවිසති. අතිදිවාති යාගුං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පිටිත්වා එකස්මිං යානෙ නිපන්තො නිද්දායිත්වා – “මනුස්සානං භොජනවෙලාය පණිතං හික්ඛං ලහිස්සාමි”ති උපකට්ඨෙ මජ්ඣන්තිකෙ උට්ඨාය ධම්මකරණෙන උදකං ගහෙත්වා අක්ඛිති පමජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය වරිත්වා යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා මජ්ඣන්තිකෙ විතිවත්තෙ පටික්කමති. දිවා ව ආගන්ත්වාති අතිකාලෙ පට්ටියෙන නාම අඤ්ඤෙහි හික්ඛුහි පයමතරං ආගන්තබ්බං භොති, ත්වං පන අතිවිය දිවා ආගන්ත්වා ගතාසිති අත්ථො. භායාමි නාගදත්තන්ති තං නාගදත්තං අහං භායාමි. සුප්පගබ්බන්ති සුට්ඨු පගබ්බං. කුලෙසුති ඛත්තියකුලාදිඋපට්ඨාකකුලෙසු. සත්තමං.

8. කුලසරණිසුත්තවණ්ණනා

228. අට්ඨමෙ අජ්ඣාගාළුභජ්ජන්තොති ඔගාභජ්ජන්තො. සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තං වතසණ්ඩං පවිසිත්වා දුතියදිවසෙ ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි. අඤ්ඤතරං කුලං තස්ස ඉරියාපථෙ පසිදිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පිණ්ඩපාතං අදාසි. භත්තානුමොදනං පුන සුත්වා අතිරෙකතරං පසිදිත්වා, “හන්තෙ, නිච්චකාලං ඉධෙව හික්ඛං ගණ්හථා”ති නිමන්තෙසි. ථෙරො අධිවාසෙත්වා තෙසං ආහාරං පරිභුඤ්ජමානො වීරියං පග්ගස්ස සට්ඨන්තො අරහත්තං පත්වා වින්තෙසි – “බහුපකාරං මෙ එතං කුලං, අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමි”ති? එලසමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තො තත්ථෙව වසි. අජ්ඣාගාමිති සා කිර ථෙරස්ස ඛිණ්ණාසවභාවං අජානන්ති වින්තෙසි – “අයං ථෙරො නෙව අඤ්ඤං ගාමං ගවිජති, න අඤ්ඤං සරං, න රුක්ඛමුලආසනසාලාදීසු නිසීදති, නිච්චකාලං සරං පවිසිත්වා නිසීදති, උභොපෙතෙ ඔගාධජ්ජන්තා පටිගාධජ්ජන්තා, කදාචි එස ඉමං කුලං දුසෙය්‍ය, වොදෙස්සාමි න”න්ති. තස්මා අභාසි.

සණ්ඨානෙති නගරද්වාරස්ස ආසන්තෙ මනුස්සානං භණ්ඩකං ඔතාරෙත්වා විස්සමනට්ඨානෙ. සඬගම්මාති සමාගන්ත්වා. මන්තෙන්නීති කථෙන්නී. මඤ්ච තඤ්චාති මඤ්ච කථෙන්නී තඤ්ච කථෙන්නී. කිමන්තරන්ති කිං කාරණං? බහු හි සද්දා පච්චුහාති බහුකා එතෙ ලොකස්මිං පටිලොමසද්දා. න තෙනාති තෙන කාරණෙන, තෙන වා තපස්සිනා න මඬිකු භොතබ්බං. න හි තෙනාති න හි තෙන පරෙහි චුත්තවචනෙන සත්තො කිලිස්සති, අත්තනා කතෙන පන පාපකම්මෙනෙව කිලිස්සති දස්සෙති. වාතම්ගො යථාති යථා වනෙ වාතම්ගො වාතෙරිතානං පණ්ණාදීනං සද්දෙන පරිතස්සති, එවං යො සද්දපරිත්තාසි භොතිති අත්ථො. නාස්ස සම්පජ්ජතෙ වතන්ති තස්ස ලහුටිත්තස්ස වතං න සම්පජ්ජති. ථෙරො පන ඛිණ්ණාසවත්තා සම්පන්නවතොති වෙදිතබ්බො. අට්ඨමං.

9. වජ්ජිසුත්තසුත්තවණ්ණනා

229. නවමෙ වජ්ජීපුත්තකොති වජ්ජීරටියෙ රාජපුත්තො ඡත්තං පභාය පබ්බතේතො. සබ්බරත්තිවාරොති කත්තිකනක්ඛත්තං සොසෙත්වා සකලනගරං ධජපටාකාදීහි පටිමණ්ඩෙත්වා පවත්තිතො සබ්බරත්තිවාරො. ඉද්දඤ්චි නක්ඛත්තං යාව වාතුමහාරාජකෙහි එකාබද්ධං හොති. තූරියතාලිතවාදිතනිග්ග්‍යොසසද්දන්ති හෙරිආදිතූරියානං තාලිතානං විණාදිනඤ්ච වාදිතානං නිග්ග්‍යොසසද්දං. අභාසීති වෙසාලියං කිර සත්ත රාජසහස්සානි සත්තසතානි සත්ත ව රාජානො, තත්තකාව තෙසං උපරාජසෙනාපතිආදයො. තෙසු අලඬිකතපටියත්තෙසු නක්ඛත්තකීලනත්ථාය වීථිං ඔතිණ්ණෙසු සට්ඨිහත්ථෙ මහාවඬිකමෙ වඬිකමමානො නහස්ස මජ්ඣෙකෙ යිතං වන්දං දිස්වා වඬිකමනකොටියං ඵලකං නිස්සාය යිතො අභාසි. අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකන්ති වත්ථවෙය්‍යාලඬිකාරරහිතත්තා වනෙ ඡඩ්ඛිතදාරුකං විය ඡාතං. පාපියොති ලාමකතරො අම්හෙහි අඤ්ඤො කොචි අත්ථි. පිභයන්තිති ථෙරො ආරඤ්ඤිකො පංසුකුලිකො පිණ්ඩපාතිකො සපදානවාරිකො අප්පිවිජො සන්තුට්ඨොති බහු තුය්හං පත්ථයන්තිති අත්ථො. සග්ගගාමීනන්ති සග්ගං ගච්ඡන්තානං ගතානම්පි. නවමං.

10. සජ්ඣායසුත්තවණ්ණනා

230. දසමෙ යං සුදන්ති නිපාතමත්තං. සජ්ඣායබහුලොති නිස්සරණපරියත්තිවසෙන සජ්ඣායනතො බහුතරං කාලං සජ්ඣායන්තො. සො කිර ආවරියස්ස දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා ආවරියං උදික්ඛන්තො තිට්ඨති. අථ නං ආගච්ඡන්තං දිස්වාච පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තවීවරං පටිග්ගහෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නස්ස තාලවණ්ටවානං දත්වා පානීයං ආපුච්ඡිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛෙත්වා වන්දිත්වා යිතො උද්දෙසං ගහෙත්වා යාව සූරියත්ථඬිගමා සජ්ඣායං කරොති. සො න්භානකොට්ඨකෙ උදකං උපට්ඨපෙත්වා අඬිගාරකපල්ලෙ අග්ගිං කරොති. ආවරියස්ස න්භත්වා ආගතස්ස පාදෙසු උදකං පුඤ්ඡිත්වා පිට්ඨිපරිකම්මං කත්වා වන්දිත්වා උද්දෙසං ගහෙත්වා පට්ඨයාමෙ සජ්ඣායං කත්වා මජ්ඣමයාමෙ සරීරං සමස්සාසෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ උද්දෙසං ගහෙත්වා යාව අරුණුග්ගමනා සජ්ඣායං කත්වා නිරුද්ධසද්දං බයතො සම්මසති. තතො සෙසං උපාදායරූපං භූතරූපං නාමරූපන්ති පඤ්චසු ඛන්ධෙසු විපස්සනං වඬිඨෙත්වා අරහත්තං පාපුණ්. අප්පොස්සුක්කොති උද්දෙසග්ගහණෙ ව සජ්ඣායකරණියෙ ව නිරුස්සුක්කො. සඬකසායතීති යස්ස දානි අත්ථාය අහං සජ්ඣායං කරෙය්‍යං, සො මෙ අත්ථො මත්ථකං පත්තො. කිං මෙ ඉදානි සජ්ඣායෙනාති ඵලසමාපත්තිසුඛෙන කාලං අතිවත්තෙති. අජ්ඣභාසීති, ‘‘කිං නු ඛො අස්ස ථෙරස්ස අභාසුකං ඡාතං, උදාහුස්ස ආවරියස්ස? කෙන නු ඛො කාරණෙන පුබ්බෙ විය මධුරස්සරෙන න සජ්ඣායති’’ති? ආගන්ත්වා සන්තිකෙ යිතා අභාසි.

ධම්මපදානීති ඉධ සබ්බම්පි බුද්ධවචනං අධිප්පෙනං. නාධියසීති න සජ්ඣායසී. නාදියසීති වා පාදො, න ගණ්භාසීති අත්ථො. පසංසන්ති ධම්මභාණකො පසංසං

ලහනි, ආභිධම්මිකො සුත්තන්තිකො විනයධරොතිස්ස පසංසිතා භවන්ති.
 වීරාගෙනාති අරියමග්ගෙන. අඤ්ඤායාති ජානිත්වා. නික්ඛෙපනන්ති තස්ස
 දිට්ඨසුතාදිනො විස්සජ්ජනං සන්තො වදන්තිති දීපෙති, න බුද්ධවචනස්ස.
 එත්තාවතා “ථෙරො බුද්ධවචනං න විස්සජ්ජාපෙති” ති න නිව්වකාලං
 සජ්ඣායන්තෙනෙව භවිතබ්බං, සජ්ඣායිත්වා පන – “එත්තකස්සාහං අත්ථස්ස
 වා ධම්මස්ස වා ආධාරො භවිතුං සමත්ථො” ති ඤාත්වා වට්ටදුක්ඛස්ස
 අන්තකිරියාය පටිපජ්ජිතබ්බං. දසමං.

11. අකුසලචිතක්කසුත්තවණ්ණනා

231. එකාදසමෙ අකුසලෙ චිතක්කෙති කාමචිතක්කාදයො තයො
 මහාවිතක්කෙ. අයොනියො මනසිකාරාති අනුපායමනසිකාරෙන. යොති යො
 ත්වං. අයොනියො පටිනිස්සජ්ජාති එතං අනුපායමනසිකාරං වජ්ජෙති. සත්ථාරන්ති
 ඉමාය ගාථාය පාසාදිකකම්මට්ඨානං කථෙති. ජිතිසුඛමසංසයන්ති එකංසෙනෙව
 බලවජිතිඤ්ච සුඛඤ්ච අධිගම්ස්සසි. එකාදසමං.

12. මජ්ඣන්තිකසුත්තවණ්ණනා

232. ද්වාදසමෙ යං වත්තබ්බං, තං දෙවතාසංයුත්තෙ නන්දනවග්ගෙ
 චුත්තමෙව. ද්වාදසමං.

13. පාකතින්ද්‍රියසුත්තවණ්ණනා

233. තෙරසමං දෙවපුත්තසංයුත්තෙ ජන්තුදෙවපුත්තසුත්තෙ විත්ථාරිතමෙව.
 තෙරසමං.

14. ගන්ධත්ථෙතසුත්තවණ්ණනා

234. චුද්දසමෙ අජ්ඣාසිති තං භික්ඛුං නාලෙ ගහෙත්වා පදුමං සිඬ්ඝමානං
 දිස්වාච – “අයං භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සමණධම්මං
 කාතුං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො ගන්ධාරම්මණං උපනිජ්ඣායති, ස්වායං අජ්ජ උපසිඬ්ඝං
 ස්වෙපි පුනදිවසෙපි උපසිඬ්ඝස්සති, එවමස්ස සා ගන්ධතණ්හා වඩ්ඪිත්වා
 දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං නාසෙස්සති, මා මයි පස්සන්තියා නස්සතු,
 වොදෙස්සාමි න” ත්ති උපසඬ්ඝමිත්වා අභාසි.

එකඬ්ගමෙතං ථෙය්‍යානන්ති ථෙතිතබ්බානං රූපාරම්මණාදීනං
 පඤ්චකොට්ඨාසානං ඉදං එකඬ්ගං, එකකොට්ඨාසොති අත්ථො. න භරාමීති න
 ගහෙත්වා ගච්ඡාමි. ආරාති දුරෙ නාලෙ ගහෙත්වා නාමෙත්වා දුරෙ යීතො
 උපසිඬ්ඝාමීති වදති. වණ්ණෙනාති කාරණෙන.

ය්වායන්ති යො අයං. තස්මිං කිර දෙවතාය සද්ධිං කථෙන්නෙයෙව එකො තාපසො ඔතරිත්වා භිසඤ්ජනාදීනි කාතුං ආරද්ධො, තං සන්ධායෙවමාහ. ආකිණ්ණකම්මන්තොති එවං අපරිසුද්ධකම්මන්තො. අඛිණ්ණකම්මන්තොතිපි පායො, කක්ඛලකම්මන්තොති අත්ථො. න වුච්චතීති ගන්ධවොරොති වා පුප්ඵවොරොති වා කස්මා න වුච්චති.

ආකිණ්ණලුද්දොති බහුපාපො ගාල්භපාපො වා, තස්මා න වුච්චති. ධාතිවෙලංව මක්ඛිතොති යථා ධාතියා නිවත්ථකිලිට්ඨවත්ථං. උච්චාරපස්සාවපංසුමසිකද්දමාදීහි මක්ඛිතං, එවමෙවං රාගදොසාදීහි මක්ඛිතො. අරහම් වත්තවෙති අරහම් වත්තුං. දෙවතාය වොදනා කිර සුගතානුසිට්ඨිසදිසා, න තං ලාමකා භිනාධිමුත්තිකා මිච්ඡාපටිපන්නකපුග්ගලා ලහන්ති. තස්මිං පන අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං භබ්බරූපා පුග්ගලා තං ලහන්ති, තස්මා එවමාහ.

සුවිගවෙසිතොති සුවිති සීලසමාධිඤ්ඤාණානි ගවෙසන්තස්ස. අබ්භාමත්තං වාති වලාභකකුට්මත්තං විය. ඡානාසීති සුද්ධො අයන්ති ඡානාසි. වජ්ජාසීති වදෙය්‍යාසි. නෙව තං උපජීවාමාති දෙවතා කිර චිත්තෙසි – “අයං භික්ඛු අත්ථි මෙ භිතකාමා දෙවතා, සා මං වොදෙස්සති සාරෙස්සතීති පමාදම්පි අනුයුඤ්ජෙය්‍යා, නාස්ස වචනං සම්පට්ච්ඡිස්සාමි” ති. තස්මා එවමාහ. ත්වමෙවාති ත්වංයෙව. ඡානෙය්‍යාති ඡානෙය්‍යාසි. යෙනාති යෙන කම්මෙන සුගතිං ගච්ඡෙය්‍යාසි, තං කම්මං ත්වංයෙව ඡානෙය්‍යාසිති. වුද්දසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. යක්ඛසංයුත්තං

1. ඉන්දකසුත්තවණ්ණනා

235. යක්ඛසංයුත්තස්ස පට්ඨමෙ ඉන්දකස්සාති ඉන්දකුට්ඨිවාසිතො යක්ඛස්ස. යක්ඛතො භි කුට්ඨො, කුට්ඨො ව යක්ඛෙන නාමං ලද්ධං. රූපං න ජීවන්ති වදන්තීති යදි බුද්ධා රූපං ජීවන්ති න වදන්ති, යදි රූපං සත්තො පුග්ගලොති එවං න වදන්තීති අත්ථො. කථං ත්වයන්ති කථං නු අයං? කුතස්ස අට්ඨියකපිණ්ඩමෙතීති අස්ස සත්තස්ස අට්ඨියකපිණ්ඩඤ්ඤව කුතො ආගච්ඡති? එත්ථ ව අට්ඨිග්ගහණෙන තීණි අට්ඨිසතාති, යකපිණ්ඩග්ගහණෙන නව මංසපෙසිසතාති ගහිතාති. යදි රූපං න ජීවො, අථස්ස ඉමානි ව අට්ඨිති ඉමා ව මංසපෙසියො කුතො ආගච්ඡන්තීති පුච්ඡති. කථං ත්වයං සජ්ජති ගබ්භරස්මීන්ති කෙන නු කාරණෙන අයං සත්තො මාතුකුච්ඡිස්මිං සජ්ජති ලග්ගති, තිට්ඨතීති?

පුග්ගලවාදී කිරෙස යක්බො, “එකප්පහාරෙනෙව සත්තො මාතුකුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තති” ති ගහෙත්වා ගබ්භසෙය්‍යකසත්තස්ස මාතා මච්ඡමංසාදීනි බාදති, සබ්බානි එකරත්තිවාසෙන පචිත්වා ඵෙණං විය විලියන්ති. යදි රූපං සත්තො න භවෙය්‍ය, එවමෙව විලියෙය්‍යාති ලද්ධියා එවමාහ. අථස්ස භගවා – “න මාතුකුච්ඡිස්මිං එකප්පහාරෙනෙව නිබ්බත්තති, අනුපුබ්බෙන පන වඩ්ඪතී” ති දස්සෙත්තො පඨමං කලලං හොතීති ආදිමාහ. තත්ථ පඨමන්ති පඨමෙන පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන සද්ධිං තිස්සොති වා චුස්සොති වා නාමං නත්ථී, අථ බො තීහි ජාතිඋණ්ණංසුහි කතසුත්තග්ගෙ සණ්ඨිතතෙලබ්ධිත්ථුප්පමාණං කලලං හොති, යං සන්ධාය වුත්තං –

“තිලතෙලස්ස යථා ඛින්නු, සප්පිමණ්ඩො අනාවිලො;
එවං වණ්ණප්පට්භාගං, කලලං සම්පවුච්චති” ති.

කලලා හොති අබ්බුදන්ති තස්මා කලලා සත්තාභව්වයෙන මංසධොවනඋදකවණ්ණං අබ්බුදං නාම හොති, කලලන්ති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

“සත්තාහං කලලං හොති, පරිපක්කං සමුහතං;
විචට්ටමානං තබ්භාවං, අබ්බුදං නාම ජායති” ති.

අබ්බුදා ජායතෙ පෙසීති තස්මාපි අබ්බුදා සත්තාභව්වයෙන විලීනතිපුසදිසා පෙසී නාම සඤ්ජායති. සා මරිචථාණිතෙන දීපෙනබ්බා. ගාමදාරිකා හි සුපක්කානි මරිචානි ගහෙත්වා සාටකන්තෙ භණ්ඩිකං කත්වා පීළෙත්වා මණ්ඩං ආදාය කපාලෙ පක්ඛිපිත්වා ආතපෙ යපෙන්නි, තං සුක්ඛමානං සබ්බභාගෙහි මුච්චති. එවරූපා පෙසී හොති, අබ්බුදන්ති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

“සත්තාහං අබ්බුදං හොති, පරිපක්කං සමුහතං;
විචට්ටමානං තබ්භාවං, පෙසී නාම පජායති” ති.

පෙසී නිබ්බත්තති සන්තොති තතො පෙසිතො සත්තාභව්වයෙන කුක්කුටණ්ඩසණ්ඨානො සන්තො නාම මංසපිණ්ඩො නිබ්බත්තති, පෙසීති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

“සත්තාහං පෙසී භවති, පරිපක්කං සමුහතං;
විචට්ටමානං තබ්භාවං, සන්තොති නාම ජායති.

“යථා කුක්කුටියා අණ්ඩං, සමන්තා පරිමණ්ඩලං;
එවං සනස්ස සණ්ඨානං, නිබ්බත්තං කම්මපච්චයා” ති.

සනා පසාබා ජායන්තීති පඤ්චමෙ සත්තාහෙ ද්විත්තං හත්ථපාදානං සීසස්ස චත්ථාය පඤ්ච ජිලකා ජායන්ති, යං සන්ධායෙන චුත්තං “පඤ්චමෙ, හික්ඛවෙ, සත්තාහෙ පඤ්ච ජිලකා සංඝ්ඨහන්ති කම්මතො”ති.

ඉතො පරං ඡට්ඨසත්තමාදීති සත්තාහානි අතික්කම්ම දෙසනං සඬ්ඛිපිත්වා ද්වාචත්තාලීසෙ සත්තාහෙ පරිණතකාලං ගහෙත්වා දස්සෙන්නො කෙසාතිආදිමාහ. තත්ථ කෙසා ලොමා නබාපි වාති ද්වාචත්තාලීසෙ සත්තාහෙ එතානි ජායන්ති.

තෙන සො තත්ථ යාපෙතීති තස්ස හි නාහිතො උට්ඨිතො නාලො මාතු උදරපටලෙන එකාබද්ධො හොති, සො උප්පලදණ්ඩකො විය ඡිද්දො, තෙන ආහාරරසො සංසරිත්වා ආහාරසමුට්ඨානරූපං සමුට්ඨාපෙති. එවං සො දස මාසෙ යාපෙති. මාතුකුච්ඡිගතො නරොති මාතුයා තිරොකුච්ඡිගතො, කුච්ඡියා අබ්භන්තරගතොති අත්ථො. ඉති භගවා “එවං බො, යක්ඛ, අයං සත්තො අනුපුබ්බෙන මාතුකුච්ඡියං වඩ්ඪති, න එකප්පහාරෙතෙව නිබ්බත්තති”ති දස්සෙති. පඨමං.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

236. දුතියෙ සක්කනාමකොති එවං නාමකො එකො යක්ඛො, සො කිර මාරපක්ඛිකයක්ඛො. විප්පමුත්තස්සාති තිහි භවෙහි විප්පමුත්තස්ස. යදඤ්ඤන්ති යං අඤ්ඤං. වණ්ණෙනාති කාරණෙන. සංවාසොති එකතො වාසො, සක්ඛිධම්මො මිත්තධම්මොති අත්ථො. සප්පඤ්ඤොති සුපඤ්ඤො සම්බුද්ධො. දුතියං.

3. සුවිලොමසුත්තවණ්ණනා

237. තතියෙ ගයායන්ති ගයාගාමෙ, ගයාය අවිදුරෙ නිව්ච්ඨගාමං උපනිස්සායාති අත්ථො. ටඬ්ඛිතමඤ්චෙති දීඝමඤ්චෙ පාදමජ්ඣෙ විජ්ඣිත්වා අටනියො පචෙසෙත්වා කතමඤ්චෙ. තස්ස “ඉදං උපරි, ඉදං භෙට්ඨා”ති නත්ථි, පරිචත්තෙත්වා අත්ථතොපි තාදිසොව හොති, තං දෙවට්ඨානෙ යිපෙන්නි. චතුත්තං පාසාණානං උපරි පාසාණං අත්ථරිත්වා කතගෙහමිපි “ටඬ්ඛිතමඤ්චො”ති වුච්චති. සුවිලොමස්සාති කථිතසුවිසදිසලොමස්ස. සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා දුරට්ඨානතො ආගතො සෙදමලග්ගහිතෙන ගත්තෙන සුපඤ්ඤත්තං සඬ්ඝිකමඤ්චං අනාදරෙන අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි, තස්ස පරිසුද්ධසීලස්ස තං කම්මං සුද්ධවත්ථෙ කාළකං විය අහොසි. සො තස්මිං අත්තභාවෙ විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො කාලංකත්වා ගයාගාමද්වාරෙ සඬ්කාරට්ඨානෙ යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තමත්තස්සෙව චස්ස සකලසරීරං කථිතසුවිහි ගව්ච්ඡිවිජ්ඣිතං විය ජාතං.

අපේකදිවසං හගවා පව්වුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තං යක්ඛං
පයමාවජ්ජනස්සෙව ආපාථං ආගතං දිස්වා – “අයං එකං බුද්ධන්තරං මහාදුක්ඛං
අනුභවි. කිං නු ඛවාස්ස මං ආගම්ම සොත්ථිකාරණං භවෙය්‍යා” ති?
ආවජ්ජෙන්තො පයමමග්ගස්ස උපනිස්සයං අද්දස. අථස්ස සඬගහං කාතුකාමො
සුරත්තදුපට්ඨං නිවාසෙත්වා සුගතමභාවීවරං පාරුපිත්වා දෙවවිමානකප්පං
ගන්ධකුට්ඨං පභාය හත්ථිගවාස්සමනුස්සකුක්කුරාදිකුණපදුග්ගන්ධං
සඬකාරට්ඨානං ගන්ත්වා තත්ථ මහාගන්ධකුට්ඨයං විය නිසිදි. තං සන්ධාය චුත්තං
“සුචිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවතෙ” ති.

බරොති සුංසුමාරපිට්ඨි විය ඡදනිට්ඨකාහි විසමච්ඡදනපිට්ඨි විය ච බරසරීරො.
සො කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ සීලසම්පන්නො උපාසකො එකදිවසෙ
විහාරෙ චිත්තත්ථරණාදිහි අත්ථනාය භූමියා සඬසිකෙ අත්ථරණෙ අත්තනො
උත්තරාසඬගං අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි. සඬසිකං තෙලං අභාජෙත්වා අත්තනො
උත්තරාසඬගං අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි. සඬසිකං තෙලං අභාජෙත්වා අත්තනො
හත්ථෙහි සරීරං මක්ඛෙසිතිපි වදන්ති. සො තෙන කම්මෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තිතුං
අසක්කොන්තො තස්සෙව ගාමස්ස ද්වාරෙ සඬකාරට්ඨානෙ යක්ඛො භුත්වා
නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තමත්තස්ස චස්ස සකලසරීරං චුත්තජ්ජකාරං අභොසි. තෙ
උභොපි සභායා ජාතා. ඉති බරස්ස බරභාවො වෙදිතබ්බො.

අවිදුරෙ අතික්කමන්තිති ගොවරං පරියෙසන්නා සමාගමට්ඨානං වා ගච්ඡන්තා
ආසන්නෙ යානෙ ගච්ඡන්ති. තෙසු සුචිලොමො සත්ථාරං න පස්සති, බරලොමො
පයමතරං දිස්වා සුචිලොමං යක්ඛං එතදවොච – “එසො සමණො” ති, සම්ම, එස
තච භවනං පවිසිත්වා නිසින්නො එකො සමණොති. නෙසො සමණො,
සමණකො එසොති සො කිර යො මං පස්සිත්වා භීතො පලායති, තං සමණකොති
වදති. යො න භායති, තං සමණොති. තස්මා “අයං මං දිස්වා භීතො
පලායස්සති” ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

කායං උපනාමෙසීති හෙරවරුපං නිමිෂිනිත්වා මහාමුඛං විවරිත්වා
සකලසරීරෙ ලොමානි උට්ඨාපෙත්වා කායං උපනාමෙසී. අපනාමෙසීති
රතනසතිකං සුවණ්ණග්ගසතිකං විය ථොකං අපනාමෙසී. පාපකොති ලාමකො
අමනුඤ්ඤො. සො ගුථං විය අග්ගි විය කණ්ණසප්පො විය ච පරිච්ඡේදනබ්බො, න
ඉමිනා සුවණ්ණවණ්ණෙන සරීරෙන සම්පට්ඨිත්තබ්බො. එවං චුත්තෙ පන
සුචිලොමො “පාපකො කිර මෙ සම්ඵස්සො” ති කුද්ධො පඤ්ඤං තං,
සමණොතිආදිමාහ. චිත්තං වා තෙ බිපිස්සාමීති යෙසඤ්ඤි අමනුස්සා චිත්තං
බිපිතුකාමා භොන්ති, තෙසං සෙනමුඛං නිලොදරං සුරත්තහත්ථපාදං මහාසීසං
පජ්ජලිතනෙත්තං හෙරවං වා අත්තභාවං නිමිෂිනිත්වා දස්සෙත්ති, හෙරවං වා
සද්දං සාවෙන්ති, කපෙන්නානංයෙව වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයං මද්දන්ති,
තෙන තෙ සත්තා උම්මත්තකා භොන්ති ඛිත්තචිත්තා. තං සන්ධායෙවමාහ.
පාරගඬගායාති ද්විසු පාදෙසු ගහෙන්වා තං ආවිඤ්ඤෙන්වා යථා න පුනාගච්ඡසී,
එවං පාරං වා ගඬගාය බිපිස්සාමීති වදති. සදෙවකෙතිආදි චුත්තත්ථමෙව. පුච්ඡ

යදාකඩබසිති යංකිඤ්චි ආකඩබසි, තං සබ්බං පුච්ඡ, අසෙසං තෙ ඛ්‍යාකරිස්සාමිති සබ්බඤ්ඤාපචාරණං පචාරෙති.

කුතොනිදානාති කිංනිදානා, කිංපච්චයාති අත්ථො? කුමාරකා
ධම්මකම්මොස්සජන්තිති යථා කුමාරකා කාකං ගහෙත්වා ඔස්සජන්ති ඛිපන්ති, එවං
පාපචිතක්කා කුතො සමුට්ඨාය චිත්තං ඔස්සජන්තිති පුච්ඡති?

ඉතොනිදානාති අයං අත්තභාවො නිදානං එතෙසන්ති ඉතො නිදානා.
ඉතොජාති ඉතො අත්තභාවතො ජාතා. ඉතො සමුට්ඨාය මනොචිතක්කාති යථා
දීඝසුත්තකෙන පාදෙ බද්ධං කාකං කුමාරකා තස්ස සුත්තපරියන්තං අභිගුලියං
වෙයෙත්වා ඔස්සජන්ති, සො දුරං ගන්ත්වාපි පුන තෙසං පාදමූලෙයෙව පතති,
එවමෙව ඉතො අත්තභාවතො සමුට්ඨාය පාපචිතක්කා චිත්තං ඔස්සජන්ති.

ස්තෙහජාති තණ්හාසිතෙහතො ජාතා. අත්තසම්භූතාති අත්තනි සම්භූතා.
නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජාති නිග්‍රොධඛන්ධෙ ජාතා පාරොහා විය. පුට්ඨති බහු
අනෙකජ්ජකාරා පාපචිතක්කා තංසම්පයුත්තකිලෙසා ව. විසත්තාති ලග්ගා
ලග්ගිතා. කාමෙසුති වත්ථුකාමෙසු. මාලුචාව විතතා වනෙති යථා වනෙ මාලුචා
ලතා යං රුක්ඛං නිස්සාය ජායති, තං මූලතො යාව අග්ගා, අග්ගතො යාව මූලා
පුනජ්ජනං සංසිඛිඛිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඔතතචිතතා තිට්ඨති. එවං
වත්ථුකාමෙසු පුට්ඨ කිලෙසකාමා විසත්තා, පුට්ඨ වා සත්තා තෙහි කිලෙසකාමෙහි
වත්ථුකාමෙසු විසත්තා. යෙ නං පජානන්තිති යෙ ‘අත්තසම්භූතා’ති එත්ථ
වුත්තං අත්තභාවං ජානන්ති.

යතොනිදානන්ති යං නිදානමස්ස අත්තභාවස්ස තඤ්ච ජානන්ති. තෙ නං
විනොදෙන්තිති තෙ එවං අත්තභාවසඬ්ඛාතස්ස දුක්ඛසච්චස්ස නිදානභූතං
සමුදයසච්චං මග්ගසච්චෙන විනොදෙන්ති. තෙ දුක්ඛරන්ති තෙ සමුදයසච්චං
නිහරන්තා ඉදං දුක්ඛරං කිලෙසොසං තරන්ති. අතිණ්ණපුබ්බන්ති අනමතග්ගෙ
සංසාරෙ සුපිනන්තෙපි න තිණ්ණපුබ්බං. අපුනබ්භවායාති අපුනබ්භවසඬ්ඛාතස්ස
නිරොධසච්චස්සත්ථාය. ඉති ඉමාය ගාථාය වත්තාරි සච්චානි පකාසෙන්නො
අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි. දෙසනාවසානෙ සුවිලොමො තස්මිංයෙව
පදෙසෙ ධීතො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ
පතිට්ඨිතො. සොතාපන්නා ව නාම න කිලිට්ඨත්තභාවෙ තිට්ඨන්තිති සහ
එලපට්ඨානෙතස්ස සරීරෙ සෙතකණ්ඩුපිළකසුවියො සබ්බා පතිතා. සො
දිබ්බවත්ථනිවත්ථො දිබ්බවරදුකුලුත්තරාසඬ්ඛො දිබ්බවෙයනවෙධීතො
දිබ්බාහරණගන්ධමාලධරො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා භූමිමදෙවතාපරිහාරං
පටිලභීති. තතිං.

4. මණ්හද්දසුත්තවණ්ණනා

238. චතුත්ථෙ සුබමෙධනීති, සුබං පටිලහති. සුචෙ සෙයොයාති සුචෙ සුචෙ
සෙයොයා, නිච්චමෙව සෙයොයාති අත්ථො. වෙරා න පරිමුච්චතීති අහං සතිමාති

එත්තකෙන වෙරතො න මුව්වති. යස්සාති යස්ස අරහතො. අභිංසායාති කරුණාය වෙව කරුණාපුබ්බහාගෙ ව. මෙත්තංසොති සො මෙත්තඤ්චෙව මෙත්තාපුබ්බහාගඤ්ච භාවෙති. අථ වා අංසොති කොට්ඨාසො වුව්වති. මෙත්තා අංසො එතස්සාති මෙත්තංසො. ඉදං පුත්තං හොති – යස්ස අරහතො සබ්බකාලං අභිංසාය රතො මනො, යස්ස ච සබ්බභූතෙසු මෙත්තාකොට්ඨාසො අත්ථී, තස්ස කෙනචි පුග්ගලෙන සද්ධිං වෙරං නාම නත්ථී යක්ඛාති. චතුත්ථං.

5. සානුසුත්තවණ්ණනා

239. පඤ්චමෙ යක්ඛෙන ගභිතො හොතීති සො කිර තස්සා උපාසිකාය එකපුත්තකො. අථ නං සා දහරකාලෙයෙව පබ්බාපෙසි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සීලවා අහොසි චත්තසම්පන්නො, ආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකාදීනං චත්තං කතමෙව හොති, මාසස්ස අට්ඨමීදිවසෙ පාතො වුට්ඨාය උදකමාළකෙ උදකං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං සම්මජ්ජිත්වා දීපං ජාලෙත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මස්සවනං සොසෙති. භික්ඛු තස්ස ථාමං ඤත්වා “සරභාණං හණ, සාමණෙරා”ති අජ්ඣෙසන්ති. සො “මය්හං හදයවාතො රුජති, කාසො වා බාධති”ති කිඤ්චි පච්චාහාරං අකත්වා ධම්මාසනං අභිරුහිත්වා ආකාසගඬ්ගං ඔතාරෙත්තො විය සරභාණං චත්වා ඔතරත්තො – “මය්හං මාතාපිතුනම්පි ඉමස්මිං සරභඤ්ඤෙ පත්ති”ති වදති. තස්ස මනුස්සා මාතාපිතරො පත්තියා දින්නභාවං න ජානන්ති. අනන්තරත්තභාවෙ පනස්ස මාතා යක්ඛිනී ජාතා. සා දෙවතාහි සද්ධිං ආගතා, ධම්මං සුත්වා – “සාමණෙරෙන දින්නපත්තිං අනුමොදාමි, තාතා”ති වදති. සීලසම්පන්නා ච නාම භික්ඛු සදෙවකස්ස ලොකස්ස පියා හොත්තීති තස්මිං සාමණෙරෙ දෙවතා සලජ්ජා සගාරවා මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤන්ති. සාමණෙරෙ ගාරවෙන තං යක්ඛිනිං ගරුං කත්වා පස්සන්ති. ධම්මස්සවනයක්ඛසමාගමාදීසු “සානුමාතා සානුමාතා”ති යක්ඛිනියා අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩං දෙන්නි. මහෙසක්ඛාපි යක්ඛා තං දිස්වා මග්ගා ඔක්කමන්ති, ආසනා වුට්ඨහන්ති.

අථ බො සාමණෙරො වුඩ්ඪිමන්වාය පරිපක්කින්ද්‍රියො අනභිරතිපිළිතො අනභිරතිං විනොදෙතුං අසක්කොත්තො පරුළ්භකෙසනබො කිලිට්ඨනිවාසනපාරුපතො කස්සචි අනාරොවෙත්වා පත්තචීවරමාදාය එකකොච මාතු සරං ගතො. උපාසිකා පුත්තං දිස්වා, චන්දිත්වා ආහ – “තාත, ත්වං පුබ්බෙ ආචරියුපජ්ඣායෙහි වා දහරසාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ඉධාගච්ඡසි. කස්මා එකකොච අජ්ජ ආගතො”ති? සො උක්කණ්ඨිතභාවං ආරොවෙසි. සද්ධා උපාසිකා නානජපකාරෙන සරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුත්තං ඔවදමානාපි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොත්තී, “අප්පෙව නාම අත්තතො ධම්මතායපි සල්ලක්ඛෙස්සති”ති අනුයොජෙත්වාච – “තිට්ඨ, තාත, යාව තෙ යාගුහත්තං සම්පාදෙමි, යාගුං පිවිත්වා කතහත්තකිච්චස්ස තෙ මනාපානි චත්ථානි නීහරිත්වා දස්සාමි”ති චත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි සාමණෙරො. උපාසිකා මුහුත්තෙනෙව යාගුඛජ්ජකං සම්පාදෙත්වා අදාසි. තතො “හත්තං

සම්පාදෙස්සාමි” ති අවිදුරෙ නිසින්නා තණ්ඩුලෙ ධොවති. තස්මිං සමයෙ සා යක්ඛිනි “කහං නු ඛො සාමණෙරො? කිඤ්චි භික්ඛාභාරං ලභති, උදාහු නො” ති? ආවජ්ජමානා තස්ස විඛිභම්බකාමතාය නිසින්නභාවං ඤත්වා, “මා හෙව ඛො මෙ දෙවතානං අන්තරෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍යා, ගච්ඡාමිස්ස විඛිභමනෙ අන්තරායං කරොමි” ති ආගන්ත්වා සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙත්වා භූමියං පාතෙසි. සො අක්ඛිනි විපරිවත්තෙහි බෙළෙන පග්ගරත්තෙන භූමියං විජ්චන්දති. තෙන චුත්තං “යක්ඛෙන ගහිතො හොති” ති.

අභාසිති උපාසිකා පුත්තස්ස තං විජ්ජකාරං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පුත්තං ආලිඬගෙත්වා උරුසු නිපජ්ජාපෙසි. සකලගාමවාසිනො ආගන්ත්වා බලිකම්මාදීනි කරොන්ති. උපාසිකා පරිදෙවමානා ඉමා ගාථායො අභාසි.

පාටිභාරියපක්ඛඤ්චාති මනුස්සා “අට්ඨමිඋපොසථස්ස පච්චුග්ගමනඤ්ච අනුග්ගමනඤ්ච කරිස්සාමා” ති සත්තමියාපි නවමියාපි උපොසථඬගාති සමාදියන්ති, වාතුද්දසිපන්නරසිතං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනං කරොන්තා තෙරසියාපි පාටිපදෙපි සමාදියන්ති, “වස්සාවාසස්ස අනුග්ගමනං කරිස්සාමා” ති ද්වින්නං පවාරණානං අන්තරෙ අඬ්ඪමාසං නිබද්ධුපොසට්ඨිකා භවන්ති. ඉදං සන්ධාය චුත්තං “පාටිභාරියපක්ඛඤ්චා” ති. අට්ඨමිගසුසමාගතන්ති අට්ඨමිගෙහි සුට්ඨු සමාගතං, සම්පයුත්තන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මවරියන්ති සෙට්ඨවරියං. න තෙ හි යක්ඛා කිලන්තිති න තෙ ගහෙත්වා යක්ඛා කිලමෙන්නි.

පුන වාතුද්දසින්නි ඉමාය ගාථාය සාමණෙරස්ස කායෙ අධිමුත්තා යක්ඛිනි ආහ. ආචි වා යදි වා රහොති කස්සචි සම්මුඛෙ වා පරම්මුඛෙ වා. පමුත්තාත්ථිති පමුත්ති අත්ථි. උප්පච්චාපිති උප්පතිත්වාපි. සවෙපි සකුණො විය උප්පතිත්වා පලායසි, තථාපි තෙ මොක්ඛො නත්ථිති වදති. එවඤ්ච පන වත්වා සාමණෙරං මුඤ්චි. සාමණෙරො අක්ඛිනි උමිමිලෙසි, මාතා කෙසෙ පකිරිය අස්සසන්ති පස්සසන්ති රොදති. සො “අමනුස්සෙන ගහිතොමිහි” ති න ජානාති. ඔලොකෙන්නො පන “අහං පුබ්බෙ පීඨෙ නිසින්නො. මාතා මෙ අවිදුරෙ නිසිදිත්වා තණ්ඩුලෙ ධොවති. ඉදානි පනමිහි භූමියං නිසින්නො, මාතාපි මෙ අස්සසන්ති පස්සසන්ති රොදති, සකලගාමවාසිනොපි සන්නිපතිතා. කිං නු ඛො එත” ති? නිපන්නකොව මතං වා අමිමාති ගාථමාහ.

කාමෙ වජිත්වානාති දුට්ඨෙපි කාමෙ පභාය. පුනරාගච්ඡතෙති විඛිභමනවසෙන ආගච්ඡති. පුන ජීවං මනො හි සොති උප්පබ්බජිත්වා පුන ජීවන්තොපි සො මතකොව, තස්මා තමපි රොදන්තිති වදති.

ඉදානිස්ස සරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙන්නි කුක්කුළාතිආදිමාහ. තත්ථ කුක්කුළාති සරාවාසො කිර උණ්භට්ඨෙත කුක්කුළා නාම හොති. කස්ස උප්ඤ්ඤාපයාමසෙති – “අහිධාවථ, හද්දං තෙ හොතු” ති එවං වත්වා – “යං ත්වං විඛිභම්බකාමො යක්ඛෙන පාපිතො, ඉමං විජ්ජකාරං කස්ස මයං උප්ඤ්ඤාපයාම

නිජ්ඣාපයාම ආරොවයාමා” ති වදනි. පුන ඩය්භිතුමිච්ඡසිතිආදිත්තසරතො නීහට්ඨණ්ඩං විය සරා නීහරිත්වා බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිතො පුන මහාඛාහසදියෙ සරාවාසෙ ඩය්භිතුං ඉච්ඡසිති අත්ථො. සො මාතරි කථෙත්තියා කථෙත්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා හිරොත්තප්පං පටිලභිත්වා, “නත්ථි මය්හං ගිහිභාවෙන අත්ථො” ති ආහ. අථස්ස මාතා “සාධු, තාතා” ති තුට්ඨා පණිතභොජනං භොජෙත්වා, “කති වස්සොසි, තාතා” ති පුච්ඡි. පරිපුණ්ණවස්සොමිහි උපාසිකෙති. “තෙන හි, තාත, උපසම්පදං කරොහි” ති විවරසාටකෙ අදාසි. සො තිව්වරං කාරාපෙත්වා උපසම්පන්නො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හන්තො තෙපිටකො හුත්වා සීලාදීනං ආගතට්ඨානෙ තං තං පුරෙන්නො නවිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා මහාධම්මකට්ඨකො හුත්වා විසවස්සසතං යත්වා සකලජම්බුදීපං බොහෙත්වා පරිනිබ්බාසි. පඤ්චමං.

6. පියඬකරසුත්තවණ්ණනා

240. ඡට්ඨෙ ඡෙතවනෙති ඡෙතවනස්ස පච්චන්තෙ කොසම්බකකුටි නාම අත්ථි, තත්ථ විහරති. ධම්මපදානීති ඉධ පාටියෙක්කං සඬගහං ආරුළුභා ඡබ්බිසතිවග්ගා තත්ති අධිජ්ජෙතා. තත්ත්වං ථෙරො තස්මිං සමයෙ අත්තොවිහාරෙ නිසින්නො මධුරස්සරෙන සරහඤ්ඤං කත්වා අප්පමාදවග්ගං භාසති. එවං තොසෙසීති සා කිර පුත්තං පියඬකරං අඬකෙනාදාය ඡෙතවනස්ස පච්ඡිමභාගතො පට්ඨාය ගොවරං පරියෙසන්ති අනුපුබ්බෙන නගරාහිමුඛි හුත්වා උච්චාරපස්සාවබ්බෙසිඬසාණිකදුබ්බොජනානි පරියෙසමානා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පත්වා මධුරස්සරං අස්සොසි. තස්සා සො සද්දො ඡට්ඨාදීනි ඡෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහව්ව හදයඬගමනියො හුත්වා අට්ඨාසි. අථස්සා ගොවරපරියෙසනෙ චිත්තමපි න උප්පජ්ජි, ඔහිතසොතා ධම්මමෙව සුණන්ති ධීතා. යක්ඛදාරකස්ස පන දහරතාය ධම්මස්සවනෙ චිත්තං නත්ථි. සො ජිසව්ඡාය පිළිතත්තා, “කස්මා අම්මා ගතගතට්ඨානෙ බාණුකො විය තිට්ඨසි? න මය්හං බාදනීයං වා භොජනීයං වා පරියෙසසී” ති පුනප්පුනං මාතරං වොදෙති. සා “ධම්මස්සවනස්ස මෙ අත්තරායං කරොති” ති පුත්තකං “මා සද්දං කරි, පියඬකරා” ති එවං තොසෙසි. තත්ථ මා සද්දං කරිති සද්දං මා කරි.

පාණෙසු වාති ගාථාය සා අත්තතො ධම්මතාය සමාදිණ්ණං පඤ්චසීලං දස්සෙති. තත්ථ සංයමාමසෙති සංයමාම සංයතා භොම. ඉමිනා පාණාතිපාතා විරති ගහිතා, දුතියපදෙන මුසාවාදා විරති, තතියපදෙන සෙසා තිස්සො විරතියො. අපි මුච්චෙම පිසාවයොනියාති අපි නාම යක්ඛලොකෙ උප්පන්නානි පඤ්ච වෙරානි පහාය, යොනියො පටිපජ්ජිත්වා ඉමාය ඡාතකදුබ්බික්ඛාය පිසාවයක්ඛයොනියා මුච්චෙම, තාතාති වදනි. ඡට්ඨං.

7. පුනබ්බසුසුත්තවණ්ණනා

241. සත්තමෙ තෙන බො පන සමයෙනාති කතරසමයෙන? සූරියස්ස අත්ථචගමනසමයෙන. තදා කිර හගවා පච්ඡාභත්තෙ මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා මහාජනං උය්‍යාපෙත්වා න්හානකොට්ඨකෙ න්හත්වා ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ පුරත්ථිමලොකධාතුං ඔලොකයමානො නිසීදි. අට්ඨකචාරිකද්විචාරිකාදයො පංසුකුලිකපිණ්ඩපාතිකහික්ඛු අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානෙනි නික්ඛමිත්වා ආගම්ම දසබලං වන්දිත්වා රත්තසාණියා පරික්ඛිපමානා විය නිසීදිංසු. අථ නෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා සත්ථා නිබ්බානපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කට්ඨෙයි.

එවං තොසෙසීති සා කිර ධීතරං අභිකෙතාදාය පුත්තං අභිගුලියා ගහෙත්වා ජෙතවනපිට්ඨියං පාකාරපරික්ඛෙපසමීපෙ උච්චාරපස්සාවබ්බෙසිඬ්ඝාණිකං පරියෙසමානා අනුපුබ්බෙන ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකං සම්පත්තා. හගවතො ව, “ආනන්ද, පත්තං ආහර, වීචරං ආහර, විසාසාදානං දානං දෙහි”ති කට්ඨන්තස්ස සද්දො සමන්තා ද්වාදසහත්ථමත්තමෙව ගණ්හාති. ධම්මං දෙසෙත්තස්ස සවෙපි වක්කවාළපරියන්තං කත්වා පරිසා නිසීදති, යථා පරිසං ගච්ඡති, බහිපරිසාය එකභිගුලිමත්තමපි න නිග්ගච්ඡති, “මා අකාරණා මධුරසද්දො නස්සී”ති. තත්‍රායං යක්ඛිනී බහිපරිසාය ධීතා සද්දං න සුණාති, ද්වාරකොට්ඨකෙ ධීතාය පනස්සා මහතියා බුද්ධවිථියා අභිමුඛෙ ධීතා ගන්ධකුට් පඤ්ඤායී. සා නිවානෙ දීපසිඛා විය බුද්ධගාරවෙන හත්ථකුක්කුචවාදිරහිතං නිච්චලං පරිසං දිස්වා – “නූන මෙත්ථ කිඤ්චි භාජනියහණ්ඩං හවිස්සති, යතො අහං සජ්ජිතෙලමධුචාණිතාදීසු කිඤ්චිදෙව පත්තතො වා හත්ථතො වා පග්ගරත්තං භූමියං වා පන පතිතං ලහිස්සාමී”ති අත්තොවිහාරං පාවිසී. ද්වාරකොට්ඨකෙ අවරුද්ධකානං නිචාරණත්ථාය ධීතා ආරක්ඛදෙවතා යක්ඛිනියා උපනිස්සයං දිස්වා න නිවාරෙසී. තස්සා සහ පරිසාය එකීභාවගමනෙන මධුරස්සරො ඡවිආදීනි ඡන්දිත්වා අට්ඨමිඤ්ජං ආහව්ව අට්ඨාසී. තං ධම්මස්සවනත්ථාය නිච්චලං ධීතං පුරිමනෙයෙනෙව පුත්තකා වොදයිංසු. සා “ධම්මස්සවනස්ස මෙ අත්තරායං කරොන්ති”ති පුත්තකෙ තුණ්හි උත්තරිකෙ හොහීති එවං තොසෙසී.

තත්ථ යාවාති යාව ධම්මං සුණාමි, තාව තුණ්හි හොහීති අත්ථො. සබ්බගන්ථජ්ජමොචනන්ති නිබ්බානං ආගම්ම සබ්බෙ ගන්ථා පමුච්චන්ති, තස්මා තං සබ්බගන්ථජ්ජමොචනන්ති වුච්චති. අතිවෙලාති වෙලාතික්කන්තා පමාණාතික්කන්තා. පියායනාති මග්ගනා පත්ථනා. තතො පියතරන්ති යා අයං අස්ස ධම්මස්ස මග්ගනා පත්ථනා, ඉදං මය්හං තතො පියතරන්ති අත්ථො. පියතරාති වා පාඨො. පාණිනන්ති යථා පාණිනං දුක්ඛා මොචෙති. කෙ මොචෙතිති? පාණිනෙති ආහරිත්වා වත්තබ්බං. යං ධම්මං අභිසම්බුද්ධන්ති, යං ධම්මං හගවා අභිසම්බුද්ධො. තුණ්හිභූතායමුත්තරාති න කෙවලං අහමෙව, අයං මෙ හගීති උත්තරාපි තුණ්හිභූතාති වදති. සද්ධම්මස්ස අනඤ්ඤායාති, අම්ම, මයං පුබ්බෙපි ඉමං සද්ධම්මමෙව අජානිත්වා ඉදානි ඉදං බුජ්ජිපාසාදිදුක්ඛං අනුභවන්තා දුක්ඛං වරාම විහරාම.

එක්බලානි පඤ්චනි එක්බලානි එක්බලා. ධම්මං දෙසෙන්තොයෙව භගවා පරිසං සල්ලක්ඛයමානො තස්සා යක්ඛිනියා වෙව යක්ඛදාරකස්ස ච සොනාපත්තිඵලස්ස උපනිස්සයං දිස්වා දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා චතුසච්චකථං දීපෙනි, තං සුත්වා තස්මිංයෙව දෙසෙ යිතා යක්ඛිනී සද්ධිං පුත්තෙන සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා. ධීතුයාපි පනස්සා උපනිස්සයො අත්ථී, අතිදහරත්තා පන දෙසනං සම්පට්ඨිත්තුං නාසක්ඛි.

ඉදානි සා යක්ඛිනී පුත්තස්ස අනුමොදනං කරොන්ති සාධු බො පණ්ඩිතො නාමාතිආදිමාහ. අප්පාහම්භි සමුග්ගතානි අහම්භි අප්ප වට්ටනො උග්ගතා සමුග්ගතා සාසනෙ වා උග්ගතා සමුග්ගතා, ත්වම්පි සුඛි භොහිති. දිට්ඨානීති මයා ච තයා ච දිට්ඨානි. උත්තරාපි සුඤ්ඤා මෙති, “අම්භාකං චතුසච්චපට්ටෙධහාවං, ධීතා මෙ උත්තරාපි, සුඤ්ඤා” ති වදති. සහ සච්චපට්ටෙධෙනෙව සාපි සුච්ච්චොමො විය සබ්බං සෙතකණ්ඩුකච්ඡුආදිභාවං පභාය දිබ්බසම්පත්තිං පටිලහති සද්ධිං පුත්තෙන. ධීතා පනස්සා යථා නාම ලොකෙ මාතෘපිතුහි ඉස්සරියෙ ලද්ධෙ පුත්තානම්පි තං භොති, එවං මාතු-ආනුභාවෙනෙව සම්පත්තිං ලභි. තතො පට්ඨාය ච සා සද්ධිං පුත්තකෙහි ගන්ධකුට්ඨපීඨපරුක්ඛෙයෙව නිවාසරුක්ඛං ලභිත්වා සායං පාතං බුද්ධදස්සනං ලභමානා ධම්මං සුඤ්ඤානා දීඝරත්තං තත්ථෙව වසී. සත්තමං.

8. සුදත්තසුත්තවණ්ණනා

242. අට්ඨමෙ කෙනව්දෙව කරණියෙනානි වාණිජ්ජකම්මං අධිජ්ජෙතං. අනාථපිණ්ඩිකො ච රාජගහසෙට්ඨී ච අඤ්ඤාමඤ්ඤං භගිනිපතිකා භොන්ති. යදා රාජගහෙ උට්ඨානකභණ්ඩකං මහග්ගං භොති, තදා රාජගහසෙට්ඨී තං ගහෙන්වා පඤ්චසකට්ඨකෙහි සාවත්ථීං ගන්ත්වා යොජනමත්තෙ යිතො අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙති. අනාථපිණ්ඩිකො පච්චුග්ගන්ත්වා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා එකයානං ආරොපෙත්වා සාවත්ථීං පවිසති. සො සවෙ භණ්ඩං ලහුකං වික්කියති, වික්කිණාති. නො වෙ, භගිනිසරෙ යපෙත්වා පක්කමති. අනාථපිණ්ඩිකොපි තථෙව කරොති. ස්වායං තදාපි තෙනෙව කරණියෙන අගමාසී. තං සන්ධායෙතං චුත්තං.

තං දිවසං පන රාජගහසෙට්ඨී යොජනමත්තෙ යිතෙන අනාථපිණ්ඩිකෙන ආගතභාවජානනත්ථං පෙසිතං පණ්ණං න සුඤ්ඤා, ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං අගමාසී. සො ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඛිසං නිමන්තෙත්වා අත්තනො සරෙ උද්ධනඛණාපනදාරුථාලනාදීනි කාරෙසී. අනාථපිණ්ඩිකොපි “ඉදානි මය්හං පච්චුග්ගමනං කරිස්සති, ඉදානි කරිස්සති” ති සරද්ධාරෙපි පච්චුග්ගමනං අලභිත්වා අත්තොසරං පට්ටියො පටිසන්ථාරම්පි න බහුං අලත්ථං. “කිං, මහාසෙට්ඨී, කුසලං දාරකරුපානං? නසී මග්ගෙ කිලන්තො” ති? එත්තකොව පටිසන්ථාරො අහොසී. සො තස්ස මහාඛ්‍යාපාරං දිස්වා, “කිං නු තෙ, ගහපති, ආවාහො වා භවිස්සති” ති? බන්ධකෙ (චූළව. 304) ආගතනයෙනෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස මුඛෙන බුද්ධසද්දං සුත්වා

පඤ්චවණ්ණං පිනිං පටිලභි. සා තස්ස සීසෙන උට්ඨාය යාව පාදපිට්ඨියා,
 පාදපිට්ඨියා උට්ඨාය යාව සීසා ගච්ඡති, උභතො උට්ඨාය මජ්ඣෙ ඔසරති,
 මජ්ඣෙ උට්ඨාය උභතො ගච්ඡති. සො පිනියා නිරන්තරං පුට්ඨො, “බුද්ධොති
 ත්වං, ගහපති, වදෙසි? බුද්ධො තාහං, ගහපති, වදාමි”ති එවං තික්ඛන්තුං
 පුච්ඡන්වා, “සොසොපි බො එසො දුල්ලහො ලොකස්මිං යදිදං බුද්ධො”ති ආහ.
 ඉදං සන්ධාය වුත්තං “අස්සොසි බො අනාථපිණ්ඩිකො, ගහපති, බුද්ධො කිර
 ලොකෙ උප්පන්නො”ති.

එතදහොසි අකාලො බො අප්පාති සො කිර තං සෙට්ඨිං පුච්ඡ, “කුභිං ගහපති
 සත්ථා විහරති”ති? අථස්ස සො – “බුද්ධා නාම දුරාසදා ආසීවිසසදිසා හොන්ති,
 සත්ථා සිවලීකාය වසති, න සක්කා තත්ථ තුම්භාදිසෙහි ඉමාය වෙලාය
 ගන්තු”න්ති ආවික්ඛි. අථස්ස එතදහොසි. බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජීති තංදිවසං
 කිරස්ස හණ්ඩසකටෙසු වා උපට්ඨාකෙසු වා චිත්තමිපි න උප්පජ්ජී, සායමාසමිපි
 න අකාසි, සත්තභූමිකං පන පාසාදං ආරුය්හ සුපඤ්ඤත්තාලඬිකතවරසයනෙ
 “බුද්ධො බුද්ධො”ති සජ්ඣායං කරොන්නොව නිපජ්ජන්වා නිද්දං ඔක්කමි.
 තෙන වුත්තං “බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජී”ති.

රත්තියා සුදං තික්ඛන්තුං උට්ඨාසි පභාතන්ති මඤ්ඤමානොති පට්ඨමයාමෙ
 තාව චිතිවත්තෙ උට්ඨාය බුද්ධං අනුස්සරි, අථස්ස බලවජ්ජසාදො උදපාදි,
 පිනිආලොකො අහොසි, සබ්බතමං විගච්ඡී, දීපසහස්සුජ්ජලං විය වන්දුට්ඨානං
 සුරියුට්ඨානං විය ව ජාතං. සො “පපාදං ආපන්නො වතමිහි, සුරියො
 උග්ගතො”ති උට්ඨාය ආකාසතලෙ යීතං වන්දං උල්ලොකෙන්වා “එකොව
 යාමො ගතො, අඤ්ඤ ද්වෙ අත්ථී”ති පුන පවිසිත්වා නිපජ්ජී. එතෙනුපායෙන
 මජ්ඣිමයාමාවසානෙපි පච්ඡිමයාමාවසානෙපිති තික්ඛන්තුං උට්ඨාසි.
 පච්ඡිමයාමාවසානෙ පන බලවපච්චුසෙයෙව උට්ඨාය ආකාසතලං ආගන්ත්වා
 මහාද්වාරාහිමුඛොව අහොසි, සත්තභූමිකද්වාරං සයමෙව විවටං අහොසි. සො
 පාසාදා ඔරුය්හ අන්තරවිටීං පටිපජ්ජී.

විවරිංසුති “අයං මහාසෙට්ඨි ‘බුද්ධුපට්ඨානං ගමිස්සාමි’ති නික්ඛන්තො,
 පට්ඨමදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තිණ්ණං රතනානං
 අග්ගුපට්ඨාකො හුත්වා අසදිසං සඬ්ඝාරාමං කත්වා වාතුද්දිසස්ස අරියගණස්ස
 අනාවට්ඨවාරො හවිස්සති, න යුත්තමස්ස ද්වාරං පිදහිතු”න්ති වින්තෙන්වා
 විවරිංසු. අන්තරධායීති රාජගහං කිර ආකිණ්ණමනුස්සං අන්තොනගරෙ නව
 කොට්ඨො, බහිනගරෙ නවාති තං උපනිස්සාය අට්ඨාරස මනුස්සකොට්ඨො
 වසන්ති. අවෙලාය මතමනුස්සෙ බහි නිහරිතුං අසක්කොන්තා අට්ඨාලකෙ යත්වා
 බහිද්වාරෙ බිපන්ති. මහාසෙට්ඨි නගරතො බහිතික්ඛන්තමත්තොව අල්ලසරිරං
 පාදෙන අක්කමි, අපරමපි පිට්ඨිපාදෙන පහරි. මක්ඛිකා උප්පතිත්වා පරිකිරිංසු.
 දුග්ගන්ධො නාසපුටං අභිහනි. බුද්ධප්පසාදො තනුත්තං ගතො. තෙනස්ස
 ආලොකො අන්තරධායි, අන්ධකාරො පාතුරහොසි. සද්දමනුස්සාවෙසීති

“සෙට්ටියිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමි” ති සුවණ්ණකිඨ්ඨිණිකං සට්ටෙන්තො විය මධුරස්සරෙන සද්දං අනුස්සාවෙසි.

සතං කඤ්ඤාසහස්සානීති පුරිමපදානිපි ඉමිනාව සහස්සපදෙන සද්ධිං සම්බන්ධනියානි. යථෙව හි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, සතං සහස්සානි හත්ථි, සතං සහස්සානි අස්සා, සතං සහස්සානි රථානි අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති එකෙකසතසහස්සමෙව දීපිතං. පදවිතිහාරස්සානි පදවිතිහාරො නාම සමගමනෙ ද්විතීයං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං. කලං නාග්ගන්ති සොළසිත්ති තං එකං පදවිතිහාරං සොළසහාගෙ කත්වා තතො එකො කොට්ඨාසො පුන සොළසධා, තතො එකො සොළසධානි එවං සොළස වාරෙ සොළසධා හින්තස්ස එකො කොට්ඨාසො සොළසිකලා නාම, තං සොළසිකලං එතානි වත්තාරි සතසහස්සානි න අග්ගන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – සතං හත්ථිසහස්සානි සතං අස්සසහස්සානි සතං රථසහස්සානි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, තා ව ඛො ආමුක්කමණිකුණ්ඩලා සකලජම්බුදීපරාජධීතරො වානි ඉමස්මා එත්තකා ලාභා විහාරං ගච්ඡන්තස්ස තස්මිං සොළසිකලසඬ්ඛානෙ පදෙසෙ පවත්තවෙනනාව උත්තරිතරානි. ඉදං පන විහාරගමනං කස්ස වසෙන ගහිතන්ති? විහාරං ගන්ත්වා අනන්තරායෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහන්තස්ස. “ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරිස්සාමි, චෙතියං වන්දිස්සාමි, ධම්මං සොස්සාමි, දීපපූජං කරිස්සාමි, සඬ්ඝං නිමන්තෙත්වා දානං දස්සාමි, සික්ඛාපදෙසු වා සරණෙසු වා පතිට්ඨහිස්සාමි” ති ගච්ඡන්තොපි වසෙන වට්ටනියෙව.

අන්ධකාරො අන්තරධායීති සො කිර වින්තෙසි – “අහං එකකොති සඤ්ඤං කරොමි, අනුයුත්තාපි මෙ අත්ථි, කස්මා භායාමි” ති සුරො අහොසි. අථස්ස ඛලවා බුද්ධජපසාදො උදපාදි. තස්මා අන්ධකාරො අන්තරධායීති. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. අපිව පුරතො පුරතො ගච්ඡන්තො හිංසනකෙ සුසානමග්ගෙ අට්ඨිකසඬ්ඛලිකසමංසලොහිතන්තිආදීනි අනෙකවිධානි කුණපානි අද්දස. සොණසිඬ්ඛලාදීනං සද්දං අස්සොසි. තං සඬ්ඛං පරිස්සයං පුනස්පුනං බුද්ධගතං පසාදං වඩ්ඪෙත්වා මද්දන්තො අගමාසියෙව.

එහි සුදත්තානි සො කිර සෙට්ටි ගච්ඡමානොව වින්තෙසි – “ඉමස්මිං ලොකෙ ඛහු පුරණකස්සපාදයො තිත්ථියා ‘මයං බුද්ධා මයං බුද්ධා’ ති වදන්ති, කථං නු ඛො අහං සත්ථු බුද්ධභාවං ජානෙය්‍ය”න්ති? අථස්ස එතදහොසි – “මය්‍හං ගුණවසෙන උජ්ජන්තං නාමං මහාජනො ජානාති, කුලදත්තියං පන මෙ නාමං අඤ්ඤත්‍ර මයා න කොච් ජානාති. සථෙ බුද්ධො භවිස්සති, කුලදත්තිකනාමෙන මං ආලපිස්සති” ති. සත්ථා තස්ස විත්තං ඤත්වා එවමාහ.

පරිනිබ්බුතොති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. ආසත්තියොති තණ්හායො. සන්තින්ති කිලෙසවූපසමං. පජ්ජය්‍යානි පත්වා. ඉදඤ්ච පන වත්වා සත්ථා තස්ස අනුපුබ්බිකථං කථෙත්වා මත්ථකෙ වත්තාරි සච්චානි පකාසෙසි. සෙට්ටි ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය බුද්ධජපමුඛං.

හික්බුසඬිසං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසතො පටියාය මහාදානං දාතුං ආරභි.
 බිම්බිසාරාදයො සෙට්ඨිස්ස සාසනං පෙසෙන්නි – “ත්වං ආගන්තුකො, යං
 නප්පහොති, තං ඉතො ආහරාපෙහි”ති. සො “අලං තුම්හෙ බහුකිච්චා”ති සබ්බෙ
 පටික්ඛිපිත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි ආනීතවිභවෙන සත්තාහං මහාදානං අදාසි.
 දානපරියොසානෙ ව භගවන්තං සාවත්ථියං වස්සාවාසං පටිජානාපෙත්වා
 රාජගහස්ස ව සාවත්ථියා ව අන්තරෙ යොජනෙ යොජනෙ සතසහස්සං දත්වා
 පඤ්චවත්තාලීස විහාරෙ කාරෙන්නො සාවත්ථිං ගන්ත්වා ජෙනවනමහාවිහාරං
 කාරෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්බුසඬිසස්ස නියායාදෙසීති. අට්ඨමං.

9. පට්මසුක්කාසුත්තවණ්ණනා

243. නවමෙ රජිකාය රජිකන්ති එකං රජිකං ගහෙත්වා තතො අපරං
 ගච්ඡන්තො රජිකාය රජිකං උපසඬකමන්තො නාම හොති. සිඬ්ඝාටකෙපි එසෙව
 නයො. එත්ථ ව රජිකාති රච්ඡා. සිඬ්ඝාටකන්ති චතුක්කං. කිං මෙ කතාති කිං
 ඉමෙ කතා? කිං කරොන්තිති අත්ථො. මධුපිතාව සෙයරෙති ගන්ධමධුපානං පිතා
 විය සයන්ති. ගන්ධමධුපානං පිතො කිර සිසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති, අසඤ්ඤී
 භුත්වා සයතෙව. තස්මා එවමාහ.

තඤ්ච පන අප්පට්ඨානීයන්ති තඤ්ච පන ධම්මං අප්පට්ඨානීයං දෙසෙති.
 බාහිරතඤ්චි සුමධුරමපි භොජනං පුනප්පුනං භුඤ්ජන්තස්ස න රුච්චති,
 “අපනෙථ, කිං ඉමිනා”ති? පට්ඨානෙතබ්බං අපනෙතබ්බං හොති, න එවමයං
 ධම්මො. ඉමං හි ධම්මං පණ්ඩිතා වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි සුණන්තා තිත්තිං
 න ගච්ඡන්ති. තෙනාහ “අප්පට්ඨානීය”න්ති. අසෙවනකමොජ්චන්ති
 අනාසිත්තකං ඔජ්චන්තං. යථා හි බාහිරාති අසම්භින්නපායාසාදීනිපි
 සප්පිමධුසක්ඛරාහි ආසිත්තාති යොජ්නානෙව මධුරාති ඔජ්චන්තාති හොන්ති, න
 එවමයං ධම්මො. අයං හි අත්තතො ධම්මතාය මධුරො වෙව ඔජ්චා ව, න
 අඤ්ඤෙත උපසිත්තො. තෙනාහ “අසෙවනකමොජ්ච”න්ති. පිවන්ති මඤ්ඤෙ
 සප්පඤ්ඤාති පණ්ඩිතපුරිසා පිවන්ති විය. වලාහකමෙව පන්ථගුති
 වලාහකන්තරතො නික්ඛන්තඋදකං සම්මාහිතත්තා පටිකා විය. නවමං.

10-11. දුතියසුක්කාසුත්තාදිවණ්ණනා

244. දසමෙ පුඤ්ඤං වත පසවි බහුන්ති බහුං වත පුඤ්ඤං පසවතීති. දසමං.

245. එකාදසමං උත්තානමෙව. එකාදසමං.

12. ආලවකසුත්තවණ්ණනා

246. ද්වාදසමෙ ආලවියන්ති ආලවීති තං රට්ඨමිපි නගරමිපි. තඤ්ච භවනං
 නගරස්ස අවිදුරෙ ගාවුතමත්තෙ ඨිතං. භගවා තත්ථ විහරන්තො තං නගරං
 උපනිස්සාය ආලවියං විහරතීති වුත්තො. ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවතෙති එත්ථ

පන අයමනුපුබ්බිකථා - ආලවකො කිර රාජා විවිධනාටකූපභොගං ඡඩ්ඛෙන්වා වොරපටිබාහනත්ථං පටිරාජනිසෙධනත්ථං බ්‍යායාමකරණත්ථඤ්ච සත්තමෙ සත්තමෙ දිවසෙ මීගවං ගච්ඡන්තො එකදිවසං බලකායෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි - “යස්ස පස්සෙන මීගො පලායති, තස්සෙව සො භාරො” ති. අථ තස්සෙව පස්සෙන මීගො පලායි, ජවසම්පන්නො රාජා ධනුං ගහෙන්වා පත්තිකොව තියොජනං තං මීගං අනුබන්ධි. එණිමීගා ව තියොජනවෙගා එව භොන්ති. අථ පරික්ඛිණජවං තං උදකං විය පවිසිත්වා යීතං වධිත්වා ද්විධා ඡෙත්වා අනත්ථිකොපි මංසෙන “නාසක්ඛි මීගං ගහෙතු” ත්ති අපවාදමොචනත්ථං කාපේනාදාය ආගච්ඡන්තො නගරස්සාවිදුරෙ බහලපත්තපලාසං මහානිග්‍රොධං දිස්වා පරිස්සමවිනොදනත්ථං තස්ස මූලමූපගතො. තස්මිඤ්ච නිග්‍රොධෙ ආලවකො යක්ඛො මහාරාජසන්නිකා භවනං ලභිත්වා මජ්ඣන්තිකසමයෙ තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය ඵුට්ඨොකාසං පට්ටියෙ පාණිනො බාදන්තො පට්ටසති. සො තං දිස්වා බාදිතුං උපගතො. රාජා තෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි - “මුඤ්ච මං, අහං තෙ දිවසෙ දිවසෙ මනුස්සඤ්ච ටාලිපාකඤ්ච පෙසෙස්සාමි” ති. යක්ඛො - “ත්වං රාජ්‍යපභොගෙන පමත්තො න සරිස්සසි, අහං පන භවනං අනුපගතඤ්ච අනනුඤ්ඤාතඤ්ච බාදිතුං න ලභාමි, ස්වාහං භවත්තමපි ජියෙය්‍ය” ත්ති න මුඤ්චි. රාජා “යං දිවසං න පෙසෙමි, තං දිවසං මං ගහෙන්වා බාදා” ති අත්තානං අනුජානිත්වා තෙන මුත්තො නගරාහිමුඛො අගමාසි.

බලකායො මග්ගෙ බන්ධාවාරං බන්ධිත්වා යීතො රාජානං දිස්වා, “කිං, මහාරාජ, අයසමත්තභයා එවං කිලන්තොසි” ති? වදන්තො පච්චුග්ගන්ත්වා පටිග්ගහෙසි. රාජා තං පවත්තිං අනාරොචෙත්වා නගරං ගන්ත්වා කතපාතරාසො නගරගුත්තිකං ආමන්තෙත්වා එතමත්ථං ආරොචෙසි. නගරගුත්තිකො - “කිං, දෙව, කාලපරිච්ඡේදො කතො” ති ආහ? න කතො භණෙති. දුට්ඨු කතං, දෙව, අමනුස්සා හි පරිච්ඡින්නමත්තමෙව ලභන්ති, අපරිච්ඡින්නෙ පන ජනපදස්සාබාධො භවිස්සති, හොතු දෙව, කිඤ්චාපි එවමකාසි, අප්පොස්සුක්කො ත්වං රජ්ජසුබමනුභොහි, අහමෙත්ථ කාතබ්බං කරිස්සාමිති. සො කාලස්සෙව චුට්ඨාය බන්ධනාගාරද්වාරෙ යත්වා යෙ යෙ වජ්ඣා භොන්ති, තෙ තෙ සන්ධාය “යො ජීවිතත්ථිකො, සො නික්ඛමතු” ති භණති. යො පයමං නික්ඛමති, තං ගෙහං නෙත්වා න්හාපෙත්වා හොපෙත්වා ව “ඉමං ටාලිපාකං යක්ඛස්ස දෙහි” ති පෙසෙති. තං රුක්ඛමූලං පට්ටියමත්තංයෙව යක්ඛො හෙරවං අත්තභාවං නිමිතින්ත්වා මූලකන්දං විය බාදි. යක්ඛානුභාවෙන කිර මනුස්සානං කෙසාදීනි උපාදාය සකලසරීරං නවනීතපිණ්ඩං විය භොති, යක්ඛස්ස භත්තං ගාභාපෙතුං ගතපුරිසා තං දිස්වා භීතා යථාමිත්තං ආරොචෙසුං. තතො පභුති “රාජා වොරෙ ගහෙන්වා යක්ඛස්ස දෙති” ති මනුස්සා වොරකම්මතො පටිවිරතා. තතො අපරෙන සමයෙන නවවොරානං අභාවෙන පුරාණවොරානඤ්ච පරික්ඛයෙන බන්ධනාගාරානි සුඤ්ඤානි අහෙසුං.

අථ නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා අත්තතො ධනං නගරරච්ඡාසු ඡඩ්ඛාපෙසි “අප්පෙව නාම කොචි ලොහෙන ගණ්භෙය්‍යා” ති. තං

පාදෙනපි කොචි නච්ඡුපි. සො වොරෙ අලහන්තො අමච්චානං ආරොවෙසි.
 අමච්චා “කුලපටිපාටියා එකමෙකං ජිණ්ණකං පෙසෙම, සො පකතියාපි
 මච්චුපථෙ වත්තති”ති ආහංසු. රාජා “අම්භාකං පිතරං අම්භාකං පිතාමහං
 පෙසෙතීති මනුස්සා බොහං කරිස්සන්ති, මා වො එතං රුච්චි”ති වාරෙසි. “තෙන
 හි, දෙව, දාරකං පෙසෙම උත්තානසෙය්‍යාකං, තථාච්චිධස්ස හි ‘මාතා මෙ’ති ‘පිතා
 මෙ’ති සිනෙහො නත්ථි”ති ආහංසු. රාජා අනුජානි. තෙ තථා අකංසු. නගරෙ
 දාරකමාතරො ච දාරකෙ ගහෙන්වා ගබ්භිනියො ච පලායින්වා පරජනපදෙ දාරකෙ
 සංවඨිඨෙත්වා ආනෙන්ති. එවං ද්වාදස වස්සානි ගතානි.

තතො එකදිවසං සකලනගරං විචිනිත්වා එකමිපි දාරකං අලහින්වා අමච්චා
 රඤ්ඤො ආරොවෙසුං – “නත්ථි, දෙව, නගරෙ දාරකො යපෙන්වා අන්තෙපුරෙ
 තච පුත්තං ආලවකකුමාර”න්ති. රාජා “යථා මම පුත්තො පියො, එවං
 සබ්බලොකස්ස, අත්තනා පන පියතරං නත්ථි, ගච්ඡං තමිපි දත්වා මම ජීවිතං
 රක්ඛං”ති. තෙන ච සමයෙන ආලවකස්ස මාතා පුත්තං න්භාපෙත්වා
 මණ්ඩෙන්වා දුකුලචුම්භටකෙ කත්වා අඬිකෙ සයාපෙත්වා නිසින්නා හොති.
 රාජපුරිසා රඤ්ඤො ආණාය තත්ථ ගන්ත්වා විජ්ජලපන්තියා තස්සා
 සොළසන්තඤ්ච දෙවිසහස්සානං සද්ධිං ධාතියා තං ආදාය පක්කමිංසු, “ස්වෙ
 යක්ඛහක්ඛො හවිස්සතී”ති. තංදිවසඤ්ච හගවා පච්චුසසමයං පච්චුට්ඨාය
 ජෙතවනවිහාරෙ ගන්ධකුටියං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා
 බුද්ධවක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අද්දස ආලවකස්ස කුමාරස්ස
 අනාගාමිඵලුප්පත්තියා උපනිස්සයං යක්ඛස්ස ච සොතාපත්තිඵලුප්පත්තියා,
 දෙසනාපරියොසානෙ ච චතුරාසිතිපාණසහස්සානං ධම්මවක්ඛුපට්ඨාහස්සාති.
 සො විහාතාය රත්තියා පුරිමහත්තකිච්චං කත්වා සුනිට්ඨිතපච්ඡාහත්තකිච්චො
 කාලපක්ඛුපොසථදිවසෙ වත්තමානෙ ඔග්ගතෙ සුරියෙ එකො අදුතියො
 පත්තචීවරමාදාය පාදමග්ගෙනෙව සාවත්ථිතො තිංස යොජනානි ගන්ත්වා තස්ස
 යක්ඛස්ස හවනං පාචිසි. තෙන චුත්තං “ආලවකස්ස යක්ඛස්ස හවනෙ”ති.

කිං පන හගවා යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආලවකස්ස හවනං, තස්ස මූලෙ විහාසි,
 උදාහු හවනෙයෙවාති? හවනෙයෙව. යථෙව හි යක්ඛා අත්තතො හවනං
 පස්සන්ති, තථා හගවාපි. සො තත්ථ ගන්ත්වා හවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. තදා
 ආලවකො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං ගතො හොති. තතො ආලවකස්ස
 ද්වාරපාලො ගදුහො නාම යක්ඛො හගවන්තං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා, “කිං,
 හන්තෙ, හගවා විකාලෙ ආගතො”ති ආහ. ආම, ගදුහ, ආගතොමිහි, සවෙ තෙ
 අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්තං ආලවකස්ස හවනෙති. න මෙ, හන්තෙ, ගරු, අපිච
 බො සො යක්ඛො කක්ඛලො ඵරුසො, මාතාපිතුනමිපි අභිවාදනාදීනි න කරොති,
 මා රුච්චි හගවතො ඉධ වාසොති. ජානාමි, ගදුහ, තස්ස සභාවං, න කොචි
 මමන්තරායො හවිස්සති. සවෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්තන්ති.

දුතියමිපි ගදුහො යක්ඛො හගවන්තං එතදවොච –
 “අග්ගිතත්තකපාලසදිසො, හන්තෙ, ආලවකො, මාතාපිතරොති වා

සමණ්‍යාභිමානාති වා ධම්මොති වා න ජානාති, ඉධාගතානං පන චිත්තක්ඛෙපමිපි කරොති, හදයමිපි ඵාලෙති, පාදෙපි ගහෙත්වා පරසමුද්දං වා පරචක්කවාළං වා බිපති”ති. දුතියමිපි හගවා ආහ – “ජානාමි, ගදුහ, සවෙපි තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්ත”න්ති. න මෙ, හන්තෙ, ගරු, අපිව බො සො යක්ඛො අත්තනො අනාරොචෙත්වා අනුජානන්තං මං ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍ය, ආරොචෙමි, හන්තෙ, තස්සාති. යථාසුඛං, ගදුහ, ආරොචෙහීති. “තෙන හි, හන්තෙ, ත්වමෙව ජානාහී”ති හගවන්තං අභිවාදෙත්වා හිමවන්තාහිමුබො පක්කාමි. හවනද්වාරමිපි සයමෙව හගවතො විවරමදාසි. හගවා අත්තොහවනං පවිසිත්වා යත්ථ අභිලක්ඛිතෙසු මඬගලදිවසාදීසු නිසිදිත්වා ආළවකො සිරිං අනුභොති, තස්මිංයෙව දිබ්බරතනමයෙ පල්ලඬකෙ නිසිදිත්වා සුවණ්ණාහං මුඤ්චි. තං දිස්වා යක්ඛස්ස ඉත්ථියො ආගන්ත්වා හගවන්තං වන්දිත්වා සම්පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසු. හගවා “පුබ්බෙ තුම්හෙ දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා සුඡන්දය්‍යං සුඡෙත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තා, ඉදානිපි තථෙව කරොථ, මා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉස්සාමච්ඡරියාහිභූතා විහරංථ”ති ආදිනා නයෙන තාසං පකිණ්ණකධම්මකථං කථෙසි. තා හගවතො මධුරනිග්ඝොසං සුත්වා සාධුකාරසහස්සානි දත්වා හගවන්තං සම්පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසුයෙව. ගදුහොපි හිමවන්තං ගන්ත්වා ආළවකස්සාරොචෙසි – “යග්ඝෙ, මාරිස, ජානෙය්‍යාසි විමානෙ තෙ හගවා නිසින්තො”ති. සො ගදුහස්ස සඤ්ඤං අකාසි “තුණ්හී හොහි, ගන්ත්වා කත්තබ්බං කරස්සාමි”ති. පුරිසමානෙන කිර ලජ්ජිතො අහොසි, තස්මා “මා කොචි පරිසමජ්ඣෙ සුණෙය්‍යා”ති එවමකාසි.

තදා සාතාගිරහෙමවතා හගවන්තං ඡෙතවනෙයෙව වන්දිත්වා “යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමා”ති සපරිවාරා නානායානෙහි ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. ආකාසෙ ව යක්ඛානං සබ්බත්ථ මග්ගො නත්ථි, ආකාසට්ඨානි විමානානි පරිහරිත්වා මග්ගට්ඨානෙනෙව මග්ගො හොති. ආළවකස්ස පන විමානං භූමට්ඨං සුගුත්තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුසංවිහිතද්වාරඅට්ටාලකගොපුරං උපරි කංසජාලසඤ්ජන්තං මඤ්ජුසසදිසං තියොජනං උබ්බෙධෙන, තස්ස උපරි මග්ගො හොති. තෙ තං පදෙසමාගම්ම ගන්තුං නාසක්ඛිංසු. බුද්ධානං හි නිසින්තොකාසස්ස උපරිභාගෙන යාව හවග්ගා කොචි ගන්තුං න සක්කොති. තෙ “කිමිද්”න්ති? ආවජ්ඡෙත්වා හගවන්තං දිස්වා ආකාසෙ බිත්තලෙඬ්ඬු විය ඔරුය්‍ය වන්දිත්වා ධම්මං සුත්වා පදක්ඛිණං කත්වා, “යක්ඛසමාගමං ගච්ඡාම හගවා”ති තිණි වත්ථුනි පසංසන්තා යක්ඛසමාගමං අගමංසු. ආළවකො තෙ දිස්වා, “ඉධ නිසිද්වා”ති පටික්කම්ම ඔකාසමදාසි. තෙ ආළවකස්ස නිවෙදෙසු – “ලාභා තෙ, ආළවක, යස්ස තෙ හවනෙ හගවා විහරති, ගච්ඡාමුසො, හගවන්තං පයිරුපාසස්සු”ති. එවං හගවා හවනෙයෙව විහාසි, න යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආළවකස්ස හවනං, තස්ස මූලෙති. තෙන වුත්තං – “එකං සමයං හගවා ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස හවනෙ”ති.

අථ බො ආළවකො...පෙ.... එතදවොච – “නික්ඛම, සමණා”ති කස්මා පනායං එතදවොච? රොසෙතුකාමතාය. තත්‍රෙවං ආදිතො පභුති සම්බන්ධො

වෙදිතබ්බො – අයං හි යස්මා අස්සද්ධස්ස සද්ධාකථා දුක්ඛථා හොති දුස්සීලාදීනං සීලාදීකථා විය, තස්මා තෙසං යක්ඛානං සන්තිකා භගවතො පසංසං සුත්වායෙව අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තලොභසක්ඛරා විය අබ්භන්තරෙ කොපෙන තට්ඨායමානහදයො හුත්වා “කො සො භගවා නාම, යො මම භවනං පට්ඨියො”ති ආහ. තෙ අහංසු – “න ත්වං, ආචුසො, ජානාසි භගවන්තං අමිහාකං සත්ථාරං, යො තුසිතභවනෙ යීතො පඤ්චමහාවිලොකිතං විලොකෙත්වා”ති ආදිනා නයෙන යාව ධම්මවක්කපවත්තනා කථෙත්තා පටිසන්ධිආදීසු ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි වත්වා, “ඉමානිපි ත්වං, ආචුසො, අච්ඡරියානි නාද්දසා”ති? වොදෙසුං. සො දිස්වාපි කොධවසෙන “නාද්දස”න්ති ආහ. ආචුසො ආලවක, පස්සෙය්‍යාසි වා ත්වං, න වා, කො තයා අත්ථො පස්සතා වා අපස්සතා වා? කිං ත්වං කරිස්සසි අමිහාකං සත්ථුනො, යො ත්වං තං උපනිධාය චලක්කකුධ-මහාඋසභසමීපෙ තද්වුජාතච්ඡිකො විය, තිධා පහිත්තමත්තවාරණසමීපෙ හිඩ්ඛපොතකො විය, භාසුරවිලම්බිතකෙසරසොහිතක්ඛන්ධස්ස මිගරඤ්ඤො සමීපෙ ජරසිඬිගාලො විය, දියඬිඬයොජනසතපවඬිඬකායසුපණ්ණරාජසමීපෙ ජින්නපක්ඛකාකපොතකො විය බායසි, ගච්ඡ යං තෙ කරණීයං, තං කරොහීති. එවං චුත්තෙ දුට්ඨො ආලවකො උට්ඨහිත්වා මනොසීලාතලෙ වාමපාදෙන යත්වා – “පස්සථ දානි තුමිහාකං වා සත්ථා මහානුභාවො, අහං වා”ති දක්ඛිණපාදෙන සට්ඨියොජනමත්තං කෙලාසපබ්බතකුටං අක්කමි. තං අයොකුටපභට්ඨො විය නිද්ධන්තඅයොපිණ්ඩො පපටිකායො මුඤ්චි, සො තත්‍ර යත්වා, “අහං ආලවකො”ති උග්ගොසෙසි. සකලජම්බුදීපං සද්දො එරි.

වත්තාරො කිර සද්දා සකලජම්බුදීපෙ සුගිංසු – යඤ්ච පුණ්ණකො යක්ඛසෙනාපති ධනඤ්ජයකොරබ්‍යරාජානං ජුතං ජිනිත්වා අප්ථොටෙත්වා “අහං ජිනි”න්ති උග්ගොසෙසි; යඤ්ච සක්කො දෙවානම්න්දො කස්සපභගවතො සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ විස්සකම්මදෙවපුත්තං සුනඛං කරිත්වා – “අහං පාපහික්ඛු ච පාපහික්ඛුනියො ච උපාසකෙ ච උපාසිකායො ච සබ්බෙව ච අධම්මවාදිනො බාදාමි”ති උග්ගොසාපෙසි; යඤ්ච කුසජාතකෙ පභාවතිහෙතු සත්තහි රාජුහි නගරෙ උපරුද්ධෙ පභාවතිං අත්තනා සහ හත්ථික්ඛන්ධෙ ආරොපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම – “අහං සීහස්සරමහාකුසරාජා”ති මහාපුරිසො උග්ගොසෙසි; යඤ්ච කෙලාසමුද්ධනි යත්වා ආලවකොති. තදා හි සකලජම්බුදීපෙ ද්වාරෙ යත්වා උග්ගොසිතසදිසං අහොසි. තියොජනසභස්සවිත්ථනො ච හිමවාපි සඬ්ඛම්පි යක්ඛස්සානුභාවෙන.

සො වාතමණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙසි – “එතෙනෙව සමණං පලාපෙස්සාමි”ති. තෙ පුරත්ථිමාදිහෙදා වාතා සමුට්ඨහිත්වා අඬ්ඬයොජනයොජනද්වියොජනතියොජනප්පමාණානි පබ්බතකුටානි පදාලෙත්වා වනගච්ඡරුක්ඛාදීනි උම්මුලං කත්වා, ආලවිනගරං පක්ඛන්තා ජිණ්ණහත්ථිසාලාදීනි චුණ්ණෙන්තා ඡදනිට්ඨකා ආකාසෙ විධමෙන්තා. භගවා “මා කස්සචි උපරොධො හොතු”ති අධිට්ඨාසි. තෙ වාතා දසබලං පත්වා

විවරකණ්ණමත්තමී පි වාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. තතො මහාවස්සං සමුට්ඨාපෙසි.
 “උදකෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා සමණං මාරෙස්සාමී”ති. තස්සානුභාවෙන
 උපරුපරි සතපටලසහස්සපටලාදිහෙදා වලාහකා උට්ඨන්තිවා පවස්සිංසු.
 වුට්ඨිධාරාවෙගෙන පථවී ඡිද්දා අහොසි. වනරුක්ඛාදීනං උපරි මහොසො
 ආගන්ත්වා දසබලස්ස විවරෙ උස්සාවඛිත්දුමත්තමී තෙමෙතුං නාසක්ඛි. තතො
 පාසාණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. මහන්තානි මහන්තානි පබ්බතකූටානි ධූමායන්තානි
 පජ්ජලන්තානි ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බමාලාගුළානි සම්පජ්ජිංසු.
 තතො පහරණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි.
 එකතොධාරාඋභතොධාරාඅසිසත්තිචුරප්පාදයො ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා
 ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බපුප්ඵානි අහෙසුං. තතො අඬිගාරවස්සං
 සමුට්ඨාපෙසි. කිංසුක වණ්ණා අඬිගාරා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ
 දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා විකීරයිංසු. තතො කුක්කුලවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. අවිචුණ්භා
 කුක්කුලා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ වන්දනවුණ්ණං හුත්වා
 නිපතිංසු. තතො වාලිකවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. අතිසුඛමවාලිකා ධූමායන්තා
 පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා
 නිපතිංසු. තතො කලලවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. තං කලලවස්සං ධූමායන්තං
 පජ්ජලන්තං ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බගන්ධං හුත්වා නිපති.
 තතො අන්ධකාරං සමුට්ඨාපෙසි “හිංසෙන්වා සමණං පලාපෙස්සාමී”ති. තං
 චතුරඬිගසමන්තාගතං අන්ධකාරසදිසං හුත්වා දසබලං පත්වා සූරියප්පභාවිහතමිව
 අන්ධකාරං අන්තරධායි.

එවං යක්ඛො ඉමාහි නවහි
 වාතවස්සපාසාණපහරණඬිගාරකුක්කුලවාලිකකලලන්ධකාරවුට්ඨිහි භගවන්තං
 පලාපෙතුං අසක්කොන්තො නානාවිධපහරණහත්ථාය
 අනෙකප්පකාරරූපභූතගණසමාකුලාය චතුරඬිගිනියා සෙනාය සයමෙව
 භගවන්තං අභිගතො. තෙ භූතගණා අනෙකප්පකාරෙ විකාරෙ කත්වා “ගණ්භථ
 හනථා”ති භගවතො උපරි ආගච්ඡන්තා විය හොන්ති. අපිච ඛො
 නිද්ධන්තලොහපිණ්ඩං විය මක්ඛිකා, භගවන්තං අල්ලීයිතුං අසමත්ථාව අහෙසුං.
 එවං සන්තෙපි යථා ඛොධිමණ්ඩෙ මාරො ආගතවෙලායමෙව නිවත්තො, තථා
 අනිවත්තෙන්වා උපඬිඪරත්තිමත්තං ඛ්‍යාකුලමකංසු. එවං උපඬිඪරත්තිමත්තං
 අනෙකප්පකාරවිහිංසනකදස්සනෙනපි භගවන්තං වාලෙතුං අසක්කොන්තො
 ආලවකො චින්තෙසි – “යංනුනාහං කෙනවි අපේයායං දුස්සාවුධං
 මුඤ්ඤෙය්‍ය”න්ති.

වත්තාරි කිර ආවුධානි ලොකෙ සෙට්ඨානි – සක්කස්ස වජිරාවුධං,
 වෙස්සවණස්ස ගදාවුධං, යමස්ස නයනාවුධං, ආලවකස්ස දුස්සාවුධන්ති. යදි හි
 සක්කො දුට්ඨො වජිරාවුධං සිනෙරුමත්ථකෙ පහරෙය්‍ය,
 අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකයොජනසතසහස්සං විනිවිජ්ඣිත්වා හෙට්ඨතො ගච්ඡෙය්‍ය.
 වෙස්සවණෙන කුප්ඣනකාලෙ විස්සජ්ජිතං ගදාවුධං බහුනං යක්ඛසහස්සානං
 සීසං පාතෙන්වා පුන හත්ථපාසං ආගන්ත්වා තිට්ඨති. යමෙන දුට්ඨෙන

නයනාවුඩෙන ඔලොකිතමත්තෙ අනෙකානි කුම්භණ්ඩසහස්සානි තත්තකපාලෙ
 තිලා විය ඵරන්තානි විනස්සන්ති. ආලවකො දුට්ඨො සචෙ ආකාසෙ දුස්සාවුධං.
 මුඤ්චෙය්‍ය, ද්වාදස වස්සානි දෙවො න වස්සෙය්‍ය. සචෙ පථවියං මුඤ්චෙය්‍ය.
 සබ්බරුක්ඛතිණාදීනි සුස්සිත්වා ද්වාදසවස්සන්තරෙ න පුන විරුහෙය්‍යුං. සචෙ
 සමුද්දෙ මුඤ්චෙය්‍ය, තත්තකපාලෙ උදකඛිත්දු විය සබ්බමුදකං සුස්සෙය්‍ය. සචෙ
 සිනෙරුසදිසෙපි පබ්බතෙ මුඤ්චෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා විකිරෙය්‍ය. සො ඵචං
 මහානුභාවං දුස්සාවුධං උත්තරිසාටකං මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි. යෙභුය්‍යෙන
 දසසහස්සිලොකධාතුදෙවතා වෙගෙන සන්නිපතිංසු “අජ්ජ භගවා ආලවකං
 දමෙස්සති, තත්ථ ධම්මං සොස්සාමා”ති යුද්ධදස්සනකාමාපි දෙවතා සන්නිපතිංසු.
 ඵචං සකලමිපි ආකාසං දෙවතාහි පරිපුණ්ණමහොසි.

අථ ආලවකො භගවතො සමීපෙ උපරුපරි විවරිත්වා වත්ථාවුධං මුඤ්චි. තං
 අසනිවිචක්කං විය ආකාසෙ හෙරවසද්දං කරොන්තං ධුමායන්තං පජ්ජලන්තං
 භගවන්තං පත්වා යක්ඛමානමද්දනත්ථං පාදපුඤ්ජනවොළං හුත්වා පාදමූලෙ
 නිපති. ආලවකො තං දිස්වා ඡින්නවිසාණො විය උසහො උද්ධතදායො විය
 සජ්ජො නිත්තෙජො නිම්මදො නිපතිතමානද්ධජො හුත්වා වින්තෙසි –
 “දුස්සාවුධමිපි මෙ සමණං නාහිහොසි. කිං නු ඛො කාරණං”න්ති? “ඉදං කාරණං,
 මෙත්තාවිහාරයුත්තො සමණො, හන්ද නං රොසෙත්වා මෙත්තාය වියොජෙමි”ති
 ඉමිනා සම්බන්ධෙනෙතං චුත්තං – අථ ඛො ආලවකො යක්ඛො යෙන
 භගවා...පෙ.... නික්ඛම සමණාති. තත්ථායමධිප්පායො – කස්මා මයා
 අනනුඤ්ඤාතො මම භවතං පටිසිත්වා සරසාමිකො විය ඉත්ථාගාරස්ස මජ්ඣෙ
 නිසින්නොසි? අනනුයුත්තමෙතං සමණස්ස යදිදං අදින්නපරිභොගො
 ඉත්ථිසංසග්ගො ව? තස්මා යදි ත්වං සමණධම්මෙ යීතො, නික්ඛම සමණාති.
 එකෙ පන – “එතානි අඤ්ඤානි ච ඵරුසවචනානි වත්වා ඵවායං එතදවොචා”ති
 භණන්ති.

අථ භගවා – “යස්මා ථද්ධො පටිථද්ධභාවෙන විනෙතුං න සක්කා, සො හි
 පටිථද්ධභාවෙ කයිරමානෙ, සෙය්‍යථාපි වණ්ඩස්ස කුක්කුරස්ස නාසාය පිත්තං
 හින්දෙය්‍ය, සො හියෙය්‍යාසොමත්තාය වණ්ඩතරො අස්ස, ඵචං ථද්ධතරො හොති,
 මුදුනා පන සො සක්කා විනෙතු”න්ති ඤත්වා, සාධාවුසොති පියවචනෙන තස්ස
 වචනං සම්පට්ඨිත්වා නික්ඛමි. තෙන චුත්තං සාධාවුසොති භගවා නික්ඛමීති.

තතො ආලවකො – “සුබ්බවො වතායං සමණො එකවචනෙනෙව
 නික්ඛන්තො, ඵචං නාම නික්ඛමෙතුං සුඛං සමණං අකාරණෙනෙවාහං
 සකලරත්තිං යුද්ධෙන අබ්භුය්‍යාසි”න්ති මුදුචිත්තො හුත්වා පුන වින්තෙසි –
 “ඉදානිපි න සක්කා ජානිතුං, කිං නු ඛො සුබ්බවතාය නික්ඛන්තො උදාහු
 කොධනො. හන්දාහං වීමංසාමි”ති. තතො පටිස, සමණාති ආහ. අථ සුබ්බවොති
 මුදුභුතචිත්තවත්ථානකරණත්ථං පුන පියවචනං වදන්තො සාධාවුසොති භගවා
 පාටිසි. ආලවකො පුනස්පුනං තමෙව සුබ්බවභාවං වීමංසන්තො දුතියමිපි තතියමිපි
 නික්ඛම පටිසාති ආහ. භගවාපි තථා අකාසි. යදි න කරෙය්‍ය, පකතියාපි

ඵද්ධයක්බස්ස චිත්තං ඵද්ධතරං හුත්වා ධම්මකථාය භාජනං න භවෙය්‍යා. තස්මා යථා නාම මාතා රොදන්තං පුත්තකං යං සො ඉච්ඡති, තං දත්වා වා කත්වා වා සඤ්ඤාපෙසි තථා භගවා කිලෙසරොදනෙන රොදන්තං යක්ඛං සඤ්ඤාපෙතුං යං සො භණ්ති, තං අකාසි. යථා ව ධාතී ඵඤ්ඤං අපිචන්තං දාරකං කිඤ්චි දත්වා උපලාලෙන්වා පායෙති, තථා භගවා යක්ඛං ලොකුත්තරධම්මඛිරං පායෙතුං තස්ස පත්ථිතවචනකරණෙන උපලාලෙන්තො ඵවමකාසි. යථා ව පුරිසො ලාබුම්හි චතුමධුරං පුරෙතුකාමො තස්සඛහන්තරං සොධෙති, ඵවං භගවා යක්ඛස්ස චිත්තෙන ලොකුත්තරචතුමධුරං පුරෙතුකාමො තස්සඛහන්තරෙ කොධමලං සොධෙතුං යාව තතියං නික්ඛමනපට්ඨනං අකාසි.

අථ ආලවකො ‘‘සුඛිබ්බො අයං සමණො ‘නික්ඛමා’ති වුත්තො නික්ඛමති, ‘පට්ඨා’ති වුත්තො පට්ඨති. යංනුනාහං ඉමං සමණං ඵවමෙව සකලරත්තිං කිලමෙත්වා පාදෙ ගහෙන්වා පාරගඬ්ඨගාය බ්‍රිපෙය්‍යා’’න්ති? පාපකං චිත්තං උප්පාදෙන්වා චතුත්ථවාරං ආහ නික්ඛම, සමණාති. තං ඤත්වා භගවා න බ්‍රිවාහං තන්ති ආහ. ඵවං වා වුත්තෙන තදුත්තරිකරණීයං පරියෙසමානො පඤ්ඤං පුච්ඡිතඛිබ්බං මඤ්ඤිස්සති. තං ධම්මකථාය මුඛං භවිස්සතීති ඤත්වා, න බ්‍රිවාහං තන්ති ආහ. තත්ථ න-ඉති පටික්ඛෙපෙ. ඛොති අවධාරණෙ. අහන්ති අත්තනිදස්සනං. තන්ති හෙතුවචනං. තෙනෙවෙත්ථ ‘‘යස්මා ත්වං ඵවං චිත්තෙසි, තස්මා අහං, ආවුසො, නෙව නික්ඛමිස්සාමි, යං තෙ කරණීයං, තං කරොහි’’ති ඵවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

තතො ආලවකො යස්මා පුඛිබ්බෙපි ආකාසෙන ගමනවෙලාය – ‘‘කිං නු ඛො ඵතං සුවණ්ණවිමානං, උදාහු රජතමණිවිමානානං අඤ්ඤතරං, හන්ද නං පස්සාමා’’ති ඵවං අත්තතො විමානං ආගතෙ ඉද්ධිමන්තෙ තාපසපරිබ්බාජකෙ පඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙ චිත්තක්ඛෙපාදීහි විහෙයෙති, තස්මා භගවන්තමිපි තථා විහෙයෙස්සාමිති මඤ්ඤමානො පඤ්ඤං තන්තිආදිමාහ.

කුතො පනස්ස පඤ්ඤාති? තස්ස කිර මාතාපිතරො කස්සපං භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා අට්ඨ පඤ්ඤෙ සහ විස්සජ්ජනෙන උග්ගහෙසුං. තෙ දහරකාලෙ ආලවකං පරියාපුණාපෙසුං; සො කාලච්චයෙන විස්සජ්ජනං සම්මුස්සි. තතො ‘‘ඉමෙ පඤ්ඤාපි මා විනස්සන්තු’’ති සුවණ්ණපට්ඨෙ ජාතිහිඬ්ඨලකෙන ලෙඛාපෙත්වා විමානෙ නික්ඛිපි. ඵවමෙනෙ පුට්ඨපඤ්ඤා බුද්ධවිසයාව හොන්ති. භගවා තං සුත්වා යස්මා බුද්ධානං පරිච්චත්තලාහන්තරායො වා ජීවිතන්තරායො වා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණධ්‍යාමජ්ජහාදිපටිසානො වා න සක්කා කෙනවි කාතුං, තස්මා නං ලොකෙ අසාධාරණං බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්නො න බ්‍රිවාහං තං, ආවුසො, පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙතිආදිමාහ.

ඵවං භගවා තස්ස බාධනචිත්තං පටිසෙධෙත්වා පඤ්ඤාපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්නො ආහ අපිච ත්වං, ආවුසො, පුච්ඡ, යදාකඬ්ඨසීති. තස්සත්ථො – පුච්ඡ, යදි ආකාඬ්ඨසී, න මෙ පඤ්ඤාපිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි. අථ වා පුච්ඡ, යං

ආකඩ්බසි. සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමීති සබ්බඤ්ඤාපචාරණං පචාරෙසි අසාධාරණං පච්චෙකබ්බද්ධඅග්ගසාවකමහාසාවකෙනි. එවං භගවතො සබ්බඤ්ඤාපචාරණාය පචාරිතාය අප්ථං ඛො ආලවකො යක්ඛො භගවන්තං ගාථාය අප්පකුහාසි.

තත්ථ කිං සුඛ චිත්තන්ති, කිං සු ඉඛ චිත්තං. චිත්තන්ති ධනං. තං හි ජිතිසඬ්ඛාතං චිත්තිං කරොති, තස්මා “චිත්ත”න්ති චුච්චති. සුචිණ්ණන්ති සුකතං. සුඛන්ති කායිකචෙතසිකං සාතං. ආවහාතීති ආවහති ආනෙති දෙනි අප්පෙති. භවෙ-ඉති දළ්භත්ථෙ නිපාතො. සාදුතරන්ති අතිසයෙන සාදු. “සාධුතර”න්තිපි පාඨො. රසානන්ති රසසඤ්ඤිතානං ධම්මානං. කථන්ති කෙන පකාරෙන. කථංජීවිතො ජීවිතං කථංජීවිංජීවිතං. ගාථාබන්ධසුඛත්ථං පන සානුනාසිකං චුච්චති. කථංජීවිං ජීවතන්ති වා පාඨො, තස්ස “ජීවන්තානං කථංජීවි”න්ති අත්ථො. එවං ඉමාය ගාථාය “කිං සු ඉඛ ලොකෙ පුරිසස්ස චිත්තං සෙට්ඨං? කිං සු සුචිණ්ණං සුඛමාවහාති? කිං රසානං සාදුතරං? කථංජීවිං ජීවිතං සෙට්ඨමාහු”ති? ඉමෙ චත්තාරො පඤ්ඤෙහෙ පුච්ඡි.

අප්පස්ස භගවා කස්සපදසබලෙන විස්සජ්ජිතනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්නො ඉමං ගාථමාහ සද්ධිධ චිත්තන්ති. තත්ථ යථා හිරඤ්ඤසුචණ්ණාදි චිත්තං උපභොගසුඛං ආවහති, බුජ්ජිපාසාදිදුක්ඛං පටිබාහති, දාලිද්දියං වූපසමෙති, මුත්තාදිරතනපටිලාභහෙතු භොති, ලොකසන්තතිඤ්ච ආවහති, එවං ලොකියලොකුත්තරා සද්ධාපි යථාසම්භවං ලොකියලොකුත්තරං විපාකං සුඛමාවහති, සද්ධාධුරෙන පටිපන්නානං ඡාතිජරාදිදුක්ඛං පටිබාහති, ගුණදාලිද්දියං වූපසමෙති, සතිසම්බොජ්ඣකඩ්ඛාදිරතනපටිලාභහෙතු භොති.

“සද්ධො සිලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමජ්ජිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො”ති. (ධ. ප. 303) –

චචනතො ලොකසන්තතිඤ්ච ආවහතීති කත්වා “චිත්ත”න්ති චුත්තං. යස්මා පන තෙසං සද්ධාවිත්තං අනුගාමිකං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බසම්පත්තිහෙතු, ලොකියස්ස හිරඤ්ඤසුචණ්ණාදිචිත්තස්සාපි නිදානං. සද්ධොයෙව හි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා චිත්තං අධිගච්ඡති, අස්සද්ධස්ස පන චිත්තං යාවදෙව අනත්ථාය භොති, තස්මා සෙට්ඨන්ති චුත්තං. පුරිසස්සාති උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදෙසනා. තස්මා න කෙවලං පුරිසස්ස, ඉත්ථිආදීනම්පි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

ධම්මොති දසකුසලධම්මො, දානසිලභාවනාධම්මො වා. සුචිණ්ණොති සුකතො සුවරිතො. සුඛමාවහතීති සොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලාදීනං විය මනුස්සසුඛං, සක්කාදීනං විය දිබ්බසුඛං, පරියොසානෙ මහාපද්මාදීනං විය නිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහති.

සච්චන්ති අයං සච්චසද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. සෙය්‍යථිදං –
 “සච්චං භණෙන කුජ්ඣෙය්‍යා” තිආදීසු (ධ. ප. 224) වාචාසච්චෙ. “සච්චෙ යීතා
 සමණබ්‍රාහ්මණා වා” තිආදීසු (ජා. 2.21.433) විරතිසච්චෙ. “කස්මා නු සච්චානි
 වදන්ති නානා, පවාදියාසෙ කුසලා වදානා” තිආදීසු (සු. නි. 891) දිට්ඨිසච්චෙ.
 “චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණසච්චානී” තිආදීසු (අ. නි. 4.185)
 බ්‍රාහ්මණසච්චෙ. “එකං හි සච්චං න දුතියමත්ථී” තිආදීසු (සු. නි. 890; මහානි.
 119) පරමත්ථසච්චෙ. “චතුත්තං සච්චානං කති කුසලා” තිආදීසු (විහ. 216)
 අරියසච්චෙ. ඉධ පන පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං විරතිසච්චඤ්ච අබ්භන්තරං කත්වා
 වාචාසච්චං අධිජ්ජෙතං, යස්සානුභාවෙන උදකාදීනි වසෙ වත්තෙන්ති,
 ජාතිජරාමරණපාරං තරන්ති. යථාහ –

“සච්චෙන වාචෙනුදකම්භි ධාවති,
 විසම්පි සච්චෙන භනන්ති පණ්ඩිතා;
 සච්චෙන දෙවො ථනයං පවස්සති,
 සච්චෙ යීතා නිබ්බුතං පත්ථයන්ති.

“යෙ කෙවිමෙ අත්ථී රසා පථංඛා,
 සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං;
 සච්චෙ යීතා සමණබ්‍රාහ්මණා ව,
 තරන්ති ජාතිමරණස්ස පාර” ති. (ජා. 2.21.433);

සාදුතරන්ති මධුරතරං පණිතතරං. රසානන්ති යෙ ඉමෙ “මූලරසො
 ඛන්ධරසො” තිආදීනා (ධ. ස. 628-630) නයෙන සායනීයධම්මා, යෙවිමෙ
 “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බං ඵලරසං (මහාව. 300), අරසරූපො භවං
 ගොතමො, යෙ තෙ, බ්‍රාහ්මණ, රූපරසා සද්දරසා (පාරා. 3; අ. නි. 8.11),
 අනාපත්ති රසරසෙ (පාවි. 605-611), අයං ධම්මවිනයො එකරසො විමුත්තිරසො
 (චූළව. 385; අ. නි. 8.19), භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්සා” තිආදීනා
 (මහානි. 149) නයෙන රූපාවාරරසුපවජ්ජා අවසෙසා ඛ්‍යඤ්ජනාදයො
 “ධම්මරසා” ති වූච්චන්ති. තෙසං රසානං සච්චං භවෙ සාදුතරං සච්චමෙව
 සාදුතරං. සාධුතරං වා, සෙට්ඨතරං, උත්තමතරං. මූලරසාදයො හි
 සරිරපුපුභෙත්ති, සංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහන්ති. සච්චරසෙ
 විරතිසච්චවාචාසච්චරසා සමථවිපස්සනාදීහි විත්තං උපබුභෙති, අසංකිලෙසිකඤ්ච
 සුඛමාවහති. විමුත්තිරසො පරමත්ථසච්චරසපරිභාවිතත්තා සාදු,
 අත්ථරසධම්මරසා ව තදධිගමුපායභූතං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච නිස්සාය
 පවත්තිතොති.

පඤ්ඤාඡීවිංඡිතන්ති එත්ථ පන ය්වායං අන්ධෙකචක්ඛුද්ධිවක්ඛුකෙසු
 ද්ධිවක්ඛුපුග්ගලො ගහට්ඨො වා කම්මන්තානුට්ඨාන-සරණගමනදාන-සංවිභාග-
 සීලසමාදානුපොසථකම්මාදි ගහට්ඨපටිපදං, පබ්බජිතො වා
 අවිජ්ජට්ඨාරකරසීලසංඛිතං තදුත්තරිචිත්තවිසුද්ධිආදිභෙදම්පි පබ්බජිතපටිපදං

පඤ්ඤාය ආරාධනාවා ජීවති, තස්ස පඤ්ඤාය ජීවිතො ජීවිතං, තං වා පඤ්ඤාජීවිතං සෙට්ඨමාහුති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

එවං භගවතා විස්සජ්ජිතෙ චත්තාරොපි පඤ්ඤෙ සුත්වා අත්තමනො යක්ඛො අවසෙසෙපි චත්තාරො පඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තො කථංසු තරති ඔසන්ති ගාථමාහ. අථස්ස භගවා පුරිමනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො සද්ධාය තරතීති ගාථමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි යො චතුබ්බධමොසං තරති, සො සංසාරණ්ණචම්පි තරති, වට්ටදුක්ඛම්පි අවිචෙති, කිලෙසමලාපි පරිසුජ්ඣති, එවං සන්තෙපි පන යස්මා අස්සද්ධො ඔසතරණං අසද්දහන්තො න පක්ඛන්දති, පඤ්චසු කාමගුණෙසු විත්තවොස්සග්ගෙන පමත්තො තත්ථෙව විසත්තත්තා සංසාරණ්ණචං න තරති, කුසිතො දුක්ඛං විහරති වොකිණ්ණො අකුසලෙහි ධම්මෙහි, අප්පඤ්ඤො සුද්ධිමග්ගං අජානන්තො න පරිසුජ්ඣති, තස්මා තප්පට්ඨකං දස්සෙන්තෙන භගවතා අයං ගාථා වුත්තා.

එවං වුත්තාය චෙතාය යස්මා සොතාපත්තියඤ්ඤාපදට්ඨානං සද්ධිත්ථියං, තස්මා සද්ධාය තරති ඔසන්ති ඉමිනා පදෙන දිට්ඨොසතරණං සොතාපත්තිමග්ගං සොතාපත්තඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන සොතාපත්තො කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සාතච්චකිරියසඬ්ඛනෙන අප්පමාදෙන සමන්තාගතො දුතියමග්ගං ආරාධනාවා යපෙත්වා සකිදෙවිමං ලොකං ආගමනමග්ගං අවසෙසං සොතාපත්තිමග්ගෙන අතිණ්ණං භවොසවත්ථුං සංසාරණ්ණචං තරති, තස්මා අප්පමාදෙන අණ්ණචන්ති ඉමිනා පදෙන භවොසතරණං සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා ච සකදාගාමී වීරියෙන තතියමග්ගං ආරාධනාවා සකදාගාමිමග්ගෙන අනාතීතං කාමොසවත්ථුං කාමොසසඤ්ඤිතඤ්ච කාමදුක්ඛමචිචෙති, තස්මා වීරියෙන දුක්ඛමචිචෙතීති ඉමිනා පදෙන කාමොසතරණං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන අනාගාමී විගතකාමසඤ්ඤාය පරිසුද්ධාය පඤ්ඤාය එකන්තපරිසුද්ධං චතුත්ථමග්ගපඤ්ඤං ආරාධනාවා අනාගාමිමග්ගෙන අප්පහීනං අවිජ්ජාසඬ්ඛාතං පරමමලං පජහති, තස්මා පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතීති, ඉමිනා පදෙන අවිජ්ජාසතරණං අරහත්තමග්ගඤ්ච අරහත්තඤ්ච පකාසෙති. ඉමාය ච අරහත්තනිකුටෙන කථිතාය ගාථාය පරියොසානෙ යක්ඛො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

ඉදානි තමෙව “පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣති” ති එත්ථ වුත්තං පඤ්ඤාපදං ගහෙත්වා අත්තනො පටිභානෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පඤ්ඤං පුච්ඡන්තො කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤන්ති ඉමං ඡප්පදං ගාථමාහ. තත්ථ කථංසුති සබ්බත්ථෙව අත්ථයුත්තිපුච්ඡා හොන්ති. අයං හි පඤ්ඤාදිඅත්ථං ඤත්වා තස්ස යුත්තිං පුච්ඡති – “කථං, කාය යුත්තියා, කෙන කාරණෙන පඤ්ඤං ලභතී” ති? එස නයො ධනාදිසු.

අථස්ස භගවා චතුහි කාරණෙහි පඤ්ඤාලාභං දස්සෙන්තො සද්දහානොතිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යෙන පුබ්බභාගෙ කායසුවරිතාදිහෙදෙන

අපරහාගෙ ව සත්තතිංසබොධිපක්ඛියහෙදෙන ධම්මෙන අරහන්තො
 බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා නිබ්බානං පත්තා, තං සද්දහානො අරහතං ධම්මං
 නිබ්බානපත්තිසා ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤං ලහති, තඤ්ච බො න
 සද්ධාමත්තකෙනෙව. යස්මා පන සද්ධාජානො උපසඬකමති, උපසඬකමන්තො
 පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුඤ්ඤාති,
 තස්මා උපසඬකමනතො පභුති යාව ධම්මස්සවනෙන සුස්සුසං ලහති. කිං චුත්තං
 හොති – තං ධම්මං සද්දහිත්වාපි ආවරිසුපජ්ඣායෙ කාලෙන උපසඬකමිත්වා
 චත්තකරණෙන පයිරුපාසිත්වා යදා පයිරුපාසනාය ආරාධිතවිත්තා කිඤ්චි
 චත්තුකාමා හොන්ති. අථ අධිගතාය සොතුකාමතාය සොතං ඔදහිත්වා සුඤ්ඤන්තො
 ලහතිති. එවං සුස්සුසම්පි ව සතිඅවිජ්ජවාසෙන අජ්ජමත්තො
 සුභාසිතදුබ්බාසිතඤ්ඤාතාය විචක්ඛණො එව ලහති, න ඉතරො. තෙනාහ
 “අජ්ජමත්තො විචක්ඛණො” ති.

එවං යස්මා සද්ධාය පඤ්ඤාලාභසංචත්තනිකං පටිපදං පටිපජ්ජති, සුස්සුසාය
 සක්කච්චං පඤ්ඤාධිගමුපායං සුඤ්ඤාති, අජ්ජමාදෙන ගහිතං න පමුස්සති.
 විචක්ඛණතාය අනුනාධිකං අවිජ්ජිතඤ්ච ගහෙත්වා විත්ථාරිකං කරොති.
 සුස්සුසාය වා ඔහිතසොතො පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුං ධම්මං සුඤ්ඤාති, අජ්ජමාදෙන
 සුතධම්මං ධාරෙති, විචක්ඛණතාය ධනානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති,
 අථානුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, තස්මාස්ස භගවා “කථංසු ලහතෙ
 පඤ්ඤ” න්ති පුට්ඨො ඉමානි චත්තාරි කාරණානි දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ.

ඉදානි තතො පරෙ තයො පඤ්ඤෙ විස්සජ්ජෙන්තො පතිරුපකාරීති ඉමං
 ගාථමාහ. තත්ථ දෙසකාලාදීනි අභාපෙත්වා ලොකියස්ස ලොකුත්තරස්ස වා
 ධනස්ස පතිරුපං අධිගමුපායං කරොතිති පතිරුපකාරී. ධුරවානි
 චෙතසිකචිරියවසෙන අනික්ඛිත්තධුරො. උට්ඨානානි, “යො ව සිතඤ්ච
 උණ්හඤ්ච, තිණා හියොයා න මඤ්ඤති” තිආදිනා (ථෙරගා. 232) නයෙන
 කායිකචිරියවසෙන උට්ඨානසම්පත්තො අසිලිපරක්කමො. වින්දතෙ ධනන්ති
 එකමුසිකාය නවිරස්සෙව චතුසතසහස්සසඬං චූළන්තෙවාසි විය
 ලොකියධනඤ්ච, මහල්ලකමහාතිස්සත්ථෙරො විය ලොකුත්තරධනඤ්ච ලහති.
 සො “තිහියෙව ඉරියාපථෙහි විහරිස්සාමි” ති චත්තං කත්වා
 ථිනමිද්ධාගමනවෙලාය පලාලචුම්ඛටකං තෙමෙත්වා සීසෙ කත්වා ගලජ්ජමාණං
 උදකං පවිසිත්වා ථිනමිද්ධං පටිබාහන්තො දසහි වස්සෙහි අරහත්තං පාපුණි.
 සච්චෙනානි වච්චවචෙනාපි “සච්චවාදී භූතවාදී” ති, පරමත්ථසච්චෙනාපි
 “බුද්ධො පච්චෙකබුද්ධො අරියසාවකො” ති එවං කිත්තිං පජ්ජොති. දදන්ති
 යංකිඤ්ච ඉච්ඡිතපත්ථිතං දදන්තො මිත්තානි ගන්ථති, සම්පාදෙති කරොතිති
 අත්ථො. දුද්දදං වා දදං තං ගන්ථති. දානමුබ්බෙන වා චත්තාරිපි සඬගභවත්ථුනි
 ගහිතානිති වෙදිතබ්බානි, තෙහි මිත්තානි කරොතිති චුත්තං හොති.

එවං ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙන
 නයෙන චත්තාරො පඤ්ඤෙ විස්සජ්ජෙන්වා ඉදානි “කථං පෙච්ච න සොචති” ති

ඉමං පඤ්චමං පඤ්භං ගහට්ඨවසෙන විස්සජ්ජේන්තො යස්සෙනෙති ආදීමාහ.
 තස්සත්ථො – යස්ස “සද්දහානො අරහත” න්ති එත්ථ චුත්තාය
 සබ්බකල්‍යාණධම්මප්පාදිකාය සද්ධාය සමන්තාගතත්තා සද්ධස්ස,
 සරමෙසිනොති සරාවාසං පඤ්ච වා කාමගුණෙ එසන්තස්ස ගවෙසන්තස්ස
 කාමභොගිනො ගහට්ඨස්ස “සච්චෙන කිත්තිං පජ්ජොති” නි එත්ථ චුත්තජ්ජකාරං
 සච්චං. “සුස්සුසං ලහතෙ පඤ්ඤ” න්ති එත්ථ සුස්සුසපඤ්ඤානාමෙන චුත්තොව
 දමො. “ධුරවා උට්ඨාතා” නි එත්ථ ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච චුත්තා ධිති.
 “දදං මිත්තානි ගන්ථනී” නි එත්ථ චුත්තජ්ජකාරො වාගො වාති එතෙ චතුරො
 ධම්මා සන්ති. ස වෙ පෙච්ච න සොචතීති ඉධලොකා පරලොකං ගන්ත්වා ස වෙ
 න සොචතීති.

එවං හගවා පඤ්චමම්පි පඤ්භං විස්සජ්ජේන්වා තං යක්ඛං වොදෙන්තො ඉඬ්ඝ
 අඤ්ඤෙපීති ආදීමාහ. තත්ථ ඉඬ්ඝාති වොදනත්ථෙ නිපාතො. අඤ්ඤෙපීති
 අඤ්ඤෙපි ධම්මෙ පුට්ඨ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. අඤ්ඤෙපි වා පූරණාදයො
 සබ්බඤ්ඤාපටිඤ්ඤෙ පුට්ඨ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. යදි අම්හෙහි “සච්චෙන
 කිත්තිං පජ්ජොති” නි එත්ථ චුත්තජ්ජකාරා සච්චා භියො යා කිත්තිජ්ජත්තිකාරණං
 වා, “සුස්සුසං ලහතෙ පඤ්ඤ” න්ති එත්ථ සුස්සුසාති පඤ්ඤාපදෙසෙන චුත්තා
 දම්මා භියො යා ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාපටිලාභකාරණං වා, “දදං මිත්තානි
 ගන්ථනී” නි එත්ථ චුත්තජ්ජකාරා වාගා භියො යා මිත්තගන්ථනකාරණං වා, “ධුරවා
 උට්ඨාතා” නි එත්ථ තං තං අත්ථවසං පටිච්ච ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච
 චුත්තාය මහාභාරසහනත්ථෙත උස්සොළ්භිභාවජ්ජත්තාය වීරියසඬ්ඛාතාය
 බන්තායා භියො යා ලොකියලොකුත්තරධනවින්දනකාරණං වා, “සච්චං දම්මො
 ධිති වාගො” නි එවං චුත්තෙහි ඉමෙහෙව චතුහි ධම්මෙහි භියො යා අස්මා ලොකා
 පරං ලොකං පෙච්ච අසොචනකාරණං වා ඉධ විජ්ජතීති අයමෙත්ථ සද්ධිං
 සඬ්ඛෙපයොජනාය අත්ථවණ්ණනා. විත්ථාරතො පන එකමෙකං පදං
 අත්ථුද්ධාරපද්ධාරපදවණ්ණනානායෙහි විහජිත්වා වෙදිතබ්බා.

එවං චුත්තෙ යක්ඛො යෙන සංසයෙන අඤ්ඤෙ පුච්ඡෙය්‍ය, තස්ස පහීනත්තා
 කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං, පුට්ඨ සමණබ්‍රාහ්මණෙති වත්වා යෙපිස්ස
 අපුච්ඡනකාරණං න ජානන්ති, තෙපි ජානාපෙත්තො යොහං අජ්ජපජානාමි, යො
 අත්ථො සම්පරායිකොති ආහ. තත්ථ අජ්ජාති අජ්ජාදිං කත්වාති අධිජ්ජායො.
 පජානාමිති යථාචුත්තෙන පකාරෙන ජානාමි. යො අත්ථොති එත්තාවතා
 “සුස්සුසං ලහතෙ පඤ්ඤ” න්ති ආදිනා නයෙන චුත්තං දිට්ඨධම්මිකං දස්සෙති.
 සම්පරායිකොති ඉමිනා “යස්සෙනෙ චතුරො ධම්මා” නි චුත්තං පෙච්ච
 සොකාභාවකාරණං සම්පරායිකං. අත්ථොති ච කාරණස්සෙනං අධිවචනං. අයං හි
 අත්ථසද්දො “සාත්ථං සබ්බඤ්ජන” න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1; දී. නි. 1.255)
 පාඨත්ථෙව වත්තති. “අත්ථො මෙ, ගහපති, හිරඤ්ඤසුචණ්ණෙනා” නි ආදීසු (දී. නි.
 2.250; ම. නි. 3.258) විචක්ඛණෙ. “භොති සීලවතං අත්ථො” නි ආදීසු (ජා.
 1.1.11) වුඬ්ඨිමිහි. “බහුජනො හජතෙ අත්ථහෙතු” නි ආදීසු ධනෙ.
 “උභින්නමත්ථං වරතී” නි ආදීසු (ජා. 1.7.66; සං. නි. 1.250; ථෙරගා. 443) හිතෙ.

“අත්ථෙ ජාතෙ ව පණ්ඩිත” න්තිආදීසු (ජා. 1.1.92) කාරණෙ. ඉධ පන කාරණෙ. තස්මා යං පඤ්ඤාදිලාභාදීනං කාරණං දිට්ඨිධම්මිකං, යඤ්ථ පෙච්ච සොකාභාවස්ස කාරණං සම්පරායිකං, තං යොහං අජ්ජ භගවතා චුත්තනායෙන සාමංයෙව පජානාමි, සො කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං පුට්ඨ සමණබ්‍රාහ්මණෙනි එවමෙත්ථ සඬබ්‍භෙපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං යක්ඛො “පජානාමි යො අත්ථො සම්පරායිකො” ති වත්වා තස්ස ඤාණස්ස භගවංමුලකත්තං දස්සෙන්නො අත්ථාය වත මෙ බුද්ධොති ආහ. තත්ථ අත්ථායාති හිතාය වුඩ්ඪියා ව. යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලන්ති “යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා” ති එත්ථ චුත්තවාගෙන යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං, තං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං බුද්ධං පජානාමිති අත්ථො. කෙච් පන “සඬ්ඝං සන්ධාය එවමාහා” ති භණන්ති.

එවං ඉමාය ගාථාය අත්තනො හිතාධිගමං දස්සෙත්වා ඉදානි සහිතපට්ඨන්ති. දීපෙන්නො සො අහං විචරිස්සාමිතිආදිමාහ. තත්ථ ගාමා ගාමන්ති දෙවගාමා දෙවගාමං. පුරා පුරන්ති දෙවනගරතො දෙවනගරං. නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ව සුධම්මන්ති “සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා, ස්වාක්ඛාතො වත භගවතො ධම්මො” තිආදීනා නායෙන බුද්ධසුඛොධිතඤ්ච ධම්මසුධම්මතඤ්ච ව-සද්දෙන “සුජ්ජපට්ඨන්තො වත භගවතො සාවකසඬ්ඝො” තිආදීනා සඬ්ඝසුජ්ජපට්ඨන්තිඤ්ච අහිත්ථචිත්වා නමස්සමානො ධම්මසොසකො හුත්වා විචරිස්සාමිති චුත්තං භොති.

එවම්මාය ගාථාය පරියොසානඤ්ච රත්තිවිභාවනඤ්ච සාධුකාරසද්දුට්ඨානඤ්ච ආලවකකුමාරස්ස යක්ඛභවනං ආනයනඤ්ච එකක්ඛණෙයෙව අභොසි. රාජපුරිසා සාධුකාරසද්දං සුත්වා – “එවරුපො සාධුකාරසද්දො ය්‍යෙත්වා බුද්ධෙ න අඤ්ඤෙසං අබ්භුග්ගච්ඡති, ආගතො නු ඛො භගවා” ති ආවජ්ජෙන්නා භගවතො සරීරජ්ජහං දිස්වා පුබ්බෙ විය බහි අට්ඨත්වා නිබ්බිසඬ්ඝා අන්තොයෙව පවිසිත්වා අද්දසංසු භගවත්තං යක්ඛස්ස භවතෙ නිසින්නං, යක්ඛඤ්ච අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා යීතං. දිස්වාන යක්ඛං ආහංසු – “අයං තෙ, මහායක්ඛ, රාජකුමාරො බලිකම්මාය ආතීතො, හන්ද නං බාද වා භුඤ්ජ වා, යථාපච්චයං වා කරොහී” ති. සො සොතාපන්නත්තා ලජ්ජිතො විසෙසෙන ව භගවතො පුරතො එවං වුච්චමානො අථ තං කුමාරං උභොහි හත්ථෙහි පටිග්ගහෙත්වා භගවතො උපනාමෙසි “අයං, හන්තෙ, කුමාරො මය්හං පෙසිතො, ඉමාහං භගවතො දම්මි, හිතානුකම්පකා බුද්ධා, පටිග්ගණ්හාතු, හන්තෙ, භගවා ඉමං දාරකං ඉමස්ස හිතත්ථාය සුඛත්ථායා” ති ඉමඤ්ච ගාථමාහ –

“ඉමං කුමාරං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං,
සබ්බඬ්භුපෙනං පරිපුණ්ණත්ථායඤ්ජනං;
උදග්ගචිත්තො සුමනො දදාමි තෙ,
පටිග්ගහ ලොකහිතාය වක්ඛුමා” ති.

පටිග්ගහෙසි හගවා කුමාරං. පටිග්ගණ්හන්තො ව යක්ඛස්ස ව කුමාරස්ස ව
මඬිගලකරණත්ථං පාදුනගාථං අභාසි. තං යක්ඛො කුමාරං සරණං ගමෙත්තො
තික්ඛත්තුං චතුත්ථපාදෙන පුරෙසි. සෙය්‍යථිදං -

“දීඝායුකො හොතු අයං කුමාරො,
තුච්ඤ්ච යක්ඛ සුඛිතො හවාහි;
අඛ්‍යාධිතා ලොකහිතාය තිට්ඨථ,
අයං කුමාරො සරණමුපෙනි බුද්ධං;
අයං කුමාරො සරණමුපෙනි ධම්මං;
අයං කුමාරො සරණමුපෙනි සඬ්ඝ”න්ති.

අථ හගවා කුමාරං රාජපුරිසානං අදාසි - “ඉමං වඩ්ඤ්ථවා පුන මමෙව
දෙථා”ති. එවං සො කුමාරො රාජපුරිසානං හත්ථතො යක්ඛස්ස හත්ථං, යක්ඛස්ස
හත්ථතො හගවතො හත්ථං, හගවතො හත්ථතො පුන රාජපුරිසානං හත්ථං
ගතත්තා නාමතො “හත්ථකො ආලවකො”ති ජාතො. තං ආදාය පටිනිවත්තෙ
රාජපුරිසෙ දිස්වා කස්සකචනකම්මිකාදයො “කිං යක්ඛො කුමාරං අතිදහරත්තා
න ඉච්ඡී”ති? භීතා පුච්ඡිංසු. රාජපුරිසා “මා භායථ. බෙමං කතං හගවතා”ති
සබ්බමාරොචෙසු. තතො “සාධු සාධු”ති සකලං ආලචිතගරං එකකොලාහලෙන
යක්ඛාහිමුඛං අහොසි. යක්ඛොපි හගවතො භික්ඛාචාරකාලෙ අනුප්පත්තෙ
පත්තථිවරං ගහෙත්වා උපඩ්ඪමග්ගං අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

අථ හගවා නගරෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා කතහත්තකිච්චො නගරද්වාරෙ
අඤ්ඤතරස්මිං විවිත්තෙ රුක්ඛමූලෙ පඤ්ඤත්තබුද්ධාසනෙ නිසිදි. තතො
මහාජනකායෙන සද්ධිං රාජා ව නාගරා ව එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා හගවත්තං
උපසඬ්ඪකම්ම වන්දිත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නා - “කථං, හත්තෙ, එවං දාරුණං
යක්ඛං දමයිත්ථා”ති පුච්ඡිංසු. තෙසං හගවා යුද්ධමාදිං කත්වා “එවං නව්විධං
වස්සං වස්සෙත්වා එවං විහිංසනකං අකාසි, එවං පඤ්ඤං පුච්ඡි. තස්සාහං එවං
විස්සජ්ජෙසි”න්ති තමෙවාලවකසුත්තං කථෙසි. කථාපරියොසානෙ
චතුරාසිතිපාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි. තතො රාජා වෙච නාගරා ව
වෙස්සවණමහාරාජස්ස හවනසම්පෙ යක්ඛස්ස හවනං කත්වා
පුප්ඵගන්ධාදිසක්කාරූපෙන නිව්චබලිං පවත්තෙසු. තඤ්ච කුමාරං විඤ්ඤුතං
පත්තං “ත්ථං හගවත්තං නිස්සාය ජීවිතං ලභි, ගච්ඡ හගවත්තංයෙව පයිරුපාසස්සු
භික්ඛුසඬ්ඪසඤ්චා”ති විස්සජ්ජෙසු. සො හගවත්තඤ්ච භික්ඛුසඬ්ඪසඤ්ච
පයිරුපාසමානො නවිරස්සෙව අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය සබ්බං බුද්ධච්චනං
උග්ගහෙත්වා පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො අහොසි. හගවා ව නං එතදග්ගෙ
නිද්දිසි - “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං උපාසකානං චතුහි සඬ්ඪගහවත්ථුහි
පරිසං සඬ්ඪගණ්හන්තානං යදිදං හත්ථකො ආලවකො”ති (අ. නි. 1.251).
ද්වාදසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

11. සක්කසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1. සුවීරසුත්තවණ්ණනා

247. සක්කසංයුත්තස්ස පයමෙ අභියංසුති කදා අභියංසු? යදා බලවන්තො අහෙසුං, තදා. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සක්කො කිර මගධරට්ඨෙ මවලගාමකෙ මසො නාම මාණුවො හුත්වා තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කල්‍යාණකම්මං කරොන්තො සත්ත වතපදානි පුරෙත්වා තත්ථ කාලඤ්ඤානො දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තං බලවකම්මානුභාවෙන සපරිසං සෙසදෙවතා දසභි යානෙහි අධිගණ්හන්තං දිස්වා “ආගන්තුකදෙවපුත්තා ආගතා”ති නෙවාසිකා ගන්ධපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො සකපරිසාය සඤ්ඤං අදාසි – “මාරිසා මා ගන්ධපානං පිචිත්ථ, පිචනාකාරමත්තමෙව දස්සෙථා”ති. තෙ තත්ථ අකංසු. නෙවාසිකදෙවතා සුවණ්ණසරකෙහි උපනීතං ගන්ධපානං යාවදත්ථං පිචිත්වා මත්තා තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණපථවියං පතීත්වා සයිංසු. සක්කො “ගණ්හථ පුත්තහතාය පුත්තෙ”ති තෙ පාදෙසු ගහෙත්වා සිනෙරුපාදෙ බිපාපෙසි. සක්කස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන තදනුවත්තකාපි සබ්බෙ තත්ථෙව පතීංසු. තෙ සිනෙරුවෙමජ්ඣකාලෙ සඤ්ඤං ලභිත්වා, “තාතා න සුරං පිචිම්භ, න සුරං පිචිම්භා”ති ආහංසු. තතො පට්ඨාය අසුරා නාම ජාතා. අථ නෙසං කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දසයොජනසහස්සං අසුරහවනං නිබ්බත්ති. සක්කො තෙසං නිවත්තෙත්වා අනාගමනත්ථාය ආරක්ඛං යපෙසි, යං සන්ධාය වුත්තං –

“අන්තරා ද්විත්තං අයුජ්ඣපුරානං,
පඤ්චවිධා යපිතා අභිරක්ඛා;
උදකං කරොටි-පයස්ස ව භාරී,
මදනසුතා චතුරො ව මහත්ථා”ති.

ද්වෙ නගරානි හි යුද්ධෙන ගහෙතුං අසක්කුණ්ණයාතාය අයුජ්ඣපුරානි නාම ජාතානි දෙවනගරඤ්ච අසුරනගරඤ්ච. යදා හි අසුරා බලවන්තො භොන්ති, අථ දෙවෙහි පලායිත්වා දෙවනගරං පවිසිත්වා ද්වාරෙ පිදහිතෙ අසුරානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. යදා දෙවා බලවන්තො භොන්ති, අථාසුරෙහි පලායිත්වා අසුරනගරස්ස ද්වාරෙ පිදහිතෙ සක්කානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. ඉති ඉමානි ද්වෙ නගරානි අයුජ්ඣපුරානි නාම. නෙසං අන්තරා එතෙසු උදකාදීසු පඤ්චසු යානෙසු සක්කෙන ආරක්ඛා යපිතා. තත්ථ උදකසද්දෙන නාගා ගහිතා. තෙ හි උදකෙ බලවන්තො භොන්ති. තස්මා සිනෙරුස්ස පට්ඨාලිත්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. කරොටිසද්දෙන සුපණ්ණා ගහිතා.

තෙසං කිර කරොටි නාම පානභොජනං, තෙන තං නාමං ලභිංසු. දුතියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. පයස්සභාරීසද්දෙන කුම්භණ්ඩා ගහිතා. දානවරක්ඛසා කිර තෙ. තතියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. මදනසුතසද්දෙන යක්ඛා ගහිතා. විසමචාරිනො කිරතෙ යුජ්ඣකුසොණ්ඩා. චතුත්ථාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. චතුරො ච මහත්තාති චත්තාරො මහාරාජානො චුත්තා. පඤ්චමාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. තස්මා යදි අසුරා කුපිතාවිලචිත්තා දෙවපුරං උපයන්ති යුද්ධෙසු, යං ගිරිනො පයමං පරිහණ්ඩං, තං උරගා පටිබාහන්ති එවං සෙසෙසු සෙසා.

තෙ පන අසුරා ආයුචණ්ණරසඉස්සරියසම්පත්තීහි තාවතිංසසදිසාව. තස්මා අන්තරා අත්තානං අජානිත්වා පාටලියා පුජ්ඪිතාය, ‘‘න ඉදං දෙවනගරං, තත්ථ පාරිච්ඡත්තකො පුජ්ඪති, ඉධ පන චිත්තපාටලී, ජරසක්කෙනාමිහාකං සුරං පායෙත්වා වඤ්චිතා, දෙවනගරඤ්ච නො ගහිතං, ගච්ඡාම තෙන සද්ධිං යුජ්ඣකුසොණ්ඩා’’ති හත්ථිඅස්සරං ආරුශ්භ සුවණ්ණරජතමණිඵලකානි ගහෙත්වා, යුද්ධසජ්ජා හුත්වා, අසුරහෙරියො වාදෙන්තා මහාසමුද්දෙ උදකං ද්විධා හෙත්වා උට්ඨහන්ති. තෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ වම්මිකමක්ඛිකා වම්මිකං විය සිනෙරුං අභිරුහිතු ආරහන්ති. අථ තෙසං පයමං නාගෙහි සද්ධිං යුද්ධං හොති. තස්මිං ඛො පන යුද්ධෙ න කස්සචි ඡවි වා වම්මං වා ඡීජ්ජති, න ලොහිතං උජ්ජජ්ජති, කෙවලං කුමාරකානං දාරුමෙණ්ඩකයුද්ධං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්තාසනමත්තමෙව හොති. කොට්ඨසාපි කොට්ඨසහස්සාපි නාගා තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣකුත්වා තෙ අසුරපුරංයෙව පවෙසෙත්වා නිවත්තන්ති.

යදා පන අසුරා බලවත්තො හොන්ති, අථ නාගා ඔසක්කිත්වා දුතියෙ ආලින්දෙ සුපණ්ණෙහි සද්ධිං එකතොව හුත්වා යුජ්ඣන්ති. එස නයො සුපණ්ණාදිසුපි. යදා පන තානි පඤ්චපි යානානි අසුරා මද්දන්ති, තදා එකතො සම්පිණ්ඩිතානිපි පඤ්ච බලානි ඔසක්කන්ති. අථ චත්තාරො මහාරාජානො ගන්ත්වා සක්කස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙත්ති. සක්කො තෙසං වචනං සුත්වා දියඨ්ඨියොජනසතිකං වෙජයන්තරථං ආරුශ්භ සයං වා නික්ඛමති, එකං වා පුත්තං පෙසෙති. ඉමස්මිං පන කාලෙ පුත්තං පෙසෙතුකාමො, තාත සුවීරාතිආදිමාහ.

එවං හද්දන්තවාති ඛොති එවං හොතු හද්දං තව ඉති ඛො. පමාදං ආපාදෙසීති පමාදං අකාසි. අච්ඡරාසඨ්ඨපරිවුතො සට්ඨියොජනං චිත්ථාරෙන සුවණ්ණමහාවීථිං ඔතරිත්වා නක්ඛත්තං කීලන්තො නන්දනවනාදිසු විවරතීති අත්ථො.

අනුට්ඨහන්ති අනුට්ඨහන්තො. අවායාමන්ති අවායමන්තො. අලස්වස්සාති අලසො අස්ස. න ච කිච්චානි කාරයෙති කිඤ්චි කිච්චං නාම න කරෙය්‍ය. සබ්බකාමසම්ද්ධස්සාති සබ්බකාමෙහි සම්ද්ධො අස්ස. තං මෙ, සක්ක, වරං දිසාති, සක්ක දෙවසෙට්ඨ, තං මෙ වරං උත්තමං යානං ඔකාසං දිසං ආචික්ඛ කථෙහිති වදති. නිබ්බානස්ස හි සො මග්ගොති කම්මං අකත්වා ජීවිතට්ඨානං නාම නිබ්බානස්ස මග්ගො. පයමං.

2. සුසීමසුත්තවණ්ණනා

248. දුතියෙ සුසීමන්ති අත්තනො පුත්තසහස්සස්ස අත්තරෙ එවංනාමකං එකං පුත්තමෙව. දුතියං.

3. ධජග්ගසුත්තවණ්ණනා

249. තතියෙ සමුපබ්බුල්ලොති සමිපිණ්ඩිතො රාසිභූතො. ධජග්ගං උල්ලොකෙය්‍යාථාති සක්කස්ස කිර දියඩ්ඪයොජනසතායාමො රථො. තස්ස හි පච්ඡිමන්තො පණ්ණාසයොජනො, මජ්ඣෙ රථපඤ්ඡරො පණ්ණාසයොජනො, රථසන්ධිතො යාව රථසීසා පණ්ණාසයොජනාති. තදෙව පමාණං දිගුණං කත්වා තියොජනසතායාමොතිපි වදන්තියෙව. තස්මිං යොජනිකපල්ලඬිකො අත්ථනො, තියොජනිකං සෙතච්ඡත්තං මත්ථකෙ යපිතං, එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සආජඤ්ඤා යුත්තා, සෙසාලඬිකාරස්ස පමාණං නත්ථි. ධජො පනස්ස අඩ්ඨතියාති යොජනසතාති උග්ගතො, යස්ස වාතාහතස්ස පඤ්චඩ්ගිකතුරියස්සෙව සද්දො නිච්ඡරති, තං උල්ලොකෙය්‍යාථාති වදති. කස්මා? තං පස්සන්තානඤ්ඤි රාජා නො ආගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිබ්බතථම්භො විය ධිතො, කස්ස මයං භායාමාති භයං න භොති. පජාපතිස්සාති සො කිර සක්කෙන සමානවණ්ණො සමානායුකො දුතියං ආසනං ලහති. තථා වරුණො ඊසානො ව. වරුණො පන තතියං ආසනං ලහති, ඊසානො චතුත්ථං. පලායීති අසුරෙහි පරාජිතො තස්මිං රථෙ ධිතො අජ්ජමත්තකම්පි රජධජං දිස්වා පලායනධම්මො.

ඉතිපි සො භගවාතිආදීති විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානෙව. ඉදම්මොවාති ඉදං ධජග්ගපරිත්තං නාම භගවා අවොච, යස්ස ආණාබෙත්තෙ කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙ ආනුභාවො චත්තති. ඉදං ආචජ්ජෙත්වා හි යක්ඛහයවොරහයාදීහි දුක්ඛෙහි මුත්තානං අත්තො නත්ථි. තිට්ඨතු අඤ්ඤදුක්ඛවූපසමො, ඉදං ආචජ්ජමානො හි පසන්තවිත්තො ආකාසෙපි පතිට්ඨං ලහති.

තත්‍රිදං චත්ථු – දීඝවාපිචෙතියම්භි කිර සුධාකම්මෙ කයිරමානෙ එකො දහරො මුද්ධවෙදිකාපාදනො පතිත්වා චෙතියකුච්ඡයා හස්සති. හෙට්ඨා ධිතො හික්ඛුසඬිසො “ධජග්ගපරිත්තං, ආවුසො, ආචජ්ජාහි”ති ආහ. සො මරණභයෙන තජ්ජිතො “ධජග්ගපරිත්තං මං රක්ඛතු”ති ආහ. තාවදෙවස්ස චෙතියකුච්ඡිතො ද්වෙ ඉට්ඨකා නික්ඛම්ත්වා සොපානං හුත්වා අට්ඨංසු, උපරිට්ඨිතො වල්ලිනිස්සෙණිං ඔතාරෙසු. තස්මිං නිස්සෙණියං ධිතෙ ඉට්ඨකා යථාට්ඨානෙයෙව අට්ඨංසු. තතියං.

4. වෙපචිත්තිසුත්තවණ්ණනා

250. චතුත්ථෙ වෙපචිත්තිති සො කිර අසුරානං සබ්බපෙට්ඨකො. යෙනාති නිපාතමත්තං නන්ති ව. කණ්ඨපඤ්චමෙහීති ද්විසු හත්ථෙසු පාදෙසු කණ්ඨෙ වාති

එවං පඤ්චනි බන්ධනෙනි. තානි පන නළිනසුත්තං විය මක්කටකසුත්තං විය ව චක්ඛුස්සාපාඨං ආගච්ඡන්ති, ඉරියාපඨං රුජ්ඣන්ති. තෙනි පන චිත්තෙනෙව බජ්ඣති, චිත්තෙනෙව මුච්චති. අක්කොසනීති වොරොසි බාලොසි මුළ්භොසි ටෙතොසි ඔට්ඨොසි ගොණොසි ගදුභොසි තෙරයිකොසි තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඨබාති ඉමෙහි දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසනි. පරිභාසනීති, ජරසක්ක, න ත්වං සබ්බකාලං ජිනිස්සසි, යදා අසුරානං ජයො භවිස්සති, තදා තම්පි එවං බන්ධන්වා අසුරභවනස්ස ද්වාරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පොඨාපෙස්සාමිති ආදීනි වත්වා තජ්ජෙති. සක්කො විජිතවිජයො න තං මනසි කරොති, මහාපටිග්ගහණං පනස්ස මත්ථකෙ විධුනන්තො සුධම්මදෙවසහං පවිසති වෙව නික්ඛමති ව. අජ්ඣාසාසිති “කිං නු බො එස සක්කො ඉමානි ඵරුසවචනානි භයෙන තිතික්ඛති, උදාහු අධිවාසනබන්ති යා සමන්තාගතත්තා” ති? විමංසන්තො අභාසි.

දුබ්බලයා නොති දුබ්බලභාවෙන නු. පටිසංයුජෙති පටිසංයුජෙය්‍යා පටිජ්ඣරෙය්‍යා. පභිජ්ජෙය්‍යුත්ති විරජ්ජෙය්‍යුං. පකුජ්ඣෙය්‍යුත්තිපි පායො. පරන්ති පච්චත්ථිකං. යො සතො උපසම්මතීති යො සතිමා හුත්වා උපසම්මති, තස්ස උපසමංයෙවාහං බාලස්ස පටිසෙධනං මඤ්ඤෙති අත්ථො. යදා නං මඤ්ඤතිති යස්මා තං මඤ්ඤති. අජ්ඣාරුහතීති අජ්ඣොත්ථරති. ගොව භියො පලායිනන්ති යථා ගොයුද්ධෙ තාවදෙව ද්වෙ ගාවො යුජ්ඣන්තෙ ගොගණො ඔලොකෙන්තො තිට්ඨති, යදා පන එකො පලායති, අථ නං පලායන්තං සබ්බො ගොගණො භියො අජ්ඣොත්ථරති. එවං දුම්මෙධො බමන්තං භියො අජ්ඣොත්ථරතීති අත්ථො.

සදත්ථපරමාති සකත්ථපරමා. බන්තයා භියො න විජ්ජතීති තෙසු සකත්ථපරමෙසු අත්ථෙසු බන්තිතො උත්තරිතරො අඤ්ඤො අත්ථො න විජ්ජති. තමාහු පරමං බන්තින්ති යො බලවා තිතික්ඛති, තස්ස තං බන්තිං පරමං ආහු. බාලබලං නාම අඤ්ඤාණබලං. තං යස්ස බලං, අබලමෙව තං බලන්ති ආහු කට්ඨන්තිති දීපෙති. ධම්මගුත්තස්සාති ධම්මෙන රක්ඛිතස්ස, ධම්මං වා රක්ඛන්තස්ස. පටිච්ඡන්තාති පටිජ්ඣරිත්වා වත්තා, පටිජ්ඣරිත්වා වා බාලබලන්ති වදෙය්‍යාපි, ධම්මට්ඨං පන වාලෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තස්සෙව තෙන පාපියොති තෙන කොධෙන තස්සෙව පුග්ගලස්ස පාපං. කතරස්ස? යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති. තිකිච්ඡන්තානන්ති එකවචනෙ බහුවචනං, තිකිච්ඡන්තන්ති අත්ථො. ජනා මඤ්ඤන්තිති ඵවරුපං අත්තනො ව පරස්ස වාති උභින්තං අත්ථං තිකිච්ඡන්තං නිජ්ඣාදෙන්තං පුග්ගලං “අන්ධබාලො අය”න්ති අන්ධබාලපුපුජ්ජනාව එවං මඤ්ඤන්ති. ධම්මස්ස අකොවිදාති චතුසව්වධම්මෙ අජෙකා. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. බොති නිපාතමත්තං. චතුත්ථං.

5. සුභාසිතජයසුත්තවණ්ණනා

251. පඤ්චමෙ අසුරින්දං එතදවොචාති ඡෙකතාය එතං අවොච. එවං කිරස්ස අහොසි “පරස්ස නාම ගාහං මොචෙත්වා පයිමං වත්තුං ගරු. පරස්ස වචනං අනුගන්ත්වා පන පච්ඡා සුඛං වත්තු”න්ති. පුබ්බදෙවාති දෙවලොකෙ විරතිවාසිනො පුබ්බසාමිකා, තුම්භාකං තාව පචෙණ්ඤාගතං භණ්ඨාති. අදණ්ඩාවචරාති දණ්ඩාවචරණරහිතා, දණ්ඩං වා සත්ථං වා ගහෙතබ්බන්ති එවමෙත්ථ නත්ථීති අත්ථො. පඤ්චමං.

6. කුලාවකසුත්තවණ්ණනා

252. ඡට්ඨෙ අජ්ඣාතාසීති තස්ස කිර සිම්බලිවනාහිමුඛස්ස ජාතස්ස රථසද්දො ව ආජාතීයසද්දො ධජසද්දො ව සමන්තා අසනිපාතසද්දො විය අහොසි. තං සුත්වා සිම්බලිවනෙ බලවසුපණ්ණා පලායිංසු, ජරාජණ්ණා චෙව රොගදුබ්බලා ව අසඤ්ජාතපක්ඛපොතකා ව පලායිතුං අසක්කොන්තා, මරණභයෙන තජ්ජිතා එකජ්ජභාරෙතෙව මහාවිරවං විරවිංසු. සක්කො තං සුත්වා “කස්ස සද්දො, තාතා”ති? මාතලිං පුච්ඡී. රථසද්දං, තෙ දෙව, සුත්වා සුපණ්ණා පලායිතුං අසක්කොන්තා විරවන්තීති. තං සුත්වා කරුණාසමාවජ්ජිතභද්දො අහොසි. ඊසාමුඛෙනාති රථස්ස ඊසාමුඛෙන. යථා කුලාවකෙ ඊසාමුඛං න සඤ්චුණ්ණෙනි, එවං ඉමිනා ඊසාමුඛෙන තෙ පරිවජ්ජය. සො හි රථො පුඤ්ඤපච්චයනිබ්බත්තො චක්කවාළපබ්බතෙපි සිනෙරුමිහිපි සම්මුඛිභූතෙ විනිවිජ්ඣිත්වාච ගච්ඡති න සජ්ජති, ආකාසගතසද්ධිසෙනෙව ගච්ඡති. සචෙ තෙන සිම්බලිවනෙන ගතො භවෙය්‍ය, යථා මහාසකටෙ කදලිවනමජ්ඣකුටා වා එරණ්ඩවනමජ්ඣකුටා වා ගච්ඡන්තෙ සබ්බවනං විහග්ගං නිමිමථිතං භොති, එවං තම්පි සිම්බලිවනං භවෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. නදුබ්භියසුත්තවණ්ණනා

253. සත්තමෙ උපසඬකමීති “අයං සක්කො ‘යොපි මෙ අස්ස සුපච්චත්ථිකො, තස්ස පාහං න දුබ්භෙය්‍ය’න්ති වින්තෙති, මයා තස්ස පච්චත්ථිකතරො නාම නත්ථි, වීමංසිස්සාමි තාව නං, කිං නු ඛො මං පස්සිත්වා දුබ්භති, න දුබ්භති”ති වින්තෙත්වා උපසඬකමි. තිට්ඨ වෙපචිත්ති ගහිතොසීති වෙපචිත්ති, එත්ථෙව තිට්ඨ, ගහිතො ත්වං මයාති වදති. සහ වචනෙනෙවස්ස සො කණ්ඨපඤ්චමෙහි බන්ධනෙහි බද්ධොව අහොසි. සපස්සු ව මෙති මගි අදුබ්භත්ථාය සපථං කරොහීති වදති. යං මුසාභණ්ණො පාපන්ති ඉමස්මිං කජ්ජෙ පයිමකජ්ජිකෙසු චෙතියරඤ්ඤො පාපං සන්ධායාහ. අරියුපවාදිනොති කොකලිකස්ස විය පාපං. මිත්තද්දුනො ව යං පාපන්ති මහාකපිජාතකෙ මහාසත්තෙ දුට්ඨවිත්තස්ස පාපං. අකතඤ්ඤානොති දෙවදත්තසද්ධිසස්ස අකතඤ්ඤානො පාපං. ඉමාති කිර ඉමස්මිං කජ්ජෙ චත්තාරි මහාපාපාති. සත්තමං.

8. වෙරොචනඅසුරින්දසුත්තවණ්ණනා

254. අට්ඨමෙ අට්ඨංසුති ද්වාරපාලරූපකානි විය යිතා. නිජ්ඵදානි නිජ්ඵත්ති, යාව අත්ථො නිජ්ඵජ්ජති, තාව වායමෙට්ඨොති වදති. දුතියගාථා සක්කස්ස. තත්ථ ඛන්තා භියොති නිජ්ඵන්තසොහනෙසු අත්ථෙසු ඛන්තිතො උත්තරිතරො අත්ථො නාම නත්ථී. අත්ථජාතානි කිච්චජාතා. සොණසිඬ්ගාලාදයොපි හි උපාදාය අකිච්චජාතො සත්තො නාම නත්ථී. ඉතො එත්තො ගමනමත්තම්පි කිච්චමෙව හොති. සංයොගපරමා ත්වෙව, සම්භොගා සබ්බපාණිනන්ති පාරිවාසිකඔදනාදීනි හි අසම්භොගාරහානි හොන්ති, තානි පුන උණ්භාපෙත්වා හජ්ජිත්වා සජ්ජිමධුපාණිතාදීහි සංයොජිතානි සම්භොගාරහානි හොන්ති. තෙනාහ ‘සංයොගපරමා ත්වෙව, සම්භොගා සබ්බපාණින’ න්ති. නිජ්ඵන්තසොහනො අත්ථොති ඉමෙ අත්ථා නාම නිජ්ඵන්තාව සොහන්ති. පුන චතුත්ථගාථා සක්කස්ස. තත්ථාපි චුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. අට්ඨමං.

9. අරඤ්ඤායතනඉසිසුත්තවණ්ණනා

255. නවමෙ පණ්ණකුට්ඨසු සම්මන්තීති හිමවන්තපදෙසෙ රමණීයෙ අරඤ්ඤායතනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානවච්ඡිකමනාදීහි සම්පන්නාසු පණ්ණසාලාසු වසන්ති. සක්කො ව දෙවානම්න්දො වෙපච්ඡිති වාති ඉමෙ ද්වෙ ජනා ජාමාතිකසසුරා කාලෙන කලහං කරොන්ති, කාලෙන එකතො වරන්ති, ඉමස්මිං පන කාලෙ එකතො වරන්ති. පටලියොති ගණ්ඨගණුපාහනා. බග්ගං ඔලග්ගෙත්වාති බග්ගං අංසෙ ඔලග්ගෙත්වා. ඡත්තෙනාති දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙන මත්ථකෙ ධාරයමානෙන. අපබ්බාමතො කරිත්වාති බ්බාමතො අකත්වා. චිරදික්ඛිතානන්ති චිරසමාදිණ්ණවතානං. ඉතො පටික්කම්මාති ‘ඉතො පක්කම පරිවජ්ජය, මා උපරිවාතෙ තිට්ඨා’ ති වදන්ති. න හෙත්ථ දෙවාති එතස්මිං සීලවන්තානං ගන්ධෙ දෙවා න පටික්කුලසඤ්ඤිතො, ඉට්ඨකන්තමනාපසඤ්ඤිතොයෙවාති දීපෙති. නවමං.

10. සමුද්දකසුත්තවණ්ණනා

256. දසමෙ සමුද්දතීරෙ පණ්ණකුට්ඨසුති වක්කවාලමහාසමුද්දපිට්ඨියං රජතපට්ඨවණ්ණෙ වාලුකපුළිනෙ චුත්තජ්ජකාරාසු පණ්ණසාලාසු වසන්ති. සියාපි නොති සියාපි අම්භාකං. අභයදක්ඛිණං යාවෙය්‍යාමාති අභයදානං යාවෙය්‍යාම. යෙභුයොන කිර දෙවාසුරසඬ්ගාමො මහාසමුද්දපිට්ඨියෙ හොති. අසුරානං න සබ්බකාලං ජයො හොති, බහුවාලෙ පරාජයොව හොති. තෙ දෙවෙහි පරාජිතා පලායන්තා ඉසීනං අස්සමපදෙන ගච්ඡන්තා ‘සක්කො ඉමෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා අම්භෙ නාසෙති, ගණ්හථ පුත්තහතාය පුත්තෙ’ ති කුපිතා අස්සමපදෙ පානීයසට්ඨිකමනසාලාදීනි විද්ධංසෙත්ති. ඉසයො අරඤ්ඤතො ඵලාඵලං ආදාය ආගතා නං දිස්වා පුන දුක්ඛෙන පටිපාකතිකං කරොන්ති. තෙහි පුනස්පුනං තට්ඨෙව විනාසෙත්ති. තස්මා ‘ඉදානි තෙසං සඬ්ගාමො පච්චුපට්ඨිතො’ ති සුත්වා එවං වින්තයිංසු.

කාමංකරොති ඉච්ඡිතකරො. භයස්ස අභයස්ස වාති භයං වා අභයං වා. ඉදං වුත්තං හොති – සථෙ ත්වං අභයං දාතුකාමො, අභයං දාතුං පහොසි. සථෙ භයං දාතුකාමො. භයං දාතුං පහොසි. අම්භාකං පන අභයදානං දෙහීති. දුට්ඨානන්ති විරුද්ධානං. පවුත්තන්ති ඛේත්තෙ පතිට්ඨාපිතං.

තික්ඛන්තුං උඛිඛිජ්ජීති සායමාසහත්තං භුඤ්ජිත්වා සයනං අභිරුය්හ නිපන්නො නිද්දාය ඔක්කන්තමත්තාය සමන්තා යත්වා සත්තිසතෙන පහටො විය විරවන්තො උට්ඨහති, දසයොජනසහස්සං අසුරහවනං “කිමිද්”න්ති සඬ්ඛොහං ආපජ්ජති. අථ නං ආගන්ත්වා “කිමිද්”න්ති පුච්ඡන්ති. සො “න කිඤ්චි”ති වදති. දුතියයාමාදීසුපි එසෙව නයො. ඉති අසුරානං “මා භායි, මහාරාජා”ති තං අස්සාසෙන්නානංයෙව අරුණං උග්ගච්ඡති. එවමස්ස තතො පට්ඨාය ගෙලඤ්ඤජාතං චිත්තං වෙපති. තෙනෙව වස්ස “වෙපවිත්ති”ති අපරං නාමං උදපාදීති. දසමං.

පයමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. වතපදසුත්තවණ්ණනා

257. දුතියවග්ගස්ස පයමෙ වතපදානීති වතකොට්ඨාසානි. සමත්තානීති පරිපුණ්ණානි. සමාදින්නානීති ගහිතානි. කුලෙ ජෙට්ඨාපවායීති කුලජෙට්ඨකානං මහාපිතා මහාමාතා වුළුපිතා වුළුමාතා මාතුලො මාතුලානීතිආදීනං අපචිතිකාරකො. සණ්භවාචොති පියමුදුමධුරවාචො. මුත්තවාගොති විස්සට්ඨවාගො. පයතපාණීති දෙයාධම්මදානත්ථාය සදා ධොතහත්ථො. චොස්සග්ගරතොති චොස්සජ්ජනෙ රතො. යාවයොගොති පරෙහි යාවිතඛිබාරහො, යාවයොගොති වා යාවයොගෙනෙව යුත්තො. දානසංවිභාගරතොති දානෙ ව සංවිභාගෙ ව රතො. පයමං.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

258. දුතියෙ මනුස්සභූතොති මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ මනුස්සභූතො. ආවසථං අදාසීති චතුමහාපථෙ මහාජනස්ස ආවසථං කාරෙත්වා අදාසි. සහස්සමිපි අත්ථානන්ති සහස්සමිපි කාරණානං, ජනසහස්සෙන වා වචනසහස්සෙන වා ඔසාරිතෙ “අයං ඉමස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස අත්ථො”ති එකපදෙ යීතොව විනිච්ඡිනති. දුතියං.

3. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

259. තතියෙ උපසඬ්කමීති “සක්කො දෙවරාජාති කථෙන්නි, අත්ථි නු ඛො සො සක්කො, යෙන සො දිට්ඨපුබ්බොති ඉමමත්ථං දසබලං පුච්ඡිස්සාමි”ති

උපසඬකම්. තඤ්ච පජානාමීති බහුවචනෙ එකච්චනං, තෙ ව ධම්මෙ පජානාමීති අත්ථො. සක්කො කිර අනන්තරෙ අත්තභාවෙ මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ මසො නාම මාණුවො අහොසි පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො, බොධිසත්තවරියා විය ව තස්ස වරියා අහොසි. සො තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කල්‍යාණමකාසි. එකදිවසං අත්තනොව පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා ගාමමජ්ඣෙ මහාජනස්ස සන්නිපතිතට්ඨානෙ කච්චරං උභතොපස්සෙසු අපබ්‍යුහිත්වා තං යානං රමණීයං අකාසි. පුන තත්ථෙව මණ්ඩපං කාරෙසි. පුන ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සාලං කාරෙසි. ගාමතො ව නික්ඛමිත්වා ගාචුතමිපි අඬ්ඨයොජනමිපි තිගාචුතමිපි යොජනමිපි විවරිත්වා තෙහි සභායෙහි සද්ධිං විසමං සමං අකාසි. තෙ සබ්බෙව එකච්ඡන්දා තත්ථ තත්ථ සෙතුයුත්තට්ඨානෙ සෙතුං,
මණ්ඩපසාලාපොක්ඛරණිමාලාවච්ඡරොපනපදීනං යුත්තට්ඨානෙසු මණ්ඩපසාලාපොක්ඛරණිමාලාවච්ඡරොපනාදීනි කරොන්තා බහුං පුඤ්ඤමකංසු. මසො සත්ත වතපදානි පුරෙත්වා කායස්ස භෙදා සද්ධිං සභායෙහි තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති. තං සබ්බං භගවා ජානාති. තෙනාහ – යෙසං ධම්මානං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා, තඤ්ච පජානාමීති. අයං සක්කස්ස සක්කත්තාධිගමෙ සඬ්ඛෙපකථා, විත්ථාරො පන සුමඬ්ඨගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය සක්කපණ්ඨවණ්ණනායං චුත්තො. තතියං.

4. දලිද්දසුත්තවණ්ණනා

260. චතුත්ථෙ මනුස්සදලිද්දොති මනුස්සඅධනො. මනුස්සකපණොති මනුස්සකාරුඤ්ඤතං පත්තො. මනුස්සවරාකොති මනුස්සලාමකො. තත්‍රාති තස්මිං යානෙ, තස්මිං වා අතිරොචනෙ. උජ්ඣායන්තීති අවජ්ඣායන්ති ලාමකතො චිත්තෙන්ති. බියන්තීති කථෙන්නි පකාසෙන්ති. විපාචෙන්තීති තත්ථ තත්ථ කථෙන්නි විත්ථාරෙන්ති. එසො බො මාරිසාති එත්ථ අයමනුපුබ්බිකථා – සො කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කාසිරට්ඨෙ බාරාණසිරාජා හුත්වා සමුස්සිතද්ධප්පටාකනානාලඬ්ඣකාරෙන සුට්ඨු අලඬ්ඣකතං නගරං පදක්ඛිණං අකාසි අත්තනො සිරිසම්පත්තියා සමාකඬ්ඨිතනෙත්තෙන ජනකායෙන සමුල්ලොකියමානො. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතා ආගමිම තස්මිං නගරෙ පිණ්ඩාය වරති, සන්නිත්ථියො සන්නමානසො උත්තමදමථසමන්නාගතො. මහාජනොපි රාජගතං විත්තීකාරං පභාය පච්චෙකබුද්ධමෙව ඔලොකෙසි. රාජා – “ඉදානි ඉමස්මිං ජනකායෙ එකොපි මං න ඔලොකෙති. කිං නු බො එත”න්ති? ඔලොකෙන්තො පච්චෙකබුද්ධං අද්දස. සොපි පච්චෙකබුද්ධො මහල්ලකො හොති පච්ඡිමවයෙ ධීතො. චීවරානිපිස්ස ඡිණ්ණානි, තතො තතො සුත්තානි ගලන්ති. රඤ්ඤො සතසභස්සාධිකානි ද්වෙ අසඬ්ඛොයානි පුරිතපාරමිං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා චිත්තපසාදමත්තං වා හත්ථං පසාරෙත්වා වන්දනමත්තං වා නාහොසි. සො රාජා “පබ්බජිතො මඤ්ඤෙ එස උසුයාය මං න ඔලොකෙති”ති කුජ්ඣිත්වා “ක්ථායං කුට්ඨිචීවරානි පාරුතො”ති නිට්ඨුහිත්වා පක්කාමි. තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන මහානිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා විපාකාවසෙසෙන මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො

රාජගහෙ පරමකපණාය ඉත්ථියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ගහිතකාලතො පටියාය සා ඉත්ථි කඤ්ඡිකමත්තම්පි උදරපුරං නාලත්ථ. තස්ස කුච්ඡිගතස්සෙව කණ්ණනාසා විලිනා, සඬ්ඛපලිතකුට්ඨි හුත්වා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තො. මානාපිතරො නාම දුක්කරකාරිකා භොන්ති, තෙනස්ස මානා යාව කපාලං ගහෙත්වා වරිතුං න සක්කොති, තාවස්ස කඤ්ඡිකම්පි උදකම්පි ආහරිත්වා අදාසි. හික්ඛාය වරිතුං සමත්ථකාලෙ පනස්ස කපාලං හත්ථෙ දත්වා ‘‘පඤ්ඤායිස්සසි සකෙන කම්මෙනා’’ති පක්කාමි.

අථස්ස තතො පටියාය සකලසරිරතො මංසානි ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති, යුසං පග්ගරති, මහාවෙදනා වත්තන්ති. යං යං රචිතං නිස්සාය සයති, සබ්බරත්තිං මහාරවෙන රවති. තස්ස කාරුඤ්ඤපරිදෙවිතසද්දෙන සකලවිථියං මනුස්සා සබ්බරත්තිං නිද්දං න ලහන්ති. තස්ස තතො පටියාය සුඛසයිතෙ පබ්බොධෙතීති සුඡ්පබුද්ධොත්ථෙව නාම උදපාදි. අථාපරෙන සමයෙන භගවති රාජගහං සම්පත්තෙ නාගරා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මහාමණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු. සුඡ්පබුද්ධොපි කුට්ඨි ගන්ත්වා දානග්ගමණ්ඩපස්ස අවිදුරෙ නිසීදි. නාගරා බුද්ධස්පමුඛං හික්ඛුසඬ්ඝං පණීතෙන බාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසන්තා තස්සාපි යාගුහත්තං අදංසු. තස්ස පණීතභොජනං භුත්තස්ස චිත්තං එකග්ගං අභොසි. සත්ථා හත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කත්වා සච්චානි දීපෙසි, සුඡ්පබුද්ධො නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තොව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. සත්ථා උට්ඨාය විහාරං ගතො. සොපි චුම්ඛටං ආරුය්හ කපාලමාදාය දණ්ඩමොලුබ්භ අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡන්තො විබ්භන්තාය ගාවියා ජීවිතා වොරොපිතො මත්තිකපාතිං හින්දිත්වා සුවණ්ණපාතිං පටිලහන්තො විය දුතියචිත්තවාරෙ දෙවලොකෙ නිබ්බන්තො අත්තනො පුඤ්ඤං නිස්සාය අඤ්ඤෙ දෙවෙ අතික්කම්ම විරොචිත්ථ. තං කාරණං දස්සෙන්නො සක්කො දෙවානම්න්දො එසො බො මාරිසානිආදිමාහ.

සද්ධාති මග්ගෙනාගතසද්ධා. සීලඤ්ච යස්ස කල්‍යාණන්ති කල්‍යාණසීලං නාම අරියසාවකස්ස අරියකන්තසීලං වුව්චති. තත්ථ කිඤ්චාපි අරියසාවකස්ස එකසීලම්පි අකන්තං නාම නත්ථි, ඉමස්මිං පනත්ථෙ භවත්තරෙපි අප්පහිනං පඤ්චසීලං අධිප්පෙතං. චතුත්ථං.

5. රාමණෙයාකසුත්තවණ්ණනා

261. පඤ්චමෙ ආරාමවෙත්‍යාති ආරාමවෙතියාති. වනවෙත්‍යාති වනවෙතියාති. උභයත්ථාපි චිත්තිකතට්ඨෙත වෙත්‍යං වෙදිතබ්බං. මනුස්සරාමණෙයාස්සාති මනුස්සරමණීයභාවස්ස. ඉදානි මනුස්සරමණීයකවසෙන භූමිරමණීයකං දස්සෙන්නො ගාමෙ වානිආදිමාහ. පඤ්චමං.

6. යජමානසුත්තවණ්ණනා

262. ඡටියෙ යජමානානන්ති යජන්තානං. තදා කීර අභිගමගධවාසිකා මනුස්සා අනුසංවච්ඡරං සප්පිමධුචාණිකාදිසු අග්ගං ගහෙත්වා එකස්මිං යානෙ දාරුනං සට්ඨිමත්තෙ සකට්ඨාසෙ රාසිං කත්වා අග්ගිං දත්වා පජ්ජලිතකාලෙ “මහාබ්‍රහ්මනො යජාමා”ති තං සබ්බං පක්ඛිපන්ති. “එකචාරං පක්ඛිත්තං සහස්සගුණඵලං දෙති”ති නෙසං ලද්ධි. සක්කො දෙවරාජා “සබ්බෙපිමෙ සබ්බඅග්ගානි ගහෙත්වා ‘මහාබ්‍රහ්මනො යජාමා’ති අග්ගිමිහි ක්‍රියාපෙත්ති. අඵලං කරොන්ති, මයි පස්සන්තෙ මා නස්සන්තු, යථා බුද්ධස්ස වෙව සඬ්ඝස්ස ව දත්වා බහුං පුඤ්ඤං පසවන්ති, ඵලං කරිස්සාමි”ති දාරුරාසිං ජලාපෙත්වා ඔලොකෙන්තෙසු මනුස්සෙසු පුණ්ණමදිවසෙ බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව චන්දමණ්ඩලං හින්දිත්වා නික්ඛන්තො විය අහොසි. මහාජනො දිස්වා “ඉමං යඤ්ඤං පටිග්ගහෙතුං මහාබ්‍රහ්මා ආගච්ඡති”ති ජණ්ණුකෙහි භූමියං පතිට්ඨාය, අඤ්ජලිං පග්ගස්ස නමස්සමානො අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණා ආහංසු “තුම්හෙ ‘මයං තක්කෙන කට්ඨමා’ති මඤ්ඤට, ඉදානි පස්සට, අයං වො බ්‍රහ්මා සහත්ථා යඤ්ඤං පටිග්ගහෙතුං ආගච්ඡති”ති. සක්කො ආගන්ත්වා දාරුවිතකමත්ථකෙ ආකාසෙ යත්වා “කස්සායං සක්කාරො”ති පුච්ඡි? තුම්හාකං, හන්තෙ, පටිග්ගණ්හට්ඨ නො යඤ්ඤන්ති. තෙන හි ආගච්ඡට්ඨ, මා තුලං ඡඩ්ඨෙත්වා හත්ථෙන තුලයිත්ථ, අයං සත්ථා ධුරවිහාරෙ වසති, තං පුච්ඡස්සාම “කස්ස දින්තං මහජ්ඵලං හොති”ති? උභයරට්ඨවාසිනො ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡන්තො ඵලමාහ.

තත්ථ පුඤ්ඤපෙක්ඛානන්ති පුඤ්ඤං ඉච්ඡන්තානං පුඤ්ඤත්ථිකානං. ඔපධිකං පුඤ්ඤන්ති උපධිවිපාකං පුඤ්ඤං. සඬ්ඝෙ දින්තං මහජ්ඵලන්ති අරියසඬ්ඝෙ දින්තං විජ්ජාරවන්තං හොති. දෙසනාවසානෙ චතුරාසිතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිට්ඨං. තතො පට්ඨාය මනුස්සා සබ්බානි අග්ගදානානි හික්ඛුසඬ්ඝස්ස අදංසු. ඡටියං.

7. බුද්ධචන්දනාසුත්තවණ්ණනා

263. සත්තමෙ උට්ඨෙහීති උට්ඨහ, සට, වායම. විජිතසඬ්භාමානි රාගාදීනඤ්චෙව ද්වාදසයොජනිකස්ස ව මාරබලස්ස ජිතත්තා හගවන්තං ඵලං ආලපති. පන්තභාරානි ඔරොපිතබන්ධකිලෙසාහිසඬ්ඛාරභාර. පන්තරසාය රත්තින්ති පන්තරසාය පුණ්ණමාය රත්තිං. සත්තමං.

8. ගහට්ඨචන්දනාසුත්තවණ්ණනා

264. අට්ඨමෙ පුටුද්දිසානි චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා ව. භූමිමානි භූමිවාසිනො. චිරරත්තසමාහිතෙති උපචාරජපනාහි චිරරත්තසමාහිතවිත්තෙ. චන්දෙති චන්දාමි. බ්‍රහ්මවරියපරායණෙති දසපි වස්සානි විසතිපි වස්සානි...පෙ.... සට්ඨිපි වස්සානි ආපාණකොට්ඨකං එකසෙය්‍යං එකහත්තන්තිආදිකං සෙට්ඨවරියං බ්‍රහ්මවරියං වරමානෙති අත්ථො. පුඤ්ඤකරානි චතුපච්චයදානං කුසුම්හසුමනපුජා

දීපසහස්සජාලන්ති එවමාදිපුඤ්ඤකාරකා. සීලවන්තොති උපාසකත්තෙ පතිට්ඨාය පඤ්චනිපි දසහිපි සීලෙහි සමන්තාගතා. ධම්මෙන දාරං පොසෙන්නීති උමඬගහින්දනාදීති අකත්වා ධම්මිකෙහි කසිගොරක්ඛවණිජ්ජාදීහි පුත්තදාරං පොසෙන්නි. පමුඛො රථමාරුහීති දෙවානං පමුඛො සෙට්ඨො රථං ආරුහි. අට්ඨමං.

9. සත්ථාරවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

265. නවමෙ භගවන්තං නමස්සතීති එකංසං උත්තරියං දුකුලං කත්වා, බ්‍රහ්මජාණුකො හුත්වා සිරසි අඤ්ජලිං යපෙත්වා නමස්සති. සො යක්ඛොති සො සක්කො. අනොමනාමන්ති සබ්බගුණෙහි ඔමකභාවස්ස නත්ථිතාය සබ්බගුණනෙමිත්තකෙහි නාමෙහි අනොමනාමං. අවිජ්ජාසමතික්කමාති චතුසච්චපට්ඨිජාදිකාය වට්ටමුලකඅවිජ්ජාය සමතික්කමෙන. සෙක්ඛාති සත්ත සෙක්ඛා. අපවයාරාමාති වට්ටවිද්ධංසනෙ රතා. සික්ඛරෙති සික්ඛන්ති. නවමං.

10. සඨසවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

266. දසමෙ අජ්ඣාසීති කස්මා එස පුනප්පුනං එවං භාසතීති? සක්කස්ස කිර දෙවරඤ්ඤො සද්දො මධුරො, සුඵසිතං දන්තාවරණං, කථනකාලෙ සුවණ්ණකිඬ්ඬිකිණ්ණකසද්දො විය නිච්ඡරති. තං පුනප්පුනං සොතුං ලහිස්සාමීති භාසති. පුතිදෙහසයාති පුතිමිහි මාතුසරීරෙ වා, අත්තනොයෙව වා සරීරං අවත්ථරිත්වා සයනතො පුතිදෙහසයා. නිමුග්ගා කුණපමිහෙතෙති දසමාසෙ මාතුකුච්ඡිසඬ්ඬාතෙ කුණපස්මිං එතෙ නිමුග්ගා. එතං තෙසං පිහයාමීති එතෙසං එතං පිහයාමි පත්ථයාමි. න තෙ සං කොට්ඨෙ ඔපෙන්නීති න තෙ සං සන්තකං ධඤ්ඤං කොට්ඨෙ පක්ඛිපන්ති. න හි එතෙසං ධඤ්ඤං අත්ථි. න කුමිහීති න කුමිහියං. න කළොපියන්ති න පච්ඡියං. පරනිට්ඨිතමෙසානාති පරෙසං නිට්ඨිතං පරෙසෙර පක්කං හික්ඛාවාරවත්තෙන එසමානා ගවෙසමානා. තෙනාති එවං පරිශිට්ඨෙන. සුබ්බතාති දසපි...පෙ.... සට්ඨිපි වස්සාති සුසමාදින්නසුන්දරවතා.

සුමන්තමන්තිනොති ධම්මං සජ්ඣායිස්සාම, ධුතඬ්ඬං සමාදිශිස්සාම, අමතං පරිභුඤ්ජිස්සාම, සමණධම්මං කරිස්සාමාති එවං සුභාසිතභාසිතො. තුණ්හිභුතා සමඤ්චරාති තියාමරන්ති. අසනිසොසෙන සොසිතා විය ධම්මං කථෙන්නාපි තුණ්හිභුතා සමං වරන්තියෙව නාම. කස්මා? නිරත්ථකච්චනස්සාභාවා. පුට්ඨච්චා වාති බහුසත්තා ව අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධා. අත්තදණ්ඩෙසු නිබ්බුතාති පරවිහෙයනත්ථං ගහිතදණ්ඩෙසු සත්තෙසු නිබ්බුතා විස්සට්ඨදණ්ඩා. සාදානෙසු අනාදානාති සගහණෙසු සත්තෙසු ව භවයොනිආදීනං එකකොට්ඨාසස්සාපි අගහිතත්තා අගහණා. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. ජෙත්වාසුත්තවණ්ණනා

267. තතියවග්ගස්ස පයමං චුත්තත්ථමෙව. පයමං.

2. දුබ්බණ්ණියසුත්තවණ්ණනා

268. දුතියෙ දුබ්බණ්ණොති ඤාමබාණුවණ්ණො. ඔකොට්මකොති
ලකුණ්ඩකො මහොදරො. ආසනෙති පණ්ඩුකම්බලසීලායං. කොධහක්ඛොති
සක්කෙන ගහිතනාමමෙවෙනං. සො පන එකො රූපාවචරබ්බමා, “සක්කො කිර
බන්තිබලෙන සමන්තාගතො” ති සුත්වා වීමංසනත්ථං ආගතො.
අවරුද්ධකයක්ඛා පන එවරූපං සංවිහිතාරක්ඛං යානං පච්ඡිතුං න සක්කොන්ති.
උපසඬකමීති දෙවානං සුත්වා “න සක්කා එස ඵරුසෙන වාලෙතුං, නීවචුත්තිනා
පන බන්තියං ධීතෙන සක්කා පලාපෙතු” ත්ති තථා පලාපෙතුකාමො උපසඬකමී.
අන්තරධායීති බන්තියං යත්වා බලවචිත්තිකාරං පච්චුපට්ඨපෙත්වා නීවචුත්තියා
දස්සියමානාය සක්කාසනෙ යාතුං අසක්කොන්තො අන්තරධායී. න
සුපහතචිත්තොමිහීති එත්ථ සුති නිපාතමත්තං, උපහතචිත්තොමිහීති ආහ.
නාවත්තෙන සුවානායොති න කොධාවත්තෙන සුආනායො, කොධවසෙ වත්තෙතුං
න සුකරොමිහීති වදති. න වො වීරාහන්ති වොති නිපාතමත්තං, අහං වීරං න
කුප්ඤාමීති වදති. දුතියං.

3. සම්බරිමායාසුත්තවණ්ණනා

269. තතියෙ ආබාධිකොති ඉසිගණෙන අභිසපකාලෙ උප්පන්නාබාධෙන
ආබාධිකො. වාවෙහි මන්ති සවෙ මං සම්බරිමායං වාවෙසි, එවමහං තමිසි
තිකිච්ඡිස්සාමීති වදති. මා බො ත්වං, මාරිස, වාවෙසීති විනාපි තාව සම්බරිමායං
සක්කො අම්භෙ බාධති, යදි පන තං ජානිස්සති, නට්ඨා මයං, මා අත්තනො
එකස්ස අත්ථාය අම්භෙ නාසෙහීති වත්වා නිවාරයිංසු. සම්බරොව සතං සමන්ති
යථා සම්බරො අසුරින්දො මායාථි මායං පයොජෙත්වා වස්සසතං නිරයෙ
පක්කො, එවං පච්චති. තුම්භෙ ධම්මිකාව, අලං වො මායායාති වදති. කිං පන
සක්කො තස්ස කොධං තිකිච්ඡිතුං සක්කුණෙය්‍යාති? ආම සක්කුණෙය්‍යා. කථං?
තදා කිර සො ඉසිගණො ධරතියෙව, තස්මා නං ඉසීනං සන්තිකං නෙත්වා
බමාපෙය්‍යා, එවමස්ස ඵාසු හවෙය්‍යා. තෙන පන වඤ්චිතත්තා තථා අකත්වා
පක්කන්තොව. තතියං.

4. අච්චයසුත්තවණ්ණනා

270. චතුත්ථෙ සම්පයොජෙසුන්ති කලහං අකංසු. අච්චසරාති අතික්කමි,
එකො භික්ඛු එකං භික්ඛුං අතික්කමිම වචනං අවොවාති අත්ථො. යථාධම්මං
නප්පට්ඨිගණ්භාතීති න බමති. කොධො වො වසමායාතුති කොධො තුම්භාකං
වසං ආගච්ඡතු, මා තුම්භෙ කොධවසං ගමිත්ථාති දීපෙති. මා ච මිත්තෙ හි වො

ජරාති එත්ථ භීති නිපාතමත්තං, තුම්භාකං මිත්තධම්මෙ ජරා නාම මා නිබ්බන්ති.
 භුම්මත්ථෙථ වා කරණවචනං, මිත්තෙසු වො ජරා මා නිබ්බන්ති, මිත්තභාවතො
 අඤ්ඤථාභාවො මා භොතුති අත්ථො. අගරභියං මා ගරභිත්ථාති අගාරය්හං
 ඛිණාසවපුග්ගලං මා ගරභිත්ථ. චතුත්ථං.

5. අක්කොධසුත්තවණ්ණනා

271. පඤ්චමෙ මා වො කොධො අජ්ඣහවීති කොධො තුම්භෙ මා අභිභවි,
 තුම්භෙව කොධං අභිභවථ. මා ච කුජ්ඣිත්ථ කුජ්ඣිත්තන්ති කුජ්ඣන්තානං මා
 පටිකුජ්ඣිත්ථ. අක්කොධොති මෙත්තා ච මෙත්තාපුබ්බභාගො ච. අවිහිංසාති
 කරුණා ච කරුණාපුබ්බභාගො ච. අථ පාපජනං කොධො, පබ්බතොවාහිමද්දතීති
 ලාමකජනං පබ්බතො විය කොධො අභිමද්දතීති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

සක්කසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථජපකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සගාථාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය පඨමො භාගො.